BAP. FVLGOSII FACTORVM DICTORVMQVE MEMORABILIVM LIBRI IX.

A P. IVSTO GAILLARDO CAMPANO, in Parif. Senatu aduocato, aucti & restituti.

Præfixa est eiusdem Gaillardi, De vtilitate & ordine historiarum præfatio, deprompta ex suis institutionibus historicis:

Ad virum Clariss. S. FIZIVM Baronē de Sauue, Regium Consiliariū, & IIII virûm à secretis Franciæ, primum.

Index nominum de quibus in historia agitur.

PARISIIS.

Apud Petrum Cauellat via Iacobæa, sub intersignio Floris Lilij.

1588.

VITA BAPTISTAE FVLGOSII GENVENSIS.

AVctoris vitam paucis perstringere operæ precium duxi. Baptista Fulgosius, quem Raphaël Volaterranus Baptistinum Fregosum, alij Campofulgosum vocant, Perini Genuensis olim ducis filius, Genuæ dux fuit. Vir inprimis mansuetus, bonus, armis strenuus, manúque promptus. Quem cùm Obiettus Fliscus sæpè de magistratu deiicere tentasset, tandem à Paulo Fulgosio Cardinali patruo suo, cuius opera Cardinalatũ acceperat, principatu deiectus & vrbe pulsus fuit, anno restitutæ salutis 1483. *Is ergo ad leuandam mitigandámque animi ob exilium ægritudinem, totum se literis dedit, imitatúsque Valerium Maximum, scripsit vernacula lingua ad Petri filij mores formandos, opus memorabile in IX libros digestum, de factis & dictis memorabilibus Imperatorum, Pontificũ, Ducum, Principum, Episcoporum, & priuatorum cuiuscunque status atque conditionis hominum, partim ex omnibus qui ferè vsquã extant historiographis decerptum, partim exemplis quæ suo seculo acciderunt illustratum, vt meritò alter VALERIVS MAXIMVS, cum ob eloquentiam natiuam, tum ob varietatem rerũ, quas vbique interserit, dici possit, tantùm ex Valerio titulos rerúmque capita mutuatus, exempla, résque veriores gestas, quas vel Valerius omisisset, vel quæ post mortem eius accidissent, describens. Quod opus varium sanè iucundum & vtile CAMILLVS CILINVS, vir illustri quidem genere ortus, sed omnigenæ laudis præconio, ob ingenij acumen, sermonis puritatem, elegantiámque & virtutis magnitudinem, haud indignus, latinitate felicissimè donauit.*

DE VTILITATE ET ORDINE HISTORIARVM PRÆFATIO, EXCERPTA EX INSTITVTIONIBUS *Historicis P. Iusti Gaillardi, in Parif. senatu aduocati: ad virū clarissimū S. Fizium, Baronem* DE SAVVE, *regium consiliarium, & IIII virûm à secretis Franciæ, primum.*

INTER cætera veteris memoriæ præclarè dicta, vir ornatissime, quæ in hominum ora permanarunt, his autoribus quos naturæ tantùm lumine illustratos, satis patienter hactenus est existimatum: id mihi præstantissimum semper visum est, quod Chilonis Lacedęmonij nomine priùs celebratum, pro sua tandem celebritate ac præstantia, in foribus tēpli delphici non solùm aureis literis inscribi, sed & ipsi etiam vt deorū sapientissimo Apollini meruit vendicari. Ac sanè, quamuis illud duabus hisce tantùm constet dictionibus, γνῶθι σεαυτόν, capit tamen summam eorum quæ cuique pręstanda sunt: cùm in obeundis suis actionibus, tum in rectè ac sapienter instituenda vitæ suæ ratione: ostendens quis sit præcipuus eius finis. In quo inuestigando, tam varia & multiplex Philosophorum olim fuit disceptatio, vt circiter trecentas Varro commemoret eorum discrepantes sententias & opiniones. Quam rem sanè nostrum istud maximè omnium videtur indicare, dum nos nobisipsis cognitos esse iubet: vt vbi nobiscum reputauerimus, quàm parui facienda sit hæc mortalis vita, tot ærumnarum calamitatumque fluctibus obnoxia, discamus tandem fastū omnem exuere, ac tumidos vanæ cuiusdam arrogantiæ flatus procul à nobis submouere. Cum

Plat. in Charm.

summus ille rerũ omnium opifex & moderator DEVS, & secundum Platonem verè à Plinio fuit obseruatum, in immensi huius vniuersi creatione nihil infirmius, nihil abiectius homine videatur procreasse. Quippe qui cęteras animãtes, iam à primo sui ortu, ad se, corpusvitámque suam tuendam, & à quibuslibet iniuriis vindicandam, firmissimis armarit præsidiis: vt volucres plumis, belluas pellibus, ac ipsas etiam arbores libris & corticibus circũmuniens, prout cuiusque naturæ commodissimum putauit. Hominem verò, cuius causa fuissent reliqua cõparata, nudum finxit ex vtero matris prodeuntem, à lachrymis & eiulatu vitæ primordia ducentem, non nisi post diem quadragesimum modico risu labra diducentem: imbecillum, debilem, ac, si Homero credimus & Euripidi, pecudibus etiam infirmissimis infirmiorem. Vitam ei quidem concedens, sed tot procellis, tot fluctibus, tótque morborum telis obnoxiam & patentem, vt eorum numerus quem Plinius & plerique Arabum medicorum recensuere, ad plusquam trecentas surgat species & differentias: sepositis etiam plurimis in dies emergentibus, ac tanta crudelitate grassantibus, vt ne sine horrore quidem summo, possint commemorari. Ille rerum omnium præterquam lachrymarum expers & rudis, vbiuis aliàs docẽtis opem desiderans, ex se nec loqui nouit nec ambulare: cum recentes ipsi belluarum fœtus, vel ad cursum, vel ad volatum à natura facti sint & instituti: vt ea declinent quæ sibi putabunt nocitura, parent & inquirant quæ ad viuendum necessaria sint futura. Quòd si collatis hinc inde rationibus, cuipiam ad calculos humanam conditionem cum belluina forte libuerit vocare, hominem profectò multis partibus à mutis animantibus comperiet superari. Vt pote, quem Aquila vincat videndi acumine, cuius & vultur odorandi sagacitate, ac talpa fœdissimum prorsus infœlicissimúmque animal audiendi promptitudine. Vnus voluptatis & vitiorum illecebris mancipatus: vnus gulæ ventríque deditus: vnus cibo, somno, vinóque nimiùm indulgens: vnus impotens sui, grauésque animi motus persentiens: mox ambitione, mox auaritia, mox ira & odio totus æstuans. Vnde domesticæ dissensiones ac subitò bella erumpunt, tum externa tum ciuilia, vnà cum

Plin. lib. 7.

Humana infirmitas.

Naturæ humanæ cũ belluina comparatio.

importunę famis grauitate,comitem ſibi adiungentia funeſtæ peſtis malignitatem. Siquidem DEVS Opt.Max. hoſce tres, aſtipulantibus tot ſacrarum literarum teſtimoniis,iuſtitiæ ſuæ vindices habere dicitur & vltores.Ex eo,plerique olim, in altiorem eius rei cogitationem cùm deſcendiſſent,communem omnium parentem Naturam, verbis aſperioribus accipientes, non matris indulgentiſſimæ, ſed crudeliſſimæ potius nouercæ dignam nomine cenſuerunt. Alij, in infœlicitatis humanæ contemplatione defixi (qualis fuiſſe memoratur Heraclitus, vnàque cum eo permulti nec ingeniis infirmi,nec nomine obſcuri) exiſtimantes hominis vitam nihil amplius eſſe,quàm publicum quoddam proſcenium, in quo tabula miſerarum omnium & infortuniorum ſpectanda palam exhibeatur, quod reliquum ætatis ſibi fuit, id totum in luctu lachrymíſque tranſegerunt. Contra verò, nonnulli perſpicientes, vt in tantis calamitatibus ſuis vulgus tamen hominum ſibi placeret, ſibi aſſentaretur, ſe ex infœlici fœlicem, ex inſipiente ſapientem reputaret: hanc hominum dementiam, perpetuis cachinnis ac riſu profuſiſsimo ſunt proſequuti. In quibus, qui primas partes Democritus tenuiſſe memoratur, ô ſi nunc reuiuiſcat in Reipub. Chriſtianæ tanta perturbatione,quantam ridendi: quantam ſubſannandi, quantam agitandi pulmonis ſui ac exibilandæ generis humani dementiæ haberet occaſionem? Sed quid eos hîc commemorem qui adhuc ingenio longè magis alieno ſic hominum generi fuerunt infenſi, vt ab omni eorum ſe conſortio ſegregantes, in ſolis & prærutis montibus, in abditis & remotioribus Syluis, ferarum amplius conſuetudine tenerentur & gauderent? Vulgatior hoc nomine Timon ille Athenienſis, quàm qui à me hîc ſit nominandus: quem aiunt, ex quo auerſari cœpit hominum congreſſus, neminem ferè hominem ſibi vnquam obuium habuiſſe,præter vnum Alcibiadem adhuc impuberem,huius ętatis more per agros ſpatiantem: cuius ſubinde ſermonibus capiebatur, quòd eum animo præuidebat aliquãdo peſtẽ perniciémque permultis eſſe allaturũ. Silentio mihi prętereundũ duco barbarũ illum Thracum morem, qui liberorum ſuorum natalẽ habebãt acerbiſsi-

2. Reg. 24. Ezech. 14.

Heracliti lachrymæ.

Democriti riſus.

Timonis μισανθρωπια

mam: extremum verò ac fatalem vitæ diem, festis dapibus & multa hilaritate celebrabant. Verum, id genus hominum cum sua morositate conditionis nostræ incōmoda rimantiū, non possum non grauiter accusare? quòd vicissim eius præstantiā ac dignitatem, ratione intellectus tanquā ex altera trutinæ lance non expenderint, libratis hinc & inde partis vtriusque ponderibus. Nam si optimo cuique, vti par est, venerit in mentē, quemadmodum immensa dei bonitas hominē olim creauit bonis omnibus affluentē, facilè agnoscet, quod nec Stoicis etiā obscurum erat, summū id huius vniuersitatis opus fuisse: sub cuius imperio & ditione, omnia creata subiicerentur: vt in his gloria & honore tam beneficū afficeret authorē suū. Sin autē sibi quis eū subiecerit adhuc fœdissima illa suffusum primi parentis, ad omnē posteritatem propagata labe, ignarū, varium, simulatū, & peccatis omnibus quib' concepti & nati sumus obnoxiū: tum certè, non hominē sed horrendū hominis monstrū, informe & impurū meritò appellabit. At verò, si à nobis æstimabitur, qualis se habet, cultus, tersus, nitens, ac diuini verbi ope omnino renouatus: eū non solùm pristino splendori restitutū, sed auctiorē, ornatiorē ac bonis omnibus cumulatiorē reperiemus. Adeóque, cū a peccatis obsidetur, vt prope iam victas manus sit daturus, tum maximā præsentem gratiæ diuinæ opem sibi protinus adesse sentit, libertatis suæ assertricē: quæ, vt eruditè a D. Amb. & August. post. D. Paulū traditū fuit, in nouam eū refingat creaturā. Et ecce quid, inter cætera, significari putem, hoc tam celebri elogio, vt ipsi nobis innotescamus, suadente. Huiusmodi autē cognitio ab vna historiarum cùm prophanarū, tum etiam sacrarū seu priuatarum seu generalium lectione peti cōmodissimè posse videtur. Quarum omnium breuem quādam contexui epitomen & velut Isagogicon, ex optimis quibúsque contractum authoribus Hebræis, Græcis, Latinis & aliis, quasi manu nos deducens per rectam & cōpendiariam historiæ legendæ viam. Cuius peculiarem priusquam aggrediar narrationem, operæ pretium fore putaui, si paucis dignitatem, vtilitatem, oblectationem & facilitatem perstrinxero, temporum indicato ordine & præcipuis etiam eius scriptoribus.

Hominis dignitas et præstantia.

Ad Rom. 5.

Eisdem itaque vestigiis insistentes, quibus nos præiuere tot doctissimi viri, ac traditã ab hisce tribus præstantissimis omniũ disciplinarũ præceptoribus Platone, Aristotele, Cicerone rationẽ sequuti, historiæ definitionem priùs proponemus: quę veluti manibus & oculis subiiciat fructus, cõmoda, dignitates, opportunitates inde dimanãtes: vt nobis scriptũ reliquit Galenus, de methodorum diuersitate verba faciens. Quãobrem, scitissimã illã quæ est apud M. Tulliũ historiæ definitionẽ huc accersamus; quę TESTIS TEMPORVM, LVX VERITATIS, VITA MEMORIÆ, MAGISTRA VITÆ, ET VETVSTATIS NVNTIA prędicatur. Expendamus quò pertineat ea pars prima, quæ ipsi arrogat tẽporis testimoniũ. Equidẽ, vt cõpositissimã hãc totius vniuersitatis structurã creauit ille summus opifex, solẽ, lunã, stellas, elementa, plantas, animalia, quæque ad eius constitutionẽ pertinent, vt à nobis considerentur (quæ consideratio & aspectio NATVRALIS HISTORIA à doctis appellatur) ac in eiusmodi contẽplatione, vestigia perspiciamus diuinæ suæ bonitatis & sapientię: nihilo secius, à nobis obseruari vult ordinẽ & continuationẽ tẽporũ; quæque tot edidit præclara, memoranda, & admirabilia suæ potentiæ, bonitatis, sapientię testimonia, cũ in rebus omnibus, tũ in Ecclesię suæ, iã tũ à mundi primordiis, tuenda securitate. Quibus ignoratis, animus noster antiquitatis cognoscendæ cupidissimus, vbi non haberet in quo acquiesceret, omnino nugis his & deliriis præcipitẽ se ferri rapiue pateretur, quę Aristotelẽ ac summos illos philosophiæ proceres ita transuersos egêre, vt sempiternã crederent, neque vllis seculis desiturã rerũ quamuis fluxarum constantiã. Cui nostrę cupiditati consulturus omnipotẽs, tãtarũ rerũ memoriã ad posteros trãsmittendã curauit: vt cœli ac cæterorũ, quæ illius cõuexitate claudũtur, creationẽ, hominis formationẽ, lapsũ, restitutionẽ: prima ineuntis ECCLESIĘ cunabula, in Adamo & Eua: promissã in Christo generis humani instaurationẽ reparationẽue: primã Euangelij prædicationẽ, in huius promissionis fide, vnã cũ peccatorũ coniunctã remissione, piorum cruces & tormenta, ob sincerũ DEI cultũ, in Caino & Abelo, literarũ & omniũ artium ac disciplinarũ, ab Adamo & Setho in-

2. De Orat.

Historia cur testis tẽporũ.

Memorabiliora mundi.

uentionẽ: immiſſam ad impiorũ pœnas aquarũ eluuionẽ: ſancitas leges, acerbiſſima morte coërcendorũ maleficorũ hominũ, interpoſita magiſtratus authoritate: gentiũ omnium initia, diſſipatis, in omnes terræ tractus & angulos, NOE liberis mirandã populi Iſraëlitici ex Ægypto eductionẽ: legẽ latã in monte Sinai, anno mundi 2454. primam inſtitutionẽ, deinde caſum Reipub. Iudaïcę: conuenientes in verbo DEI & Sacramẽtis Chriſtianorũ eccleſias: ſummorũ quatuor Imperiorũ ſibi mutuò ſuccedẽtiũ viciſsitudinẽ, aliorúmque regnorũ & maximè regni ſpiritalis (nemini enim dubiũ, ab omni ęuo duplicẽ fuiſſe regnorum differentiam, DEI videlicet alterum in Eccleſia ſtabilitum, & alterum mundi quod à potentioribus tenebatur) denique tot magnorum virorum res tam multas tam ſapienter, præclarè, fœliciter geſtas: ex quibus rectè inſtituẽdæ vitę noſtrę ſumenda nobis ſunt exẽpla, & alia ęiuſmodi innumera. Quę omnia, in craſsiſsimæ alicuius ignorantię demerſa caligine deliteſcerent: niſi hiſtoriarũ prçcipuéq; ſacratũ ope, tantis tenebris in apertã lucẽ fuiſſent vindicata. Plerique omnes enim prophani ſcriptores, in tantarũ rerũ ignoratione verſati, eò tantũ videntur ſpectaſſe, vt ſcriptis ſuis mandarent primos ortus, incremẽta, declinationes, deinde interitus Regnorum & Rerũpub. coepta, conſilia, magnos auſus, fœlices ſucceſſus, fortitudinéq; hominũ vel pace, vel bello illuſtriſsimorũ, aut multiplici virtute tũ morali, tũ politica inſtructorũ. At verò, ſacræ hiſtorię monumenta, præter eiuſmodi plurima quę vel inſtituẽdę vitę vel adminiſtrãdę Reip. nobis ſufficiũt documenta, tũ etiã velut inſignibus quibuſdã diſtincta gẽmis, magnã vim exẽplorũ proferũt, ad cœleſtis illi⁹ regni gloriã facientiũ: ſummã ſcilicet in Abrahamo fidẽ, ſummũ in Dauide inuocãdi nominis diuini feruorẽ: ſummũ ei⁹ in Diuo Ioh. Bapt. cultũ & reuerẽtiã, ſummã in D. Paulo patientiã, & id gen⁹ infinita, quæ hîc meminiſſe ſit ſuperuacaneũ. Ac eodẽ ſilentio inuoluã ꝓpe infinitã magnarũ laudũ ſeriẽ, quibus hiſtoria ſacra prophanis antecedit hiſtoriis: vt cõfirmatã tot miraculis euangelicã doctrinã: erectã ſemper & incõcuſsã in internecione regnorũ, mutuis ſe armis collidentiũ, eccleſiã: martyrũ mirã ac nullis labefactatã ſuppliciis conſtantiã. Hoc vnũ autem dicam quod ad vtriuſq; laudẽ, & intelligentiam pertine-

Sacræ & prophanæ hiſtoriæ diſcrimẽ.

bit: hâc quippe, vt illa multò antiquiorem, ita etiã, quod est verissimè à Tertulliano traditũ, longè esse certiorem. Atq; his olim rationib. uitebãtur aduersus gẽtes Iustinus Martyr & Clemẽs Alex. Nã post 541. supra 5000. annos, quib⁹ esse mũdus primũ cœpit, ex certiorib. doctissimorũ Chronologorũ calculis, tria prima millia & eò amplius, ex vnius instrumẽti sacri fide, nobis innotuere. Siquidẽ Moses (qui res maximas, & ad veri Dei agnitionẽ ęternãque salutẽ pertinentes docet: & diuinæ maiestatis, & ecclesiæ ipsius res gestas potissimũ describit: vt huius vniuersi & generis humani creationẽ, primam peccati & omnium calamitatũ causam, & huiusmodi admirãda scriptorib. Ethnicis incognita, quæ priùs attigimus) perpetuam annorũ 2493. ab ipsis mũdi primordiis, ad extremum vsq; fati sui diẽ nobis historiã contexuit. Ex libris Iosue & Iudicũ colligũtur anni 317. nẽpe ab obitu Mosis & inductione populi Israëlitici in Palæstinam, ad Heli sacerdotiũ, qui fuit annus ab orbe cõdito 2810. Ex quatuor libris Regũ cognoscuntur res gestæ annorũ 545. ad excidiũ vrbis Hierosolymorũ & captiuitatẽ Babylonicã: quib. si accedant iterũ anni 70. per quos durissimũ illud Babylonicæ seruitutis iugũ Iudæi ptulere (excussum tãdẽ ope Cyri Persarũ Monarchæ primi) quantũcũq; tẽporis huius vniuersi spatiũ, ad summam 3425. surget annorũ. Hæc tã longinquę, támq; profundæ vetustatis authoritas tãti apud oẽs bonos esse debet, vt nullus de persuasionis aut fidei nostræ certitudine, quã à Prophetis & Apostolis accepimus, dubitationi locus relinquatur: omnẽ aliã subruens & falsitatis euincẽs, tanquã recentem & nuper natã religionẽ. Cæterum, Herodotus Halicarnassæus in Ethnicis historiographis antiquissimus (alio enim loco de Beroso agetur) historiã tãtùm scripsit añ. 240. à Gyge Lydorũ Rege ductã, anno mũdi 3246. quæ ad ann. 3486. pertingit. Scripsit autẽ (vt paucis, Herodoteæ historiæ argumentũ perstringamus) nõ solũ Cyri & Persarũ Monarchiæ res gestas, vsq; ad Xerxis fugã ex Gręcia: sed etiã Regni Lydorũ, Medorũ ac præcipuè Ægyptiorũ historiã plerisq; in locis cũ sacra cõuenientẽ, & veteris gẽtis Ionicæ ac vrbis Atticæ & Regũ Laconicorũ & Corinth. historias cõcinnauit. Thucydides Atticus Herodoto proximus annorũ 20. memoriam cõplexus est, à Xerxe in Græcia

Moses. *Iosue.* *lib. Iud.* *Lib. Reg.* *Herodotus.* *Thucydides.*

profligato, ad belli Peloponesiaci annũ 21. Licet enim sui tẽporis bellũ inter Athenienses & Peloponnesios gestũ, in quo ipse etiã exercitus ductor fuit, narrandum susceperit: tamen, lib. 1. discedens ab instituto sermone, historiam interserit annorũ 50. qui à Xerxis fuga, vbi Herodotus, definit, ad initium belli Peloponnesiaci numerãtur. Et vt, Herodotus Monarchiarũ & Regnorũ, ita Thucydides ciuitatum præcipuè res gestas enarrauit.

Xenophon. Xenophon apis Attica Thucydidi succedens, & vbi ipse desierat historiæ suæ initiũ faciens, cõmemorat in lib. ἑλληνικῶν, excitata & decertata bella, inter præcipuas Græciæ ciuitates, per annos 44. vsq; ad præliũ Lacedęmoniorũ & Thebanorũ ad Mantineã. Quod si extarent, neq; temporum iniuria

Diodorus. intercidissent, qui desiderãtur de quadraginta illis Diodori Siculi libris: ab vltima Ægyptiorũ memoria ad Cęsaris imperium perueniretur, annũ scilicet 3919. At ex illis quos solos habemus superstites, liber 16. cũ quatuor sequentibus res per annos 64. à Philippo Maced. Alexan

Tit. Liu. dro & successoribus gestas ad annũ 3664. persequitur. Et nisi eadẽ calamitas perennẽ illam T. Liuij historiam, in decadas 14. aut, si mauis, in 140. libros digestã nobis mutilasset, annorũ 746. iã ab vrbis Romæ prima origine, integra cõstaret memoria, seu ab anno mundi 3212. ad 38. Augusti rerũ potientis. Ideóque, ex his 35. qui hodie incolumes nostris omniũ manibus teruntur, primus habet per annos 244. à regib. septem regnatã vrbem: ac nouem eiusdẽ decadis reliqui annos 218. cõplectuntur. Decas altera (cũ sic laudandi huius autoris mos inualuit) annorũ esset 74. quibus vertentibus, diuturno & ancipiti marte decertatũ est cum Pyrrho Epirotarũ Rege, & cum Carthaginensibus primũ. Tertia, quæ vna est & intemerata secundi belli punici narratio, annos cõtinet tantùm 16. Quarta, in Philippo Macedo. Rege & Antiocho magno ferè cõsumitur, quibus graues cũ populo Romano intercesserũt inimicitiæ, in annos 24. multis præliis infestæ. Postrema & dimidiata illa quinq; librorũ decas deducitur ad annũ post vrbẽ conditam 588. post orbẽ verò 3800. Quãobrem, decades illæ nouẽ quæ cum alia dimidiata periere (quorum vicem quãuis deteriorem nobis

L. Flor. præstant Flori Epitomæ) historiã annorũ 158. caperent,

ad imperantis Augusti 38. & Orbis conditi 3958. Atque hactenus tanquā summo digito, indicati sunto præcipui scriptores vniuersæ historiæ, iam tū post homines natos prorogatæ, ad eosdem vsque in Christi seruatoris nostri morte restitutos, & ad ea tēpora quæ penes vnū, fixam & quietē imperij Romani ditionem attulere. Quibus si adiunxeris Zonaræ cū tertio tomo alterū, aut I. Naucieri, seu I. Cuspiniani vitas Cæsarū, ex variis descriptas & cōquisitas authorib⁹, qui ex professo id agunt: vt Appianus Alexand. Velleius Paterculus (qui historiæ romanæ Epitomen vsque ad Tiberij Imp. annū 16. deduxit) Cor. Tacitus qui à Tiberio exorsus ad Vespas. initium peruenit, Suetonius 12. primorū Cæs. vitas describens, Dion cass. qui 25. lib. (tot enim extant ex 80.) Imp. vitas à cæsare ad Alexandrū descripsit, Æliā. Spartianus, Iul. Capitolinus, Ælius Lāpridius, Volcat. gallicanus, Herodianus, Treb. Pollio, Flauius Vopiscus, Eutropius historiæ Romanæ epitomē ad Iouiniani Imp. mortem & annū Christi 368. deducēs, Ammianus Marcellinus, Sext. Aurelius victor, Iornandes Gotthus, Procopius, Agathias, Pōp. Lætus. P. Diaconus, Blondus qui continuam rerum seriē post inclinationem imperij Rom. ab anno christi 407. vsque ad 1400. complexus est. Bap. Egnatius qui de Romanis principibus scripsit a cæs. ad Carol. 5. Imperat. & id genus alij: si inquam hi omnes cum cæteris superiùs citatis coitionem faciant, perpetuū & cohærentem contextum totius historicæ lectionis sumus habituri. At verò, cui curę fuerit summarū scire Monarchiarū primos ortus, adolescentiam, statum ac postremò casum, discat ex Beroso, Marethone & Metasthene quicquid ad primā pertinebit, & quandiu penes Assyrios illa stetit. De secūda, quæ ab Assyriis migrauit ad Persas, cognoscet ex Herod. Xenoph. & Diod. De Tertia, quæ Græcorū fuit, Arrianum consular, Q. Curtiū, Diodorū lib. 17. 18. 19. 20. Polybiū si extaret integer, partim (partē enim sibi vendicant res Romanæ) Plutarchū, Pausaniā, Strabonem, Athenęum, Iustinū, licet hi quinq; postremi nō sint sinceri sed mixti, aut quidā geographistorici vt Plinius, Mela, Volaterranus, Munsterus, Suidas, Ælianus, Gellius, Macrobius, Solinus, Laertius, Leonicus, P. Vergilius, P. Victor, P.

Imperatorū Historiographi.

Singularum Monarchiarū scriptores.

Meſſius & alij. Denique, præter eos quorum prius mentionẽ fecimus in vitis Cuſpiniani. De quarta certior fiet, lõgius repetita origine, apud Car. Sigoniũ, Onuphrium, Sextum Rufum, Dionyſium Halicarnaſſeum, Catonem, Fab. Pictorem, Saluſtium, Cæſarem, quæ ſub Romanis faſcibus omnium florentiſſima fuit. Miſſos hic facio ſingulorũ Regnorum & Rerumpub. ſcriptores, tum quòd de his in tabula noſtra ad omnes hiſtorias pridẽ emiſſa, ſatis iam actũ fuerit: tum quòd ea de re infra opportuniùs dicetur. Quod autem ad eccleſiaſticæ ſpectat rationem, ſic ſe habet. A Prophetis & Apoſtolis, primùm Ioſephus, idem cũ mundi principio ſcriptionis ſuæ principium faciens, continuã ſeriem rerum Iudaïcarũ deduxit ad annos 4037. & poſtremũ Hieroſolymorũ excidiũ. Hinc Egeſippus, à Machabeis ad annũ ſalutis noſtræ 72. Euſebius in Chriſto paſſo exorſus, in anno deſinit 325. Hiſtoria Tripartita Socratis, Theodoreti, Sozomeni, incipiens à Conſtantino Mag. ſeu à fine Euſebij. producitur ad annũ 444. Euagrius à 435. in 595. Nicephorus à noſtra redemptione, in 625. Zonaras eccleſiæ Cõſtantinopolitanæ hiſtoriam ſingulorũ Cæſarum vitis intexuit, tomo 2. & 3. ad annum Chriſti 1120. Platinæ inſtitutum eſt in ſcribenda ſummorũ pontificum vita, ad Sixtum 4. anno 1472. His addi poſſunt, Philo, Iuſtinus Martyr, Tertullianus, Irenæus, Clemẽs Alex. Arnobius, Lactantius, Epiphanius, I. Gulielmus, Centuriæ hiſt. Magdeburg. Stat. Eccleſiæ (ſi quæ pietatẽ lædunt demas) à Chriſto ad annum 1560. & alij. Sed eſt & aliud hiſtoricorum genus, quod inter vtrunque ambigit, partim eccleſiaſticum, partim prophanum: cuiuſmodi ſunt P. Oroſius, Gregorius Turon. Epiſcop. libr. 1. Regino, Otho Friſingenſis, Abbas Vrſpergenſis, Vincentius, Antoninus, Nauclerus, Phil. Bergonenſis, Sabellicus, P. Iouius, Sleidanus, Chronologicon Euſebij, D. Hieronymi, Proſperi, Caſſiodori, Hermanni Contracti, Palmerij Flor. Palmerij Piſani, Pauli Conſt. Phrig. Funccij, Nicephori, Pantaleonis, Genebrardi, Mercatoris, Chronicon Bedæ Angli, Adonis Viennenſis, Sigeberti Galli, Achillis, Carionis, Melanth. Peuceri, Chytrei, & aliorum. His, rebus facilè intelliget, ac vt ar-

Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ authores.

Mixti hiſtorici.

bitror agnoſcet, qui excutiendis iſtis authoribus diligentem operam adhibuerit, non temerè hiſtoriam, elogio tam præclaro, quòd TESTIS ſit TEMPORVM, à Marc. Tullio commendari. Quorum perennis & continuus tenor non minus immenſam Dei Sapientiam, potentiam & iuſtitiam clamat, teſtatur, prædicat, quàm perpetua illa ſemper vna, & eadem ſemper, cœlorum vertigo illuſtrem eius enarrat gloriam. Sed & quanti ſemper eius cognitio apud omnem antiquitatem fuerit, locupletiſſimè oſtendet celebre illud conuitium, quo barbarus quidã Ægyptius Soloni Grçciæ totius ſapientiſſi. rerum hiſtoricarum ignorationem, contumelioſis hiſce verbis exprobrauit: ὦ Σόλων Σόλων, ἔφη, Ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε, γέρων δ' Ἕλλην οὐκ ἔστιν: νέοι ἐστὲ εἶπεν τὰς φυχὰς πάντες, οὐδεμίαν γὰρ *Plat. in Timæo.* ἐν αὐταῖς ἔχετε δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. O Solon Solon, inquit, è paruulis nunquam exceſſiſtis, nec Græcorũ quiſquam ad ſenectutis peruenit maturitatem: infãtes ſemper animos geſtatis: nullam vetuſtam rationem, nullam tempore caneſcentem tenentes rerum cognitionem. Quãto autem vel ad magnarum rerum adminiſtrationem vſui ſit & ornamento, facilè iſtud euicerit, quòd plerique olim Philoſophi, licet pluribus aliis diſciplinis inſtructiſſimi, tamen quòd iſta tanquã prudẽtiæ omnis parente ac nutrice deſtituti eſſent, tractãdis Reipublicę gubernaculis excluſi fuerunt. Quid enim præclarius, quid illuſtrius, quid admirabilius, quid hominum lectione, & obſeruatione dignius, quàm in tanta fuga vitæ, non dico vnius ſeculi vel regionis ſed omnium ſeculorum, Prouinciarum & gentium mores, prælia, victorias ſeu quaſuis rerum viciſſitudines cognoſcere, & memoria complecti? Neque iſto firmius vllum exiſtit immortalitatis noſtræ teſtimonium: atque ita quidem, vt ſi quæ adſunt alia huius rei prope innumerabilia, repente fato quodam nos deficerent, id vnum inſtar omnium fidem facere poſſe videatur certiſſimam. Qua enim in re, quæſo, aut longiùs à multis animantibus abſumus, qua in re propius ad omniſciam illam diuinitatem

Firmiſſimũ de animi immortalitate teſtimonium.

accedimus, quàm quòd ex rerum præteritarum cum pręsentibus collatione, dum singularũ causas causis, occasiones occasionibus, & successus successibus suis opponimus proinde quadam sagacitate futuros etiam euentus præsentimus? Nónne illud in multis singulare Dei beneficium reputandum est? Omnibus ignoti essent maiores sui, nemo nosset, aut quã ipse regionem incolit, aut qua ratione in eam commigratum fuit, ab his qui eum præcessere: summa cuique sui iuris suarúmque possessionũ esset ignoratio, sublata vetustatis cognitione: à qua promanat tam necessaria, támq; vtilis horũ omnium opportunitas. Hoc vno nomine Lucullus apud magnũ illum Mithridatem Regem tantã reliquit virtutis suæ opinionem, quantã se nunquam aut vidisse aut audiuisse Rex ipse palam dictitaret. Zenobia non minori quondam audacia quàm castitate Regina res magnas audacter susceptas, pari prudentia quam ex historica sibi cõpararat lectione, cõfecit. Sed, vt his ommissis, ad reliquas definitionis nostræ tam illustres partes gradũ faciamus, quibus LVX VERITATIS, MEMORIA VITÆ & NVNTIA VETVSTATIS prędicatur, ea omnia, eodem referri mihi videntur, vt in his diutiùs immorari nihil opus esse putem. In quo verò, NVNTIA ANTIQVITATIS audit, etsi neminem arbitior esse tam obtusæ mentis, támque nullo iudicio qui id audeat inficiari: si tamen eiusmodi quis vspiam sit, amittet, credo, hanc opinionem secum reputans, ei acceptam ferri oportere tantam insignium exemplorum segetem, quæ nobis ad virtutem capessendam calcar addunt vehementissimum, & vitiosis nostris cupiditatibus frænum iniiciunt firmissimum. Ecquid enim, in illo totius ferè orbis Imperatore Alexandro, tãtum vincendi studium excitauit, quàm Homerico carmine celebris illa Achillis fortissimi virtus, virtutis imperatoriæ luculentissimum exemplar: in quo effingendo, omni ope contendebat, & præ manibus, immò in ipsis oculis semper id habebat? Ecquid Iulio Cæsari tantos animos ac tanti nominis ad posteritatem obtinendi desiderium conciliauit, præter vnius Alexandri exemplum: cuius cùm victorias animo magis quàm oculis aliquando perlegeret, in pro-

Achillis Alexãder æmulus, Alexandri Cæsar, Cyri Scipio, & Miltiadis Themistocles.

fusissimas lachrymas, fertur erupisse: quia ea ipse ætate nihil præclarum & memorabile edidisset, qua ille alter totum penè terrarum orbem vincendo peragrarat? Quid Scipionem illum Affricanum ad tam illustrẽ euexit virtutis gloriam, qua omnibus bonis tantę fuit admirationi, Piratis & prædonibus tanto timori, nisi clarissimi Xenophontis libri quos confinxit de Cyri magni institutione? Quid Themistocli tantas curas faciebat, vt noctu in publico ambulans, seruum capere se non posse diceret, præter amplissima Miltiadis trophæa, quæ retulit ex illa nobili ad Marathonem victoria? Ac ne lõgius petere videamur, quæ nobis præsto sunt & ad manũ, ne remotiora illa vetusta mirari & propiora hæc nosttatia putemur contemnere: nullis aliis rebus accensam fuisse tot inuictissimorũ nostra nuper patrumque nostrorum memoria, Ducum, Principum, Regum, Imperatorũ virtutem vnus Franciscus I. Rex gallorum, vnus Carolus 5. Imp. vt credamus facilè efficient. Nec omittendum recẽs admodũ & illustre eius rei exemplum, de Selimo Turcarum principe: cuius maiores cũ ab historia velut à fabulis semper abhorruisset, primus ipse gesta Cæsaris in linguam vernaculam transferri curauit, ac eius imitatione, breui magnam Asiæ minoris & Africæ partem cum maiorum imperio coniũxit: At elogiũ illud quo MAGISTRA VITÆ insignitur, clarius est & illustri⁹, quã vt verbis explicari queat: quod tamen ad vnum Omnipotentem DEVM, aut saltem ad voluntatis eius interpretem LEGEM pertineat. Æterna enim sapientia & regula iustitiæ in Deo, ad quem consilia nostra & actiones nostras debemus conformare, in Decalogo expressa est. Cuius singula pręcepta singulæ sunt sentẽtiæ, singuli radij sapientiæ diuinæ virtutem a vitio secernentis: trãsfusi in mentes hominũ & ipsius DEI voce, in mõte Sinai illustrati, vt DEVM authorẽ nobis monstrent: & qualis sit Deus, & quib. officiis à nobis coli velit, ostendant: & hominũ vitam gubernent & regant. Neq; enim humani est ingenij sibi fingere cultum diuinũ, & quod rectũ sibi videtur: Sed quod præcipit DEVS faciendum: vt clarè Prophetæ & apostoli docuerunt. Sunt autem historiæ, magna ex parte, nihil aliud quàm huius sapientiæ diui-

Historia cur Magistra vitæ.

Lex diuina vitæ Magistra.

Deut. 12.

næ ſeu legis DEI gubernatricis vitæ tum publicæ, tum priuatæ exempla illuſtria, in DEI ipſius & ſummorum Regum & Ciuitatum & magnorum virorũ rebus geſtis expreſſa. Quæ, cum tanquam in ſpeculo nobis repręſentent, quam boni ſuæ bonitatis, quam improbi ſuæ improbitatis, hi pœnam, illi mercedem tulerunt: tum ſanè rude vulgus & imperitum, ad virtutem amplectendam libentius incitatur, atque etiam à vitio culpáque deterretur, quàm nudis & ſolitariis aut legibus, aut Philoſophorum documentis. Vnde manifeſtò conſtabit, quanti omnium interſit, tot actionum humanarum exempla, legibus diuinis accõmodari. Quarum ea familiam ducit, vt credamus vnum eſſe DEVM, ſe coli, ſe obſeruari iubentem, de ſummo cœlo vitas hominum intuentẽ, bene merenti, bene facientem, male merenti paria reponentem. Quod ipſe Herodotus, etſi veræ religionis expers, locupletiſſimè tamen teſtatur: multarum rerum bene ſecuſve ſuccedẽtium cauſas, aut ſeruatis legibus aut iiſdẽ violatis imputans: ac: in eo ſermone quem de Troiano bello habet, nunquam ſatis laudandam celebrem hanc ſententiam laudans, ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ θεοῦ, Hoc eſt, nefariam & impuram hominum vitam, grauibus ſemper DEI pœnis vindicari. An eſt vſpiã homo tam durus & tam ferreus, cuius animus ad pietatem & religionem non inflammetur: vbi acceperit Magnum illum Alexandrũ Aſiæ magna parte bellis fulminata, cum propius Hieroſolymorũ vrbem caſtra mouiſſet, eius expugnandæ cauſa: ſupremo tamẽ põtifici ornatu pontificio, vnà cũ ſenioribus populi obuiam procedenti, reuerenter aſſurrexiſſe: ex equo in genua procubuiſſe, & qualem petebant pacis conditionẽ cum eis pepigiſſe? Quis non Pompeium illum magnum miretur, eiſdem conſimili modo ſe ſummiſiſſe? Contra verò, quis non auerſabitur omnem impietatem, audiens à Cambyſe Perſarum rege Cyri patris optimi filio nequiſſimo, quinquaginta hominum milia, ad direptionẽ & incendium templi Iouis Ammonii comparata & miſſa: priuſquam ad locum veniretur, coorta vi ventorum libicis arenis obruta interiiſſe? Pium quidem fuiſſet pio principi templum dæmonum arte conſtructum diripere:

Lib.2.

Alexandri pietas.

Cãbyſis impietas.

ſed ſumma in Cambyſe fuit impietas, qui id religionis contemptu faciebat. Quis non in inuocando & celebrãdo nomine diuino ardentioribus votis ſtudebit, qui reſciuerit Carolum illum pietate magis quã nomine Magnum, & deinde Robertum Regem vtrunque noſtrum, in Eccleſiis & Chriſtianorum cœtibus, ſanctas lectiones clara voce concinentem, ac iſtud idem à nobilibus & aulicis ſuis omnibus fieri iubentem? Quis non iuſtitiam & æquitatem amplexetur, cui compertum fuerit Antiochum tertium Aſiæ Regem edicto cauiſſe, per omnem ditionem ſuam: ne quis ipſi dicto audiens eſſet, ſi quid cõtra leges imperaret? Sanctiſſimum profectò verbum, rege ſanctiſſimo dignum. Idem edixere aliquando Ageſilaus Lacedęmoniorum Rex, Traianus & Anaſtaſius Imp. Quis legum perfractoribus indulgebit, vbi intellexerit T. Manlij Torquati Romani conſulis imperio, filium ipſius ſecuri cæſum, quod in diſciplinæ militaris contumeliam quid admiſiſſet? Aut quis iniuſtitiam & ingrati animi labem nõ exibilabit, doctus ſummũ illum eloquentiæ grecæ principem Demoſthenem Athenienſi ſua Republica tandem pulſum, etſi innumeris beneficiis de ipſa bene meritum? Quis Socratem, quis Solonem, quis Traſibulum ingratæ magis quam cautæ & prudentis huius Reipublicæ acerbitatem tuliſſe non acerbè ferat? Quis Hannibalem, quis Camillum præſtantiſſimũ vtrunque Ducem, hunc Roma, illum Carthagine, libens audiat exulantem? Miſſos hic faciam innumeros eiuſmodi præmiis remuneratos, vt Metellum, Seruiliũ Halam, Scipionem Naſicam, Ciceronem, Lentulum, & id genus reliquos: quod tranſlatitium iſtud ſit, & ſatis vulgare. Verum quid ego dicam de hiſce noſtris virginei pudoris accipitribus, miluis, immo piratis & prædonibus, quos hæc ætas flagitiorum omnium fœcundiſſima, habet quamplurimos? Ac eos præcipuè, qui impuriſſimis ſceleribus nobilitati, meritò ſanè nobilitatis militiſque titulos ſibi ſumunt & arrogant? Quid inquam, quis eos diris omnib⁹ nõ proſequatur, legens continẽtiſſimũ Scipionẽ, qui per vim in nouã Carthaginẽ irrupiſſet: oblatã ſibi puellam captiuã forma præter cæteras liberali, recuſaſſe: omnẽ primæuq iuuentutis ſuæ quæ tum ætatis fuit,

Diuini cultus ſtudiũ in Carolo Mag. & Roberto.

Antiochi, Ageſilai, Traiani, Anaſt. & Torquati iuſtitia.

Athenienſium, Carthagineſium, & Romanorum ingratitudo.

feruoré cōpeſcuiſſe: virginé ab ſe integiā matri remiſiſſe: ac paternæ redemptionis pecuniam, quam debebat maximam, in dotem ei condonaſſe? Quis eos ipſos, inquā, non execretur, vbi audierit Alexandrum Magnum (vt nihil populare, nihil non illuſtre hîc à nobis proferatur) pari continentia vſum erga elegantiſſimam & omnium ætatis ſuæ formoſiſſimam vxorem Darij Perſarū Regis tunc tēporis victi, profligati & fugati? Quis tam vecors & meticuloſus, qui non præſentem induat animi audaciā, ad cuius aures percrebuerit memorabile illud & fortiſſimum Mutij Scæuolæ facinus: qui in duriſſima vrbis Romæ obſidione, ad hoſtium caſtra ſe conferre non dubitauit, vno tantum conſilio interficiendi Porſennæ Regis, à quo tanta clades Romanis allata fuerat? Atque id effectum daturus, Scribam à Regis latere ſtantem, pro rege percuſſit: deinde captus & erroris ſui admonitus, manum imprudentem flammis iniiciens vltus eſt ipſe ſeſe: qua tam conſtanti fiducia Regem ita perterruit, vt è veſtigio vrbem obſidione liberaret? Sed in immenſi voluminis pōdus ſurgeret hæc oratio noſtra, ſi ſingula vellemus conſectari, quæ nobis abundè ſuppeditant virtutum & vitiorum exempla. Quòd vtinam ea ipſa quæ hoc loco pauca congeſſimus, hominum mentibus firmiſſimè adhæreſcerent. Quamuis autē hiſtoriarū cognitio omni hominum generi æquè ſit ex vſu: Regibus tamen, Principibus, publicarum rerum rectoribus, & id genus hominibus, qui tractandis Regnorum habenis, aut obeundis muneribus quibuſdam publicis adhibentur, maximè eſt neceſſaria. Vt pote quos oporteat ſalutaria bonorum ſequi conſilia, & præſtantium in Repub. gubernanda virorum, Principum, Magiſtratuum virtutē imitari. Omnem quippe belli cauſam præcidere: ſuborientem ſtatim comprimere: accenſam omni ope, ſtudio, diligentia ſubito extinguere: rerū conuerſiones, & ex iſta cōuerſione promanantes vrbium, immò Regnorum caſus & exitia auertere. Certò iſtud habendū eſt, potētiſſimos & ſapiētiſſimos olim Reges Dauidē, Ioſaphat, Ezechiam, Conſtantinū, Carolum Magnum, Robertum, alioſque id vnū præcipuè in votis habuiſſe, vt ſincerus DEI cultus, vera illius religio, laudabiliū bonarúmque literarum ſtudia,

Scæuolæ magnanimitas.

Hiſtoriæ maximis viris maximè neceſſariæ.

In piorum Principum exemplis quid obſeruandū.

honestæ disciplinæ & pacis publicæ tranquillitas, suum splendorem, suam integritatem vsque sartam tectam retinerent: quorum vestigiis probos principes omnes par est insistere. Cyrus, Deiocles, Darius, Themistocles, Pausanias, Scipio, Augustus, iustitia, probitate, clementia, virtute, fortitudine in bellis necessariis, patientia & animi moderatione in tolerandis collegarum & vulgi minimis erratis, sibi magna imperia comparauerunt & summa cum laude gubernarunt: ex hac vulgari & trita sententia: SCEPTRVM IVSTITIA FIRMARI. Contrà verò, Regna potentissima, florentissimæ Respub. tyrannide, luxuria, inuidia, ambitione, fœderum fiducia, intestinis odiis & dissidiis, nimia arrogantia & huiusmodi sceleribus conciderunt: Iuxta diuinum hoc oraculum: *Propter iniustitiā transfert* DEVS *regna de gente in gentem*: & illud: DEVS *superbis resistit, humilibus dat gratiam*. Vagæ libidines seu raptus Io, Europæ, Medeæ, cruentissima illa bella excitarunt, quæ inter Græcos & Barbaros intercessere. Raptus Helenæ à Paride, excindendæ vrbis Troianæ causam præbuit. Vis allata castitati nobilis fœminæ Lucretiæ, Reges vrbe Roma exclusit. Immanis crudelitas Astyagis, Medorum latè patens imperium pessum dedit. Crœsi superbia & ambitio Lydorum Regnum euertit. Xerxes, audacia & vindictæ cupiditate incitatus, adeò infœlix bellum in Græcia gessit, vt in eo ferè decies centena millia Persarum amiserit. Marij, Pompeij, & Antonij inuidia, hominibus potissimùm Romanis incommoda maxima conciliauit: quæ omnia ab his qui publicis muneribus præsunt; diligenter sunt animaduertenda. Iam verò qui priuatam vitam & tranquillam agunt, immunem à negotiis publicis, historiam etiam optimo iure MAGISTRAM VITÆ dici competient, cùm maximam rerum & exemplorum vim, quæ ad ipsos perti neat, in ea legenda offendent. Vt si scire velint, quanti sit magistratibus parere, statim succurret Absalonem, Brutum, Cassium, Catilinam & reliquos id genus sceleratos homines, in magistratus & patriam arma mouentes, istam suam improbitatem impunè non tulisse. Si adulteris & aliis facinorosis irrogatas pœnas cogno-

Prouerb. 16. & 25.

Daniel. 2.
Iacob. 4.
In malorum Principum exēplis quid spectandum.

Historia priuatis hominibus vtilis.

ſcere deſiderant, in Dauide, Paride, Iohanne 12. Ludouico Gonzaga & ſimilibus, intelligent huius flagitij importunitatem DEO eſſe odioſiſſimam. Si amicitiarũ fidelitatem, & paria quædã amicorum arctiſſima admirari cupiunt, Ionathã Dauidi Regi vitam ſeruantẽ, Damonem in capitis crimine, pro Pythia fideiubentẽ, Oreſtem & Pyladem hunc pro illo morti ſeſe offerentem, & alia nonnulla reperient. Quid plura? Quemadmodũ in mechanicis artibus, ſolent artifices rudibus adhuc & tyronibus archetypum quendam obiicere, vt habeant quod ſequantur: Sic in hiſtoriis depictæ ſunt nobis & expreſſæ, virtutum omniũ ſpecies: vt ad eas, omnem vitã noſtram ſicut faciem ad ſpeculum, cõponamus. Adeóque, ex hiſtoricis nõnulli hoc vnum ſpectantes (vt Valerius Max. Sabellicus, exempl. lib. Fulgoſius, Ælianus, Guido in exemp. lib. Marullus) non perpetuam rerum geſtarum narrationem contexere, ſed inſignium exemplorum cõgeriem ſtruere voluerunt: quòd in eis clariùs perſpiciatur virtutũ præſtantia, & vitiorum deformitas, quàm in mutis & nudis philoſophorũ præceptis. In quo ſanè (vt intelligatur ex eius collatione, quantũ opis & adiumenti cæteris afferat diſciplinis) manifeſtò liquet, quãtò philoſophia morali ſit ſuperior. Quis enim ad ſeruandam fidem ſuam intemeratam vehementiùs non inflammabitur, qui viderit M. Attilium nullis minis, nullo vitæ periculo, ac ne acerbiſſimis quidem ſuppliciis, vt eam frangeret adduci vnquam potuiſſe, quàm ſi quæcunque à Philoſophis de eo tradita ſunt legat? Nónne potius ab omni vitiorum fœditate abſtinebimus, intelligentes vitioſorum hominum calamitoſos & triſtes ſemper exitus extitiſſe, quã cùm inuidioſam & deteſtabilem veteribus fuiſſe audiemus? Nónne tetri alicuius peccati turpitudinem potius fugiemus, ne nominis noſtri memoria infamis ad poſteritatem traducatur, quàm cùm, vt id fugiamus, crebris admonitionibus obtundimur? Nec immeritò metum iſtum Tacitus in præcipuis numerat vtilitatibus, quæ beneficio hiſtoriarum nobis obueniunt: & eius cauſa Cæſarem Tiberium efferatas crudelitates & libidines ſuas coercuiſſe: multóque ſceleratiorem futurum niſi famæ curam habuiſſet. Ac ſi qui ſunt tam nul-

Hiſtoriæ & Philoſop. morum collatio.

M. Attilij fides.

lius, vel (vt veriùs loquar) tam ſceleratæ mentis, qui animos hominũ cum corporibus ſuis extingui, nullâſque noſtri reliquias poſt vltimum fati diem, aut ſapere, aut ſentire arbitrentur: dum viuunt tamen, poſteritatis odium & inuidiam videntur reformidare: optantes ſe mortuis, rerum humanarum internecionem euenire: quam Nero etiam ſe viuo concupiebat. Parum enim credibile eſt quod apud Trog. Pomp. de Heroſtrato, apud Liuium de Manlio Capitolino proditum eſt: vtrũque ſcilicet potiùs habuiſſe, vt malam quàm vt nullam ſui nominis memoriam relinqueret. Et profectò hic infamiæ metus tanti eſt, vt vel hac vna ratione, ad perlegendas hiſtorias vnúſquiſque noſtrum debeat permoueri. Quid memorem tot tamque nobiles, quæ ex hiſtoriis elici poſſunt, ſententias, tam illuſtria apophthegmata, & prouerbia, quibus vita inſtirui & mores fingi meliùs poſſint? An non potius ad ſubeunda & ſuſtinenda pro Chriſti nomine ſæuiſſima quæque tormẽta excitabimur, præſenti ſemper & erecto Martyrum animo, quàm frequentibus Theologorum cohortationibus? De iuriſprudentia verò, ea ſuam hiſtoriæ acceptam refert originem, vt abundè & eleganter teſtantur clariſſimi illi Iuriſconſulti Caius & Pomponius, in eius origine. Quandoquidem poſita eſt in vetuſtis legibus, plebiſcitis, Senatuſconſultis, principum placitis, prætorum magiſtratúmve edictis, & prudentum reſponſis. Et ea omnia vnde, niſi ex hiſtoria? Nihil enim aliud eſt Ius Romanorum aut aliarum gentium, quàm ea pars hiſtoriæ quæ deſcribit rationem commerciorum & contractuum, inter homines tum indigenas tum externos, longo omnium vſu confirmatam. Prodeat Naturalis philoſophia & Medicina. Nónne primas ſibi vendicat quæ de plantis & animalibus eſt hiſtoria? Quamobrem rectè Plinius, immenſum illud opus ſuum NATVRALIS HISTORIÆ titulo inſcribi voluit: quòd in eo rerum omnium naturas complecteretur. Quibus, & quam multis in locis, Hippocratem ipſum cũ Galeno & aliis Medicis hiſtoriographos agere videmus: dum vires plerunque latentes remediorum & medicamentorũ ediſſerunt? Priſca patrum

Hiſtoriæ & Iuriſprudentiæ collatio.

Phyſicæ & Medicinæ cũ hiſtoria comparatio.

memoria varias & multiplices obseruauit morborũ differentias, quomodo quibusque locis primum cœperunt, quatenus processerunt, vbi conquieuerunt: quæ res vt summa est huius artis perfectio, sic etiam ex multis experientiis & obseruationibus fuit concinnata: quemadmodum ex Varrone Plinius ductam ab historiis medicinam prodidit. Quid Theologia? Nónne tota in Mosis, Prophetarum, Christi, Apostolorum, Martyrũ, & totius ecclesiæ scriptis, dictis, factis fusè continetur? Artes disserendi & dicendi prudens hic omitto, ac reliquas id genus summis illis de quibus dixi, disciplinis ancillantes: quæ non aliunde commodius, quàm ex historia videntur posse proficisci. Siquidem, cum duæ sint summæ & præcipuæ hominis dotes, studiorumq́ue omnium fines præcipui, σύνεσις καὶ δύναμις ἑρμηνευτική, hoc est prudentia rectè de rebus omnibus iudicandi, & facultas benedicendi, quis non videt eas virtutes, ab exemplis ex historia desumptis manare, foueri, crescere & illustrari? Aut quid aliud historiarum exempla sunt, quam lumina orationis præcipua, quæ ad docendum, probandum, delectandum, ad copiam & ornatum imprimis valent, & per vniuersum orationis corpus velut stellæ clarissimæ fulgent? In summa omnes artes nõ tam ex principiis naturæ insitis, id est notitiis nobiscum nascentibus, quàm ex historia tanquã ex vberrimo quodam fonte promanant & scaturiunt. Absit, vt vnquã aliquo cõtemptu grauissimas disciplinas laborare velim: hoc tamen citra eorum iniuriam dici posse puto, eas vni historiæ posthabendas esse: à qua proficiscuntur, surgunt & fouentur, sine vllo præceptorum fastidio, sed cum suaui quadam mentis iucunditate. Siquidem, ex eius lectione non solum fructus vberrimos multarum rerum percipimus, sed etiam nobisipsis maximam accersimus delectationem. Quid delectabilius, quàm maiorum nostrorum res gestas, tanquam in tabula delineatas intueri? Quid vtilius, quàm mirabilia DEI opera cognoscere, & ex eis ipsi laudem tribuere? Quid suauius, quam à prima mundi constitutione, seculorum perpetuam seriem percurrere, & in eis res infinitas tum sequendas tum fugiẽdas obseruare? Quid, Principum aut Populorum cœtibus assidere?

Theologia tota historia.

Duo studiorum omnium fines prudentia & eloquentia.

Quid, eorum consilia coram audire? Quid, his conficiẽdis bello vel pace citra periculum interesse? In summa, quasi ludendo prudentiã senilem, iuuenilibus adhuc annis, sibi parare, ac prope certos rerum humanarũ euentus præiudicare? Ea sanè tanta esse voluptas memoratur, vt plurimos cõtumaces, nullis remediis, nulla medicorum ope superabiles morbos tũ corporis tum animi, ipsa sola sustulerit & profligarit. Cuius rei testes, è multis, locupletissimi esse queãt Reges duo potentissimi Hispaniæ & Siciliæ Alphonsus ac Ferdinandus: quorum vterque graui morbo conflictatus, alter ex T. Liuij, alter ex Qu. Curtij lectione pristinam recepit sanitatem. Nec secus Laurentius ille Mediceus, qui ob insignem in literatos homines animi propensionem, parens literarum meruit appellari, valetudini suæ dicitur restitutus, ex auditione historiæ Conradi 3. Imperatoris, quam singulari fide, pietate, & clementia plenam sic refert Nauclerus. Guelphum Bauariæ Ducem in oppido Vvinsperga obsessum, armis & fame deditionem facere coëgit Conradus. Cum autem coniugi Guelphi, & cæteris nobilibus matronis petentibus, concessisset Imp. vt inuiolatæ discederent, cum rebus quas suis humeris gestare possent: Guelphi vxor & cæteræ matronæ nobiles, suos maritos & liberos humeris impositos, & ex sinu pendentes asportabant. Qua pietate & fide coniugum, etsi vafrè Imp. concessio eludi videbatur: tamen tantoperè delectatus est Conradus, vt vitam & pœnam Guelpho hosti capto condonarit, & pacem ac amicitiam cum eo fecerit. Hæc Nauclerus. Hoc itaque tam singulari exemplo, nemini dubiũ esse potest, quanta vis sit historiæ, ad sedandos & emolliendos hominum vel ferocissimorum animos. Summa tamen cautione opus est, vt ne dum voluptatem historiæ tantummodò captamus, eius interea fructum & vtilitatem amittamus: etsi vtraque mutuis vinculis videatur inuicem cohærere. Cui quidem rei maximè obnoxij sunt id genus homines, qui in historiarum lectione, vt in lautioribus cõuiuiis, non quæ solida sunt & salubria, sed cupedias tãtùm suauitate sua palatum titillantes potissimùm consectantur. Cæterùm, ne quid omittatur eorum quæ ad historiæ legendæ studium possint nos

De amœnitate historiæ.

Lepida matronarum historia.

De facilitate historiæ. permouere, pauca de illius facilitate huc sunt afferenda: quę tãta est quãta in cæteris disciplinis vlla sit inueniẽda. Nam ex se, nullo docente, ac nullis etiam aliis suffragãtibus literis percipitur, contra quàm omnes disciplinas communi quodam vinculo copulari, à Platone primum, pòst à Cicerone scriptum fuit. Quid? quod ipsis literarũ elementis & characteribus facilè caritura videatur? sed sola tantum fama & auditione, ad posteros tanquam per manus tradi possit? Sic enim Moses iam tum præsagiens *Exod. 13.* Iudaicæ Reipub. casum & ex eo librorum suorum internecionem, suis mandarat, vti audita in liberos, & hi item in suos perpetua successione transfunderent: tutissimam ratus hanc conseruandæ doctrinæ suæ rationem. Sed hactenus demonstratum fuit, finem hunc vnum cognoscẽdi sui, à sapientissimo Chilone homini præfinitum esse: atque ex ea cognitione authorem suum gloria & honore afficere debere: cuius res tantas tanta virtute gestas, historiarum monumentis habeat consignatas: atque tot illustrium virorum scriptis testatas, exemplísque confirmatas. In quibus imitandis & effingendis quanta vnicuique seu publicè seu priuatim diligentia sit adhibenda, copiosè quidem satis, sed non ita eleganter, vt rei dignitas postulabat, à nobis tractatum fuit, in singulis Ciceronianæ definitionis partibus. Quo in tractatu, facilè fuit perspicere quàm decens, quam vtilis, aut, vt verius loquar, quã necessaria, maximéque summis viris sit historicarum rerum notitia: quantam ipsis conciliet voluptatem & oblectationem: quantam præ cæteris ostentet facilitatem, & quàm minimo negotio & labore, si quidem is labor dicendus est, addiscatur. Superest autem id vnum, vir clarissime, vt paucis operiam, quid me potissimum impulerit, tibi meas hasce institutiones nuncupare, de perenni temporum serie, ab ipsis mundi primordiis agentes, de ecclesiæ statu, de Regnorum & Rerumpub. primo ortu, incrementis, & tanquam æstuariis vicissitudinibus, deque præclarioribus præstantium virorum rebus gestis. Scias igitur, eius rei nullam aliam rationem extitisse, præter vnam tam celebrem virtutum tuarum laudem, in tam illustri & excelso loco positam: vt quæ summa eius est apud omnes opinio, vel potius admira-

tio: mihi quoq; tui colēdi, & omnibus officiorū meorum generibus obseruandi, summum studium & perpetuam voluntatem excitarit. Tum quòd, pro singulari tua in me animi propensione, tu me tibi tam multis deuinxisti beneficiis: vt si, non dico calamum, sed & vitam quoque nemini non charissimam, pro tua dignitate impendam: vix minimam videar meritorum tuorum partem assequutus. Tandem verò, mecum reputans, quanto apud te sint in pretio studia bonarum literarum, existimaui me tibi nulla re potius, quàm aliquo munere literario posse gratificari. Quod & si sit exiguum, nihilominus tibi acceptum fore confido: pro ea qua plurimùm polles humanitate, tuorum tibique deditissimorum vel leues operas, ex sincero animo profectas, boni semper consulente. In quo, præter omnes æquales tuos, hoc est eos qui in luce populi & oculis omnium versantur, ita præstat singularis animi tui moderatio, vt omnem prorsus comprimat inuidiā tui ordinis hominibus maximè infestam, si quando sui immemores (vt multis accidit) nimiam induant arrogantiam. Hoc verè dico, & citra omnem assentationem, à mea quidem certè natura alienissimam: cuius non tam reformido, ne aliqua mihi nota inuratur, quàm ne videar de laudibus tuis amplissima prædicatione dignis, parciùs dixisse. Sed dum commodior eius rei sese offerat occasio, precibus à Deo Opt. Max. contendam, vt te secundis rebus secundáque valetudine fruentem, in multos annos incolumem seruatum velit.

BAPTISTAE FVLGOSII
IN LIBROS FACTORVM dictorumque memorabilium ad Petrum filium

PRAEFATIO.

LIterarum ſtudia, non proſperis ſolum rebus ornamento eſſe, ſed aduerſis quoque perfugium præbere, ſi Dionyſij Iunioris reſponſum dicentis, Se ex literis patientiã conſecutum ad ferendam amiſsi regni calamitatem: ſi permultorum aliorum, qui monumentis ſuis teſtatum hoc idem reliquerunt, ſcripta non oſtenderent, ego vnus ita eſſe, docere mortales experimento meo poſſem. Genuenſium enim principatu, meorum ſcelere deiectus, omnibus ad leuandã animi ægritudinem tentatis, nihil quod non modo ſalutem, ſed ne ſolamen quidem ſponderet, niſi in lectione inueni. Duo enim potiſsimùm ex ea conſecutus ſum, vnum quòd legendis aliorum caſibus, vnum me non eſſe perſpexi, in quem fortuna ſæuire voluerit: alterum quòd dum legerem, dum aliorum geſta recenſerem, tanquàm è militari via, in ſeceſſum diuertenti, aliquantiſper malorum obliuio animum ſubibat. Cum igitur in hunc literarium ceu portum me recepi, vt per hanc rationem, aduerſæ tempeſtatis mala minuerem, is mihi mos ſemper fuit, vt ex quotidiana lectione mea, ea annotarem, quibus vel ad imitandum, vel ad euitandum, in vita fructus ſpes aliqua proponi videretur: quæ cum in vnum contuliſſem, additis, aliorum temporum collectaneis (legendo enim animi gratia eundem morem ſeruaueram) & mihi latinè ſcribendi ſtylus, ac ratio, aulæ, & non ſtudiis aſſueto deeſſet, per Raymundum Sõcinatem præceptorem meum, latina facere decreueram. Sed for-

tunæ vis hominem alioquin idoneum, qui fabrili dolabra excoriatum modo lignum, optimè effigiaret, aliò abstulit, ademítque, quod ad illustrãdos in communem vsum labores meos magnoperè per eum exquirebam. Hac igitur spe deiectus, cum putarem aliquando has annotationes meas, quoquo modo scriptæ essent, vsui tibi esse posse, vulgari stylo, quia alius non suppetebat, in ordinem redegi. In iis autem rationem illam secutus sum, vt Valerium Maximum, mihi quo ad rerum titulos capitáque ac numerum librorum proponerem, sed in exemplis rebúsque ea tantum sumerem, quæ vel ipsum præteriissent, vel post eum gesta, nullo modo in eius noticia esse potuissent. Nam quæ ab eo scripta fuerunt, attingere: aut impudentis fuisset, quia ex alieno labore laudẽ mihi quæsiuisse visus essẽ, aut amẽtis, dum luculentissimo stylo á Valerio notata, ipse vel magis ornatè scribere Latinæ orationis prorsus expers confiderem; vel adempto Valerij nitore, pro prætexta, lutulento sago amicirem. Hæc autem, quanquam animi mei gratia, & non vt in lucem prodirent, à me scripta fuerunt, coëgit tamen paterna pietas, vt tibi traderem, fretus quod mihi dum eis operam darem, ereptæ fortunæ leuiorem calamitatem fecit, tibi quoque si ea legeris, non fructum modo in eo allatura, quod ad euitanda, quæ obsunt, cautiorem alienis exemplis, & ad imitãda quæ bona sunt, studiosiorem te reddent, verum etiã, quod cũ in eis maiorũ tuorũ præclarè res gestas videbis, quæ permultæ sunt, acres tibi adigentur aculei, ne ab iis, qui ortus tui causam dederunt, qui per virtutẽ grande sibi nomẽ in omne æuum pepererunt, degenerasse videri velis. Nam hic paratum inuenies fructum, qui ex historia quæritur, neque id solum assequère, vt periculis procul, ea intelligas, quæ plerique per orbem errantes magno labore, nec sine discrimine vix obtinuerunt, verum etiam habebis illud, quod recentior historia, quantò præsentibus moribus magis cõgruit, tantò etiam facilius legentium animos, tanquam ea quæ penè ipsi aut patres eorum viderint, referri intelligant, subire solet. Ad quod etiam illud accedit, quod cũ philosop. præcepta, ad reformandos in melius hominũ mores tendant, longè magis illud rerum gestarum exempla, quam rationes solæ & argumẽta efficiunt, mouéntque æmulationem quandam indecoram, vt enitamur, ne iis à quibus orti sumus, virtute inferiores habeamur. Neque enim alia res, magis me eo tempore mouit, cum obsessam Sixti pontificis & Ferdi. Aragonij regis auspicio,

Genuensem arcem parua manu irrupi, quam adire Mediolanensis princeps, ingentib. copiis nequiuerat, nisi memoria rerum à parente meo, auo tuo gestarum, cum turpe mihi ducerem, eo ortum viro, cuius virtuti inuium nihil fuisset, eam refugere prouinciam, quam ille, si optio daretur, auidissimè suscepturus fuisset. Impulêre igitur me patris egregia facinora, ad eam rem obeundam, in qua plerique militum meorum, virtuti suæ diffisi, dum morti potius quàm prælio se obiici putabant, me ducem suum deseruerunt. Quamobrem Petre, & si malim te armis quàm literis vt maiores nostri fecere operam dare, tamen quia semper armis vti non licet, cum vacuus eris, hæc quæ tradimus, legere te velim. quia quod mihi ad discutiendum in periculis terrorem adiumento fuit, tibi quoque ad sequendam virtutem ex maiorum nostrorum recordatione, quæ his continetur scriptis, proueniet: ne auitũ nomen quod tibi inditum est, si sine illa virtute, quæ in auo fuit, retuleris, oneri tibi esse videatur: quanquam hæc in re duo tibi non excidere velim: vnum ne memoria tenendo, eius te nepotem fuisse, cui rebus agendis, nulli aut saltem perpauci pares fuêre, maiora audeas, quã ferre vires tuæ valeant: sed eius memoriam ob id potissimum serues, vt tanti viri appellatiô, ne ad scelus vllum declines, velut repagulum tibi obstet: alterum est, vt quanquam literæ, sicuti diximus, prosperas res ornent, & vt facilius aduersa perferantur præstent: memineris tamen maiores nostros, decora sua armis & non literis peperisse, quod eò tendit, vt tu quoque, & si etiã literarum te studiosum esse cupio, tamen in primis, quantum fortuna patietur, militiam atque arma sequaris. Si quidem illud non obscurum est, vbi literæ atque arma disiuncta sunt, tãtum militarem virum ab literato differre, quantum olympicis ludis victorem à præcone, mortales distare putauerunt. Cæterũ quia ingenui animi est fateri per quem didiceris, ne nos arbitreris minore quam debebamus studio vsos, vt ne quid quod satis certum non esset, collegerimus, neque ab vllo in hunc librum nisi probatæ fidei autore, aliquid conferremus, autorum nomina subiicienda duximus: quæ olim in epistola ad Antonietum Campofulgosum equitem insignem & gentilem propinquúmque nostrum, posuimus: dum vt librum inspicere posset, magnopere à me flagitaret.

CAMILLVS GILINVS LAFREDO CAROLO, REGIO præſidi, omnis Iuris, omnium bonarum artium peritiſſimo, ſalutem.

DVo fortaſsè miraberis, atq; haud ſcio an non iniuria. Vnum quod nõdum pueritiæ egreſſus metas, auſus ſim graue opus aggredi, vt Latina facerem de factis dictíſque memorabilibus Collectanea, quę vir illuſtri quidem genere ortus, ſed longè maiore propter ingenij atque virtutis magnitudinem laude dignus Baptiſta Fulgoſius, vernacula lingua ad Petri filij formandos mores ſcripſit. Opus profectò quod non maiorem ſolũ ætatẽ, quam mea eſt, ſed conſummatiſſimi quoque in literis viri eruditionem requirebat. Alterum quoque qualecunque opus eſt, quod transferendo vires meæ præſtare potuerunt, dicare tibi auſus ſim, qui in Mediolanẽſi ducatu maximi Regis in ea re perſonã geris, quę regẽdis populis primaria eſt, & ſine qua fruſtra tantum armis partum eſſet Imperium. Ego autẽ nequaquam negauerim, quòd alij de operis tranſlatione iudicare poſſunt, mihi quoque ipſi viſum eſſe: neq; enim tam excors eram, quin intelligerem maiorum eſſe virium hoc opus. Nam ſi continuata vnius gentis hiſtoria, mortalium omnium iudicio magni eſt facienda, quod ſeruata per ipſam memoria eorum, quæ vel rectè, vel perperam geſta fuerunt, quaſi lumen quoddam legentibus proponit, eorum quę aut vitare homines, aut ſequi debeant: proculdubio maius hoc cenſendum eſt, in quo ad euitandi vel ſequendi exemplum, ea proponuntur, quæ ab orbe condito vſque in hæc tempora dicta atque facta ſunt, illis duntaxat exceptis quæ Valerius Maximus annotauit. Res enim ingens eſt, & ceu vaſti maris inſtar, in quo non deficere ſolum pueri vires

possint, sed veteranus quoque in re literaria professor cōtremiscat. Hæc me mouebant, sed impulit parens meus Ioannes Iacobus, vt onus susciperem, qui Baptistam viuentem singulari obseruantia prosecutus est. Oblato vt inspiceret à propinquis eius volumine, cum intellexisset ei magnopere curæ fuisse, vt latinum hoc opus fieret, arbitratus est neque se erga magnum amicum officio satisfacturum, & irrequietos Baptistæ manes futuros, nisi ipse quoquo modo posset, posteaquam melior alius rem non aggrediebatur, vt latinum fieret pro virili sua eniteretur. Coëgit igitur vt inter themata, quæ ad alendam dicendi facultatem pueris proponuntur, ego quotidie huius operis particulam in latinum verterem, in qua re cum mihi illud propositum non esset, vt hac translatione peritorum virorum iudicio satisfacerem, sed vt patris voluntati mos à me gereretur: diffidere videor non debere, quin officij mei ratio, non solum apud te virum cùm aliis virtutibus, tum in primis humanitate insignem, verumetiam apud alios excusata habeatur. Sequitur nunc dicationis audacia, quæ culpa non careret, si sponte mea vt id agerem mihi sumpsissem. Quomodo enim defendi posset, vt quod ego satis petitè fieri à me non posse sciebam, illud ei dicare auderem, quem Rex inter christianos homines potentissimus primarium honorem ad regendū Mediolanensium ducatum propter doctrinæ atque sapientię magnitudinem gerere voluit? Sed huius quoque rei eadē excusatio est, quæ latinum faciendi opus fuit: Nam cum parens meus alia re non facile suum in te studium atque obseruātiam testari posset, voluit in hoc dicato tibi opere non solum eius in te animus declararetur, verum illud quoque pateret qualis ipse in te est, talem me quoque, qui eius imago sum, & esse nunc & semper fore. Itaque quoniam in vtraque re temeritatis notam à me videor depulisse, superest vt studiorum meorum primitias, quas tibi dicaui, tu prorsus aspernandas non ducas. Nam quanquam doctrinæ tuæ magnitudo maiora forsan cupere videatur, tamen haud in parua parte laudis ducendum est, his etiam contentum esse velle, quæ offeruntur, cum dantis fortuna ampliora non ferat. Tu quoque Petre Fulgose, cui Baptista parens, vir inter raros vir-

tute insignes annumerandus, ad minuendos in morum tuorum formatione labores, hoc opus edidit, non modò non molestè feres, si designati tibi operis dicatio ad regium præsidem Lafredum Carolum transfertur, sed in eo beneficium quoque esse, agnosces. Quis enim non videat, non solum hanc rem in te magni esse viri amorem aucturam: verum inde hoc quoque sequuturum, quòd amplissimi viri dignitas & honor efficiet, vt patris tui nominis atque virtutis fama, patriæ regionis limitibus non contenta, ad exteras quoque nationes ac gentes perferatur?

BAPTISTÆ

BAPTISTAE FVLGOSII
COLLECTANEORVM
Libri IX.

CAPITA PRIMI LIBRI.

SECVNDI LIBRI.

TERTII LIBRI.

QVARTI LIBRI.

QVINTI LIBRI.

SEXTI LIBRI.

SEPTIMI LIBRI.

OCTAVI LIBRI.

NONI LIBRI.

FINIS.

ELENCHVS AVCTORVM VNDE Collectanea nostra deprompsimus.

Appianus Alexandrinus.
Apuleius Madaurensis
Aitho Armenus.
Anneus Seneca.
Ambrosius Mediolanensis.
Augustinus Hipponensis.
Aristoteles Stagyrita.
Apio polihystor.
Alexand. in Iudaica historia
Aristobolus historicus
Athanasius Alexandrinus.
Alexander Aphrodiseus.
Æmilius Probus.
Aulus Gellius.
Augustinus Datus.
Antoninus Archiep. Floreti.
Albertus Magnus.
Antonius Panormita
Andreas Dandulus.
Annales Gallorum.
Annales Normannorum
Annales Vngarorum.
Annales Genuensium.
Annales Anglorum.
Annales Flandrensium.
Arnulphus historicus.
Arnaldus Villanouanus.
Alaricus Gothus.
Berosus Chaldæus
Beda Venerabilis.
Bartholomeus Facius.
Blondus Foroliuiensis
Bernardus Iustinianus.
C. Plinius.
Calisthenes.
Cornelius Tacitus.
Christophorus Landinus.
Diodorus Siculus.
Dion Grecus.
Dorotheus Grecus.
Diony. Halicarnasseus.
Daniel propheta.
Diegus Valera Hispanus.
Diony. Areopagita.
Diogenes Laertius.
Eusebius Cæsariensis.
Eutropius.
Eustathius.
Egesippus.
Enguerranus Gallus.
Episcopus Imolensis.
Fl. Vopiscus.
Fl. Iosephus historicus.
Froissardus Gallus.
Gregorius Magnus
Gulielmus Tyri Episcopus.
Gafurius Genuensis
Gäluaneus Flamma
Geruasius Tibelensis.
Georgius Merula.
Gotifredus Anglus historic.
Gulielmus Durandus.
Hieronimus Stridonensis.
Herodotus historicus.
Herodianus historicus.
Hecateus Abderita.
Hierocleus philosop. Grecus.
Ioannes Boccatius.
Iulius Capitolinus.
Ioonnes Cassianus.
Iustinus historicus.
Ioannes Chrysostomus
Isidorus Hispalensis.
Iulius Solinus.

Iacobus Bracellius.
Ioannes Pontanus.
Ioannes Campanus.
Ioannes Villanus.
Ioannes Trithemius
Iuuentius Celius.
Lampridius.
Lucas Euangelista
Leonardus Aretinus.
Manetho Ægyptius.
Metasthenes Persa
Moyses Propheta
M.Tullius Cicero.
Macrobius.
Morigia.
Musatus.
Matthaeus Villanus.
Matthaeus Palmerius.
Michael Psellus.
Marcus Cotoniolensis.
Nathan Propheta
Nicol. Damascenus.
Notharius Comensis
Olympiodorus Philoso.
Otto Morena Laudensis.
Plinius Iunior,
Procopius Graecus.
Paulus Diaconus.
Petrarcha.
Philostratus Graecus.
Paulus Orosius.
Philo Iudaeus.
Paulinus Nolanus.
Posidonius Epi. Calamẽsis.
Prosper Aquitanicus.
Plutarchus Cheroneus.
Priscus Magister Epistola. Theodosii. II.
Poggius Florentinus.
Philelphus.
Platina.
Pius II. Pont.Max.
Petrus Vinea.
Pomponius Laetus.
Petrus Abanus.
Petrus Ancharanus.
Q.Curtius.
Ruffinus Aquileiensis.
Robertus Gaguinus.
Rodericus Epis. Palentinus.
Ricoldus.
Strabo.
Spartianus.
Suetonius Tranquillus.
Symocatus.
Sextus Iulius Frontinus.
Sulpitius Seuerus.
Sabellicus.
Simoneta.
Saguntinus.
Sigebertus Gemblacensis.
Sidonius Apollinaris.
T.Liuius.
Thomas Aquinas.
Vegetius Renatus.
Vitruuius.
Vincentius Bellouacensis.
Vincentinus.
Xenophon.

FINIS.

BAPTISTÆ FVLGOSII DICTORVM FACTORVMQVE MEMORABILIVM. LIB. I.

De cultu religionis.

MAIORES noſtri relicta gentilitate Iudæorũq́ue ſuperſtitionibus, veram, id eſt Chriſtianã religionem ſequuti, tãti ſemper eam fecêre, quòd diligenter conſideranti, nihil in vita quod quidem momẽtum habeat, accidere videbitur, cuius primordia, aut moribus, aut legibus religionem præ ſe non ferant. Orti, ſacerdotũ manu in ſacro fonte, quod Chriſtianæ religionis fundamẽtum eſt, luſtramur. Adultiores ad baptiſmi confirmationem pontificibus præſentamur. Matrimonia ſine ſolemni ſacerdotum precatione infauſta putantur. Enixis mulieribus turpè eſt, nouæ ſoboli operam dare, niſi ſacerdotalem ante benedictionẽ acceperint. Prima ſemina multis in locis per ſacerdotem luſtrantur. Bella quoque geſturi, ſignis militaribus ſacerdotali precatione bonam fortunam inſerere conantur. Quotannis ſacerdoti crimina noſtra, Chriſtiana confeſſione detegimus ac deteſtamur. Morituri ſacro oleo perungimur, & qui nuper orti in baptiſmate templis præſentamur, eis mortui reſtituimur, vt religio quæ hominis ortum inchoauit, finem etiam concludat: huc accedit quòd multi reges imperatoréſque, ipſi regno atque imperatorio honore digni non creduntur, quos religioſè ſacerdotes non vnxerint, quin poſteaquam aſſumpto diademate in regno, aut imperio confirmati fuêre, ſi Eccleſiam hæreſi aut alio modo læ-

ſerint, à Pontificibus regnandi imperandíque iure priuantur, pluriſque apud Chriſtianos populos religio pontificiáque voluntas, quàm arma ipſa atque Regum maieſtas habita eſt. Quæ res perſuadere nobis debet, maiores noſtros, vt alia multa, ita hoc quoque magno conſilio atque ſapientia ſanxiſſe, & propterea religioſè diuinum cultum ab hominibus obſeruari debere, ſiquidem priſci illi Romani, gentiles quoque alij, ac Iudæi, gens cordis duritia atque obſtinatione damnata, quanquam à vera via omnes aberrarent, diligenter tamen religionis ſuæ cultum ſeruauere.

De Senatu Romano.

Romanus Senatus, adeò ſemper magni religionem fecit, vt quemadmodum vir doctiſſimus Varro ad Gn. Pompeiũ ſcribit, in libro vbi ratio locúſque habendi Senatus oſtenditur, quotienſcunque ſenatum magiſtratus coëgiſſet, id ipſum, quod primò proponebatur, ad religionem pertineret: nullâque quanquam grauior cauſa vel quæ celeritatem requireret, hunc morem anteuertebat. vt publicorum conſiliorum, quemadmodum etiam aliarum rerum, diuino cultui primæ partes darentur.

De Claudio Nerone Rom. Principe.

Ita verò penes mortales religio & laudem & gratiam meretur, vt omnes qui prudentium nomen obtinuere, aut religionem coluerint, aut ad conciliandos ſibi populos colere ſe ſimularint, id in Claudio principe perſpectum eſt. Nam quanquam notis quibuſdam, tãto principi indecoris, aſperſus eſſet, tamen vt religionem præ ſe ferret, Eleuſinæ Cereris ſacra Athenis, in vrbem Romam transferre conatus eſt, & in Sicilia vetuſta collapſum Erycinæ Veneris templum, vt inſtauraretur, operam dedit.

De Veſpaſiano Romano principe.

Claudius vt dictum eſt, confici religioſum opus iuſſit, cæterum Veſpaſianus manu ſua confecit. Ex oriente enim reuerſus, cum ciuilibus bellis deformatam Vrbem offendiſſet, à ſacris ædificiis Capitoliníque ipſius Iouis templo eius inſtaurationem orſus, ante alios ipſe operi ſe accinxit, ſublatis inde collo ſuo primis ruderibus, iactiſque manu ſua fundamentis, minimè arbitratus Cæſareæ maieſtati ſe labem illaturum, ſi operam ſacræ rei manu ſua nauaſſet.

De Tito Vespasiano Romano principe.

Haud immeritò religionis cultorem parentem, filius sequetur Titus, qui templorum aliorúmque publicorum ædificiorũ, quæ incendio & ciuili furore correpta erant, instaurationi villarum suarum ornamenta designauit: atque huic operi ex equestri ordine insignes viros præfecit: idem quoque cum peste ciuitas grauiter laboraret, ne minus ciuium salutem, quam vrbis ornatum curare videretur, quanquam nullum humanæ opis remedium prætermissum esset, plus in cœlesti numine repositum putans, omnibus Romanis sacris operatus, placare diuinam iram studiosè curauit.

De Aurelio Alexandro Seuero Romano principe.

Silentio prætereundum non est, Alexandri Seueri religiosum verbum, qui quamuis ita religioni addictus non esset, vt superstitione captus videretur, etenim persępe Poëtę Persij carmen vsurpabat. Dicite pontifices, in templo quid facit aurum. tamẽ cum eius temporibus Christiana fides iam inualuisset, & Christiani publicum quendam locum orandi gratia occupassent, contra autem cauponæ quidam gentiles, ante suum esse contenderent: Alexander, audita controuersia, etsi ipse minimè Christianus erat: respondit. Quoquo modo esset satius esse in eo loco Deum coli, quam cauponas exerceri: verbũ certè tanto principe dignũ.

De eodem. Apud hunc tanti religionis autoritas ac reuerentia valuit, vt iudicatas à se causas à Pontificibus atque auguribus retractari, atque aliter quam ipse iudicasset terminari pateretur, minime dedecori sibi arbitratus, in iis quæ ad religionem pertinerent, imperatoriam maiestatem, sacerdotum autoritati cedere.

De M. Cælio Balbino, & M. Clodio Pupieno Imperatore.

Balbinus Pupienúsq;, aduersus Maximinorum sæuitiam Augustorum nomine à Senatu ornati, præter alia quæ ad suam patriæque defensionem parauerant, cum sine cœlesti numine, quæ de victoria proponebantur, vana putarẽt, Hecatomben si victoria potirentur, vouerunt. Id autem sacrum centum aris conficiebatur, centúmque in eis insignia animalia, veluti Leones, tauri atque aquilæ sacrificabantur: neque verò audita Maximinorum morte in peragendo sacro minor fuit fides, quam dum victoria expetebatur, ad vouendum promptitudo.

De Aureliano Imperatore.

Ne Aureliano quidem Romano principi egregia militaris virtus aduersus Marcomannos, cum Mediolanum vsque ad Placentiam venissent, sufficere sine cœlesti ope visa est. Quippe is ad Senatum scripsit: Vt inspectis Sibyllinis libris, quæ necessaria essent sacra, ad impetrandam deorum opem conficerent. quæ cum Senatus egisset, ac diuino nutu, magis quam humanis viribus atque cõsiliis, barbari vltra progredi grauibus ostentis territi non auderent, Aureliano ad victoriam via patuit. Is autem, ne parum gratè cœlo dimissam agnoscere opem videretur, præter munera huius victoriæ gratia per vrbem Romam multis templis data, soli Capitolino Ioui, quindecim milia auripondo, & magnam gemmarum vim pluribus collationibus dedit.

De eodem.

Vt in publica necessitate Aurelianus, ad diuinã implorandam opem minimè segnis fuit, ita sacrarũ quoque rerũ conseruandarũ studiosissimus est habitus. Nam quãquam post captam Zenobiam in Europa bello destinaretur, tamen vt in oriente Palmyram locáque alia quæ Zenobiæ parebant rebellasse audiuit, eo cõuersus Palmyram cœpit accolásque occidit, atque vrbe incensa, in qua Solis templum erat apprimè ornatum, religione motus A. Ceionio Basso scripsit, vt nobilissimis marmoribus, illud ornatius quam antea esset reficeret, auróque & gemmis in hunc vsum assignatis exornaret. Cæterum quoniam satis de Romanis diximus, ad Græcorum ac Barbarorum exempla transibimus.

De Sotero Antiocho Syriæ rege.

Non tulit solem Aurel. Palmyræ sine templo esse, nec Antiochus quidẽ Syriæ rex Hierosolymarũ templũ sine sacrificiis, nam cũ vrbem illam eo tempore obsideret, quo tabernaculorum festa celebrantur, atque à populo Hierosolymitano rogatus esset, septem dierum inducias, ad ea sacra colenda darę, non solum postulata concessit, ac seruauit, verum etiam vt non minus à se quam à Iudæis religionem coli ostenderet, taurum auratis cornibus, ac multa aurea vasa cum thure, ad vrbis portas sacerdotibus ferri iussit, atque eos rogari, vt illa Deo offerent.

De Dauide Rege Iudæorum.

Omittẽda minimè videntur egregia Dauid regis religio-

ſa facinora, nam cũ Arca fœderis Hieroſolymam referretur, cum ſolenni muſicorũ inſtrumentorum ac carminũ pompa non arbitratus, ſatis honorẽ Deo exhibendum eſſe pedibus ea præcedere, ipſe diuina carmina voce ac pſalterio modulãs ad vocẽ muſicam corporis quoque geſtus accõmodauit, nihilque de regia maieſtate ſibi deperire, ſi ſacerdotũ in numerũ ſe cõieciſſet, putauit: neq; inde ſe retraxit, quãuis ab vxore Michol, rideri quæ agebat videret. Exẽplũ profectò inter reges rariſſimũ, & tãto L. Furij Bibaculi Ro. prætoris ac Salij facto præponẽdũ, quãto p̃tore maximus rex maior habetur.

De Iepte Iudice Iſraël.

Ingens Dauid ardor, dum Deum coleret viſus eſt, ingens quoque Patriarchæ Abraham; qui vnicum filium è cœlo monitus ſacrificare voluit, cæterum idem ardor in Iepte tãtò maior fuit, quantò maiora deliberationibus hominum facta cenſentur: hic cum in Iſraël iudex eſſet, nouiſſetque ſi victoria aduerſus Ammonitas potiretur, quod primum in patriam reuertens obuium habuiſſet, ſe ſacrificaturum, in filiam quam vnicam habebat primum incidit, lachrymarúmque ac mœſtitiæ plenus, maiore parum prudentis voti, quã paternæ pietatis habita ratione, neque illud reſpiciens, quod parum gratæ Deo eiuſmodi victimæ forent, poſt aliquot dies filiam in Holocauſtum obtulit.

De Carthaginenſibus.

In In Iepte errore, crudelitate permixta religio fuit, cęterũ longè magis Carthaginenſium mores damnandi, qui omni victimarum ſacrorúmque genere, numina ſua placare non contenti, longum tempus ſorte filios ad ſacrificium delegerunt, eorúmque morte conciliare ſibi Deos quærebant, pro quorum ſalute vniuerſus terrarum orbis aras ac numina votis precibúſque fatigare non intermittit.

De regibus Æthiopum.

Magnum eſt propter religionem liberos interimere, maius vitam periculis offerre, ſed omnia vincit ſibi ipſi propter religionem mortem conſciſcere, quemadmodum Æthiopum reges, vſque ad Ptolemæi regis Ægypti tempora conſueuere: cum eis à ſacerdotibus Iouis qui apud Meroen colitur denunciatum eſſet, Deo inuiſam eſſe eorum vitam, quin inter eos nullus eſt inuentus, apud quem pluris ſalus quam religio haberetur, vſque ad Erganen regem, qui ne

per sacerdotes ei mors denunciaretur, omnes ipsos interemit, primúsque morem illum sustulit.

De Machabæis ac Iudæis eorum sociis.

Proculdubiò magnum est vitæ ipsi religionem anteferre, id etiam Iudæi omnes fecere, qui Matathiam Machabæum sequuti sunt: nam cum à Iudaicæ religionis ritu ad gentilitatem eos deducere Antiochus tentaret, in deserta loca confugerunt, & incassum promissis inuitati vt inde redirét, tandem cum sabbato, quo die opus vllum facere nefas Iudæi habent, impetus in eos esset factus, maluerũt inermes atque indefensi mortem oppetere, quam se tuendo religionis suæ ritum violare.

Etiam de Iudæis. Pertinax Iudæorum in ceremoniis suis propositum magis quam religio aliud quoque non minoris admirationis exemplum præbebit. Nam cum Hierosolymæ die sabbato à Magno Pompeio duce Romano oppugnarentur, pari superstitione, eo die, ab hostibus aggeres, castella, atque alias ad oppugnandam vrbem machinas, muris admoueri, nihil obsistentes, permiserunt, ne si id impedire conarentur, sabbati vacationem violarent. Deuicta igitur per hunc modum vrbe Iudæi, vt conscendentibus muros hostibus non repugnarunt, ita postea, quam in vrbem ingressi populum hostes trucidabant, sacrificia quibus eo die operabantur, nihil ob ea moti, quæ ab hoste patrari videbant, tãquam in summa quiete nunquã intermiserũt.

De Iudæis ex Babylone reuersis.

Veteribus religiosis exẽplis finẽ vnum imponet de Iudęis quoq; sumptũ, qui Esdræ opera Xerxe rege permittente, in patriã reuersi, dum diuinũ cultũ, longa in aliena terra mora, in peregrinos mores dilapsum, reformare nitũtur, multis ex alia gente, id quod ipsorum lege ne fieret cauebatur, vxores duxisse inuentis, omnes ad eas coniugio, etsi iã liberos nepotésq; susceperant, pellendas conuenerũt: pluris in eo religionem, quam alia quæ in vita chara esse debent, facientes.

RECENTIORA.

De M. Flauio Valerio Constantino Max. Imperatore.

Hactenus in iis, quæ ad religionem pertinent, non contigit præter Iudæos aliorum, quam gentilium exempla recensere, horum autem religio etsi à veri Dei cultu plurimũ aberat, tamen cum melioris cognitionem nullam haberent,

haud incredibile videtur, Deo ipsi immortali non ea, quæ gentiles vel colebant vel credebant, sed ipsorum, in eo quod rectè se credere arbitrabantur, ardens studium, singularéque obseruantiam non ingratam fuisse: id quod multis portentis pœnisque aduersus religionis violatores ostendebatur. Cæterū gentilitate aliisque veteribus omissis recentiora, religionéque ipsam Christianā aggrediemur, in qua nobis primus Constantinus, inter Christianos principes insignis occurrit: inter cuius egregia facinora, illud potissimum narrabimus, quod in Chalcedonensi concilio egit: Nam cum vltimus inter sacerdotes sederet auditis accusationibus quibus inuicem se sacerdotes criminabantur, delatas ex scripto ad se, in gremiū conclusit, omnesque illectas cōbussit: dicens, Sacerdotes ceu numina ad hominē regendū constitutos esse, & propterea intactū se Deo, eorū iudicium reseruare velle. *De eodem.* Semper ad religionē pertinentia nobis multa occurrerent, si quotiens de Constantino fieri mentionem contingit, omnia ab eo gesta persequi vellemus: vt igitur etiam ad alios transeamus, adhuc vno eius exemplo contēti erimus. Cum Helena eius mater, à Hierosolymis clauos tulisset, quibus saluator Christus pro humana redemptione cruci affixus fuit, ipse quanquam religionis plenus, militaris tamen, ex eis conto galeæ vnum infixit (siue vt Ambrosius refert) regium diadema insigniuit, ex altero frenū equo suo confecit, quod nunc Mediolani cernitur: fretus id quod verè ei contigit, horum adiumento, non pericula solum in bello se euasurum, verum de hostibus victoriam quoque reportaturum. Tertium aiunt eum, quod in Adriatico mari de salute periclitaretur, ad sedandam vim tempestatis in profundum demersisse, quanquam de hoc Ambrosius nihil scriptum reliquerit: qui ex iis, à militari principe frenum equo fabrefactum, aliis verò diadema insignitum fuisse dicit.

De Theodosio seniore.

Quod in clauis dominicæ crucis reposuisse fidei Constantinus visus est, id nō minùs cōstanter Theodosius ex oratione sperauit. Siquidem pridiè quā cū Eugenio & Arbogaste pugnaret, eam diē totam orando sacrisque aliis operando consumpsit, quibus rebus bonæ spei plenus, in certamen descendit, ex eoque victoriam ingentem miramque tulit, cū ad vincendum venti quoque plurimum ei cōtulisse viderentur.

De Mascelcero comite Aphricæ.

Huius fortasse exemplo motus Mascecerus cum in Aphr. traiecit, aduersus fratrem Gildonem, qui ab Honorio Theodosioque iuniore imperatorib. rebellarat, neque enim vltra quinque pugnatorum milia secum habebat, ausus plusquam 80. milia inuadere, eos vicit deleuitque: nam cum ad expectandum exercitum, in Capreis insula in Thusco mari subsedisset, ad prælium se per orationes, antequàm armis, inter heremitas ac sacerdotes muniuit.

De Heracleo Imperatore.

Heracleus quoque Imperator, graui Cosdroë regis Persarum bello pressus, cum is omnes pacis conditiones asper narerur, ad diuinam opem confugit, nam cum sæpiùs solenni more supplicasset, & supplicationibus ieiunia atque orationes addidisset, Constantinopolim ipso paschatis die egressus, manu dextra, sacræ Virginis imaginem, quæ miro modo facta fertur tulit, atque in hunc modum fide spéque armatus, cum immani hoste, duobus pręliis conflixit, ac semper victoriam reportauit.

De Luithprando Longobardorum rege.

Multam quoque religionem præ se tulit id, quod Luithprandus Longobardorum rex gessit, qui post multa ædificata templa, monasteriáque, & magnis opibus locupletata, cum ex Aphrica in Sardiniam accepisset Aurelij Augustini Hipponensis episcopi corpus fuisse translatum Ticinum vbi regia sedes erat, illuc magno studio comportari iussit, atque ipse honoris causa, pedibus à Genua Ticinum vsque prosequutus, templo monasteriísque cum amplissima dote, sancti doctoris reliquias veneranter excoluit.

De Halarico Gothorum Rege.

Noua res, in principibus, quorum iam mentio facta est, religionis cultus videri non debet, quod ei per aliquod tempus assueuerant: mirum potiùs æstimandum est, Alaricum Gothorum regem barbarum, immanemque, inter bella atque cædes, extra omnem humanitatis morem ac cultum religionis enutritum, natura atque instituto sæuitiæ plenum, quem nunquam aut sparsus hominum sanguis, aut incendia ruinæque ab immanitate deflexerant, in ipso armorum fragore, dum tubæ canerent, & parta iam victoria esset, quæ insolentiores plerunque homines facit, vt piè atque clementer

ageret, in animum induxisse. Nã cùm is in Italiam cum ingentibus copiis Honorio imperante venisset, ob Stiliconis perfidiam, conuersus ad vrbem Romam, atque eam ingressus priusquam militi vrbis populationem permitteret, canere tubicines atque edicere iussit, eorum corpora bonáque, qui in Apostolorum templa se recepissent salua fore. Ostendit enim ferus ille animus & inuictus, qui rerum dominam vrbem Romam superatam populabatur, & qui prædæ gratia nullis se periculis nullis, laboribus subtrahebat, pluris se, quàm alia omnia religionem facere.

De Halarici militibus.

Longè etiam magis mirandum est, Halarici copias indomitam gentem rapacémque ob religionem à præda potuisse contineri. Nam cum inter eas adhuc cædem sanguinemque spirantes, aliquot sacræ virgines aurea vasa capitibus intecta ferrent, vt accepere ea Apostolis sacrata esse, ne manum quidem ad ipsa contingenda extenderunt. Miranda profectò vis religionis, eiusmodi auaritiæ atque libidinis irritamenta, inter immanes barbaros, aurum illiciramque venerem sitientes, inuiolata transire. Quantò tunc barbaræ gentis, quæ nihil nisi sanguinem & incendia norat, quàm nunc Italorum & aliarum nationum Christianarum continentiores animi, quippè in media religione positæ, nec sexui vlli, nec sacris, nec profanis opibus parcere, inter virtutis suæ decora numerare solent.

De Desiderio Longobardorum rege.

A Gothorum religiosis facinoribus, iterum ad Longobardos reuertemur: quorum rex Desiderius, cum multas ditionis Romanæ vrbes iam cœpisset, nouissetque ab Adriano primo Romano pontifice ad ferendam opem CarolumMagnum vocari, cupiens astu ante Carolum vrbem Romam inire, simulauit voto se ad salutanda principis Apostolorum limina proficisci velle, quod cum prudens Pontifex animaduertisset, reseratis prius templi atque vrbis portis, misit qui Desiderio sub anathematis pœna imperatent, ne propius ad vrbem accederet. Incredibile forsan videtur, & tamen vero ipso verius est, barbarum règem, superbiæ atque immanitatis plenum, quem arma non mouerant, simplici anathematis denunciatione territum, sententia mutata, retrò exercitum conuertisse.

De M. Iulio Phillippo Imperatore.

Magis etiã, se uereri religionẽ Philippus Imp. Christianorũ eo nomine primus ostendit. Nam ob scelus patratæ in Gordianum proditionis, sacra communione à Fabiano Romano Põtifice prohibitus, nisi ante in Christiana ecclesia cũ cæteris qui scelerum pœnitentia agebantur, crimen emendasset, humiliter Pontifici paruit, nihil de Imperij maiestate deperire arbitratus vbi religionis habita ratio uideretur.

De Theodosio seniore Imperatore.

Quod à Philippo actum nuper diximus in mentem reuocat, in pari facto singularem Theodosij senioris in parendo promptitudinem: qui ab Ambrosio Mediolanensi episcopo publicè prohibitus templo, nisi ante pro innoxio sanguine quem Thessalonicæ & in Pannonia sparserat Deo palam satisfecisset, eam noram patienter atque humanè tulit: neque ante redire ad templum est ausus, quã iis quæ ab Ambrosio ad criminis emendationem iniuncta fuerant peractis: quo tempore Ambrosius templo eum atque diuinis omnibus inhibuit. Hac igitur in re nonne humanam fidem superare videretur, vt Imperator iuuenis victor à sacerdote sene sibi subdito publicè erroris sui impunè argueretur: adeò enim ætate nostra neglectus creuit, vt vix plebeij ordinis vir laturus fuerit, quod orbis terrarum dominus, non solum æquo animo tulit, verum etiam humiliter petita venia obediendo impleuit. Itaque qui armis inter mille discrimina aduersus tyrannos atque Imperatores augustalém maiestatem illæsam seruarat, non modo de consueta animi magnitudine nihil amisit, cum lachrymarum plenus Ambrosij pedibus se prouoluit. Verùm omnium victoriarum suarum quia se ipsum vicit, triumphos superauit. Merito igitur & Ambrosij autoritas Metel. Rom. Põt & Theodos. Posthumij consulis religioni quos tantopere antiquitas laudauit, præponetur. Siquidem consulem plus Senatus ac populi respectus, vt Pontifici pareret, quam religio videri potest mouisse. At Theodosium qui nihil inter mortales supra se norat, vt Ambrosij episcopi audiens dicto esset, nihil profecto, nisi religionis cultus & Dei reuerentia mouisse dicit debet.

De Edgaro Britannico rege.

In ordine nostro post Theodosium Edgarus Britanniæ rex sequetur, quia etiam in religione colenda ei haud dissi-

milis fuit: nam cum virginem deperiret quam in Vincestrẽsi monasterio viderat educari, quæ vt virginitatem à regis iniuria tueretur, velo vnius ipsius monasterij monacharum se texerat: neque ob id ab iniuria rex destitisset, profectus ad eum Dunstanus Cantuariensis archiepisc. ceu Nathan ad Dauid regem reprehendendum, porrigentem in congressu dextram suam honoris gratia, regem à contactu repulit: tanquam propter incestum indignus qui sacerdotem contingeret, videretur. Quam notam non solum patienter Edgarus tulit, verum agnito errore in quẽ nimia libidine victus inciderat, ad sancti sacerdotis pedes prostratus lachrymabũdusque crimini veniã petiit: & cum pœnæ loco ei vt à gestando diademate septẽ annos abstineret, & sacris quoq; virginibus monasteriũ conderet, iniunctũ esset, obedienter ea peregit.

De Marcellino Pontifice Romano.

Septem annos regio diademate Edgarus, vt Marcellinus in perpetuum Pontificatu abstinuit, adeò religionis scrupulus eum perculit. Imperante enim Diocletiano qui acerbè Christianum nomen insectabatur, Marcellinus præ nimia mortis formidine compulsus ad idolorum venerationem tria tantũ thuris grana incenderat. Quo facto quanquam eum priuare nullus pontificia dignitate auderet, semetipse criminis sui censor pontificio honore abdicauit, neque multò post vt errorem corrigeret martyrio se obtulit, ac sanguinem suum pro Christi nomine effudit.

De septem ducibus Mongalis Tartaris.

Quæ maior in recentiorum rerum memoria ad religionem pertinens, quàm septem Tartarorum ducum res lecta est? Nam cum in desperationem & extremam sortem perducti quidam Tartarus faber ferrari⁹ pauper Changius nomine dixisset, Visum à se in somnis equitem candore insignem, à quo iussus erat eis nunciare, Velle immortalem deũ vt ipse Tartarorum princeps eligeretur, atque ipsius manu Tartari liberarentur, ceu delirus ab eis irrisus, atque reiectus est, Cum postea idem omnes ipsi duces in somnis vidissent, religione percussi statim hominem ipsum delegerũt, & Chãgentili nomine, id est, regem suum appellarunt. Neque verò hoc satis fuit, ab eo iussi duces ipsi magistratũ abdicare, & primogenitos in ipsius conspectu occidere, sine mora paruerunt. Sed ne semel quidem toruè eum respexe-

re: quanquam ad primos honoris gradus non restitueretur, ipsum ab immortali Deo ad regnum esse vocatum arbitrati.

De Assasinis.

Maiora quoque religionis signa per aliquod tempus in Syria in ea parte quam Persæ tenebant Assasini (ita genti nomen erat) ediderunt. Nihil enim Deo gratius esse arbitrati, neque quod promptius cœli possessionem pararet, quam si absolutè principibus paruissent, quos gentili nomine Veteres nuncupabant, sæpissimè huius rei manifesta antè signa ediderant, pericula obeuntes vnde regressus nullus patebat. Tamen cum illuc publica fide accepta profectus esset Henricus Campaniæ comes, & ab Antiochia Tyrum versus iter haberet, horum populorum princeps Vetus, vt dictum est nomine, vt hunc obediendi morem Henrico præsente declararet, ostensis in altæ turris summitate aliquot hominibus vnum nominatim euocauit, & is nulla mora facta in ipsorum conspectu à turri se demisit, qui ex casu detritus statim vitam obiuit. Et cum alios etiam vocare vellet Comitis precibus qui totus admiratione simul, atque horrore obstupuerat, vix retentus fuit: adeò populi illi sola religione moti vitæ suæ prodigi sunt. Nunc ad nostros Christianæ religionis cultores redeamus, non minus in martyrij tormentis, quàm in morte audaces promptosque. Sed hoc ratio maior atque modus honestat.

De catholicis Christianis.

Veteres catholicæ fidei sectatores diligentem curam semper adhibuerunt, vt continuis Conciliis ingentique studio à sordibus, religionem tuerentur, seuerè extirpatis à dominica vinea noxiis herbis: nam quanquam Christiano nomine censerentur Basilides, Cerinthus & Montanus, præterea Nouatus, Arrius, Marcio atque Valētinianus complure sque alij, tamē à reliquorum fidelium cōmunione eos separarunt, arbitrati à catholica fide eorū dogmata aberrare: itē nepotem Paulum Samosatenum & Apollinarem (etsi episcopali dignitate fulgebant) pari modo dānarūt: Imperante quoq; Henrico primo, cum propter seditiosos pōtifices inter Christianos schisma ortū esset, Concilij decreto in vrbe Roma pontificatus honore priuati fuere Gregorius sextus ac Syluester tertius vnà cū Benedicto nono. Clemens autē secundus canonicè ad pontificiā dignitatē electus. Postremò autē auorum

nostrorum memoria in Constantiensi cōcilio, cui impera-tor Sigismūdus interfuit, cū scissa Christi tunica tres ponti-fices Christianus orbis haberet quoniā parū Christiani re-ges vnionem quærebant & propterea scandali materiam præbebant, quod inter eos discerni verum nequiret, ponti-ficio honore aut catholicorū suasione impulsi per se disces-sere, aut contumaciter agentes priuari sunt. Nam cum Gre-gorius duodecimus vltrò pontificatus titulo cessisset: Ioan-nes vigesimus tertius idem agere coactus fuit. Benedictum autem tertiūdecimum tanquàm schismaticum, & in errore pertinacem cōmuni decreto ab eo honore deiectum, extra fidelium gregem esse declarauerunt.

De Gregorio septimo Pontifice.

Pontificibus quos commemorauimus schisma pontifica-tum ademit. At Hērico tertio imperiū eripuit: quòd à Gre-gorio septimo pontifice inter simoniacos iudicatus est: neq; augustalis dignitas qua iam fungebatur obstitit, quò minus Germanici principes quib⁹ eligēdi ius erat in imperio, Ro-dulphū primū Saxoniæ ducem ei subrogarent, ꝙ pluris sa-cras pontificū iussiones quàm dura imperatoris imperia fe-cere: quorū iudiciū maior Christiani gregis pars secuta est.

De Innocentio tertio.

Innocentij quoque tertij decreto, Otho quartus imperio deiectus fuit, quòd catholicæ Ecclesiæ subditos vexabat, at-que ei Federicus secundus suffectus est.

De Gregorio nono, & Innocentio quarto pontificib.

Is quoque Federicus, primū ab Honorio, mox à Grego-rio nono, postremò ab Innocentio quarto pōtificibus, cùm varia ei crimina obiicerentur, imperij honore deiectus est, quanquā versutus valdè, virium quoque satis haberet, adeò enim religionis existimatio, in subditorū animis radices ie-cerat, quæ siue iure siue iniuria obiecta ei crimina fuere, ce-dere ei necesse fuit, cum maior pontificis voluntatem nutus sequeretur. *Item de catholicis Christianis.*

Parem religionis affectū qui primas in catholica fide par-tes sustinebant in reliquis rebus ostenderūt, adhibita non pauciore cura circa scripturas, quā Romanus senatus ante fecerat in iis quæ in Numæ regis sepulchro fuerant. Omni-bus enim ad fidem pertinentib⁹ scriptis diligenter conside-ratis, multa Euangelia, quanquā sub nomine Apostolorū,

Matthiæ, Bartholomæi & Thomę circumferrentur. Petríq; cum Appione disputationem, item Barnabæ epistolã. Præterea Apostolorũ actus à multis scriptos, ceu à catholica fide aberrantes, cõbusserunt: ab eísque quorũ nomina præ se ferebãt non scripta esse, aut insertis hæreticorũ scelere errorib⁹ vitiata iudicarũt. Idem actũ fuit in parte librorũ Eusebij, Origenis ac Lactantij. Idẽ ex parte in recognitione Clementis quãquàm Põtificis & Apostolorũ discipuli, & quod plus est postea etiã martyris, quib⁹ ad doctrinã Christianũque nomen accedebat, quod sacerdotes vitáq; austera atque honesta insignes erãt. Idẽ de Hyp politi libris quanq̃ martyris egerũt, iudicantes qđ suspecti erãt ipsius nõ esse. Postremò in Vercellensi Synodo, ab Leone nono, Scoti libri de Eucharistia christiana conscripti, & si ipse reprobatus non esset, quod se Pontificis iudicio submiserat, dãnati fuerunt.

De Alexandro & Gaio martyribus.

Martyres Gaius & Alexander, præter superiùs dictorum exempla, ostendêre, quòd per ea tempora in rebus ad religionem pertinentibus scrupulosæ hominũ mentes essent. Nam cum capite damnati ad supplicium vna cum Marcionistis quidam Christiani ducerentur, muneris ingentis loco à carnificibus petierunt, vt separatim à Marcionistis occiderentur, ne eorum sanguis cum iis misceretur, qui parum rectè de catholica fide putabantur sentire.

De Ludouico Gallorum rege, & aliis principibus.

Nec verò prisci illi Christiani satis duxere moribus legibúsq; syncerã tueri religionẽ, arma quoq; interdũ adhibuerunt: quemadmodũ actum est aduersus Albigesios ac Raymundũ Tolosanũ comitem, atq; Aragoniũ regẽ, qui illius causam fouebat. Nã aduersus eos profectus Eudo Burgundionũ dux, cũ aliis cõpluribus Christianis principibus, expugnata vrbe Carcassona supra sexaginta hæreticorũ millia occidit: captaq; ob eandẽ hæresim Auinione à Ludouico Gallorũ rege Philippi Deodati filio, euersis pri⁹ vrbis muris, trecẽtas domos in ea cõbussit. In Bohemia quoq; Federicus tertius cũ multis alis Germanorũ principib⁹, vt Husitanam hęresim extirparet, nõ min⁹ sæua in hęreticos exẽpla edidit.

De innocentio tertio & Bonifacio octauo Põtificibus & aliis.

His qui verè Christiani atque catholici habebãtur, visum fuit è Christiana re esse, nõ modo in viuentes, vt ab errore

religionem vendicarent, sed contrà mortuos quoque agere. Hoc Romanus Pontifex Bonifacius octauus ostendit, qui Hermãni Pongilupi heremitæ corpus, Ferrariæ sanctorũ honore in sepultura decoratũ, post viginti annos erui, cremari, cineréſque in profluentem amnem proiici iussit: quoniam quibusdã indiciis post mortem eius detectum fuerat, ipsum in Fratricellorũ hæresi fuisse. Põtifex quoque Innocentius tertius, per Parisiensem episcopũ egit, vt ex sepulchro erueretur Almaricus Parisiensis doctor & cremaretur, quooiã quanquàm eum pœnituisse visum esset hæresis, qua alias laborarat (hæc autem simplicis Spiritus nomine ab eo appellabatur) hæresis ipsa adhuc repullulare putabatur. Mediolani quoque regnante Matthęo Vicecomite, postremis eius imperij diebus, detecti sunt Andreas Seramita & Gulielma post vndecimum cœpti sceleris annum principes fuisse, mares ac fœminas, occulto in loco sub Bariloti nomine, ad bacchanalem exercendam licentiã congregãdi: nam peractis sacris quæ Gulielma in sacerdotali veste obibat, cum cæteri in clericorum habitu ministrarent, extincto lumine promiscuæ libidinis genꝰ omne permittebatur. Itaque Andreas viuens cum aliquot huius sectæ hominibus combustus fuit, additúmque Gulielmæ cadauer quæ ante mortua erat, & vsque ad id tempus in Claræuallis monasterio sepulta sanctarum honore colebatur.

De Ferdinando Hispaniarum rege.

Ætate quoque nostra Aragonius Ferdinandus Castulonensis rex, haud dissimilia egit. Detecto enim magno Christianorũ numero, qui per eius regna passim sparsi erãt, potentia atque opibus insignes, quorũ genus ab Hebræis manarat cum palam in Christianam fidem recepti essent, secreto Iudaïcam legem ac ritum seruare, nõ solum permultos ex eis cõburi, qui pertinaces in scelere manebant, verũ etiã ex sepulchris eorũ corpora erui iussit, qui quanq̃ mortui essent, in eius sceleris reorũ numero nominati fuerant, & si per id tempus in Hispania Iudæorum multitudo ingens, sub publica fide incolumis manebat: quia Iudaïcos ritus palam inuiolata Christi religione seruabant.

De Conrado Imperatore & Ludouico Sexto Francorum rege & aliis.

Caij Fabij audax factũ ob religionẽ nõ iniuria laudatur,

qui obsesso à Gallis Capitolio, ne diem sacrificio statam omitteret, inter medios hostes, in Quirinalem cliuum à Capitolio nullius periculi magnitudine territus, manu sacra ferens pertransiuit. Cæterùm longè laudabilior Gotofredus Bolionius Lotharingiorum dux, & comites habendi, qui inter Christianos præmisso crucis signo, priuata pecunia, triennium integrum in barbara lõginquáque regione, inter mille pericula rerúmque omnium egestatem prouinciam eius magnitudinis sustinuere, quàm Hierosolymæ, atque Syria ipsa ex infidelium manu recepta testari potest. Quod ingens facinus meritò præ virtutis magnitudine ac religionis studio lectores admiratione replere debet. Cæterum horum gesta superasse videntur (commodius enim domi manebant & maioribus regnis potiebantur) Conradus Imperator ac Ludouicus Sextus Francorum rex, qui non vt imperia augerêt, sed vt catholicam religionem locis suis, quæ Barbari occupauerant, restituerent: armis sumptis ingenti exercitu minimè veriti sunt, terrestri itinere Damascum vsque penetrare, diúque eam vrbem obsidere, quanquàm eis in expeditionis fine non successerit, quod Gotofredus ac comites consequuti sunt.

De Ludouico octauo Gallorum rege.

Par religionis affectus Ludouicum Gallorũ regem impulit, vt cum exercitu in Ægyptum traiiceret, vbi quanquam captiuus factus, deinde redemptus, præter factã in exercitu impensam muro circũdatas Christianorum aliquot vrbes, precióque recepta captiuorum ingenti multitudine: minimè aut fortunæ aduersæ casibus, aut impensa, aut etiã ipsius vitæ discriminibus territus, denuò in Africã reparatis copiis traiecit, vbi Tunete vrbe obsessa, peste vnà cũ filio decessit.

De Federico primo Imperatore, Philippo Gallorum & Richardo Britanniæ regibus.

Eadem causa moti trans mare in Syriã se contulêre Federicus primus Imperator cũ ingenti exercitu, qui cum in Armeniam peruenisset illic mortuus est. Similiter Sueuiæ dux Federicus eius filius Antiochię, ac post eum Philippus Deodatus Gallorum rex, vt terrã (quæ quoniã Christi redemptoris calcata est vestigiis Sancta dicitur) quæ in Infidelium potestatem transierat, ad Christi fidem redigeret. Item Richardus Britannorũ rex, qui Acra vrbe, nonnullísque aliis

locis diuino cultui restitutis, in patriam se receperunt.

De Ioanne Constantinopolitano Imperatore, & Eugenio quarto Pontifice.

Religio quoque Ioannem Constantinopolitanum Imperatorem mouit, vt parui pericula laborésque omnes faceret, dum in Italiam Florentiam vsque se conferret. Illic enim ab Eugenio quarto Max. Pont. & si graui bello premebatur, magno stipendio conductus est, vt vtraque Ecclesia Occidentalis, scilicet, atque Orientalis (nam de Spiritussancti processione, nonnullísque aliis ad catholicã fidem pertinentibus discordes erant) reformaretur, tunc Armenij, Æthiopes, Indi, Maronitæ, ac Syriaci cum in eandem catholicam opinionem concordes transissent, Christi tunica, quæ discissa erat, redintegrata fuit.

De Ludouico septimo Gallorum rege.

Cogit me vt de Ludouico Gallorum rege scribam illo qui Ludouici sexti cognomento Grossi filius fuit, eius parendi Christianæ ecclesiæ studium, vt intelligatur ipsum non armis solum gloriam meritum esse. Nam cum Heleonora ipsius coniunx inuenta esset, arcta eum propinquitate contingere, quanquam secum Guiennæ ducatum, aliarúmque regionum hæreditatem traheret, atque ex ea Ludouicus filias duas iam suscepisset, repudium tamen ei misit, ne aduersus catholicæ fidei leges matrimonio vteretur. Itaque eius connubio soluta Heleonora, Henrico tertio nupsit, qui tunc Normandiæ ducatum obtinebat, vnde ad Britannorum regnum conscendit, ipsiúsque Heleonoræ gratia Guiennæ ducatu Britanni potiti sunt. At Ludouicus Constantiam Hispaniarum regis filiam vxorem duxit.

Iterum de Philippo Deodato Gallorum rege, qui cognominatus est Augustus.

Parẽdo Romanæ ecclesiæ parem primi (de quo dictũ est) se Philippus Deodatus, & cognomento Augustus, ostendit: nam cũ Honorij tertij pontificis legati ab eo poscerent, vt Ingebergã (siue vt alij dicunt) Viceburgen coniugem in cõiugalem thalamũ reciperet: quam quia non satis grata erat, ficto propinquitatis gradus, quám leges Christianæ paterẽtur nomine, ceu nõ iustam vxorẽ dimiserat, atq; in eius locũ Mariam Bohemiç ducis filiã duxerat, & si ægre vt id ageret, adducebatur, legatis tamẽ de Ingeberga reducenda paruit.

De Philippo primo Gallorum rege.

Ludouicus vxorem quam habebat propter religionē dimisit. Philippus autem primus eius nominis rex, ipsius religionis gratia, quā dimiserat, recepit. Qui siue veneficio, siue alio malo captus, cū eiecta Bertha coniuge Bertrandā, quam deperibat Folcheti aliâs Foci Andegauensis comitis coniugem, apud se haberet, nec à vetita consuetudine abduci posset, extra cōmunem Christi gregem anathemate Vrbani secundi Pontif. factus, vt ecclesiæ restitueretur, cōiugem quā eiecerat resumpsit, vt vbi de religionis cultu agebatur, interdictæ veneri regiæque licentiæ locus nullus daretur.

De Ramiro rege Aragoniæ.

Non est ab iis de quibus diximus dispar Ramiri olim monachi factum. Nam cum fratris eius morte Aragonium regnum vacaret, petentibus Aragoniis Pontifex monacho concessit, vt regnū religione solutus acciperet. Ducta igitur vxore ex qua filiam Vracam suscepit, neque cōiugalis charitas, neque regni cupido, validissima duo in humanis rebus vincula eum retinuêre, quò minus ad ecclesiasticā humilitatem, quam in monasterio expertus erat, reuerteretur. Quæ res causa fuit, vt à populis Raimundo Barcinonis comiti nupta puella, duo regna Aragonium Cathellonicúmq; simul iungerentur.

De Veremundo primo Hispaniarum rege.

Veremundus primus Hispaniarum rex, præcipuus religionis cultor, posteaquàm duos ex vxore filios suscepit: memor quod ante connubium Diaconatus dignitatem accepisset, ne parum diuinas leges obseruasse videretur (adeò penes eum religionis reuerentia valuit) consobrino regno cessit, & monastico ordini se dicauit.

De Balduino primo qui Hierosolymis regnauit.

Religio quoque fuit, quę Balduinū Hierosolymarum regem Gotofredi fratrē impulit, vt graui morbo pressus, Rogerij Siciliæ regis matrem, quam iam tertium annum iustæ vxoris loco habebat, dimitteret, & primā quam habebat genere Græcam, in coniugalem thalamū reduceret. Nam quāquàm impudicitiæ suspectā, postea manifestè meretriciam agere vitam deprehendisset, tamen quia nullo ecclesiastico ante facto iudicio à se deiecerat, maluit grata à se dimissa eā quæ haud iniuria propter impudicitiā odio digna erat, con-

nubio suo restituere, quā parū diuinas leges videri coluisse.

De Alphonso Legionis rege in Hispania.

Non minus religiosè se gessit Alphonsus Legionis in Hispania rex, cum æquo animo tulit, vt ab ecclesia matrimonium ipsius, primum cum Teresia Portugalensis regis filia, ac deinde aliud, quod postea cum Berengaria Castulonensis regis filia contraxerat, dirimeretur, quanquam ex vtraque filios procreasset: quoniam cum vtraque in tertio gradu affinitate coniunctus esse arguebatur.

De Almarico Hierosolymarum rege.

In eodem gradu cùm inuentus esset Agneti coniugi suæ coniunctus Almaricus Hierosolymarum rex, & si iam duos ex ea filios susceperat, ei repudiū misit, atq; Mariā Emanuelis Imperatoris neptē duxit, Agnete Bellini principi nupta.

De Mathilda comite fœmina insigni.

Mathilda fœmina religione magnísq; aliis virtutibus insignis, quanquàm Henrici Imperatoris esset neptis, atque in Italia multis populis latè imperaret, obedienter tamen passa est à Gregorio septimo Roman. Pontifice separari se Actij Estensis Marchionis connubio, quod in quarto gradu affinitatem cum eo habuisse inuenta erat, pudicitia in posterum diligenter custodita: quia penes eam plus religionis cultus valuit quàm vel maritalis charitas, vel procreandorum liberorum cupido atque ardor.

De Ludouico Caroli secundi Neapolitani regis filio.

Ob eandem religionem, Ludouicus matrimonio se atque regno priuauit. Nam cum in morte Caroli primi filius eius Carolus secundus, cui successio regni debebatur, in Catellanorum manu captiuus esset, Ludouicus pro patre obses pactione inita datus, septem annos in captiuitate mansit: quo tempore ob ægritudinem se ad Minores fratres transiturum vouit. Tandem igitur liberatus, moriente patre, Robertum fratrem natu minorem regnare permisit & ipse Minorum religioni se dicauit. In qua ad Tolosanū episcopatum assumptus est, sicuti Ioannes vigesimus secundus testatur, qui eum in numerū sanctorum retulit.

De Durante Podiensi.

Singulares esse vires suas religio assiduè ostēdit, dum per eam illa efficiuntur, quæ neque vi, neque industria humana effici possunt: regnāte enim Philippo Deodato, cū interne-

cinum bellum inter Rothomagẽsem regem ac sancti Ægidij comites esset, neque ei vllius opera finem imponere posset. Pauper quidam vir ex Podio pusillo loco ortus, cum in parua membrana pictam Virginis imaginem cum filio gestaret, cuius margini latinè inscriptum erat. Agnus Dei dona nobis pacem: Eam sibi à Deo datam dicebat, & iniunctum, vt bellantes inter se populos pacem inire Dei verbis iuberet. Eius orationi fides habita est, atque inita pace, imagini illi similes permultæ factæ fuerunt, quæ gestantes eas in pileis non incolumes solum inter arma præstabant, verum vt viatico quoque in itinere iuuarentur, efficiebant.

De iis qui candidati appellati fuerunt.

In Italia quoque anno supra millesimũ à salutifero partu tercentesimo nonagesimo nono: qui annum illum præcedebat, quo sub Iubilæi nomine catholicæ ecclesiæ thesauri ad præstandam salutem Rom. aperiuntur, ex Gallia in Italiam descendit religiosus vir cum magna manu, quorum indumenta informia linteis constabant, misericordiam à Deo ingentibus clamoribus poscentes. Huius exemplũ sequutæ multæ Italicæ vrbes in supplicantium morem vltro citróque inter se commeabant, depositisque odiis cibaria gratuita vltrò offerebant. Cęterùm Bonifacius nonus Pontifex hunc motum veritus, Gallum huius rei authorem Viterbij noctu iussit comprehendi, ac postea ceu hæreticum Romæ comburi: cũ alij prauæ religionis authorem alij iustum virum eum appellarent. Ab hoc homine Candidatorum dictus est annus, quem alij Misericordiæ appellarunt.

De Iacobo Bussulario ordinis Heremitarum sancti Augustini.

Tunc quoq; vires suas religio etiã in hominibus ostẽdit, cum per Carolum quartũ Imperatorem credita Papiensis vrbis administratione Ioanni Montis ferrati Marchioni, & ab eo vrbi præposito Iacobo Bussulario ordini heremitarum sancti Augustini. Is Iacobus tũ fictis ad bonitatẽ moribus, tum facundiæ magnitudine rẽ Papiensem, ita in potestatem suã redegit, vt ceu propheta paréńsque omnium, & verus dominus à ciuibus coleretur: cuius potẽtiæ adeò magna iecerat fundamẽta, vt vix quarto anno, fame Galeacius Vicecomes (anno supra millesimum à virginis partu tercẽtesimo quinquagesimo quarto) eum domuerit. Ciuiũ enim

pecūnia & armis fidéque adiutus, ſemel Galeatium non ſine magna clade repulit: qui poſtea reparatis viribus tandem Iacobum ipſum cœpit, Vercellíſque in ferrea cauea captiuū tenuit: qui ſolet exitus eos plerunque manere, qui ſub hypocriſi populorum adminiſtrationem inuadunt.

De Ioanne Vicentino ordinis Prædicatorum.

Guido Bonatus ætate ſua ſcribit, ſe vidiſſe Ioannem Vincentinum ordinis prædicatorum, qui hanc de ſe opinionem in hominum animis confirmârat, vt cum eo Deus loqui crederetur, & in eius verbo mortui ſuſcitarentur. Per hanc enim opinionem captis ciuium animis, in Bononienſis vrbis dominatum ſe inſinuârat, annúmque in ea egit armis ſeptus, ita vt in vrbe manerēt, eáque pellerēt, quos ipſe deo aut gratos aut inuiſos, tanquā diuinitus moneretur, affirmaret.

De Guidone Flandriæ Comite.

Marci Attilij Rom. religionem, ſeruata à Guidone Flandriæ comite eiuſq; filio fides ſuperauit: quia qui cogere poſſet non habebat vt Regulus. Nam carcere liberati à Philippo cui cognomento Pulcher erat Gallorum Rege, data fide ſi Flandriæ populos qui rebellarant & cum Britannis Philippum vexabant, ad officium reſtituere non poſſent, ſe ad carcerem redituros: quia de componendis rebus non ſucceſſerat, fidem carcere repetito ſeruârunt, in quo intra breue tempus Guido deceſſit.

De Ioanne primo Gallorum rege.

Gallorum rex Ioannes primo prælio victus, captúſque apud Pictones ab Edouardi tertij Britānorū regis filio Galliæ principe: poſtea quàm magna vi auri atque locis quibuſdam redemptionē ſuam pactus data fide ad ea paranda, quæ ex pactione debebat redire in Galliam permiſſus eſt: cùm domi inueniſſet nimium hac re regnum grauari, neque ea cōparare quibus ſeruare promiſſa poſſet, in Britanniam reuerti decreuit, vt fidem ſeruaret & ſi fieri poſſet ſummam pactam cum Britannis minueret. Itaque in Britanniam reuerſus breui in aduerſam valetudinem incidit, atque deceſſit.

De Regnato Barri ac Lothoringiæ Neapolitano rege.

Renati Barri ac Lothoringiæ ducis religio non admirationis minus quam laudis meretur. Nam cum bellum ei eſſet cum Antonio Valdemōtis comite, in prælio à militibus Philippi Burgundionum ducis captus, cùm dimiſſus eſſet, data

fide quoties vocaretur rediturum se: à Philippo vt fidem seruaret requisitus est, eo tempore quo fratre ipsius Ludouico Neapolitano rege defuncto ad regni successionẽ vocabatur, qui & si norat Alphonsi Aragonij opera à Philippo se vocari, quod is quoque trahere ad se Neapolitanum regnũ quærebat, & ab Eugenio quarto Pont. propter aditã regni dignitatẽ, fidei quã antea dederat ipsum non teneri declaratũ fuerat, pręposita rebus omnibus fide ad Burgundionum ducem reuersus est, vbi custoditus quanquam post aliquod tempus postea liberatus fuit: quia ob eius tarditatem aduersariorum res inualuerant, regnum amisit. Quæ res cum aliis exemplis quæ scripta sunt manifestè ostendit, quantum in hominum animis religio possit. Si quidem hæc vna maximè odia delere, iniurias obliterare, connubiales amores dirimere: denique vita ipsa vt negligatur efficere potest, vitiis atque affectibus prauis sæpe in contrarias virtutes conuersis.

De Gallorum regibus.

Rebus ad religionem pertinentibus finem imponet cõsuetudo, quam nostris quoque temporibus Gallorum reges obseruant: nam cum in multis tẽplis per ea regna Canonicorũ ordinariorũ numero ascripti sint, suprema illa potestas quæ alios Christianos principes antecedit, cũ ad eiusmodi templa contingit reges accedere: depositis regiis ornamentis lineam vestẽ sacerdotali more cum aliis Canonicorum insigniis desumunt, muniáq; sua cum aliis Canonicis obeũt, arbitrati non modo indignã regio honore rem nullam in eo à se fieri, sed potius regium honorem prisco more sacerdotio vehementer augeri. Cæterum quoniam satis de religione scriptum est, iam tempus est vt Valerium sequentes, de spreta religione & de pœnis, quæ sequutæ sunt, scribamus.

DE SPRETA RELIGIONE. CAP. II.

De Nerone Imperatore.

NEro nullo discrimine templis atque altaribus spoliatis non solum sperni à se religionem, Verumetiã graui odio haberi ostendit. Nam ne à Syriaca quidem dea quã colebat, abstinuit: quin vrina quoque eam aspergeret. Itaque cum his rebus diis atque hominibus inuisus esset factus, Pont. Rom. Imperium ab eo defecit, vnde in trepidam misceámque fugam compulsus, cum vereretur ne grauiora ei

in morte contingerent, sibiipsi mortem consciuit.

De Commodo Imperatore.

Antonino Commodo Imperatori satis non fuit multis aliis modis peruersis moribus abuti, quod in mediis quoque sacris temperare sibi à scelere noluit, cũ Isidis sacrificia perageret, illius imagine quam ipse gestabat, sacerdotum percutiebat capita, impellebátque vt pineis nucibus quas secundum religionis ritum manu gestabant, adeò se diuerberarent, vt ex eis aliqui interdum morerentur. Quam ob rem & hoc religionis contemptu, & aliis infandis sceleribus nulli non inuisus, dum in lecto iaceret à suis oppressus vitam amisit: magna pop. Rom. lætitia, corpúsque eius cum insepultum aliquantisper mansisset, post omnia quæ fieri poterant ludibria, in Tyberim proiectum est.

De M. Aurelio Antonino Baßiano Heliogabalo.

Sacrilegus ac prorsus religionis contemptor Commodus fuit, sed hac impietate longè eum Heliogabalus superauit: Vestalem enim virginem secum nubere coëgit, ac loco suo Palladium dimouit, perpetuos Vestæ ignes extinguere tentauit, & ceu cum diis ipsis bellum gereret, Romanorum religiones omnes quę eius temporibus colebantur, sine discrimine violauit. Quibus sceleribus deos hominésque ita irritauit, vt ab equitibus suis impetu in eum facto, occideretur. Quanto autem eos qui antea principatum gesserant violata religione superauit, tãto ipse aliis despectior fuit, in latrinis interemptus, ac per vrbem primo, inde in lupanar pedibus tractus, cum ibi quoque quiescere non posset, in Tyberim deiectus est. Sed ab eo ad Hebræos transibimus.

De Achab Samariæ rege.

Nihilo meliore exitu finem habuêre Achab Samariæ regis sacrilegia, nam cum ceu apertus veræ religionis hostis non contentus idolis templa condidisse, eis sacra etiam peregisset, cœlesti in eum cõuersa ira cũ in Ramaoth pugnaret, haud aliã ob causam Assyriorũ armis cæsus fuisse putatur.

De Ochozia Samariæ rege.

Ob idem scelus Ochozias item Samariæ rex de palatij fenestris cecidisse creditur, atque ex eo casu sacrilegam animam effudisse.

De Ozea Samariæ rege.

Ozeas quoque Samariæ rex à Salmanassare, Assyriorum

rege prælio victus fuisse, ac demum tributarius factus, ob hoc ipsum existimatur, quod spreta vera religione idololatriam colebat.

De Ioram Hierosolymarum rege.

Scelesti Samariæ reges fuere, sed nihilo eis meliores, quidam ex his qui Hierosolymarum sceptra tenuerunt. Inter eos Ioram cum idola coleret putatus est, ob hoc ipsum bello ab Æthiopibus ac Philistæis superatus regnum vitámque cum stirpe sua amisisse, vno Ochozia qui infans erat, superstite.

De Ozia Hierosolymarum rege Nadab, & Abiud & Oza.

Sæpius eorum temeritatem vltus immortalis Deus qui se, aut peragendis sacrificiis, aut tangendis contra religionis ritum sacris rebus, criminis reos fecerunt: ostendit aliorum exemplo ab eiusmodi esse abstinendum. Declaratum hoc fuit in Ozia, qui cum sacerdotale munus vsurpare vellet, apprehenso manu thuribulo repente lepra percussus est. Nadab quoque & Abiud sacerdotes cum partes suas parum castè obirent, ac thuribulum manu tenerent, ignibus inde prodigiose egressis combusti fuerunt. Item Oza cum cadente fœderis arcam (quam solis sacerdotibus contingere fas erat) sustinere vellet, subita morte correptus est.

De Manasse & Amone Hierosolymarum regibus.

Ne diutius in Hebræorum sacrilegiis immoremur, eis finem facient Manasses ac filius Amon in Iudæa reges, quos minimè obscurum est, quia Hierosolymarum templum spoliarunt, opibus regnóque priuatos fuisse. Manasses ab Assyriis à quibus diu Babyloniæ in custodia habitus est. Amon autem patri liberato cum æquè in impietate sicuti in regno successisset, ne impunè abiret, à suis in palatio obtruncatus fuit. Nunc igitur ab Hebræis ad Babylonios Assyriósque eundum est.

De Nabuchodonosor Chaldæorum rege.

Hi de quibus nunc dictum est propter impietatem aut regnum, aut vitam vel vtrumque simul amisêre. At Nabuchodonosor Chaldæorum rex quoniam deuictis Ioachim & Sedechia Hierosolymarum regibus templum spoliauit, ingenium sensúmque communem amisit: adeóque delirauit, vt similis iumentis factus, tanquam extra humanam effigiem in nulla parte hominum mores, agnosceret.

De Balthasare Chaldæorum rege.

Proaui sacrilegium à pronepote patratum scelus pœnáque quam inde tulit, sequetur. Is Balthasar Chaldæorum rex fuit alto nomine Naboar appellatus. Nam cum præter multa alia infanda facinora, adhibere mensis sacra Hierosolymitani templi vasa in eísque vesci ausus esset (quæ Nabuchodonosor Babylonem transtulerat) cœlestem iram in se conuertit, & quo tempore felicior sibi visus est, ei Cyrus Persarum rex cum regno vitam quoque ademit.

De Seleuco Assyriorum rege atque Heliodoro.

Auaritia mortalibus in omni ordine grauis, in principibus eo grauior, quò priuatos magis antecellunt: & raro à diuinis manũ abstinẽt vbi prophanorum bonorũ prędа deest. Id Seleucus Assyriorũ rex declarauit: Nam ingentium opũ fama incensus, quæ in Hierosolymitano templo ferebantur esse, nulla religionis habita ratione, Heliodorum ad spoliãdum templum misit: eum autem cum Onias pontifex in sacrarium induxisset, duo ingentes equites, qui aurei videbãtur adorti grauiter verberauêre. Cæterùm cum ita male multatus Pontificis precibus pristinas vires recepisset: ad regem suum rediit, monuítque si quem in regnis suis inuisum haberet, eum ad spoliandum Iudæorum phanum mitteret: damnata enim iis verbis sacrilegij grauitate diuinam quoque potentiam quanta esset testari, voluit.

De Antiocho Epiphane Asiæ ac Syriæ rege.

Tentata ab Assyriorum rege Hierosolymis sacrorum vasorum præda in mentem reuocat, id quod non sine graui pœna Antiochus Epiphanes Asiæ ac Syriæ Rex penetrauit. Nam cum Iasonis ac Menelai Hebræorum opera Hierosolymam cœpisset, parum ducens thesauris atque ornamentis omnibus templum spoliasse, sanxisséque ne posterum in eo veteri cultu sacra fierent, Olympio Ioui templum dicauit, & vt Iudæorum legem ceremoniasque penitus deleret perquisitas omni cura sacras Iudæorum scripturas omnes combussit. Quam ob rem concitata in se diuina iustitia, in sæuum incidit morbũ, ex putrida eius carne subinde nascentibus, ceu in aquarum scaturigine vermibus: vnde cum in omnium odium fastidiúmque simul venisset, ac post lõgos grauésque cruciatus à charioribus quoque deuitaretur, rabie atque ira plenus mortem obiit, cum ante obitum &

agnouisset,& fassus esset,propter violatum Iudæorum templum id se perpessum fuisse.

De M. Crasso.

Perpetrata in Iudæorum templo à Babyloniis Assyriísque regibus præda, monet ne illud prætereatur, quod M. Crassus dux Romanus eodem in loco edidit. Nam cum ad Parthicum bellum proficisceretur, iter per Iudæam faciens, impellente auaritia sacris thesauris templum spoliauit. Itaque cum perpetrati sacrilegij diræ eum insectarentur, haud multo pòst,conserto cum Parthis prælio superatus, cũ male partis opibus & nomen & vitam cum filio cæsus,amisit.Inuentóque ab hostibus capiti eius infusum quod liquefecerant aurum,auaritiam scelúsque simul exprobrauit.

De Philomelo Onomarcho & Phaillo.

Fuit pariter ceu diuinitus castigatum scelus Philomeli Onomarchi & Phailli, quòd spoliato Delphici Apollinis templo putati sunt perpetrasse. Nam cùm sacrilegiis statuta esset pœna, vt præcipitati aut immersi vel combusti vitam finirent: haud multò pòst raptos sacros thesauros, vnus eorum viuus combustus, submersus alius: tertius autem ex alto præceps demissus. His mortis generibus Græcam legem in sacrilegos moriendo seruarunt.

De Cambyse Persarum rege.

Non minus acerbè sacrilegæ mentis suæ (& si factum abfuit) pœnas tulit Cambyses Persarum rex: qui post deuictam Ægyptum,cùm videret bouem Api consecratum,tanquam omnium religionum hostis, percussa bouis coxa eum interemit. In eo impius, quod quanquam idololatram belluam peremisset, tamen vero Deo vim se fecisse arbitrabatur. Itaque cum ab eo falsus Smerdis, haud multò pòst rebellasset, qui penè Persidem omnẽ occupauerat, dum equũ conscendit lapso vagina ense, quo bouem ante occiderat,in coxa vulnus accepit, qua parte ipse Apis bouem vulnerârat, atque ex eo vulnere breui decessit. Quæ ideò posita sunt, vt homines intelligant omni tempore, atque in omni religionis cultu sacrilegos Deo abominabiles fuisse. Nunc omissis veteribus ad recentiora exempla descendamus.

RECENTIORA.

De Fl. Cl. Iuliano Imperatore.

Violentum necis genus Iuliani Imperat. ipsiúsque pro-

pria confeſſio palam teſtantur, non ſolum eum ob ſpretam Chriſti religionem mortuũ eſſe,ſed ipſum quoque antequã moreretur illud agnouiſſe. Nam cũ ſe Chriſtianũ fingeret,& vt nonnulli affirmant ſacris initiatus vſque ad diaconatum conſcendiſſet,ex Chriſti cultore perſecutor factus,adeò impiè egit, vt ad vltionem Deum impelleret. Suſcepto igitur aduerſus Perſas bello,cum in ipſo prælio ab incognito inter coſtas lætale vulnus accepiſſet, ſanguine ſuo manum repleuit,atque in cœlum iaculatus in hæc verba prorupit: Exple iram tuam Galilęe (ita enim Chriſtum appellare conſueuerat)fateor enim me à te ſuperari. Eo verbo religionis neglectu repetito,eius cauſa ſe mori confeſſus eſt.

De Valente Imperatore.

Iuſtè quoque ſceleratum Valentis opus pœnas tulit, Arriana enim hæreſi laborabat,à quo cum Gothi petiiſſent, vt mittere Epiſcopos vellet, à quibus in Chriſtiana fide inſtitui cupiebant, ad eos pro catholicis Arrianos miſit. Itaque cum ſimplex Gothorum genus pro fideli doctrina peruerſam accepiſſet,ne impunitum Valentis ſcelus maneret, tulit Deus,vt traiecto Danubio, intra imperij fines,ſine alia publica fide Gothi cùm conſediſſent,Valentis auaritia cogente rebellarent. Capta igitur Antiochia Valente victo vulneratóque, cum is feſſus in paſtoralem caſam diuertiſſet, in ea ſuperuenientibus Gothis viuus combuſtus eſt, vt quibus ignibus miſſis peruerſis doctoribus Gothorum incenderat animos, iis viuentibus corpus Valentibus (quia mali author fuerat) cremaretur.

De Philippico Imperatore Conſtantinopolitano.

Philippicus Imperator,non ob aliam cauſam ad hanc perueniſſe miſeriam creditur, vt per Anaſtaſium oculis captus etiam Imperium amitteret,niſi quod in imaginum hæreſim ſe demiſit, & pulſo Cyro patriarcha viro catholico Ioannem abbatem hominem hæreticum ei ſuffecit, quem ob eam rem Conſtantinus Pontifex Maximus extra catholicam fidem illato anathemate fecerat.

De Leone quarto Conſtãtinopolitano Imperatore.

Graue fuit quod Philippicus tulit, ſed celeritate miraculique magnitudine maius fuit,quod in Leone quarto contigit:qui auaritia impellente per ioci ſpeciem, ceu alter Dionyſius ex ſanctæ Sophiæ capite diadema ſuſtulit à ſupe-

rioribus principibus magnis opibus in eius honorem factū. Itaque cum illud ipse postea gestaret, eam Deus impietatem vltus est. Nam pro gemmis venenati carbunculi atque anthraces Leonis caput obsederunt, coactusque diadema deponere, viuendi quoque finem fecit.

De Paulo Græco qui in Hispania tyrannidem exercuit.

Quàm manifestè in Pauli quoque Græci pœna cœlestis vltio apparuit? qui cum à Bamba Gothorum rege desciuisset, Hispaniarumque regis nomen vsurparet, ac prçter multa alia impiè facta coronam quoque in vrbe Gerunda à Bamba rege sancto Felici dono datam de templo tulisset, haud diu id factum post perpetrati sceleris pœnam tulit, captus enim à Bamba à quo rebellârat Nemausi vrbe Gallica, atque Toletum in Hispaniam perductus, piceo diademate coronatus, luminibusque orbatus, non sine magno eorum, qui hominem viderūnt ludibrio, camelo eum ferenti, auersus, insedit.

De Vitiza Gothorum rege in Hispania.

Non minori pœna ob spretam violatámque Christianam religionem Vitizæ Gothorum regis in Hispania castigatum scelus fuit: qui præter multa alia infanda facinora, contra sanctorum Conciliorum sanctiones, in ditione sua sacerdotibus, non coniuges modo ducere, sed multas quoque habere permiserat. Quamobrem cum vereretur ne rex Rhodericus (cuius patri aliâs Theodeberto Vitiza oculos effoderat) paternam iniuriam vlcisceretur, iuuantibus Roma. ab eo defecit. Itaque prælio victus captusque lumina regnumque simul amisit, & in tetro carcere decessit.

De Alphonso quarto Legionis in Hispania rege.

Non impune contemptam à se religionem fuisse Alphonsus quoque quartus Legionis in Hispania rex exemplum erit. Nam cum quinto anno post sumpta Imperij insignia regno abiisset, & monasterio inclusus, fratri suo Ramiro secūdo regno cessisset, abiecto postea religioso habitu resumere regnū tentauit: itaque à fratre captus, oculis erutis in monasterium vnde abierat reiectus fuit, vbi mortem obiuit.

De Vrracha Aragoniæ Regina.

Pœna quæ Vrrachæ reginæ in Hispania sacrilegium sequuta est admiranda prorsus ac celeritatis plena fuit. Nam cum in bello quod aduersus filium Alphonsum gerebat pe-

cunia ei deesset, & sancti Isidori in Legione vrbe Hispaniæ fanum spoliare decreuisset: cæteris contingere sacros thesauros reformidantibus, ipsa manu sua multa auferens, dum templo egreditur mortua concidit.

De Honorico Vandalorum rege.

Honoricus Vandalorum rex in Africa cum Arriana hære si laboraret, cõplures catholicos episcopos aut ab Africa exilio multauit, aut morte affecit. Itaq; nõ multo pòst in phtyriasim morbũ incidit, scaturientibusque ab corpore eius vndique pediculis, hoc supplicij genere sceleris sui pœnas luit.

De Vladislao Hungariæ & Poloniæ rege, & Ioanne Vniado Vaiuoda.

Datam fidem quæ iureiurando vallata sit, etiam hosti aduersæ religionis, religiose seruari debere, Vladislai Hungariæ & Poloniæ regis infœlix exitus, vnà cum cladibus quas Ioannes Vniadus Vaiuoda (id dignitatis nomen est) transyluanus tulit, apertè declarant. Nam vt ante sæpius fœliciter aduersus catholicæ fidei hostes pugnârant, posteaquam impulsu Iuliani Cæsarini Cardinalis, atque Eugenij quarti pontificis legati inducias violarunt. cum Morato siue Amurathe Turcarum rege iuratas soluente eos sacramenti nexus Pontifice, aduersus Turcas cum exercitu profecti, iuxta Varnam occiso rege vnà cum legato, Ioannes in turpem fugam coniectus: non solum viri fortis laudem amisit, verumetiam cum Morato siue Amurathe conserta manu haud longè à Bulgaria (hęc Scythiæ pars est) iterum cum Pannoniis quibus præerat prælio victus & in fuga subsistere à Georgio Seruiæ Despoto (id etiam potestatis nomen est) coactus haud paruo labore, non sine magna vi auri ab eo se explicuit. Qua re satis apertè ostensum fuit, parum probasse immortalem Deum vt iusiurando data fides, violaretur.

DE OMINIBVS SIVE *Auguriis. Cap. III.*

Solent nonnunquam aut verba casu enunciari, aut etiam res euenire, quę experimento postea inueniuntur, aut authoribus eorũ, aut his qui ea notarunt futura prænunciasse. Hæc prisci homines gentilésque cum superstitiose nimis obseruarent, omina nuncupabant, quæ haud incongruè

prognostica quoque nuncupari possent. De his ordinem quem proposuimus sequentes, nonnulla exẽpla suggeremus de quibus mentionem faciamus non indignã, quorum exitus quanquàm sæpe fallat, non erit tamen ab re, quid de his veteres censuerint, ostendere.

De Lucio Lucullo Romano consule.

Cum afflictis regis Mithridatis rebus, Lucullus à bello pene confecto reuocatus esset, atque in Galatia cum Gn. Pompeio successore conuenisset & vtrique lictores fascésque laureati essent: contigit vt Pompeiani lictores nimiis caloribus ac præ viæ longitudine exiccata lauro sua, Luculliana lauro, quæ recentior & propterea viridior erat, se fascésque suos exornarent: augurati ex Luculli victoriis, Ponpeium non mediocre adiumentum, ad Mithridaticum triumphum esse reportaturum.

De M. Crasso.

Infelicis euentus crudelísque mortis atque ignominiæ omen fecisse notatum est quendam poma vendentem, dum Brundusij M. Crassus traiicere ad Parthicum bellum vellet exercitum. Nam cum (vt moris eiusmodi hominum est) clarè Cauneas exclamaret (id ficus à loco cognomen trahentis nomen erat) visus putabatur eo verbo Latinè significare velle: Caue ne eas.

De eodem.

Idem haud fœliciora sibiipsi ominatus videtur, cum in eadẽ expeditione Euphratem amnem traiecisset. Nam cùm è more exercitum alloqueretur atque vt alacri animo hostem inuaderent, hortaretur, dixit vt maiorem audendi necessitatem ostenderet, pontis facultatem ex amne à se sublatam. Quod cum ipse in eam accipi partem vellet, vt sublata fugæ spe milites in virtute sola spem ponerent, in tristem ominationem tunc acceptum esse exitus infœlicis prælij confirmauit: quod neque ipsi, neque filio imò ne exercitui quidem paucissimis militum exceptis regrediundi via patuit, omnibus à Parthis miserabilem in modum occisis.

De Claudio Imperatore.

Claudius princeps postremis vitæ suæ temporibus prô tribunali poscente ita sermonis materia, cùm dixisset ad vitæ finem peruenisse (dictum qui astabant abominantibus) casus tulit vt sæpius idem repeteret, breuíque euen-

tus rem comprobaret.

De Nerone Imperatore.

Nero Imperator non minus apertè, quàm Claudius futura mala sua mortémque ominatus est. Nam paulò ante quam Galba rebellaret in Senatu, de Vindice qui desciuerat verba faciens, diceret: Haud diu pòst, huiusmodi sceleſtos homines, pro criminum magnitudine pœnas daturos. Ab vniuerso Senatu responsum fuit: Tu is eris Auguste. quod verbum & Nero & Senatus in eam partem accipiebant, vt ipse puniendorum eiusmodi hominum author esset. Sed exitus contrarium ostendit: quia ambiguum verbum ad id traxit, vt intelligeretur futurum Neronem illum in quem Senatus animaduerteret. Illud quoque in Nerone à multis notatum fuit, quod in vltima fabula quam Græcè de Oedipo exule in scœna cantauit Græcum versum pronunciauit, cuius hic sensus: Morti me coniunx, pater & mater damnarunt, quod in eam partem acceptum fuit, vt ipse sibimet prædiceret, matris ac coniugis quas necauerat: item Claudij quem veneno, Imperij causa sustulerat, vmbras iustè cum ad mortem citare.

De Domitiano Imperatore.

Idem penè Domitiano contigit, pridie enim quàm occideretur cum porros quosdam dono missos in posterum diē asseruari iussisset: verbum hoc subiunxit, si modo eis frui concedetur. Inde conuersus ad eos qui astabant dixit: Fore vt sequenti die luna in aquario cruentaretur, facinúsque inde sequuturum, de quo per totum terrarum orbem homines loquerentur: scalpensque interim tuber quod in fronte gerebat, ita vt sanguis ex eo manaret, dixit: Vtinam hactenus & non vltra fluat sanguis. Mortem suam proximam iis verbis ominatus, quæ casus & nulla data opera tulit.

De Helio Adriano Imperatore.

Postrema die, quæ vltimum natalem diem Helij Adriani Imperatoris antecessit, cùm is esset in Senatu, ad eum venit quidam vlulans gemensque, obscura voce, parumque intellectis verbis: qua re (tanquam quæ mortis esset prænuncia) turbatus Adrianus, cum senatum alloqueretur & post mortem filij mei dicere vellet, post mortem meam dixit. Id quod res triste sequuta omen (breui enim mortuus est) verum eum ominatum declarauit.

De Geta filio Septimij Seueri Augusti.

Cum simul sermones sererent Antonius Bassianus cognomento Caracalla, Getaque ipsius frater detectis coniurationibus aduersus Seuerum patrem, dicente Bassiano, debere coniuratos omnes occidi. Respondit Geta mortem suam ominatus: Tu qui nemini parcis, posses ne etiam fratrem interimere? nec multo pòst mortuo Seuero patre Bassiani opera Geta fuit interemptus.

De Antonino Pio Imperatore.

Hi de quibus diximus, aut suis, aut aliorum verbis mortem sibi ominati sunt. At contra Antoninus Pius imperium. Nam Adriani Augusti decreto, ad Italiæ administrationem ordinatus, ea hora, qua primò tribunal conscendit Augusti nomine (quod solis Imperatoribus dabatur) salutatus, imperij sui hoc omen accepit.

De P. Helio Pertinace Imperatore.

Contingit vt sæpius mala sua homines quàm bona ominentur, sicuti in Pertinace Imperatore perspectum est. Nam cum ei Didius Iulianus adhuc priuatam agens vitam, fratris filium præsentaret, Pertinax adolescentem hortatus, vt patrui dicto obediens, cùm reuerteretur hæc verba protulit: Reuereare collegam, & successorem nostrum. Iulianus enim Pertinaci in cõsulatu collega, in procõsulatu successerat. Euẽtus enim rerũ Pertinacis verba aliud significare ostendit, nã paulo post occiso Pertinace, Iulian⁹ in imperio ei successit.

De Septimio Seuero Imperatore.

At sibi ipsi malum Pertinax ominatus est, ita Seuero fœlicitatem filij verbum portendit. Etenim cum in villa sua Seuerus cum amicis satis parcè cœnaret, infantémque partiri aliis largius poma de secunda mensa videret, monito eo quod supra fortunam largior in partiendo esset, respondit filius, Si tunc parcior esset fortuna, vt pater dicebat, habiturum aliquando ampliorem: id quod post fœlix illud omen breui secutum est, creato Seuero principe, quo imperante filio fortuna quam ominatus erat, oblata fuit.

Item de Seuero.

Seuero filij verbum ominatum est imperium, mortem ei miles Aethiops præsignificauit, qui dicteriis gratiam principis captabat. Liberata enim à Barbaris Britannia insula, cum Romam redire Seuerus vellet, Æthiops obuiam se obtulit,

tulit,

tulit,serto ex cupresso facto coronatus. Itaque tristi eius aspectu,cùm turbatus esset Seuerus,pelli hominem confestim à comitatu iusserat. Cæterum cum hilari aliquo verbo emẽdare miles tristem funesti serti aspectum vellet, magis rem aggrauauit,principi dicens: Omnia habuisti,omnia vicisti, nunc tãdem Deus efficiare. Quod verbum haud longè post in Britannia mortuus Seuerus impleuit, quia inde Romam perlato corpore,in Deorum numerum relatus est.

De Maximinis Imperatoribus.

Haud dissimile prodigium Maximinis patri & filio mulier fecit in foro Iulio,cum aduersus Senatum cum exercitu venirent:obuiam enim facta,passis crinibus atratáque veste Maximinos,magna inuocans voce,ante eorum pedes mortua concidit, postquam rem ante paucos dies exercitus Maximinos interemit.

De P. Annio Tacito Imperatore.

Prænunciatum simili modo,sed cum læto euentu,priuato adhuc Tacito,ab eo quem male vexabant vmbræ, Imperiũ fuit.Is enim in Syluani fano diu indesinenterque clamauit: Tacitus tandem poterit.

De Aurelio Alexandro Seuero Imperatore.

Aliorum verbo fœlix aduersáque fortuna iis de quibus diximus,prædicta fuit.At Alexander Seuerus Augustus suæ, & verbo suo & alieno omen accepit: nã cum in Gallia exercitum alloqueretur cupiens à fausto verbo sermonem ordiri,fortuna contrarium obtulit, quod vt malũ omen fuit acceptum: Incepit enim,occiso Imperatore Heliogabalo, ab Imperatoris morte sermonem exorsus. Inde autem cum ad Persicũ bellum proficisceretur,vesana mulier,Gallica lingua hæc dixit: vade neque tibi victoriam polliceare, neque te tuorũ militum fidei crede. Id quod rectè monitum euentus docuit,ipso haud diu post à militibus occiso.

De C. Aurelio Valeriano Diocletiano Augusto.

In Gallia quoque apud Tungros in Leodiensi agro, cum illic statiua haberet Diocletianus, adhuc Roma. tantum eques tenuique fortuna,& hospiti parcè mercedem persoluerет.Saga autem mulier obiiceret,quod auarè nimis cũ hospite ageret: & is contra (vt fieri solet) responderet largius se acturum Imperatorem,ad ea affirmatum fuit imperaturum ipsum cum Aprum occidisset.Nec res verbo abfuit: mortuo

C

enim Numeriano Cæsare Apri soceri fraude, Diocletianus electus fuit, qui in consilio manu sua Aprum occidit.

De Ionatha Sauli Iudæorum regis filio.

Ionathæ Sauli regis Iudæorum filio augurio grandis victoria ostensa est. Nam cum Philistæi Iudæam magno exercitu petiissent, ita vt Saulus descendere in prælium vereretûr, Ionathas vno solo comitat⁹, cum propè hostium castra ceu explorator accessisset, incertus quid ageret, captare aliquod augurium decreuit, quod si ab hostibus vt castra iniret inuitaretur victoriam polliceri posset, secus autem si ab eis pelleretur. Castris igitur per hunc modum appropinquans, cum à Philistæis esset conspectus & per contemptum ab eis, vt iniret castra, inuitatus, captato augurio stationéque mutata, ab alia parte castra iniuit, somnoque captos vigiles occidit. Ea re experrecti hostes somnolenti, & fortassis etiam ebrij, cùm maiorem ingressum esse numerum putarent, sublato clamore, in fugam se coniecerunt, Sauloque terga statim sequente magna cæde deuicti fuerunt.

De Caipha Iudæorum Pontifice.

Non solum autem inter Romanos aliosque gẽtiles atque Iudæos superstitione tactos, omina, auguriáque obseruata inueniuntur, verũ eiusmodi quoque rerum in sacra Scriptura (cui catholica fides credit) mentio facta est. Nã Caiphã Iudæorum Pontificẽ in Euangelio legimus (quo anno perfida Iudæorũ gens Christum redemptorẽ cruci affixit) cum in consilio de eo loqueretur, dixisse, Pro populo necesse esse vnũ mori, ne tota gẽs periret. Quod à Caipha in aliam partẽ dictum, postea res ostendit verissimum fuisse omen, omnium salutis vnicum remedium esse Christi mortem.

De Pontio Pilato Iudææ præside.

Non est omittendum illud quoque quod à Pontio Pilato manauit, & si cum id diceret, parum rem visus est intelligere. Nam cũ dato militibus Christo vt crucifigeretur, & causam inscripsisset Iesum Nazarenum regem Iudæorum, peterentque Iudæi vt titulum mutaret: dicerentque, quia se Iudæorum regem faciebat: vt sententiam mutaret nunquam adduci potuit, Deo ira agẽte, vt etiam ex ore hostili, gloriȩ Christianæ magnitudo testata, inueniretur.

De Hierosolymarum præsignificata clade.

Hierosolymarum quoque cladem omen antecessit. In-

dæus enim quidam, haud paulò ante in furorem conuersus, per id tempus in templo, Veh, veh, clamabat, vrbi hominibúsque, ac denique sibiipsi multa minitatus, vrbe demum à Romanis obsessa, vulnere in caput accepto, vitam vocemque, qua Veh pronunciabat simul finiuit.

RECENTIORA.

De Fl. Cl. Iuliano Imperatore.

Iulianus secundus Imp. cum Antiochia discedens contra Persas iturus esset, vbi vitam amisit, odio in Antiochenos propter motas ab eis seditiones incensus, ad populũ se conuertit, malumque suum ominatus dixit: Se in eam vrbẽ nunquam rediturum. Marti quoque cum iuxta Ctesiphontẽ vrbem sacrificaret, neque in victima faustam rẽ vllam inspiceret, se Marti amplius non sacrificaturum affirmauit, opinione sua in vtroque falsus. Nam cum voluntate sua se in posterum, neque Antiochiam rediturũ, neque Marti sacrificaturum intelligeret, subsecuta breui mors docuit, ipsum sibi fatũ quod imminebat prædixisse: quod rẽ vtranque quã se nunquam facturum dixerat, facere prohibitus fuit.

De Ambrosio Mediolanensi episcopo.

Notatum est non in antiquis solum Hebræis gentilibusque, verum in Christianis quoque & sacerdotibus omina auguriaque obseruata fuisse: nam cum sub primo Valentiniano Augusto, Ambrosius ciuis Romanus Mediolanum (vbi postea episcopus fuit) iudex ad vrbem gubernandam mitteretur, atque ei Probus vrbis Romæ præfectus administrationis normam, atque mandata (vt mos est) daret, iniunxit vt ad munus demandatum non tanquam iudex, sed ceu episcopus proficisceretur. Quo verbo cum Probus satis se declarauisse putaret, quæ eum agere in exercenda castis moribus iurisdictione oporteret, eius dignitatis quæ postea Ambrosium secuta est, ominator fuit.

De Augustino qui postea Hipponensis fuit episcopus.

In recentioribus ominibus minimè illud prætereundum est, quod Augustinus vir Carthaginensis, qui postea sapientiæ magnitudine inter quatuor Ecclesiæ Doctores annumeratus est, sibiipsi contigisse scripsit. Nam cum accepta quidem fidei cognitione, nondum tamen baptismi charactere insignitus esset, magnísque ageretur animi æstibus,

quidnã ſequeretur,ac magnopere cuperet à Deo oſtẽdi quid facere eum vellet. Ex propinqua domo audiuit verbum hoc decantari: Accipe & lege. Hocq́ue ſępius iterari:eo verbo arbitratus ſe moneri quid ageret, accepróque libro quem propè inuenit ſe eſſe (erat autem Epiſtolarum Apoſtoli Pauli volumen) aperto forte libro primum verſum legit qui continebat. Non inebrietatibus,neque impudicitiis, aut cõtentionibus,ſed induimini Ieſum Chriſtum: qua hora omine illo motus, decreuit nihil vltra Baptiſmum differre.

De Clodoueo Gallorum rege.

Omen de quo diximus initium fidei ſalutiſque Auguſtini fuit,per ſimilem modum Clodoueus Gallorum rex,victoriæ ſpem ſibi promiſit. Nam cum mouere bellum aduerſus Alaricum Gothorũ regem in Hiſpania decreuiſſet,priuſquam ſigna exercitumq́ue moueret, nuncios cum muneribus in Turones ad ſancti Martini fanum venerandi gratia miſit, mandauitq́ue vt templum ingreſſuri ea obſeruarent, quæ futuri euentus,ex eo bello coniecturam poſſent præbere. Fanum igitur ineuntes auditis monachis veſpertinas horas canentibus, in ea parte Dauidici pſalmi,quæ dicit: Tu Domine ad prælium virtute me accinxiſti, captato omine ceu fœlicitatem portẽdente ad regem redierunt, narratoq́ue omine, plenus bonæ ſpei rex bellum ſuſcepit, victumq́ue hoſtem è vaſconibus Auxitaniſque pepulit.

De Hirprando Longobardorum rege.

Caio Mario Aſellus ducem ſe præbuit vt L. Syllæ manus euitaret, at contra Hirprando Longobardorum regi bubo, qui haſtæ quam manu gerebat inſedit, vt regnum amitteret cauſa fuit: territi enim ignauæ auis omine, Longobardi ſtatim regno eum priuarunt.

De Yda comite Bononiæ quæ eſt in Celtica Gallia.

Cum Ydæ Bononiæ comitis alludentes tres filij, ſub matris veſte ſe occultaſſent, virq́ue eius Euſtachius ſuperueniens,quidnam ſub eius veſte lateret, interrogaſſet. Subridens vxor,tres inquit magni principes: quorum vnus dux, ſecundus rex,& tertius comes eſt. Euentúſque mulieris verbum ſecutus eſt: ſiquidem primus puerorum Gotifredus Boſionus patruo Gotifredo in Lothoringiæ ducatu ſucceſſit: Balduinus autem Hieroſolymarum rex fuit. Poſtremus Euſtachius Bononiæ comes.

De Balduino tertio Hierosolymarum rege.

Par omen Balduinus tertius Hierosolymarum rex, fratris filio Almerico Sareptæ, quæ nunc Ioppe, comiti tulit, cum in Baptismate eum coram sacerdote teneret, nomenque suum ei imponeret, á quibusdam enim rogatus quid baptismatis filio dato nomine suo bonæ fortunæ afferret. Respondit omne Hierosolymarum regnum se daturum, resque verbum comprobauit. Nam Balduinus sine liberis moriens Almericum nepotem successorem reliquit, qui postea Balduinus quartus fuit nuncupatus.

De Nicolao quinto & Pio secundo & Pont. Max.

Thomas Sarzanus legatus ab Eugenio quarto Roma. Pontifice in Germaniam proficiscebatur, & dum Alpes traiiceret indicit in Æneam Picolhominæum Senensem Friderici tertij Imperatoris oratorem. Cum autem in eodem diuersorio mansissent, atque Æneas parcè ageret, viaticique impensas extenuaret, ad eũ subridens Thomas: Quid tantopere victui parcimus, cum nostrum vterque ad Pontificatum sit ascensurus? quod ipsorum fortuna virtúsque postea verum fecit, vt Thomas sub Nicolai quinti, & Æneas sub Pij secũdi nomine pontificiam obtinerent dignitatem.

De Paulo secundo Pontifice maximo.

Paulus secundus Rom. Pontifex eo die quo Franciscum Ruuerum Sauonensem ad Cardinalatũ promouit: cum forte de ea re verba faceret, dixit se ea die successorem suum elegisse, euentúsque verbo fidem attulit. Siquidem Paulo mortuo, Franciscus Ruuerus in Pontificatu sub Sixti quarti nomine successit.

De Paulo Riario Sauonensi.

Sixti Pontificatum cum alia tum furiosorum voces prænunciauêre, sicuti Romanis quibusdam principibus, imperium. Nam antequam Sixtus crearetur, Paulus Riarius Sauonensis, quamuis tenui fortuna, nobili tamen ortus genere morbo impellente (vt interdum contigit) in furorem agebatur. Itaque è domesticorum custodia elapsus in publicum prodiit, futuros Põtificẽ & Cardinales clamitans. Tulit autẽ fortuna vt creato Põtifice Sixto, inter primos Cardinales ipsius furiosi fili⁹ frater Petr⁹ Riari⁹ promoueretur.

De Leonardo Ruuero prefecto vrbis Romæ.

Sixti mentio fœlicitásque, propinquorum quoque memo-

riam secum trahet. Leonardus eius ex fratre nepos fuit, qui re domi angusta, nec maiore virtute, ludibrio in patria erat. Etenim cum appellari eum contingeret, aiebat Comitem se appellari debere: & si quando de iungenda ei vxore per iocum sermo haberetur, se nõ aliam quam regis propinquam ducturũ respondebat. Tulit igitur patrui fortuna, vt quæ de se aiebat implerentur: quia vrbis Soræ ducatu comitatuque, & in primis Romana præfectura honestatus, Ferdinandi Neapolitani regis neptem duxit vxorem.

De Mauritio Parrhisiensi episcopo.

Finem ominibus Mauritij mentio imponet, qui postea Parhisiorum factus est episcopus. Is tanta premebatur inopia vt mendicare cogeretur. Cæterum à nullo vnquam adduci potuit, vt accipere eleẽmosynam vellet, si per iocum (vt in eiusmodi nonnunquam solet) ab eo exigeretur, vt se nunquam futurum episcopum, iuraret.

DE PRODIGIIS. Cap. IIII.

SVpra communem vsum res interdum veniunt, quas plerunque pro ipsarum varietate vel fœlicitas insignis vel aduersa fortuna sequitur. Veteres igitur Latini prodigia eas res appellarunt. De veteribus ergo primò, ac postea de recentioribus pauca quædam, sed insignia notabimus.

De Iesu Christi Saluatoris natalitio die.

Omniũ prodigiorum illud primum post petitam immortalis Dei veniam (neque de eo loqui aliter fas esset) à nobis ponetur, quod natalitio die Iesu Christi in vrbe Roma trans Tyberim contigit. Ex fonte enim in quadã priuata domo, oleũ manauit, vt is liquor ortũ eo die ostenderet, qui ad humani generis saluté misericordiæ fons ac lumẽ erat futurus.

De Bochoro Ægypti Rege.

Haud iniuria secundum inter prodigia locum habebit, quod de Bochoro Ægypti rege contigit, ei enim nec admiratio, nec fœlicitas defuit: siquidem scripsit Eusebius Pamphilus, agnum in Ægypto mansuetum Bochori ingenium, Ægyptique fœlicitatem sub tam bono rege apertis verbis prædixisse.

De Tarquinio Superbo & aliis.

Anno quo Tarquinius regno pulsus fuit, propter morum

acerbitatem Superbi cognomento insignis, ad rem tam grādem præsagiendam obseruatum fuit canem, & præter eam serpentem quoque locutam esse. Quarto etiam. Qu. Fabij Maximi consulatu, & M. Claudij Marcelli tertio ex Sicilia nunciatū fuit, bouem idem egisse. Item quinto eiusdē Fabij & Qu. Fuluij Flacci consulatu durante Hannibalis bello, aliā Priuerni in Latio bouē in hominis verba prorupisse & postea L. Veturio & Qu. Cæcilio Marcello consulibus prope vrbem Romam idem quoque aliam bouem fecisse.

De M. Ottone Imperatore.

Paulo antequam vrbem Romam Otto egrederetur, cum exercitu aduersus Vitellium profecturus (à quo victus prælio sibi ipsi mortem postea consciuit) Romæ nunciatum fuit, in Ethruria bouem clarè locutam.

De L. Sylla.

Lucio Sylla ab vrbe cū exercitu aduersus Mithridatem regem profecto (quo tempore C. Marius motis ciuilibus armis Syllam ipsum redire Romam coëgit) cōspectæ fuerunt signorū hastæ ignem emittere, qui non sine labore extinctus fuit: magnoque fragore ac sonitu sereno cœlo per aërem territis hominū mentib⁹ tubarū clangor exauditus fuit. Tubis, ferro atq; ignib. natura futuros motus præsagiēte.

De Prodigijs quæ bellum sociale cū Romanis præcesserunt.

Anno qui bellum cum Romanis antecessit periculi & laboris plenū L. Mario & Sex. Iulio consulibus in agro Mutinēsi à multis grauibus viris, ciuibus Romanis, qui per Aemiliam viam iter habebant, duo montes fragore magnaq; emissa flamma simul concurrere conspecti sunt: nō sine ingenti locorum atque hominum strage, vbi concursus factus est. Quo prodigio putauerunt homines mala prænunciari, quæ postea ex eo bello secuta sunt.

De Pluuijs prodigiosis & Statuarum lachrymatione.

Belli Punici secundi mala cladésque horrendis prodigiis natura prænunciare visa est. Cōsulibus enim Fabio Max. quarto & M. Claudio Mar. tertio, Romæ in foro boario sanguine pluit. Idē cōtigit in area Vulcani ac Cōcordiæ tēplo. Sp. Posthumio, & Qu. Fabio Labeone cōsulibus: cum non minore admiratione Fabij Max. cōsulatu quinto scriberetur Priuerni lacte pluisse. P. autem Corn. Scipionis, & C. Lælij consulatu in Tusculano agro terra pluisse.

Cæterùm grauiore euentu consulibus P. Cor. Lentulo, & M. Bebio Lauini sospite Iunonis statua palam lachrymas effundere visa est, aliàs sanguine sudare.

De Hierosolymarum vrbe.

Horrenda prodigiorum de quibus diximus facies, aliorũ etiam, quæ non mira videntur similitudinem nobis proponit. Nam paulo antequàm Antiochus Epiphanes Syriæ rex captis Hierosolymis atque spoliato thesauris suis templo, Iudæorum gentem in extremam adduceret calamitatem, in cœlo cõspecti sunt quadraginta diebus homines stolis aureis amicti, tanquam diuersæ acies in curribus concurrere, magno armorum fragore strepitúque equorũ. Quod ne fabulosum putetur, Titus Liuius quoque non vanus author haud dissimilem rem Fabij Maximi consulatu quarto contigisse scribit. Dum ostendit in Ianiculo legiones armatas visas esse, quæ tamen, cùm nusquã essent inuentæ, Rom. populo ad arma currente prodigij loco accepta res fuit.

De Iudæis quoque.

Paulò antequam Iudæi gens impia seditiosaque propter scelus suum à Vespasiano Augusto delerentur: diu supra vrbem cometes in gladij formã apparuit, sæpiúsque noctu, aperto sine humana ope tẽplo, diræ voces clamantiũ: Hinc abeamus, exauditæ fuerunt. Nec sine Iudæorum terrore (licet aliud esse interpretarentur) armorum strepitus tubarũque sonus ad humanas aures peruenit. In Paschate quoque ducta ad aram vitula, vt sacrificaretur, ante aram peperit.

De diuersis Prodigiis & monstris.

Sicuti Hannibalis in Italia, Romanorúmque in Macedonia per eadem tempora bellũ crudelitatis plena res fuit, & varietatis mirandæ, propter regnorum mutationes quæ secutæ sunt: ita etiam magna & extra communem naturæ vsum prodigia apparuere. Nam M. Marcelli, & Marci Valerij Tarquiniis. Item Sesse. T. Qu. Flaminij & Sex. Helij Pæti consulatibus, sues humanis capitibus nati sunt. Frusinonæ quoque agnus: idem C. Aurelio, & P. Sulpitio consulibus contigit.

De Cæsare Dictatore.

Cæsaris Dictatoris mors quæ humano generi magno stetit, haud obscuris signis ostensa est. Nam non multò ante quam periret, coloni Capuam Iulia lege deducti, cum no-

uas domos molientes sepulchra quædam diruerent, in Capys tumulo (qui Capuam fundasse dictus est) inuenta fuit ænea tabula in qua incisæ erant literæ monentes: fore cum Capys ossa detegerentur, vt vnus à gente Iulia progenitus suorum manibus occideretur, eiúsque sanguis magno Italiæ damno vindicaretur. Grex quoque equorum, quos Cæsar traiecto Rubicone consecrarat, eo tempore cibo abstinere, claréque lachrymas effundere visi sunt. Auis quoque regulus cum in Pompeianam curiam rostro lauri ramusculum gerens intrasset, ab aliis auibus quæ eum insectabantur conuulsis sæuè pennis discerptus fuit. Addidêre Eutropius atq; Eusebius in agro Romano conuersum ad aratorem suum, bouem planè locutũ frustra eum stimulis agere: quoniã prius homines quã frumenta defutura erant.

De Claudio Imperatore.

Cùm adhuc priuatus esset Claudius, prima die qua consulatum iniuit Romæ per forum transeunti, aquila dextro eius humero insedit. In eo enim imperium ostẽdit ad quod postea Claudius conscendit.

De Agrippina Aug. atque Tito Vespasiano.

Mira quoque res, sed quæ infœlicitatem portenderet Agrippinæ contigit, Claudij vxori, anno antequam moreretur. Nam cùm esset in Germania in Vbiorum vrbe quæ ab ei⁹ nomine Agrippina Colonia postea fuit dicta, in ea vrbe agróque magnis hiatibus aperta tellus ignem emittebat, omnia quæ contingerentur cõsumentem: qui neque aquis, neque alio humore extingui poterat saxísq; aut pannis dũtaxat, opprimebatur. Id quod imperante quoque Tito contigit, anno post Vesuuij incendiũ, nec multò ante eius mortem in Vrbe Roma. Ignem enim terra emittebat, quo Capitoliũ compluráq; alia ædificia (vt Dion Gręcus scripsit) incensa fuerũt. Neq; ab hoc multũ dissimile fuit quod parentum nostrorũ ætate contigit, cum Carolus Burgundiorum dux Geldrensem cepit vrbem. Incensa enim humo nulla conspecta flãma herbarũ arborúmq; radices cõburebantur, atque ab ea regione penè in Burgundiã vsque malum illud penetrauit, neq; remedia populi ad id satis inueniebant, & si ingentib⁹ fossis incendio pręcidere viam virésq; conabãtur.

De Prodigiis quæ apparuerunt in fine stirpis Cæsarum.

Vt in Nerone finis fuit Cæsarum stirpis naturalis ado-

ptiuæque: ita eius etiam ingentia apparuerunt signa. Liuiæ cum recens Augusto nupsisset per Veientanam villam suam eunti, aquila in gremium eius gallinā candidam, in ore lauri habentem ramū demisit. In bonam partem augurio accepto, cum curari diligenter gallinam iussisset, magnus ex ea candidorū pullorum numerus prouenit. Plantatus quoque lauri ramusculus ingens lauretum protulit, ex qua sylua obseruatum postea fuit vt triumphaturi laureum ramū sumerent, quem manu in triumpho gestabant, peractóque triūpho restitutus ramus plantaretur, radicésque mitteret. Illud quoque notatum fuit desiccatum eiusmodi ramusculum, præsagium fuisse mortis illius, qui eum in triumpho gestasset. Cæterum postremo Neronis anno, vt propinqua eius mors Cæsarum quoque defectura soboles ostēderetur, gallinarum candidarum stirps tota deperiit, lauretúmque ex toto aruit defecítque. Præterea statuis Cęsarum fulgure decussa fuerunt capita, sceptrúmq; de manu Augusti ereptum.

De Nerone Imperatore.

Anno ante Neronis mortem in agro Marrucino in possessionibus Vectij Marcelli, qui procurator erat Neronis: pratum oliuetúmque occa motum, viam, quæ vicina erat transiliit, atq; ab alia viæ parte cōstitit: vt à Nerone ad alios ostenderetur transiturū esse imperium. Ipso quoque anno quo Nero periit Mausoli, in quo Augustus erat fores spōte patuêre, ex eóque audita vox Neronem ad se vocantis.

De Sergio Galba Imperatore.

In prodigiis Neronem Galba sicuti in Imperio sequitur. Eius auo qui sacrificio fulgur procurabat, cum è manibus exta victimæ aquila rapuisset, atque in propinqua quercu reposuisset, augures monuerunt ipsius domui imperium serum quidem, sed certum portendi, quibus ipse, rem nullo modo fieri posse ostenderet, Respondit id demum fore, cúm mula peperisset. Nec verò Galbā ipsum cum à Nerone defecit ad imperij spem res vlla magis cōfirmauit, quàm cum ei nunciatum fuit mulam peperisse: verbi auiti memoria reuocata.

De eodem Galba.

Non minus euidentibus signis mors eius quam imperium significata fuit. Venienti enim Romam ex Hispania cū per viam vtrinque in eius honorem sacra peragerentur,

Taurus è manibus ſacrificantium accepto iam vulnere elapſus, in pedes anteriores ad Galbæ lecticam ſe erexit, eámq; ſanguine ſuo totam reſperſit. Deinde cum vrbem Romam iniret, terra tremere ac mugire audita eſt. Calend. poſtea Ianua. ſacrificanti è capite lapſa eſt laurea, & cum è more milites alloqueretur, obſeruatum fuit ei ſellam paratam non fuiſſe, & in Senatu curulem præpoſterè poſitam eſſe.

De Aulo Vitellio Imperatore.

Et Galbæ de vita & Vitellio, quæ de eius Imperio euentura erant prodigia oſtenderunt. Nam cum audito Galbæ morte exercitus partem vnam Vitellius præmiſiſſet, aquila eius partis ſigna circumuolans, lætis omnibus diu præceſſit: ipſi autem vt cum reliqua exercitus parte ſe mouit ex capite laurea quam geſtabat in amnem prolapſa eſt. In terrã quoque ſtatuæ, quæ in eius honorem poſitæ fuerant effractis cruribus corruêre. Item Viennæ pro tribunali ius dicẽti, pullus in eius humerum, poſtmodum in caput volans, illud roſtro fodiebat, quę omnia cum fine imperij ipſius congruere putata ſunt. Nam vt Legatorum opera atque exercitus quem præmiſerat parte imperium peperit, ita poſtea quã res gerere per ſe cœpit, illud corruit. Item poſteaquã ab Antonio primo, cognominato Becco, Veſpaſiani nomine, prælio victus cæſúſque fuit, quod per eum pulli in caput roſtro fodientis augurium fuit expreſſum.

De Veſpaſiano Imperatore.

Vt Vitellio Imperij finem aduerſa prodigia, ita Veſpaſiano qui ei ſucceſſit fœlicitatem læta oſtenſa prænunciarunt. Nam vt Veſpaſiæ matris tribus partubus, in eius villa haud longè ab vrbe ingens quercus per ſingulos partus ab imo ſtipite ramum emiſit. Primus aliis ſubtilior cito exaruit, eiúſque fortunam primò orta puella, quæ cito defecit, æquauit: ſecundus ſurculus in ſatis magnam altitudinem firmitatémque ad fruges excreuit. Tertius arborem ipſam magnitudine roboréque æquauit, ob eam rem cum pater Sabinus matri (quæ Veſpaſiani fuit auia) natum ei nepotem dixiſſet, qui imperaturus erat, ſubridens reſpõdit, Mirari ſe quod cum auus eſſet integro ſenſu, filius eius deliraret. His verbis augurij neglecto effectu, quem tamen in Galbæ Ottoníſque ac Vitellij diſcordiis Veſpaſiani virtus verum fecit.

De eodem.

Antequam ad Bebraicum haud longè à Brixello, Otto atque Vitellius manum consererent, conspectæ sunt in cœlo inter se duæ aquilæ dimicare, earúmque victricem à tertia quæ ab Oriente veniebat, depelli. Ita enim Imperij sors ostensa fuit. Siquidem victorem in eo prælio Vitellium reuertens ab Oriente Vespasianus superauit.

De Domitiano.

In prodigiis patem Vespasiano Domitianum filium ponemus, quanuis moribus longè dispar esset. Nam paulò antè eius mortem, in Capitolio cornix audita est Græcè loqui, Omnia bene erunt, sicuti verè fuit Domitiani superbiæ & crudelitati secutis Nerua Traianóque, mansuetudine clementiáque insignibus. Hócque facit vt minus videatur mirum consulibus Marco Lepido, & Quinto Luctatio Catulo in Ariminensi agro legatur Gallum esse locutum.

De Tito Vespasiano.

Non minus horrenda fuêre prodigia quæ ante Titi mortem (is Domitiani frater fuit) apparuêre. Nam in Campania propè Vesuuium montem, terra nō sine ingenti hominum pauore tremuit: claréque & in cœlo & in terra gigantum species ac simulachra conspecta, etiam interdiu vsque ad ipsam vrbem fuere. Vesuuius quoque post eas res mirū in modum ignes euomuit, fauillis in vrbem vsque penetrātibus. Aër etiam per multos dies in noctis speciem caliginosus, & in fumo gigantum simulachra apparebant, tubarúmque sonus magno omnium terrore (vt Dion Græcus scriptum reliquit) exaudiebatur.

De Antonino Pio Imperatore.

Vt ostenderet fortuna Antonini Pij in Imperio fœlicitatem lætissimis signis id præmonstrare visa est, Nam in Cilicia à Deorum simulachris sponte & sine vlla humana ope laurea in sinum eius translata est atque in ipsius Imperio vno partu mulier quinque liberos enixa. In Mysia quoque in arborum cacuminibus hordeum natum, quatuórque leones sponte sua mansuefacti, vltro se comprehendi tulerunt. Quare omnia eò fortè tetenderūt, vt Antonini in Imperio fœlicitas humanitasque ostenderetur. Sub eius exitū serpens crinita ingentis magnitudinis apparuit, quæ apprehensa mordicus cauda semetipsam supra dimidiam partem

deuorauit. Infans quoque biceps natus est, vt ex iis ostenderetur ab annis, id est, ab æuo Antoninum cõsumptum iri, ac Philosophum, & Verum ceu duo capita ei successuros.

De M. Antoninio Philosopho Imperatore.

Antonini Pij mentio secum M. Antoninij Philosophi memoriã trahit, qui natus octo annos inter Salios ab Adriano connumeratus, cum secundum morẽ in sacro puluinari Saliorum iacerent serta, ipsius tanquam manu hominis positum esset, in Martis capite fuit inuentum.

De Thimoleonte Corinthio.

Thimoleontis Corinthij similitudo in prodigio faciet, vt aliquantisper omissis Romanis hic de eo loquamur. Nam à Corinthiis dux belli aduersus Siculos declaratus cum in Delphico templo Apollinem consuleret, à donariis quæ in templa affixa erant, ex alto in caput eius corona tam aptè concidit, ac si manu ei composita foret. Quod in eam acceptum est partem, vt quod res fuit intelligeretur, ex demandato bello victoriam reportaturum.

De Commodo Imperatore.

Crudelis Commodi Imperatoris exitus, quem sæua prodigia antecessere, cogit me ab iis qui prospera vsi fuerunt fortuna ad eos qui infelici fuerunt, iterum redire. Nam præterquam quod diu in eius morte cometes apparuit, à multis templis quę erant in vrbe cum simulachris Deorum effigies quoque abire visæ sunt.

De Pertinace Imperatore.

Pertinaci qua die occisus fuit, id euenit, quod Iulio Cęsari contigisse minimè in obscuro est: sacrificante enim eo, in victima cor inuentum non est, quod cùm ei malum ominari videretur, & propterea iterum quærendo laboraret, hepar quoquè defuisse compererunt.

De eodem.

Paucis diebus antequam periret, fertur dixisse, sé cum in viuarium inspiceret, in aqua vmbram conspexisse, quæ stricto gladio mortem minabatur.

De Septimio Seuero.

Seuero Imperatori & mors & fortuna gentis suæ manifesto prodigio ostensa fuit. Nam Circensibus ludis, à suggestu vnde is ludos spectabat, ex tribus victoriæ simulachris quæ de more appendebantur, ea quæ Seueri nomine inscri-

pta erat in terram concidit: altera quam in Getæ honorem expresserant, cædens tota confracta est: tertia auté cui Bassiani erat inscriptum nomen, è manu palma dilapsa est. Post hunc casum haud diu Seuerus vixit, Getam Bassianus occidit, Bassiano autem, ad imperium translato, nec diu frui vita contigit, & imperium in gloriam fuit.

De duobus Maximinis.

Maximino patri scutum ad solem accensum est, & hasta fulgure percussa à summa ad imum vna cum ferro in duas discissa est partes: vnde aruspices dixerunt, ex eadem gente futuros Imperatores eodem nomine, qui paruo tempore durarent. Ita enim contigit: pater enim & filius ambo Maximini, simul paruóque tempore imperarunt.

De Aureliano Imperatore.

Aureliano dum nasceretur fœlicia fuerunt prodigia. In pelui enim in qua lauabatur sæpius, serpens inuenta est in nodos inuoluta, quæ nūquam occidi potuit: & aquila ex cunis leniter raptum in propinqua ara, quæ forte sine ignibus erat, reposuit. In patris quoque villa natus est vitulus candore eximio insignis, in cuius latere purpureis maculis effigiata erat corona. Patre eius viuo adhuc inope & priuato, hæc prodigia contigerunt, quæ Aurelianus patro postea per virtutem Imperio omnia vera effecit.

De Publio Annio Tacito Imperatore.

Tacito similiter Imperij mortis signa contigêre. Sacrificanti in Herculis fano candidum vinum in rubens conuersum est. Item, vitis quæ vuas albas ferre solebat, eo anno rubentes permultas edidit. Martis autem præsagia fuêre sponte patefactum parentis sepulchrum. Item quod iam mortuæ matris vmbra ei apparuit: neque sine horrore diuersa in specie locóque fratris manes.

De M. Bruto.

Perspecta à Tacito materna vmbra, monet ne prætercam id quod non minore horrore à M. Bruto cum in Europam traiiceret perspectum fuit. Nam cum noctu solus in tentorio esset, coram terrifici aspectus vmbram intuitus, quæ nam ea esset, pro animi magnitudine qua præditus erat, interrogauit. Illa genium eius esse respondit, foréque vt iterum eam in Philippicis campis videret. Itaque posteaquam in Macedoniam peruenit, in Philippicis campis, nocte ea,

quæ postrema vitæ Bruti fuit, iterum eandem sicuti prædictum erat, vidit.

De Dione Syracusano.

Virtutis prodigiisque ac mortis similitudo, suadent ne à Bruto Syracusani Dionis memoria separetur. Is cum post solis occasum, iam lucem certam dies amisisset, atque in fine porticus, in qua solus erat strepitum sensisset, ad strepitum conuersus, vt inter tenebras poterat, vmbram fœmineam ingentem macilentámque conspexit, in infernarum furiarum effigiem formatam, quæ vertere domum videbatur. Quo prodigio territus (& si natura minimè timidus erat) ingentem edidit clamorem. Nec multo pòst huius simulachri conspectum à fenestris filius in terram se præcipitem misit, & ipse crudelem in modum cæsus fuit.

De Curtio Ruffo Romano.

Veterum prodigiis quæ phantasmata efficiebant, hoc quoque addemus, aliis de quibus diximus in hoc dissimile: quod illa acerbæ mortis, hoc autem fœlicitatis præsagium fuit. Cum Adrumeti (quæ ciuitas est Africæ) Curtius Ruffus penes quæstorem, in cuius familia nulla insignis dignitate ageret, per meridiem in porticu deambulans, fœmineã vmbram augustiore forma, longè suprà humanam vidit, à qua hæc verba accepit. Tu Ruffus es, qui in hanc prouinciã proconsul venies. Eo prodigio ad bonam spem erectus, haud multo pòst à Tyberio Africæ proconsulatum obtinuit. Id quod visionis euentum impleuit.

De Lazate Adiabenorum rege.

Vox quoque haud dissimilis Lazatis Adiabenorum regis ortum nuntiauit. Nam cum eius mater Helena fœtu cum Monabozo (qui Bozeus est dictus) fratre eodémque marito Adiabenorum rege iaceret, & is illius ventrem manu tractaret: vocem audiuit monentis, vt modestè tangeret, ne filium offenderet, qui æterni Dei iudicio principium finémque miræ fœlicitatis erat habiturus, sicuti reipsa postea perspectum fuit. Nam in regno patri succedens, ab idolorum impietate populum ad Iudaicum cultum transtulit, vir bonitatis non modò, verum etiam fœlicitatis in visis, vocibúsque iam dictis fuit, eò miseriarum pleniora fuere quæ sequuntur.

RECENTIORA.

De Constantio & Fl. Cl. Iuliano Imperatore.

Constantino Imperatori infelicis prodigij phantasma in Asia apparuit, paucis diebus antequam moreretur, perspecta sæpius vmbra, quæ ei offerebatur mœsto valde aspectu. Iuliano quoque Imperatori ea nocte quæ dies mortẽ ipsius in Perside antecessit, cum in tentorio lectioni operam daret, horroris plenam vmbram offerri sibi intuitus, & præ formidine consurgens, vt è tentorio eam egredi conspexit, putauit genium suum esse, qui morti iam vicinum desereret.

De Mauritio Cappadoce Imperatore.

Phantasmata sequentes, Mauritij quoque Imperatoris mortem quæ crudelitatis multum habuit, subtexemus, eam in Constantinopolitano foro quidam religiosa veste amictus, gladium manu tenens prædixit. Nusquam postea ante id tempus à quoquam conspectus. Quod fecit vt non homo, sed potius spiritus aut phantasma putaretur.

De Matthæo Vicecomite qui Mediolani rerum est potitus.

Haud multo antequam Henricus septimus Imperator moreretur non sine Vicecomitum gentis clade (vt Musatus scribit cui Franciscus Petrarcha astipulatur) in area ædium Matthæi Vicecomitis, qui magni cognomentũ meruit, post solis occasum cum iam aduesperasceret visus est vir armatus in equo longe humana specie maior: vbi à multis conspectus per horæ spacium postea euanuit, magno eorum qui rem viderant horrore. Triduo quoque post tertia noctis hora eodem in loco, duo equites pari specie diu inter se dimicantes conspecti fuêre, qui post aut ante alios solus, euanuerunt: interdiu quoque circularis species solis orbem ambire visa est.

De Ludouico Alodisio Imolæ Domino.

Quæ hactenus dicta fuerunt prodigia appellari fortasse possunt, sed quòd sequitur ob prodigij transgressum & magnitudinem miraculi nomen sibi vendicat. Non indignum quod hîc ponamus, cùm adhuc in phantasmate pergamus. Ludouici Alodisij pater, qui Imolæ rerum potitus est, haud diu postquam decesserat, homini à secretis, quem filius Ludouicus Ferrariã mittebat in itinere equo insidens cum accipitre (vt in aucupio mos ei erat tenere) apparuit, huicque quamquam magno capto formidine dixit, Vt filium moneret,

ret, vt postero die in eum ipsum veniret locum, qnoniam magni momenti res ei prædicturus erat. Ea re audita Ludouicus, tum quia non credebat, tum quòd insidias verebatur, alium pro se misit. Ei illa ipsa vmbra quæ ante apparuerat obuiam facta vehementer indoluit, quòd filius non venisset: longè enim plura ei dicturam se fuisse affirmabat. Sed tunc illud tantum referri iussit, quòd transacto, scilicet. 22. anno, ac præterea vno mense die quoque specificè addito, vrbis imperium quòd obtinebat, esset amissurus. Vt tempus quod vmbra prædixerat, aduenit, adhibita magna cura ea ipsa nocte, quam patris manes suspectam fecerant, ducis Philippi Mediolanensis (cui is fœdere iunctus propterea ab eo non timebat) milites glacie magna constrictis fossis ad muros penetrarunt, adhibitísque scalis, vrbem cum ipso principe cœperunt. Sed iam ab iis ad lætiora transeamus prodigia.

De Apostolis.

Si capiti circumfusus ignis Seruio Tullo regnum, ac C. Mario victoriam portendit, non minus mirus, sed fœlicioris prodigij is ignis est habendus, qui linguarum specie Apostolorum capita circumfulsit: qui eorum cordibus charitatem sapientiamque eam infudit, qua totum terrarum orbem postea ad diuinum cultum incenderunt.

De Martino Turonensi Episcopo.

Hoc igne correptus in Gallia Martinus qui ad Turonensem Episcopatum assumptus fuit, magna spectantium admiratione, dum Christianam hostiam immolaret, ingentem flammam emisit, vt ex eo qui aderant intelligere possent, quam celebre clarúmque sanctitatis nomen in Dei ecclesia esset habiturus.

De Ambrosio Mediolanensi Episcopo.

Dum Ambrosius quem Episcopum Mediolanẽses habuere, quartum & 40. psalmum interpretaretur: flamma ingens circum caput micare, atque per hos pectus eius irradiare visa est, vt diuinitus immissum in eo sacrum dogma putetur, & propterea iis quæ scripsit obiicere nullus valeat: cui etiam addemus (ne soli Platoni apes mel in os instillasse dicantur) grauissimorum virorum testimonio scriptum esse: idem ei infanti cõtigisse, vt ex eo verè præmonstraretur eloquij eius futura suauitas & magnitudo. Hac enim effecit, vt Theo-

dosii augustale fastigium ecclesiæ censuram non aspernaretur. Hac Auxentii Arriani Episcopi furentes impetus cohibuit, aut potius vicit: qui doctissimis luculentissimísque scriptis labentem catholicam fidem sustinuit, qui mellis prodigio hoc maiores dedit effectus, quò falsis vera & solida maiora esse duci debent: & propter hoc excellentior Stesichoro poëta habendus est, in cuius ore philomela auis suaues cantus concinisse fertur.

De Bamba Gotho Hispaniarum Rege.

Quæ diximus prodigia morum sanctitatem ac doctrinã, cæterum quòd in Bamba apparuit bonitatem synceritatis immensæ ostendit. Nam cũ in Toletana ecclesia ab Archiepiscopo Quilico pro regni Hispaniensis dignitate vngeretur, ab iis qui aderant visus est ab oleo quo vngebatur, vapor clarus ad cœlum conscendere, & eandem sequi viam, qua vertice ipsius egrediebatur flamma..

De Pertharite Longobardorum Rege.

Spoliatus in Italia paterno regno Pertharites aliâs Pertaris Longobar. à Grimoaldo Beneuentano duce, quem in discordia frater eius ad ferendam opem vocârat, cum ex Gallia in Britanniam omnium egens traiiceret, prodigio fœliciore, quàm Mancinus, vocem sine vllo certo authore audiuit, monentis Grimoaldum mortuum esse, & propterea hortantis vt ad paternum regnum rediret. Is igitur in Italiam conuersus, nullo labore regnum quòd amiserat recepit.

De Anastasio Abbate.

Inter multa regum prodigia abbati quoque Anastasio locus dabitur, quoniam prodigii magnitudo non abhorret. Is enim à saxo quod monasterio suo imminebat, vocem exaudiuit, secum quinque alios vocantem, cuius vocis authorem nullum videbat: nec multo pòst septimus quoque fuit vocatus, qui omnes eo ordine quo vocati erant, haud multo pòst mortui sunt, hæc legimus: quod sequitur ab eo cui res euenit, audiuimus.

De Opicino Cacia Nouariensi.

Cum domi suæ Opicinus Cacia Nouariæ per meridiem solus deambularet, cogitabundus vocari se nominatim, neminem videns, audiuit, & postea dici: vellésne vt filius tuus moreretur? cui cum nulla ad cogitandum mora interiecta, Velle, se dixisset. Deinde ad se reuersus statim quòd an-

fuerat, negasset, ob prodigii atrocitatem mœroris plenus erat. Itaque intra triduum Ioannes Baptista eius filius, quem vnicũ habebat, in aduersam incidit valetudinem, & biduo post decessit, & ne vllum prodigiorũ genus omittatur eorũ, quæ vel legim⁹ vel vidimus, à cœlestibus principiũ sumem⁹.

De Prodigio magno.

Cum in Oriente valens Arrianus imperaret, anno primo, quo Gratianus in Occidente gessit imperium, in Gallia scriptum est diem vnam pluisse lana iuxta vrbem Atrebatensem, prodigij interpretatione in ambiguo relicta. Vtrum per eam pluuiam Gratiani bonitas, an Valentis perfidia declararetur: id quod postea detectum est in Valentini fratris morte.

De Prodigiis quæ aduentum Longobardorum antecesserunt.

Ad declarandum Longobardorum in Italiam aductum. qui anno salutis 568. fuit ipsi Italiæ atque imperio calamitosum antè horroris plena prodigia apparuêre. Triennio enim antè in cœlo visæ sunt armatorum turmæ, infestis ignibus pro telis concurrere qui sanguinem effundebant.

De Prodigiis pestem nunciantibus.

Italiæ quoque vastitas, quam pestis intulit prænunciata fuit. Hæc autem totam penè occidentalem plagam occupauit Anno salutis millesimo duodecimo, Pontificeque Benedicto octauo. Terræ enim motus ingentes fuére lunáque tota sanguineo colore erubuit. In Gallia quoque in Lothoringia fons multos dies sanguine manauit. Ante etiam imperante Ludouico cognomine Pio, Pontifice Paschali primo, in Italia penè diem totam lapidibus pluit. Dicta iam prodigia pestem, át quæ sequentur bella scissurásque in Catholica ecclesia significarunt.

De Prodigiis bellis significantibus.

Imperante Ottone primo, Ioanne autem duodecimo Põtifice (fortassis vt eorum vitæ turpitudo morsque ostenderetur) non sine magna omnium admiratione, in vestibus in Italia cruces rubentes apparuere, è cœlóq; cecidit lapis strepitu ingenti: quæ res credibilius facit id quod Anaxagoræ Clazomenio prędictum fuit, scilicet è cœlo casurum secũdo anno, octauæ supra L X X. olympiadem saxũ, id quod postea contigit ad flumẽ Ægos in Thracia, vbi species eius ad plaustri magnitudinem apparebat. Item alterius in Abydi

gymnasio in Cassandria, quem Plinius se vidisse scribit: & alterius qui in Vocuntiis cecidisse dicitur. Sed ne vetera tam diu repetamus, ætate nostra haud longè à Crema in agro Ripaltensi cœlo sereno lapis magno fragore cecidit capitis humani magnitudine, qui se in terram penitus vltra duo cubita condidit, & in duram incidens materiam in duas partes scissus est. Præterea ætate quoque nostra anno salutis supra millesimum ac quadringentesimum nonagesimo secundo, in Germania ad Rheni ripas propè oppidum Ensheym, quinque miliaria distans à Basilæa vrbe, sexto Calend. Decembris triangulari forma lapis ponderis trecentarum librarum cecidit. Sequentíque anno tertius Fredericus mortem obiit.

Ante quoque quàm schismatici tumultus inter Calixtum secundum Burdinúmque orirentur, in Gallia in Leodiensi agro, porcus capite effigiéque humana natus est. Anno quoque salutis M. C C C. additis quindecim, in agro Veronensi equus similiter capite humano ortus est.

Item anno qui ante schisma Gregorij atque Gilberti Rauennatis Episcopi fuit, qui Henrici tertij Imperatoris fauore, Clementem se vocari iussit, in Britannia sanguine fons manauit, & plusquam quindecim dies aues cicures efferatæ sunt. Hæ quoque Pontifice victore tertio vitantes hominũ consuetudinem, ad syluas nemoráque fugêre: fortassis vt hac fuga pestem quæ postea fuit salutis anno octuagesimó nono supra mille, demonstrarent.

De Prodigio ingenti.

Anno supra mille trecentósque quartodecimo Calend. Martiis in Italia crux in Luna apparuit, posteráque die tres soles conspecti fuere in medio trium orbium, qui iridis speciem præbebant. Horum tertius imperfectus altero cornu occidentem, aquilonem altero spectabat: quo prodigio forsitan Vgutio cognomento Fagiolanus ostensus est, qui Pisanarum copiarum ductor Maio proximo Pisarum Lucæque imperium inuasit.

De Prodigio pestem significante.

Imperante Lothario imperij eius anno octauo, ad significandam pestem, quæ eo anno crudeliter sæuiit in Saxonibus, natus est agger, siue collis sex passuum milia longus, & grandine mixtis lapidibus pluit.

De Prodigiis quæ desinente Caroli Magni stirpe apparuerunt.

Anno qui Caroli Lotharij filij mortem antecessit, quo anno desinente in Gallia masculina stirpe Caroli regis cognomento Magni, Hugo Capetus Gallicum occupauit regnum, manifestè in Gallia frumento, aqua & pisciculis minutis pluit.

De Prodigiis item bellum ac schisma ostendentibus.

Vt de Prodigiis bellum ac schisma prædicentibus scribam, me impellit id quod contigit priusquam Henricus quintus cum Paschali Pontifice discors esset, (ex eorum enim discordia bella ingentia secuta sunt, hoc prodigio significata) quod Iunij tertio decimo die in regione quæ quondam Æmilia, nunc sub Romandiolæ nomine censetur, palam sanguine pluit, Salutis anno quartodecimo supra mille centúmque. Anno quoque priusquam Fridericus primus Imperator cum Alexandro Pontifice ad bellum descenderat, clarè effigiata in ipsa luna crux in eius medio apparuit. Item Salutis anno L X I X. supra mille centúmque, regnantibus iisdem Pontifice Imperatoréque nonis Septẽbris tres apparuêre soles occidẽtem versus qui vltra duas horas conspecti sunt: post quod tempus sol is qui inter tres medius erat, permansit. Anno quoque qui Friderici mortem antecessit in Italia lapidibus aqua mixtis pluit. Item anno salutis C C V I I. supra mille imperante Philippo in Germania cum publicè epulum præberet, sol in tres scissus partes apparuit: quæ haud multo pòst in vnum orbem conuersæ sunt, quod fortasse præsignificauit imperij inter Fridericum secundum, Philippum, Ottonémque scissionem. Quod postea penes Fridericum solum permansit.

De Prodigio ingentis admirationis.

Nónne illud quoque mirum inter prodigia duci debet, quod anno salutis decimo octauo supra mille ducentósque in Germania in pago Coloniensis agri, qui Ledon dicitur visum est. Cum in cœlo tres apparuêre colore candido cruces: quarum quæ media erat Christi crucifixi imaginem expressam habebat.

De Hominum simulachris in aëre conspectis.

Item, Salutis nonagesimo tertio supra mille trecentósque Maio mense, iuxta Nouionum in Gallia, paulo antequã Philippus Deodatus Britannos Normandiæ finibus pelle-

ret, in cœlo conspectæ sunt armatorum turmæ in prælii speciem concurrentes. Idem apparuit Calend. Febr. paulò antequam inter Carolum Simplicem Gallorum Regem eiúsque proceres discordiæ erumperent: quod repetitum est Ludouico eius filio regnante ad stragem significandam, quam Pannonij in Burgundiam intulere. Gens enim rubenti colore in cœlo conspecta est.

De Prodigio iterum simulachrorum in aëre conspectorum.

Matthæi quoque Vicecomitis temporibus, dum Mediolani rerum potiretur, circiter eius mortem, forsitan ad bella, quę postea secuta sunt, Item ad filij Galeatii exilium, deinde carcerem, ostendendum, quæ Ludouici Bauari imperantis manu gesta sunt. Supra Mediolanum vrbem Modœtiam, conspecta gens in cœlo multiplex discolórque inter se concurrere armorum fragore, strepitu equorũ palam exaudito.

De Leodiensium prodigio.

Apertum signum non modo prodigiũ videri illud debet, quòd propè vrbẽ Leodiũ in Gallia contigit, paulo antequã orta de vrbis episcopatu cõtentione, ab eo cuius partes Burgũdionum Dux Ioannes fouebat, aduersa pars superata est: in quo prælio vtrinq; perẽptorũ 30. millia desiderata sunt: Eo enim in loco vbi præliũ cõmissum est, corui impetu facto aquilæ genus illud (quod nunc falconẽ dicimus) nido effractis ouis pepulerũt. Postero die reuersus falco, qui pulsus fuerat magno aliorum falconum numero comitante, coruis quoq; ex aduerso magnum in numerũ coactis, graue præliũ commisit. In quo superati corui ad vnũ omnes periêre. Quę res circa Constantiensis concilij tempora contigit.

De Venetæ Classis prodigio.

Non in congruum videtur propter prodigii similitudinẽ, id quod Venetæ classi propè insulam quæ nunc Sapientia dicitur in Peloponneso contigit. Illic enim in aëre magna vi coruorum inter se dimicante superatáque ea coruorũ parte, quæ supra Venetam classem erat, in classis triremes plumę sanguísque deuictorum coruorum concidit. Itaque postero die classis ipsa quę 36. triremib. & biremibus duabus & viginti constabat, à Pagano Auria Genuensium triremium sex & triginta præfecto, tota deuicta ac capta fuit, vnà cum Nicolao Pisano Venetæ classis præfecto, & Venetis quinque milibus & vltra multo vtrinque effuso cruore.

De Prodigio Genuæ calamitatem monstrante.

Cum in Italia Berengarius secundus, in Germania autem Henricus Ottonis primi pater rerũ potirentur, Salutis anno 36. supra noningentos: Genuæ in vico cui fonticulo nomen erat, (Nunc autẽ Bordigotus dicitur) iuxta portus molem, fons integrũ diem sanguine manauit. Nec verò minus horroris desiderare videbatur in prodigio calamitatis atrocitas quæ secuta est. Genuam enim Sarraceni petiêre, qui captam vrbem non contenti diripuisse, totam incenderunt, atque per vrbis vicos cæsorũ ciuium sanguis haud parcius exundauit, quã fons in sanguinẽ versus præmonstrare videbatur, sed tamen ingentem ciuium cædẽ ac funera illud etiam superauit, quòd fœdũ in morem matribus familiâs atque ingenuis virginibus ad stuprum raptis, eas in Africam in misera seruitute victuras Genuenses qui supererant auferri viderunt.

Iterum de Genua.

Post illatam à Sarracenis cladem minimè ab re videtur ostendere, quod prodigium antecesserit, cum Genuenses in libertatem Imperante Philippo Mediolanensium duce se vendicarunt. Eo enim ipso temporis momento quo Genuensis classis præfectus Blasius Axaretus classem conscendit, qua Alphonsum Siciliæ & Aragoniæ regem atque Ioannem ipsius fratrem, ipsum quoque Nauarræ regem cœpit, fulgur in vrbe Genua ex apice campanariæ turris fani sancti Ambrosij Mediolanensium patroni, nulla in alia parte læsa turri pietatis marmoreum signum decussit. Itaque deuictis nauali prælio captisque regibus ipsis, cũ Blasius contra officiũ (vt Genuensibus videbatur) Philippo duci captos reges dedisset, isque nulla Genuensium habita ratione, quorum sanguine atque impensa parta victoria erat, eos liberasset, dolore perculsi Genuenses ad recuperandam libertatẽ conspirarunt. Vbique successit vt quòd non nisi difficillimè fieri posse videbatur, sine vllo publico malo potentissimi principis iugum excuteret. Hui⁹ autem prodigij facies haud dissimilis, nisi in fine ab eo fuit, quòd mihi in patria principi contigit. Nam primis temporibus, quibus rerum potitus sum, fulgur in turri Farea, vbi è more gentis nostræ insignia picta erant, illæsa manente turri, tria in eis foramina effecit: per ea imperij mei numerum annorũ ostendens. Nocte quoq; diem eam insecuta, qua in excidiũ meum cõspira-

tum est procella malum defregit, quo in palatio tolli signa nostra consueuerant, isque supra cubiculi mei tectumconcidit, & familiæ nostræ ruinam haud obscurè ostendit.

De Eugenio IIII. Pont. & de schismate, & de Florentinis.

Ad prodigiorum finem acceleranti duo fulgurum exempla occurrũt ad significationis euidentiam non minus aperta, quam quæ superius dicta sunt. Ex iis enim non sine causa intelligetur, veteres cum eiusmodi res contingerent eas obseruasse. Anno antequàm schisma erumperet inter Eugenium IIII. Pontificem atque Amadeum Sabaudiensem à concilio Basiliensi ad Romanum Pontificatum electum, cui Fœlicis nomen indiderant. Cùm in Germania Ecclesiæ in diuersa studia scissæ essent, atque in Italia bella cædésque peragerentur: eodem die in vrbe Roma fulgur quatuor templorum Pontificiæ curiæ dicatorum campanarios turres chorósque tantum percussit. Similiter eo anno, qui aduentum Caroli octaui in Italiam antecessit, in vrbe Florẽtia sanctæ Reparatæ fanum in sublimiori parte de cœlo tactum fuit, lapidemque immensæ magnitudinis quo fornix claudebatur ad terram fulgur deiecit. Quæ res immensorum malorum illi vrbi præsagium fuit: nam postera die mortem obiit Laurentius Medices, potentia prudentiáque Florentinę vrbis primarius, cuius opera plurimum fines suos respub. Florentina protulerat. Deinde in Florentinorum fines profecto Carolo octauo Gallorum rege, Sergianæ, Petrasanctæ, ac Pisarum imperium Florentini amisere. Laurentijque liberi, Petri culpa, qui inter eos maior natu erat, bonis omnibus spoliati in exilium abiêre.

De Prodigio in Caroli Octaui aduentum in Italiam.

Relicturi lectorum arbitrio quo nomine id appellandum sit, quod in Italia contigit Caroli octaui vltimis annis, duo hic admiratione non indigna ponemus: quo anno is in Italiam ad Neapolitanam expeditionem venit, cuius paruo labore compos factus, breui etiam partorum possessor fuit. Is enim salutis annus fuit nonagesimus quartus, supra mille quadringentósque, in Cisalpina Gallia manna pluit, quæ ex arborum frondibus lecta, ad medicinam salutaris fuit inuenta: cuius rei Plinius mentione facta (contigit enim aliis temporibus ea pluere) non Manna, quod nomen Hebræũ est, sed cœleste mel ac medicinæ non parũ idoneũ appellat.

Biennio quoque antequã in Italiam Carolus veniret, noua ægritudo inter mortales deiecta, cui nec nomen, nec remedia medici ex veterum authorum disciplina inueniebant, variè vt regiones erant appellata. In Gallia Neapolitanum dixerunt morbum, at in Italia Gallicum appellabant, alij autem aliter. Nonnullique Iob sancti ægritudinem esse dicebant, cuius vis grauiter artuum iuncturas torquebat, quibusdam totum corpus vlcere corripiebat, quosdam autem in gangrenę morem corrodebat. Id autem quod in ea maximè mirum fuit, erat, quod contagionis vires in coitu solo exercebat, à genitalibusque membris primordia sumebat. Id quoque in ea non leue visum fuit, quod qui ei curandæ operam dabant, nisi diligenter sibi vitæ modestia cauissent, posteaquam morbum euasisse videbantur, tanquam id ab initio pullularet, in id recidebant. In senibus quidem ea ægritudo incurabilis apparuit. Quæ pestis)ita enim visa est) primò ex Hispania in Italiam allata, ad Hispanos ex Æthiopia, breui totum terrarum orbem comprehendit.

DE SOMNIIS. Cap.V.

OMinibus prodigiisque haud incongruè somnia subiũgentur, siquidem sæpe inuenta sunt verè clareque futura præmonuisse. Eorum vt Macr. scripsit quinque inueniuntur species, nomen iuxta eorum qualitates habentium. Primum dicimus Somnium, secundum Visionem, tertium Oraculum, quartum Insomnium, quintum Apparitionem, quam Græci phantasma vocitant. Somnium dicitur cum sub aliqua figura tecta apparet veritas: vt illud fuit quòd de vaccis spicisque Ioseph Pharaoni Ægyptiorum regi interpretatus est. Item illud quod de Polycarpo Ioannis Euangelistæ discipulo scriptum est, cui dormienti puluinum cõburere, martyrium futurum visum est igne quem ipse propter hoc certum prædixit. Neque huic dissimile quòd Cæsaris matri contigit, quæ intestina sua per aërem ferri sommauit. Visio est cum id propriè contingit, quod per somnium est visum: vt Vespasiano de Neronis dente euenit. Oraculum est cum à diuina persona, siue etiam patre aut sacerdote aliquid in somniis nunciatur, sicuti Magis cùm moniti sunt ne ad Herodem redirent, & Ioseph viro Mariæ vt cum puero & matre in Ægyptum fugereut. Hæc tria ali-

quid veritatis secum habent, qua prorsus carent duæ quæ reliquæ sunt species, videlicet insomniũ & apparitio. Nã aut cibus grossiq; vapores, aut mentis agitatio ac labor eorum causam præbere videtur. Alij hæc somnia in tres partiuntur tantũ species, naturalẽ, animalem, & cœlestem. Naturalẽ vocant ea per quã Physici de humorib. iudicant, nam somniãtibus aquã flegmaticos humores dicunt designari, per rubẽtẽ colorẽ sanguineũ, & per ignes cholerã, tetris autẽ humoribus melancholiã: vt eam de qua Arnaldus philosophus in somniis scriptũ reliquit: Nã cũ somniasset à nigricante cato pedẽ sibi morderi, in ea pedis parte postera die cancer innatus est. Animalia dicũtur somnia, quæ ab animi passionibus, quæ interdiu cõtingunt, proficiscuntur: sicuti Apostolo Paulo euenit in Macedoniã proficiscenti. Visus est enim sibi cũ dormiret à Macedone quodam rogari, vt hominum eius regionis misereretur. Cœlestia tantũ illa dicuntur somnia quæ rerũ diuinarũ monita esse censentur, sicuti de statua fuit quã Babylonis rex in somniis habuit, quam propheta Daniel interpretatus est. De iis sub generali nomine Somniorũ dicemus: quibus & si catholica fides credere nec prohibeat, nec permittat, & philosophus veros eorũ effectus casu cõtingere scribat, nos nihil plus fidei dantes quàm oporteat, aliquot eorũ exempla vetera nouaque in quibus veri eorum exitus fuere, subiungemus. Ex quibus cognoscetur hominẽ à Deo ad similitudinẽ eius creatã, cũ ei per corporeum impedimẽtũ permittitur, interdũ mirandum in modũ futura diuinare.

De L. Sylla.

Sicuti L. Syllæ somnia victoriam de hostibus, ac principatum in patria portenderunt, ita etiam apud nos primum ei locum dabunt. Primo enim bello quod aduersus Marium patrem gessit, pridie quàm confligeret cum eo, somniauit à Pallade fulgur sibi dari, monerique vt eo telo hostes percuteret: cuius somnij veram effigiem belli exitus tulit. Siquidẽ Marium hostem ferro ignéque patria expulit.

De eodem.

L. Syllæ pari modo in somnis ostensa est victoria aduersus C. Marij filiũ. Nam per quietẽ nocte quæ lucẽ antecessit illã, qua Mariũ filium deuicit, visus sibi est Marium patrem videre iam mortuũ, qui filium monebat ne postera die cũ L. Sylla præliũ cõmitteret, quoniã ea sibi dies infausta fuerat.

De Iuda Machabæo.

Nónne similiter Iudas Machabæus claré in somnis ingentem vidit victoriam,qua aduersus exercitum Syriç regis Demetrij,cuius Nicanor dux erat potitus est? longè enim pauciore numero regios adortus,ex eis triginta milia occidit. Cum ante per quietem Oniam pontificem iam mortuum vidisset,ad Deum pro Hebræo populo orantem, & post illum Hieremiam prophetam gladium aureum porrigentem, à Deo ad superandos hostes missum.

De L. Lucullo.

Nequaquam tantam fortunam, non minorem tamen rei ipsius certitudinem,somnium illud tulit, quod dormiens in Asia Lucullus vidit,arbitratus dormienti sibi dictum: Vade Luculle,Autolycus enim venit vt tecũ sit. Experrectus somno cùm rem diligenter inuestigaret, intellexit à nauibus Cilicum,quas Romanæ insectatæ erant,ad mare in littore relictam marmoream statuam,quæ postea Autolyci fuisse cognita est,qui olim in Ponto vrbem Sinopé muro cinxerat.

De Petitio ciue Romano.

Non minus quoque certũ Petitij quàm Luculli somnium fuit,qui dum in Ægæo nauigaret, & naualibus sociis narraret,se per quietem Pompeium solum obsoleta veste amictum vidisse,conspexit à paruo celoce innui sibi,vt expectaret: cui cum appropinquasset, vidit in ea Pompeium cum veste comitatuque: vt somniauerat, quem in naui summa recepit,à Pharsalico prælio fugientem.

De Themistocle.

Vt Petitius somnians alienam vidit miseriam, ita Themistocles periculum suum quod iam imminebat.Nam cũ exul patria procul degeret in vrbe,cui Leonis caput nomen erat, dũ quiesceret visus sibi est Cybelé videre monenté, vt Leonis caput euitaret,ne Leonem obuiũ haberet. Excitatus igitur cũ sine mora inde abiisset haud multo post superuenère Pisidæ quidã,qui Epixiæ Persæ impulsu occidere eum quærebant:quorum vim somno illo monitus deuitauit.

De Sophocle poeta.

Silentio prætereundum non est poëtæ Sophoclis somnium,qui sæpius per quietem conspecto Hercule furem eũ nominatim accusante, qui ex fano suo aureum vas furto subripuerat: vt rem Ephoris detexit, comprehensus quem

Hercules accuſabat, verum eſſe furtum confeſſus eſt. Quãobrem ab eo tempore templum illud Vindicis Herculis nominatum eſt.

De Moyſis patre Amrami.

Non minus verum eſt quod ſequitur. Nam non ſub ambage, ſed ſub claro verbo Amramis quoque per quietem vidit à Deo dici ſibi de Moyſe & Aaron liberis quos ſuſcepturus erat, item de eorum perpetuo Pontificatu ac gloria, id totum quod poſtea ſecutum eſt.

De Actia Auguſti matre.

Haud diſſimilis fœlicitas in Actiæ matris Auguſti ſomnio apparuit, quæ pridie quàm Auguſtũ peperit, noctu per quietẽ vidit inteſtina ſua ad cœlũ vſque ferri, atque illic explicata vniuerſam tegere terram. Id quod compræhenſus filij imperio terrarum orbis, verum oſtendit fuiſſe.

De Octauio Auguſti patre.

Eadem nocte pater Octauius ex Actiæ coniugis ventre, viſus ſibi videre egredi ſolarem radium, de filij gloria certior factus fuit.

De Qu. Catulo.

Raro contingit quin natura, aut potius Deus inſignes hominum virtutes ac fœlicitates ſomniis, aut prodigiis ante ſignificet, ſicuti ante de Auguſto dictum eſt, & inferius etiam dicetur. De eo enim Qu. Catulus dedicato Capitolio per quietem vidit Iouem, è multis prętextatis pueris vnum delegiſſe, cui ſigna Romana manu geſtanda dederat, atque ſequenti nocte cùm dormiẽs illũ ipſum puerũ, à Iouis gremio pellere vellet, Iouem dixiſſe, Ne puerum amoueret, quod ad reipub. Romanæ tutelam eum ſeruabat. Et mane ſequenti in Octauiũ forte incidens adhuc puerulum, ab effigie veſtéque cognouit ipſum illũ eſſe, quem per quietem viderat.

De M. Tullio Cicerone.

Cum in Capitolium Cicero Iulium Cæſarem proſequeretur, eique narraret nocte proxima à ſe viſum Iouem, qui cathena aurea puerulum mira indole à cœlo ad Capitolij portam demiſerat, cui poſtea flagrum in manu dederat. Perſpecto tunc Octauio, quem Cæſar voti ſoluendi gratia in Capitolium duxerat, cognouit eum eſſe quem in ſomniis viderat, Triumuiratúſque eius, verè flagrum inſolentis nimium Romanæ nobilitatis, certum Ciceronis ſomnium fecit.

De Socrate philosopho.

Quibus veri argumentis Q. Catulus, ac M. Cicero Augusti imperium per quietem viderũt, his Socrates in somnis discipuli Platonis eloquentiam atque philosophiam prævidit, nam pridie quàm ad Socratem à patre Plato puer adduceretur, visus sibi est è sinu suo videre candidum cygnum egredi, qui aërem totũ miris concentibus replebat. Quod somnium perspecto Platone puero statim enarrauit.

De Pub. Cornelio Ruffo.

Eodem modo certi euentus cæterum celerioris effectus somnium P. Cornelij Ruffi fuit, qui olim consul cum Manlio Curio fuit. Nam cùm somniasset se visum amisisse, experrectus cæcum se factum inuenit.

De M. Liberto Plinij iunioris.

Non somnium sed potius miraculum dicetur, quod Marco Plinij secundi liberto contigit: nam cùm somniasset sedentem quendam in lecto, vbi ipse erat, caput sibi tondere, experrectus tonsum sibi caput esse inuenit. Quæ sequuntur somnia, hoc plus habebũt, quod cum veritate iunctam etiam infœlicitatem habuerunt.

De Tiberio principe.

Tiberius paulò antequã è vita discederet, Apollinem Temenitẽ se videre somniauit, cuius statuam Syracusis aduexerat: dicentem, Fieri non posse vt ab ipso dedicaretur.

De Caligula item Romano principe.

C. Caligula per quietem pridie quam moreretur, vidit se cum in cœlo ante Iouem esset, ab eo pedis pollice depulsum ad terram concidisse.

De Nerone Romano principe.

Vt Caio similis Nero in scelere, ita etiam in somniis ac morte fuit. In somniis enim nauigãti sibi eripi clauum, atq; ab Octauiæ coniugis vmbra in obscuras tenebras trahi se, atque à formicarũ allatarũ multitudine opprimi vidit. Quæ somnia populi motus, atque ipsius mors vera effecerunt.

De Sergio Galba principe.

Non minus quàm supradictus Sergius Galba fortunæ suę mutationem per quietem vidit: nam cũ ex gemmis quas habebat magnum numerũ delegisset, vt torq; Fortunam suam Tusculanam exornaret, deinde mutata sentẽtia Veneri Capitolinæ torquem dedisset, in sequenti nocte Fortuna in

ſomnis ei apparuit, ea ipſa effigie, qua in Tuſculano poſita erat, dixitque: Quia promiſſo munere fraudata erat, breui ſe quoque erepturam quæ dederat. Itaque haud multò poſt Romæ occiſus Galba, quod in quiete viderat, confirmauit.

De Domitiano Romano principe.

Haud diſſimile ſomniū, nec minus re ipſa triſte vidit Domitianus paulò antequam interficeretur. Etenim viſus eſt videre Mineruam à ſe abeuntem, dicentémq; ei: Non poſſe amplius opem præſtare. Præterea multa alia adeò horrenda, vt adhuc ſomnolentus à lecto in terram præ formidine ſe deiiceret. Cæterum ſicuti in ſomnis de morte ſua certior factus fuerat, ita etiam quæ ſuccederent in imperio, præuidit, cum in renibus gibbum ſe aureū habere ſibi videretur. Laus Neruæ ac Traiani qui ſucceſſerunt non mediocris.

De Veſpaſiano Romano principe.

Somnus Domitiano viciuā oſtendit mortē ſucceſſorēſq;, ſicuti Veſpaſiano patri imperiū ſuū filiorūque: Nā cū adhuc priuatus eſſet in Achaia cum Nerone, ab incognito dici ſibi per quietem vidit, Cœpturā ſuam fœlicitatem cum Neroni dens exēptus eſſet. Experrectus igitur is in quē primo incidit, medicus fuit, qui dentē oſtendit, quē tunc Neroni euulſerat. Itaque haud multo pòſt ſecuta Neronis mors, itē Galbæ, ac poſt eos Ottonis ac Vitellij diſcordiæ, Veſpaſiano ad imperium primordia ac vires dedēre. *De eodem.*

Nec verò minus clarè imperij tempus filiorúmque ſucceſſione quàm imperij primordia per quietē vidit: ſi quidem in mediis ædibus videre ſibi viſus eſt bilancem, atque in bilancis altera parte Claudium, Neronémque in altera filióſque poſitos eſſe: cuius ſomnij effectum illud oſtendit, quod ad ſui filiorúmque imperij tempus æquè ſe illud quo Claudius Neróque regnauere, extendit.

De Septimio Seuero Romano principe.

Septimius quoque Seuerus haud aliam ob cauſam filium Antonium Baſſianū vocauit, niſi quod per quietem ſuccedere ſibi hominem viderat, cui Antonio nomē eſſet, fortaſſe impulſus ſomnio fidem habere ex viſionis euētu, quā quietem habuerat, audito Pertinacis imperio. Dormiens enim videre ſe putauit Pertinacem ab inſigni equo in terrā prouolui, équúmque ad ſe venire, in quē ipſe ſaltu conſcendit: nam paulo pòſt Pertinace mortuo, ab omnibúſq; deſtituto

Iuliano, ipse per virtutem sibi imperium peperit.

De Hyrcano principe ac pontifice Iudæorum.

Nónne mirum & quod ob veritatem proximè ad Seueri somnium accessit, illud fuit quod in quiete vidit Hyrcanus princeps ac pontifex Iudæorum? cum dormiens à Deo ostendi sibi vidit filium Ianneum qui Alexander appellatus fuit, & dici regnaturum post ipsum, sicuti fecit. Mortuis enim Hyrcano patre, deinde Aristobolo Antigonóque filiis, qui maiores natu erant Alexander in regno successit.

De Iacob Patriarcha.

Potest quidem verius oraculum dici quod Patriarchæ Iacob contigit quàm somnium, & tamen inter somnia connumerabitur: qui successionis suæ propagationem dormiés (vt hi de quibus dictum est) vidit. Nam à patre iussus in Haran Bersabee proficisci: cum è via fessus se in terrã prostrasset, vidit per quietem scalas à terris ad cœlum vsque iunctas, atque per eas descendere atque conscendere angelos, deúmque in summis scalis stantem, loci illius sanctitatem, futurámque illic Iacob stirpem pollicentem, sicuti postea ædificato eo in loco templo, aucto Israëlitici populi numero comprobatum fuit.

De Ioseph Iacob filio.

Nec verò minus vera efficaciáque fuere Ioseph Iacob filij somnia: cum in Ægypto à parentibus fratribúsque ei cognito honos veneratióq; habita est, eo tempore quo fame compulsi ad eum confugêre, & ipse amanter suscepit, nutriuítque. Id enim re ipsa contigit, quod eis interdum narrarât, fomitémque inuidiæ concitarât, scilicet, Vidisse quasi solem lunámque & duodecim stellas se adorantes, fratrũq; manipulos in agris manipulo suo cedere, & se inclinari.

De Pharaone Aegyptiorum rege.

Fames qua sæuè laborauit Ægyptus septem annos, nõne Pharaonis somnio præuisa fuit, sub vaccarum spicarumq; velamine, quod Iosephi verbis interpretatum fuit, nec minus prudenter ei occursum.

De propheta Daniele.

Mentio de somnij interpretatione facta monet, ne de propheta Daniele omittam scribere. Nam cum Nabuchodonosor Chaldæorum rex terroris plenam rem in somnis habuisset: experrectúsque ita totius memor non esset, vt

coniectoribus narrare eam posset: volebat vt coniectores nō interpretarentur modo somniū, sed illius quoq; quod oblitus esset in memoriā reuocarent, vt sæpe regibus & magnis est mos principibus, quibus possibilia omnia quæ velint esse videntur. Cum in magno coniectorum numero nullus esset, qui tantam efficere rem posset, solus Daniel adhuc adolescens, noctu per quietem vidit, illud ipsum quod Nabuchodonosor somniauerat, & præter illud, somnij quoque expositionem intuitus est. Itaque cū regi quòd dormiens viderat ex ordine narrasset, confirmauit rex illud ipsum esse, quod somniauerat. Quod profectò mirū videri debuit, vt quod alter somniās vidisset, in somniis alius quoq; haberet.

De Alexandro Magno & Iaddo Iudæorum Pontifice.

Cum Alexander Magnus Hierosolymis cum exercitu appropinquaret, infesto multis de causis animo, in magnū metum illius vrbis populum coniecerat. Quamobrem Iaddus pontifex post longas ad Deū orationes cum in somnum incidisset, Deum vidit dormienti sibi dicentem, Ne formidaret, sed Alexandro pōtificia amictus veste se offerret. Credidit Iaddus somnio, in eumq; morem qui prędictus erat, ornatus ipse cum aliis sacerdotibus stolatis, postero die Alexandro occurrit, vt venientem exciperet, quem Alexander intuitus ex equo descendit, & humi genu innixus eum adorauit, petitáque omnia concessit. Quod cum Alexandri duces aliíq; mirarentur, & illud Alexander animaduertisset, dixit pridie eius diei, Deum in somnis vidisse eo habitu, quo Iaddum viderat amictū, grauiter vitæ eius cōminantem, si quid Iudęos offendisset. Cui somnio cū fidem non haberet, tunc Iaddi cōspectum in ea veste qua amictā Dei effigiem viderat, Deum se & non Pontificem coluisse. Mirum profectò duorū diuersorum hominum somnia ita conuenisse.

De Glafira Archelai Tetrarchæ coniuge.

Iudæorum superius facta mentio, inuitat ne Glafiræ somnium prætermittam. Nam cum ei per quietem Alexander cui primo nupserat secūdas cum Archelao nuptias cum primi amoris obliuione exprobraret, dicens, Se breui vt eam secum duceret venturum, haud diu pòst mortua somnij impleuit effectum.

De Eudemo Cyprio.

Eudemus Cyprius graui laborans morbo in vrbe Phæra, vt Ari-

vt Aristoteles scribit, visus sibi in somnis formosum iuuenem videre, dicétem, Quod cito sanus fieret. Ac paulo pòst Alexander Phæreus qui tyrannidem exercebat moreretur, ipseque in patriam intra quintum rediret annum: sicuti per quietem vidit, breui liber ab ægritudine factus est, atque inter paucos dies tyrannus interiit, peractóque quinquennio de q̃uo in somnis audierat, cum reditum in patriã speraret, intra id tempus moriens, non solum in suum, sed in communem quoque locum abiit.

De Galeno medico.

Parem in somno (quoad veritatem) Galenus Medicus exitum vidit. Nam cum æger somniasset quendam dixisse, si inter pollicem atque indicem ex manu sanguinem hausisset, vim morbi quo laborabat euasurum, hausto sanguine liberatum se offendit.

De fœmina Romana.

Omnibus veterum somniorũ exemplis finem faciemus, si vnum subiecerimus, quod salutis & admirationis plenum, à Romana fœmina quæ vidua erat, visum est. Nam cum Romæ somniaret, se in hortis suis esse, ac videri radicem Cynorrhodon se mouere, ac monere, vt ad filiũ in Hispaniam (in Lusitania enim militabat) scriberet, ea radice rabie laborantes curari: cum somnium secuta, ad filium scripsisset, in tempore contigit literas ad ipsum perferri, nam cum dente rabidi canis vulneratus filius, iam aquas expauescere inciperet, statim ea radice curatus est.

RECENTIORA.

De Constantino Imperatore.

Recentioribus somniorum exemplis initium faciet, id quod verum fœlixque in Constantino accidit. Qui cum Romam versus cum exercitu aduersus Maxentij tyrãni vim tenderet, nocte visus sibi in cœlo fulgentem videre crucem, & moneri quòd in eo signo hostes esset superaturus. Posita cruce in militaribus signis quæ vsque ad eam diem abominabilis fuerat, parta de Maxentio victoria cum eius morte nocturnæ visioni fidem asseruit.

De Maselcereo.

Missus ab Honorio Imperat. Maselcereus aduersus Gildonem ad recuperandam Africam, somniauit episcopum Mediolanensem Ambrosium videre, qui iam diu mortuus

erat, pedo paſtoreo ter humum percutere, terq; dicere: Hic atque in hoc loco. Itaque poſtera die in eo ipſo loco, paruo labore Gildonem ſuperauit.

De Gennadio Carthaginenſi medico.

Per viſum in Gennadio quoque Carthaginenſi medico quæ ad rectã fidem ducit, ſalus oſtenſa eſt: quemadmodũ ei de quo dictũ eſt, ea quæ ad tẽpus pertinet. Nam cùm de animorũ immortalitate dubitaret, viuerẽt ne poſt mortẽ, an extinguerentur. Viſo bis per quietẽ iuuene, qui primò vrbem pulcherrimã ei oſtẽdit, deinde poſtera nocte reuerſus ab eo petiit, an eum agnoſceret? Reſpõdit, & noſſe ſe illũ & ſomnij meminiſſe. Iterũ ab eo interrogatus, vbi eius corpus eſſet & quid ageret? Cũ reſpondiſſet in lecto eſſe ac dormire: argumento cui reſpõdi non poterat, didicit quẽadmodum tunc dormiẽs cernebat per quietẽ, quãuis clauſis oculis corpus in lecto iaceret: ita vita functo homine crederet eius ſpiritum viuere ac videre poſſe, quãuis tumulo clauſum corpus maneret. A ſomno igitur excitatus hoc oraculo, vt rectè crederet monitus eſt. Itaque relicta hæreſi catholicè in poſterũ credidit, quemadmodum Auguſtinus ad Eradiũm ſcribens affirmat.

De Natali.

Natalis etiam martyr & confeſſor, cum in Theodori hæreſim prolapſus eſſet, quæ Ieſum Chriſtum ſimplicem hominem arbitrata eſt, ac in ea factus eſſet epiſcopus, ſæpius in ſomnis à Deo fruſtra monitus, demum grauiter ſe ab angelo vapulare viſus eſt. Quamobrem cum experrectus plagarum dolorem ſentiret, ad catholicam fidem regreſſus eſt.

De Fl. Valerio Martiano Imperatore.

Martianus quoq; Imperator in ſomnis videre viſus Attilę Hunnorum regis confractum eſſe arcũ. Haud multo pòſt, vt putabat, ea nocte intellexit mortuum eſſe Attilam.

De Mauritio Imperatore.

Mauritij Imperatoris clarum & veri effectus ſomnium adeò alia vincit, quod inter diuina oracula connumerari poteſt. Nam cum ſomniaſſet occiſum ſe cum tota ſtirpe à quodam qui Phocas appellabatur, idque nõ ſine horrore genero Philippico cõmemoraſſet, diligenter quæſitis ſi qui hoc nomine appellarentur, vnus tãtum in toto exercitu qui notarius erat, eo nomine fuit inuentus: à cuius humili fortuna ſatis ſe tutum ratus, priuſquam maiorem rei curã adhi-

bere posset, rebellantibus exercitibus quibus retinebantur stipendia, creatus Imperator à militibus Phocas, dum Constantinopolim exercitus regrediebātur, Mauritiū qui Chalcedonem se receperat, cum vniuersa stirpe interimi iussit. Phocam igitur tam malè euitauit, quàm Cassandrum Alexander, etsi vt Mauritius per quietem monitus fuerat.

De Varroniano.

Cùm somniaret Varronianus se consulem fore, filiumque Iouinianum imperaturum, diu antequam res succederet duobus amicis rem communicauit, id autem mortuo Iuliano postea contigit, cum ei Iouinianus succeßisset. Cæterum quemadmodum consulatum se adepturum ex somnio sperabat: ipso repente mortuo consul factus est minor Varronianus Iouiniani imperantis filius. Itaque in somnij interpretatione vt sæpe contingit, deceptus est, sed quoad alias somnij partes, nihil defuit.

De Iusto patricio Romano.

Stirpis suæ fœlicitatem, Iustus patricius Romanus, cum vitæ suæ clade similiter somniauit. Imperante Constantio, cum is in Piceno iudicis personam gereret, è genitalibus membris suis, videre se per quietem putauit, purpuram egredi, qui color imperantibus dicatus erat: quod à Constantio intellectum, ob suspicionem causam præbuit, vt eum perderet, sed nequaquam hominum prouidentia, fatalem ordinem interrumpere potuit. Nam ex Iusto superstite, vnica filia, cui nomen Iustinæ erat, cum & forma & pudicitia insigni esset, cōspecta in balneis à Seuera Augusta eique familiaris facta, atque marito Valentiniano seniori laudata, ita Valentiniani incendit animū, vt cum postea vidisset, ardenter eam diligeret. Itaque lata prius lege, vt duas ducere vxores liceret, adolescentulam Iustinam, in matrimonium duxit, eamq; Seueræ reluctāti comitem dedit, fidémque paterno somnio dedit, purpureo Augustorū amictu exornata.

De matre Echelstani siue Athelstani Britannorum regis.

Ex parte simili somnium fuit rusticanæ puellæ in Britannia, quā nunc gentili sermone Angliam dicunt. Hæc enim cōtubus suis cum communicasset, somniasse se ex ventre suo egressam lunam, quæ totam Britanniam illustraret. Re ab vxore regij pastoris audita, quæ regis Britannici filium lactabat, domi puellam hanc excepit, eius amore captus

regius infans, firmior postea factus, puellæ vterum impleuit, ex qua natus est Echelstanus, qui postea Britannorum regnum obtinuit, qui virtute victoriisque clarus, verè vt luna illustrasse Britãniam dici potest.

De Altreda matre Gulielmi Normandi ducis.

Vt Iulij Cesaris mater antequam eum in lucem ederet in somnis vidit intestina sua per terrarum orbem spargi, ita Altreda Gulielmi (qui cognomine Nothus, Normandorum dux fuit) mater, viscera sua per omnem Normandiam atque Britanniam disseminari, per quietem nocte antequam eum pareret, vidit. Id quod re ipsa Gulielmi virtus ratum fecit. Nam ad Normandiæ ducatum euectus, ducatui regnum quoque Britannicum adiunxit.

De Elysabella Darca quæ virginis Gallicæ, Pullicellæ nuncupatæ, fuit mater.

Altredæ somnio, haud dissimile fuit, quod Elysabellæ Darcæ contigit, nam genere Lothoringa, & inter rusticanas mulieres, in tenui fortuna nata, cum vicinis narrasset: Videri sibi magnum fulgur parere: ab eis haud longè post irrisa fuit, puellã enim enixa, nihil minus quam vllius magni effectus partum edidisse videbatur. Cæterum puella quę nomine Iana nũcupata est, virtute prudentiáque sua, victores Britannos (vniuersam enim penè Galliam occuparant) prælio ita afflixit, vt verè in eo bello fulgur fuisse visa sit, exemplo antea inaudito, vt pastoralis mulier, in prima ætate prudenter magnóque animo, Gallicum exercitum ductando, in quo magni principes multíque belli scientia insignes erant, de hostibus victoriam reportaret.

De Ecelino Romano, ita ab oppido eius nominis dicto.

Ecelinus quoque cognomento Monachus, per quietem filiorum vidit fortunam, ea nocte qua primum cum vxore cõgressus est, quę Adela nomine, Tusca ex comitũ antiquorum Montaionis gente fuit. Visus est enim sibi videre collem, in quo Romanũ oppidum situm, ita efferri exaltaríque, vt culmine cœlum contingeret, eundemque paulo pòst veluti niuem liquefieri, adeóq; demitti vt amplius nõ extaret. Liberorum casus hũc effectum tulêre. Nã primus natu filius, & ipse Ecelinus nomine Veronæ, Patauij, Vincentiæ, Feltrij, Ciuidalísque ac Marchiæ imperium occupauit. Alter iunior Albericus Taruisij aliorúmque locorum tyrannidem

inuasit. Cæterũ postea variante fortuna, salutis anno ducentesimo quinquagesimo sexto supra mille, cũ apostolicus legatus, Guelphiq; simul in Ecelinũ arma mouissent, Patauiũ cũ toto agro amisit. Cum autem confideret se astu Mediolanum vrbem occupaturũ, & ob id Abduam amnẽ traiecisset, circumsessus ab hostibus, prælio victus, vulnere accepto, iuxta Soncinum captus, eo ipso in loco periit ac cõditus est. Hoc casu frater Albericus perculsus, cum diffideret Taruisium retinere posse, in sancti Zenonis arcem se recepit, vbi salutis anno ducentesimo supra mille à suis proditus in hostium potestatẽ venit. Illic intuitus coram se sex filios occidi, vxorémque Margaritam cum duabus puellis comburi, ipse minutatim per singulos artus cæsus, Romanam gentem suam sicuti in somniis pater habuerat, finiri secum vidit.

De Alfredo Britannorum rege.

Ad mentionem de Britannis factam redeuntes, somnium & verum & mirum describemus. Nam cum Britanni graui bello ab Aubone & Aguero Cimbrorum Dacorúmque regibus premerentur, & eo tempore dormiret Alfredus Britannorum rex, per quietem vidit Cuthbertum Britannum episcopum iam mortuum mira sanctitate insignem, dicentem: nę animo terreretur quoniam hostes superaturus erat. Victoriæ autem illud signum esset habiturus, quod quanquam astrictæ glacie essent aquæ, piscatores tamen ad paruum missi amnem, magnam piscium vim allaturi essent, vix experrectus pisces allatos vidit. Auditáque matre somnium eiusdem generis quod ipsi quoque contigerat narrante, impetu in hostes facto partem eorum occidit, partem secum retinuit, & baptismo dignatus, Christianos fecit, reliquos insula pepulit, anno decimo septimo Ludouici secundi Imperatoris, qui Lotharij pater fuit.

De Ambrosio Mediolanensi episcopo, & Luciano sacerdote.

Par penè visio, quæ Alfredum victoriæ commonuit, Ambrosio Mediolanensi episcopo, corpora martyrum Geruasij Prothasiiq;, quæ ad eam diẽ vbi essent ignorabatur, detexit: cum se ipsos ei in somniis, quales inuenti sunt ostendissent. Idem Hierosolymis Honorij imperij septimo anno, in somniis Gamaliel, Luciano sacerdoti locut' est: & apparuit, atque vbi esset corpus suum detexit, filiiq; Abibæ, ac simul protomartyris Stephani, neque verò somnio fides ante ad-

hibita eſt, quàm ter hoc idem per quietem vidiſſet, corpora enim eo numero & forma, quam in ſomniis viderat inuenit. In huius rei teſtimoniū his quoque temporibus, catholica Eccleſia, diem feſtū ſub Stephani inuentione celebrat.

De Petro ſacerdote.

Pari admiratione veritatéque Andreas apoſtolus, ſacerdoti Petro Pontio, ſimplici viro apparuit, lanceámque qua ſaluatoris Chriſti traiectum fuit latus, quæ Anthiochiæ terra obruta erat, in templo Petro dedicato reuelauit: cuius inuentione, ciuitas, quæ à Turcis obſeſſa fame premebatur, bona ſpe repleta, in prælium egreſſa, Corbanam ſuperauit, qui Belſech Turcæ Perſarum regis auſpicio, vrbem obſidebat, à Nicæno Epiſcopo in prælium inter armatorum turmas eam geſtante.

De quodam ciue Mediolanenſi.

Quemadmodum illi, de quibus eſt ſcriptū, res ſacras ſomnio moniti, ita Mediolanenſis quidam, ſcripturam inuenit, qua ſatisfactum eſſe ab eius patre oſtendebatur, pro pecunia quæ mortuo iam patre, ab ipſo repoſcebatur. Per quietem enim viſus eſt videre paternam vmbrā, vt geſta res erat, & vbi ſcripturam inuenturus eſſet, monentem, qua creditor ſibi eſſe ſatisfactum fatebatur. Itaque ſomno experrect⁹, quæ viderat ſomno captus, vera eſſe omnia re ipſa inuenit, quēadmodum Auguſtinus doctor, ſe vidiſſe ſcriptum reliquit.

De Ioanne Ægyptio monacho.

Incertos nos relinquit, ſomniúmne, an verum miraculum appellare debeamus, id quod nunc de monacho Ioanne Ægyptio ſcripturi ſumus, qui vitam hereniticam agens, cum fœminarum cōſpectu ſemper abſtineret rogatus à Romano Tribuno, vt eius alloqui vxorem vellet, quæ de hoc inſtanter cum viro agebat: Reſpondit, Se quod conſtituerat, de mulierum non videndarum propoſito, mutare nolle, cæterum proxima nocte in ſomniis ei apparíturum, id quod re ipſa impleuit: euigilata enim mane Tribuni vxor viro quis eſſet veſtitus, ſermoque & effigies Ioannis, atque ea quæ in ſomnus ſibi ab eo dicta erant enarrauit, quod inter miranda ponendum eſt, ſiquidē nulla in parte mulier à vero aberrauit, & ſe heremita ad eam dormientem per viſum acceſſiſſe, ea ſpecie quæ viſa erat, & ea dixiſſe, quæ mulier narrauerat, affirmauit.

De Benedicto Abbate.

Ioannis monachi somnio, & rerum & auctorum similitudo, subtexere quod sequitur me cogit. Tarracinam Benedictus Abbas in Cassinati saltu, duos monachos miserat, vt ordinis sui monasterium inchoarent: quibus cùm se proxima die affuturum ad monasterij formam designandã promisisset, ipse autem neque eo neque postero die profectus esset, & monachi Cassinum reuersi essent molestiæ pleni, quod Benedictus promissa non seruasset, respondit Benedictus, se affuisse in somniis, & ædificationis formam declarasse. Renouata igitur somnij memoria, ambo Tarracinam regressi monasterium iuxta somnium ædificarunt.

De Præstantio.

Par admiratio in Præstantij somnio fuit, sicuti Augustinus testatur. Nam cum à quodam Philosopho rem dubiam solui petiisset, isque se id facturum negasset, noctu postea, & si vigilabat visus est Philosophum ad se venientem videre, qui postulata interpretaretur ac solueret. Itaque postridie Præstantius à philosopho quærens, quamobrem quod primò negasset, postea vltrò ei patefecisset? responsum hoc ab eo tulit, in somniis vidisse se dubitationem illam soluentem. Non est ergo minus mirum, Præstantium per quietem vidisse, quod Philosophus somniabat, quàm Tribuni Romani vxorem, aut Benedicti monachos, ea quæ, Ioannes heremita, Benedictúsque animo agitabant: sed iam somnia relinquamus, & ad ea transeamus per quæ homines verum salutis effectum præuiderunt.

De Innocentia Carthaginense.

Innocentia Carthaginensis mulier, cum cancro obsessam haberet mamillam, somnio monita, vt proximo paschate, ad baptisterium profecta, à fœmina quæ primò ei obuia foret, baptizari se & sanctæ Crucis signo pectus signari curaret, quoniã ita eo morbo liberanda erat: peractis ritè quæ in somniis habuerat (mira profecto res) eo morbo liberata est.

De Ildrico Leodiensi Episcopo.

Ildricus Leodiẽsis episcopus, cum circa annum cancro laboraret, nullamque medici salutem sponderent, iussit se in Turones ad beati Martini fanum deferri, illic cum septimum diẽ, inter lachrymas gemitúsque iuxta aram ageret, & fessus in somnum incidisset, visus est videre Martinum,

Britiúmque simul de ipsius morbo loquentes, atque Martinum crucis signo frontem eiûs notare, ac pedo quod manu gerebat morbosam contingere partem: itaque à somno experrectus, præ lætitia magna voce exclamauit. Ad quem eius familia, cum clamorem mirata accurrisset, amotis fasciis, quibus læsa pars deligata erat, liber est inuentus, solaque cicatricis parua nota in eo esse loco, vbi cancer erat.

De Ioanne monacho.

Nónne penè simile, quo ad fœlicitatem admirationemq; fuit, quod Ioanni monacho Romæ in somniis contigit? qui grauiter laborans, atque medicorũ ope destitutus, cùm somniasset, senẽ se videre, qui virga quã manu gerebat, eũ tangeret, Vt è strato surgeret quoniã sanus erat: cæterũ diu superuicturus non esset: magna eorum qui ipsum viderunt admiratione, mane valens è lecto surrexit, & post tertiũ annum decessit: sicuti, Gregorius, inter sanctos relatus, testatur.

De Francisco Petrarcha.

Salutem etiam portendit Francisci Petrarchæ somnium: nam de amici vita propter grauem valetudinem desperans, cũ dolore ac lachrymis fessus aliquantulum indormiuisset, per quietem visus est ægrum videre dicentem: Non posse se diutius cum eo manere, quoniã ad cubiculi ostiũ quidã appropinquaret, qui mutuũ colloquiũ impeditur⁹ erat, ei vt se cõmendaret orabat, affirmans si adiutus esset, vim morbi se euasurum. Tunc igitur vno medicorum ad Petrarcham ingrediente, qui ægrum pro mortuo reliquerat, & veniendi ea sola videbatur causa, vt Petrarcham consolaretur, excitatus Petrarcha lachrymarum plenus somnium narrauit, magnisque precibus impetrauit, vt ad ægri curam reuerteretur: quod cum medicus fecisset, æger vt in somniis Petrarcha viderat, liberatus est.

De Auenzoaro Albumasare medico Arabe.

De se Auenzoar medicus scribit, quod oculo laborãs, cui remediũ non inueniebat, per quietẽ visus est, sibi medicũ nõ multo ante mortuũ, tanquã viuẽtem alloqui, & ab eo remedia audiuisse, quibus liberaretur, quæ sequutus, liberatus est.

De Thoma Pagano Perusino.

Non est prætereundum somnium, quod admirationis plenum ter Thomæ Pagano Perusino exuli contigit. Nam cum Brachius qui eum patria exegerat, Aquilã vrbem obsi-

deret, visus est Thomas Brachium videre prælio vno multos hostium in fugam vertere, atque occidere, & cum ei appropinquaret vt eadem vi in eum vteretur, ipsum impetu in Brachium facto, vulnus in guttur intulisse, atque occidisse. Eo igitur die quo Iacobum Caudolam prohibere Brachius voluit, ne obsessis opem ferret, commisso prælio, cum iam milites terga verterent, à Thoma eo ipso in loco, qui in somnis visus erat, præterea etiam in capite vulnus accepit, primaque ea Brachij mortis causa fuit.

De Ecelino primo Patauij ac Veronæ tyranno.

Ecelinus qui Patauij ac Veronæ tyrannidem exercebat, Brixiæ per quietem mortem suam (sicuti Paganus vt dictũ est) alienam vidit: dormiẽs enim videbatur venatũ ire ac locum statuisse vbi quieturus esset. Itaque cũ defessus aliquantisper reuerteretur, ministri tunc dixerunt: Soncini præparata esse, quæ ad quietem pertinerent, neque alibi posse eum quiescere: sicuti verè contigit, cum tentata incassum Mediolanensi expeditione ab hostibus circumsessus, ac captus Sõcinum fuit perductus, vbi moriens sepultus fuit.

De Eugenio quarto Pontifice.

Reuertemur iterum ad somnia fœlicitatem portendentia, de Gabriele Gondelmario Veneto scribentes. Nam cum grauiter laboraret, per quietem Petrum ac Paulum apostolos videre visus est, incolumitatem ac Pontificatum, qui non longè aberat ei promittentes: vi eius morbi superata, ad Pontificatum sub Eugenij quarti nomine, effectus somnij fœlicitatem impleuit.

De Nicolao quinto Pontifice.

Huius somnij similitudo secum Thomæ Sarzani mentionem trahit, qui magno dolore affectus, propter obitum Nicolai Albergati Cardinalis tituli sanctæ Crucis, quem is dominum habuerat, illius vmbram in somnis vidit: quæ cum fœliciter habere se dixisset, subiũxit, postea ipsum breui Pontificem futurum. Quod somnium idem Thomas cũ iam ad Bononiensem episcopatum prouectus, in Germaniã à Pontifice legaretur, in itinere Mediolani Francisco Philadelpho amico narrauit, nec multo pòst sub Nicolai quinti nomine ad Pontificatum ascendit.

De Gerontio monacho.

In tam multorum fœlicium somniorum fine, pauca infœ-

licia subiungemus, quorum primum monachi Gerontij erit qui æger vidit in somnis lecto suo duos senes candida veste amictos appropinquare, dicerétque: Hinc missos faciamus aliquot ex iis, qui Gregorij sunt fratres, nec multò pòst posita in albo eorum nomina recitauerunt, ac postremò subiunxerunt: Addamus hunc quoque qui in lecto iacet. Postera igitur die cum res fratribus declarata esset, qui nominati fuerant eo ordine quo facta nominatio erat, mori cœperunt, postremúsque decessit qui iacebat in lecto, non sine magna eorum qui illic erant admiratione, ac præsertim Gregorij, qui postea Pōtifex fuit, qui eo tempore monasterij illius præfecturam gerebat. Et rem hanc vt veram mirandámque scriptam reliquit.

De Trasilla Æmiliana monachissa.

Idem de tribus amissis suis monachissis scribit, inter quas Trasilla, huic olim auus Fœlix nomine, sacerdos in somnis apparuit, eamque qua die moritura esset commonuit, ipsa quoque iam fato functa quod in prædicenda morte secum auus egerat, Æmilianæ sorori præstitit, addiditque tertiam sororem Gordianam relicta religione matrimonium secuturam, sicuti breui magna omnium admiratione contigit.

De Monica Aurelij Augustini matre.

Quod in Gordiana propter relictam religionem admirationis fuit, id antea in Aurelio Augustino perspectum fuerat, dum à Manichæis ad verè catholicos iuxta matris somnium se transtulit. Nam cum ipsa rectè de Christi fide sentiret, Augustinum filium quia hæreticus erat, lachrymis prosequi non desinebat. Cæterum somno correpta, cum flés in mensa quadam sedere sibi videretur, audire visa est, supra eandem sedere filium: conuersaque illum iuxta se accumbentem vidit: ab eo tempore certam putauit filij salutem, atque ita re etiam esse perspexit.

De Malpaga Sagittario.

Verum, cæterùm infœlix somnium fuit Malpagæ Sagittarij Galeatij Sfortiæ Mediolanensis ducis, qui ei inter domesticos neque ingratus erat minister: pridie enim quàm Galeatius occideretur, noctu per quietem tanquam rei ipse interesset, vidit vulneribus confossum eum eodem loculo cum patre componi. Id quod postea ipse vigilans agi mortuo Galeatio perspexit, dum proprius ei loculus fieret: quem

visum idem Malpaga antequam dux occideretur comitibus suis terrore attonitus, narrauerat.

De Ambrosio Grimaldo siue Genuensi.

Ambrosius Grimaldus, cùm insula Chios esset vrbe à Venetis obsessa atque oppugnata, quo tempore rerum Genuæ dux Mediolanen. Philippus potiebatur, somniauit se ab horrido angue qui flammas euomebat, occidi. Itaque decreuit eo die prælio atque armis abstinere, sed cum hostes muris nimium appropinquarent, atque Genuenses ducerẽt eruptione magis offendi hostes posse, Ambrosius intra armatorum multitudinem inuitus, præter animi sui sententiam erumpentium impetu ab vrbe ablatus est: retrò tamen cedens, ita vt muris tegeretur videndi nimia cura captus, cum pugnantium clamorem ac strepitum exaudiret, prolato aliquantisper capite, statim bombarda in caput accepta periit, somnio infœlicem effectum accipiente.

De Marco Antonio Taurello Guastallæ comite.

Non minus certum aut infelix, sed tamen clarius fuit somnium Marci Antonij Taurelli Guastallæ comitis, qui cũ in Neapolitano regno militaret, eo bello quod Ferdinandus senior Aragonius rex cum Renato rege Andegauensi gerebat, in statiuis quæ in Apruciana regione habebat, manè è strato surgens, iis qui eum circumsteterant militibus suis narrauit, se in somnis visum in aqua submergi, & propterea decreuisse à natione cui assueuerat abstinere. Cæterum cum in meridie post somnum militari chlamyde desuper nudo amictus spaciatũ, ad vicinum lacum esset profectus, ac quosdam è suis natantes videret, nocturni somnij immemor, aut fortasse ita trahentibus eum fatis, natandi gratia in lacum se cum aliis quibusdam demittens, iuxta somnium quod viderat submersus est, cum suorum nullus opem ferre posset.

DE MIRACVLIS.

CAPVT VI.

IMmensa Dei maiestas interdum variis in rebus potentiæ ac virtutis suæ magnitudinem ostendens, dũ ea operatur, quæ humanis ingeniis fieri posse non videntur, in admirationem homines conuertit, & ab hoc eiusmodi res

miraculorum nomen acceperunt. Quibus cum Christiana religio, gratiæ plusquàm aliæ assecuta ita abundârit, vt infinita sit eorum multitudo: si quis omnia comprehendere velit, præsens volumen in magnitudinem immensam augere velle videbitur, atque aut de alia rescribere nolle, aut in eo laborare, vt Oceani aquas quæ mensuram non patiuntur paruo vasculo comprehendat. Quamobrem ex omnibus quæ nobis historia offeret electis præstantioribus tam ex nostris, quàm peregrinis, alia ceu rem infinitam omittemus, plus rerum similitudinem quàm tempora quibus ea contigerunt sequentes.

De Iuda Machabæo & de Iudæis.

Eo prælio quo Timotheum Antiochi Eupatoris Syriæ regis ducem Iudas Machabæus vicit, quinque in equis ornatu aureis apparuere, è quibus duo Machabæum defendebant, ne in medio prælio vulneraretur, tres autem alij, ante primam aciem acriter hostes inuadebant. Item alio prælio quo Iudæi contra Lysiam dimicauerunt, in quo magna hominum strages facta fuit, procedere in aëre viderant duos equites armis aureis ac candidissimis equis insignes, non minore fœlicitate pro Iudæis, quam Castorem Polluceмque apud Regillum lacum aduersus Tusculanos pugnare.

De Aureliano Imperatore.

Cum aduersus Zenobiam propè Edessam Aurelianus Imperator certaret, & iam Romanus equitatus terga daret, pari admiratione vt in superiori exemplo in medio prælio perspecta est diuina imago Romanos ad prælium hortari. Itaque redintegrata à peditibus pugna, victoriam de hostis manu Romani extorserunt.

De Locrensibus.

Cum Locrenses aduersus Crotoniatas dimicarent, in Locrensium acie perspecti sunt, in candidissimis equis duo iuuenes, alios in prælio antecedere, parta victoria nusquàm postea visi: quæ victoria eodem momento quo parta fuit Athenis, Lacædemone, atque Corinthi, etsi à Locris atque Crotone ea loca plurimum distant, declarata fuit.

De populo Romano.

Hoc quod de Locrensibus dictum est, facit vt minus mirum videatur, quod victoria de L. Antonio parta, qui à Domitiano desciuerat, in Germania eo ipso die quo parta fuit

Romæ palam intelligeretur, populo theatrales ludos ſpectante, quæ victoria poſtea per certos nuncios, & ſi magnis venere itineribus, intra multos dies cognita non fuit.

De Cornelio ſacerdote.

Non ceu rem dubiam, ſed tanquam præſentem ſacerdos Cornelius vir integerrimæ vitæ, Pharſalicum prælium, & quomodo vtraque moueretur acies, ac demum Pompeij Magni fugam narrauit Patauij, iis qui eum circumſtabant, eadem die horáque qua poſtea cognitum eſt prælium fuiſſe commiſſum.

De Hircano Iudæorum Pontifice.

Eodem modo Hircanus Iudæorum Pontifex, poſteàquàm in ara munus thura dandi pro more peregit, ad populum ingenti lætitia conuerſus, nunciauit illa ipſa hora à filiis ſuis iudicibúſque prælio Antiochum Cyzicenum ipſorum hoſtem victum eſſe, & ſi locus longè à Hieroſolymis aberat. Illa ipſa hora victoriam fuiſſe partam, allatæ poſtea ab exercitu literæ oſtenderunt.

De Apollonio Tyaneo philoſopho.

Par Cornelij ſacerdotis facto admirabiliúſque quàm Hircani id fuit, quod Apollonius Tyaneus Philoſophus in Epheſô cum diſputaret, oſtendit. Nam animo penè abalienatus intentiſque oculis, tanquam ſi in re præſenti fuiſſet, ſæpius dixit: Percute peccatorem Stephane, percute. Poſtremóque addidit: Mortuus eſt tyrannus. Qui cùm magna omnium qui aderant admiratione auditus eſſet: poſtea acceptum eſt eadem die, atque ipſo horæ momento Romæ occiſum fuiſſe Domitianum Auguſtum ab homine, cui nomen Stephano erat, ſicuti tunc Apollonius declarauerat. Non minore rei certitudine quàm Propheta Heliſæus, & ſi à facto aberat, cum ipſo temporis momento ſciuit Giezi diſcipulum munera à Naaman Syro accepiſſe, & Petrus Apoſtolus pecuniam ab Anania retentam eſſe. Cæterùm vt hi res quæ tunc quanquam remoto loco gerebantur, viderunt, ita futura is qui ſequitur perſpexit.

De Barthabace Cybelis ſacerdote.

Barthabaces Cybelis ſacerdos, quo tempore C. Marius aduerſus Cimbros bellum gerebat, Senatui prædixit à dea ſe monitum fore, vt Marius hoſtes ſuperaret. Et cum id populo declaraturus eſſet, Aulus autem Pompeius Tribunus

plebis id prohiberet, subita ardentíque febre tribunus correptus est, nec multo pòst victoriæ allati fuere nuncij.

De Vespasiano Cæsare.

Si res quæ longè aberant, ij de quibus scriptum est tanquàm præsentes perspexisse videtur, id quod profectò admiratione dignum est, non minus mirabimur Vespasiano (cum Alexandriæ in Ægyptii Serapidis templum solus iuisset) oblatum Basilidem Ægyptium, qui æger longè aberat, flores coronásque quibus Deum veneraretur, porrexisse.

De Aureliano Imperatore.

Capta Thiana vrbe Asiæ quæ rebellauerat, Aurelianus Imperator dum solus in tentorio irarum plenus de euertenda cogitaret, coram oblatum sibi non sine magno horrore Apollonium Tyaneum Philosophum vidit, qui diù ante mortuus erat, ceu crudelia quæ agitabat damnantem, & nisi ea omitteret mala interminantem: cuius rei miráculo motus Aurelianus, euertendæ vrbis propositum omisit.

De Athenodoro Philosopho.

Admirationem quoque ædes illæ Athenis meruêre, de quibus in epistolis Plinius scribit. In quibus nocte vmbra ingens ac macilenta cathenarum stridore ædes ipsas, quibus vincta videbatur, replebat: propter quam rem cum habitare eas nullus auderet, ad exiguum precium locatio redacta erat. Itaque cum Athenodorus Philosophus Athenas profectus, allectus precij vilitate, plusquam terrere eiusmodi posset phantasma, domum conduxit, perspectáque audacter vmbra eam per ædes secutus, vbi vidit in quo apparere desiuerat, humum effodit, illícque corpus cathenatum vmbræ simile, quæ apparuerat, inuenit: itaque sublato cadauere, horrore ædes liberauit.

De Propheta Abacuc & Apostolo Philippo.

Admiratio quæ meritò sequitur, vt viuens aliquis temporis momento in longinquum locum transferatur (nisi veræ historiæ testimonium haberet, phantasmatis potius quã veri nomen nancisceretur) huiuscemodi illud fuit, quod Abacuc prophetæ contigit: qui momento ex Iudæa in Babylonem translatus fuit, vt pulmento quod messoribus suis ferebat, Danielem in lacu leonũ pasceret, in Iudæam ab eo loco pari celeritate relatus. Hoc Philippo quoque Apostolo euenit, qui posteaquam Eunuchum Candaces Æthiopũ

reginæ baptizauit, in via quæ ab Hierosolymis in Gazam ducit, subitò inuentus est in Azoto.

De Aresconte Argiuo & quibusdam aliis.

Mira fuerunt quæ diximus. Sed non minus videntur miranda quæ sequuntur, magis tamen propter raritatem rei ignorationésque causæ, quàm quod à possibili remotiora sunt. Licinius Mutianus vir grauissimus dixit, Arescontem Argiuum à se visum, cum fœmina matrimonio coniuncta esset, & Arescusa nominaretur, eundémque postea cum barba, prolatis etiam aliis virilibus signis vxorem duxisse. Neque verò de Aresconte tantùm hæc dicit, sed etiam de alio qui Smyrnæ in Asia fuit, id quod etiam antè consulibus Fabio Maximo quarto, & Claudio Marcello tertio Spoleti in alio contigerat.

De L. Cositio Tisdritano.

Plinius quoque scriptor non minus verax quàm eruditus affirmat à se visum in Africa L. Cossitium eiuem Tisdritanum, ea ipsa die qua ceu noua nupta ad virum ducebatur, mirum in modum esse in marem conuersum.

De C. Mæcenate.

Illud quoque admiratione non caruit C. Mœcenatem donec vixit, febri laborasse, triennióque suæ vitæ postremo nunquam sensisse se dormire.

De Puerulo miræ in cursu celeritatis.

Potest etiam hoc inter vehementer miranda numerari quod à Plinio scribitur Fonteio Vipsanóque consulibus cõtigisse: videlicet puerum nouem natum annos, cursim, vno die sexaginta quinque confecisse passuum millia.

De Phæreo Iasone.

In eodem ponemus ordine Phæreï casum, qui desperata salute in Apostematis morbo quo diu laborauit: quia in medicis opem nullam inueniebat, in prælium ad comparãdam mortem, vt ita morbi molestiam finiret, descendit: vulneréque in aduersum pectus accepto, quo apostema vires suas effudit, salutem quam antea neque medici, neque eorum remedia præstare potuerant, ab hoste retulit.

De Propheta Iona.

Multo magis mirum fuit quod Prophetæ Ionæ euenit qui cum ab Ioppe Tarsim versus nauigaret, & orta graui tempestate iactis sortibus ipse inuentus is esset, cuius culpa

tempestas orta erat, fassus quod contra Dei imperium vrbem Niniuen fugeret, in mare à nautis vt periculum ipsi euaderent,præcipitatus est. Sed cum Cete ingens ipsum deuorasset, tertio die post Euxinum mare incolumem eum in sicco reuomuit.

De Iosue, Helia, Helisæo, ac Moyse.

Non minori admiratione antea Iosue cum vniuerso exercitu siccis vestigiis Iordanem amnem traiecerat, & eodem modo Helias, Helisæus, ac Moyses Mare rubrum. Quod eiusmodi hominum virtuti, id elementum contra naturæ iura parebat. Adeo enim Deus iis qui ipsum diligunt,atque ei fidelem operam nauant, vires suas impartitur, vt ipsis cœlum,aquas ac terram subiiciat. In eo autem tantum homini hæc non parent quantum ipse Deo non paruisse inuenitur. Sicuti Iosue quoque tunc ostendit, cum coniectos in fugam hostes Chananeos, ne ad plenam victoriam tempus deesset,soli, ne ad occasum tenderet, nisi parta victoria imperauit,solq; ei paruit. Moysis etiam simplici imperio terra tremuit, atque Dathan & Abiron absorpsit, Heliæque verbis è cœlo ignis descendit,qui sacrificium combussit: deinde cum ab Ocoziæ militibus quæreretur, cœlesti igne omnes absorpti fuerunt. In Helisæi quoque verbo oleum & farina viduam (cum valida fames regionem vrgeret)non destituit, item Syriorum exercitus ceu lumine captus ab eodem quò ipse voluit, fuit perductus. Hoc etiam cum Æsculapij viuēte serpente qui vrbem Romam peste liberauit,conferre prçponeréque possumus. Moysis enim serpens qui æneus erat tantum conspectus venenosis morsibus salutaris erat. Cæterum vt nimis lato campo fræna currenti equo cohibeamus, cursúmque temperemus, cui impares vires nostræ sunt:huius generis exemplorum relicta maiori parte, quæ in ipsorum historiis quæsita, non minus habent admirationis, ad alia stylum nostrum vertamus.

De Iosaphat Hierosolymarum rege.

Subitus Ethruscorum ac Veientum terror in eo prælio quod contra Publicolam initum fuit,quo consternati, nihil postea ad se tuendos tentauerunt.mihi in mentem maiorem reuocat metum Ammonitarum Moabitarúmque ,cum contra Iosaphat Iudæorum regem valido exercitu vrbem Gaddi obsiderent: Nam contra eos profectus Iosaphat, iuxta ea

quæ

propheta Iezel monuerat regem ipsum cum hymnorum cãtu præeuntibus sacerdotibus in loco formáque quam propheta prædixerat hostes inuenit, subito confusos terrore erroréque simul arma in se vertisse, atque in mutuam perniciem sæuire, ita vt Iudæis non pugnando aduersus hostes, sed in spoliandis qui occisi erant, esset laborandum.

De Theopompo Historico ac Theodecte Tragœdo.

Lenius animaduersum est in Theopompi & Theodectis cauillationes, quam de Daphnide Valerius scripsit. Primus enim penè ad insaniam deuenit, alter haud longè cæcitatem euitauit. à quibus malis conualuêre, posteaquam eos pœnituit, voluisse sacras Moysi Historias libris suis, quibus gẽtiles historiæ fabulæque continebantur, inserere.

De Pestilentiæ arca.

Inter miranda illud quoque commemorandum est, quod in Babylonis regione, in vrbe Seleucia contigit, imperante M. Antonio. In templo enim Apollinis, fracta capsula aurea, auiditate quorundam auidorũ Cassij militũ, egressus est pestilens spiritus, qui totã eam regionem peste vastauit, vísque eius Romam vsque, atque in occidentem se extendit.

De Ælio Adriano Imperatore.

Permittit nonnunquàm immortalis Deus, quanquàm occultis, iustis tamen causis miranda fieri, etiam ab iis qui inter seruos eius non sunt annumerandi, quæ ipsa à fidelibus petita impetrari non potuerũt: quæ res idcircò quod de catholica fide male sentiat, & à recta semita aberret, neminẽ mouere debet. hoc in Adriano perspectum est. Nam cum ei grauiter laboranti mulier quædam diceret, per quietem à diis se monitam vt eum hortaretur. ne sicut morbi tædio videbatur constituisse, se occideret, quoniam breui valetudinem recepturus esset. Mulier ipsa quia principis valetudo in tempore dictis non respondebat; se excæcauit. Denuo etiam monita vt Adriani genua oscularetur, & aqua quæ in templo erat oculos lauaret, monita per quietem secuta, statim visum recepit. Similiter quidam à natiuitate cæcus, è Pannonia profectus, tacto Adriano, oculorum lumen assecutus est, & Adrianus ad pristinam bonam valetudinem restitutus.

De Vespasiano Augusto.

Sed quoniam hoc quod nuper diximus apud Spartia-

num certam prorſus non habet fidem, aliud ſubiungemus omnino ſimile; quod duo clariſſimi ſcriptores minimè incertæ fidei Tacitus ac Suetonius affirmant, ſe ab iis qui viderunt audiuiſſe ſcilicet quod dum Veſpaſianus Alexandriæ eſſet in Ægypto, initio imperij bellíque Vitelliani, quendam manu ceu ſidere debilitatum, pede ab Veſpaſiano tactum valetudinem bonam recepiſſe, ſaliuáque eiuſdẽ cæcum lumen recuperaſſe.

De Pyrrho Epirotarum rege.

Minus quoque mirandum non eſt, Epirotarum regem Pyrrhum ſolo contactu pollicis dextri pedis ſplene laborantes curaſſe: & cum in funere eius corpus rogo cremaretur, combuſtis aliis partibus, ſolum eum digitum incombuſtum remanſiſſe.

De Seleuco Mentore Syriæ rege.

Pariter inter miranda venit quod Seleucus qui Syriæ regno, poſtea etiam Aſiæ iura addidit, ipſe cum poſteris naſceretur coxa anchoræ imagine ſignata. Nec minus mirum matrem eius ſomniaſſe ſe ex Apolline grauidam factam, & præmium concubitus ab eo annulum accepiſſe, cui anchora ſicut in filij coxa erat inſculpta, quem annulum poſtea ad bellum cum Alexandro eunti Seleuco mater dono dedit. & miraculum quo annulum aſſecuta erat, narrauit.

De vxore Loth.

Cum Sodomæ propinquarúmque vrbium ſcelera Dei iuſtitiam ita ſtimulaſſent, vt ſicuti ad grauem iuſtámque vltionem ita etiam ad explendi æternitatem aduerſus obſtinatos in criminibus delerentur, quemadmodum duo quanquam incogniti ad Simonidem poëtam ab ædium ruina liberandum venerunt. ita vt Loth ex patriæ incendio eriperetur, duo cœleſtes nuncij ſub humana effigie diuinitus miſſi fuerunt. Deducto autem Loth extra patrios muros cũ duabus filiis, atq; vxore, contra diuinum imperium vxor ſupra quàm fas eſſet curioſior, cùm incendii fragore mota retro reſpexiſſet, in ſtatuam ſalis fuit conuerſa: eam Ioſephus Hebræus vir doctiſſimus à ſe viſam ſcribit.

De Stagnis Palici ac fonte Iouis in Aſia.

Mira quoque erant Palici ſtagna in Sicilia iuxta Symethum amnem, vbi miro quodam modo iuramentorum experimenta edebantur. Illis morientibus ſemper, qui fal-

ſum iurantes in eis ſe lauiſſent, contra autem vera iurantes nulla in parte lædebantur. In Aſia quoque iuxta Thyanam fons Iouis appellatus, frigidus vehementer ebullit, ac potantes ex eo periuros ſtatim graui vlcere manibus, ac pedibus eorum percuſſis, magno dolore illic vera fateri cogebat: vera autem iurantes nihil prorſus lædebat, quemadmodum Philoſtratus ſcribit.

De alio miraculo.

In Vulcani colle iuxta Agrigentum penè pari euentu cognoſcebatur, ſi quæ poſcebantur iuſta erant, viridia enim ligna quæ aræ ſuperimponebantur: ſi preces iuſtæ erant ſpõte ignem concipiebant, quod ſi iniquæ nullum concipiendi ignis ſignum edebant.

De Feroniæ Templo in Soracte.

In Soractis montis radice Feroniæ erat templum magnæ venerationis, vbi cùm eius peragerentur ſacra, multi ipſius afflati numine, vt homines rebantur, nudis pedibus ſuper accenſos carbones illæſi perambulabant, immorabantúrq;.

De Palladis Templo apud Cyzicum.

Nec minus mirũ quod Palladis templo euenit apud Cyzicum vrbem Aſiæ, cum à Mithridate obſideretur. Nam cũ ſacrorum ſolenni die vaccã nigram ſacrificare mos eſſet, & ea in bello clauſa vrbe haberi nõ poſſet: atque ob eam rem ſacerdotes in graui moleſtia verſarentur, non ſine miraculo cõſpecta eſt, in mari eiuſmodi beſtia ad terrã annatare, vltróque templo ſe offerre, vbi à Cyzicenis immolata fuit.

De mortuis ad vitam ſuſcitatis.

Solent Philoſophi quidam nonnulli, etiam Hebræi, adeò pertinaciter negare fieri poſſe, vt qui mortui ſunt amplius reuiuiſcant. Quod in miraculorum numerum duxi omiſſis naturalibus rationibus, tanquàm ad hanc rem parũ facientibus, experimenta ſcribere eorum quæ in hac parte viſa ſunt: neque verò eos commemorauerim, quos Helias Chriſtúſque humani generis redemptor, vitæque ipſius dator, aut eius Apoſtoli, ſanctíve alij viri iam mortuos ad vitam reuocarunt: quorum ingens numerus ſatis in hiſtoriis celeber habetur, in quibus diuinum numen vim ſuam oſtẽdiſſe palam eſt. De eis tantum faciemus mentionem, qui ſponte ad vitam redierunt: vt deuicti qui reſurrectionem credere nolunt tandem cognoſcant, contra experimentum

argumentis locum non esse. Siquidem res nulla experimẽto aut certior aut verior est, & si verò inter eos ponere illum possemus, qui in via à latronibus occisus, in Helisæi tumulum proiectus, vt celeriter reuixit (visa in eo enim est plus prophetæ virtus quàm alia res valuisse) tamen eo omisso de aliis scribemus. Varro antiquus autor & doctrinæ plenus, affirmat quendam ad tumulum elatum pedibus suis domum rediisse: idémque Aquini alium fecisse. Heraclides autem fœminam narrat post septimum diem, qua decesserat, ad vitam rediisse.

De Corfidio equite Roma.

Magis etiam mirũ illud fuit, quod duobus fratribus equitibus Romanis euenit: ex quibus maior natu nomine Corfidius, cum ab omnibus pro mortuo haberetur, & iam tabulæ testamenti recitarentur, quo alterum fratrem hæredẽ instituebat, in medio funebris apparatus, in pedes magna se lætitia erexit, dicens: Se apud fratrem fuisse, qui filiam ei commendauerat, & ostenderat. vbi certam vim auri sub terra conditam haberet: quo sepulturæ eius exequias ex funerali apparatu facto celebraret. Quo hæc dicente magna eorum qui aderant admiratione, allatum de morte fratris nuncium fuit, & aurum vbi dixerat inuentum.

De Ero Armenio.

Plus admirationis in Eri Armenij resurrectione fuit, qui decimo die postquàm in prælio cæsus fuerat, cum iam aliorum eo prælio cæsorum corpora putrescerent, ad vitam reuersus multa narrauit, permittentibus iudicibus, quibus in mortem præsentatus fuerat, qui ob id redire eum permiserunt, vt pro vera historia à Platone scriptum est.

De Enarcho.

Pari admiratione dignus est etiam Enarchi casus. Nam à medicis pro mortuo habitus & relictus (vt in libro de anima Plutarchus scribit) non multò post ad vitam reuersus verè resurrexisse, spiritúsque eos qui eum vita abstraxerant grauiter ab ipsorum principe increpitos fuisse affirmauit, quod eum pro Nicauda Coriario accepissent, qui eodem die & hora febri correptus, cum in lecto iaceret eo morbo decessit. Neque verò hac re contentus ad testandam resurrectionem suam Plutarcho, qui tunc laborabat, breui incolumem eum fore prædixit, atque ita contigit. Cæterum

quoniam satis multa de antiquis dicta sunt, si vnum addiderimus ad recentiora transibimus.

De Hermotino Clazomenio & Aristeo Proconnesio.

Hermotini Clazomenij spiritus quantum videbatur relicto corpore ceu mortuo per varia errabat loca, eáque postea referebat quæ ab iis solis intelligi poterant, qui rebus ipsis interfuissent: idem de Aristeo scribunt Herodotus, & Maximus Tyrius philosophus.

RECENTIORA.

De Christo Iesu.

Qui innumera mirandáque à te gesta, paruo volumine collecturum se arbitraretur, ô generis humani Saluator, æquè graue opus aggrederetur, ac si in cæca nocte, paruula candela fulgentes solis radios repræsentare, aut stellarum numerum, qui infinitus est, finito vellet numero recensere. Quamobrem, cum illustrationi tuæ, sine alia ope satis tibi sit propria luce tua, qui nobis & lucis & vitæ causa es, tanquam à re, quæ vires nostras nimium excedit, & quæ cum diuina sit, semper cum venerationis timorísque præfatione nominanda est, stylum à materia de te scribendi cohibebimus. Neque enim decet admirandarum rerum tuarum maiestatẽ, vel inficere, vel minuere, hominum qui serui tui sunt societate, cũ creaturæ nequaquã idoneus sit locus, vbi creator est. Tuarum igitur rerũ diuinitatẽ venerabũdi, religioso silentio præteribimus, vt æquum est, eam adorantes, neque verò cum diuinitati, quæ tecum coniuncta est, res vlla non modo impossibilis, sed ne difficilis quidem sit, quicquid à te gestum fuit, quanquam hominibus mirum videri possit, haud scio, an satis rectè miraculum nuncupari debeat. Cæterum quoniam cœptum opus in mortuis, qui apud veteres resurrexerunt relinquimus, ad recentiores manum ponentes, qui ipsi quoque resurrexerunt, attingere incipiemus.

De Reparato Romano.

Reparati, de quo Gregorius scribit, casus similis Enarcho fuit, de quo superius est dictum. Is rigens frigidúsque, pro mortuo à suis conclamatus, statim ad vitam reuersus, misit ad Laurentij in Damaso fanum, in vrbe Roma, qui suscitaretur de Tyburtio sacerdote, quid nam esset? atque interim dum nuncius reuerteretur, narrauit à se illum esse

visum in inferno magno ignibus cruciari. Reuerso autem nuncio, qui ea ipsa hora mortuum esse Tyburtium affirmauit, Reparatus quoque statim mortuus est.

De Stephano Romano.

Stephanus Romanus vir, & virtute & opibus clarus, Costantinopolim rerum suarum gratia profectus, cum decessisset, iam die ad vesperam inclinata, & ob id curari tunc funus eius non posset, vsque in posterum diem domi retentus est, quo tempore suscitatus à mortuis, dixit, Se ante quendam iudicem deductum, illícque magnis clamoribus reprehensos eos à quibus fuerat perductus, quod iudex non illum, sed Stephanum Ferrarium eius vicinum deduci iusserat, missique ad illum ipsum Ferrarium, nunciauerunt eum illa ipsa hora mortuum esse. Hoc autẽ Gregorius se ab ipso Stephano audiuisse testatur, meo quidem iudicio, nec mors nec resurrectio dubia videri potest, in iis quæ diximus, id quod fortasse non tàm certum in duobus sequentibus videbitur, in quibus vtcunque res fuerit, negari non potest, quin admirationem mereatur.

De Curina.

Interdum spiritus humani corporibus inclusi manent. Cæterum motus occulti sunt, deuinctíque sensus adeò, vt viuant ne, an non eiusmodi corpora, non facile intelligatur. Hoc facit vt nonnunquàm à mortuis suscitati esse dicantur, qui verè nondum perierant: sicuti experimento cognitum est, cum sepulti sunt aliqui, quos postea euidenter cognitum est, adhuc viuos fuisse, ex quibus nonnulli miranda narrantes, videntur illic fuisse vbi nunquàm fuerunt, sed eorum spiritus in seipsum collectus, ea comprehendit ac videt, quæ bene habens in varia abstractis cogitationibus propter corporeum visum non cognoscit, quemadmodum Augustinus de Curina se vidisse testatur. Hic pagi incola erat in Africa agri Hipponensis, qui cum in aduersam valetudinem incidisset ab omnibus penè pro mortuo habebatur, cum amissis sensibus nullo nutrimento aleretur. In hoc statu cum aliquot dies fuisset, id solum ne sepeliretur propinquos retinebat, quod aliquantisper per nares in eo reciprocare anima videbatur. Cæterum cum postea omnes eum decessisse arbitrarentur, repentè apertis oculis dixit, vt statim aliquis ad Curinã Ferrarium fabrũ, qui vicinus erat

visum quid ageret, properaret: & cum ea ipsa hora mortuum eum nunciaretur, affirmauit se coram iudice quodam ductum, qui vehementer eos spiritus increpuerat, à quibus ipse erat deductus: quoniam Curinam fabrum ferrarium, & non se volebat, ob eamque causam se vitæ restitutũ, in hac extasi visum à se paradisum multáque alia narrabat, atq; inter alia Hippone ab Augustino se baptizatum ac monitum vt ita faceret: quoniam quod tunc videbatur factum, visio erat. Bonæ igitur valetudini restitutus monita impleuit.

De quodam pastore suscitato.

Cum pestis in vrbe Roma sæuiret, Italiã procurante, Narsete Exarcho, peste in Valeriani aduocati domo correptus est, iuuenis natione Liburnus & pastor, ingenio moderato miniméque malo: qui cum putaretur penè mortuus, statim ad se reuersus, vocato domino, nunciauit ei: Verè se in cœlo fuisse, ibíque intellexisse, quot & qui ex ea domo peste morituri erant, eísque nominatim declaratis, affirmauit dominum superuicturum, & vt fides dictis haberetur, ostendit se linguas omnium didicisse: atque ea ipsa hora, cum domino Græcè locutus, aliarum linguarum, cum iis qui earum notitiam habebant, periculum fecit, cum antea solam Romanã didicisset. Cum biduum ita vixisset, penè in rabiẽ versus mordicus apprehensis manibus iterum mortuus est, eúmque secuti quos nominauerat morituros domino superstite, prædicta ab eo impleuêre.

De Euerardo Ambula equite Germano.

Erit etiam inter mira commemorandum propter occultam causam, id quod in Germania, sub Pontifice Innocentio tertio contigit Euerardo equiti Germano. Grauiter enim laborans cum aliquantisper ceu mortuus mansisset, postea reuersus, dixit, spiritum suum à malignis spiritibus in vrbem Hierosolymam perductum, deinde in Saladini castra (is enim eo tempore Ægypti regnum obtinebat) mox ab eo loco perlatum in Lombardiam, vbi in quadam sylua Germanum amicum suum alloquutus est.

Postremò ad vrbem Romam perlatum, descripta ipsius situs ac locorum ædificiorúmque forma, atque effigie principum ipsorum graphicè vt erant, his futura multa addidit quæ secuta sunt. Quæ omnia cum mirandam rem faciant, illud tamen admirationem auget, quod is quo

rum in fylua fe locutum aiebat, colloquium habitum eo in loco temporeque quo is dixerat, confirmabat.

De Hor Abbate, item de Seruo ac Maria Ægyptia.

Non minus quàm linguarum fcientia, quã tàm paruo momento paftor eft indeptus, habuit admirationis literarum fcientia, quam triduo orans Seruus quidam eft affecutus. Item Hor Abbas Ægyptius, vt Hieronymus atque Auguftinus affirmant, id quod etiam Mariæ Ægyptiæ euenit.

De Clerico Germano.

Mirum proculdubiò illud etiam fuit, quod Federici fecundi tempore notum eft, cuidam Germano clerico contigiffe qui ex petra fancti Michaëlis ortus erat. Is à vena haufto fanguine, feruata aliarum rerum memoria, literas tantum oblitus fuit, nec plus aut legere, aut fcribere norat, quã fi vtrunque nunquam didiciffet, annumque in hac obliuione manfit, poftea eodem tempore, atqui ex eodem loco iterum haufto fanguine (mira res eft) ad eandem legendi fcribendíque fcientiam quam ante habebat, reftitutus eft: his, qui rem intellexerunt non minus in admirationem propter hoc motis, quàm Athenienfes propter cafum, de quo Valerius in memorabilibus fcripfit. In eo enim percuffum caput fi memoriam offendit, haud mirum eft, fiquidem in occipite fedem effe memoriæ ferunt: at in Germano Clerico, intacto capite, fanguinis hauftus, ab eadem vena per temporis interuallũ, ademit primo literarum memoriam, deinde reftituit.

De Ioanne Damafceno.

Maius referam, quàm quod de Germano clerico dictum eft. Siquidem obtruncatam manum, poft temporis interuallum, corpori à quo abfciffa erat reftitutam effe, haud dubiè humanam fuperat fidem. Theodofius Imperator, falsò fufpectum habuit Ioannem Damafcenum monachum, ne ad Perfas fcriberet, apud quos captiuus fuerat. Itaque abfciffa manu eum mulctauit, quæ Saluatoris noftri Matris virginis ope, nulla remanente offenfa, palàm reftituta eft vt ante erat & fi Ecclefiæ valuis affixa, multos manferat dies, quæ res etiam Damafceni innocentiam teftata eft.

De Hirene virgine Cypria ac Spiridione Epifcopo.

Miraculo à falfo crimine liberatus Damafcenus, propter rei fimilitudinem fecum trahit quod Spiridioni Salaminio epifcopo in infula Cypro contigit, à quo cum pecunia re-

poſceretur,quæ penes eius filiam Hirenem virginē depoſita dicebatur,cuius moriens virgo nullā fecerat mentionē, cum Epiſcopo inopia ſoluendi modum non daret, & alia ratio inueniendæ veritatis non offerretur,creditorē Epiſcopus ſecū ad ſepulturæ locū,vbi filia Hirene erat ſita perduxit.Filiæ igitur tumulo incūbens, ac Deum orans, ab ea petiit, vt de petita pecunia veritatem detegeret.Itaque Hirenæ vox palā audita eſt,reſpondētis,Vbi eam pecuniam condidiſſet, quęſitáque eo ipſo in loco quem dixerat,inuenta eſt.

De Donato ſacerdote Aretino.

Donatus quoque,qui tum erat ſacerdos, ſed poſtea Aretinorum factus fuit epiſcopus, impulit Eufroſynam Euſtachij Aretini fiſci exactoris coniugem, vt quanquam ante mortua & ſepulta, loqueretur, ac detegeret vbi pecunia eſſet,quam ante mortem condiderat,& nemini reuelarat.

De Machario Ægyptio.

Macharius Ægypti⁹ monachus,Abbatis Antonij diſcipulus,cum ad eius antrum quidam profugiſſet, opis petendæ gratia,quia magiſtratus tanquam reum patratæ tunc cædis inſectabatur,is autem inſontem ſe affirmabat, nominis ſui reuerentia magiſtratuum vim repreſſit, & quia ſuſpicio tantùm,non teſtes hominem vrgebant,vt veritas palam fieret, egit, vt qui occiſus fuerat, à tumulo omnibus qui aderant audientibus loqueretur, qui quoniam affirmauit, nihil cædem ſuam ad eum pertinere,cui tunc crimini res dabatur, magiſtratus hominem quem inſectabatur, Machario auctore abſoluit.

De Benedicto Abbate ac D. Martino.

Non minus quàm hoc,de mortuis vocalibus, mirum videri debet, Benedictum abbatem Totilæ regi futura prædixiſſe, cum ad eum profectus eſſet, experiendi gratia an propheticum ſpiritum (vt ferebatur) haberet. Nam quanquam ad Benedictum mutata veſte Totilas acceſſiſſet, & alium regio habitu ornatum pro ſe miſiſſet,ſtatim Benedictus eum agnouit,prædixitque redacturum vrbem Romam in poteſtatem,& item in Siciliam traiecturum, ſed demum decimo anno poſt moriturum, quæ omnia vt Benedictus dixerat contigerunt. Idem à Martino Turonenſi epiſcopo factum fuit, Maximo tyranno, quemadmodum Seuerus Sulpitius teſtatur.

De Ioanne monacho Ægyptio, item de Maria Ægyptia.

Ioannes monachus Ægyptius, vir morum ſanctitate clarus, præter ea quæ de futuris victoriis & aliis rebus Theodoſium præmonuerat, Hieronymo quoque, quemadmodum ipſe teſtatur, affirmauit, eo die quo Hieronymus eum alloquebatur: Alexandriam perlatum eſſe nuncium de Theodoſij contra Eugenium victoria, quæ prorſus ignorabatur, neque de ea adhuc aliud homines ſuſpicabantur. Quæ res ita contigiſſe inuenta eſt, vt ipſe tunc prædixerat. Maria quoque Ægyptia, permulta Zozimæ monacho ægyptio nunciauit, partim futura, partim remotis in locis tunc geſta, eumque quem antea non viderat, nominatim compellauit, ac ſimiliter de eius Abbate egit.

De Paulino Nolano Epiſcopo.

Paulinus Nolanus epiſcopus, cum in Africa apud Vandalos captiuus haberetur: Vandalorum regi obitus diem prædixit, Verum quia in iis quæ dicta ſunt, numen aliquod videri poteſt fuiſſe, nonnulla addemus, quæ aliter credi poſſunt, fortaſſe hanc vim non habuiſſe.

De Clemente quarto Pontifice.

In iis Clemens quartus pontifex erit, cum aduerſus Carolum primum Conradinus Germanorum Rex, ad recuperandum Neapolitanum regnum, cum valido exercitu proficiſceretur: quanquam id ei à Pontifice interdictum erat. Dum autem is Viterbij conſternata metu aula, in Prædicatorum fano, inter miſſarum ſolemnia concionaretur, ad ſolandas hominum mentes apertè monuit, Ne qui ſecum in aula erant formidarent, quoniam malorum hominum ſuaſu Conradinus ad eam expeditionem, velut ouis ad occiſionem ducebatur. Affirmauit autem à Deo habere ſe, hoc pro comperto, vt poſt Catholicæ fidei articulos, hac re nihil certius putaret, nec multo poſt ſuperatus prælio Conradinus à Carolo, Neapoli capite mulctatus fuit.

De Edouardo Britanniæ rege.

Edouardus primus Britannorum rex non minore admiratione, quàm ij de quibus dictum eſt, tanquam rem præſentem eam narrauit, quæ propter loci longinquitatem perinde atque ſupradicta in futurarum numero haberi poterat. Nam dum in templo oraret, vultu in ridentis ſpeciem ad eos conuerſus, qui aderant, dixit: Frothonem Daco-

rum regem, qui contra ipsum magna classe veniebat ea ipsa hora cum quadraginta nauib. submersum esse, idque paucis diebus ab iis qui inde venerunt confirmatum fuit, ita ea hora contigisse vt ab Edouardo dictum fuerat.

De Florentinis.

Iam non ita mirum videatur Castorem ac Pollucem Romæ Posthumij contra Tusculanos victoriam nunciasse, ea ipsa hora, qua eam Posthumius est assecutus. Item P. Vatinium eo die captiuitatem Persæ sciuisse, quo captus fuit, & si magno locorum interuallo disiunctus erat. Quandoquidem apud Florentinos par exemplum contigit, quo die Aretinus populus in Campaldini campis superatus fuit, nam cũ vrbanus magistratus, penes quem Imperium est, nocturnis vigiliis defessus, per meridiem quiesceret, clarè pulsantium ad hostia strepitum audiuit, qui prælio victos Aretinos nunciauerunt. Excitato hoc nuncio magistratu, cum propter rei magnitudinẽ à tota vrbe ad prætorium fieret concursus, nunquam victoriæ quæ nunciata erat autor est inuentus, neque ante de prospera pugna literæ Florentiam, quã nocte, quæ eã sequuta est diem, allatę fuêre, quia neque etiã loci interuallũ afferri celerius humana ope permittebat.

De equite Hierosolymitani ordinis qui genere Neapolitanus erat.

Aliis diuinationũ exemplis, meo quidem iudicio, annumerandũ est, id quod sub Clemente quinto pontifice contigit. nam cũ Philippi regis cognomẽto Pulchri opera & suasu, Clemens Templariorũ equitũ religionẽ damnasset, atque eorũ multos, variis in locis supplicio affecisset, postremò ad eũ vnus est deductus, natione Italus, patria Neapolitan⁹, qui minimè intrepido se animo gerebat. Dãnatus enim vt viuus, sicuti ante alij, cremaretur, dũ in Vasconibus in Burdegala vrbe ad suppliciũ deducitur, conspectis in fenestra Pontifice ac Rege, magna voce in hæc verba prorupit. Sæuissime Clemens tyranne, posteaquàm mihi inter mortales nullus iam superest, ad quẽ appellem pro graui morte, qua me per iniuriã afficis, ad iustũ iudicem Christũ, qui nos redemit appello ante cuius tribunal te voco, vnà cũ Philippo Rege tanti mali suasore, vt ante eũ, intra annũ diemque ambo appareatis, vbi causam meã exponã, & ius sine prauo vllo affectu ministrabitur. Mirũ profectò, neque enim tempus quod dictũ ab

equite fuerat, abiit. quod Clemens repente morte est correptus: nec multo post Philippus quoque interiit, neque enim pauciores huius equitis verba vires, quàm Calani ad Alexādrum cum mori constituisset, habuere.

De duobus Hispanis equitibus.

Ex toto simile hoc fuit, quod sequitur, nisi quod citationis tēpus breuius fuit, celeriúsque vires suas exercuit aduersus Ferdinandū quartū Castulonensem regem cū falsis criminibus, proditionis duos equites Hispanos morti dānasset. Nam cum ab ingenti saxo pręcipitarētur, frustráq; de innocentib. sumi suppliciū exclamarent, tandē cum nihil proficerent, ad Iesum Christum appellarunt, qui viuorū & mortuorum iudex est, atque vt intra triginta dies coram in eo appareret regem citauerunt, qui intra id tempus repente decessit.

De Pirata quodam Cathalano.

Cogit me rei similitudo, vt de quodam scribam, qui temporibus nostris fuit. Nam cum Genuensium triremes, aduersus piratas instructæ, biremem Cathalanam cepissent, interim dum extra Drepanum vrbem, in Cathalanorum atque Siciliæ insulæ contemptum, Genuenses, biremis rectorem furcis noctu appenderent, & miser iniquè, se id pati à Genuensibus quereretur, cum nunquam eos violasset, posteaquam perspexit frustra à se ea dici apud eos, qui plus odio gentis, quàm hominis causa mouerentur, pro iniuria ad Deum appellauit: citato patrono Genuensium, eo penes quē grauior mortis suæ culpa videbatur, vt intra sextum mensem, coram Deo compareret, intra quod tempus is patronus quem citauerat, mortuus est. Ad hæc exempla quid aliud dici potest: nisi, Vbi humanum deest subsidium, pro iustitia diuinum à Deo mitti. Et quia permulti inueniuntur penes quos nulla futuri iudicij fides est, aliqua eius signa Deum in præsenti ostendere vita, vt hac spe, impotentium oppressio, recreationem habeat, & insolentium proteruia atque malignitas contundatur. Quod si etiam eiusmodi mortes casu contigerunt, tamē quia intra designata tempora euenere, vt miræ res viderentur, effectum est: sicuti fortasse nonnullæ, quia tempora prędicta præterierunt, & propterea pro miraculo habitæ non fuerunt, earum obseruatio neglecta est. Quæcunque verò huiusmodi rerum causa fuerit, negari nō debet, quin quod ita cōtigit, obseruatione dignæ videantur.

De Constantio Augusto.

Non possunt autem humana ingenia tam altè efferri, vt verè eiusmodi rerum causas intelligant. Itaque propter hoc experimentis stare cogimur, sicut in iis de quibus scriptum est. Apud Cōstantium accusatus fuerat Amphilochius Tribunus, quòd in eius vitam conspirasset, accusatoribus autem responderat Constantius, ne molesti ei essent, posteaquam res non constabat, sed finerent vt conscientia sua Tribunus torqueretur, se enim præsente, si in eo culpa esset, ipsos signa aperta visuros esse. Postero igitur die cum ludos spectaret, & præ lætitia inter spectantes motus fieret, suggestum in quo è regione Constantij Tribunus erat ad terram proruit, læsique leuiter qui in eo erant, solus Tribunus in ea ruina periisse inuentus est.

De Iuliano secundo Imperatore.

Præsens se diuinum ostendit numen Hierosolymis ingēti hominum formidine, cum Iulianus secundus Imperator in Christianæ religionis contemptum, Iudæos instaurare dirutum sub Tito templum eorum permisit, demandata eius cura Antiocheno Philippo. Nam post iactos in fundamentis primos lapides, terra edito ingenti mugitu, vehemēter tremuit, cœptúmque iam murum à fundamentis, mixta flamma cum ingenti fabrorum strage reuomuit, omnibus, quæ illic erant vsque ad ferramenta ipsa consumptis. quæ res vt opus intermitterent effecit, proximáque nocte multis Cruces in vestibus, quæ deleri non poterant apparuêre.

De Olympio Arriano episcopo.

Nec verò minus se diuinum ostendit numen in Olympio episcopo, qui regnante Theodorico, dum Carthagine in balneis sanctam Trinitatem, quā non credebat, blasphemaret, omnibus qui aderant videntibus, ignitis tribus punctis, quæ simul erant ambustus, totus cōsumptus fuit: Trinitatis vim quam contemnebat in perniciem suam expertus.

De Valente ac Theodosio Augustis.

Mira res, neque ea parua, sub Valente Augusto contigit, cum transferre Constantinopolim Ioannis Baptistæ caput vellet. Currus enim cui impositū erat, moueri loco nunquā potuit, itaq; omittere coactus est opus, quod susceperat. hoc autem ipsum caput, postea facillimè à Theodosio perlatum fuit, in eo enim diuinū numen ostendit, quantū Valentem

propter Arrianam perfidiam abominaretur, & quantum propter fidei ſynceritatem ac bonitatē Theodoſiū diligeret.

De Heracleo Imperatore.

Pari miraculo Heraclij Auguſti pōpa, vt Valentis perfidia ſpreta fuit, cruce enim ex Perſide recepta in qua pendens Ieſus nos ab æterna dānatione redemit, cū eam in locū ſuum Heraclius in Caluariæ monte vellet referre, ditiſſimo apparatu regióque amictu atq; diademate ornatus, in collū eam ſicuti redēptor noſter tulerat, cepit, vt verò ad portam peruenit, qua ad Caluariæ cliuū via ducit, progredi nunquam potuit. Itaque cū omnes mirarētur, monente vrbis Patriarcha fortaſſe, Chriſto qui toti terrarum orbi humilitatis atque inopiæ ſe exemplum præbuit, opulentā illā ſuperbámque pōpam eſſe moleſtam, quæ rarò iuſtitiæ eſſet cōiuncta, mutata rerū facie, Heraclius cum abiectā veſtem induiſſet, nudis pedibus facilè quo voluit, crucem pertulit. Quæ res profectò ſatis poteſt oſtendere, ſi multa ſanctorū corpora, noſtris temporib. admiranda tam multa vt olim non faciāt, eius rei cauſam illam eſſe, ꝙ principū diuitúmque hominū, qui per omne ſcelerū genus coaceruatis opibus fulgere pulchrum putant, impietas charitatē in eiuſmodi ſanctis extinguit, quæ olim cū ſanctius homines viuerent, promptos faciléſque ad concędenda quæ poſcerentur, eos prę̨ſtabat. Fallimur igitur pleríque, qui cū auaritia nobis ſuadeat, in opibus ſummam felicitatem eſſe ponendam: etiam in religione ſanctiora gratioráque Deo ea putamus loca, quæ gemmarum atque auri maiore copia refulgeant. At non ita veteres patres atque Eccleſiæ rectores Ambroſius, Paulinus & alij, qui vt hominum egeſtatem ſuſtentarent, non modò ſuperuacaneis ornamentis nuſquam vſi ſunt, ſed ne vaſis quidem quibus ſacrificabatur pepercerunt, vt modus ad famē ex pauperū viſceribus pellēdam ſuppeteret. Omni igitur theſauro gratior Deo eſt in pauperes pietas: neq; aurū à nobis aut gēmas is poſcit, aut ad ea nos in meliore vita inuitat. ſed in Euangelio ad iuſtitiam ac pietatem nos vocat.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo.

Non Iudæos ſolum Romanóſque in prælio iuuêre cœleſtium corporū apparitiones, verū vt Fabricio aduerſus Lucanos Brutioſq; pugnāti, Martem adfuiſſe dictum eſt, ad victoriam parandam, viſus & in Macedonia cōtra Brutū Cæ-

sar, ita verius contra Barbaros quos Leodrisius Vicecomes, ac Mastinus Scaliger aduersum Actiũ Vicecomitem Galeatij primi filiũ mercede conduxerant, prælio ad vicum Parabiagum cõmisso, cum iam Luchinus Actianaiũ copiarum dux captus esset, redintegrato prælio ab auxiliaribus copiis quæ superuenerunt, clarè conspectus est Ambrosius vrbis episcopus iam mortuus, flagello barbaros insectari: cuius numine conuersa eius prælij fortuna receptus est Luchinus Vicecomes, atque hostiles deletę copiæ. In huius autem memoriam victoriæ, Ambrosij simulachro ab eo tempore flagellum, quod non ante pingebatur, addi cœpit.

De Iacobo Apostolo atque Hispanis.

Quod Ambrosius Actio Vicecomiti, populóque Mediolanensi, aduersus Barbaros præstitit, id Iacobus quoque Apostolus, erga Hispanos egit, eo enim prælio quo Ramirus Hispaniarum rex aduersus Saracenos decertauit iuxta Calagurium ab omnibus qui interfuere, conspectus est Iacobus Apost. albo vexillo Christianorum aciem antecedere atque in fugam Saracenos vertere.

De Aimaro episcopo Aniciensi.

Quo die Gotofredus Bolionius, cum aliis ad Syriacam expeditionem profectis prælio Hierosolymas adortus eam vrbem expugnauit, similiter vt in iis de quibus diximus, à multis perspectus est, Aimarus episcopus Aniciensis in prælio alios præire, & cum primus in muros euasisset, aliis vt conscenderent innuere, quanquam pro certo haberetur, multis mensibus antè eum Antiochiæ decessisse, sicuti Gulielmus Tyrius episcopus scribit.

De Balduino tertio Hierosolymarum rege.

Cum Balduinus Hierosolymarum rex, ex Arabia regrederetur, frustra vrbem Bostrensem occupare adortus, eũq; Turcæ acriter insectarẽtur, atque in ea regione via aberrasset, biduo ab equite qui rubens vexillum præferebat ductus est. In vexillo autem Crucis signũ erat positum, longéque is exercitum anteibat, qui nusquã conspectus est, posteaquã incolumis rex cum copiis in tutum se locum recepit.

De Venetis.

In periculo Hispanos Iacobus Apostolus, itẽ alij alios, vt ante dictũ fuit, iuuerunt. Venetos quoq; Bartholomæo Gradenico duce, Euangelista Marcus protexit, nam cum aquæ

ſupra conſuetum exercuiſſent, ita vt non leue periculum Venetæ vrbi immineret, mane piſcator ſenex retulit, dum tempeſtas ſæuiret, à tribus ſe venerandi aſpectus requiſitum, eos vſque in portus fauces tuliſſe, qui ſedata tempeſtate, omnes in vrbe remanſerunt, In ſancti Gregorij fano vnus, alius in ſancto Nicolao, tertius cum alios duos Gregorium & Nicolaum eſſe dixiſſet, ſe Marcum eſſe Euangeliſtam oſtendit, imperauítque, vt quod viderat narraret, quia ab vrbis principe abundè laboris ſui, dum eos traiiceret, mercedem eſſet accepturus. Vt autem iis quæ narraret fidem penes homines inueniret, annulum donauit, quem piſcator oſtendebat. Itaque re audita, Veneti conſtituto piſcatori annuo ſtipendio, ſupplicationes decreuerunt.

De templo quod per miraculum fuit dedicatum.

Nónne mira fuit templi eius dedicatio, quod propè Pariſiorum vrbem Dionyſio eſt ſacratum, dum in Gallia Dagobertus primus regnaret. Pontificibus enim, qui ad dedicationem conuenerant, leproſus quidam, qui in eo templo nocte illa excubuerat, narrauit, Chriſtum à ſe viſum, alióſque ſanctos templum dedicantes, iubente Chriſto vt quod viderat pōtificibus ad dedicationem profectis referret. eiúſque rei, ne forte fides deſideraretur, ſignum oſtenderet, illud quod eſſet à lepra mundatus, cutíſque ex facie, quæ tuberculis eius morbi vlceroſa eſſet, tota eſſet ſublata. Ei igitur non fides tantum eſt habita, ſed etiam à dedicatione pōtifices abſtinuerunt. In rei autem memoriam, nunc quoq; detracta ex leproſi vultu cutis, aurea pyxide cōdita oſtenditur, & dies quotannis inter ſolennes celebratur.

De Rhoderico Gotho Hiſpaniarum rege.

Hiſpanorum recordatio, de quibus paulo antè mentionem fecimus, inuitat, vt quiddam mirum ſcribamus, quod Rhoderici Gothi Hiſpaniarum regis temporibus Toleti cōtigit, vbi veteribus ædibus, quæ diu clauſæ manſerant, contra omnium ſententiam à Rhoderico apertis, qui theſauros ſe in eis abſconditos pūtabat inuenturum, effracto cophino ferrato, Attalici operis pannus duntaxat in eo repertus eſt, hominum figuris barbaris effigiatus, cum hac inſcriptione: Quod quo tempore hic pannus eſſet inuentus, gens ea forma, quæ in panno erat expreſſa, totam penè eſſet Hiſpaniā deletura omnibus ea re territis, in locum vbi prius erat, pā-

nus

nus restitutus est, & palatij fores vt ante erant conclusæ, nec longè itum est, cum Arabes simulachris in panno expressis persimiles, in Hispaniam traiecerunt, vbi Rhoderico occiso, conpressis magna ex parte Gothis, maiorem melioremque Hispaniæ partem, ditioni suæ subegerunt.

De Hirene Augusta.

Imperante Constantino, cum Hirene matre, in veteri sepulchro Constantinopoli cadauer inuentum est, cuius pectori superposita erat aurea lamina, in qua hæc verba incisa erant: In Christum credo, qui ex Maria virgine nascetur O sol imperantibus Constantino & Hirene iterum me videbis. Quæ res posteaquàm publicè recitata fuit, in locum restituta est, vbi antea condita manebat.

De miris rebus quæ igne consumptæ non fuerunt.

Tanquā rem miram antiqui scripserunt incenso Saliorū sacrario, omnia quæ in eo erant combusta fuisse excepta Romuli virga. Item Seruij Tullij & Claudiæ statuas incolumes locis suis mansisse, templis in quibus erant incensis. Nec satis cogitarunt inueniri quędam lignorū genera, quæ igne corrumpi nequirent, sicuti hebenus est, & alia eiusmodi naturam habentia. Prætereа posse arte ligna quædam ad id redigi, vt ignis iniuriam non patiantur. Itaque non incongruum, neque inutile duxerim super huiusmodi rebus, quę cum facile cōburi potuerint in mediis ignib. illæsæ manserint, exempla quædam edere. Sed quoniam in his trium puerorum quos Babylonis rex in succensam fornacem præcipitari iussit, qui cōbustis tātū vinculis incolumes, cum cæteris rebus māserunt, exēplū fortasse nimis antiquū, satisque notū putari potest: nōnulla alia scribemus, quæ nō minus vera sunt, sed non tam nota & longè etiam recentiora.

Coprus siue Copres in Aegypto monachus, rectè de catholica fide sentiens, cū de fidei Christianæ articulis, cum Manichæo monacho viro pertinacissimo cōtenderet, vt re aliqua mira ea probaret quæ verbo dixerat, medios ignes ingressus in eis horam dimidiā mansit, non incolumis modo, sed ne minima quidem læsa capillorū parte. Quēdam monachū nomine Benedictum, qui haud lōgè ab vrbe Roma habitabat Gregorius narrat, cum in cella clausus esset, magna lignorū strue circumposita atq; accensa (& si ea quæ circa erant combusta fuerunt) ipsum tamē vnà cum cella,

eo incendio inuiolatum fuisse. Quare indignatos Gothos quod iis quæ in monachum agebant, nec suam nec Totilæ regis iram explere possent, arbitrarentúrque casu monachũ cellámque extincto incendio incolumen mansisse, monachum ipsum succenso furno penitus inclusisse: ad quem postridie reuersos non sine ingenti admiratione incolumen in furno integris vestibus eum inuenisse. In villa quoque Gallica ad amnem Matronã, tactum de cœlo templum succensum est, cũ omnibus iis quæ eo erant, soláque Christiana hostia, quæ asseruari in templis solet, eam vim nõ passa est.

De mirandis quæ in aquis perspecta sunt.

Non in igne solum temporibus nostris, verumetiam in aquis contrario ei elemento miranda perspecta sunt. Nam Ægyptia Maria Iordanem amnem sicco vestigio, neque semel tantum transgressa est: qui fluuius si sola naturæ vis inspiciatur, traiici sine naui non potest. Regnantibus Autarico Longobardorum rege, item Mauritio Augusto in Pelagij pontificatu, cum Athesis qui Veronam vrbem mediam secat, adeò excreuisset, vt superato alueo, eius aquæ iã vsque ad fenestras fani vbi Zeno colitur ascendissent: in ipsũ tamen fanum, neque à valuis, neque à fenestris & si apertæ erant, eius humoris pars vlla ingressa est. Sed magis etiam illud mirum videtur, quod homines qui fortè in fano inuenti sunt, vbi aquæ sæuiebant à porta ex eis biberunt, & in vasa ceperunt.

De redemptoris sanguine miranda.

Facilè omnia credere non oportet, quæ miraculi faciem habere aut dicuntur, aut scribuntur: nam sub eiusmodi nomine sæpe hominum mentes falluntur, cõtra quoque haud prorsus pertinaces se præbere homines debent, vt ea siue recentia, siue vetera sint, quæ vniuersalis Ecclesia probauit non credant: nam & si crimina, quibus immersum est humanum genus tantum munus mereri non videntur, extincta in humanis cordibus charitate, tamen meminisse oportet, à Saluatore dictum esse: Infirmis & non valentibus medico opus esse. Itaque credendum est, pro bonitate sua, immortalem Deum, non desinere hoc medelæ genus, ad calefacienda mortalium corda mittere, prudentia ergo opus est, vt neque credamus miracula omnia, neque negemus, sed cum ratione fidem dispensemus. Itaque hic nonnulla sub-

nectemus ad sanguinem mirum pertinentia, quia & rariora sunt: & plus admirationis habent. Imperantibus Ottone Philippóque in bello quod pro Germanico imperio inter se gesserunt, cùm permulti se cum rebus suis in fanum sancti Gouari, haud longè à Treuiris recepissent, quia & natura & manu satis munitus videbatur is locus, eóque oppugnaturus templum Vernherus Bolanus venisset, qui intus obsidebantur, cum suspectam haberent fenestram, ne ea hostes aditum sibi in templum facerent, posita in eo loco crucifixi Christi imagine quæ lignea erat, satis cauisse rebantur, ne inde hostes venirent. Sed cum auaritia pro Deo aurum colat, sagittarius quidam populationis spe sagittam in eum ipsum locum direxit, vbi in Christi imagine cõfixa fuit: quamobrem, sic Deo visum est, tanquam ex viuente corpore à lignea Christi effigie sanguis manauit, quare territus Vernherus, cruce sumpta, mare ad bellum contra Christi hostes gerendum traiecit, imago autem sagittáque sanguine conspersæ, veneranter in hunc quoque diem asseruantur.

Salutis anno ducentesimo nonagesimo supra mille, in Parisiorum vrbe quidam Iudæus, per inopem mulierculam, cui vestem quam ab ea oppigneratam habebat, se gratis restituturum promiserat, Christianam hostiam in paschate assecutus: cum accenso igne in sartagine vellet assare, vt perspexit eam non mutare formam nec colorem, gladio eam pupugit, ex qua confestim sanguis manauit, re autem detecta, superuenientibus Christianis, hostia in loco ei dicato restituta, Iudæi domus in templum conuersa est, quæ etiam nunc Saluatoris bullientis nomine compellatur, vbi hostia gladiúsque etiam nunc ostenduntur. Temporibus nostris, eo bello quod Carolus octauus Gallorum rex gessit aduersus Annam eius Galliæ partis, quæ Britannia dicitur ducem, quam postea in matrimonio coniunctam habuit, Britãnus quidam, cum ea militabat, qui Remensi vrbe egressus, cum aliis ex hostili terra prædatum, pagum ingressus, vbi templum erat, in quod meliorem rerum suarum partem agrestes detulerant, capsam confregit, arbitratus secularium hominum esse, repletoque sinu his rebus quas auferre secum poterat, posteaquam domum rediit, dum res raptas agnoscit, in eis particulas quasdam

lineas vidit, haud absimiles his, quæ ad nasi purgationem conficiuntur, miniméque arbitratus ex eo genere esse, quibus sacerdotes pro mappa sustinendam Christi hostiã vtũtur, neque enim Gallia ita hæc vt ab Italis instruuntur: fœminæ in ea domo in qua ex hospitio accipiebatur eas dono dedit, cum autem sanguine infectas cerneret, primum manus suas inspexit, quas cum illæsas cerneret, neque inde sanguinem manasse ad fœdandam telam videret, in sinũ suum oculos deflexit, vbi integra pectoris cute, diploidem quoque interiore tunica sanguine illitum animaduertit, quanquam vehementer miraretur: tamen eius rei causam intelligere non poterat. fœmina quoque quæ munus acceperat, cum ad amnem lotura hos pannos tulisset, non modo ex pannis huius sanguinis maculæ non abibant, sed aqua quoque cruenta fluebat. Itaque vehementer territa, cum rem narrasset, suspicata sacram esse tellam, eius sacrilegij error inuentus est, & pro comperto miraculum inuentum, & palam omnibus factum. Quod haud simile est ei rei, quæ Leoni pontifici contigit, qui petentib' à se sanctas reliquias, eius mappæ quæ corporale dicitur, partem secabat & dabat. Cæterũ cùm semel quidã eam rẽ despiceret, Leo illo præsente mappam pupugit, clareq; illi ostendit sanguinem ex ea manare.

De Genarij episcopi Beneuentani sanguine.

Mirandi sanguinis mentio, quæ superius est facta, impellit ne sanguinem prætereamus Genarij martyris, qui Beneuentanus episcopus fuit, Neapoli pro Christi fide capite mulctatus. Diuersis igitur templis conditũ caput, sanguisq; eius ampulla conclusus, quo die per vrbem solenniter feruntur, sanguis qui in pilam induruit, cum in caput incidit (mirum dictu, sed tamen verum est) liquescit totum in ampulla, non aliter quam tum cũ primùm cæso capite ex martyris corpore defluxit. Cum autem à capite disiungitur, in sphæricam formam, vt ante erat, durescit. Id & si satis patet, nos tamen vt certius rem intelligeremus, eorum qui in re præsenti fuerunt, intentisque oculis diligentes se spectatores præbuerunt, testimonium habere voluimus.

De trium virginum corporibus.

Sicut deos penates ex Alba longa, Lauinium vnde abducti erant, reuertisse credidit vetustas, ita verius Ottonis & Philippi imperatorum bello, Coloniam visa sunt redire in

templum vndecim miliũ virginum, trium Regum corpora ab abbatia Fuldensi in Turingia regione, ad quam à Colonia fuerant translata. Mane enim dum nocturni psalmi cãtarentur, abbas monachique eius monasterij egredi templo corpora ipsorum trium perspexêre Regum, quæ haud multò post Coloniæ in tẽplo vbi antea erant fuerunt inuenta.

De hostia Christi immolata.

In Germania Erchembaldus Brabantiæ dux, cum æger sacram peteret communionem, & interrogatus, Si eum manifestæ cædis, quæ in nepotem perpetrara erat pœniteret? isque quia iustam putaret, pœnitere negaret: Episcopus cum Christiana hostia, ad templum reuertebatur: nec verò ad tẽpli valuas peruenerat, cum ab ægro reuocatus, rogatus est, vt tabernaculũ in quo hostiam ipsam ferebat recluderet, vbi cum non inueniretur hostia, æger in ore se eam habere osten dit, quo miraculo ostensum est, Deum qui falli non potest, de illa cæde aliter quã episcopus fecerat, iudicasse.

De Vinando Hesdinensi.

Ecclesiasticus quidam, Hesdinensis pagi incola, in Leodiensi agro, cum religionis gratia Hierosolymam perrexisset, post comites Hierosolymis substitit, vt paschatis die diuina illic celebrari, quæ alij omittebant, audiret: veritus autem postea, ne traiiciendi in Europam facultatem ob eam moram amitteret, Ioppen ad mare properabat. Itaque defessus in itinere, equitẽ offendit qui misericordia se motum ostendens, eum in equi tergum accepit, ab eóque eo ipso die, magna omnium suorum admiratione in pagum suum Hesdinum perductus fuit. Ibi re exposita, vt contigerat, cum accolæ aberrare à recta mente putarent, in Hispaniam ad sancti Iacobi fanum profectus est, atque inde reuersus, priusquam ab Hierosolymis comites in patriam regrederentur: ab eis cum esset affirmatum, post ipsos eum Hierosolymis substitisse, tunc quod ille de reditus celeritate narrauerat, fidem cœpit haberi.

De Aquinate Thoma & imaginibus quæ locutæ sunt.

Sicuti Fortunæ statua, item Iunonis apud Veios locuta est Romam se venire velle, rectéque dicari: ita minimè dolosè, vt illa Neapoli in prædicatorum templo cruci affixa Christi effigies, Aquinati Thomæ respondit, Rectè eũ descripsisse: cum Thomas librum tenens, quem aduersus Græ-

eorum errores scripserat, Christum oraret vt se moneret, si qua in parte eius libri errasset, quod cum ad Lugdunense concilium Vrbani quarti iussu laturus erat.

In vrbe quoque Castrensi opinio est, Dominico Crucifixum locutum, qui hoc quoque tempore veneranter colitur, atque ostenditur.

Item Francisco haud longè ab Assisio vrbe, quæ ei patria fuit, in sancti Damiani fano, cum eum reparare domum suam iuberet.

De quibusdam Aphris Episcopis.

Cum non minus mirum sit hominem lingua carentem, quàm ligneam loqui statuam, Siquidem sine lingua egrediens ab humano corpore spiritus, aërem verberare nõ potest, id quod formare vocem dicitur. Non incongruum videtur his de quibus dictum est multorum Episcoporũ exẽpla subnectere, quos in Aphrica, quia rectè de catholica fide sentiebant, Honoricus Vandalorum rex Ariana impietate laborans, qui illic rerum potiebatur, lingua radicitus quantum fieri potuit abscissa mulctauerat, & tamen loquendi facultatem non amiserunt. Id enim experimento conspectum est, ipsum Episcoporum quibusdam imperante Iustiniano Constantinopolim profectis, aperto enim ore, cũ sectæ vsque ad intimas gutturis fauces palam linguæ viderentur, articulatè tamen plenéque vt alii homines, loquebãtur.

Quam multa etiam illa sunt quæ natura in hominum corporibus operatur, quæ miraculorum penè loco habentur? Sicut id fuit inter alia quod de Epirotarum Rege Pyrrho scriptum est: nam pro dentibus in superiore oris parte, os perpetuum habuit in dentium similitudinem paruis notis discrimina tum.

Item de Crasso eius auo, quem Parthi occiderunt: qui idcirco ἀγέλαστος nominatus est, quod nunquam risisse visus est. Id quod etiam de Imperatore Philippo legitur, qui cum eiusdem nominis patre imperauit.

Nónne etiam mirum fuit Antoniam Drusi per omnem vitam nunquam expuisse. Item quod de Tritani filio legitur, qui cancellatim transuersos per omnes artus habebat neruos, eques vt Varro refert, in Pompeiano exercitu fortissimus habitus.

De Carolo & Francisco Guarnis ciuibus Salernitatis.

Miranda quoque res ætate nostra contigit Neapoli regnante Ferdinando primo. Nam cum Ludouicus Guarna Salernitanus ciuis, quinque filias suscepisset, quarum natu maioribus duabus alteri Franciscæ, Carolæ alteri erat nomen. Posteaquam ad quintumdecimum annum peruenerunt, ambabus genitalia membra in marinum morem erupere, mutatóque habitu pro maribus habiti sunt, Franciscus & Carolus nuncupati.

Item Ebuli sub eodem rege, puellæ quæ iam quatuor annos viro promissa sponsæ habuerat nomen, qua nocte primum viro tradita cũ eo cõcubuit, siue ex confricatione, siue ob aliam causam quæ ignota sit, effractis membranis quæ vt mulier videretur, efficiebant, virilia membra prodierunt: domúmque reuersa in iudicio dotem repetiuit, in virorum numero postea habita.

De Margareta Hollandiæ comite.

Ostendi quoque loco habitum est, quod à Virginis partu trecentesimo quartodecimo super mille cum in Germania Luxenburgensis Henricus imperaret, Margareta Hollãdiæ comes, qua parte Rhenus Oceanum illabitur, trecentos ac sexaginta filios viuos, ita vt baptismi characterem acciperent, vno partu edidit.

De Medardo & Gerardo fratribus geminis.

Possunt iis quoque annumerari Medardus ac Gerardus Galli fratres gemini, non solum eodem nati die, verumetiã eodem ad Episcopatus honorem ad Rhotomagensem alter, alter ad Nouiodunensem ecclesiam euecti: & ne quid ad paritatem deesset, mortui etiam eodem die, animis etiam ita concordes, vt nequaquam eis essent philosophi Hippoclydes & Polystratus anteferendi, & si verò hæc atque alia de quibus ante dictum est mira sint, quæ tamen rationes factorum afferri possent? nisi ita rerum omnium conditori, rationibus quamuis incognitis, iustis tamen placuisse, sicuti etiam de iis dici debet, quæ sequentur.

De Gigantibus.

Gigantum immensa magnitudo sicuti ratione probari non potest, ita etiam perpauci sunt qui eam credant: fabulosam rem existimantes in gentilibus, scripturis sacris quoq; illud opponentes quod de gigantibus in figura loquebantur

Suetonij quoque Tranquilli verba, tanquam de re falsa dicentis interpretantur: cum in Augusti vita scribit, Eum villas suas ossibus magnarum beluarum quæ gigantum fuisse dicta sunt, exornasse. Tamen Cretensi bello exundantium fluuiorum impetu siue motu terræ, vt Plinius scribit, in imū discissa humo inuentum est cadauer trium ac triginta cubitorum longitudine, quàm idem Plinius sex ac quadraginta cubitorum fuisse narrat. Ad quod spectandum admiratione moti, Lucius Flaccus legatus ac Metellus iuerunt.

In Tingi quoque Mauritaniæ vrbe Plutarchus scribit, à Sertorio apertum fuisse sepulchrum quod Antei esse putabatur: in quo corpus humanum fuit inuentum, quod dimensum sexaginta cubitos impleuit, hoc idem etiam Strabo affirmat.

Ab huius magnitudine haud longè discrepat, id quod in annalibus pro re certa scriptum est, scilicet, in vrbe Roma, Pallantis corpus inuentum fuisse, altitudine quæ vrbis muros excedebat, Henrico secundo, qui Conradi filius fuit imperante, imperij eius anno decimo quarto.

Ioannes Boccatius in deorum genealogia scribit temporibus suis, in Sicilia haud longè à Drepano vrbe nō sine eorum qui rem viderunt ingenti admiratione, gigantis corpus inuentum, quod cum attrectatum fuit in puluerē est resolutum. Coniectura autem ex coxæ osse inita, quod integrū remanserat, longitudinis 200. cubitorum fuisse existimatū est. Tres autē illius dentes qui soli inuenti fuere, idem pōderis trium rotulorum (ita regia pondera nominat) fuisse ait: qui vt memoria rei seruaretur ante arā Virginis (cuius titulus annunciationis dicitur) positi fuerunt, plerisque existimantibus illud Erycis corpus fuisse. Regnante Carolo septimo Gallorum rege in montanæ Narbonensis Galliæ parte iuxta Valentiam vrbem, Rhodanus sepulchrum detexit, cuius magnitudo permultos ad eam rem visendam pertraxit. Aperto enim tumulo inuēta in eo sunt hominis ossa, cuius dimensio triginta pedes impleuit. nos quoque cū eo iter faceremus sepulchrum vidimus, & ossium aliquam partem quæ ab accolis tanquam res mira asseruatur.

De Satyris ac Centauris visis, & de Asina quæ locuta est.

Satyrorum atque Centaurorum mentio non minus, quā quæ de gigantibus habetur fabulosa putata est. Et tamen ex

vera historia habemus, Antonium abbatem in Ægypto, cũ in eremo Paulum eremitam quæreret, in Centaurum incidisse, ea effigie qua describitur, scilicet hominis figura equo mixta: itaque siue illud phantasma siue res vera fuit, quemadmodum Hieronymus scripsit, negari non potest miram fuisse. In eadem eremo idem Abbas Satyrum alloquutus est, cornigero capite pedibúsque caprinis, reliquis partibus homini persimilem, ab eo cum audiret se ab aliis gregibus ad alios sui similes legatum mitti, damnatâque vetustate quæ eos tanquam numina colebat, nati Redemptoris mentionem facere. Quis mirum iam putauerit, si asina qua Balaam gestabatur indignata se ab insessore plagis nimium vrgeri, locuta sit?

Damidis relatu Philostratus scribit Apollonium Tyaneum in Æthiopia viuum Satyrum cepisse, qui cuiusdam pagi fœminas in ea regione infestabat, audiuisse quoque alium Mithylenis captum. Eos autem Apollonius dæmones Satyros vocitabat.

Cum igitur eorum authores qui Satyros viderunt, quiq; de eis scripserunt fidem facere valeat, verè hæc mõstra fuisse, Pliniúsque pro certo scriptum reliquerit, Claudio Cæsari ex Ægypto perlatum vnum sale conditum. Item alium Constantino Cæsari cum Antiochiæ esset sale conditum, quem Hieronymus Alexandro perspectum à multis cùm adhuc viueret, affirmat. Adduci possumus vt credamus verum quoque illud fuisse, quòd à Plutarcho scribitur, scilicet haud longè ab Apollonia in Nympheo saltu captum fuisse Satyrum, & ad dictatorem Syllam deductum, qui in morem capræ vocem ederet, ab eo in syluam remissus fuit.

Pari quoque modo fieri non posse multi putarunt, vt in Castoreo duæ essent naturæ: quod etiam vix creditum est, posteaquam inspiciundi facultas fuit. Lutræ enim illud animal persimile est, nisi quod posteriores pedes anseris videntur, & cauda in piscem desinit, squamosa tota: quanquã reliquæ corporis partes pilis vestiantur, caudam autem quantum fieri potest humidis locis declinat, vt pote magis pisci congruentibus.

De Hominibus capite carentibus, & iis qui vnum tantum oculum habent.

Multis quoque fabulosum putatur, quòd à Plinio mul-

tísque aliis historicis traditum est. Blemmios scilicet in Æthiopia homines esse capite carentes, & aliis vnum tantum oculum fronti inesse. Quod proculdubiò creditu difficile videretur, nisi Augustinus (cuius testimonium omni exceptione maius est) in octauo supra trigesimum ad Eremitas sermone affirmaret, à se eos in Æthiopia visos esse, cum ad eos Episcopus iam factus prædicatum iuisset, quos ratione vti, & non feras esse scribit.

De Syrenibus, & aliis monstris marinis.

Quot etiam inueniuntur qui non credunt Syrenas esse? & tamen Augusto Cæsare Galliarum legatus scripsit in littore inuentas mortuas Nereides Syrenésque multas ea forma qua pinguntur. Tyberio quoque August. retulerunt Vlysbonenses legati conspectum marinum hominem paruo cornu insonare: & similiter marinarum Nympharum corpora humanis corporibus similia, nisi quod cute anguillis persimili tegebantur: deinde imperante Phoca in Cycladibus iuxta Sdillarum insulam duæ apparuerunt, ex toto penè humanam habentes effigiem.

Sed quid tam vetera repetimus? Eugenio quarto pontifice apud vrbem Sibinicũ in Illyrico, captus est marinus homo qui ad mare puerum trahebat. Is à currentibus qui rem inspexerant lapidibus fustibúsque vulneratus, in siccum retractatus est. Huius effigies penè humana, nisi quod cutis anguillæ similis erat, & in capite duo parua habebat cornua manus quoque duorum tantum digitorum formã exprimebant: pedes autem in duas veluti caudas finiebantur, à quibus ad brachia alæ vt in vespertilione extendebantur.

De Echeneide siue Remora pisce.

His quæ in mari miranda sunt Echeneidem siue Remoram addemus, cuius quanquam longitudo spithamam non excedebat quantumuis magna nauigia, si adhæserit, remoratur. Spirent licet venti, veláque tumescant, ac remis nautæ acriter incumbãt, adeò ei magnas natura vires dedit, plus in paruo pisce quàm in illis omnibus moměti est. Cuius rei experimentum visum in naui quam Periander misit, & Actiaca pugna Antonij naue immobili manente, ita vt ei in aliã descendere necesse esset. Postremò in triremi qua Cæsar Caligula vehebatur, cũ ab Astura Antiũ nauigaret, quo in loco cæteris triremibus cursum suũ teněntibus, cũ admiratio

omnes cepisset, principis triremem immobilem stare. Missi sunt vrinatores qui annexum triremis fundo hunc piscem inuenerunt, quo sublato triremis mota est, vt cæteræ: & quod mirum videatur, Remora in naui manente, se aquam non tangente, nauis cursus non impediebatur.

De Equabus quæ vento concipiunt.

Inter illa admiranda quæ de animalibus feruntur, annumerari potest, id quod Plinius scribit in secundo rerum rusticarum ceu rem miram & tamen certam. Varro, item Solinus in mirabilibus affirmant. In Lusitania cuius pars hac ætate sub Portugalensis regionis nomine est, equas prope vrbem Vlysbonam vere spirantibus fauoniis, quos non sine magna voluptate per sexum suum in corpus recipiunt, sine maribus concipere, id quod etiam in gallinis conspicimus. Pariunt autem equos velocissimos, sed qui vltra triennium non perdurent, nec generationi sufficiunt. In Cappadocia quoque idem accidere Augustinus scripsit.

De lacu Asphaltide.

Mirum quoque videri potest, quod de Asphaltide lacu Iudææ scribitur, quem aliqui mortuum mare nuncupant: in eo enim viuens res nulla mergitur, à fundo quoque ceu picē euomit, quam etiam bitumen appellant, & pro pice in nauibus vtuntur. Quæ res cum adhuc humida ab aqua educitur, aiunt alio remedio disiungi, atque à se ipsa separari nō posse, nisi mulieris menstruo sanguine aut vrina.

De fluuio Sabbatico.

Mirus quoque fluuius is qui inter Archamam Raphanēāque labebatur, in ea Iudææ parte in qua regnauit Agrippa, qui quanquam satis ingentibus aquis præcepsque decurreret, sabbato semper deficientibus aquis exiccabatur. Postera die in consuetam altitudinem excrescens, ab eo facto Sabbaticus appellabatur.

De fonte qui est apud Gratianopolim, & aliis miris rebus.

Mirum quoque dicere fontem debemus apud Gratianopolim Gallicam vrbem. Nam quamuis calentes aquas non habeat, tamen simul cum ipsis aquis flammas persæpe emittit: duobus eodem loco temporéque simul manentibus inter se contrariis elementis. In Lycia quoque non sine magna admiratione regio, quæ Ephestion dicitur herbido florentéque solo terra si effodiatur, ignes euomit, qui-

bus nulla in parte flores aut herbæ aduruntur, vel decorem suum amittunt, sicuti ad Lucullum Seneca scribit.

Non caret etiam admiratione fons in Britànnia, qui est in Diœcesi Lincolniensi intra Lundam & Northantonam vrbes, qui experimento cognitum est, ligna in proximis cæsa syluis, si in fonte demergantur, intra annum lapides fieri.

In regione quoque vbi Gothorum sedes in septentrione erat, fons est, cuius experimentum à Friderico primo factum Albertus cognomento Magnus scribit, missa manuum suarum theca, in qua ne falleretur signum suum in cera impresserat, cuius dimidia pars fronti immersa in lapidẽ induruit, reliqua parte sub corij ac ceræ specie vt ante erat remanẽte.

In Gallia quoque in paruulo lacu iuxta oppidum qui Locis dicitur deprehensum est arbores, qui in eum iam diu ceciderunt in lapides conuersas.

Mille passibus à Senensi oppido Lucaniæ in Neapolitani rrgni parte, ea quam nunc Basilicatam vocant, fons salsis manat aquis, ad eum si quis accesserit, nihil locutus, neque retro conuersus fontem pluris clarísque fluentem aquis inuenit. Quod si secus dum proficiscitur, egerit, turbatum offendit fontem. Si verò seruatis quæ ad claram fontis aquam inueniendam fieri oportere dicta sunt, illuc profectus loqui cœperit, loquendo turbari fontem perspicit. Sed quoniam de aquatilibus aquísque satis est dictum, nunc terrestria attingemus, quæ causam aliquam habent admirationis.

De insulis quæ ortæ sunt.

Vir magnæ doctrinæ magnæque fidei Plinius affirmat Rhodum Delumque insulas ortas esse, & præter eas nonnullas alias: sed procul dubio trigesima quinta supra centesimam olympiadem inter Cyclades Theram, Therasiam cum ante non apparerent emersisse. Inde centesimo atque trigesimo anno post inter eas Hieram ortam alio nomine Automatem appellatam. Ab ea haud longius duobus stadiis ipsius Plinij temporibus, M. Syllano & L. Balbo consulibus Thiam emersisse. Theram Seneca testatur à se visam: præterea Consulibus Sp. Posthumio Albino & Q. Fabio Labeone haud longè à Sicilia ortam insulam Vulcaniam. Temporibus quoque nostris in Cycladibus haud longe à Centurine repente emersit parua insula in nauis magnitudinem cuius facies haud alia quam terræ adustæ videbatur.

Quod de natis repente insulis dictum est, mirum potest videri: sed nec minus est mirandum, quod de naue refertur temporibus nostris. Id salutis anno quadringentesimo sexagesimo supra millesimum, in cuniculo per quem metalla effodiuntur, centum brachiis sub terram, apud Heluetiorum pagum Bernam inuenta. In qua nauis quæ maritimæ persimilis erat (quod magis mirum, cum ea pars Alpium longè absit à mari) & quadraginta hominum corpora cum velis effractis anchorísque inuenta fuerunt. Quam rem plurimi graues viri perspexerunt, & nos ab iis accepimus, qui in re præsenti fuere. Arbitrati autem sunt nonnulli, magni diluuij tempestate immersam eam nauem, temporis successu aucta humo montibúsque sepultam in ea profunditate mãsisse, in qua est inuenta. Alij per subterraneas aquarum venas, quæ per terræ concaua loca largius fluunt, mari demersam, aliquo casu nauem in eum locum perlatam. Cęterũ vtcunq; res fuerit admirationis nõ mediocres relinquit causas.

De Gemmis & Lapidibus naturaliter sculptis.

Quam multa alia fert natura? quorum ratio nulla potest afferri. Inter hæc Pyrrhi regis commemorabitur gemma, in qua nullo artifice sculptæ, sed adeo tenuibus segmentis, vt pictæ viderentur nouem cum insignibus suis expressæ erãt Musæ, cum Apollinis effigie media inter eas sedentis.

Plinius quoque temporibus suis scribit marmoreum lapidem sectum in Paro insula (in medio naturaliter sculptã) Sileni, vt ab antiquis pingebatur, effigiem ostendisse.

Albertus item Magnus affirmat Venetiis se regis caput diademate ornatum vidisse, in marmore naturaliter nullius artificis opera expressum, in quo frontis pars imperfecta videbatur. De alio item capite huic simili in vrbe Mantua viso, nostris temporibus affirmatum est. In agro quoque Placentino temporibus nostris lapis Alabastrites inuentus est, in quo postea ad leuitatem suam per artifices perductus fuit inter claritatem obscuritatémque quam lapis præ se fert, figura apparet mortui capitis humani. Item Bergomi in maiori fano in porphyrite lapide, qui ad Baptisterij ornatum est positus, tanquam picta serpens in orbes circumuoluta perspicitur. Prope vrbem Gratianopolim in Gallia Italiæ propinqua vetusta est turris, quæ araneas non gignit, neque aliam venenosam rem: quin potius si quid eiusmodi in[illegible]am

inferatur, vt experimento cognitum est, statim emoritur. Idem in insula Hyberniæ quæ nunc Irlandia dicitur contingit. Illius enim terram foliumque natorum in ea animãtiũ, venenosæ bestiæ deuitant fugiuntque. Experiendo enim homines didicerunt hæc animalia si in ancipiti ponantur, vt vel ea vel ignes contingant, in ignes ipsos potius se recipere. Triclinium quoque ecclesiæ Aniciensis, quæ vulgo de Puy dicitur, non ineũt venefica animalia, neque muscæ, & si aliunde inferantur statim mortem obeunt. Quæ res admirationem tollit quod veteres scripserint Romę in Herculis fanum nec muscas nec canes vnquam ingressos.

De antro Hieropolitano.

Mirum quoque propter occultam eius causam est, quod de Hierapolis antro Dion perhibet se vidisse. Nam cum mortiferum exhalet spiritum, omnia in eo intereunt animãtia, nisi quæ castrata virilitatem amiserunt.

De admirandarum virium herbis.

Quæ ratio quoque afferri potest quarũdam herbarum admirãnda vi? de quibus prope terrestria scribendum duxi. In Iudæa ad Macheruntam vrbem in valle quæ Babra dicitur, denominata à valle herba nascitur, quæ sanguinei coloris habet radices, & noctu lumen præ se fert, neque verò facile hominum manu conuelli potest, nisi cum mulieris sanguine menstruo, aut vrina attingitur, aliter enim contra vellentem niti seque in contrarium retrahere videtur. Neque tunc quidem nisi eius vitæ periculo qui extirpare quærit diuelli potest, nisi si quis manu de radice gestauerit, aut circumfossa humo ita vt parum se radix teneat, alligatus ei canis quod superest nitendo conuellat. Tunc enim in canem omne periculum conuellentis transit. Hac illi radice curati dicuntur quos immundi spiritus vexant, ita vt amplius eo malo non laborent. Linum quoque quod Asbestinum appellant nonne visu admirandum erat? fertur in vltimo oriẽte nasci, cuius ea vis est, vt confecta ex eo tela in mediis ignibus posita non cõburatur. Plinius quoque scribit mappas ex eo lino, posteaquã vsus infecit, ignibus impositas, cõbustis sordibus ipsas incombustas in pristinum cãdorem nituisse. Iuxta Firmium Pannoniæ vrbem, interdum vitibus capreoli inesse reperti sunt verè aurei, confectaque est ex eo auro moneta. Quod ipsum multi præstantes viri tempo-

ribus noſtris vidêre, vt illud negare nimium impudentis hominis habeatur.

De auibus animalibúſque aliis admirandis.

Ad animalia admirandæ naturæ tranſituri à Farfallis auibus incipiemus, quæ à Græcis Pyrauſtæ nominantur. Hæ in Cypro in metallorum fornacibus inueniuntur, per medias flammas illæſæ volant, & ſi forte longè ab ignibus auferantur, paruo temporis momento intereunt. Res profectò mira huiuſmodi aues in violento (quod alia viuentia omnia perimit) elemento viuere.

In inſulis Hyberniæ quam nunc vt etiam ſupra diximus Irlandam dicunt, & Orcade quibuſdam in locis quæ mari alluuntur, arbores ſalicibus perſimiles naſcuntur in quibus ortæ paruæ quædam pilæ, paulatim creſcendo aues anatum formam habentes effigiantur, roſtro ab arboribus pendentes: & cum ad maturitatis tempus peruenere ſui ipſarum nixu arboribus excuſſæ, in mare decidunt atque euolant. Britanni vulgo Bernetas appellant, & quia ex auiũ genere non oriuntur, iis quadrageſimali ieiunio ſale conditis homines veſcuntur, vt ab his qui viderunt certiores facti ſumus. Neque verò me latet Albertum Magnum aliter ſcripſiſſe. Sed res tam multorum virorum grauium teſtimonio, qui hoc viderunt probata eſt, vt minimè dubia duci debeat.

Anatis mentio quæ facta eſt, in mentem redigit mihi de ea auerem mirandam, quam ego ſcripturus non eram quia parũ fidei habitura videbatur, ſed adeò nota eſt vt falſę rei ſuſpicionem nullam accipiat. In ea Galliæ parte quæ olim ſub Venetorum Morinorumque nomine cenſebatur (nunc Britanniam dicunt) propè vrbem Redonenſem oppidum eſt Monsfortis nomine, vbi Decembri menſe cum ſancti Nicolai ſolennia celebrantur, à paruo lacu haud longè ab oppido, ea hora qua vel Miſſa vel veſpertinæ orationes cantãtur, anas templum init cum tredecim pullis, quæ poſteaquã aram circumdedit, ad eundem lacum regreditur vno pullorum quos ſecum veniens duxit, ſemper deficiente: neque verò quo is ſe recipiat intelligitur. Quod ſi quis vt rei experimẽtum faciat, aut quia rei nullam fidem habeat comprehẽdere aut occidere tentauerit, confeſtim rabie corripitur ac moritur, aut in grauem morbum ſubitò incidit.

Quis fieri poſſe arbitretur? aut quas rationes afferre poſ-

ſit eius rei quæ à Geruaſio Tibelleſio Arelatenſis regni Mareſcallo ad Ottonem quartum ſcripſit. In lacu enim eius regionis monuit quoſdam piſcationi operam dantes, hyeme multas ciconias veluti mortuas rete in ſiccum traxiſſe, quæ tanquam ſimul iunctæ mutuò roſtra hamo infixa habebãt, & calefactæ viuæ fuerunt inuentæ.

In Lotharingia quoque iuxta Metenſem vrbem, in quodam alio lacu, Salutis anno quadringenteſimo ſexageſimo ſeptimo ſupra mille, permultæ aliæ ciconiæ ſimiliter inuentæ fuerunt, quæ in thermis calefactæ reuixerunt. Hæc autem res effecit, vt quidam ſub aquis abdere ſe ciconias putarent, ea ratione moti, quod vſque in præſentem diem nec ſcriptum ſit, nec ſatis intellectum, quò ſe ibidem deſinente æſtate recipiant, cum tam multi apud Græcos L[illegible]inóſque fuerint, qui diligenter animalium naturam inue[illegible].

Cæterum ſi ſub aquis ciconiæ viuũt aliquo [illegible] & ſpirandi & ſe alendi viam habere videntur. Sed de ingenti bufone in medio ſaxo inuento in Auguſtoduno Virodunenſis agri arce, quæ ratio adduci poteſt? nam in ſaxo quod vt eo vterentur ædificantes medium ſecuerunt, nulla ingreſſus ad ſpirandum alimentáque accipienda ſigna apparebant, animalq; illud tamẽ in eo vixerat, quod à multis perſpectũ fuit.

In Latio quoque ſimili modo Martino quinto pontifice, ſerpens viua in media petra cum ſcinderetur, fuit inuenta.

Ad animalium prędictorum quomodo vixerint rationem oſtendendam dici poſſet: ita creata vt nullo cibo veſcerentur quemadmodum in Chameleonte cernitur. Quod animal lacertæ perſimile eſt, niſi quod in maius quam lacerta excreſcit, hoc certe nullo alitur cibo, ſed aëre tantum veſcitur, quem aſſiduè aperto ore ad ſe trahit, cuius generis permulta in Africa ſunt.

De his qui ſine cibo vixerunt.

Sed quoniam in ſcribenda Chameleontis natura mentio incidit, de his qui ſine cibo vixerunt, hoc ipſum quod in brutis perdifficile videtur, in homine fieri non poſſe putatur. Nam cum in homine cibi abſtinentia quartum aut ad ſummum ſextum diem non tranſgrediatur, vltra hoc tempus inediam perferre humanæ rationi conſentaneum non videtur. Itaque cum nõnulli inuenti fuerint, qui longè plus quàm hunc quem diximus dierum numerum cibo caruerint, vt

rint, vt Heliam, Moyſen, Ægyptiam Mariam prætereamus operæ precium viſum eſt eos qui hoc fecerunt attingere, vt intelligatur quàm magnæ ſint naturæ vires, phyſicóſque permultos, qui ſcire omnia ſibi perſuaſerunt longè falli, indoctum vulgus propter ignorantiam ſæpenumero inter miracula numerare, ea quę etſi rarò fiunt, natura tamen producit. In quo etiam hoc beneficij erit, vt quanti doctrina ſit facienda, intelligatur, quæ lumine ſuo à vulgo doctos ſeparat, facitque vt neque ceu alij indocti omnia mirentur, nec præda fallacium hominum ſint, qui factis miraculis aluntur, nec vt vulgus in plano tanquam in confragoſa via ceu caſuri atque præcipites eant.

In Germania in vrbe Colonia Frederico ſecundo regnante ſæpius quidam ab alienato ſenſu ſeptem hebdomadas ci-[illegible] à aqua interdum epota, cum Albertus Magnus Ratiſponenſis episcopus, vt rem cognoſceret diligenter eũ obſeruaſſet, qui etiam mulierem quandam Germanicam dies viginti ſine cibo manſiſſe ſcriptum reliquit.

Item Auguſtinus cum Caſulano reſcriberet, affirmauit temporibus ſuis quendam quadraginta diebus ſine cibo vixiſſe. Alium quoque Petrarcha ponit Venetiis idem feciſſe, à multíſque eius rei experimentum fuiſſe factum.

Hoc etiam magis mirum eſt quod Olympiodorus Platonicus ſcripſit, Ariſtotelis, qui rem vidit, teſtimonio, fuiſſe hominem, qui donec vixit neque manducauit vnquam, neque dormiuit. Cæterum in ſole manendo alimentũ accepit.

In Gallorum annalibus editum eſt, ſalutis anno trecenteſimo vigeſimo ſecundo ſupra mille in agro Tullenſi puellam fuiſſe duodecimum annum non ſuperantem, quæ triennium poſt ſumptam ſacram hoſtiam vixit, nullo alio aut potu aut cibo ſumpto, & poſt id tempus ad conſuetam viuendi normam rediiſſe.

His quoque temporibus Peruſiæ Palumba Interamnenſis annos nata viginti, eadem hoſtia nullo alio ſumpto cibo ſeptem annos vixit, id quod Innocentius octauus Pontifex re quæſita diligenter inſpexit.

Fuit Eugenio quarto Pontifice Gallus quidam nomine Iacobus qui in aula Romana amanuenſis erat. Is graui valetudine affectus, cũ in patriam rediiſſet, Hieroſolymitanã peregrinationem vouit. Inde ergo Romã Nicolao quinto põ-

tifice reuersus, magna eorum admiratione qui rem inspexerunt, dum obseruaretur nec bibere, nec esse vnquam inuentus est, iuréque iurando affirmauit, se iã bienniũ ita vixisse.

Anno quoque salutis quadringentesimo sexagesimo post mille, Nicolaus Heluetius Vnderualdensis post susceptos ex coniuge quinque liberos, cum haud longè ab oppido solitariam ageret vitam, peracto quintodecimo anno sine vllo potu ciboque decessit, veráque inuenta fuerunt quæ prædicebat futura, vitáque prorsus austera fidem faciebat, nihil ab eo de cibi ac potus abstinentia fingi, & tamen Constantiensis episcopus, in cuius diœcesi agebat, profectus ad eũ ipsum locũ, vbi Nicolaus erat diligenter rem perquisiuit, inuentáque palàm literis mandauit, qui vt de re certior fieret sub obedientiæ imperio recusantem parũ cibi sumere coëgit, ob quã rem triduũ grauiter stomachi dolore laborauit. Id quod ipse vereri se antè monuerat. Nec verò Episcopo illi tantũ, verum multis quoque principibus Germanicis, Gallis atque Italis qui eò profecti sunt res hæc explorata fuit. Nos quoque cũ his locuti qui viderunt ac sermones vnà seruerunt, rẽ extra ambiguũ ponimus, præsertim quod de hac cibi abstinentia diligentius quæsitum est, de qua ipse parcè loquebatur, remque non miraculo, sed naturæ tribuebat.

Cęterũ vt tandẽ huic materiæ finis fiat, Valerium quantũ pro ingenij imbecillitate fieri potest imitantes, in huius primi libri fine non de vno, vt ipse sed de tribus Draconibus loquemur. Primũ scribit Possidonius se prope Damascũ vidisse mortuũ, qui hominem in equo sedentem deuorauerat, fuisséque eius longitudinem ducentorũ ac quadraginta pedum. De alio testatur sanctus Hieronymus, cuius longitudo quantũ ipse arbitrabatur quindecim cubitorũ fuit, qui ægypti deserta incolebat. Tertiũ Diodorus scribit viuũ in Alexandriam fuisse perductum Ptolemæo secundo regnante, cuius longitudo triginta cubitos superabat.

De Polypo immenso.

Sed quoniam maiores quoque dracones inuenti fuerunt, de Polypo quodam scribemus: cuius adeò ingens magnitudo fuit vt in genere suo alios omnes superaret. Cum in Hispania piscatores qui thynnos condiunt, singulis noctibus aliquid iis quæ iam parauerunt subtrahi animaduerterent, & propterea diligentius rem obseruarent, non sine in-

genti formidine cùm latratu ſuo canes ad rem inſpiciendam inuitarent, perſpexerunt vaſtam terribilémque belluam ingenti ſpiritu brachiiſque à ſe canes abigentem ad quos defendendos accurrentes, qui aderant variis inſtructi armis magno labore tandem feram confecerunt, cognouerúntque Polypum eſſe, qui eiuſmodi cibi auidiſſimus ſuperioribus noctibus quod piſcatoribus deeſſe querebantur, rapuerat. Huius belluæ caput immenſum horrendúmque fuit, quo Lucius Lucullus qui illud inſpexit putauit quindecim amphorarum, quæ in nauticis rebus Bottæ dicuntur menſuram contineri, brachia autem ingentia adeò vt vix hominis complexu cingi poſſent, internodiáque crurum magnæ ollæ amplitudinem complere, id autem in miraculi teſtimonium ſepoſitum fuit ſeptingentarum librarum pondus exceſſit.

LIBRI SECVNDI DE PRISCIS INSTITVTIONIBVS.

CAPVT PRIMVM.

SEcundum Librum auſpicaturi de antiquis moribus ac inſtitutis ſcribemus. Nonnulla etiam recentiora addemus, quæ fortaſſis haud parum à ratione videntur abhorrere, cum eorum contemplatione in quibus virtus ac bonitas eſt, corrigere noſtra quæ mala ſunt poſſimus.

De Romanis ſponſis.

Nouæ nuptæ apud Priſcos Romanos maritorum domus ingreſſuræ, in primo limine Caiam Cæciliam (alio nomine Tanaquilem nuncupatam) ſemper nominabant, quæ Tarquini priſci Romani regis vxor fœmina fuit, pudicitia atque omni virtutis genere inſignis, vt dum eam nominarent, imitari mores eius meminiſſent: poſtpoſitis quoque aliis ornamentis colus fuſúſque eis præferebatur. His enim inſtitutis

Martias, Portias, atque Lucretias Romani pepererunt.

De Iudæis.

Optimus quoque Iudæorum mos ille erat, in quo Tribu sua deligere mulieribus suis viros cogebantur, hisque imprimis quas bonorum hæreditas sequebatur, alienis enim opibus alienas locupletari Tribus iniquum ducebat. At nunc infœlicia tempora nostra in hoc quoque quantum à prudentibus degenerauêre? Sordêt inter suos nuptiæ, & spretis contribulibus suis partas magno sudore atque sanguine opes à suis, ad Barbaras quoque gentes transferunt. Nec antè malorum consiliorum pœnitentia subit, quàm exhausta gente sua: tum cum pœnitentiæ locus non est palam perspiciunt maritos non virtutem ac genus in huiusmodi nuptiis, sed opes spectauisse.

De Babyloniis.

Quanta prudentia Babylonij matrimonia sua tractabant? quotannis enim stato die locoque puellas suas viro maturas congregabant, forma præstantiorem plura offerenti, despondebant: deformiorem autem minori dote accepturo nuptui dabant, dotemque, ex accepta in formosioris collocatione pecunia, persoluebãt. Ita ex formosioribus deformiorib⁹ dos parabatur, ditésque precio formosarum matrimonia nanciscebantur, minúsque formosæ in quibus ambitionisetiam min⁹ esse debet, sine cuiusquam iniuria ad tenuiores thalamos transibant.

De Gallorum consuetudine circa matrimonia.

Haud malus Gallorum is mos erat, quo in locandis matrimonio puellis vtebantur. Nam ne propter ingratum matrimonium puellæ parentes incusarent, parata magno inuitatorum numero cœna virgini permittebant, vt ex inuitatis maritum sibi deligeret. Electionis autem illud signum erat, cui ipsa ante alios aquam manibus dedisset.

Item de Gallis.

Solebant etiam contracto matrimonio agere, vt mariti tantundem de fortunis suis acceptæ dôti cumularent, fructuum quoque qui inde percipiebantur ratio à viro vxoréque simul quærebatur, vt superstitis illud totũ esset quòd simul cum capite coactum inueniretur. Ita enim facta inter virum vxorémque par conditio plus amoris retentura in matrimoniis putabatur.

De Lacedæmoniis.

Apud Lacedæmones grauis pœna iis constituta erat, qui nunquam vxorem duxissent, aut qui vltra communem morem ducere distulissent. Grauiore etiam mulctabātur, si qui maiorem sequuti dotem, ex aliena tribu duxissent, quando sua probatis moribus inuenissent.

De Britannis qui Scoti dicuntur.

Hac cura in Britannia populi, qui nunc Scoti nuncupantur, carere visi sunt. Siquidem Hieronymus scribit fœminarum communem eos habuisse vsum.

De Leptitanis.

Apud Leptim Africæ vrbem scribitur hunc fuisse morem, vt quo die noua nupta primum in mariti ædes venisset, á socru mutuò ollam peteret. Socrus autem eam negaret, vt á primo ipso die quæ sponsæ erant, socrus suas ferre discerent.

De Germanis.

Solebant apud Germanos qui mariti vellent fieri, vxores dotibus comparare, id quod temporibus quoque nostris veteres meminerunt, apud Celtiberos in Pyreneorum parte quam Biscaiam nunc dicunt, vsitatum fuisse.

De Lituanis.

In Lituania quæ Germaniæ pars est, fœminæ in magna fortuna constitutæ, palàm alere multos iuuenes solent, quos matrimoniorum auditores vocant, palámque secum eos cubitum ducunt, neque tamen ob id viris licet concubinas habere. Stultos profectò homines, qui pronum per se, neque in libidinibus vnquam defessum fœminarum genus, hac licentia certi nihil in matrimoniis relinquere permiserunt.

De Herulis & Indis.

Plus honestatis fœminæ apud Herulos habuêre, dum sedes trans Danubium is populus incoleret, quoniam iuxta maritorum sepulchra, vxores semper suspendio vitam finiebant. Quod etiam magis mirum videtur, cum earũ viri adeò impudicè agerent, vt bestiis quoque cõmiscerentur, & senio confectos, si aduersa valetudine laborarent, ne eos alendi onere grauarentur, occiderent. Indorum quoque coniuges vsque in præsens tempus, seruauêre morem, vt in maritorũ rogo comburerentur, quod nõ veteres solum recentioresque historici tradunt, verum etiam ab iis affirmatur, qui in India per hæc tempora fuere.

De Romanis Consulibus.

Mos erat Romanis consulibus lictoribus ac fascibus per vices vti, quisque mense suo his vtebatur. Vtendi autẽ principium is faciebat, cui in bello mortuus esset filius, vel cui vxor esset, etiam si iunior haberetur, si alter quanquam senior vxore careret.

De veteribus Hebræis Zelotypis.

Illa quoque miranda commemorandaque videntur instituta esse, quæ longo tempore Iudæi seruauerunt, cũ adulterij suspectam haberent coniugem. Ad sacerdotem enim eam perducebant, qui oblato iusiurando membranam sacris verbis conscriptam aqua lauabat, adeò vt inde sacra verba delerentur, conspersaque muliere pauimenti, aut parietum templi puluere præsente viro huiusmodi aquam ea potabat. Mira profectò res, nam si adulterij crimine carebat validior inde mulier abibat: quod si peccasset, hydropisi corripiebatur, venterque eius marcescebat. Verum quia satis de matrimoniis est dictum, nunc ceu ab arbore ad fructum, ita à matrimoniis ad liberos transibimus.

De Romanis.

Adeò veteres Romani, magni semper in liberos paternũ ius fecêre, vt regum temporibus patri filios bis vendere permissum esset, nisi ei pater vxorem dedisset, aut vltrò ducere volenti assensum præstitisset.

De Atheniensibus.

Contra haud immeritò Athenienses vtebantur, vt filius qui artem aut alicuius industriæ genus à patre nõ didicisset, minimè in necessitate parentem iuuare cogeretur.

De iisdem.

Æquè etiam spurios parentum iuuandorum obligatione liberarunt: quod non vt filios procrearent, verum vt voluptati operam darent, se cum huiusmodi filiorum matre miscuisse, pater putari poterat.

De Hebræis.

Quàm seuerè apud Hebræos crimen non pulsati tantum verũ etiam maledicti patris vindicabatur? Nam qui ita male de parentibus meriti essent, nisi prima parentum admonitione corrigerentur, furcarum supplicio multabantur.

De Ægyptiis.

Ægyptij multare parentes à quibus cæsi essent filij non

ſolebant: parum enim conuenire viſum eſt, vt is qui filij vitæ cauſa fuiſſet, ob filiorũ mortem ipſa vita priuaretur. Triduum autem continuum circa filij mortui corpus cum habebant, nam ita & doloris magnitudine quam filij præſentia augebat, & perpetratæ mortis pœnitentia cum ſatis excruciari poſſe arbitrabantur.

De veterum pontificum electione.

Veteres Pontifices cum à populis quorum curam geſturi erant eligerentur, experimento ipſo cognitum eſt, enixè ſtuduiſſe vt honeſtè vitam ducerent. Manans enim de eorum modeſtia in populos fama gratiores ipſos faciebat: ſiquidem multitudinis non imperitæ iudicium frequentius rationi obſequitur. Id ita eſſe res ipſa oſtẽdit cum Gregorius, Ambroſius, Leo & Zacharias propter virtutem quanquam inuiti ad Pontificatum euecti fuerint. Virtutis enim ac doctrinæ opinio quam re præſtiterunt, populos ad id impulit. Contrà autem quos principum fauor & gratia promouet, viros impuros & ſcelerum omniũ miniſtros, qui doctis & modeſtis viris præferuntur, pro bonitate ac doctrina impudicitiam, atque malorum omne genus ſpirare conſpicimus.

De modeſtia veterum ſacerdotum in veſtitu.

Quantò etiam melior erat vſus? cum pontifices ſacerdotes noſtri pari veſte cum aliis, cæterum forma grauiores præ ſe mores ferente vtebantur. qui ſecularium negotiis ſe non immiſcebant, neque iis opibus templa locupletare quærebant, quæ ſpoliatis melius reſtituerentur. Quæ res Ambroſium mouit, vt iis qui à veteri modeſtia diſceſſerant, haud iniuria diceret: Tum ſacerdotes aureos fuiſſe, cum ligneo calice ſacrificarent, in præſentia autem ligneos factos, poſtquam aureis calicibus vti cœperunt: omnis enim ſacerdotũ luxus à Sylueſtro cœpit, cum à Conſtantino Auguſto, à priſca modeſtia pauperieque ad opes euectus huius ambitus & cupiditatis, qua nunc ætas noſtra laborat, ex ſe ſemen protuliſſe viſus eſt. Inde ſacerdotes etiam ad imperia acceſſi. De iis ſenſiſſe videri poteſt Chriſtus, cum Phariſęos taxauit: cum dilatationem fimbriarum & primos in conuiuiis accubitus, cum magiſterij nuncupationem, atque inſuper earum rerum imperia, quæ inſupportabilia ſunt, quæ ne digito quidem ipſi attingere volunt, improperauit. Quid enim noſtri temporis ſacerdotibus cum à recta via

aberrant, confecto aureo ornatu diademate, vestiúmq; immodicarum firmato, quæ sine aliena ope trahere nequeunt, studiũ quoque principalis nominis, sanctissimæque appellationis, item pedũ deosculationes etiam á regibus & augustis factæ, nónne iustè obiici possunt: cũ prima nomina à satis humilibus primordiis incepta, in militarẽ atq; tyrannicã potestatem transtulerint. Verũ ne longius progrediamur iis reprehendendis, quæ principũ ignauia diu ferendo incorrigibilia effecit, ad vetera exempla iis meliora transibimus.

De maiorum supplicationum origine.

Si primorum ludorũ originem à Romanis voto ob grauem pestem stabilitã, quanquam à vero Dei cultu remotã, inter veteres ritus annumerandã esse, vt Valerius multæ doctrinæ atque prudentiæ vir duxit, quanto nos vtilius censere debemus Christianarum Supplicationũ primordia ostẽdere, à veteribus pontificibus nostris modestioribus quidẽ, quàm Romani essent, cæterum non propter minus sæuam causam instituta? Nam cũ vrbem Romã pestis acerbè vexaret, Gregorius primus Romanus Pontifex supplicationes quæ Maiores dicuntur, & sexto Calendas Maias celebrari etiam nunc solent, instituit. Cum ante Mamertus Claudianus Viennensis episcopus vir morũ sanctitate clarus minores in Gallia salutis anno quĩquagesimo octauo supra quadringentesimum ordinasset, quę triduo ante Domini ascensum eduntur, quo tempore rei atrocitate territis Gallis in ipso meridie lupi feræque aliæ vrbes ingressæ in homines grassabantur, quotidiéque aut tellus moueretur, aut de cœlo tacta loca, vel ruerent, vel comburerentur. Quibus malis in Gallia Romæque per hæc remedia finis putatur fuisse inuentus. Quamobrem postea à Leone tertio Roma. pontifice in Aurelianensi concilio per vniuersam ecclesiam huiusmodi supplicationes stabilitæ fuerunt.

De Ægyptiorum regibus.

Ægyptio regi peracto sacrificio sacerdotes quotidie hominum qui virtute excelluissent exempla legebant: ac deinde præsentis regis laudatis virtutibus ante omnia clementiam eius extollebant.

De iisdem.

Ægyptiis regib. domi nec serui, nec vili fortuna homines ministrabant, sed sacerdotum liberi virtutéque insignes

viri, qui vigesimum annum transcenderunt, vt horum conspectu moti à scelere atque intemperantia continerentur.

De Aegyptiorum iudicibus.

Ex eius colloqui inter Ægyptios iudices primarium obtineret locũ, numinis imago pendebat gẽmis & auro cõfecta, quod numen ipsi Veritatem nũcupabant. Hoc enim signo ostendebãt iudicis cordi oriq; veritatẽ inesse semper debere: & cũ conspicerent eam, omnibus præferre rebus oportere.

Item de Ægyptiis.

Cogebant quotannis omnes apud magistratũ nomen & artes suas profiteri, & quos mentiri, aut turpi quæstu viuere inuenissent, morte multabant.

De Romanis Censoribus.

Haud valde erat dissimile id ꝙ à Romanis agebatur. Electos enim duos insignes virtute ciues, morũ magistros sine prouocatione constituebant: qui intẽperanter dicta factáque seuerè notabant. Neque verò mirum videri debet, si cũ hac disciplina vterentur, alios virtute præstiterunt.

De Priscis Romanis.

Haud aliam ob rem Plutarchus scribit, priscos Roma. instituisse, vt securib. quæ præferebantur magistratib. virgarũ alligarentur fasces, nisi vt dũ fasces soluerentur, magistratui spacium cogitandi daretur, ne iratus ea fieri imperaret, quorum postea eum frustra pœniteret.

De Aurelio Alexandro Imperatore.

Longè omnes Roma. ritus, iustitia atque prudẽtia id antecellit, ꝙ facere Alexãder Seuerus cõsueuerat, qui in albo palam nomina eorũ edebat, quibus gerendos magistratus erat demãdaturus: vt omnib⁹ liceret eorũ vitia palã facere, affectis ea pœna delatoribus si obiectũ crimen non probassent, quæ accusatis debebatur, si obiectũ crimen verũ esse inueniretur. His autem qui probantur vestes, argentea vasa, seruos ac concubinas commodabat, vt per hæc adiuti in magistratu pro maiestate Romani nominis lautè viuerent. Neq; inopia aut libidine, quæ sæpè à recto calle hominũ mẽtes auferunt, ad rapinas aut adulteria cõuerterentur. Quã longè hoc melius agebatur quã his tẽporibus? cũ subtracto magistratibus salario promiscuè omne rapinarũ, & iniustitiæ genus permittitur. Quod si quis pro scelere multatur, multa principes locupletantur, & non spoliatis quod ademptum

est, restituitur. Cæterum quoniam ciuiles administrationes satis attigimus, tempus est ad militaria transeundi.

De fœcialibus & Patre patrato.

Consueuere veteres Romani non nisi lacessiti bellum inferre, præmisso semper fœciali aut Patre patrato, qui ereptas res ab hostibus repeteret, assignatis ad restitutionem triginta diebus, nisi forte armis ipsi peterêtur. Quod si intra præfixum tempus res restitutæ non essent, nô ante tamen in hostilem terram arma proferebantur, quàm per fœcialem hosti bellum indixissent. Longè enim pluris ritè iustéque se fecisse, quàm vllam rei bene gerendę occasionem faciebant.

Item de Romanis.

Romanis mos erat neminem suorum permittere aduersus hostem pugnare, quemadmodû senior Cato ad filium scribit, nisi prius sacramento addiceretur. Id autem agebatur, vt non nisi coactus ad alios perdendos ire videretur, & vt ducibus quibus addicti erant, si ex acie fugissent, morte eos, quia contra iusiurandum egerant, multandi ius esset.

Iterum de Romanis.

Illa quoque cōsuetudo prudentiæ plena erat, qua Romani manipulos aut cohortes, quæ timore vel negligentia ordines reliquissent, aut in exercitu seditiosæ fuissent, sorte ex eis delecto decimo quoque capitali pœna mulctabant. Ita enim omniû timore quibus illud imminebat supplicium, & tam paucorum morte militarem disciplinam seruabant.

Item de Romanis.

Vt puniendo seueri, ita iis qui bene virtutem meruissent ornandis, Romani minimè restricti fuerunt. Nam confecto prælio posteaquàm duces in eos animaduerterent, quos in prælio præ ignauia, aut quia non paruissent, malè viderant rem gessisse: tum eorum laudes qui bene pugnassent, pro cuiusque virtute celebrabant. Vt duplici aculeo laudis atque supplicij cùm excitarentur, ad omnia milites pericula promptiores, & firmiores redderentur.

Iterum de Romanis.

Ante omnia autem in seruandis suis quàm hostibus perdendis diligentiores. Eum qui in prælio ciuem seruasset, ciuica corona donabant, quæ quernа fronde conficiebatur: quia passim inuenta quercus facultatem præbebat publici honoris statim in illum conferendi, qui eo se dignum

præstitisset,& in rebus gerendis oblatus honore alios ad spẽ eandem accendebat: fronde autem & non auro huiusmodi ornamentum dabatur,ne pluris aurum quàm humanũ sanguinem, aut laudem quæ ex virtute proficisceretur facere viderentur. Adeóque hic laudis amor patriæque charitas veterum insedit animis, vt nemo apud eos iuuentus fuerit, qui ciuicæ frondis honorem auro permutare vellet.

Iterum de Romanis.

Militaris disciplinæ cura, quàm diligenter Romani seruarunt, ab eorum exemplis abire me non patitur: equitibus enim obesi vastíque corporis, vt eos ignominia notarent, equos adimebant. Nam cum se per crapulam patriæ inutiles fecissent, publico quoque patriæ voluerunt honore carere.

Iterum de Romanis.

Illa inter militares animaduersiones minima habebatur, cum ex ignauorum brachio sanguis hauriebatur. Nam per hunc modum sparso sanguine quem pugnando effundere metuerant, palam fieri eorum ignauia putabatur.

Iterum de Romanis.

Laudandus quoque in Romanis mos ille erat quo renouari prohibebantur hostium spolia, posteaquã longo æuo consumpta inuenirentur: odium enim quod stãtibus spoliis retineri videbatur, tempore cum spoliis ipsis deleri curabãt.

Iterum de Romanis.

Ne illa quidem in eis consuetudo laude sua caruit, vt omnes qui pedibus militarent palum suum, id est, valli partem ferrent, quo semper castra munirentur. Persæpe enim eo munimento magnam hostium vim arcuerunt, quam immunitis castris non sustinuissent. Quanto enim hoc sapiẽtius? quàm quod nostrorum temporum milites solent, qui dum laborem deuitant, sine munimento positis castris, ingentes sæpe clades accipiunt.

Iterum de Romanis.

Vt in milite fides augeretur, & in iis quos alea vel aliud malum profusiores faciebat, frenum poneretur (quidam enim in his pensi nihil habentes sæpe euertuntur) omnium congiariorum dimidiam partem ponere apud signa militem cogebant: vbi decem saccis pro numero cohortium quibus legio constabat, sanctè in maiores militum ipsorum vsus custodiebatur. Qui mos si his temporibus seruaretur,

transfugarum minor eſſet numerus, multique alij qui ſæpe in ganeis, aut alea omnibus quæ militando acquiſiuerunt conſumptis cauponas exercent, aut rebus deſperatis ad heremum confugiunt: ad ſenium perducti honeſtè iis alerentur, quæ iuuenes militando pepererunt.

De Germanis.

Adeò indecorum penes priſcos Germanos putabatur in acie ſcutum amittere, vt cui hoc contigiſſet publicum conſilium ineundi ius auferrent, atque vbi ſacra fierent intereſſe prohiberentur: qua ignominia multi cum premerentur, mortem manu ſua ſibi conſciuerunt.

Iterum de Germanis.

Tãtum erat apud Germanos armorum ſtudium & amor, vt nunquam vel ad conſilium, vel ad diem feſtum niſi armati conuenirent. In conſiliis autem aſſenſum ſuum armorum crepitu declarabant. Itaque mirum videri non debuit, ſi diu ſuam libertatem ſeruauere, qui tum demum à Romanis bello victi ſunt, cum per diſcordiam qui virtute non cedebant, impares facti fuerunt. Horum mos quidem laude dignus, cæterum non tam probandus qui ſequitur.

De Carinthiis.

In Clagefurtino Carinthiorum ſolent iis quos furti ſuſpectos habent, haud diligenti inueſtigatione prius facta in furcis ceruices frangere. Triduo autem poſt inquiſita re per iudicem, ſi verè furtum feciſſe, quo arguebantur inuenti ſunt, furcis appenſos relinquunt. Quod ſi innoxij fuiſſe iudicantur à furcis detracti, impenſa publica cum honoris præfatione ſepeliuntur.

Iterum de Carinthiis & aliis.

Nouus quoque ritus is videtur, quo principes qui Auſtriæ cognominantur vti ſolent, cum primo poſſeſſionem ineunt Carinthiorum ducatus (illis enim Carinthij parent) neque tamen hoc ab re fieri videtur. Nam haud longè ab oppido quod ſancti Viti dicitur in conualle, vbi adhuc reliquiæ cõſpiciuntur ingentis vrbis, cuius nomen de viuentium memoria excidit, magnum lapidem qui illic eſt erectus, quo die Auſtriæ princeps adineũdam Ducatus poſſeſſionẽ venturus eſt, Ruſticus ſorte in ea gente delectus cõſcendit: mediúſque inter macilentos bouem atque equam magna ruſticorum manu ſeptus conſiſtit. In vallem autem deſcendit

Austriæ princeps rustica amictus veste, quem permulti eius regionis principes armati cum signis adeunt, inter quos Goritiæ comes primarium obtinet locum. Rusticus à longè venientem principem conspicatus, ceu admiratione captus, Liburnica lingua (qua illi vtuntur) astantes alios rusticos rogat: Quis sit is qui tam superbo incessu atque apparatu ad se veniat? Illi aiunt regionis ipsius principem esse. Iterum rusticus petit, An is æquus sit iudex? communem patriæ salutẽ curæ habeat? liber an seruus sit? si honore dignus, &c. si ritè Christianus? quæ omnia cum astantes affirmarint, iterum rogat, Quo iure is à lapide se velit abigere? Ad hoc tunc Gotitiæ comes iam factus vicinior, respondet. Abigere te vult, datis sexaginta aureis nummis, hísque animalibus quæ circum te sunt, te cum familia tua onerum immunitate donato vltra principales vestes quas deposuit. His auditis rusticus leniter percussa principis maxilla monet, vt iustus esse velit. acceptísque animalibus quæ iuxta extãt, domum reuertitur. Princeps autem saltu in lapidem se recipit, strictum vibrat ensem, atque omnib. qui petierint iustitiam se ministraturum pollicetur, & descẽdens inde templum ingreditur, principalésque vestes atque officium resumit. Postea peracto conuiuio in pratis Tribunal ad audiẽdos populos conscendit. Hodie in Gallia vbi tam ingentes opes sunt, dum regnum ineunt reges, veste amiciuntur in veterem Germanicum morem formata, quam in hũc vsum religiosè seruant, sicuti in Pannonia diadema, quod sancti Stephani quondam eorum regis fuisse arbitrãtur, alio enim creatum regem insignire nefas putant. Id declaratum fuit in Vladislao, qui etiam Poloniæ regnum habuit, nam cum hoc diadema, penes Fridericũ tertium esset, diu coronationẽ distulit, id quod sex annos etiam egit Matthias Coruinus. Adeò pènes multos antiquarũ consuetudinũ religio valet.

De Gallis.

Haud caruisse feritate ea apud Gallos consuetudo visa est, cum bella suscepturi, armatam iuuentutem edicto ad consilium vocarent, vltimum enim ad consilium profectum diuersis cruciatibus perdebant.

De Catthis gente Germanica.

Ab immanitate Catthorum quoque, abiisse mos in Germania putatus est, apud quos nefas erat, barbam ponere,

aut capillũ secare, aut alio modo exornari, nisi ex prælio occisi à se hostis caput retulissent. Nã ignominiæ in qua prius fuisse putabantur, eiusmodi facto facere finẽ existimabatur.

De veteribus Indis.

Crudele etiam veterum Indorum institutum, & si forsitan ad victoriam non inutile erat. Nullum enim in exercitu præda impartiebantur, qui occisi hostis caput nõ retulisset.

De iisdem.

Illa eorundem Indorum non minus vtilis, & quæ magis ad humanitatem accederet consuetudo visa est, per quam bella gerentes hostium agricolas inuiolatos seruabant. Stultum enim esse dicebant, eos lædere qui vt frugifera humus esset labore suo curabant: siquidem & in bello parti vtrique fruges necessariæ essent, & inclinante ad alterutrum victoria qui superessent, fructus cum cæteris rebus in eius ditione futuri essent, qui victoria potiretur.

De Iudæis.

Obseruare Iudæi quoque hoc solebant, vt in vrbium obsidionibus, frugiferam arborem nullam violarent.

De iisdem.

Antequam manum cum hoste Iudæi consererent, publico edicto facescere ab exercitu cogebant sponsos, qui nondum vxorem domum duxissent. Item qui vineam plantassent, sed nondum ex ea vinum bibissent. Item cœptam domum non expleuissent. His ignauos quoque & timidos omnes addebant, ne illos inchoatarum rerum desideria, hos autem ignauia ita caperet, vt male rem in prælio gererent, atque ea re, fortes audacésque terrerentur.

De Britannis, qui nunc Angli dicuntur.

Quantum laudis secum is Iudæorum mos habebat, qui dictus est, tantum feritatis atque stultitiæ Britannorum cõsuetudo (quæ vsque ad Seueri imperatoris tempora, & fortasse vltrà etiam) quanquàm id non legatur, perdurauit. In prælio enim nudi proficiscebantur, arcu tantum aut scuto lanceàque armati: herba glasto, ora corpúsque infecti, vt hostibus trucior eorum esset aspectus.

De iisdem.

Stultum pariter atque crudele illud erat, quod incolæ eius insulæ seruabant, quæ iuxta Britanniam olim Vectis nunc Mona nuncupatur. Deos enim suos captiuorum san-

guine placabant, quos ante aras pro victimis immolare consueuerũt, donec Romani per Suetonium Paulinum sub Nerone superatos, ad mitiorem cultum redegerunt, euersis templis, combustísque syluis, vbi ea sacra peragebant. Nunc relictis Barbaris ad nostros transeamus.

De Alberico Barbiano Cunij comite.

Alberici Barbiani singularis virtus inter ea præcipuè connumerari debet, quæ in antiquis maximè laudata fuerunt. Nam cum eius ætate nõ nisi barbaro milite bella apud Italos gererentur, id quod in fœdam seruitutem Italiam redegerat, primus ipse Itali generis armare homines cœpit, in eũ morem qui nunc habetur, persecuturúsque Barbaros omnes Italia expulit. Cum autem omissa militari disciplina, artes quoque quæ ei coniunctæ sunt in desuetudinem venissent: decoctóque iuxta primorum seculorum morem corio arma conficerentur, vsum restituit ferro ea conficiendi. Itaq; equestrem militiam quæ nũc habetur non restituisse tantũ, verùm etiam inuenisse ac verus ipsius parens dici potest.

De Italica consuetudine.

Veterum Italorum mos erat non aspernandus, apud quos quanquàm in bello Barbarorum equites adhiberentur, tamen totius exercitus robur Romanorum ciue Italóque homine constabat. In quo duplex erat vtilitas & quod sui generis homines armorum dediscere vsum non permittebant, ac propterea summa rerum Barbarorum arbitrio fideíque non credebatur: & cum è suis maior pars exercitus constaret, soluendis stipendiis ad alienos pecuniam suam non transferebant. Item cum classes ad bellum ornarent, forte ciues suos in eas deligebant. Quæ consuetudo cum ætate nostra exoleuerit, desides atque ignaui deposito armorum vsu omnium Italicarum vrbium ciues facti sunt: nulla tam potens ciuitas est, quæ vel mediocris exercitus vim sustinere diutius possit. Quamobrem si quod nuper vidimus, & nunc etiam magis instare videtur malo Italiæ fato, transalpina manus aliqua numero potens in eam descendat, cum qui in Italia ferre arma possunt, vix ob paucitatem eius conspectum laturi videantur. Quis nisi Deus iam obstare possit, vt de omnium salute, nedum de dignitate actũ non dicatur? In hæc igitur mala nos ciuiũ luxuria deduxit, ac multo magis qui in Italia rerũ potiti sunt,

quos partim auaritia, partim alienæ virtutis formido eò impulit, vt nihil sibi tutum, nisi in thesauris atque exarmatis Italis hominibus arbitrarentur. Hoc idem malum ad ea transiit, quæ naualibus bellis præstare Italia poterat. In quo ne vetustiora repetamus, Venetiæ atque Genua vrbes satis documento his temporibus esse possunt, nam quanquàm imperium terræ latius extenderint quàm cum olim inter se bello decertarent, tamē constat nunc ab eis tot, neque onerarias naues, neque triremes in bellicum vsum instrui posse, quàm tunc cum minore imperio inter se dissiderent. Quod malum non aliunde ortum est quàm à ciuium desidia, quibus adeo militaris labor est grauis, vt nunc ne pecunia quidem comparari in belli vsum homines valeant.

Item de Italis.

Consueuere quoque Itali imperantibus Otthonibus ac Fridericis Germanis, magna ex parte in prælium militaria signa carris infixa deferre: fortasse ob eam causam quod in fuga difficilius seruari possent. In quib. cum grauior militaris infamia si amitterentur consisteret, effugiendi dedecoris necessitas, consistere in prælio milites cogeret.

De primo tormento quod bombardam vocant.

Vetus Romani populi in oppugnationibus industria, Archimedis quoque singulare in conficiendis machinis ingenium, quod in tuenda Syracusarum vrbe, dum eam Marcellus obsideret, maximè ostensum est, nunquam tam prōptum, neque rebus gerendis adeò aptum tormenti genus inuenit, quàm tempora nostra habuerunt. Huius inuenti primum Germani honorem ferunt, quo Veneti in Italia ante alios apud Clodiam fossam aduersus Genuenses vsi dicuntur: & si nonnulli quosdam alios primò esse vsos afferant, quod vt verum sit, haud multò ante fuit. Huius generis tormentorū adeò postea vsus atque industria creuit, vt Carolo septimo in Gallia regnante, cum is oppidum Cariburgi nomine, ad mare positum oppugnaret, quod in Britannorū, qui nunc Angli dicuntur, possessione erat. Galli cum perspexissent vrbis partem maritimam, cum mare reflueret in sicco mansisse, in ea bombardas statuerint, indéque vrbis muros verberarint, vt autē oceanū ad vrbem redire conspexerunt, hæc tormenta præparatis grandib. bursis, quas vncto vehemēter corio confecerant, statim incluserunt, retro autē

fluente

fluente oceano, bombardas in ſicco locis ſuis ſtabiles cum inuenirent, in vrbem agere pergebant. Quod Britanni conſpicientes, quia ab ea parte plurimum vrgebantur, quam natura munitiſſimam rebãtur eſſe, & proprerea manu vt defendi poſſet induſtriæ minus erat adhibitum, haud diu morati deditionem fecerunt. Idem Carolo octauo regnante in Morinis, qui nunc Britones dicuntur, cum vrbs Macloluium oppugnaretur, fieri noſtri temporis homines viderunt. Quanquam autem pèrdifficile videatur, in eo loco Bombardis vti, quem aquæ ſuperemineant, longè tamen magis mirum fuit, quod hac ætate viſi ſunt Genuenſes agere, cum per bombardas, centum quadraginta librarum lapides, in turrim marmoream Labronenſis portus emiſerunt, bombardis in rate ſtatutis, penè mille ac quingentis paſſibus lõgè à littore, anchoris inter duas onerarias Genuenſium haues firmaris. Huius autem inuenti laus, penes Andreã Metellum fuit, aliis fieri poſſe negantibus, vt in mare tãnti põderis Bombardæ, vel nauigij genus vllum vel raris ſufficeret. Sed à militaribus conſuetudinibus, iam ad alios vſus ſparſim tranſeundi eſt tempus.

De Lacedæmoniis.

Haud indigna quæ plurimum commendetur Lacedęmoniorum erat conſuetudo, qua in conuiuiis virorum virtute excellentium laudes, contrãque ignauorum ſordes ac de decora, contemptúſque decantabanr.

De iiſdem.

In conuiuiis quoque adhibere ruſticum aut extremæ ſortis aliquem hominem ſolebant, quem per ebrietatem à recto ſenſu abalienabant: vt eo in iuuenum ſuorum conſpectum producto, ingenua iuuentus ex rerum turpitudine quas temulenti incurrebant, atque ex contemptu in quo penes bonos omnes eiuſmodi erant homines, ipſi diligentius ebrietatem euitarent.

De Athenienſibus.

Non ſine magna ratione apud Athenienſes ea conſuetudo fuit, quam ipſi Oſtraciſmum appellabant. Quotannis enim ſtato tempore omnibus ciuibus coctilis quadratæ formæ terra (quam Græci oſtracum nominanr) dari mos erat: in ea terra is cui dabatur nomen cuiuſcunque ei videretur, deſcribebat. Collectis autem cum hac nominum inſcriptio-

ne coctilibus formis, si numerus earum sex millia transcenderet, is cuius nomen frequentius in ipsis Ostracis notatum inueniebatur, decem annos exulatum abibat. Hoc modo in vrbe libera potentium ciuium ambitio, effrenatique animi continebantur.

De Ægyptiis.

Apud Ægyptios hic mos erat, vt quicunque perpetrare furtum decreuisset, sacerdotum principi descriptum nomen suum præberet: furtúmque perpetratum ad eundem deferret. Hi quoque quibus bona furto erepta erant, ad eundem sacerdotem euntes, rei furto amissæ signa tempúsque denũciabat. Hac ratione amissa domini, si quartam pretij partẽ persoluissent, recuperabant. Fur quoque quarta hac parte contentus, nullo alio periculo furti pœnam deuitabat.

De iisdem.

Singulis quoque ægritudinibus singulos adhibebant medicos, neque ij qui curandi capitis rationem profiterentur, aliam corporis partem curandam suscipiebãt. Arbitrabãtur enim fieri non posse, vt vnus omnium curarum disciplinam rectè teneret, quamuis in vna doctus haberetur. Cautius autem quàm apud nos agebatur, penes quos medici omnium ægritudinum curam inuadentes, sæpè magno ægrorum dãno ignorantiam & cupiditatem suam detegunt.

De iisdem.

Quàm modestè quoque apud eosdem illud fiebat, quod defunctos laudatur, nulla opum aut nobilitatis mentione facta (siquidem hæc non hominis propria, sed fortunæ bona dicunturi) in eis religionem iustitiámque extollebant. Vt hoc laudis genere exornata mortuorum memoria, viuẽtes ad has sectandas virtutes efficacius accenderentur.

De Scythis.

Veteres Scythæ astronomos sagásque qui falsa apud eos prædixissent, accenso carro impositos occidebant.

De iisdem.

Adeò autem omnes peregrinos mores deuitarunt, ceu qui insitam genti illi frugalitatem corrumperent, vt non ob aliã causam Anacharsim occiderint, nisi quod Græco more Cybelis sacra coleret.

De Epidauris.

Aliqua in parte idem mos Epidauriis fuit, qui cum cerne-

rent ſceleratorum conſuetudinem plurium bonis moribus officere, ſciréntque Illyricos multorum vitiorum labe infectos, mercatoribus ſuis commeandi ad eos facultatem interdixerunt. Ne autem iis commodis deſtituerentur, quæ Illyriorum regio afferre poterat: ætate grauem virũ inter Epidaurios deligebant, cuius fama moréſque probarentur, illũ ſolum penetrare ad Illyrios, ſinebant. Isque ſolus in emendis vendendíſque rebus, aliorum ciuium deſideria explebat.

De Iudæis.

Et mira & bonitatis plena Hebræorum conſuetudo erat, qui metendis frumentis relictas ſpicas non colligebant, neque vindemiæ vuas quæ forte vindemiatorum diligentiam effugiſſent. Hæc enim ad pauperum nutrimenta relinquebantur, neque ex agro peregrinum aliquem qui in eo eſſet pellebant, ferentéſque ad torcularia vuas, nemini qui in cibum dari ſibi peteret, negare fas putabant.

De iiſdem.

Si cuiuſpiam ſub onere iumẽtum cõcidiſſe perſpexiſſent, non prætergrediebãtur, niſi prius vt conſurgeret, iuuiſſent.

De iiſdem.

Modeſtiæ quoque plena illa eorum fuit inſtitutio, qua Iubilæum annum quinquageſimo quoque anno conſtituerunt, vt eo anno ſine alia ope æs alienum nexúſque ſolueretur: diuenditæ quoque res inita fructuum augmentíque ratione ad primos dominos reuertebantur.

Item de Romanis.

Commendationem etiam Romanæ nobilitatis mos merebatur. Geſtare enim liberos bullas à collo pendẽtes aſſueuerant, vt cum ſerui eos ex bulla ingenuos eſſe cognouiſſent, cum eis turpiter atque impudicè agere abſtinerent, idque Romanos ipſos eſſe monerent.

Item de Romanis.

Romana plebs in patritiorum equitúmque, id eſt totius nobilitatis tutela erat, per clientelas diuiſa. Ipſius cauſas patritij equitéſque gratis tuebantur. Populus quoque nobilibus cum peterentur honores, ſuffragiis ſuis aſſiſtebat. Plebi puellarum dotes patritij perſoluebant atque in bello captos redimebant, à neutris autem hæc officia improperabantur. Sed haud diuturnus tam ſanctus inter eos mos mãſit, qui inter ipſos amoris ac fidei verum firmúmque vincu-

lum erat, & Romanis rebus fœlicitatem afferebat.

De Parthis.

In conuiuiis Parthi non vxores sed concubinas adhibebant. Ne si forte largiore vino perfusi licentius egissent, cōiuges quarum pudicitiæ consulendum erat, exemplo ad indecora prouocari viderentur.

De Persarum moribus.

Apud Persas mos erat, tria præcipuè liberos suos docere: equitare videlicet, arcu vti, ac verum dicere.

De iisdem.

Tria quoq; apud priscos Persas vehemēter dānabantur, mētiri, inter ærarios esse: item in amnē rem immūdam edere.

De iisdem.

Laudanda etiam apud veteres Persarum reges consuetudo erat, nunquàm enim alio vescebantur cibo, quàm pane, pulte, cardamo & sale. Nam ea vitæ temperantia non mēte modò, verumetiam corpore magis valere se putabant.

De modo quo veteres Ægyptiorum reges sepeliebantur.

Priscis Ægyptij temporibus cum ad sepeliēdos reges suos conuenirent, dum regis vita à sacerdote legeretur, omnibus fas erat ea damnare quæ reprehensione digna cognouissent. Quod si in eo dedecora, per virtutem gestas res superare viderentur, sepulturæ regius honor ac pompa adimebatur. Mos profectò prudentia plenus, ita enim sine populorum periculo regum potentiam, quæ dum viuunt censuram non admittit, refrenabat scrupulus ille, ne propter turpem vitam eis in sepultura honos negaretur.

De Æthiopibus.

Nec minus Æthiopum mos laudem merebatur. Nam qui regum personæ astabant in partem incommodorum malorúmque subibant, quæ regibus suis accidissent. Sponte enim aut mortem obibant, aut membris illis se priuabant, quæ malo fato ipsi reges amisissent. O sanctum morem, ò amicitiæ vinculum singulare, non Barbaris qui in extremo orbe positi sunt, sed Romano senatu dignum. Huic autem cum rem vnam solam similem inuenerimus, si de ea prius scripserimus, relictis veteribus institutis ad militarem disciplinam transibimus.

De Soldurijs Gallica societate.

In Galliæ populis qui Sontiates dicuntur, quædam socie-

tates erant atque amicitiæ vincula, (eiusmodi homines illorum lingua Soldurij nominabant) inter hos mutuus amor adeò arctè colebatur, vt quicquid amico vel in fortunis, vel in corpore contigisset, ipsi in eodem amicitiæ iure essent, ad eadem simul ferenda præsto essent, vel si vita quia amicus eam amisisset, effundenda foret.

DE MILITARI DISCIPLINA.

CAPVT II.

NVllus penè est, qui militarem disciplinam nõ laudet, cum tamen illorum perexiguus sit numerus, qui eam rectè teneant. Hæc enim virtus tantò aliarum humanarum rerum scientiam anteire solet, quantò in humano corpore pedibus caput præstantius habetur. Præsertim cum sine ea exercitus ipsi quamuis ingentes sint, nulli rei magis quam obcæcato Polyphemo comparari possint. Id in Dario Alexander Macedo ostendit. Themistocles contra Xerxen, aduersus Tigranem Lucullus, & Pharnace Ptolemæóque deuictis Iulius Cæsar: item contra Rhadagasium Stilicon, ac postremò superatis sæpius Gothis Belisarius. Nam cum paruo suorum numero ingentes hostium copias fuderint, docuerunt profectò quiddam præcipuum militari disciplina atque virtute contineri. Quid enim ab initio Macedonum regnum extulit? quid adeò Romanum Imperium auxit? vnde Turcarum potentia in hanc magnitudinem excreuit? quid Ægyptiorum regem Sultanum ac Mamalucos ad tantas opes ac regna euexit? profectò per hanc vtilitatis atque honoris plenam militarem disciplinam, hæc cateráque quæ terrarum orbis vnquàm habuit, habiturúsque est imperia peperisse ac pariturам inuenimus. Quæ non sine magna sapientiæ laude reliquis disciplinis tantum prælata fuit, quantum olympicis ludis coronatus victor præconi consueuit anteferri. Itaque de hac disciplina scripturi haud iniuria inter memorabilia exẽpla eorũ, qui hac militari virtute insignes fuerunt, à Thebano Epaminunda ordiemur.

De Epaminunda Thebano.

Is enim cum Thebani exercitus aduersus Lacedæmonios dux esset, & tempus eligendorum magistratuum appeteret, id quod nisi præsente ipso (nam Prætor erat) fieri non poterat, Thebas profectus est, Stesimbroto filio reli-

cta exercitus cura, sub ea lege, ne cum hoste manum conscereret, filius autem plus hostium contumeliis motus (nam præ ignauia eum detrectare certamen increpabant) quàm paterni imperij memor, in aciem progressus hostes penitus fudit. Itaque reuerso patri cum se tanta victoria lætum obtulisset, ab eo primum vt victor coronatus est, deinde statim quia imperium neglexerat, morte multatus est. Nunc ab Epaminundæ seueritate ad Cæsaris clementiam descendemus.

De Iulio Cæsare.

Iulius Cæsar qui Dictator fuit inter Romanos moderatæ militaris disciplinæ singulare exemplum fuit. Ita enim interdum crudelitas bonos milites ad indignationem permouet, vt eos nimis sæua irritent fræna. Itaque is disciplinæ suæ satis humana nobis documenta reliquit. In milite non philosophorum austeritatem, sicut nonnulli duri militaris modestiæ exactores, sed ciuilem modestiam ac virtutem ad res gerendas requirebat. Quamobrem longinquo hoste liberiora militibus disciplinæ fræna remittebat, vt postea propinquior factus cum ita militum animos & vires recreasset, promptioribus diligentioribúsque aduersus hostem vteretur. Nunquam prælij aut expeditionis tẽpus militi prædicebat, vt omnibus horis præsto esse se debere, atque in mediis deliciis si iuberentur, descendendum esse in prælium scirent. Quæ norma multas ei peperit victorias, atque hostes in magnas deduxit calamitates.

Quod si nimia indulgentia milites ad contumaciam descendisse animaduertisset, aut seditionem in exercitu mouere, quæ militaris disciplinæ mortiferum est venenum, ceu bonus insessor, moderatè fræna contrahendo militare imperium sibi vendicabat. Id ciuili bello apud Placentiã ostẽdit, vbi seditiosum exauctorauit, neque antè pristino honori restituit quã de sontibus pœnas sumpsisset. Romæ quoq; Decumanos nimis petulanter ac temerè missionem ac præmia poscentes, similiter cùm ignominia dimisit, quos, cum erroris pœnituisset, atq; in Africam secuti fortem in eo bello operam nauassent, omni tamen prorsus præda, & prædiorum quæ promiserat tertia parte priuauit.

De Cæsare Augusto.

Sequetur patrem Iulium in militaribus exemplis, quem-

admodum in imperio adoptiuus filius Augustus. Nam militaris disciplinæ diligens obseruator, equitem Romanum qui pollices duobus filiis in manibus secuerat, vt hoc modo militari munere excusarentur, ipsum bonáque eius hastæ subiecit: & cum videret publicanos ad hastam accedere, liberto suo bona donauit, atque in eis donec viueret equitem relegauit.

De eodem.

Si cohors aliqua turma in acie locum deseruisset, aut quæ mandabantur transgressa esset, decimum quemque multabat, reliquos adempto frumento hordeo pascebat. In nonnullos quoque centuriones haud secus quàm gregarios milites capitali pœna animaduertit.

De P. Æmilio.

Solebat P. Æmilius noctu exploratores mittere exarmatos, vt se armis tuendi ablata spe, vigilantiores in excubiarum munere essent.

De Pisistrato Atheniensium tyranno.

Pisistratus quoque Atheniensium tyrannus, cum vigiliæ nocturnæ munus obeuntem dormire offendisset, occidit: dicens se eum vt inuenerat, reliquisse.

De P. Sulpitio equitum tribuno.

Pari seueritate vsus est P. Sulpitius equitũ tribunus dum Galli capitolium obsiderent, cum somno captum vigilem ab eo loco præcipitauit, per quem Galli (eos enim non sentiebat) ad arcem conscendebant, quos inde M. Manlius postea reiecit.

De Licinio Crasso Rom. consule.

Cum triennio continuo multi Romani exercitus à Sparthaco fugitiuorum duce pulsi superatíque essent ad eam expeditionem missus à populo Romanorum Licinius Crassus antequam manũ cum hoste confereret, exercitum priscæ disciplinæ atque seueritati restituit. Iunctis enim legionibus quæ ante sæpius victæ fuerant, cum iis quas ipse ducebat, decimum quenque sorte ex eis delectum occidit. Cæterum quanquam occisorum in ea animaduersione numerus ad quatuor milia conscenderet, cum postea hostem semper vinceret, docuit plus viriũ ea animaduersione exercitui additum, quàm occiso tanto numero esse detractum.

De Tyberio Cæsare.

Tyberius Cæsar antequam ad augustale solium conscen-

dixiſſet, cum in Germania exercitum ductaret, præfecto legionis legato ignominiæ notam intulit, ob id ſolum, quod cum liberto ſuo paucos quoſdam equites venatum trans Rhenum non petito commeatu, miſerat, quia vt ab hoſte intercipi poſſent, periculum adiuuerat.

De Sergio Galba.

Sergius Galba priuſquam ad principatum eueheretur cum ſub Claudio Africæ præeſſet, & parcè ob penuriam militibus frumentum diuideret, intellexit militem quendam diuendito tritici modio centum denariis, frumentum à Quæſtore vt ali poſſet poſtulare: cui neque ipſe dedit, nec vendi ab aliis eſt paſſus. Itaque miles fame cõſumptus aliis exemplo fuit datam à ſe auaritiæ operam, nihil aliud ipſi quam mortem peperiſſe.

De Tito Veſpaſiano Cæſare.

Non minus ſeuerum ſe in Iudæa Titus Veſpaſianus quam antè Galba in tuenda militari diſciplina præſtitit. Nam cum equos quibuſdã Romanis equitibus à Iudæis ereptos intellexiſſet, quia præſidio præfecti iis qui lignatum in operũ obſeſſæ vrbis vſum iuerant, vt ſuo equorumque labori parcerent, ademptis frænis paſtum ire paſſim equos permiſerãt, & propterea facto repente à Iudæis impetu, recipere equos nequiuerant: vno ex eis morte mulctato, alios admonitionis rigiditate ab huiuſmodi negligentia deterruit.

De Ælio Adriano Imperatore.

Adrianus quoque Imperator inuenta militari diſciplina poſt Auguſtum, per ignauiam valde corrupta in Germaniã proficiſcens. Et ſi in pacato erat, tamen haud ſecus quàm ſi propinquus eſſet milites exercuit. Tabernacula frondibus facta aut in ſubterraneis locis ad minuendam caloris vim inuenta ſubuertit: atque vt ex ipſius patientia ferendi laboris exemplum alij haberent, interdum pedibus viginti paſſuum milia peragebat. In propatulo veſcebatur lardo caſeóque tãtum inſtructa menſa, nec potaturus, alio vino quam poſca ſiue lora vtebatur, quemadmodum antea Scipiones Marcelliique factitàrant, vt aliorum ſeuerus eſſe reprehenſor poſſet, exemploque ſuo ferendi laboris excuſationem adimeret. Magno enim ingenio perſpexit, non minus delicatioribus cibis corporis atque animi vires, quibus militaris conſiſtit virtus, quàm intenſiore febri humana copora frangi:

quia experimento Hannibalis didicit Carthaginensi exercitui plus Campanas delicias, quàm ingentes in Alpibus niues aut Apuliæ feruidos nimium offecisse soles.

De Pescennio Nigro.

Pescennius Niger militaris vir, qui virtute ad imperium conscendit, nunquam alio quàm militari cibo vsus, exercitui vinum ferri non patiebatur, sed acetum solum, vtpote quod facilius vbique inueniretur. Quamobrem militibus quibus Ægypti finium cura demandata erat cum vinum poscerent, respondit: debere eis amnis Nili aquam sufficere. Neque verò nisi reliquus exercitus sub tecto mansisset, ipse tentorium aut frondea tabernacula subibat, sed subdio manens, alios exemplo suo ad patientiam hortabatur.

Iterum de eodem.

Hic militaris disciplinæ æquè ac suæ suorumque abstinentiæ seuerus custos, cùm intellexisset à milite suo gallinam rustico cuidam esse per vim ereptam, atque ad illius aliarumque nonnullarum rerum epulas raptorem, decem alios adhibuisse comites, ingenti labore, cum ob hoc ipsum ad rebellionem spectare exercitus videretur, vix retentus est quin omnes capitali pœna multaret: lenitáque animaduersionis seueritate effecit, vt denæ per singulos gallinæ ei cui erepta erat persoluerentur, eorumque nullus durante ipso bello in tabernaculo suo ignem accenderet, solóque pane atque aqua vitam duceret.

De Macrino Imperatore.

Non minus seuerè Macrinus Imperator in militari disciplina parendi studium exegit. Is tribunum quòd eo modo quo mandârat exploratores non misisset, morte crudelem in modum affecit. Curruí enim pedibus alligauit ac per tota castra trahi iussit, donec in frusta lacerum corpus prorsus discerperetur.

De Septimio Seuero Imperatore.

Nullum in magnis exercitibus perniciosius malum, quàm nimia licentia ac reuerentiæ neglectus inuenitur. Inde enim orta persæpe paruarum rerum momenta, immensa secum mala traxerunt. Id senior Seuerus cum prudenter videret, non tulit. Nam cum podagra laboraret, & propterea impediri quam decreuerat expeditio videretur, maiorem natu filium eius Antonium Bassianum exercitus Augustum salu-

tauit,arbitratus in eo sceleris nihil à se perpetrari. Quod Seuerus cum audisset lectica se in tribunal deferri, citatisque primis huius consilij authoribus securi percuti iussit, qui omnes humi prostrati, & cum eis vnà reliquus exercitus lachrymans miserabili voce excusabilis erroris veniam peterent, vix tandem adduci potuit, vt petentibus in hæc verba erumpens,veniam daret. Nunc demum intelligitis non pedes sed caput imperare. Per quæ verba affecti corporis impedimento animi magnitudinem atque prudentiam contulit. Quàm seuerè igitur arbitrari possumus in alterius generis seditionem animaduersurum fuisse, cum filij dignitatem, cuius post se cupidissimus erat, à militibus priuatim procuratam,tam acerbo supplicio vlcisci vellet?

De M. Aurelio Antonio Basiano Caracalla Imperatore.

Sub tali disciplina nutritus filius Antonius Bassianus Caracalla cum patri in Imperio successisset, præterquam quod sæpe se cum militibus exercebat,pedibus iter armatus faciebat, ac sæpe magnum spacium militaria signa ipse ferebat: ne tum quidem cum lassus in tentoria se receperat,delicatiore cibo reficiebatur. Sed cum aliis militibus eo pane vescebatur, quod ipse sibi pinsuerat: & tunc in ardenti cinere decoxerat. Scypho quoque ligneo bibebat, per hunc modum aucta bona valetudine magis etiam à militibus diligebatur, cum fraternè se erga omnes ipsos gereret.

De Aurelio Alexandro Seuero Imperatore.

Quæ scripta est in superioribus principibus fuisse militarem disciplinam adeò diligenter exactam,cum ipsi in armis aut consenuissent, aut saltem nutriti essent, ne mirationem mouere debet. Illa magnis miranda est quæ in Alexandro Seuero Augusto extitit, qui vix annos viginti natus in summa rerum affluentia, magnoque Imperio, & ipse se egregium militaris disciplinæ exemplum præstitit, & à militibus vt idem agerent, exegit.Neque enim alio quàm militari cibo vtebatur, apertóque tentorio vt omnes conspicerent vescebatur. Si quis dum agmen incederet in priuatorum possessiones se immisisset,plagis multabat: si gregarius miles esset,appellans, An ita calcari agrum suum vellet? Stipendia militi largè persoluebat,neque ferebat vt vel legati vel aliorum ordinum ductores, sicuti interdum fieri solet, stipen-

dia decimarent. Militem enim bene veſtitum, caligatúmque ac ſaturum aiebat, ſi quid præterea nummorum in baltheo ſecum geſtaret, ſemper dicto audientem fore: quia inopiæ plerunque deſperatio coniuncta eſſet. Hæc cum ipſe præſtaret, à militibus contra ſeuerè exigebat, vt diligenter militarem diſciplinam ſeruarent. Antiochiæ accepit equites nonnullos balneis conuiuiíſque deditos, in ijs omnia conſumere, itaque comprehendi atque in cuſtodia haberi iuſſit. Qua re motus exercitus cum tumultuaretur, ipſe in tribunal conſcendit ac perpetrati erroris grauiter milites increpuit. Cæterum cum ipſi pene minabundi fremerent, ſolus inermiſque toruo vultu grauiterque ſonante voce omnem exercitum militia exauctorauit, iuſſitque vt ſtatim arma dederent. Mira res profectò, ſed tamen vera fuit, vnam principis vocem tam multos iratóſque exarmaſſe milites. Nam ad primum eius verbum eodem omnes momento arma in terram abiecerunt, quæ vnà cum ſignis per populum Antiochenum ad palatium Alexander ferri iuſſit, nec verò multo pòſt cùm eos in priſtinum militiæ honorem recepiſſet, ab eis vllum fortis militis aut diſciplinæ officium in Parthico bello deſiderauit.

De Maximino patre.

Maximinus ſenior priuſquam ad Imperium conſcenderet, ſub Alexandro de quo diximus militauit. In quinto quoque die in armis exercitum educebat, militaríque more quotidie currendo atque luctando exercebat. Ipſe quoque quanquam iam grandis natu campeſtrium exercitationum labores cum eis ſubibat.

De Aureliano Imperatore.

Tam multis antiquorum exemplis operæ precium duxi Aureliani Auguſti epiſtolam ſubnectere, ad quendam ipſius vicarium ſcriptam. Ex ea enim ſeueritatis eius magnitudo vetúſque militaris diſciplinæ ratio comprehēdi poteſt, verba ipſius hæc fuerunt. Si Tribunus eſſe vis, aut potius ſi tibi vt viuas curæ eſt: fac militum manus ab alieno cōtineas. Nemo alienum pullum accipiat, alienam ouem tangat, ab aliena vinea vuam decerpat, aliena ſata calcet, oleum, ſalem ac ligna petat, taxato ei commeatu contentus maneat, prædáque hoſtium non lachrymis ſubditorum alatur, nitida habeat arma, ferramentáque omnia parata teneat, calciamenta

ſint firma, veterem veſtem noua excludat, ſtipendiúmque eius in baltheo & non in culina maneat, torquem, armillam atque annulum ferat, equum ſuum maiorem ipſe perfricet, animal ex hoſte captum non vendat. Mulúmque qui eius ac comitum impedimenta gerit, diligenter curet, mutuóque ſibi milites vt ſerui auxilio ſint, à medicis ſine præmio curentur. Aruſpici & ſagis nihil dent, honeſtè in ſtatiuis ſuis viuant, & qui rixabitur vapulet. O miram diſciplinam non modo antiquis militibus, ſed religioſis quoque viris dignã? Quem enim temporis noſtri militum, tentoriorum, lectorum, vaſorum, ciborúmque ac veſtium, quibus nimis molliter vtuntur, vnà cum rapinis quibus miſeros populos, quos tueri debent populantur, cum hanc epiſtolam legerint, vt ignauiſſimos vehementer non pudeat?

De Romano exercitu.

Quàm continẽtes ſe ſub M. Scauro milites Romani oſtẽderunt nã cùm ſemel caſtra mouerent, in caſtrorum aggere inuenta eſt arbor, optimis fructibus onuſta: quia milites ea diſciplina inſtituti, decerpere ex arbore fructum nullum auſi erant.

De Iuliano ſecundo Imperatore.

Seuerè etiam Iulianus Auguſtus militari diſciplina vſus eſt. Nam cũ bellũ aduerſus Perſas gereret, & tres cohortes à paruo hoſtium numero in fugã compulſæ eſſent, decẽ à quibus primò fuga cœpta erat, militia exauctoratos capite multauit. Ea enim animaduerſione cũ par periculũ fugæ ac pugnæ feciſſet, reſiſtendi hoſtibus dubitationem ademit, atque ita in prælio milites audaciores fortioréſque reddidit.

RECENTIORA.

De Belliſario Conſtantinopolitano patritio.

Belliſarius Conſtantinopolitanus, vt penè antiquos Romanos omni virtutis genere ęquauit, & ita ſcribentis iudicio militari virtute ac diſciplina ſuperauit. Cùm ad recuperandam è Gothorum manibus, Italiam à Iuſtiniano miſſus eſſet, adeò ab omni maleficio milites continuit, vt cũ iter facerent quanquam defeſſi ad decerpendos fructus, qui in via ab arboribus pendebant, nunquam manum extenderint, neque in opacum locum pabulatum frumentatumque iuerint. Quæ res admirationem omnem aufert, quod Itali

eius singulari continentia moti, spretis his malis quæ ab hoste poterant perferre, miro omnium consensu Bellisarij virtutem paruasque eius copias Gothorum multitudini in omne cupiditatum genus corruptæ, antepofuerint.

De Pisanis.

Rigoris etiam plena fuit Pisanorum disciplina, qua salutis anno ducentesimo nonagesimo supra mille vsi sunt, cum è duabus turribus quibus Labronensem portũ tuebantur, Genuenses alteram à fundamentis subruissent, & eius casu atque ruina in mare oppressi essent, qui in ea præsidio erãt. Nam qui in altera erant similem perspiciẽtes imminere casum, desecta quoque ipsorũ magna in parte turri, Genuensium se fidei crediderunt. Qua re Pisani audita, eorum fortunas populari, liberos coniugésque ipsorum in carcere macerarunt: & quotquot ex ipsis qui in præsidio erant in potestatem habere potuerunt, suspensis ceruices fregerunt: obiecerunt enim si tantopere iis chara erat vita, debuisse tuendarum illarum turrium prouincia abstinere. Quam si alij maiore præditi animo suscepissent, fortasse per id tempus quo turris postrema casum differebat, aut aduersa tẽpestate pulsis inde Genuensibus, aut misso Pisis præsidio effici potuisse, ne tanto detrimento atq; dedecore patria afficeretur.

De Genuensibus.

Non minus seuerè disciplinã Genuenses exercuêre quo tempore vrbs eorum ciuilibus armis inter Guelfos Gibellinosque diuisa contendebat. Eo enim tempore Guelfi qui rerum potiebantur, septem viros qui Phaream turrim totam penè à fundamentis subuersam Gibellinis dediderant, ab vrbe ceu saxa, per hæc tormenta, quibus sub Manganorum nomine prior ætas vtebatur, in hostes emiserunt.

De iisdem.

Prisci Genuenses diligentissimi militaris disciplinę custodes, Lanfrãcum Barbarinũ maritimarum copiarum ducem sub eo nomine, qui Admiratus vulgo dicitur, cum septem & viginti triremiũ præfectis, euersis antè domibus, magno auri pondere ac præterea exilio multarunt, quod in Sicilia à Venetis quatuor ac viginti triremibus, cum ipse septem & viginti haberet, nullo ante tentato prælio in terram descendens, fuit separatus. Persuasum enim habuerunt Genuensium virtutem propter solam. Admirati præfectorúmque

ignauiam Venetæ classi cessisse, adeò illa ætate etiam minima criminis suspicio, magni apud Genuenses habebatur. Itaque minimè mirũ videri debet, si postea Pisanos Venetósque, simul præterea Cyprum Hispaniensésq; reges, alios quoque multos ingenti virtute sæpius vicerint fuderíntque.

De Bernardono Vascone Florentinarum copiarum duce.

Seuerum se quoque Bernardonus Vasco Florentinarum copiarum aduersus Pisanos dux in tuenda militari disciplina ostendit. Edixerat enim ne in certam Pisani agri partem pabulatum populatúmque iretur: quod ei in magnæ rei gerendæ quam designauerat, subsidium parci volebat. Itaque cum intellexisset Bartholomæum Pratensem ordinũ ductorem, qui vir manu promptus & bello clarus habebatur, imperium neglexisse, comprehendi, nullaque eius habita ratione securi statim percuti iussit.

De Tamburlano.

Grauem se quoq; & seuerũ in militari disciplina Tamburlanus gessit: id quod inter cætera semel cum exercitum per minorem Asiam duceret, quæ nunc Turcia dicitur, visum est. Nam cum ei lachrymabunda mulier se obtulisset, quęrens ab eius milite nullo dato precio coctum lac, parũq; casei erepta esse, statim consistere iussit exercitum: atque inde agmen ordinatim incedere, vt mulieri facultas esset eum agnoscendi, qui vim fecerat. Agnito igitur rex per pectus se præsente aperiri corpus iussit, in cuius stomacho lac quod mulieri eripuerat fuit inuentum: cui supplicio mulier designata erat, nisi eius rei qua se spoliatam questa erat, signa fuissent inuenta. Hac enim seueritate assequebatur, vt copiæ quas habebat immensas, cum tutus ad castra omnibus esset accessus, omni commeatu semper abundarent.

De Venetis.

Non caruisse seueritate illa quoque dici potest pœna, qua Veneti Nicolaum Canalem affecerunt, quod Venetæ classis dux, cum Mahumetus Turcarum rex Eubœam insulam oppugnaret, præ ignauia obsessis opem non tulisset. Reuersum enim perpetuo exilio damnarunt. Inutilem eum ciuem ducentes, qui pluris vitam quàm Christi religionem patriæque honorem, atque tam multorum aliorum conciuium salutem fecisset. Res profectò vrbe illa digna, cuius imperium tam multos annos in Italia incolume mansit.

DE IVRE TRIVMPHANDI.

CAPVT III.

POst militarem disciplinam triumphandi rationem, vt pote excellentis operis præmium aggrediemur. Hęc autem posteaquam Romanam rem à libero statu in tyrannidis speciem Imperatores redegerunt, & plura per libidinem quàm ratione geri cœperunt, sæpius atque in diuersos modos variata atque interrupta est, vt multis Romanis exemplis ostendetur, quibus haud abs re erit etiam recentiorum temporum quædam subiungere.

De M. Valer. & M. Horatio consulibus.

Mirum profectò min⁹ videri debet, si ætate nostra in qua corruptis moribus viuitur, plus ambitioni quàm legibus dari persæpe inuenimus. Quandoquidem in Romana Republica (quæ ab initio moderationis plenos homines habuit) legimus idem etiam factũ fuisse. Nam cum Valerius consul Æquiculorum gentem bello deuicisset, & M. Horatius eius collega Sabinos, negante eis triumphũ Senatu, penes quem honoris illius daudi ius erat, quia nimiũ populares habebãtur: à populo eum impetrantes (id quod antea nunquam factum erat) non solum non permittente senatu, sed penè in eius contemptũ ambo triumpharunt. Veterũ igitur morem, per Senatũ eiusmodi honorem obtinendi, tum Senatus parua æquitatis ratio, tum ipsorũ consulum ambitiosa mens euertit. Contigitque, vt sæpe in eiusmodi rebus solet, vt huius contentionis vtraque pars infamiam ferret. Senatus videlicet antiqui honoris amissi, & Consules quod eius rei authores fuissent, cui totis viribus obsistere debebant.

De C. Mario consule.

Quanto meliùs humanam cupiditatem Marius frenauit qui cum consul Theutones bello vicisset, Romam vocatus triumphum distulit, conspicatus patriam aduentantibus Cymbris in periculo versari. Catulo igitur collegæ iunctus, apud Vercellas eos fudit, & cum ob geminatam victoriam duplex triumphus offerretur, vno tantum contentus, voluit vt collega simul triumpharet.

De Cornelio Balbo Gaditano.

Non permisit Romanus senatus etiam in peregrino homine præmio suo virtutem carere, vt eo exemplo ciuium

animi ad eam magis accenderentur. Cornelio enim Balbo Gaditano, Æthiopibus atque Garamantis bello superatis, cum ciuitatis iure, vt triumphans quoque vrbem iniret, nouo exemplo concessit.

De Cn. Pompeio.

Cn. Pompeius cum Syllanis temporibus Domitium in Africa superasset, nondum neque consul, neq; senator sed tantum Roma. eques per importunitatem á Sylla triumphum extorsit. Et cum non satis sibi duceret curru vrbem inire, quem quatuor insignes equi traherent, pro equis elephantos adhibuisset, nisi portarum vrbis angustiæ per quas iunctæ belluæ ingredi non poterant, hoc agere volenti obstitissent. Adeò insuetarum rerũ ambitio homines interdũ obcæcat & gloriæ cupidine omnes ducuntur, quæ ita iudicium confundit, vt maior pars cum in sui æstimationem venit, plerunque opinione fallatur: ante alios id malum generosiores inuadit mentes, & longius à ratione quàm alios aufert. Quæ res & si sæpe magnas secum traxit calamitates, id tamen eam interdũ tolerabilem facit, quod persæpe comes ei virtus aliqua insignis est, per quam ingens alicuius gestæ rei conscientia hominem effert.

De M. Antonio Triumuiro.

Et si Pompeio non minus virtutis magnitudo iuuenili ætati coniuncta, quàm Syllana indulgentia triumphũ, quem meritus erat impartiuit, id pernicioso tamen exemplo actũ putatur, vt plus amicitiæ quàm legibus tribueretur. Rerum enim summa postea ad pauciores redacta, deteriores etiam effectus peperit. Siquidem Antonius Triumuiratu Orientem sortitus, cum Partico bello rediret, fortasse Syllano exẽplo motus, vt pro lege voluptatem haberet. Et sicut in Pompeio ætatem Sylla, ita sibi ipse locum dispensaret, non Romæ quæ orbis caput & domina erat, sed nouo more Alexãdriæ magna exercitus indignatione triumphauit.

De Tyberio Cæsare.

Eodem abusu Tyberius Cæsar viuente adhuc vitrico Augusto (quãquam nec res in Rhœtis atque Vindelicis gestæ, neque ætas triumphum mererentur) omnia ouationis nomine, triumphalia habuit ornamenta. Nam cum mos esset vt ouantes vrbem laureati quidem, sed pedibus inirent, ipse curru inuectus nullo veri triumphi honore, nisi nomine caruit.

ruit. Primúſque huiuſmodi ouationis author fuit.

De eodem.

Quod inſolenter in ouatione ſibi ſumere viſus eſt, illud correxit cum decretum à Senatu triumphum propter deuictos domitóſque Illyricos distulit, vitrico, atque vrbe tota propter Varrianam cladem conſternata. Prudenter enim plus habere apud ſe virium publicum dolorem, quàm priuatum ſuum honorem, atque lætitiam, oſtendit.

De Septimio Seuero Imperatore.

Septimius Seuerus deuictis Parthis triumpho vti recuſauit. Nam cum vehementer podagra laboraret, triumphalis currus agitationem ac tædiũ vitare, quàm ſequi triumphalis pompæ cupidinem maluit. Fortaſſe Veſpaſiani memoria commonitus, qui cum de Iudæis triumpharet, faſtidio longi apparatus tantæq; agitationis affectus, ea ſe meritò perpeti tædia, dixit: quia iam ſenio confectus triumphalis pōpæ vanitatem appetiiſſet.

De Ælio Adriano Imperatore.

Longè maiori temperantis animi laude triumphum Adrianus renuit, quàm ij de quibus dictum eſt, non appetiuerunt. Nam cum Senatus populúſque Romanus vellet vt ſicuti Traiano in principatu ſucceſſerat, ita etiam quia Traianus morte interceptus, triumphum de victis Parthis ducere nequiuerat, ipſe pro eo triumpharet, effecit vt pro Traiano Traiani effigies triũpharet, æquius enim duxit & moderationi ſuæ conuenientius, curare vt honos Traiano debitus eius ſtatuæ ipſo mortuo deferretur, quàm ſe eos ferre honores qui pro alienis rebus decernebantur. Cæterum quò maior in iam dictis principibus fuit modeſtia, eò inſolentiores fuiſſe videbuntur, qui nunc ſequentur.

De Aureliano Imperatore.

Aurelianus Auguſtus in aliis rebus temperatiſſimo habitus animo, plus triumphali honore quàm æquum eſſet ardore incenſus, contra mores legéſque de Tetrico viro ſenatorio ciue Romano, quem in Oriente vicerat, & de Zenobia triumphare voluit. Huius honoris nimio ſtudio maculatis aliis permultis, quæ glorioſè ac magna virtute geſſerat: quem enim honeſtum triumphandi prætextum habere potuit, ob ea quæ aduerſus ciuem Rom. atque fœminam geſſiſſet? Cæterum hoc etiam eius cupiditatem magis detexit,

quod non contentus leges triumphandi parum seruasse in iis contra quos bellum gesserat: vrbem iniuit curru, non quem equi vt mos erat, sed quem cerui traxerunt. Sed hoc si sequentibus conferatur, iam tolerabile poterit videri.

De C. Caligula Imperatore.

Caius Caligula iuuenilibus annis nimiáque fœlicitate abstractus, cui non raro coniũcta insolentia inuenitur. Cum valido exercitu in Germaniam profectus, non mòdo non cæso, sed ne viso quidem hoste circumactis legionibus machinísque omnibus, qua parte òceanus terram alluit, milites omnes conchas, atque illa quæ in littus mare euomit, colligere iussit: dicens se ac palatio ea digna esse spolia, & de rebus illis tanquam deuicto spoliatóque oceano magna pompa insanientis potius, quã triũphantis more laureatus vrbem iniuit.

De Nerone Imperatore.

Non minore quoque dedecore suo magnóq; populi Romani dolore, Nero pluribus in locis de musica arte triumphauit. Nam cum ex Græcia rediret, vbi assiduè inter citharistas cantorésque de musica certauerat, quorum multi vt principi blandirentur, superatos se dicebant, Neapolim inire curru voluit, quem albi traherent equi magna murorum diruta parte, vt triumphantes hieronicas imitaretur. Idem cum Antij quoque atque Albæ factum esset, postremò vrbem Romam purpurea veste amictus stellis aureis conspersa, coronatúsque intrauit, maioris Circi fornice, qui prætereunti impedimento futurus videbatur, ad terram prostrato atque inde per velabrũ ad Apollinis templũ periexit, tanquam ad numen quod musicæ arti præesse putatur: nulla habita ratione quod ita imperij maiestatem ac solennem triumphandi pompam, tam vanæ victoriæ titulo macularet. sed relictis tandem insolentium principum exemplis ad moderatiora transeamus.

RECENTIORA.

De Constantio Imperatore.

Quanquam non tam aperta esset, vanitatis tamen plurimum habuit causa, qua mortuo Maxentio Constantius Augustus triumphans vrbem Romam iniuit. Hostis enim Maxentius non externus, sed ciuis Romanus fuit, neque à

Constantio, sed per seditionem à suis cæsus: quanquam Constantius putetur, eo prætextu vsus, vt tunc primum vrbem esset initurus, per eam speciem Romanis opulentum ostentaret exercitum.

De Bellisario.

Modestiorem se æquiorémque in eo appetendo honore Iustinianus Augustus ostendit, cum per Bellisarium ducem suum, superatis Persis Vandalorúmque rege Vildemare siue Gilimere, atque recepta Africa non solum non occupauit duos illos triumphos, sed illi concessit, qui sudore ac sanguine suo rebus fœliciter gestis eos meruerat. Itaque quantum legendo inueni postremus fuit Bellisarius, qui sub Imperatoribus post Augustum triumphauit.

De Castritio Castracane Lucensium tyranno.

Posteaquam Italiam Gothi iam inuaserant, atque nutante Roma. imperio Romani quoque vt triumphis, ita etiam vincendo finem fecerant: abiectus fuit simul cũ virtute etiã mos eius per publicum honorem colenda. Itaque Barbari in quorum potestatem Italica res venerat, nullum iam triũphali honore dignabantur. Hunc autem honorem vt multa alia ad militarem virtutem pertinentia, ceu longè postliminio in Italiam reuocauit Castritius Lucensium princeps, Pisis, Pistorio magnáque Ethruriæ parte armis parta, cum ad altum passum Florentini populi copias capto Raimũdo Cardona earũ duce fudisset: veteri enim more quantum fieri potuit reuocato, triumphali curru vrbem Lucam iniuit. salutis anno trecentesimo vigesimosexto supra mille.

De Alphonso seniore Siciliæ & Aragonum rege.

Alphonsus senior Siciliæ atque Aragonũ rex pari virtute Neapolim vrbem triũphali curru est inuectus vigesimo anno, postquam multo labore magnísque periculis susceptum bellum in Neapolitano regno omnibus in potestatem redactis, absoluit.

De Francisco Sfortia Mediolanensi duce.

Cæterum meo quidem iudicio multo plus laudis meritus est Franciscus Sfortia, cum Mediolanensium totiúsque penè Lõbardiæ parto imperio, vrbem Mediolanũ esset initurus. Paratum enim cũ triumphali honore auratum currum renuit. Dicens eiusmodi ornamenta Imperatoribus deberi. Eodem enim facto victoria illa quæ rara hominibus con-

tingit, & hostes & insolentis animi affectus, qui plerunque victoriarum sunt comites, superauit. Nam rebus fœliciter gestis triumphũ mereri haud paucis cõmune fuit: cæterùm honore illo quem meritus esset, & paratũ haberet præ modestia non vti, fortasse vnius ipsius Francisci Sfortiæ, aut si plurium, certè perpaucorum aliorum fuit.

DE CENSORIA NOTA. CAP. IIII.

QVo studio prisci in vrbeRoma homines à milite omnia militari disciplinæ debita exigebãt, eodem in pace operam dabant, vt illæsa ciuilis disciplina seruaretur: duósque huic rei ac simul nonnullis aliis Censores præfecerunt. Hi enim malos mores peruersósque ritus nimiúmque in diuitibus luxum: quin etiam ipsa immodesta verba seuera animaduersione corrigebant, quam Censoriã appellabant notam. Verum posteaquam publicæ res in vnius arbitrium cesserunt, huius officij parte vt multorum aliorum ab Imperatoribus occupata, & si tantum vt Censores rebus modum non adhibuerunt, quædam tamen memoratu non indigna egerunt, eorum pauca quædam, cæterum haud pœnitenda, additis nonnullis quæ alij gessêre, hic commemorabimus.

De M. Catone Seniore.

Quàm seuera fuit senioris Catonis cẽsura illud ostendit, quod Manilium virum nobilissimum senatu mouit: quia interdiu vxorem præsente filia deosculatus erat. Hoc enim verbo vsus est, dum cũ reprehenderet. Se à sua nũquam nisi cum tonaret præ timore cõplexum esse. Quã excultos ciuiũ mores per ea tempora fuisse credere debemus? cum hæc tam parua, animaduersione tamen digna censerent.

De P. Scipione Nasica, & M. Pompilio censoribus.

P. Scipio Nasica, & M. Pompilius cum equites atque eorum equos recenserent, à quodam equite petierunt quamobrem cum ipse pingui nitidóque corpore esset, equũ haberet macilentum atque strigosum. Qui cum respondisset, equum à Statio seruo curari, se autem ipsum sui curã habere. Intemperantis verbi insolentia magis quàm facto ipso Censores moti, inter ærarios eũ retulerunt, atque adempto

equo suffragii iure in publicis rebus priuarunt. Indignum enim aliquo populi Romani honore putarunt, qui tam impudenter Censoribus respondisset.

Praeclarum censurae exemplum.

Adeò quodam tempore Romani veteres in bonis retinẽdis seueros se gesserunt, vt aduocatum quendam nimis altè coram censoribus oscitantem, parum abfuerit quin graui multa damnarent: nisi iureiurando affirmasset se eiusmodi graui oris oscitandi morbo laborare.

De M. Attilio Regulo & P. Curio Philone censoribus.

Seuera quoque M. Attilij Reguli, & P. Curij Philonis censura fuit, cum duo milia iuuenum Romanorum inter aerarios retulerunt, iuréque suffragij in publicis rebus priuarunt. Quia Hannibale bello Italiam premente quadriennium sine legitima causa non militarunt. Indignos enim in suffragijs publico honore duxerunt, eos quibus sanguis suus quàm patria charior fuisset.

De Fuluio Flacco.

Rigidum censurae exemplum Fuluius Flaccus in censura ostendit, Fratre Fuluio senatu moto, quod legionem in qua tunc Tribunus militauerat, sine consulis iussu dimisisset.

De Censoria nota in Sabaconum.

Marius magno labore Praeturam assecutus, cùm accusaretur largitione eam obtinuisse, atque inter coniecturas illud adduceretur quod Sabaconi minister Cassius intra sedilia consilij ire visus erat. Sabaconus de eo interrogatus, excusauit à se Cassium accersitum, vt ex cãthatulo quem secum habebat biberet, quem ei posteà statim remisit. Is igitur à Censoribus fuit notatus, nam siue largitione vsus id negaret ob Praeturam, siue verum esset eum ob id solum vt biberet Cassium vocasse, ob intemperantiam nota dignum censuerunt: quod publico in loco vbi munus publicum gereretur, bibere non erubuisset.

De Claudio Nerone Imperatore censore.

Claudius inter multa quae ineptè in censura, & propterea reticenda gessit, vtcunque rem vnam memoratu dignã egit. Nam cum apud eum accusatus esset iuuenis Romanus tanquam ob dissolutos mores nota dignus, & is citatus cum patre ad eum profectus esset, qui principi filium bonũ ac virtute praeditum affirmabat. Nulla alia expectata re eũ Claudius

iudicio liberauit, affirmans illum domi suum habere censorem. Prudenter enim ostendit nulli maiorem quàm patri curam de filio esse debere: posséque vrbem publica carere censura, si omnes domi suæ censores esse vellent.

De Vespasiano Imperatore.

Memorandum quoque Vespasiani Augusti verbum fuit apud quem vtpote ad censorem quidam Senatori in verborum cõtentione accusabatur, maledixisse. Respondit enim Senatori, non debere maledici, cæterum pro maledicto referre maledictum licere. Sapienter enim declarauit nõ minus indecenter Senatorem maledicendo, aliorum proteruã loquacitatem irritare, quam alios non lacessitos senatoriam despectu dignitatem habere.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus Augustus, vt principibus plerunque mos est, in alios ob ea crimina sæuius animaduertere, quæ ipsi frequentius admittunt, cum Censuræ munus suscepisset, ciuem Romanum quæsturę functum honore, Senatu mouit, quod choreis ac mimicis gesticulationibus nimium daret operã. Impudicas quoque palam mulieres succedẽdi in legatis iure, atque in publicum lecticæ vsu priuauit. Arbitratus eas quæ gentis ipsius vnde essent orta, ac priuatum suum publicúmque honorem contempsissent, non debere vllius publici honoris aut priuati commodi partem habere.

Iterum de Domitiano.

Idem quoque equitem Romanum iudicij honore priuauit, quia vxorem quam vt adulteram repudiauerat, in coniugalem thalamum recepisset. Sed iam finis Censoriæ notæ ponatur, & ad publicæ existimationis maiestatem quæ veneratione digna est, veniamus.

DE MAIESTATE.

CAPVT V.

SIcut opes regnáque sæpius fortunæ beneficio & nullo virtutis merito concessa, homines interdum in venerationem adducunt, multis quæ alioquin pudenda esset infelicitatis vmbra latentibus: ita sæpius per virtutem eiusmodi honor verius firmiúsque paratur. Hunc nos honorẽ ceu diuinam verendámque rem, maiestatem aut existimationem nuncupabimus, eorúmque nonnulla ponemus exẽpla,

qui plus eiusmodi sibi maiestatem excellenti virtute pepererunt: quàm permulti homines regésque per opum magnitudinem ac potentiam non tulerunt.

De Themistocle.

Omnem inter homines laudẽ ea excedere putari debet, quæ ceu ita extorquente virtute ab hostis ore proficiscitur, quia suspicione prorsus carere videtur. Id quod Atheniensi Themistocli contigit, quem virtus partæque ingentes victoriæ in eam nominis existimationem extulerunt, vt patria pulsus cum ad Barbaros se recipere cogeretur, Xerxes Persarum rex Græci nominis acerbissimus hostis singulari cum honore lætitiáque exceperit, sæpiúsque vt traditum est, inter suos dixerit, videri sibi fœlicem se esse quod ei fortuna Themistoclem amicum dedisset, cuius rei tanta eum lætitia cœperat, vt sæpe noctu experrectus ministros rogaret, An secũ Themistocles esset. Huiusmodi autem verbis congruentia addidit facta, vrbes enim opésque ingentes ei dono dedit. O venerandam maiestatem maiorique laude, quã vt mediocri possit cuiusquam efferri facundia, dignã! Tantũ tamque superbum regem pluris exulem hominem (quem hostem habuerat) quàm tanti regni fastigium tãtásque opes quantas possidebat, ob vnam virtutem facere quæ Themistoclis animum secuta erat victoriis ingentibus ornata: adhuc enim persico sanguine penè madebat.

De Platone Philosopho.

Reuersus ex Sicilia Plato cum in Olympiam peruenisset, populi qui ludorum gratia eò conuenerant, vt eius aduentũ intellexerunt, relictis ludis ad eum excipiendum omnes cucurrerunt, eum ceu diuinum hominem è cœlo missum venerantes atque admiratione capti spectãtes. Quod si quis Græcorum vanitatem Olympiorum ludorúmque studia considerauerit, contráque quam paruis natalibus Plato esset ortus, intelliget, quanti eiusmodi esset honor faciendus, quẽ Græci nunquam antè principi vlli aut regi exhibuerant.

De Philopœmene Megalopolitano.

Non minora virtutis præmia, nec minorem in homine maiestatem ostendit, id quod Nemeis ludis, Philopœmeni Megalopolitano Græci præstiterunt, posteaquã apud Mantineam nobilem illam victoriam consecutus fuit. Lustrato enim illic exercitu, cum citharistæ permulti cantorésque

interessent, canente hos versus. Pylade, per hunc ducē Graeciæ vrbes libertate omnes ornatæ fuerunt. Conuersi omnes populi in Philopœmenem maximo ac lætitię pleno clamore eius virtuti hos conuenire versus testati sunt.

De Aristotele Philosopho.

Quanti etiam Aristotelis doctrinæ maiestas facienda? cum Philippus Macedonum Rex, vir prudentissimus, nato Alexandro ad eum scripserit. Non tam se suscepto filio lætari, quàm quod Aristotelis natus ætate ab eo posset ita erudiri, vt dignus Macedonico regno euaderet. Maiore spe in eius institutione posita, quàm vel in regno, vel in cæteris qui tunc viuerent philosophis.

De Photione Atheniensi.

Photioni integritas atque iustitia eam peperit maiestatem, quam victoriæ atque doctrinæ iis dedêre de quibus est scriptum. Nam quoties ab Atheniensi populo cum exercitibus aut classibus dux mitteretur, ab amicis ciuitatibus fœderatísque apertis vrbium portis liberè cum militibus excipiebatur, atque non vt Atheniensis, sed tanquam ipsarum vrbium ciuis ab omnibus conspiciebatur; cum longè secus alio cum exercitu aduentante ageretur. Clausis enim portis ac porticibus cathenatis armati, tanquam non amicos expectarent, sed ceu insidiarum plenos hostes arcere oporteret, omnes pro muris excubabant.

De Zenone Cittiæo Philosopho.

Quæ regna? aut quæ victoriæ? vel quæ doctrina tantum maiestatis in homine aliquo potuit, quantum integritas bonitásque Zenoni Cittiæo Cyprio philosopho peperit? Apud eum enim dum Athenis moratus est, ciues portarum vrbis claues posuerunt, tutiore eas esse loco quàm quouis in templo putantes. Certius illi quamuis peregrino communem salutem, quàm vlli conciuium suorum credentes, cuius virtutem vt populus Atheniensis quanti à se facta esset, testaretur, aurea statua corona insigni donauit.

De Pyrrho Epirotarum Rege.

Interdum res ita fortuna sortitur, vt cum virtute aspectum quoque eum coniungat, à quo mira proficiscitur gratia, hominémque eum in quo hæc conueniunt etiam hostibus verendum faciat. Id in C. Mario apud Minturnas ostēsum est. In Pyrrho quoque Epirotarum rege palam conti-

git, cum agros ingressus suis cedentibus ne fenestra dimissis saxis ad terram prostratus fuit, tum enim humi iacens à Zotypo inuentus, cum vt caput adimeret, galeam ei Zotypus detraxisset, patû abfuit quin inuiolatus ab eo relinqueretur, adeò Pyrrhi conspectu perterritus est. Cæterùm facinoris horrorem vincente auaritia, Zotypus ob præmium quod inde sperabat ad demetendum caput reuersus, adeò verenter operi manum apposuit, vt vultum conspicere non auderet, sed citis ictibus gladio collum, & pro collo interdum os ipsum percutiens, vix tandem adimere reliquo corpori caput potuit. Neque profectò mirum videri debet, vt Pyrrhi Regis excellens virtus intrepidúsque animus, quæ etiam in mortuo corpore videbantur præfulgere, à se Zotypi vilem cupiditatem, vtpote à regis virtute prorsus alienam iniecto horrore repellerent.

De Alexandro magno.

Posteaquam Antonio Cleopatrâque in Ægypto deuictis, Augustus Alexandriam ingressus est, id quod primum in ea vrbe optauit conspicere, Alexandri Magni corpus fuit, quod non verborum solum, sed etiam coronæ prosecutus honore totum floribus consperfit, rogatúsque an Ptolemæorum Ægypti regum inspicere corpora vellet. Respondit reges se, & non mortuos videre voluisse. Graui testimonio ostendens inter eos reges vnum esse Alexandrum, qui virtute ac fama viueret. Laus profectò quæ fine alio teste Alexandri maiestatem testaretur. Cum ab orbis terrarum principe profecta in quo prudentia esset, adulatione atque errore putari debet, caruisse.

De Pelopida Thebano.

Apertè tunc ostensum fuit, quantum venerationis secum ij ferant, penes quos prudentia atque iustitiæ cultus est. Cum bello inter se decertantes Ptolemæus atque Alexander Macedonum reges, spretis multis vicinis regibus, solum te, ô Pelopida, controuersiarum suarum arbitrum fecerunt, pluris bonitatem tuam quàm regna viresque aliorum facientes. Tuum enim solum verbum plus ad frænandã duorum præpotentium regum cupiditatem valuit, qui vicini atque hostes armati erant, quàm magni exercitus vires effecissent. Nam nullo stricto gladio, nullo effuso sanguine pacem quam tu dixisti seruarunt.

De Numa Pompilio Romano rege.

Quod fidem duo reges Pelopidæ habuerunt, virtutis eius ac maiestatis magnum argumentum fuit,sed non minus illud est quod Numæ populus Romanus habuit.Cum per legatos eum vt Romam regnatum veniret vocauit, id autem haud sine difficultate impetratũ eum ipsum populũ Romanum Numa adeò audiẽtem dicto semper habuit,vt ipso regnante nulla vnquam seditio mota fuerit, nullósque is corporis custodes habuerit. Vrbem antẽ quæ Marte orta martialibúsque rebus aucta erat, iísque etiã alebatur, nominis sui maiestate,atq; virtute ad religionẽ anteactæ vitæ prorsus contrariã traxit. Quod igitur maioris vnquã maiestatis exemplũ, aut huic par inueniemus?scilicet peregrinũ hominẽ in priuato ortum educatúmq; statu precibus ad id vocari,ad quod nonnulli consules senatorésq; cum ascẽdere armis quæsiuissent,nequiuerunt,aut saltẽ sine armis aut suspicione non retinuerũt.Hoc nõ vires Numæ,nõ ingenij sagacitas aut opes, sed virtutis, fœlix profecto maiestas peperit.

De Cn. Pompeio Magno.

Maximam quoque Cn. Pompeij Magni maiestatem penes populum Roma.arbitrari debemus fuisse:vel ob id solũ quod in comitio ostensum est cum congregato populo, vt Mithridatico bello prætor crearetur, Roscius obstaret:monito populo vt alium eligeret,ac conitem ei Pompeium daret digito eum designãs vt qui audiendi facultatẽ in tumultu non habebant,digito qui designabatur intelligerẽt. Nam tunc arbitratus Pompeij maiestatem lædi populus si comes fieret,indignatione vniuersus est motus, sublatóque in eam magnitudinem clamore, vt superuolantes corui in populũ attoniti,caderent,nõ antea comitiis discessit, quam vni Põpeio Prætura, & quicquid ipso distante expeditioni videretur necessarium esse, decerneretur.

De M. Antonino Philosopho.

Legitur Antoninum philosophum propter doctrinam virtutémque in eam venisse existimationem, maiestatémque, vt eo imperante ferrent palàm homines Platonis impletum esse verbũ. quo dicebat. Tum orbẽ terrarũ fœliciter habiturũ,cũ contigissẽt vt philosophi rerum potirẽtur. Ob id igitur ipso mortuo velut incæstus,atq; sacrilegus est habitus ciuis,qui domi eius nõ habuisset imaginẽ, dignũ ducẽtes

vt aut metallo aut saltem pictura eius virtutis seruarent memoriam, cuius vitam natura diuturniorem passa non erat, id quod in contrarium ante de Caio Nerone, ac Domitiano visum erat: quorum memoriam extinguere propter sceleratam nefandamque vitam quæsiuerunt.

De Tito Liuio Patauino.

A Gadibus homines Romam venisse, Hieronymus scribit, vnius Liuij videndi studio cum facundiæ eius fama ipsos traxisset, maiori admiratione Liuium intuiti, qui populi Romani res gestas scripsisset, quàm vrbem illam quæ res ipsas ediderat, multis admiratione captis, quod in vrbe orbis terrarum principe, in qua innumerabilia erant, quæ spectare homines cupere possent aliud esset, quod ij Gaditani plus quàm vrbẽ ipsam cernere desiderarẽt. Fortasse enim ij putarũt ex Liuij aspectu melius se veterem Romanã frugalitatẽ, fidem, synceritatem, atque integritatem: & his virtutibus ferocium ciuium adiunctos animos lacteo eloquentiæ fonte expressos, quam ex statuis aut ædificiorum magnitudine comprehensum.

RECENTIORA.

De Apollonio Thyanæo philosopho.

Ad recentiora maiestatis exempla transeuntes, vnde melius quam ab Apollonio Thyanæo philosopho ordiemur? Nam excellenti doctrina sua ac singularis innocentiæ fama quanquã adhuc sileret, nodũ peracto Pythagoreorum quinquennio, multas Asiæ inter se decertantes vrbes solis nutibus ad pacẽ redegit. Id præcipuè Aspendij egit (quæ vrbs in Pãphilia est) nã cũ illic propter annonæ caritatẽ, inopes contra opulentiores tumultuarentur, nutu inopes repressit, ditibúsque persuasit vt erga tenues, largos se præberent. Quibus ex rebus aucta eius veneratio, etsi inops nudísque pedibus iter faceret: non solũ apud Asiæ vrbes, apud quas ceu numen colebatur, verum etiam à Babyloniis Indísque regibus magnis honoribus exceptus fuit, & omni necessària re adiutus. Tantum enim venerationis maiestatísque secum fert doctrina ingens innocentiæ vitæ coniuncta, vt vbi ne tutum quidem se arbitrabatur, illic summo in honore haberetur.

De Ambrosio Mediolanensi episcopo.

Cum in Gallia Arbogastes comes esset, & post longa

bellâ multásque de hostibus victorias pacem iniuisset, in cœna cum Galliç principibus, rogatus est ab eis, An Ambrosium nouisset? qui cum & nosse se, atque ab eo amari respondisset. Subiunxerunt principes qui id petierant: Haud igitur mirum est, si nos bello vicisti, qui Ambrosij amicitia vteris, nam si stare solem iuberet, dicto is audiétem esset habiturus solem. Partas igitur de nobis victorias, non amplius Arbogastes tibi, non Romani Imperij viribus, non Romanorum exercituum virtuti, sed Ambrosij vnius sanctitati tribuimus. Adeò in ingentem apud omnes maiestatem sanctitatis quam virtute atque sapientia parauerat, Ambrosium fama extulerunt.

De Moyse Ægyptio Heremita.

Non minor etiam apud Saracenos habita est Moysis Ægyptij heremitæ maiestas, quàm illi virtus & morum sanctitas peperit. Nam Mauuam Saracenorum reginam præpotentem ab idolatrico cultu ad Christi fidem perduxit. Valentiniano enim Imperatori scripsit si Moysem Ægyptium heremitam, & non alium ad eam episcopum ac fidei doctorem mitteret, ad Christianam religionem se transituram esse. Persuasa sibi sine illo non benè se hoc opus impleturam.

De Benedicto Abbate Casinate.

Maiestatem quam in Moyse Mauua regina reuerita est, Totila Gothorum rex in Benedicto coluit. Fama enim illius impulsus, ad eum in Cassinatem montem profectus est videndum, & si tunc ipsum suscepta aduersus vrbem Romã expeditio occupatum habebat, vt igitur in eius conspectum venit, & solus sederet senio, & squalore obsitus Abbas, tamẽ vt eũ intuitus est, quanquam adhuc longè ab eo esset, immanis ac barbarus rex, quem Imperij Romani magnitudo non mouebat, senis & inopis Abbatis existimatio mouit. Ad terram enim concidit, humi vtroque nixus genu, sanctoque homini, ceu eius conspectu indignus appropinquare non audebat. Neque Abbatis hortationibus ante se mouit, quam Abbas ad eum profectus manu sua ipsum leuauit. Potuit enim homunculi virtus apud ferocis regis verendam potentiam id efficere, quod nulla humana potentia vt præstare Totila vellet, regi alicui, ne dum priuato homini effecisset. Tali igitur experimento edocemur, longè plus virtutum morumque sanctimoniam sæpe quàm arma efficere.

De Paulino Nolano Episcopo.

Hoc ipsum in Paulino quoque Nolano Episcopo ostensum est. Nam in Valentiniani tertij Imperatoris morte à Genserico Vandalorũ rege cũ Nolanis ciuib⁹ permultis captiuus in Africã perductus, ob conspectus venerationẽ mãsuetósque mores, atque ingentẽ virtutẽ dignus habitus fuit, qui non solũ liberaretur, verũ etiam vt reliqui Nolani captiui cũ eo datis nauibus, atque in multos menses commeatu, sine vllo precio in patriam remitterentur.

De Epiphanio Papiensi Episcopo.

Magna etiam visa fuit Epiphanij Papiensis Episcopi maiestas, cũ à Theoderico Gothorum rege ad Gundabarũ Burgundionũ regẽ, qui vastata Liguria, cũ ingenti præda ac captiuorũ manu redibat, missus, magnã auri vim ad redimendos captiuos secum ferret. Nã præterquã quod paruo auro multos redemit, in ea virtutis atque sanctitatis opinione habitus est, vt sex milia sine precio impetraret. Itaq; apud hunc atque Paulinũ non minus existimatio, in quam propter singularem vitæ innocentiam atque virtutem venerant, quam apud Pyrrhum Fabricij militaris virtus valuit.

De Petro Morono heremita.

Vacante apostolica sede, iam secundo anno, per Nicolai Quarti pontificis mortem, propter graues Cardinalium in eligendo successore contentiones, vnanimes tandẽ conuenerunt Cardinales, vt Petrum Moronũ heremitã pontificem crearent, arbitrati illũ vnũ, ad tantã dirimendã contentionẽ, lapsǽque in deterius Ecclesiæ corrigendos mores, remediũ esse posse. Boni enim illius viri sanctitatis opinio, inopiáque humili consociati spiritu, plus valuit, quã versuta eorum doctrina, opésque qui locũ, quem ipse non quærebat, inuadere moliebantur. Electus igitur à sacro senatu secularibúsque multis principibus in Æquorum vrbem Aquilam exceptus, vetulus heremita asinæ insidẽs, horrida amictus veste, omnes in admirationem venerationémque simul haud aliter permouit, quã si redemptorẽ Hierosolymã palmarum die ineuntem viderẽt. Humilis enim illius vestis, atque peruilis animalis, quod senex insederat, Imperium, cardinalium fulgens purpura candidíque equorum greges subierunt, virtutẽ ceu cœlitus missam, quæ sub tam humili latebat habitu adorantes. huic enim humilitati Deus, hoc ceu prærogatiuę mu-

nus cōcessit, vt qui ei aduersarentur, eámque fugiunt, in aliis ipsam adorare cogantur.

De Bernardo Abbate Clareuallensi.

In scissura quam Christianæ Ecclesiæ contentiones illæ iniecerant, quibus inter se de Pontificatu decertabant Innocentius secundus ac Petrus Leo ciuis Romanus qui Anacletum se nominauit, cum Innocentius se in Galliam recepisset, vt saluti suæ consuleret, vrbi Romæ multísque aliis gentibus inuisus, adeò vt iam Gallorum quoque studia erga Innocentium nutarent, Bernardus Clareuallensis abbas, qui in Gallia sacras habebat conciones, Innocentij partes tanquam veri Pontificis suscepit, itaque Galli eius virtutem doctrinámque tanti fecerunt, vt nullo alio facto iudicio, Bernardi sententiam in deligendo ex Pontificibus altero secuturos se affirmârint. Nam etsi secularium principatuum ea res non parum intererat, atque vrbs Roma cum ingentibus prouinciis virique doctissimi permulti pro altera parte starent, Galli tamen vni Bernardo plus tribuentes, Innocētium Pontificem acceperunt.

De Francisco qui Paulæ dicebatur heremita.

In eandem penè existimationem venit Franciscus Paulæ heremita, vir natione Calaber, cum à tertiodecimo anno, vsque ad sexagesimum heremiticam egisset vitam, obsonio nullo cibos suos molliente. Quamobrem missis à Ludouico vndecimo Gallorum rege, ad Ferdinandum seniorem Neapolitanū regem oratoribus, qui precibus multis hoc peterēt, vix tandem Sixto quarto Pontifice ita iubente, adduci Frāciscus potuit, vt in Galliam ad Ludouicum se conferret: à quo per omne regnū, quo iter habuit præmissis sacris, ceu si Cardinalis cum legationis honore illuc tenderet, exceptus fuit, quanquam literarum expers esset, ab eo Rege eiúsque filio Carolo Octauo, consiliis de magnis rebus adhibebatur, sententiáque eius præferebatur, Alexandróque sexto pontifice, hoc præbente, princeps quintæ regulæ factus fuit, quę postea ab eo nomen accepit.

De Symonetto Camertino heremita.

Ardebat longo bello Italia, decertantibus inter se Francisco Sfortia Mediolanensi duce, ac Veneto Senatu, quorū discordias componere, cum multi Christiani principes frustra tentassent, Symonettus Camertinus heremita, suscepto

negotio, quod propter vitæ bonitatem nullo precio putabatur adduci posse, vt magis ad alteram inclinaret partem, ad pacem ambos redegit, quæ ei postea cognomentum peperit.

De Balduino tertio Hierosolymarum rege.

Post tam multa religiosorum hominum exempla secularia nonnulla addituri, à Balduino tertio Hierosolymarum rege quinto rem ordiemur. Nã septem & viginti natus annos, cùm mortẽ obijt sine vllis liberis, & à Berytho Hierosolymas efferretur, quod in ea vrbe sepeliri voluerat, non eius regionis solum Christiani homines lachrymis ipsius mortẽ prosecuti sunt qui vndique spectandi gratia ad viã qua ferebatur concurrebant, verum etiã multi Turci doloris ob eam mortẽ socios se præbuere. Quinetiã cũ Noridanũ Damascenorũ Sultanum quidam monerent, in ea morte occasionẽ offerri, Christianos homines qui in Syria, degebant, dum rege carerent atque in dolore versarentur, opprimendi, mortui regis virtute motus Noridanus respondit. Nullo modo se assensurum, vt Christiani vexarentur, donec iusto dolore defunctum bonum regem suum prosequerentur, quem eiusmodi esse dicebat, vt ei similis in orbe reliquus nullus esset. O admirandæ virtutis vires, in tenera ætate iam maturæ, quę hostem quoque ad regem illum laudandum verendumque etiam in morte coegisti, quæ odium, quod motum bellum alebat, quæ diuersæ religionis studia, quæ solent plerunque implacabilia esse, superasti. O nunquam reticenda barbari hominis in colenda virtute bonitas, cum militarem auaritiam, dum funeris cerimoniæ peragerentur à præparata præda continuisti.

De Iagello Lituanorum principe.

Pari etiam reuerentia eadem virtutis opinio Polonos Christianos populos rege carentes compulit (aliis regionis quam ipsi incolebant postpositis, quorũ in propinquo multos habebant) gentis suæ regnum ad Iagellum idolorum cultorem Lituaniæ principem deferre, qui posteà in sacro fonte per baptismum regeneratus Ladislai nomen accepit, adeò omnes illæ nationes iustum eum, & humano ingenio esse, nullàque regia carere virtute putabant.

De Francisco Sfortia principe insigni.

Franciscus Sfortia inter Italos principes clarissimus adeò

grato venerandóque fuit aſpectu, tantumque nomen ei virtus etiam inter hoſtes pepererat, vt maieſtatis plenum dicere poſſumus fuiſſe. Hoſti quoque formidoloſus, quod raro coniunctum inuenitur, apud eundem venerationis habebat plurimum. Id eo bello quod Mediolanenſi populo mouerat, quo poſtea ad Ducatum euectus fuit apud Bripium in amnis Abduæ ripa clarè apparuit: nam cum vt opem ferret caſtellis quibuſdam, repentino hoſtium incurſu laborātibus progrediendi ſtudio, aperto capite inter hoſtes perlatus eſſet, ab eis genu humi poſito adoratus, deoſculandæque manus ſtudio omnibus ad eum accurrentibus, communis omnium militum parens nouúſque Mars ſalutatus fuit. Quid enim aliud hoſtibus circumſpectum te Franciſce tūc defendit, quam maieſtas nominis tui? quæ vt te mirarentur ac venerarentur omnes eos compulit, ad quos te contuliſti. Nempe multò maius id in te fuit, quàm in Scipione cum in latrones incidit, quod illi vt ſpectarent Scipionem, ad eum iuerant: hi correptis armis caſtella Franciſci Sforciæ inuaſerant, vt adimerent.

De eodem.

Haud mirum fuit ſi gregarij milites huius principis maieſtate compulſi, vim in eo abſtinuerint, imò potius eum coluerint. Quippe antea omnes Italiæ principes iuſtitia inſigni eſſe ac virtute ſingulari iudicauerant. Nam cum graue bellum in Italia gereretur, & ipſe Venetarum copiarum dux eſſet, Veneti vt Philippus Mediolanenſis dux, cum fœderatis ſuis controuerſiarum arbitrum fecerunt Franciſcum non minus illius fidei credentes, quàm antea ſæpe militari eius virtuti feciſſent. Eius igitur iudicio pars vtraque ſtetit, & ipſe omnium Italicorum principum militaris dux creatus, initæ etiam pacis cuſtos, atque conſeruator, quod antè nemini aut rariſſimis contigit, declaratus fuit.

BAPTISTAE FVLGOSII, LIBER III. DE INDOLE.

CAPVT PRIMVM.

Experimento cernitur arbores quarum ea est natura, vt bonos fructus ferant cum flores emittunt, plerunque bonæ frugis signa ostendere. Homines quoque qui ad magnam virtutem euasuri sunt, sæpe in tenera ætate quales futuri sint, præ se ferunt. Ea præsignificatio Indoles dicta est, de ea scripturi ab Alexandro qui magnus est dictus primordia sumemus, vt hîc ei atque aliis in rebus locum illum tribuamus, qui virtuti ipsius debetur.

De Alexandro Magno.

Cum Philippo regi equus insigni capite, qui idcirco Bucephali nomine nuncupabatur, perductus esset, neque inueniretur qui ob nimiam eius ferocitatem insideret equo, atque eum regere posset. Alexander filius adhuc puer, casu tunc ad patrem profectus, magnis precibus, vix ab eo impetrauit vt in eum ascenderet, idque cum non sine magna arte atque consilio fecisset, currentisque peritissimè frena moderaretur, ridentibus aliis, prudentiæ plenus pater, aliud in hoc spectans, præ lætitia excussis lachrymis, iam aptum qui regere regnum posset filium iudicauit.

De eodem.

Quàm manifestè etiam puer futuram animi sui magnitudinem declarauit. Nam cum puerulo in literario ludo victoria quam pater Philippus pepererat, narraretur suspirans dixit: si pater omnia vicisset, nihil sibi superfuturum. Cui cum astantes respōdissent, Ipsi hæc omnia parari. Dixit parui se ducere, quod latè regnaret, quando parandæ gloriæ materia eriperetur. Iam in ea ætate orientales victorias animo visus est concipere.

De C. Martio Coriolano.

Caius Martius adhuc adolescens, eo bello quo postremo

Tarquinius regno pulſus cum Latinis, qui reſtituere eum in regno conabantur, aduerſus Romanos geſſit. Cum vidiſſet ciuem Romanum ab hoſte ſuperatum de ſalute laborare accurrens cum audacia ſeruauit, hoſtemque à quo magis premebatur, interemit. Quamobrem à Dictatore ciuica corona donatus, eum honorem in tenera ætate tulit, quem rarò ſenes virtute præſtãtes aſſequuntur. Hoc enim adoleſcentiæ ſuæ flore, eius fructus oſtendit ſigna, qui poſtea adultior ætate, Coriolani cognomen ei peperit.

De Alcibiade Athenienſi.

In prima ætate Coriolanus armis quàm fortis atque audax futurus eſſet, oſtendit. Longè etiã minori ætate Alcibiades aſtutũ ingeniũ cum audacia ſimul declarauit. Nam cum puer in via cum æqualibus ſuis luderet, ſuperueniente plauſtro, obuiã bubulco factus, cum fruſtra precibus impetrare tentaſſet, vt plauſtrũ ſiſteret quoad eius ludi ratio quę cœpta erat, perficeretur. Poſteaquã illius tranſitu fore vidit, vt ludus perturbaretur, in terrã ſe ante boues ſtrauit: monito bubulco vt ſi vellet per eius corpus, tranſiret. Hoc aſtu atque audacia non ſine magna aſtantium admiratione, bubulcum continuit, donec ludi incœpta ratio eſſet perfecta. Hoc enim facto oſtendit quantum creſcente magis ætate, ac corporis viribus audaciam, ingeniíque vires & aſtum eſſet aucturus, quæ tantæ in eo fuerunt, vt poſtea per quoddam tempus Athenæ ab eo regerentur.

De eodem.

Non minus hoc quod ſequitur futuram in Alcibiade animi magnitudinem, atque argutiã declarauit. Nam ad magiſtrũ ludi vt Grammaticam diſceret, miſſus rogato magiſtro an Homerici operis aliquod haberet volumen. Cum is reſpondiſſet non habere. Indignatione motus quod docere Grammaticam profeſſus Homerica non haberet opera, in vultum magiſtrum pugno percuſſit. Profectúſque ad alium ludimagiſtrũ cum idem petiiſſet, & magiſter habere ſe bonum, à ſe caſtigatum volumen reſpondiſſet. Subridens, tum ei inquit, Et tu qui Homeri caſtigatorem te dicis, ad erudiendos puerulos ludum aperis? Argutè in altero ignorantiã iactantiam in altero reprehenſione proſecutus.

De Cyro Perſarum rege.

Cyrus adhuc puerulus, cum inter paſtores incognitus

aleretur,& in ludis quos pueri exercere solent, vt plurimum rex crearetur,eos qui errassent verberibus seuerè castigabat. Astyagi Medorum regi à pastoribus ob eam rem accusatus, cum à rege reprehenderetur, haud se in tam tenera ætate vilibúsque pannis regio occultante animo, respondit, Regibus conuenire vt peccantes corrigerent, séque id ceu pastorum regem fecisse. Quamobrem ab auo Astyage cognitus, cum putaret de ficto regno somnij quo perterritus nepotem exponi iusserat,vires euanuisse, eum inter pastores verum & non fictum regem vidit.

De M. Aurelio Claudio Flauio Imperatore.

Claudius Flauius postea virtute Imperium peperit, cum adhuc tener & priuatus cum quodam luctaretur, statura se maiore,& is apprehendens eum in baltheo testes apprehendit,pudore doloréque simul permotus Flauius, silentio dolorem premens,pugno facie illius strenuè percussa,sanguine dentibúsque quos loco suo dimouerat,guttur totum oppleuit:nulla periculi habita ratione quod subibat, cum coram Imperatore Decio res gereretur.Etenim ea re ostendit qualis aduersus Gothos alióśque Barbaros futurus esset, à quibus Imperium erat liberaturus.

De Herode primo Iudæorum rege.

Herodes primus ab Antipatro Galileæ præfectus, cum nondum annum quintumdecimum excederet, & præter communem illius ætatis morem,relictis ludis se armis dedisset,latronum ducem Ezechiam occidit,qui magna manu Syriam infestabat.Eo enim principio declarauit (si crudelitas non obiiceretur) facile penè omnibus Iudæorum regibus posse anteponi.

De Samuele propheta.

Samuel adolescentulus nondum duodecimum excedens annum,cum apud Heli sacerdotem educaretur, virtute annos superante,dignus habitus est, vt sæpius cum eo Deus loqueretur,munúsque futura præuidendi monédique,quod alij vix longo senio assequebantur,in tam tenera ætate consequeretur : illa ætate ostendens quàm matura in eo virtus esset futura,& per eã non indignũ fore, vt diutissimè Israëliticum populum gubernaret, ac penè pro arbitrio Iudæorũ regno regibúsque vteretur.

RECENTIORA.

De Origene Adamantio.

Indolis exemplum Origenes Adamantius inter recentiorum temporum homines haud leue ostendit, cum pater propter christianam fidem in carcere custodiebatur, ob teneram ætatem in martyrio esse comes non posset (neque enim septimumdecimum annum superabat) & diligenter à matre obseruabatur, patri scripsit ne propter filiorum charitatem à recta fide erga Deum auerteretur. Iam ea ætate ostendens, qualem eum & quàm intrepidum præconem christiana religio esset habitura.

De Theodorico Ostrogothorum rege.

Theodoricus Theodomeri filius, cum adhuc puerulus esset, manifestam indolẽ ostendit eius virtutis, qua Herulos Odoacrumque Italia pulsurus erat, eáque suo atque Ostrogothorũ Imperio subacturus. A Græcia inscio patre profectus, paruo comitatu Sarmatas (qui nunc Russorũ ac Polonorũ pars esse dicuntur) inuasit, ab eisque in patriam cum ingenti præda se cum comitibus incolumen recepit.

De Grimoaldo Longobardorum rege.

Grimoaldi Longobardi egregia indoles non patitur silentio se præteriri. nam cum adhuc admodum puer à Cacano Auatorum rege cum aliis Longobardis, qui Forum iulium incolebant, præter datam fidem ad mortem deduceretur, vt barbaricam perfidiam cognouit, in ipso cædis tumultu inde se fuga, cum duobus fratribus abripuit. Verum postea sequente hoste cùm puero ad fugam vires, vt aliis non sufficerent ab equite comprehensus iterum ad mortem ducebatur. Cæterum ipse ferro quo cinctus erat (quod haud magnum in ea ætate esse poterat (illum ipsum à quo ducebatur, nihil minus quàm à puero id timentem, occidit, ac fratres consecutus in tuta se loca recepit. Incredibili hac audacia ostendens quo animo quóve ingenio ad parandum regendumque Longobardorum regnum esset futurus.

De Balduino III. Hierosolymarum rege.

Magna etiam indoles illa fuit quæ in pueritia (neque enim quintumdecimum superabat annum) Balduino tertio Hierosolymarum regi visa est. Nam cũ ad eũ Stantax Turca profectus esset, propter discordias quas cum fratre suo Meieredin Damasci Sultano habebat (tribuere enim nimium

cuidam militari duci suo putabatur) isque vrbem Bostrum Balduino in Arabia (quam nunc Buzeret appellant) abstulisset. Item arcē Selcho quæ in eadem regione magni momenti habebatur, si haud disparem rem ei Balduinus in Iudæa daret, contra omniū opinionē Balduinus negotiū suscepit, quatriduūque cū exercitu profectus, cū in via penè semper cum hoste pugnaret , vt Bostro vrbi appropinquatum est , inuenit ciuitatem Sultano deditionem fecisse. Itaque infectis quorū causa tantum viæ erat emensus, cum amissa reditus spe quidam eum hortarentur, vt cruce accepta, in qua mundi salus pependerat (in castris enim eam habebat) cum duobus comitibus itineris peritis, velocibus equis, fuga se inde abriperet, dixit, Malle se cum suis mortem oppetere, quam deseruisse exercitum videri. Itineri igitur se credēs, non sine magnis incommodis cum Turcæ siccas herbas ac prunas succendissent, iussis episcopis descendere ac dei veniā poscere, vento in contrarium flante incendio liberatus, in Syriam incolumis regressus est . Apertè ostendens qui vir futurus esset cum adhuc puer tale facinus edidisset.

DE FORTITVDINE Cap. II.

De L. Sylla.

FOrtitudo virtus profectò insignis, quæ cum simul animo insidet, corporis quoque robur coniunctum habet. Cæterum feritas potius quàm fortitudo dicenda est, cum à valido corpore abesse animi virtus ista inuenitur, cui periculorū cū ratione contēptus inest. Hęc tanquā fructus flori suo propinquus, post indolem de se mentionem fieri petit. In ea igitur ostendemus, qui in periculis constantes, in præliis fortes mortē, quæ gloriā ob publica cōmoda secū traheret minimè expauerunt. Inter hos à L. Sylla vt pōte à militari duce, qui fortissimus habitus est primordium faciemus. Is cum in Orchomeno fusam aciem suam ab Archelao Mithridatis duce videret, ex equo confestim descendens, signo arrepto in medios irripuit hostes , Exclamans, hîc milites Romani mori volo. Sed vos cū rogabimini vbi ducē vestrū amiseritis, mementote petentib. respondere: in Orchomeno. Hac ipsius voce moti milites, ad ordines regressi, redintegrata pugna, victores iam hostes in fugam verterunt.

De M. Sergio.

Vrbs Roma omnium virtutum atque viciorum inexhaustus fons, cæterum militaris fortitudinis vera patens, eius mirũ exemplum in M. Sergio ciue suo nobis præbebit. Cui cum antè semel tantum in bello fuisset amissa in prælio dextra, aliam ferro confecit, quaterque in prælio ita decertauit, vt sub eo duo confoderentur equi, & cum iam amplius viginti acceptis vulneribus vix pedibus consisteret, penéque manuum vsum amisisset, Cremonam tamen atque Placentiam obsidione liberauit, duosque hostiles exercitus in fugam conuertit, plusquam aduersus debilitata vulneribus membra sua, quam cum hoste pugnando. Omnes qui eum viderunt in admirationem mouebat, vt pedibus illis qui vix incedendi vsum ei præstabant: & manibus quæ vt cibum ori possent inferre, non nisi magno labore sufficiebant, non solum sæpe dimicaret, verum etiam è ferocissimis hostibus victorias reportaret.

De Manlio Capitolino.

Admiranda Manlij quoque Capitolini fortitudo fuit, qui nondum expleto decimo septimo anno, duo spolia de hostibus retulit. Primúsque inter Romanos corona murali donatus, ciuicas sex & septem, ac triginta militaria dona per virtutem assecutus, tres ac triginta cicatrices in aduerso corpore ostendebat, vulneréque in humero & simul altero in coxa accepto P. Seruilium magistrum equitum in prælio iam ab hostibus circunuentũ liberauit. Insuper captum penè à Gallis Capitolium defendit.

De L. Glauco.

Nauali prælio quo Metellus Hasdrubalque decertauere L. Glaucus eques Romanus cum Hasdrubalis nauem apprehendisset, nullis vulneribus absterreti potuit vt eam desereret, quoad amissis ambabus manibus cum naue etiam manus reliquit. Sed iam ad animi fortitudinem transeamus.

De Octauio Consule.

Magnam animi fortitudinem ciuili bello Octauius consul ostendit, cum vrbem Romã Cinna Marióque ineuntibus, ab amicis atque aruspicibus suasus, vt abiret: respondit, Se cũ Consulatum gereret, patriam, nisi cum vita non relictturũ. Itaque cum consularem sellam cum consularibus ornamentis conscendisset, quanquam tunc quoque essent, qui

qui vt fuga ſibi conſuleret hortarentur, optimo equo ad fugam oblato, ipſeque Cenſorinum à longè venientem videret, quem ad ſe perdendum miſſum eſſe ſciebat, nunquam aut loco, aut vultu immutatus eſt, ſed intrepidus, eodem loco manens, ſæuiente Cenſorino caput amiſit.

De Alexandro Magno.

Alexandri Magni fortitudo, paruáque ſalutis ſuæ ratio habita, cum adeunda erant pericula, etiam in gregario milite mira videri potuit, nedum in tanto rege, pro cuius ſalute totus decertat exercitus. Cæterum in eo res illa vehementer laudanda, quod cum cæteris rebus agendis principem ſe præberet, inferendis prælìis in poſtremo agmine non maneret. Id quod in Niſſa vrbe oppugnanda non obſcurè oſtendit. Nam cum milites ſuos in traiiciendum amnem, quo ab vna parte vrbs cingebatur ſegniores videret, ipſius amnis altitudine territos, ipſe ſcuto ſuo innixus quod pectori ſubiecit primus fluuium tranauit. In India aliam quoque vrbem oppugnare adortus, primus ſcalis appoſitis in vrbis muros euaſit. In quibus cũ effractis ſcalis cũ duobus tantum remãſiſſet comitibus, quanquã multis acceptis vulneribus, nunquã de ſe hoſtibus dedendo verbũ fecit, ſed vt erat confoſſus, à muris ſaltu ad ſuos ſe recepit.

De Pyrrho Epirotarum rege.

Quam generoſo etiam animo Pyrrhus Epirotarum rex fuit? qui cum in Sicilia Erycem arcem munitiſſimam oppugnaret, primus ſcalis in muros conſcendere voluit. Vbi hoſtium à quibus premebatur, aliis occiſis, aliis conſpectus ſui atrocitate territis, vi primus in muros euaſit, illicque tam diù ſolus hoſtium vim ſuſtinuit, quoad milites qui deorſum erant receptis animis, ac ſtimulante, præterea ob ea, quæ regem egiſſe viderant, pudore, omnes impetu facto muros conſcenderunt.

De eodem.

In Pyrrho egregiæ animi atque corporis vires de fortitudine dicentem, iterum de eo facere mentionem cogunt, & pulcherrimi eius facinoris quod ex Sicilia in Italiam reuerſurus, impetu magno in Mamertinorũ exercitu facto edidit. Nam cùm inter primos pugnans vulnus accepiſſet, atq; ad illud medẽdum ſeceſſiſſet, vt intellexit ob eam rem cunctos hoſtium animos, atque ex eis cæteris aliis validiorem

quendam nominatim se vocantem, in prælium rediit, vbi inuento eo qui in certamen prouocabat, manum cum ipso conseruit, gladióq; ita in caput eum percussit, vt statim moreretur. Qua re Mamertinorum exercitus adeò perterritus est, vt inde postea pacatum iter habuerit.

De Philopœmene Megalopolitano.

Cum Philopœmenes Megalopolitanus in castris cum Antigono Macedonum rege esset, in eo bello quod is aduersus Cleomenem Spartarum regem gerebat, nimio pugnæ ardore non expectato signo, primus qui in hostes irrueret feriretque fuit. Itaque dum prælium continuaret, vtramque coxam sagitta perfossus, cum veluti vinctus (euelli enim sagitta non poterat) remaneret, altera coxarum in partem contrariam extensa sagittam in duas partes effregit, atque ita eam conuulsit. Eo igitur vulnere nihilo inualidior factus, redintegrata pugna tantum animi fauorisque suis iniecit, vt eo die Philopœmenis virtute, Antigonus prælij victor remaneret.

De Gedeone Israelis Iudice.

Omissuri miram virtutem Dauidis, qua giganté Goliath perdidit, item ea quæ in Samsone fuisse leguntur, simúlque in athleta, Milone Diotiani filio, ceu quæ aut diuinitus facta, aut fabulosa sint, nonnulla fortitudinis exempla referemus, quæ in viris Hebræis extitit. Gedeonémque primum referemus Israëlis Iudicem, qui cum cæteri Iudæi virtutem atque animũ amisissent, Arabum atque Amalechitarũ exercitus magnitudine cõterriti (impetu enim facto gentes illæ Iudæam omnem vastabant) ex omni Iudæorũ numero solos trecentos delegit, atque eo tantum comitatu, noctu hostes in ipsis castris inuasit, coniectáque omni eorum multitudine in fugam ex ipsis centum millia occidit, à reliquis Iudæis in cæde solum fugientium adiutus. Hîc igitur Græcia sileat, quæ Spartanum Leonidam fortitudine omnibus anteponit. Tanto enim numero Gedeon non minorem exercitum inuasit, de eoque cæsis centum milibus victoriã peperit, quam Leonidas cum munitissimum insideret locum, pugnans Persarum sustinuit regem, ac postremò cum omnibus suis occubuit. In eo Gedeoni tantum par, quod pro publica salute periculum mortemque non extimuit, in cæteris longè inferior, & dispar.

De Dauide Iudæorum rege.

Inter multa Dauidis Iudæorum regis admiranda fortitudinis facinora, illud vnum narrasse contenti erimus, quod aduersus Ammonitas Syriósque edidit, quos longè inferior numero adortus, cum ipse inter primos fortiter dimicaret, Ammonitarum ducem Chadam, qui Sobachus dicebatur, virum fortissimum manu sua obtruncauit. hoc M. Marcello haud dissimilis, cum Viridomaro Gallorum rege interempto spolia opima retulit.

De Saule Iudæorum rege.

Cum in fortitudinis parte sit quenquam ab hoste superatum, liberum tamen seruare animum, potiúsque aut mortem sibiipsi consciscere, aut hostili telo confossum vitam effundere, quàm hosti animum subiicere, nonnulla de ea re ex variis gentibus exempla ponemus, vt omni genti omnique tempore ac modo, semper integrum esse intelligatur (modo animi paucitas non obstet) se à seruitute liberare, nullúmque cathenæ genus tam validum esse, qui inuitum generosi animi spiritum coërcere valeat.. Id inter alios Iudæorum rex Saul ostendit, qui quanuis non ignoraret ad certam se mortem proficisci, vt ei à Phytonissa prædictum fuerat, tamen totam noctem iter continuauit, vt prælio cum suis interesset, in quo cum omnia præstitisset, quæ à rege nõ prudenti solum, verum etiam forti expectanda erant, tandem vt suos in fugam conuersos vidit, vnà cum suis illic oppetere mortem quàm fugere maluit.

De Iuda Machabæo.

Iudas Machabæus cum ab Antiocho cum duobus hominum milibus rebellasset, eumque Bacchides cum duobus equitum milibus ac triginta milibus peditũ persequeretur, præ timore multis Iudæorum abeuntibus, solus cũ octingentis viris remansit, qui cum hortarentur eum, vt inde abiret. ingenti respondit animo, Emori malle quam vt eius fugientis terga hostes inspicerent Prælio igitur inito, vnà cũ suis, in eo campo vbi certauerat, vitam amisit.

De Eleazaro fratre Iudæ Machabæi.

Non minus fortitudinis eius frater Eleazarus cognomento Mauonus, eo prælio ostendit, quod aduersus Antiochũ Eupatorem Syriæ regem cõmissum fuit, in eo conspicatus elephantem super alios ornatus magnitudine insignem,

Antiochum eò vehi existimauit. Itaque in vna re & prælij & belli finem fore ratus, si Antiochum oppressisset, impetu in hostes facto ad illum ipsum elephantem, quem designauerat penetrauit, atque sub eius ventrẽ cũ se immisisset paruo gladio intestina elephantis effodit, qui supra Eleazarũ corruens mole sua eum oppressit, totúmque contudit, ita vt audacis facinoris lætitiam sentire non posset.

De quibusdam Iudæis Iotapatenis, & aliis.

Etsi qui sibiipsis mortem consciscunt á philosopho inter fortes numerandi non videantur, idque inter alios multos etiam sanctus non minus quàm doctus vir Augustinus censeat, omnes enim genus illud mortis veluti fugam atque rerum aduersarum impatientiã appellant: veluti eam qua hæretici Donatistæ in Africa, ne se catholicæ fidei crederent, nedum ad mortem magistratibus se offerebant, verũ ipsi sibi mortem consciscebant. Quæ res impetus atque rabies potiusquam fortitudo vocari debet, tamẽ quia quosdã ex iis in fortiũ numero historici posuere, quod vitæ contẽptores fuisse viderentur, de nõnullis hîc scribemus. De quibus liberũ lectoribus iudicium relicturi sumus, quanquã vt ab Augustino scriptũ est: Deus miraculo voluntariã quærendã mortem approbauerit, id enim egisse videntur ne pudicitiã amitterent. Vnum igitur ex his exemplũ á Iosepho auspicabimur, qui cũ post. Iotapatę captiuitatem se cum quadraginta Iudæis in speluncis abdidisset, ante se mutuis confodere vulneribus, quam hosti dedere omnes maluerũt, vnúsque Iosephus cum solo comite ex eo numero, non sine magna industria euasit.

De Iudacillio Asculano.

Multum ausus est Iudacillius militaris dux ex eo bello quod socij aduersus populum Romanum gessere. Nam cũ sciret á Põpeio Asculũ vrbem patriam suã obsideri, vrbem ingressus, sed non tanto numero vt tueri eam posset, quia ab Asculanis parum adiutus fuerat, egredi vrbe vt saluti suæ consuleret, neglexit. Cæterum occisis prius aduersæ factionis ciuibus, qui dum vrbem ingrederetur seruari eius ordinem prohibuerant, pyraque ingenti lignorum in medio cõgesta templo, in ea cum amicis cœnauit. Atque postea hausto veneno, succensaque pyra sibi patriæque per hunc modum malorum finem inuenit. Inuicto enim animo se ab

hostibus,quibus solos reliquit cineres,liberauit.

De Astapacensibus.

Non plus etiam Romano exercitui, quem Marius P. Scipionis auspicio,ad eos duxerat, Astapaceni in Hispania reliquerunt,idque ita egerunt vt citra controuersiam virorum fortium nomen lausque eis adimi non posset. Nam si vnà cum opibus patriam combusserunt, si vxores filiósque interemerunt,saltem hoc assecuti sunt,quòd multi perire atq; ignauiæ suspicionem relinquere noluerunt. Ferocibus enim animis Astapaceni tractandísque armis apti, Romanum hostem, apertis portis inuaserunt, qui quanquam militari industria, atque armorum vsu numeróque superior esset, animi tamen fortitudine longè inferior extitit. Itaque vix tandem Astapacenum populum delere potuit. Sed quid delere dico? siquidem pugnādo inferiorem numero opprimere, id vitam, ordinem atque constantiam animorum adimere dici debet. Neque enim ex toto illo populo vllus qui in aciē prodierit, aut ordinem, aut locum deseruisse aut dimicādi quā vincendi finē fecisse, aut vnquam retro aspexisse inuentus est. A Romana enim multitudine circumuēti in vestigio suo,vt in prælio erant stantes corruerunt,cū in vrbe illo ipso tempore conspecta aduersa pugna, qui in acie ferre arma ætate aut sexu prohibiti erant, mutuis se vulneribus cædentes,vrbem cum iis quæ in ea remanserant,succēderūt.

De latrone Arabe.

Nonnūquam in generoso sanguine, seruitutis indignitas coniunctam habere visa est, ceu promptitudinem quandam ad mortem, quæ gloriam aliquam secum traheret, sed in obscuro homine haud sæpè hoc esse contigit. Admiranda tamen supra modum ea fuit promptitudo ,quam Arabs quidam latrocinio vitam agens, ostendit. Nam cum huius generis hominum multitudo ingens, inaccessibiles montiū speluncas incideret, infestámque regionem faceret, Herodes Iudæorum Rex, coacto exercitu ,allatísque bellicis machinis expugnationem adortus est. Itaque cum multis occisis pars eorum deditionem fecisset, quidam inter ipsos maior natu ab Herode ad colloquium vocato, magno verborum conuitio eum persecutus, & si sibi suísque vitam atque libertatem videbat offerri, si Herodis fidei se credidisset, in antri ore cōstitit. Illicque septem filios quos habebat

occidit, deorsúmque ad Herodem, atque eius exercitum, & post eos vxorem, séque ipsum mortuos deiecit. Admirandam profectò animi fortitudinem, & regio quàm latronis statu digniorem, Catoníque Vticensi laudibus præferendã, si tam forte magnúmque facinus anteactæ vitæ, quę latrocinio infamis fuerat, scelere non maculasset.

De Eleazaro Iudæo.

Non minus animi Eleazarus Iudæus ostendit, qui cum diu contra Romanos Hierosolymis arma tulisset, post captas Hierosolymas, in arcem Massadæ cum nongentis Iudæis se recepit. In ea obsessus à Sabino Flauio Romano præfecto, cum iam euersi essent muri, vt parua sui tuendi spes restaret, minimè vel fuga sibi consulere, vel pacem ab hoste, vt multi eiusmodi in statu egerunt, petere tentauit. Sed animi ac fortitudinis plena oratione, cõfirmatis sociorum animis, eos demum in hanc sententiam secum traxit, vt fortè decem eligerent, à quib⁹ omnes vnà cum liberis atque vxoribus occiderentur. Itaque re peracta illi ipsi decẽ succensa arce, ne quid prædæ ad hostem perueniret, integra ab incendio ea tantum quæ victui parata erant seruauere, vt vera virtus & non fames intelligeretur, ea fuisse quæ ad tam efferatum consilium eos perduxerat. Post hæc igitur ipsi quoque decem ad id facinus relictis, mutuis se vulneribus trucidarunt, neque ex tanto numero vllus superfuit, præter fœminam vnam, quæ audita illius deliberationis atrocitate, in subterraneos cuniculos, cum quinque puerulis se recepit. Illicque dum res perageretur, latuit, à qua postea vt res gesta erat, intellectum fuit.

De Gallogræcis.

Simili nescio desperatione dicam, an animi fortitudine Gallogræcorum exercitus in Græcia vsus est. Nam cum ab auspicibus commonerentur, multum esse sanguinem effundendum, foréque vt eorum deleretur exercitus, quanquàm retro tuta in loca recipere se poterant incolumes, tamen liberis atque vxoribus occisis prælio decertare cum Antigono Macedonum rege, atque pugnando occumbere omnes maluerunt, quã seruata salute, timoris signũ hosti reliquisse.

De Xanthiis.

Xanthij Asiaticus populus, cum viderent Brutum occupata eorum vrbe aduersus Octauium arma pårare, indigna-

tione simul atque desperatione moti, sumptis armis diù cōtra acriter restiterunt, quorum motibus & si postea publico edicto ignoscebatur, tamen omnibus trucidatis, ita vt vltra quinquaginta fœminas in ea nullus superesset, vrbem incēdere, quàm precariò videri vitam obtinuisse, maluerunt.

De Buthe Persa.

Buthes Persa Thraciæ præfectus, à Cymone Atheniensium duce, in vrbe Eione obsessus, cum vt idem facerent, aliis qui vnà secum obsidebantur, persuasisset, incensa prius vrbe, ne ad hostes ex ea victoria commodum vllum perueniret, vnà cum obsessis omnibus mortem sibi consciuit.

De Ariarthe Cappadocum rege.

Ariarthes Cappadociæ Rex, cum à Perdica obsideretur, ne ex victoria aliquo commodo Perdicas augeretur, se suósque vrbe incensa interemit, cinere tantum ruinísque hosti relictis.

De Cleomene Lacedæmonum rege, atque eius comitibus.

Quàm mira etiam fuit Cleomenis Lacedæmonum regis animi fortitudo? cum regno pulsus ab Antigono Macedonum rege ad Ptolemæum Ægypti regem, ceu ad amicum profugit, fretus ad recipiendum regnum quod amiserat, opem ab eo se habiturum. Cæterum nulla ope adiutus, verum vt captiuus in custodia habitus, cum tredecim solis comitibus remansit. Mira igitur arte custodia elapsus, cùm Hipitha comitum vnus, cui læsa ischia vires corporis erant imminutæ, vt quanquàm ad effringenda vnde effugerāt loca suffecissent, consequi tamen euntes vltra nequiret, orauit ne eius causa tam magnum facinus committeretur, & ne in hostium manus perueniret, rex eum occideret. Sed nō propter hoc à rege Cleomene destitutus est, quin potius deiecto equo quem primum habuerunt obuium, illi Hipitham imposuerunt atque per vrbem discurrentes duos Ptolemæi regios præfectos, qui magna manu se opposuerant, obtruncarunt. Tum frustra ad libertatem diu vocatis ciuibus, cum viderent tandem sibi in Ptolemæi potestatem esse redeundum, demandata Pantheo cura, qui postremus moriturorum erat futurus, vt quos nondum planè mortuos videret, ad obeundam celeriter mortē iuuaret, mutuis se vulneribus interemerunt, is autem diligenter quæ demandata erant curatis, iuxta Cleomenem regem sedens, pectus ipse

ſibi gladio traiecit.

De Cleomenis Filio.

Animi virtutem qua Cleomenes rex præditus fuit illa ſequetur, quã ipſius quoque filius oſtendit: vt quos natura ſimúlque virtus & exempli ſimilitudo coniunxit, hîc à me nõ ſeparentur. Nam cũ ex parentis ſuæ lachrymis patris mortem ſuſpicaretur nulla re dicta à ſummo ædium culmine ſe præcipitem demiſit, egítque ea re, vt omnes Cleomenis filium fuiſſe intelligerent. Cui ſi tantum fœlicis ætatis quantum animi fortuna conceſſiſſet, non minus quàm pater ſe Lacedæmoniis dignum regem oſtendiſſet.

De Adoleſcente Lacedæmonio.

Fortitudinis exempla quæ in puerili ætate tantò plus laudis merentur, quantò rariora atque difficiliora ſunt, cogunt, ne miram alterius Lacedæmonis adoleſcentis animi virtutem prætercam. Nam cum domino cui ſeruiebat, in cæteris diligentem promptámque operam patienter nauaret, iuſſus matulam ferre: in eo vno ſeruili genere propter rei obſcœnitatem, amiſſæ libertatis reuocata memoria, parere recuſauit. Quare cum dominum indignatum aſpiceret, in hæc erumpens verba: Diſce alios emere, ab altioribus ædium feneſtris ſe præcipitauit.

De Eutycho Lacedæmonio.

Fortitudo quam Lacedæmoniorum animis natura infudiſſe viſa eſt, me ab eorum exemplis abire non patitur. Nam quo tempore Leonidas Spartanus ad Thermopylas Perſarũ expectabat exercitum, atque propter oculorum valetudinẽ Ariſtodemum Eutychúmque ab exercitu patriam redire iuſſiſſet: in via Eutychum reditus pœnituit, dedecoríque ſibi ratus, cum aliis præliando non mori, ad exercitum rediit: qui plus aurium vſu quàm oculis adiutus, cum cœptũ iam prælium animaduertiſſet, miro animi vigore incenſus, cum ſæpius in via pedibus offenderet, à ſeruo in prælium deduci iuſſit. Vbi cum ciuem ab hoſte non diſcerneret, vt poterat, cum aliis Lacedæmoniis pugnando interiit.

De P. Furio.

A contemptu vitæ qui Spartanis magnus, ad Romanorum fortitudinem, quæ temperantior fuit, tranſibimus. P. Furius fratris Titi Quintij conſulis legatus, cum aduerſus Equorum gentem pugnaret, & cum paucis ab eorum mul-

titudine circumuentus hortantes eos audiret, vt abiectis armis ipsorum misericordia vitam seruaret. spretis hostium promissis, mori pugnando maluit, ne pluris ignauam vitã, quàm honestam mortem fecisse videretur.

De Sabino Romano equite.

Ferox Lacedæmoniorum animus in Romanis pectoribus, Sabini equitis Romani memoriam mihi reuocat. Nam cum ei Claud. Cæsar impunitatem polliceretur, quod cum Caligulæ percussoribus interfuisse eius cædi putabatur, posteaquam alios, qui cædi interfuerant occisos esse cognouit, spreta impunitate quæ offerebatur, vt fortis veréque Romanus eodem pugione quo Caligulam occiderat, ne in Claudij potestatem veniret, seipsum interemit.

De Romano equite in exercitu Ottonis Imperatoris.

Inter clara fortitudinis exempla quæ posuimus, inusitata insignísque virtus Romani equitis locum sibi deposcit. Nam post primum prælium quo apud Bebriacum, Vitellij Ottonisque exercitus dimicauere, cum Ottonem milites eius, vt iterum certamen tentaret hortarentur. neque sibi ipsi deesset, cum magis non seruatis ordinibus, quàm virtutis paucitati tribuerent, quod primò reiecti fuissent. Vnus antè alios constitit, & dixit: Scito Cæsar, nos omnes vt te tueamur, ita facere paratos, hocq; dum diceret, pectore pugione traiecto mortuus corruit. Hoc quis fortior animus? quæve maior virtus inueniri posset? vt non ignominiosæ mortis metu, neque alia necessitate compulsus, verum solum vt aduersam pugnam excusaret, & suam comitúmque virtutem testaretur, tam fortiter aliquis manu sua in seipsum sæuiret.

De Ottone Imperatore.

Fortasse huius militis exẽplo motus Otto Imperator mortem sibi ipsi cõsciscere ausus est multis in ambiguo relictis, Vtrum carceris metu, an principatus amissionem metuens, vel patriæ casum miseratus, quam ciuilia arma perdebant, cum adhuc aduersus hostem vires sufficerẽt, & præterea ingentia auxilia expectaret, Mortem quæ non sine gloria videbatur fore, omnium aliarum rerum spei anteposuit.

De Igino Imperatore.

Iginus quoque, Romanis legionibus in Pannonia aduersus Galieni Augusti ignauiam Imperator creatus, cùm

infelici pugna superatus esset, neque nisi cum imperio viuere constituisset, audacter se vt Otto interemit.

De Decebalo Dacarum rege.

Dacarum rex Decebalus ingentis animi vir, secundo prælio Marci Vlpij Traiani Augusti viribus ita attritus, vt amplius spes non superesset, ne hosti lætiorem faceret victoriam, si captus vinctúsque in triumpho victorem antecederet, sibiipsi vitam ademit.

De Maximino patre Imperatore.

Maximinus pater qui cum Maximino filio postea imperauit, cum adhuc priuatus in adolescentia ludos spectaret, à Septimio Seuero Augusto natalitio Getæ die editos, à Seuero ludendi potestatem petiit, cui quod priuatus erat cum ludendi cum equite negata esset facultas, permissum fuit, vt cum gregariis luctaretur. Ex horum numero, sexdecim ad terram prostratis, partóque præmio quod victori paratum erat, cum Seuerus etiam grauiori in re virtutem eius experiri vellet, adhibitum inter eos, qui pedibus officium equo insidenti præstabant, longo cursu magnísque circuitionibus equum priusquàm Maximinum defatigauit. Ad eumque non sine admiratione conuersus, petiit, An adhuc luctari vellet, qui nulla lassitudine ostensa, cum adhuc luctandi conditionem accepisset, septem equites validos viros prostrauit. Neque verò hæc sola fortitudinis exempla edidit. Nam sæpius onustum plaustrum, solus loco mouit, equoque dentes pugno elisit. Propter quæ Milo, à nonnullis etiam Hercules, aut Antæus appellabatur.

De A. Iunio Valente.

Admirationis plenum fuisse legimus robur in A. Iunio Valente, qui sub Augusto centurionis locum tenuit. Vtribus enim onustum plaustrum solus dum deponeretur onus sustinebat, currúmque magna equorum vi tractum manibus in contrarium reuocabat. Quæ fortitudinis exempla, cum multis aliis illius monumento insculpta fuerunt.

De Abisai Hebræo.

Quàm ingens etiam animi corporísque robur in Abisai Hebræo fuit, qui cum iter faciens leonis qui in fossam conciderat rugitum sentiret, solo fuste armatus in fossam intrepidus descendit: statímque maioris audaciæ opus quàm quod de Hercule perhibetur, leonem occidit. Si quidem

maius

maius fuit Abisai in arcto aduersus valentem feram forte inuentam fœliciter rem gerere, quàm Herculi spatioso in campo præparatam clauo, vel vincere vel interimere.

De Lysimacho Macedonum rege.

Lysimachus adhuc priuatus ab Alexandro magno in cõclaue, vnà cùm leone feritatis immensæ inclúsus, minimè vt plerique quanquam sciret morti se expositum, animo cõcidit. Cæterum chlamyde in caput belluæ coniecta statímque gutture ea veste circumuoluto, feram tam diu tenuit, quoad eam oppressit. Quod facinus quanquam necessitas expressisse videtur, magnæ tamen audaciæ magnarúmque virium fuisse putatur, quam rem Alexander ne irremuneratam omitteret, Lysimachum vita donauit, effecítque, vt seruatus in Macedonico regno succedere posset.

De Aurelio Valerio Probo.

Non est etiam omittenda inter vetera fortitudinis exẽpla Probi virtus, qui antequam ad imperium eueheretur, in Africa proconsul Aradionem fortissimum virum singulari certamine interemit, prosequutúmq; honore sepeliuit, animi egregia virtute corporis robori coniuncta. Res profecto cuius temporum nostrorum principes ac duces militares suppudere debeat. Neque enim singularia certamina tantum, sed ipsa quoque prælia, quibus iusta acie decertatur præ ignauia deuitant: intentique ad regna victoriásque aliorum sudore sanguinéque parandas, armati ceu spectatores alienæ virtutis se præbent.

De Andragatio Comite.

Antequam recentiora fortitudinis exempla adducam in his qui proprij sanguinis prodigi censentur fuisse, Andragatium comitem commemorabimus. Is enim statim vt intellexit Maximum tyrannum, quem is principem sequebatur, ingenti victoria à Theodosio superatum, intrepido animo in mare se deiecit, atque submersit. Maluit enim moriẽdo Maximum sequi, quam Theodosio magno ab eo assequutus seruire, ea parte quam semel susceperat relicta.

De Arbogaste.

Parem animi fortitudinem Arbogastes ostendit cum Eugenio, vt ipse optabat ad tyrannidem aduersus Theodosiũ euecto. Nam in certamine vt ad hostes inclinare victoriam vidit, ensem quem hostium sanguine cruentauerat, pectori

suo condidit, vt ita se seruitutis fœditate liberaret.

De Theselide Argiua.

Animi robur quò rarius in fœmineo sexu inuenitur (etenim haud parum ei sexus infirmitas obstat) tantò plus vbi inuentum est admirationis laudísque meretur. Fortissimis igitur viris, de quibus scriptum est, Theselidem Argiuam fœminam subiungamus. Hæc cum Argos, quæ ei patria erat, viris orbata esset, alias fœminas ad capienda arma hortata, virtute patriam à Cleomene Spartarum rege, qui eam valido exercitu oppugnabat, defendit.

RECENTIORA.

De Ioanna virgine Gallica.

Vt veterum exempla Theselis Argiua, animi sui vigore clausit, ita recentiorum caput ac princeps apud nos erit, virgo Gallica, Ioanna nomine quam Pullicellam vocauerunt. Nam vt Argiuorum vrbem viris orbatam, Theselis defendit, ita Ioanna multò maiori admiratione non tutata est solum, verum etiam ex Britannorum manibus recepit Galliam, diù ante à Britannis oppressam. Regnante enim Carolo sexto, qui insanus dicebatur, cum Parisiorum vrbem magnámque Gallici regni partem Britanni possiderent Ioanna Iacobo Arco patre orta, inope pastore, in Lotharingorum pago, qui Dampremum dicitur, cum nondum 15. annum superasset, propter admirandas visiones, fatidica putabatur. A Carolo igitur Lotharingorum principe, ad Robertum Baudricurtum in Vallicore militarem Gallorũ ducem, & ab ipso ad Carolum. V I I. regem in Gallia designatum missa fuit. Huic cum largè victoriam polliceretur, non ante fides habita fuit, quam experiendo in multis quæ futura prædicabat, verax inuẽta est. Ita fidẽ indepta, delatã tãdem Gallici exercitus summam atque imperium suscepit. Armata igitur atque ingenti equo insidens cum voce gestúque à vero militari duce non abesset, ingẽti animo Aurelianorum vrbem arcta obsidione ab eis oppressam liberauit, vbi pugnando vulnus in humero accepit, nec verò armorũ fragor, effusúsque in prælio sanguis, & sæua mortis genera, quibus cadere in prælio pugnantes intuebatur, virginis animum terruerunt, sed ceu efferata anima, & ducis & militis munia impleuit. Inde exercitu ad Trecas perducto, vrbem

eam contra omniũ sententiam adorta cepit. Carolúmque Septimum, qui designatus rex erat, diademate vt moris erat Rhemis insigniri vt regẽ iussit, salutísque anno quadringẽtesimo vigesimonono supra mille, cum Parisiorum vrbem oppugnaret, inter primos milites in muros ascendit, neque quanquã crure sagitta traiecto ab incœpto destitit, tãtúmq; formidinis de se Britannorum animis iniecit, vt queadmodum antè Britannorum Galli conspectum non sustinebant, ita postea Pulicellam Britanni ferre non possent.

De Vallasca virgine Bohema.

Vallasca virgo Bohema, quam Libussa tertia Bohemorum dux, virtute fœmina insignis aluit: tanto studio dominæ mores imitari studuit, vt ea defuncta cuipiam amplius seruire dedignata, Amazonum Lemniadúmque exemplo, permultas Bohemas mulieres ad perdendos viros impulerit, arreptísque armis, vt imperium sibi eius gentis vendicaret, Primislaum Bohemorum ducem in Visegradi arce, quæ munitissima erat obsedit. Quam rem vt supra vires suas difficilem animaduertit, haud longè à loco munitissimo, oppidum statim condidit quod Dieuizon nuncupauit. Id verò illius gentis lingua virginem significat. Non multo verò pòst prælio cum Bohemis commisso, vera virtute eos vicit, atque in fugam compulit, occisis manu sua in eo prælio septem viris, quæ cum virtute inuicta putaretur, à Primislao prodita vnà cum aliis, quæ cum ipsa erant fortiter pugnando non antè libertatem quàm vitam amisit.

De Maria Puteolana virgine fortissima.

Vallascæ exemplum illud non indecorè sequetur, quod Franciscus Petrarcha in epistolis scribit se vidisse, scilicet Puteolis, haud longè à Neapoli virginem Mariam nomine, abiecta muliebri veste, propter seditiones, quibus ea regio erat infesta, virilem amictum armáque induisse, belli adeò studiosam, vt quocunque in loco cum hoste manus conserendæ essent, prima prælium iniret postremáque: neq; id nisi editis ante claris facinoribus, acceptísque multis vulneribus ex acie se reciperet. Viribus ingens hæc virgo, in militari exercitatione sudẽ ferreã iaculãdo, alios viros, id quod se præsente sæpius factum Petrarcha testatur, corporis robore superabat: ita vt omnes in sui admirationẽ cõuerteret. Sed longè illud in ea præclarius, quod assiduè inter viros

versata, in armis agens in summa viuendi libertate, incolumem pudicitiæ laudem seruauit. Decus profectò non rarū modo, verumetiam prorsus admirandum, vt ex eo hoste, quem natura humanis præcordiis in viridi ætate infixit, secúmque mortales in ea ætate plerunq; ferunt, aduersus quē nec clypeo nec pugnari hasta potest, & qui de mortalib' victoriā penè semper reportat, ipsa victrix, triumphū referret.

De Vrsina Taurella Guastallæ comite.

Haud dissimili virtute, apud oppidum Guastallam, Vrsina, Guidonis primi Taurelli coniunx, cum intelligeret bello à Venetis moto, viro absente Guastallum Venetorum armis oppugnari, arma virili animo induit, factóque in hostes impetu, oppidum multis hostium, atque inter eos aliquot manu sua occisis, egregiè defendit.

De Montisfortis Comite, fœmina egregia.

Mortuo sine liberis Morinorum duce, quos posterior ętas viciato nomine, pro Britannis Britones nuncupat, Ioannes Montisfortis comes, vt hæres in ducatu successit, initáq; societate cum Eduardo tertio Britanniæ rege, qui etiam Gallici regni titulū sibi adsciscebat, in Nannetensi vrbe, ciuibus id permittentibus, à militibus Philippi Valois gallorum regis captus, atque ad Parisiorum vrbem, vbi periit perductus est. Itaque cum Ioannes Blesensis comes, agnationis iure, Britonum ad se pertinere ducatum duceret, eiúsque possessionem tentaret, Montisfortis comes, Ioannis qui à Gallis captus dolo fuerat coniunx, armis intrepidè arreptis, terra marique Blesensi comiti obstitit, neque antè destitit, quā eo in prælio occiso, filiis suis liberū Britonū ducatum reliquit.

De Margarita regina Dacorum Noruegiæ & Suetiæ.

Pari virtute Margarita Vuoldemari Suetiæ regis filia, Aquini Noruegiæ regis vxor, horum regnorum propter patris coniugísque, item Daciæ propter Olai filij mortem hęres, Cum ei Albertus Magnopolensis dux bellum intulisset, haud secus quàm si in patris ac viri regnorum hæreditatem quoque eorum cepisset, comparato exercitu, armata ipsa aduersus Albertum profecta prælio eum vicit, cepítque, Romanóque more de capto triumphauit.

De Orieta Auria Genuensi insigni fœmina.

Meretur Orieta Auria, Genuensis fœmina, ne inter eas quæ virtute clarum nomen habuere prætereatur. Nam quo

tempore Gatalusij Mithylenis in Lesbo rerum potiebantur, profecta Amurathis Turcarum regis ingens classis, vt insulã occuparet, Molagũ oppidũ oppugnare cœpisset, vbi Lucas Orietæ coniunx magistratum gerebat: sola ipsa tribus comitibus, non vt mulier, verum ceu fortissimus vir, sumptis armis, non modo pugnando pericula omnia subiit, verùm hortandis quoque qui iam attoniti deditione consilia inibant, sapiẽtis ducis munia impleuit, agendóque atque hortando ita ęffecit, vt Turcas ab oppido multis occisis, ingentíque eorum dedecore repelleret.

De Marulla Mithylenensi.

Quod de Orieta scripsimus, cogit me, ne Marullæ quoq; virtutẽ prætercam. Nam bello Venetis à Mahometo Turcarum rege moto, cum classis ingens Mithylenas adorta esset, Coccinúmque oppidum in ea oppugnare cœpisset, virgo Marulla nomine, virtutem supra omnem credulitatẽ prę̃stitit. Eruptione enim facta, cum in Turcas oppidãi acriter pugnarent, Marulla vt patrem inter pugnantes occubuisse cõspexit, Coccinorúmque aciem ad fugam spectare, non lachrymis aut fœmineo vlulatu proprio dolori communíque saluti occurrit, sed veluti muliebri abiecto sexu, patrísque assumpta virtute, ante oculos paterno clypeo gladióque armata, in primam aciem prodiit, vbi acriter pugnando, hostes, qui iam iam se oppidũ irrupturos sperabãt, vera virtute à muris repulit, cum eam sequeretur Coccinus populus, quẽ suppuduit armis arreptis, ea virginẽ efficere, quæ antea populus totus ausus non erat. Cæterùm quoniam octo exempla insitatæ virtutis fœmineo sexu in tuendis oppugnandísque vrbibus satis sufficere videntur; vt permultos viros, quibus natura rerúmque vsus in armis plus præstitit, ignauiæ suæ pudeat, ad aliorum exempla transibimus.

De Ioanne Zisca Bohemo.

Mira profectò res videri potest in fœmineo sexu, cui imbecillitatem natura coniunxit, tantum roboris atque animi inuentũ esse, sed longè plus admirationis Ioãnes Zisca Bohemus Trosnouiensis bene consideranti habere videbitur. Qui post Vuẽceslai domini sui mortem, cum iam altero oculo captus esset, quem in prælio amiserat, Husitanorũ qui tunc esse cœperant, ducem se præbuit, ædificatáque Thabor vrbe admodum munita, eorúmq; societate quę Thaboritica

nuncupatur instituta, Bohemiæ partem maiorem imperata facere coëgit. Dum autem Rabi castellum oppugnaret, vulnus accepit, quo altero qui supererat oculo orbatus est: & quanquam prorsus amisso lumine, ita vt aliena manu cibũ capere eum oporteret, tamen exercitum ducebat, bisque Sigismundo Imperatore qui Bohemiæ regnum hæreditario iure repetebat superato, eorum exercitum qui cruce signati aduersus parum fideles arma ferebant, in fugam compulit. Orta verò cum reliquis Bohemiæ proceribus Pragensique populo discordia, ab aduersariis, qui numero plus poterant, pulsus fuit. Itaque alienorum oculorum vsu propriáque industria adiutus, vbi se in eum locum, quem animo rebus gerendis designauerat perductum intellexit: nactus rei bene gerendæ occasionem, in hostes se conuertit, eorum cęso numero, Pragam vrbem obsedit, & quoad superstes vita fuit Bohemiæ rerum potitus est. Cum cæcus non regeret modo videntes, verum ingentes quoque de hostibus victorias reportaret, vt qui amissi in eo prorsus luminis incommoda, atque alia ex parte rerum quas cæcus gessit magnitudinem pensitare voluerit, tantum Hannibali Sertoriòque, altero tantum oculo captis, cum sit præpositurus, quãtum ipsi propter lumen, ei qui prorsus cæcus erat, præponendi viderentur. Hac enim gloria quæ ingens ac rara est decessit, quod dum vixit maximis præliis victor, nunquam ab hoste superatus fuit, qui non minus cum natura certasse putari debet, quam senior Marius aut Scæuola. Nam quanquam grandes natu, multísque vulneribus debilitati essent, hominis tamen speciem seruabant, à quibus tantum Ioannes Zisca ob cæcitatem abfuit, quantum à viuente mortuus. Neque enim inter videntes cæcus, alius quàm mortuus appellari potest.

De Ioanne Decimo Bohemorum rege.

Luminis amissi difficultas, Ioannem quoque Decimum Bohemorum regem non retinuit, quò minus & cęcus, & senio confectus, Philippo Valesio Gallorum regi pro affinitatis iure, aduersus Britannos opem ferret: qui inito prælio in medios hostes cum se intulisset, quanquam lumine captus, atque senex deletis apud Cretiacum Gallorum copiis, inter prælianțes occubuit.

De Clodoueo Gallorum rege.

Quantum etiam laudibus ornanda est Clodouei, Gallo-

rum regis virtus, vigórque, quę in Pictonibus aduersus Visigothos ostendit, à Vasconū vrbibus quas incolebat aduersus eum profectos. Nam & prælio ingēti eos fudit, & regem eorum Alaricum inter primos dimicans, manu sua occidit.

De Clotario secundo Gallorum rege.

Silentio quoque Clotarius secūdus Gallorū rex prętereundus non est. Nam cū iam senior in Austrasiam se contulisset, Dagoberto filio aduersus Saxones Germanicā gentem opem laturus, cum Saxonū ducem Bertoldum castris suis appropinquare intuitus esset, vt fortasse diligentius castrorū formam inspiceret, ipse quoque solus eum insecutus, cum aliquantisper pugnatum esset, manu sua interemit.

De Ferdinando Consalo Castulonis comite.

Inter tanta regum exempla, animi vigor non immeritò locum Consalo Ferdinando Castulonis comiti, quanquam fortuna minor esset, virtute tamen minimè dispari, vendicabit. Nam cum aduersus Celtiberos, quos Nauarrienses præsens ætas appellat, in prima acie pugnaret, & infesta hasta in Sancium Nauarriensem regem currens incidisset, ad terram mortuum prostrauit, vnóque ictu atque vnius morte, bellum confecit.

De Heraclio Imperatore.

Singulare quoque Heraclij Imperatoris & animi & corporis robur fuit, non occidendis tantum manu sua ingentibus feris, vtpote leones atque Elephantes sunt (id quod persæpe spectante populo egit) verumetiam aduersus hostes ipsos, quod satis apertè testatur facinus in Perside magna virtute gestum, cum singulari certamine prouocatus, solus Persarum ducem interemit.

De Gotifredo Bolionio Lotharingiæ duce.

Quis etiam tacitus sine reprehensione Gotifredi Bolionij Eustachiique fratris audaciam fortitudinemque prætereat? Nam in Hierosolymarum expugnatione laboris atque periculi plena, in qua vtrinque obsessi, atque obsidentes, plurimum sanguinis effuderunt, primi in muros euaserunt, ponte iacto à lignea turri quàm ipsi muris admouerant. Viam enim militibus virtute sua ad capiendam vrbem, vt præstantes duces decet ipsi strauerunt, nulla ad eam inueniendam rem militum industria vsi.

De Balduino primo Hierosolymarum rege.

Pari animo Balduinus eorum frater,cui Hierosolymarum obtigerat regnum,cum illud defenderet, neque vltra ducentos sexaginta equites,pediésque non gẽtos Christianos haberet, Caliphæ exercitum in Iudæa prælio fudit, in quo equitum nouem milia, & viginti milia peditum erant: quo in prælio quinque equitum milia, ex hostili exercitu desiderata fuerunt.

De Theia Ostrogothorum rege in Italia.

Quanta etiam laude digna fuit Theiæ Ostrogothorum regis animi fortitudo ac virtus. Nam cum apud Nuceriam aduersus Narsetis copias pugnaret, perfosso sagittis clypeo, ita vt eo commodè amplius vti non posset, atque eo in pugna impediretur, non modo ob id locum in acie non deseruit,sed ne retrò quidem aspexit. Clara tantum voce ministrorum vnum iussit integrum clypeum ad se perferre. Itaque dum clypeum mutat letali accepto vulnere, in vestigio vbi erat immobilis manens,in hostem pectore,vt erat verso, mortuus corruit.

De Gulielmo Condisaluo Galliciæ comite.

Non iniuria vrbs Roma Attilium,& Græcia Cynegirum fortiter pugnasse, & propterea laude dignos commemorat, id quod ab eis præstitum est,cum nullo morbo laborarent, propter quam rem maiore gloria cumulandus erit, Gulielmus Condisaluus Galliciæ comes, qui cum diu Legionem vrbem in Hispania defendisset, & muris ab hoste perfossis honestæ saluti consulere posset,quod graui morbo affectus ferre arma prohibebatur.Maluit in ea vrbe mori,quàm susceptam eius tuendæ curam omittere. Itaque arma indutus cum inualido corpore vix ad incessum vires sufficerent, ferri se ad locum iussit, vbi plus erat periculi, illicque iacens (neque enim consistendi facultas erat) inuictus animo hostium telis confossus,parta fama qua semper nomen eius viuet,vitam amisit.

De Equite Castulonensi.

Eo prælio quo Vrracæ Castulonensis reginæ exercitus aduersus Alphonsum Aragonium ipsius virum decertauit,cum vltimum agmen Gomericus comes signis suis clauderet, & inclinata ad Aragonios victoria hostes iam ad vltimi agminis Castulonensium signa penetrassent,Eques qui vexillum

ferebat, diu magna virtute signum defendit, & quanquam ambæ manus ab hoste vt relinquere signum cogeretur, obtruncatæ essent, brachiis vexillum amplexus, oleaque inclamans(id enim principis eius erat insigne nomen)non ante vexillum quàm vitam amisit.

De Gulielmo Episcopo Aretino.

Certamine illo quo Florentinus populus apud Campaldinum Aretinorum copias fudit,cum Gulielmo Aretino Episcopo nonnulli suaderent, vt saluti suæ consuleret, quod tuendi Aretinos,spes nulla superesset,petiit an recipi ex prælio Aretini possent?cum negaretur fieri posse, vt amplius se ex acie reciperent,dixit,se cum eis mori malle,quàm sine eis incolumen vitam seruare.Itaque in prælium reuersus, inter medios hostes irruit, & fortiter pugnans cum aliis suis in campo mortuus corruit.

De Simone Montisfortis comite.

Non minore animo,fortuna tamen magis fauente, Simõ Mõtisfortis comes,cruce signatorum dux, aduersus Albigesios hæreticos in vrbe Murello, cum non amplius secum haberet militum, quam ducentos ac sexaginta equites, peditésque quingentos, à magno Aragonij regis exercitu, vnà cum comitibus sancti Iulij & Fois obsessus, repente in obsidentes eruptione facta, tanto impetu irruit, vt paruo tempore, palantes in fugam compulerit, ac decem & septem milia ex eis occiderit, non plusquam octo è suorum numero desideratis.

De Pagano Auria.

Fortem profectò inuictíque animi virum, Paganus Auria se ostendit,cum in Oriente trium & quadraginta triremiũ Genuensium dux,quo tempore inter Genuenses ac Venetos bellum gerebatur,cum sciret hostium classem, iunctis Græcis ac Cathellanis,decem supra centum triremium numerũ impleuisse,atque aduersum se omnes eos iter habere, minimè territus est,neque fugæ alicuius consilium iniuit. Sed potius industria, magno quam habebat animo addita, ne nisi à fronte pugnare cogeretur, ad Thracium Bosphorum qua in Euxinum mare itur: (id autem nunc sancti Georgij brachiũ appellant) se recepit, eo in loco diem noctemque totam ab hostium classe grauiter oppugnatus, cum ventus quoque aduersus esset,omnibus iis superatis difficultatibus,

Pancratium,Iustinianũ,Venetæ,& Pontiũ Cathellanæ classium duces occidit, captóque magno triremium hostilium numero,victoria vt sudoris sanguinísque,ita gloriæ quoque ingentis plena potitus est.Nunc quia de Genuensibus dicere orsi sumus,nonnulla alia de eis ponere pergemus.

De Iano Fulgosio Genuensium duce.

Cum pro me veritas stet, haud deterrebor quod nimius mihi meorũ affectus ab ignaris harum rerum fortasse obiici possit,ne gentilium meorum præclatè res gestas, eorumque virtutem cõmemorem, præsertim cum ad te fili Petre scribam.Domesticarum enim rerum exempla,quę cum vel laudem, vel vituperationem merentur, plus quàm alia siue ad audendum, siue vt animos pudor subeat, habere momenti solent. Siquidem iis neque ad virtutem vehementiores sunt aculei,neque vt à vitiis cohibeantur homines grauiora frena inueninntur.Ianus Fulgosius cum sex fratribus patruelibus, inter quos auus tuus parens meus erat,cũ patrio honore patriáque ipsa careret,vt permulta eius egregia facinora omittã,quibus quadriennium hostes vexauit, omnium rerũ premente necessitate. Cum præterea virtus quoque stimularet, & si satis norat Barnabam Adurnũ aduersæ factionis principem,qui cum ducis titulo Genuæ rerum potiebatur,præter. sexcentos Aragonij Alphonsi milites, magno alio militari numero septum esse,intrepidus vna triremi,Salutis anno septimo ac quadragesimo supra mille quadringentosque,Genuam nauigauit,noctéque intempesta, cum quinque atque octoginta fortissimis viris vrbem ingressus,non antè destitit quàm ad palatium peruenit: illic prætorium ipsum prælio adortus, cum penè omnes vulneribus confecti essent, inter quos erat auus tuus crure atque facie ipsa saucius, paucitate incommodísque viitute atque animo superatis, ducatum Genuensem,& quod maius fuit,immortalis gloriæ famam, ex eo prælio retulit.

De Petro Fulgosio duce Genuensium.

Vererer ne paterna laus à filio profecta propter insitam à natura pietatem, ab historica veritate discessisse putaretur: & propterea manum à scribendo contraherem nisi ita mihi indecorum esset,veras patris mei laudes omittere, quam infecta mentiendo cõmemorare velle. Sed hunc mihi scrupulum ademit, quod eius virtus per Italiam, nequaquam

obſcura fuit,& permulti viuunt,qui de patre ex fide me ſcripſiſſe,& nihil ſupra verum amori dediſſe teſtari poterunt. Quamobrẽ eum loco illo nõ fraudabimus,quem ipſe virtute ſibi inter fortium virorum exempla peperit. Is cum in patria principatum obtineret, Aragonij Alphonſi regis Siciliæ armis atque potentia preſſus,Carolo ſeptimo Gallorum regi,eius quem ipſe hoſtem habebat, hoſti vrbe atque Imperio ceſſit.Cęterum cũ Caroli miniſtri promiſſa non præſtarent,iuſto neceſſarióque dolore compulſus, bellum ei nullo maiore militum numero intulit, quàm Galli eſſent, qui rerum in vrbe potiebantur. Miro igitur animi vigore atque induſtria per muros vrbem ingreſſus eſt,Salutis anno quinquageſimo nono ſupra mille quadringentóſque, pridie idus Martias. Vbi cũ militum quos ſecum duxerat præfecti, Imperata non feciſſent, ſolutis militum ordinibus, atque ipſis in fugã conuerſis,Petrus (ita enim vocabatur parens meus) quia retrocedere difficile indecorúmque putabat,duobus ſolis comitatus viris à quibus haud multo pòſt deſertus fuit, armatus,atque equo inſidens infeſta haſta inter medios hoſtes viam ſtrauit,& porta quæ Vaccarum dicitur, veteres vrbis muros ingreſſus,nullo obſiſtere auſo, ſolus vrbis longitudinem currẽdo emenſus eſt. Tũ portam quam ſancti Andreæ dicunt prætergreſſus ad vltimos vrbis muros peruenit: vbi niſi clauſam offendiſſet portam, quæ in ea vrbis parte erat,procul dubio incolumis ad ſuos ſe recepiſſet. Facinus eo glorioſius quàm in Aſellio equite Romano, cum Tauream apud Capuam perſequeretur, atque per hoſtium vrbis portas ad ſuos ſe recepit: quò facilius Aſellio fuit nemine inſequente aperta egredi porta.Petro autem quem vndique hoſtium tela ſaxáque de feneſtris miſſa petebant, vt ingenti animo cœpta fortiter perficeret,non hoſtiũ arma, non ipſius atque equi defatigatio ac vulnera , ſed ſola quæ clauſa erat porta obſtitit.Itaque retro in vrbem conuerſus, cum hortãtium ad deditionem nullum audiret, multis vulneribus ipſe cum equo confoſſus,cum in mediis hoſtibus corruiſſet,exanime corpus hoſti reliquit. Cæterum creatori ſpiritum quẽ acceperat liberum reddidit.

De Galeacio Bardaſſino equite Siculo.

Cum finis eorum exemplorum,quæ de fortitudine eduntur, appropinquet, paucis de Galeacio Bardaſſino equite

Siculo, cuius animi ac corporis robur insigne fuit, perstringemus. Nam præter alia ingentia facinora, cum Alphonsus senior Neapolitanus rex, Plumbinum obsideret, ita in Tusco littore contra insulam Iluam oppidum vocatur, conspicatus tres hostium equites, cum multis aliis vrbe egressos, ad se venire, qui à suis longe aberat, vltrò ad eos accessit, atque eorum vnum gladij capulo in galea percussum, attonitum ad terram postrauir, alium brachiis vinctum ab ephippio extraxit, longéque abstulit, tertium fugientem ad portas vsque insequutus est. Qui persæpe vt virium suarum periculum faceret, totus armis tectus, ephippio inter coxas accepto, ingentem equum crinibus apprehensis, saltu conscendit, statímque nullis firmato vinculis ephippio, equum ad cursum adegit, coxarum ac crurum firmitate pro cingulis vsus. Qui vbi non in Italia modò verũ per totum Christianum orbem aliquem virtute ac viribus insignem norat esse, illuc profectus singulari certamine prouocabat, ex quibus victoriam spoliáque semper retulit.

De Sordello Vicecomite Mantuano.

Sordellus quoque Mantuanus, qui salutis octuagesimonono supra mille centumque natus est, in variis exterísque regionibus de tribus ac viginti equitibus fortissimis viris, cum singulari certamine cum eis dimicasset, victoriam retulisse inuentus est. In his maximè eius enituit virtus, cum in Parisiorum vrbe, vno die cum tribus videlicet Iachelino Leopardóque Britannis, demúmque cum Frassato Burgundione pugnauit. Tantò enim animi ac corporis robore Asellium, Torquatum, Coruinum atque alium quemcunque ciuem Romanum superauit, quantò vnitas trium viginti numero minor est, & triplicis certaminis perpessus, vno die laborem, vnius tantum certaminis laudem debet anteire.

De Betto Biffoli, & Guidone Assiano Florentinis.

Inter priuatorum equitum egregia facinora, duos Florentinos connumerabimus, cum Cardinalis Gebennensis Gregorij pontificis legatus, vrbem Bononiam obsideret, atque in exercitu Britannorum magnum numerum haberet, quo tempore eam vrbem populus Florentinus defendebat: duo Britones virtute atque animo ingentes, accepta fide, Bononiam ingressi, quæsierunt, Si illic aliquis esset præstanti

virtute vir, qui singulari certamine pugnare vellet? Conditionem acceperũt Bettus Bissolis & Guido Assianus, diéque ad prælium constituta, cum legatus egrediundi Florentinis militibus potestatem fecisset, inter castra vrbemque ipsam pugnatum est. Bissolis primus Britonem, quo cum pugnabat, ad terram prostrauit, & cum ad occidendum eum ab equo descendisset, superatum hostem, petenti Legato dono dedit. Guido Britoque alter, cum se infestis hastis ambo ad terram ab equo strauissent, tandem victoria penes Guidonem mansit, qui similiter superatum hostem, cum perdere posset, Cardinali condonauit.

De Ioanne Germano comite Sonnenburgensi.

Nuper quoque eo bello quod Sigismundus Austrasianus dux ab Tridento Venetis intulit, quorum copias Robertus Sanseuerinus vir bellica virtute insignis regebat. Cum Ioãnes Germanus Sonnenbergius comes prouocaret, si quis in Venetis castris esset qui singulari certamine dimicare vellet, pugnandi munus Antonius Maria Roberti filius suscepit. Itaque vt manus conseruerunt, equi vitio Antonius Maria inter septi cancellos illatus, cum equo corruit: ab eo quoque descendente comite, cum etiam Antonius ab equo se explicuisset: Posteaquam incassum aliquantisper mucronibus pugnatum est, lacertorũ mutuo nexu se colligarunt, vbi cũ super Antonium Mariam Germanus se dimisisset, Antonius Maria duobus acceptis vulneribus hosti deditionem fecit, à Germanoque victore ob virtutem muneribus datis, ad patrem habitus fortuna non virtute inferior, rediit.

De Petro Daubussone Rhodiorum equitum principe.

Quia singularia certamina de quibus est scriptum, victoribus haud magno sanguine constiterunt, minore etiam periculo quod vno tantum deditionis verbo obtinere salutem poterant. Fortasse quod animi fortitudinem minus ea virtutis habuisse homines censere poterũt. Quamobrem operæprecium putauimus vnum subiungere certamen, in quo tantũ periculi exhaustum est, tantarũmque viriũ opus fuit: vt non solum singulæ eius partes singularem virtutem id habuisse testentur, sed etiã quia res ipsa temporibus nostris gesta est, certissimam habeat fidem. Cum Mahumetes Turcarum rex Rhodum ætate nostra validissimo exercitu petiisset, atque insula potitus arcta obsidione vrbem premeret,

tormentorum vi ita quassatis muris, vt nullo labore in eos per ruinas hostes cõscenderent, iam in summos muros Turcarum ingens numerus peruenerat. In tam graui periculo Rhodios illa res iuuabat, quod intrinsecus vrbis situs admodum depressus erat, Turcæque qui per ruinas in eam irruere nitebantur, nisi in præceps se ac manifestum mittere periculum vellent, vnis tantum lapideis scalis quibus in muros Rhodij cõscendebant, descendere cogebantur. Cum eo in loco periculi summa versaretur Petrus Daubusson natione Gallus, Rhodiæ religionis princeps, tuendum sibi eum desumpsit, secum duobus nepotibus ac quatuor aliis militibus adhibitis. Is illic tantis viribus tantóque animi robore pugnauit: vt quanquam è comitibus perplures aliis suffectis, occidissent, & ipse quinque acceptis vulneribus perfossa, fractáque haberet arma, Turcarũ tamen nullum eam in vrbem penetrare permiserit, sed ingenti repulsos cæde soluere obsidionem coëgerit: ea in scalis tuendis edita animi & corporis viribus, quàm Cocles Horatius Roman. aduersus Hetruscos, dum Sublicius pons rescinderetur, præstitit: tãto maiore virtutis laude quanto maiorẽ sustinuit hostiũ vim: neq; enim Turcis immanitate Hetrusci fuerũt conferendi.

De Seniore Brachio Perusino.

Finem facturus exemplis eram, quæ de fortitudine scribenda mihi sumpseram, atque ad ea transiturus, quæ insignem aliquam patientiam præ se tulerunt. Cæterum Brachius Senior Perusinus, militaris dux, occurrit, iniuriam sibi fieri querens, quod cum & prudentis & fortis militaris ducis, omnium iudicio laudem tulerit, fortium virorũ exempla nulla ipsius mentione facta, claudere velim, egregiíque facinoris me admonuit, quod in Piceno apud Contratam arcem, aduersus Bonifacium pontificem patrauit. Nam cum præsidio centum tantum equitum profectus, vt situm molendini inspiceret, quod manu munire decreuerat, ab hostibus, qui exploratum profectionem eius miserant, septingentis equitibus, duce Angelo Pergulano, impetus in eum factus fuit. Itaque cum venientes Brachius à longè intueretur, ita vt recipiendi sui temporis satis esset, consistere, ne metu retrocessisse videretur, atque cum eis decertare, decreuit. Cum autem extractum in noctem ipsam certamen tenebris diremptum esset, nõ modo integras ex prælio copias

ipsas quas habebat Brachius recepit, verumetiam ita hostes perterruit, vt militũ ipsorum populorúmque qui in hostili parte erant, magna pars deditionem fecerit, adeóque atrox prælių̃ fuit, vt Spinta Brachianus miles, centum ac quinquaginta, item Mecha septuaginta vulnera acceperint.

DE PATIENTIA.

CAPVT III.

CVm inter tormenta vis illa animi, qua per virtutem dolores perferuntur, vera magnaq; fortitudinis pars, aut primaria potius filia dici debeat: hanc ipsam quæ patientia nuncupatur, fortitudini veluti matri filiam subnectemus, & quãquam ex ea patientis quidem, sed non adeò ingentis animi signa, vt ex libera fortitudine proficisci non soleant. Palã tamẽ est, eam nõ minus propterea excellentiũ animorũ pectora incolere, queadmodũ multorũ exẽplis ostẽdetur.

De Agesilao Atheniensi.

Cum Themistoclis frater Agesilaus, quo tempore ingenti exercitu Xerxes ad euertendam Græciam veniebat, & pro exploratore in hostium castra proficisceretur, munus suscepisset, conspecto in castris homine Persa, amictu conspectúque ante alios insigni, arbitratus Xerxem esse, posseque fieri vt morte eius, patriæ salutem seruaret, sensim homini appropinquans, eum interemit. Itaque cõprehensus atque ad Xerxem perductus, qui ea ipsa hora sacrificabat, nullo aut vultu aut voce dolorem perferentis edito signo, ignibus, quibus in ara sacrificabatur dexteram iniecit, totámque cõbussit. Cum autem tanta patientia Xerxes obstupuisset, fertur ei Agesilaus dixisse, Tales Atheniensium animos esse, atque vt in ea re maiorem faceret fidem, paratum se obtulit, si permitteretur aliam quoque manum ignibus iniicere. Quod Xerxes prohibuit tanta virtute motus, & abeundi Agesilao vnà cũ supplicij remissione facultatem permisit.

De Zarmonochaga Indo.

Maior quoque patientia illa fuit, quam authore Nicolao Damasceno, in Geographia sua Strabo posuit. Nam Indorum regis legatum ad Augustum scribit, cum demandatum sibi munus à Poro rege suo fœliciter expleuisset, neq; vltra vexationem vllam perferre vellet, Indorum more seipsum combussisse, vultu in ridentis speciem semper seruato.

De Septem fratribus Machabæis.

Apud Priscos Iudæos in omni ætate sexúque ceu à natura insita genti illi patientia fuit, quemadmodũ multis exemplis ostendi potest, ac pręsertim cum Antiochus Epiphanes Iudæos ad idolorum culturã trahere conaretur. Nam cũ Machabæam cũ septem filiis comprehendisset, neque promissis aut minis in sententiam suam deducere eam posset: filiorũ primo sartagines ingentes feruenti oleo plenas ostendit, comminatus se in illas eum proiecturum, nisi quod ab eo petebat effecisset. Cum autem constantiorem quàm antea conspiceret, abscissa lingua detruncatísque digitis capiti cutem ademit, ita vt carne os detectum maneret. Quibus tormentis cũ minimè flecteretur, tandem feruenti oleo semiuiuum torruit. Cum autẽ arbitraretur matrem fratrésq; tormentorum acerbitate territos in sententiam suam, venturos esse, vt denuò colere idola vellent, rogauit. Multò ad negãdum prõptiores eos inuenit, qui non modo de idolis imperata facere recusabant, verũ Antiocho ipsi numinum eius stultitiæ plenam legem improperabant, illã ipsúmque cum eius tormentis despicientes. Itaque cũ eos vno tãtum superstite occidisset, Postremus cum matre non minus fortis est inuentus, neque fratrũ territus tormentis, neque iis victus quæ postea in corpore suo pertulit, haud aliter quam duo Zenones, item Anaxarchus Theodorúsq; philosophi cum matre patientia insignis: tãtò autem eorũ patientia his maior, quantò magis mirũ videri debet in tenera ætate pueros matréque duplici pietatis erga suos ac propriorũ malorum tormento non victos esse, imò ne lachrymulam quidem aut suspirium in his malis emisisse: quorũ conspectus aut etiam sola cogitatio etiam hostem si modo homo erat, commouere debebat. Patientia igitur hæc admiranda omnino fidem excederet, nisi à multis verísque authoribus ederetur.

De matre Hyrcani Iudæorum principis.

Cum Ptolemæus per perfidiã socerũ Simonem Pontificẽ & Iudæorum principem occidisset, captáque socru duobúsque liberis, cũ eis se in Draconis arcem recepisset, Hyrcanus Simonis filius qui Ptolemæi sororis viri vim effugerat, firmato patris imperio, dum vlcisci acceptas iniurias nititur, Ptolemæum in arce in quam se receperat, obsedit, & iam eò redegerat vt in arcto res constituta videretur. Cæterum

tum Ptolemæus primo ſceleri nouam crudelitatem adiungens, dum ab hoſtibus oppugnatur, in muris ſocrũm ſuam Hyrcani matrem, ſæuiſſimis tormentis diſcruciare cœpit, mulierem autem non ſexus imbecillitas, nõ ſenium mouit, quin clara voce filium oraret, ne oppugnatione propter ipſius tormenta auerteretur. Quæ ita patienter in ſenili corpore ferebat, vt ea non ſentire videretur. Cæterũm plus in Hyrcano filio materna pietas, quã vlciſcendi iuſtus dolor cum poſſet, egit, vt ab oppugnatiõe deſiſteret fretus ita matris tormento ſe finem facturũ. Cæterum Ptolemæus ſoluta obſidione effugiendi idem viam nactus, matre fratribúſq; Hyrcani occiſis, in Philadelphiam ad Zenonem ſe recepit.

De quibuſdam Iudæis qui Zelotæ nuncupati ſunt.

Vltima Iudęorum rebellione qua ciuitas eorum à Romanis deleta fuit, inter ſe ea gens ſocietatem iniuit quam Zelotarum, id eſt amatorũ atque obſeruantium legis nuncupabant. Primarium inter eos erat inſtitutum, vt vnum Deum dominum agnoſcerent. Ex hac gente quæ præter euerſas Hieroſolymas miſeranda multa in Ægypto pertulerat, cùm magnus propter nouas ſeditiones motas captus numerus eſſet, nulla tormentorũ eorum vllus vi vnquã adduci potuit, vt Cæſarem dominum ſuum appellare vellet. Idolorũ enim cultum ceu tetram nefandámque rem Romanis obſtinatè improperabat: magnificis verbis intrepidóque vultu nihili ſe tormenta facere oſtendebat. Adeò autem huius rei tenax propoſitum penes omnes fuit vt nedum firma ætas, verum muliebris quoq; ſexus ac pueri, inter tormenta ipſa, conſtãter perſeuerantes, ridentium ſpeciem ſemper præbuerint.

De Iudæo Iotapateno.

Hoc bello, quo deletas fuiſſe Hieroſolymas dictum eſt, cum vrbs Iotapata obſidione premeretur, captus à Romanis militibus illius vrbis ciuis, cum à Veſpaſiano de obſeſſorum ſtatu rogaretur adhibitis inter tormenta ignibus, nunquam compelli potuit vt aliquid fateri vellet. Quin ridentis facie in ipſis tormentis mortem, cuius comminatione Romani eum terreri poſſe putabant, contemnere non antè deſtitit, quàm in crucem ſublatus vitam amiſit. Nunc à Iudæis ad Romanos Græcóſque tranſeamus.

De C. Mario Romano conſule.

Caius Marius Romanus cõſul, cum varicoſus eſſet, atque

vt curaretur ex cruribus alterum secandum medico porrexisset: non modò non vinculis vllis, vt mos est vinciri, aut ab aliquo teneri se passus est, sed ne verbo quidem aut gemitu aliquo plus dolorem patientis signa edidit, quàm si vel sectio in alieno corpore fieret, vel ipse sensu omnino careret. Cæterum posteaquã alterius cruris adoriri curationem medicus tentauit, ei Marius dixit cum ægritudo quam patiebatur deformitatis tantùm dãna secum ferret, haud operæ dignũ esse ptecium, vt eius rei gratia tam grauem cruciatum perferret. Quo verbo, grauiter quidẽ dũ crus secaretur se affectũ fuisse declarauit, sed animi prudentia ferendóque dolorẽ dissimulasse. Facinus ꝑfectò illius virtute atq; animi magnitudine dignũ, qui antè tam multa gloriosè gesserat.

De adolescente Lacedæmonio.

Ne grauiter pro inuicta virtute tua C. Mari feras, si statim post te inter patientiæ exempla, puer nulla sublimi fortuna insignis, ceu tibi in hac re par ponatur. Nam cum victorias regnáque ingentia tradere fortuna possit, in cuius manu eiusmodi res esse putantur, virtutem animique patientiam cuiuscunque ætatis ac fortunæ homines nancisci possunt: nec minus sæpe in abiecta fortuna, tenerísque annis, quàm in magno genere atque in diademate, consulatibúsque virgis, hæ quæ laudis plenæ sunt animi dotes inueniuntur. Quare cum promiscuè omnibus ad has virtutes conscendere liceat, quod patientia parari potest, Lacedæmonio adolescenti non negabis. Nam cum pro patriæ more furto leonis catulum subripuisset, quem veste tectum auferebat, fera quæ vt in arcto contineretur ferre non poterat, adolescentis vterum coxásque dentibus atque vnguibus lacerauit, nec tamen adolescens vllius doloris signa ostendit: quoad domũ leonis catulum deportauit.

De Leæna meretrice.

Mira profectò adolescentis Lacedæmonij patientia fuit, cum ætas tam tenera esset, sed & sexus cui virtutem natura coniunxit, & patria disciplina ætatis supplere defectum potuit. Itaque longè magis admirandum est tantundem plusque etiam & virtutis & patientiæ in fœmina atque meretrice inuentum esse. Imbecillitas enim sexus & anteactæ vitæ turpitudo, ab omni fortitudinis atque patientiæ actu auer-

tere eam debere videbatur. Huius admirationis exemplum Læna meretrix erit, quæ consiliorum Harmodij atque Aristogitonis, qui in Hipparchi tyranni vitam conspirauerat conscia, diu disquisitione habita, cum acerbè torqueretur, nihil vnquam eorum, quæ norat fateri voluit. Sed non minor patientia in hoc fuit quod sequitur.

De Epichari liberta.

Liberta Epicharis nomine, cum fortè in notitiam venisset Pisonianæ conspirationis aduersus Neronem, audentior constantiórque supra fœmineum sexum, non satis habuit tantæ rei notitiam habuisse, se inter participes quoque annumerari voluit. Puteolos igitur in Campaniam profecta, miris modis operam dedit, vt præfectum naualium Volusium in coniurationis partem traheret. Cæterum is longè vilior quàm muliercula rem omnem Neroni detexit, quam ob rem variis grauissimísque cruciatibus torta Epicharis, quanquam Volusius coram quæ ab ea accepisset, testaretur, nunquam adduci potuit vt confessione sua rem vllam aperiret, sed cum iam tortores defatigasset, & lacero corpore ingratam haberet vitam, se ipsam laqueo suspendit. In fragili enim sexu, quem nullius doctrinę robur armârat, plus inesse virtutis atque potentiæ ostendit, quam veterum philosophorum permulti fecerunt.

De Quintilia Mima.

Sed Quintiliæ quoque Mimæ virtus patientiaque non minor quàm Epicharidis fuit, quanquam fœliciorem exitum nacta est. Nam licet theatralibus ludis vsque ad id tēpus enutrita, ab omni virtute atque patientia longè videretur abesse debere. Tamen à Timidio accusata, quod Pompilij senatoris animi ac consiliorum aduersus principem Caligulam conscia esset, ignorare se eam rem semper dixit dum ad tormentorum locum duceretur, coniuratorum vni qui aderat dum transiret, pedem pede suo calcans innuit, vt bono animo esset, quod eum nominatura non erat. Atque inter tormenta in hac sententia fortiter perstans, tandem vt quæ per iniuriam hos cruciatus pertulisset liberata fuit, permultis ad lenienda mala quæ pertulerat collatis muneribus. Cæterum ne prisci homines soli patientiæ laude insignes putentur fuisse, recentiorum hominum nonnulla exempla ponemus.

RECENTIORA.

De Barbara virgine Nicomediensi.

Quanquã patientiæ exempla, quæ scripta sunt, rectè consideranti, propter multa magnáque, quæ in eis sunt, miranda videri debeant, tamen diligentius ea intuentes, inueniét tormenta ipsa minorem malorũ partem fuisse, quæ laturi videbãtur, neq; enim dubiũ erat, si non coniurationes, quarum crimine accusabantur, fassi essent, crudeli eos morte affectũ iri. Quanto igitur maiori laude dignos censere debemus, qui longè minori ætate, nec minus debili sexu, voluntariè propter iustitiam tanta, maioráque etiã maiori patientia pertulerunt, læto vultu, grauibúsque verbis, ea nihili esse facienda ostendentes, cum in eorum manu esset, si idolis sacrificare vellent, quibus eorum maiores assueuerant, non modo ea deuitare tormenta, verumetiam ingentia munera, non sine magna laude inter suos cõsequi. Fieri hęc non potuisse videntur, & profectò grauia duráq; fuerunt, & tamen in antiquis martyribus, tanta multitudo eiusmodi hominũ inuenitur, vt prius ipse scribendo deficere valeam, quàm vel minima eorum pars à me recenseatur. Prætermissis igitur quæ mira patientiæ laude, inter crudelia innumeráque tormenta, Apostoli tulerunt, vtpote quæ naturæ vim recentem Christi agnitionem transgressa sunt, ex martyrum numero non excellentiora quæque notabimus, sed ea tantum, quæ prima nobis se offerent, sequemur. Qui enim auidiores omnia noscendi erunt, his ab historia petendi ea facultas erit. quemadmodum autem in his quæ proximè commemorauimus, patientiam in fœmineo sexu descripsimus, in eodem sexu recentiora scribentes: initium à Barbara virgine Diascoridis Nicomediensis filia faciemus. Hæc cum tenella adhuc Christianum nomen induisset, à patre ad Martium prætorem deducta, neque promissis, neque minis vnquam mota est, itaque cum diu grauibus plagis cæsa esset, neque id tormenti genus curare videretur, pedibus appensa iterum cædi cœpit, tunc quoque immobilis in sententia perstans, per brachia appensa fuit, & ne tũ quidem quanquam ardentibus lampadibus pedes atque latera ei adurerentur, à sancto proposito discessit. Demum defectis vberibus, cũ neque etiam tunc ea tormenta curaret, sed patrẽ grauissimis ac prudentibus increparet verbis, cum in tantam

compulit rabiem, vt manu sua Barbaram interimeret, patiétia profectò minimè fœminea, atque tãtum Scæuolæ præponenda, quanto muliebris mollicies à virili robore, puellarísque ætas à militaribus prædurísque annis superatur, prætèrquam quod ipse Scæuola, vt grauiora euitaret mala, igni bus manum iniecit. Barbaræ causa patiundi sola voluntas fuit.

De Catharina virgine Alexandrina.

Qua etiam patientia fuit Catharina Alexandrina virgo? quæ læto vultu patientérque sæua flagella, præacutis septas gladiis rotas, denique mortem ipsam pertulit, virorum ipsorúmque philosophorum deuicta in tenera virginalíque ætate patientia.

De Agatha Catinensi virgine.

Non minus miranda Agathæ Catinensis virginis patientia fuit, cuius nomen, ob id solum, quia Christiana ferebatur esse, tanquam maleficæ mulieris, apud Quintianum Catinensem prætorem, cum delatum esset, spretis promissis minisque ac plagis atque fidiculis neglectis, cum insuper à pectore desecta essent vbera, atque ex pedũ plantis derasa cute, super tegularum fragmẽta incedere cogeretur, intrepido vultu verbisque ceu eam tormenta non attingerent, defessis tortoribus, ipsa tamẽ inuicta mortem in carcere obiit.

De Eulalia virgine Hispana Emeritensi.

Deficiet me dies, nec labori sufficiam, si omnia fœminarum patiẽtiæ exẽpla in Christiana religione scribere voluero, itaque módũ eis positurus, quæ si religionis cultus absit, fidem nullam inueniant, Eulaliam solum virginem Hispanam, Emerita vrbe ortam, ponemus. Hæc omnibus cruciatibus grauius, quàm vllus vnquam pro Christi nomine torta, cum tertium decimum annum non impleret, mirũ dictu, ne verbo quidem, aut vlla lachrymula donec animam efflauit, mutati animi aut doloris signa vnquam ostendit.

De Petro Diocletiani Augusti cubiculario ministro.

Diocletianus Augustus acerbus Christianorum persecutor, cum sciret Petrum vnum è cubiculariis ministris suis Christianæ religioni initiatum esse, dum ab ea deducere ipsum studet, plumbeis flagellis cædi, & deinde præacutis clauis dilaniari iussit. Cum autem inter hæc tormenta læto perstaret vultu, aceto saléque totum perfundi, ac deductum, vt erat nudus, in ferrea crate distendi iussit, vbi len-

tis ignibus aduri corpus est, vt tormenti diuturnitas sæuius dolorem acueret. Cæterum ne ita quidem victus quo vultu fuit, cùm inchoarentur tormenta, hoc sibiipsi constans, & vitæ & tormentis finem fecit.

De duobus iuuenibus Antiochenis.

Duorum Antiochenorũ iuuenum miranda patiẽtia quæ lõgè Romanum Scæuolam prætergressa est, iniuriã pateretur si eam silentio præterirem. Nam cum eorũ nomen imperante Diocletiano quod Christiani essent delatum esset, & propterea Diocletianus custodiri eos iussisset, blanda oratione diu tentatũ est vt ad colenda Idola descenderent. Cæterum cum incassum laboraretur, & paratis tormentis ante aras vt sacrificarent, Diocletianus eos statui iussisset, cõcordibus animis responderunt patientiæ suæ periculum se facere paratos, Ne quis consideret tormentorum magnitudine posse eos à Christiana fide deduci. Quod cùm dixissent, ambo manus sacrificij ignibus iniecerunt, nullóque doloris ostenso sensu tam diu in eis manus tenuerunt, quoad vrendo desiccata carne nuda ossa reliquerunt. O non mira iam solũ, sed prorsus diuinitus data in ferendis duris constantia! quam digna es, vt non in cœlo solum præmia feras, sed etiã in hoc seculo scriptorem nanciscaris, cuius facundia tantæ virtutis magnitudo, vt gesta est, repræsentari possit.

De Ioanne Boneto Veronensi.

Recentior, sed non minus insignis Ioannis Boneti Veronensis patientia fuit, cum ab Ecelino, quem à Romano oppido nuncupabant, Veronæ ac Taruisinæ Marchiæ principe, qui omnes crudelitate ceu nouus Phalaris ætate sua anteibat, ad prætorem Patauium Ansedinum ipsius crudelitatis ministrum missus esset, diu promissis primò allectus, deinde tormentis discruciatus, vt initæ in tyrannum coniurationis quosdam nominaret, quos ipse insontes norat, ne fortè doloris magnitudo ad ea dicenda cogeret, quæ ipse spõte sua nunquam fassurus erat, in ipsius prætoris conspectu, sibiipsi dentibus linguam abscidit, atque haud multò pòst, inter tormenta defecit, quemadmodum eius pater Thomasinus, eadem de causa ante defecerat.

De Bardilone Vincentino.

Quadam in parte Bardilonis quoque Vincentini patientia haud dissimilis fuit, qui cum aduersæ factionis accusa-

tionibus. quæ falsæ erant premeretur, & propterea magistratui in custodiam traditus esset, & disquisitione habita torqueretur, cum tormentis putaretur adduci posse vt falsa fateretur, & ita perdi posset. Prius verbis se excusauit, ne dolore vinci posse crederetur, deinde dentibus linguam abscidit, sanguinéque inde largius manante Anaxarchum imitatus, periit.

De Ioanne atque Hieronymo Hus Bohemis.

Patientia quę virtus alioquin est insignis ob malos comites, quibus nonnunquam adhæsisse inuenitur: interdũ mutata appellatione in obstinationis nomen transit. Hæc in Ioanne atque Hieronymo Hus Bohemis cõtigit, qui sacerdotij honore insignes, neque indocti ad Constantiense cõciliũ iuerunt, vt rationibus hæresim eam tuerentur, quę Husitana appellata est, de ecclesiasticorũ pauperie, & Redẽptoris corpore sub vtraque specie sumendo. Illic multis argumentis re tractata, cũ eos catholici conuicissent, in custodiã missi sunt. Vbi cum in peruersæ opinionis sententia perstarent, ad locum in quo cremandis extructa erat pyra deducti Ioannes, aliquantò antequam Hieronymus, cum eos neque amicorũ preces neque tormenti ipsius præparata species flecteret, posteaquã succensa fuit pyra, clara voce Psalmos ambo decantantes, consumpti sunt, Christianis martyribus, nisi quod causa dispar videbatur, patientia similes.

De duabus Bohemis mulieribus.

In Bohemia, post Vuenceslai regis mortem, cum Husitana hæresis regionem, quemadmodum incultos hortos, malignæ herbæ, cito infecisset, Gallus quidam natione Picardus, nouæ hæresis scelus in eam intulit. Is Adami nomine, inter sectatores vsurpato, cum adoptiuum se Dei filium appellaret, atque redigere gentem ad primos hominum ritus vellet, instituit, vt nudi degerent, ac promiscuus fœminarum vsus esset, cuius turpitudinis magnitudinem abominatus Ioannes Zisca, qui eo tempore magna ex parte Bohemorum genti imperitabat, quanquam Husitana hæresi laboraret: gentem hanc, quæ Litmericij amnis insulam incolebat, adortus, omnem occidione deleuit, superstitibus tantũ fœminis duabus, quod eas grauidas esse inuenerat. Hæ autem, cum neq; ante, neque post partum discedere à sceleratæ disciplinæ instituto vellent, & propterea supplicio succensæ

rogo ignibus iniectæ afficerentur, carmina modulantes, nũquam donec eas vita defecit, canere desiuerunt.

De Margarita Tridentina, & aliis Hæreticis Albigesiis.

Parem quoque obstinationi coniunctam Nouariæ patiẽtiam ostendit, Tridentina mulier Margarita nomine, fratris Dulcini hæresiarchæ coniunx, cuius hæresis haud multum ab ea abhorrebat, de qua nuper dictum est, in eam sectam cum ingentem traxisset numerum, crudeliter comburi maluit, quàm scelus quod profitebatur deserere: id quod in Bonifacij octaui pontificatu actũ fuit. Eodem quoque modo salutis anno ducẽtesimo ac decimo supra mille, in Occitanis, capto Bitera oppido, quod gentem eam Albigensium hęresis teneret, populi qui cruce signati aduersus ipsos aliósque male de fide sentiẽtes expeditionem susceperant, optione omnibus seruandæ salutis facta, si ad catholicã fidem reuerterentur, centũ octuaginta illic inuenti sunt, qui cõburi, quàm erroris pœnitere maluerunt. Idem quatuor & septuaginta contigit, ex eiusdẽ sectæ hominibus, obsidione capto oppido Carcassone, in regione quam nunc Guienne dicunt, nam cum potestas eis facta esset, euitandi supplicij, si abnegare hęresim vellent, hilari vultu præparatum supplicio suo rogum, quæ iam succensa erat, canentes conscenderunt.

De Georgio Cella Nouariensi.

Ætate nostra Georgius Cella Nouariensis ciuis, cũ Bononiæ hæreseos conuictus esset, eúmque nec promissa, nec minæ à proposito deducerent, vt viuus combureretur, damnatus fuit. Non vt cæteri quibus in eo mortis genere opera datur, vt laqueo appensi ad minuendos cruciatus celerius emoriantur: sed in summa pyra sine laqueo vllo constitutus, veste seuo delibuta amictus est, vt tormẽti aucto terrore facilius à fero proposito reuocaretur. Verum cum in sententia perstaret, vt ad pœnitentiam quoque regressus relinqueretur, in ima pyra prius coniectus ignis, ita eam sensim succendebat, vt adhuc spacij permultum Georgio ad salutem retinendam, si eum pœniteret, daretur. Cæterùm quò periculum magis augebatur, eò obstinatius, in hæresi permanens, & carmina semper decantans, paulatim donec pars vlla superfuit combustus est.

De Hieronymo Olgiato Mediolanensi ciue.

Quæ hactenus scripta sunt à nobis exempla, ea aut legẽ

do, aut ab iis qui viderunt audiendo, ad notitiam nostram peruenerunt. Vnius in hoc virtus genere nunc in mentem nobis venit, quod certò à nobis visum possumus affirmare, vt ex hoc quod ipsi vidimus, quo patientiæ laude maius nihil posse esse videtur: eorum quæ non vidimus certior fiat ac magis cõfirmetur fides. Hieronymus Olgiatus ciuis Mediolanensis, ex quatuor vnus fuit, qui Galeatium Sfortiam Mediolanensem ducem occiderunt. Hic captus atque in custodia acerbè discruciatus, vt eius cædis conscios detegeret, & si secundum ac vigesimum annum nondum excedebat, effigie molliq́ue corpori virgini quàm viro similior, neque armis assuetus, vnde in hominum animis vigor robúrque comparatur, funi quo torquebatur appensus, ceu si tribunali insideret: procul ab omni dolore clara voce intrepidóque animo & suum & comitum facinus commendans, nullum vnquam pœnitentiæ signum ostendit. Intermissis inde tormẽtis soluta oratione carminibúsque suas, & sociorum laudes descripsit. Demum ad locum vbi excarnificaretur deductus, Carolum Francionúmque comites, qui præ timore exanimati videbantur, cohortatus carnifices orauit: vt à se prius inchoarent, vt eius exemplo comites patiẽtiam discerent. Nudus igitur in disco protensus cruribus brachiisque ad disci pedes deligatis, cũ eos qui astabant præparatæ mortis species atque horror auerteret, ipse speciosis verbis atque intrepida voce peractum facinus extollens, nequaquam se quod tunc instabat sæuum mortis genus, curare ostendit. A summo igitur humero vsque ad medium pectus lanij falce diuisus, nec verbis nec voce mutata, vitam simul cum catholica ad Deum oratione finiuit. O admiranda patientia, ô virtus priscis illis in quibus tantum animi robur fuit anteferenda, si alio in facinore eius experimentum facere contigisset. Iniquè profecto fortuna egisse videtur, cum tanto animi ac corporis robore ornatum virum non eò contulit, vbi aduersus catholicæ fidei hostes ostenderet, quãta Christiani hominis pectori virtus insideret. Nunc iniectis in principem suum manibus, quid Hieronymus egisse dici potest? nisi in Galeatij morte Italicam pacem turbasse? & tãtorum malorum, quæ postea mors illa in Italia, atque Europa euersis vrbibus ac regnis secum traxit: quorum nullũ adhuc finem intueri licet, causa fuisse?

DE IIS QVI HVMILI FORTVNA *orti clarum sibi nomen vendicarunt.*

CAPVT IIII.

VIrtus cui vt inuidia ita etiam plerunque fama comes esse solet, vt se nullis contineri vinculis ostendat, non semper nobilitatem aut opes sequitur: sed veluti toti humanæ amica naturæ eam quærentes amplectitur, persæpéque ad eos profecta qui humili loco orti sunt claros facit, atque in ora hominum euehit: spémque minimè ingratam facit, esse omnibus integrum, & dum fruuntur vita, & postcàquàm mori contingit famam laudémque, vt infamiã quoque ac dedecus, prout ratio vitæ fuerit cõparare. Quorundam igitur exemplis ostendemus, ignobili fortuna ortos famam ingentem obtinuisse.

De P. Virgilio Marone poëta.

Virgilio Maroni quod pater vt victum pararet, figulinam exercuerit, aut etiam vt quidam alij, operarius esset, non obstitit, quin inter eos qui obscuro orti loco grande nomen compararunt, principatũ excellenti fama non teneat. Quod ei nomen & doctrinæ magnitudo & carminis excellentia inter poëtas peperit.

De Qu. Horatio Flacco & Statio Papinio poëtis.

Horatiũ quoq; Flaccũ lyrici carminis venustas, & Statiũ Papinium Thebais ac Syluæ ad grande nomen pertulere. Neque obstitit quod Libertinus parẽs vtriq; dicatur fuisse.

De Æschine oratore.

Æschinis fama maior est, quàm vt vllius testimonio egeat, & tamen certis authoribus traditum est, Athenis natum patre inopi abiectóque, in tantum vt publicè lucanicas venundaret.

De Theophrasto Philosopho.

Quanquam Thyrtamus Æschine dicendi præstantia minor non esset, qui tanquam diuinitus datum loquendi genus haberet, Theophrastus postea fuit appellatus, tamen nihilo sanguinis genere nobilior fuit. Nam si illi fartor parens fuit, fullo Theophrastum genuit.

De Menedemo Athenensi Philosopho.

Menedemo Philosopho Athenis ob ingentis virtutis ac doctrinæ meritum, quod rarò aliis contingit, positæ fuerunt

ſtatuæ, atque in eo maior virtutis quàm natalitium habita ratio eſt. Patre enim ortus eſt, qui mœchanicum opus conſuendis tentoriis conficiebat.

De Alpheno Varrone Cremonenſi.

Non minore fama Romæ atque in Italia Alphenus Varro Cremonenſis, quam Menedemus Athenis fuit: cuius mētio his quoque temporibus inter claros iureconſultos non ſine honore ſeruatur. Quanquam Cremonæ adoleſcens tonſtrinam exercuerit, à qua profectus paruo tempore ſub Sulpitio ad tantam ciuilis diſciplinæ ſcientiam peruenit, vt Romæ conſul factus fuerit, & mortuus quod raris contingit, de publico ſepulturæ honorem aſſecutus ſit.

De Pythagora philoſopho.

Pythagoras philoſophus quanquam ob doctrinæ magnitudinem non minus famæ quàm ſuperiores obtineret, & ob id eius ſectæ princeps fuerit, quàm poſtea Italicam nominauerunt. Tamen quantum legendo deprehenditur honeſtiore loco quàm illi natus non eſt. Etenim Nexarchus pater eius in tenui fortuna annularius ſculptor fuit. Sed iam relictis qui per doctrinam excelluerunt, ad eos tranſeamus, qui aut partis regnis, aut inſigni militari virtute magnum nomen adepti ſunt.

De Iphicrate Athenienſi.

Iphicrates Athenienſis vir militari ſcientia admodum inſignis, poſteaquam Lacedæmonios prælio deuicit, atque Epaminundæ feros animos retudit, in eam exiſtimationem venit, vt perſarum rex Artaxerxes Ægypto arma illaturus, ducem eum quæſierit. Miniméque Barbarus rex magnitudine plurimum elatus, indignum ſibi duxit Græcæ ſe virtuti ſubiicere, & tamen tanti viri nequaquam in incerto eſt, patrem ſutorem fuiſſe.

De Eumene Cardiano.

Eumenes quoque Cardianus inter Alexādri Magni ſucceſſores annumeratus, virtute atque prudentia nullo eorū inferior, adeò inope abiectóque patre in Pelopōneſo natus eſt vt ſe familiámque vecturis quas curru præſtabat aleret.

De Viriato Luſitano.

Quàm ingens victoriarum curſus egregiorúmque facinorum fama fuit, in Viriato Luſitano in Hiſpania? Nam cum Romanis quatuordecim continuos annos bellum geſſit,

exercitibus ducibúsque eorum victis atque etiam captis. In priuata enim fortuna hoc annorum spacio populi illius potentiæ restitit, cui Carthaginis, cui Antiochi, cui Tigranis ac Mithridatis, totius denique terrarum orbis immensæ vires atque opes non suffecerant. Maioráque etiam præstitisset, nisi à suis proditum, cum maiora moliretur mors intercepisset, & tamen parentes eius ipsúmque pastoritia exercuisse ferunt. Quibus initiis venator, ac postea latro factus, militari virtute eò euasit, vt in Hispania, quia inde ortum suum duxerat, alius nullus maiore fama res gesserit.

De Arsace Parthorum rege.

Arsaces qui post Alexandrum Magnum Barbarorum primus in Parthia regnauit, à quo postea Parthorum reges Arsacidæ, sicut Romæ qui post Augustũ imperarunt Augusti sunt cognominati. In quam famam, quantúmque regnum ascendit? cuius primi originis ob nimiam humilitatem noticia nulla habetur, nisi quod premente inopia primam ætatem latrociniis exercuit, à quo vitæ genere audaciæ coniuncta virtus, in amplissimi regni Imperium ingensque nomen eum euexit.

De Ptolemæo Syriæ atque Ægypti rege.

Ptolemæus primus Lagi filius fuit, Lagus autem sub Philippo Macedonum rege inter equites annumeratus est, nullo alio honore maior. At Ptolemæus sublimiore gradu apud Alexandrũ militauit. In cuius morte Syriæ atque Ægypti regnũ sibi vendicauit, à quo qui secuti sunt reges, per longum tempus Ptolemæi nomen ceu peculiare tenuerunt.

De Agathocle Syracusano rege.

Longè vilior Agathoclis parentis fortuna fuit, nec tamen paternę obscuritatis filium puduit, qui quanquam pene tota potitus Sicilia, quia figulinam pater exercuerat, in conuiuiis inter aurea vasa fictilia quoque adhibebat, vt eodem tempore & paternæ obscuritatis, & magnitudinis in quam ipse euaserat, species repræsentaretur.

De Dauide Iudæorum rege.

Haud excellentiores putari oues quas Dauid patérque eius Iesse, atque maiores pauerunt, quàm Agathoclis fictilia possunt, & tamen vt hic Syracusis atque in magna Siciliæ parte regnauit, ita ille meliore fortuna partum totius Iudææ regnum possedit, tanta morum sanctitate ac sapientia, tanto

animi atque corporis robore, vt post eum Iudæa verum regem nullũ habuisse putetur, qui ex Dauidis stirpe non descenderit. Hoc quoque tempore per terrarum orbem, vt sapiens sanctúsque ac fortitudine clarus habetur, cuius Psalmi dum per omnem terram diuinas laudes resonant, qualis & quàm Deo gratus vates esset, ostendunt.

De Vespasiano Augusto.

Vespasiani qui ad Romanũ Imperium virtute conscendit, ac duos filios qui in Imperio successerunt reliquit, maiores Rheatæ orti sunt & vixerũt. Inter eos Titus Petronius Centurionis ordinem, Sabinúsque filius Primipili honorem non excessit. Primipili igitur honos magnus ad Romanum Imperium conscẽsus fuit, sed maior etiam fuit eius qui sequitur.

De P. Ælio Pertinace Imperatore.

Omnis fatetur historia Pertinacem, qui virtute ad Romanum Imperium sibi viam astruxit, etiam antequam ad Imperium conscenderet, virtute ac sapientia inter eos, qui mirandi sunt annumerandum fuisse. Neque tamen eius virtuti ignobilitas obstitit (etenim pater eius Ælius successus libertino patre, atque eodem mercatore ortus, interdũ mœchanicum opus in Liguria exercuit) quò minus ipse ab obscura stirpe ad Imperij culmen eueheretur. Laudi quippe sibi generis obscuritatem ducens, paternam officinam marmore exornauit, vt eo ornatu clarius appareret, quàm vili ex loco tanta virtus emersisset.

De Aureliano Imperatore.

Orbi terrarum toti perspecta fuit insignis Aureliani virtus ac fama, & tamen eius patria propter ignobilitatem adhuc in occulto manet. Quidam in Sirmio, nonnulli in Mœsia, alij in Dacia ortum esse dicunt. Et quemadmodum de patria eius discordes sunt scriptores, ita omnes eius maiorũque humilitatem affirmant.

De C. Aurelio Valerio Diocletiano Imperatore.

Diocletianus qui ingenti animo concessum, ab exercitu senatúque Romanum Imperium diu rexit, clarissimisque victoriis illustrauit, adeò abiecto humilíque loco ortus est, vt patrem eius quidam notarium, alij libertum fuisse tradiderint.

De Maximo qui Pupienus dictus est, Imperatore.

Par quoque originis obſcuritas Maximum Pupienum per virtutem vnà cũ Balbino eò deduxit, vt ipſum Senatus populúſque Romanus aduerſus Maximinos Imperatorem delegerit. Etenim ferrario fabro ortum fuiſſe quidam dicunt: alij fabro qui plauſtra conficeret, tradiderunt.

De M. Iulio Licinio Imperatore.

Nihilo clariore ortu Licinius ad Auguſtale culmen aſcendit, propter virtutem, bellíque gerendi ſcientiam Galerio Maximo Auguſto comes datus. Is in Dacia puer patrem admodum inopem, in ratione cultúque agrorum iuuit. Cæterum poſtea ruſtico opere in militare munus conuerſo, quatuordecim annos Imperatorium ſceptrum miſerando tamen fine rexit.

De Bonoſo Imperatore.

Bonoſus Imperator non modo ciuis Romanus non fuit, ſed peregrino ſanguine in Britannia natus, patre inope ac magiſtro ludi literarij ad Auguſtale ſolium euectus eſt. Verũ iam tandem vetera omittentes ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Petro Apoſtolo, & Ioanne Euangeliſta.

Piſcatores piſcatorúmque filij fuerunt Petrus Apoſtolus ac Ioannes Euangeliſta, tantúmque his initiis poſtea diuinę gratiæ virtutíſque aſſecuti ſunt, vt nominis ſui ſanctimonięque magnitudine totum terrarum orbem repleuerint: quorum memoria iam poſt tot ſecula apud Chriſtianos omnes, ceu qui in cœleſtium numero primariis locis à Deo recepti creduntur, ſumma in veneratione eſt. Cui ſecularium regnorum maieſtas quanquam inter principes alios emineat, ſubiicere ſe minimè pro indecoro duxit. Quinetiam templum, honores adorationéſque quibus humana potentia atque adulatio regum, atque Imperatorum quoſdam proſecuta eſt, longè excellentiores atque in plures gentes ſparſas, Apoſtolis ſingularis ipſorum virtus ac ſanctitas peperit. Quãdoquidem communis fidelium omnium conſenſus Apoſtolorum ſucceſſoribus omnium, quæ in humanis rebus excellentia habentur, maieſtatem conceſſit.

De Mahumete ſceleratæ legis authore.

Mirum profectò videtur ex diuerſis valdéque contrariis cauſis ſimiles prouenire effectus. Nam veritas, continentia,

cæteræque virtutes Petrum atque Ioannem Apostolos, in eam gloriam, de qua diximus, extulerunt. At mendacium, libido cæteráque scelera (ne fideles ac iustos exercendi materia deesset) in non minorem venerationem ac famam Mahumetem euexerunt. Is in Arabia ex Arabe patre ortus, vectigales camelos agebat, vbi arte atque perfidia in eam magnitudinem conscendit, vt rex creatus propheta etiam putaretur. Mortuus quoque in eam existimationem venit, vt dimidium terrarum orbem, ac multo plus in sceleratam disciplinam traxerit, vitæ quidem turpitudine: cæterum sagaci vafróque ingenio parta tanta gloria famáque, quantam innumerabiles philosophi prophetæque virtute ac scientia, ac martyres Christiani sparso sanguine magna in parte non obtinuerunt. Mahumeti enim id quod Herostrato contigit nam Dianæ Ephesiæ templum succendit, vt apud posteros diuturnum sibi nomen compararet. Mahumetes quoque scelerate agēdo docendóque, cum fama diuinosquoque in terris apud sectatores suos assecutus est honores.

De Lamusio Longobardorum rege.

Melioribus artibus, sed non minore fortuna ad regium solium magnúmque nomen Lamusius tertius Longobardorum rex ascendit, qui à matre quæ publicè quæstum faciebat, cum aliis fratribus tunc cum ipso ortis in fossam proiectus, vbi aqua stagnabat (quæ Longobardorū lingua Lama nuncupatur) fortè in ea ab Agelmundo Longobardorū rege conspectus est, atque hasta quam is manu tenebat tactus, quia infans eam apprehendit & tenuit, Agelmundus illius tam teneri vigore permotus nutriri infantulū iussit: atque à Lama in qua eū primò viderat Lamusium nominauit. Is hoc initio Lamusius adeò virtute excelluit, vt Agelmundo in regno succederet, atque eius stirps magna gloria vsque ad Alboinum in Longobardis regnaret.

De Primislao tertio Bohemorum rege.

Non minus famæ inter Bohemos sibi peperit Primislaus, qui inopi atque rustico patre dum araret, sicuti Romæ Cincinato contigit, à Bohemis ad ducatum vocatus, Libyssæ ipsorum duci vir datus est. Id autem equi augurio Bohemorum gens egit: quod infrenatus recta ad Primislaum supra aratrum manducantem equus cucurrit. Ea re impletum arbitrata quod ei prædictum erat, scilicet apud Bohemos

regnaturum qui ſupet ferream menſam manducabat. Eius adeò fœlix principatus fuit, vt Pragam vrbem muro cingeret, permultáſque leges quibus Bohemi vixerunt, conderet. Ea autem viri illius apud Bohemos reuerentia fuit, vt in primario templo ligneas ſoleas quibus arans vtebatur, diutiſſimè ſeruarint, eáſque ceu ſacram rem nouis regibus dum diademate ornarentur, præferrent. Vbi autem cum ad ducatum vocatus fuit, arans eſt ínuentus, templum conditum eſt: accolęque pagi illius in quo ipſe agebat, omni onere immunes facti fuerunt.

De Tamburlano Perſarum rege.

Tamburlanus quem auorum noſtrorum ætas, armis iuſtitiáque priſcis principibus ęqualem, regni autem atque exercitus magnitudine Xerxe maiorem, nedum parem vidit, quantum percipi potuit à Scythis ortus eſt, non regia ſtirpe aut inſigni aliquo ſtemmate, ſed patrem extrema inopia paſtorem habuit. Inter paſtores ipſe nutritus & puerilibus ludis à paſtoribus rex creatus, aſtu nouáque induſtria eos vt iureiurando imperata ſe facturos pollicerentur, impulit. Pecora igitur venundare eos, atque vt à tam inopi vita ſe vendicarent, arma ęquóſque comparare iuſſit. Hoc numero (ad quingentos enim peruenerant) quaſdam mercatorum ſocietates, quæ per eas regiones magno numero præſidij gratia commeare ſolent, & vulgo Carauanæ dicuntur, armis deuicit, atque in partienda præda adeò ſe inter cómites iuſtum liberalémque præſtitit, vt mutatæ conditionis paſtores non modo non pœniteret, ſed fide amoréque enixius ei deuincirentur. Ad compeſcendam prædonum audaciam mille equitibus dux in eius regionis fines, vbi hæc aduerſus mercatores geſta erant, à Perſarum rege miſſus, cum à latronum duce in colloquium vocatus eſſet, latronis arte verbíſque delinitus ex hoſte comes ei factus eſt. Interim inter Perſarum regem fratrémque eius orta controuerſia, fratris cauſam latronum duces ſuſceperunt: cui poſtquam regnum aſſeruere, maiori exercitus parte ab eo impetrata, dum cum eo fingunt in exteris gentibus Imperium parare velle, compulſis ad rebellandum populis breui ſe qui antè latronum princeps erat, Perſarum regem fecit. Quod autem iſchia debilitatus erat, eius nomini Temir (quod Scytharum lingua femur ſignificat) lang Perſæ addiderunt. Quod verbum

priſca

prisca lingua ischia debilitatũ ostendit, coniunctísque ambobus verbis Temirlang nuncupatus fuit. A nobis autẽ verbo ob linguarũ dissimilitudinẽ viciato pro Temirlang Tãburlanus est dictus. Hic Persico regno Armeniam, Syriam, Babylonémque, atque ingẽtes alias gentes addidit, vrbemque Samarcantã ambitu maximo condidit. Sibi ingenti parta fama omnibúsque quamuis paruo infœlicíque ortis loco spe facta, vt corporis animique virtute atque industria ad quæuis ingentia regna imperiáque euadere possint.

De Abdelmonio Africæ siue vt nunc dicitur Barbariæ rege.

Abdelmonio qui se totius Africæ regem fecit, parens dicitur fuisse figulus. Cæterum à falsis prophetis Mahumetanæ legis eum sibi populorum fauorem conciliauit, vt pulso vero regium nomen inuaderet: atque rex creatus Africæ magnam quoque Hispaniæ partem adderet. Sed iam barbaros omittamus, & de Italis scribere adoriamur.

De Sfortia armatorum duce insigni.

Italos autem à Mutio Attendulo auspicabimur, qui Cotiniola tenui vico, vt tunc erat inter Fauentiam Rauenámque vrbes ortus Sfortia ipse nuncupatus, Sfortianæ genti primũ nomen dedit. Is Ioannem patrẽ cuius nondũ obscurata memoria est, inopem Cotiniolæ accolam habuit agrorum cultorem. Ipse autẽ Mutius castra secutus prima militiæ rudimenta inter lixas calonésque posuit: virtutéque ad eum cõscendit locum, vt Ioannæ quæ postrema Andegauensis generis Neapoli regnauit, omniũ militariũ copiarum dux esset & magni Conestabilis honorem cum ea gesserit, multorum populorum in eo regno Imperium assecutus. Moriens autẽ Francisco filio qui postea Mediolanẽsem ducatum adeptus est ingentem exercitum reliquit non sine magna fama, & Sfortiacæ factionis nomine, cui complurium regum, atque Imperatorum affinitas coniuncta fuit.

De Nicolao Picinino & ipso militari duce percelebri.

Nicolai Picinini Perusini ciuis, parens lanius fuit, cuius nomen ob ignobilitatem in obliuione sepultum est, tam tenui vilique principio ortus Nicolaus, virtute in immensum auctus, ingentes exercitus per Italiam ductauit, multis atque insignibus præliis victoria potitus, vnde fama nomini suo parta, macello in vrbe patria non minus honoris quàm Romæ Terentius Varro contulit.

De Francisco Carmaniola.

Picininus à Perusino macello ad insigne nomen euasit, à pascendis quoque porcis non minus grande assecutus est Franciscus Carmaniola ingentibus editis facinoribus. Vniuersarum Philippi ducis Mediolanensis copiarum omnium dux creatus, nec verò minus pace clarus, dum vrbem Genuam singulari moderationis laude rexit, ingens sibi nomen pepetit, adeò vt inuidorum delationibus à Philippo sine exercitu discedere coactus, primi militaris ducis apud Venetos vltro delatum honorem acceperit. Tanta verò in eo se virtute atque prudentia gessit, vt cum Carmaniola à Philippo duce, secundæ etiam fortunæ, atque victoriæ ad Venetos transisse viderentur. Hacque insigni laude mortuus est, quod partis ingentibus victoriis nullus vnquam exercitus, cui ipse præfuerit aduersæ fortunæ damna pertulit, lógéque, eo per fraudem sublato, plura Veneti amisere, quàm ipse, cui licet serius decedere è vita contingeret, omninò tamen moriendum erat.

De Blasio Axareto Genuensi ciue.

Inter tam multa insignia eorum exempla, qui ab humili loco, ad magnum fortunæ gradum ascenderunt, haud per iniuriam annumerabitur Blasius quoque Axaretus ciuis Genuensis, Is enim aurifice patre ortus, & ipse in Tabellionum ordinem ascitus, quod vna tantum triremi piratarum triremem ceperat, tantum sibi nominis comparauit, vt classi suæ Genuenses aduersus Alphōsum Siciliæ regem præfecerint, quo tempore, arcta obsidione is Caietam vrbem premebat. Nauali igitur prælio Blasius regem ipsum vnà cum Ioanne fratris Nauarriæ & ipso rege, magnoque aliorum principum atque equitum numero deuicit, ac captos secum duxit. Itaque à Philippo, vt eius virtuti honos haberetur, in Vicecomitum gregem adoptatus, cum aliis quoque expeditionibus præfectus, victoriam retulisset, per omnem Italiam celeberrimus est factus. Huius igitur ortus ex argentario operario, quem in vrbe Genua nobilis fortunæ locum dici potest habuisse? quæ verò duobus vno prælio captis ingentibus regibus, cum magna procerum manu, dici potest victoria maior? aut dignior de qua homines cum laude loquerentur? Profecto & ortus ignobilitatem magnam omnes fatebuntur, & huius victoriæ gloriam, nulli

eorum cedere, qui gloria plurimum insignes fuerunt, nam si non armis, sed dolo Iugurtha capto Marius adeo gloriatus est, vt armis cum Sylla decertârit, quia Iugurthæ capti gloriam sibi vendicabat. Si Persa quoque rege deleto, qui alioquin inter ignauos annumerandus erat, Paulus Æmylius, propter laudis cupidinem in eam sui obliuionem venit, vt duorum filiorũ funera, sine doloris significatione prçteriret, quanto Blasij gloria maior censeri debet, qui Paulo Marioque fortuna inferior, duos reges, Persa atque Iugurtha maiores, nõ dolo, sed vera virtute, vnà cum multis principibus cepit? hoc quidem solo fortasse Mario atque Paulo minor videri poterit, quod illis partis victoriis triũphorum honos exhibebatur, Blasius quod captiuos reges, duci Philippo, qui Genuensi Imperio potiebatur, & non patriæ tradidit, tantæ victoriæ fulgorem, alicuius perfidiæ nota maculasse putatus est.

De Ioanne vigesimo secundo Pontifice Maximo.

A secularibus viris ad ecclesiasticos transituri Ioannem vigesimum secundum Pontificem commemorabimus, quod is ad Pontificatum virtute atque doctrina conscendit. In quo mores non per luxum ac desidiam corrupit, sed veri Pontificis sustinendo personam, Ludouici Bauari Imperatoris efferatum animũ atque superbiam armis atque animi vigore contudit. Cui rei cum multa alia per virtutem præclarè gesta addidisset, à vita discedens Ecclesiasticũ Imperiũ opibus, atque existimatione longè maius quàm acceperat, reliquit: & tamen pro explorato habetur, patrem ei natione Gallum, tanta inopia fortunæque humilitate fuisse vt cerdonica arte vitam tueretur.

De Nicolao V. & Sixto IIII. Pontifice Maximo.

Ætate nostra Sarzanensis ciuis Thomas, qui postea sub Nicolai quinti nomine Pontifex Maximus fuit, cuius mater oua pullosque vendebat, & Franciscus Ruuerus Minorum fratrum ordinem professus, Sauonensis ciuis, qui & ipse Pontificatum sub Sixti quarti nuncupatione adeptus est. Patre ortus qui semper nauticam exercuit, multis in sacro senatu præteritis, qui in magnis opibus principum sanguine nati erant, ambo sola virtute doctrináque adiuti, ad Apostolatus apicem per temporis interualla ascenderunt, magnáque laude ac fama claues tenuerunt, vrbe Roma

ita ædificiis exornata, vt eorum temporibus deposito senio ad iuuentæ honorem restitui videretur. Neque vlla in parte vel Nicolai maternorum ouorum, vel Sixti patris remotum non modò suppudere, sed lõgè magis tã obscurę originis vilitate, cui ingens coniuncta fuit virtus, quàm multorum aliorum Pontificum magnis natalibus, sine virtute videatur gloriari debere.

De Ioanne Antonio Campano.

Ioannes Antonius Theramnensis episcopus, omni scriptorum genere nulli ætate nostra secundus, vtpote qui priscorum in dicendo laudem si non superauit, eis minimè pudendus æquare saltem visus est. Cauellis Campaniæ pago vnde ei Cãpano cognomentũ fuit, ortus est, atq; in eo puer, pastoriciã vt ante pater atque eius maiores exercuit. O quãta in his virtus laude digna est, qui nõ opib. nõ generis nobilitate adiuti, ipsi ignobilitatis nubẽ, qua tecti latebant discusserũt, & virtute ceu face prælata, se orbi manifestos ostẽderũt, contrà tantò ij magis culpandi, qui non modo nullam prę̨stant operã, vt eos propria aliqua laus virtúsque illustret, sed scelere atque ignauia, relictum virtute opibúsque maiorum splendorem, obfuscant. De iis ceu de fœda re, vt adolescentes eorum exemplo, ab ignauia sceleréque deterreantur, quædam pauca subiungemus exempla.

DE HIS QVI CLARIS ORTI parentibus degenerarunt. CAPVT V.

De Ctesippo Cabriæ Atheniensis filio.

CAbriæ Atheniensis qui magnis virtutibus magnisque victoriis apud Athenienses excelluit, & qui multo fœlicior fuisset, si nullis procreatis liberis è vita discessisset, Filius fuit Ctesippus adeò à paterna virtute degener, vt persæpe Photionẽ eius tutorem virum alioquin patientissimum vecordia Ctesippi dicere coégit: ea quæ ob Ctesippi stolidam mentem perferebat, ad referendam cumulatè pro acceptis à Cabria meritis gratiam, abundè sufficere.

De Gersa & Eliezer Moysis filiis.

Tam nota est Moysis gloria ac virtutis magnitudo, vt indicari non egeat, & tamen qui olim pastor Hebræum popu-

lum dura ceruice seditionibusque insignem rexit, magnísque contẽtionibus perpetuum sacerdotium fratri ac successoribus reliquit, nónne Eliezer & Gersam filios iuxta legem ex se ortos indignitatis successione præteriit. Etenim in eis neque ingenium, neque vllum intuitus est virtutis genus, quod tanto posset oneri sufficere. Atque ob eam rem in Hebræorum historia de eis nisi perexigua, vt de abiectis mos est, mentio est facta.

De C. Caligula Imperatore Germanici filio.

Quantùm Germanicus animi vigore, prudentia, atque morum honestate præstitit, tantùm eius filius Caligula animi ignauia, libidinibus atque stultitia ab eo degenerauit. Quem quamuis ad Romanum Imperium fortuna euexerit, permulti tamen Germanici virtutem in alicuius priuati hominis fortuna, quàm Caligulæ in tanto scelere Imperium maluissent. His additur quod defunctum Germanicum non Romanus tantùm populus amicæque gentes, sed barbari quoque lachrymis, ceu communem parentem prosecuti sunt. At filius Caligula ob eius scelera nedum lachrymis, aut alio insigni honore, sed ne publica quidem sepultura dignus est iudicatus.

De Commodo Imperatore M. Antonini philosophi filio.

Marcus Antoninus Philosophus qui Romæ imperauit omnium virtutum singulare exemplum, Commodum filium Imperij, & non virtutum hæredem habuit, atque ob eam rem non sine magno dolorẽ magnum persæpe sui desiderium reliquit. Etenim Marci bonitate in filij Commodi malitiam mutata, clementiáque in atrocissimam crudelitatis carnificinam, cum eum ferendo Rom. populus esset defessus, Commodum interimere coactus est: cum iam palam in vrbe ferretur Commodum non Marci, sed lanistæ gladiatoris filium fuisse. Neque enim fieri posse putabant vt è tanta Marci virtute tanta scelerum labes prodiret, neque Marci gloriæ aliud magis defuisse, quàm vt filius orbus vitam finiret, videbatur.

De Licinio Galieno Imperatore P. Cornelij Licinij Valeriani filio.

Valerianus Augustus virtutis magnitudine inter clarissimos principes commemorandus erat, si virtuti, par in eo felicitas fuisset. Hoc patre ortus est Galienus, adeò propter sce-

leratos mores patri dissimilis, vt propter insignem impudicitiā atq; vecordiā, nō paternos tantū militares duces ab Imperio rebellare cōpulerit, verū etiā egerit vt Zenobia atque Victoria imbecilles mulieres (quod antea nunquā visū fuerat) asciscere sibi Imperij habenas auderent. Itaque quod ingens atq; pacatū à Valeriano patre Imperiū acceperat, imminutum atque lacerum miserandum in modum reliquit.

De Carino Imperatore Cari filio.

Carus qui Probo Augusto æquè animi bonis, vt in Imperio successerat, & qui animo ingenti finibus auctis singulari sanctitate populos rexerat, Carinum filium Imperij successorem habuit, moribus adeò patri dissimilem vt prorsus simile nihil haberet. Fuit Carus animo magno, nulliúsque rei magis quàm iustitiæ moderationis atque continentiæ cultor, At contra Carinus impudicus, iniustus, animoque prorsus efferato: adeò vt pater cum eius suppuderet de successore regni creando, atque etiam ad minuenda publica mala, de adimenda ei cum cæsarea dignitate vita cogitaret, effecissetque nisi iniqua nimis Romano Imperio fortuna hæc animo agitantem Carum repentina morte intercepisset.

De filiis Samuëlis prophetæ.

Quod Carus ob sceleratam Carini filij vitam agere decreuerat in Romano Imperio, Samuel propheta qui iudicia in Israël habebat ob filiorum scelera peregit. Nam cum propter grandem eius ætatem filij populum regerent rapinisque dilaniarent, Saulum primum ac nouum regem in Israël constituit, ne filiorum auaritia & scelus (id quod iam agi cœperat) ipsius iustitiam ac bonitatem macularet, adeò vt per dissimiles filios ex fulgenti sole tetra nubes produsse videbatur, id quod in recentioribus quoque nonnullis intueri licet, è quibus pauca quædam exempla subiiciemus.

RECENTIORA.

De Henrico Imperatore Henrici secundi filio.

Orbi satis sine alio teste patet Henricum II. iustitiæ, pietatis atque catholicæ fidei cultorem fuisse. Nam prudentia atque autoritate schismata compressit, atque ecclesiam semper tutatus est. Henricum tamen tertium reliquit à paternis virtutibus prorsus degenerem. Insigni enim cru-

delirate notus, non modo vt pater non cōpreſſit, ſed malignitate ſua cōcitaſſe, aluiſſeq; ſchiſmata putatus eſt. Ob quę crimina tādem Auguſtalis culminis maieſtate priuatus eſt.

De Vinciſlao Cæſare Bohemiæ rege Caroli quarti filio.

Carolus quartus Bohemiæ rex magnis virtutibus ad imperium vocatus, catholicæ fidei cultor animi plenus atque doctrinę habitus eſt. Itaque non pacatum ſolum tenuit imperium, verum etiam virtute ſua obtinuit: vt Romanorum Rex Vinciſlaus filius creatus paterni imperij ſucceſſor deſignaretur. Sed cum pro virtute venerem voluptateſque amplexus, paternos mores deſeruiſſet, & mortuo patre non eſſet, qui virtute ſua filij errata regeret, ob ſcelus atque ignauiam non modo patri in imperio non ſucceſſit, ſed etiam ea quā iā aſſecutus erat dignitate, vt indignus eſt priuatus.

De Noradino Damaſceno Sulthano Saladini filio.

Æquè Noradinum propria ignauia ab imperio deiecit, quod ei patris Saladini virtus pepererat. Damaſci enim regnum ei Saladinus reliquerat, vnde ob ignauiam à populis exactus eſt, Saphadino patruo ei ſuffecto. Adeo autem à paterna virtute degenerauit: quod vbi Saladinus auctum regnum moriens optimique principis quantum infidelium vllus ante eum vnquam nomen reliquit, ita hic amiſſo per ignauiam patrimonio eò redactus eſt, vt fratrum miſericordia vitam tueretur, atq; ita cum ignauiſſimi hominis dedecore moreretur.

De Ioanne Vicecomite primi ducis Io. Galeatij filio.

Animo ingēti liberalique atque omni virtutis genere ornatus, quæ in magno principe deſiderari poterat, habitus eſt Ioannes Galeatius, qui Mediolanenſis ducatus titulum primus indeptus eſt. Suis charus atque hoſtibus formidoloſus magnam Italiæ partem poſſedit, quam ingenti virtute ac gloria parauerat, adeò vt multis Chriſtianorum populorum regibus ſuperior, potiuſquam par putaretur. Inter filios quos reliquit vnus Ioannes nomine ei in ducatu ſucceſsit, Phalaride ipſo crudelior, & in omni virtutis genere à patre adeò alienus, vt acerbus hoſtis ei videretur. Quod virtute ſudoreque pater pepererat, is amens ridendo magna in parte amiſit: ſuiſq; demum inuiſus, atque contēptui factus ab eis occiſus eſt. Alius Gabriel ſine matrimonio natus haud amentia diſpar, amiſſis Piſis quas poſſidebat Genuæ ſecuri

palam percussus est. Horum duorũ calamitosi exitus amissas in patris morte prorsus esse eius virtutes ostendebant, nisi tertius filius Philippus, ceu inter mortuos ducatu potitus aliqua in parte excitasset.

De Francisci Sfortiæ filiis.

Soceri vestigia secutus Sfortia, qui ei in Mediolanensi ducatu armis successit, omni virtutis genere inter Christianos principes plurimum excelluit, neque verò Traiano humanitate cessit, aut Alexandro pro fortunæ suæ captu, liberalitate inferior habitus est: à tanta virtute filij degenerasse putantur, quod natu maior Galeatius ambitiosior esse ferebatur, & in libidinem haud parum propensus, id quod tamen ætas, neque enim secundum ac vigesimum annum excedebat, cum ad Ducatum conscendit, excusare potest. Addunt præterea nequaquam animi vigore eum elatę menti respondisse, sed vt minimis successibus efferebatur, aduersis etiam effœminatè nimis cedebat. In Philippo qui secundus fuit, si corpulentiæ quam in iuuenta præ se tulit, par ingenium fuisset, de eius vecordia, concitati rumores dicendi minorem materiam præbuissent. Sequitur Ludouicus, nam præter Ascanium, qui magnum se virum, quanquam aduersa esset fortuna ostendit, & Sfortiam legitimè ortum, cuius quanta esset virtus, apparere non potuit, quia cum armis redire ab exilio in patriam moliretur, fata hominem interceperunt, alios commemorare nihil refert: de Ludouico igitur grauior aliquantò fama manauit, nam religionis atque iustitiæ, cuius nos cultorem vidimus, institutionem fingi ab eo, ad continendos facilius in fide populos ij ferebant, qui in casibus suis, sub ipso remedia non tulerunt. elati quoque animi, id quod nimiis fortunæ successibus accidere solet, & auaritiæ infamia laborauit: quorum postremum ministrorũ culpæ ex toto ascribi posset, qui sub eius nomine diuinis humanísque rebus turbatis, omnia in priuatam vtilitatem suam retulerant, nisi ipsius hoc crimen proprium esset. Nam in administrando ducatu, dum primi honoris titulum vt acciperet, persuaderi sibi passus est, pecuniæ publicæ præfectis, ad id pecuniam necessariã pollicentibus, nimis temerè in se atque in populos ius omne permisit. Libidinum quoque intemperantia id ei contigisse putarunt, qui molli fractóque eum animo, in aduersis re-

bus esse viderunt: vtcúnque ea fuerint, illud inficias iri non potest partum armis à patre imperium quod in singulari omnium beneuolentia ac charitate vsque ad mortem possedit, ipse motis à Ludouico duodecimo Gallorum rege armis, cùm numero militum superior esset, sextodecimo die amisit. Cæterum ne viuentes fortasse lædantur, manũ contrahamus, & iam ad eos transeamus, qui fortuna illustri, in vestibus atque aliis rebus, communem morem, dum licere sibi omnia putant, transgressi sunt.

DE HIS QVI PATRIÆ CONSVE-*tudinem in vestibus & aliis ornamentis excesserunt.*

CAPVT VI.

PRopriæ virtutis confidentia atque immensis fortunæ successibus, interdum homines compelluntur, vt in vestibus aliisque ornamentis patriæ morúmque eius obliti, plus sibi quam per bonos mores licet, indulgeant. Aliquot igitur exempla illustrium virorum commemoraturi sumus qui eiusmodi in rebus sibi frena laxarunt. Neque verò Neronem attingemus, quod in citharistarum habitu incesserit, sibíque ea forma poni statuas voluerit, nec Caligulã scribemus quod fœminea veste vteretur. Nec enim digni sunt qui inter illustris fortunæ principes enumerentur, cũ scelerum caligine in obliuione se demerserint. Verum de his tantum dicemus qui maiori parte, aut virtutis aut victoriarum magnitudine hanc sibi licentiam vendicarunt.

De Alexandro Magno.

Macedonum rex Alexander superatis Persis abiecta Macedonica modestia, vestem patriam, Persicis ornamentis mutauit, qua re Macedonum animos à se auertit, quibus nõ Macedonum arma de Persis, sed Persarum deliciæ de Alexandro triumphare videbantur. Et si ob id re sæpe ostenderit cum patria veste Macedonicam quoque militarem virtutem non exuisse. Nam post eam mutationem de hostibus multas magnasque victorias sæpius peperit.

De Gn. Domicio Ænobardo.

Gn. Domitius Ænobardus deuictis Aruernis Allobrogibusque, quos hæc tempora Delphinenses & Sabaudienses appellant, noua atque inusitata facie elephãto vectus, inter

legiones ceu triumphans per totam Italiam ad vrbem Romam profectus est.

De M. Antonio Triumuiro.

Non minus insolenter se gessit in triumuiratu M. Antonius, qui post partas ingentes victorias summámque dignitatem ardente terrarum orbe, ciuili bello Athenis Græca veste vtebatur, ociosúsque deambulabat: deinde ea leuitate motus, quæ ei à natura erat insita, præter omnem Romanum morem, & ipse & filij quos ex Cleopatra genuerat, in aureo throno sederunt, & quia stirps eius ab Hercule dicebatur manasse, super arma leonis pellem induit.

De Sex. Pompeio.

Pari quoque modo Sex. Pompeius Magni Pompeij filius, nauali bello potitus victoriis aduersus Octauium magis ventis quám alia re adiutus, paludamento cæruleo vsus est. Marini enim & cœlestis coloris esse fertur, cum gestare purpureum Romanus mos esset.

De Zenobia Palmyrensium regina.

Zenobia Palmyrensium regina cum desertũ in oriente imperiũ Galieni Augusti ignauia ipsa tueretur, sumpto á virtute præclaris facinoribus suis animo, quoties alloqui exercitũ volebat, armata virilẽ induebat vestem, atque eo more quo cæteri Cæsares atq; Augusti Rom. se ostẽdebat. Quinetiam vt vestem imperatoriam, ita etiã nomen vsurpabat.

De Aelio Adriano Imperatore.

Non minus in Ælio Adriano ambitionis fuit, cum vt noua specie vteretur primus inter Rom. Cæsares Barbarorum regum more barbam nutriuit, vt ita ab aliis qui ante eum fuerant, differre videretur.

De Aureliano imperatore.

Æquè ac Zenobia confidentis animi signa Aurelianus Imperator reliquit, qui multis partis victoriis aduersus barbaros atque tyrannos cum triennio totum pacasset imperiũ, quod vix expeditus homo peragrare posse videbatur, Augustorum primus regio diademate vti voluit. Cum vsque ad id tempus alij imperatores quibus modestia inerat, haud á cæteris disparem habuissent habitum, nisi quod soli cum magistratibus purpura vtebantur.

De Ca. Aurelio Valerio Diocletiano Imp.

Diocletianus quoque cum pacatis in Oriente rebus im-

perij fines protulisset, impulsus victoriarum successu, qui plerunque insolentiam parere solet, primus inter Augustos post ignauum atque eundem vanissimum Caligulam, veste, atque calceamento gemmato vti cœpit, atque ante alios instituit, vt Romani eius pedes deoscularentur.

De Dauide Iudæorum Rege.

Iudæorum reges ab aliis Iudæis solo nomine discerni mos erat. Cæterum postea quàm Dauid Ammonitas bello superauit, vrbémque eorũ munitissimã nomine Rabath vi cepit, diadema assecutus quo eorũ rex vtebatur, quod magni erat pretij gestare incepit, vt insigni diademate non venerabilior solum, magísque conspicuus in posterum esset, sed vt simul quoque ingentis victoriæ recordatio repeteretur.

De Aristobolo Iudæorum rege.

Aristobolus quoque cum patri Hyrcano in Iudęorũ pontificatu atque principatu successisset, deuictis Ituræis incircumcisísque, quia Dauid hostile diadema vsurpare cœpit, ita ipse primus Assamonæorum Machabæorum anno vno & octuaginta tribúsque mensibus post quadringentos, à prima Babyloniorum captiuitate, Iudaicum principatum in regni nomen conuertit: gentique suæ diadematis insigni restituto primus illud capiti suo imposuit, atque Pontifex & rex appellatus est,

De Gratiano Imperatore.

Gratianus Augustus parta ingenti victoria in Gallia aduersus Germanos, haud longè ab Argentuaria vrbe, cum percharos haberet milites quosdam Alani generis armísque Alano more vteretur, magna Romanarum legionum indignatione, equo quoque atque amictu, vt cæteri Alani cœpit vti. Quare Maximo, qui ab eo rebellarat, de se faciliorem victoriam fecit.

De Leonegildo Hispaniarum rege.

Inter recentiores etiam Leonegildus Gothus Hispanorũ rex partis ingentibus victoriis, ac multis gentibus subactis fortasse ex fortunæ successu, quo persæpe in vitia virtus delabitur, regio diademate primus vti cœpit, cũ ante id tempus alij Gothorum reges non alia re magis, quam nomine cæteris gentis suæ hominibus dignoscerentur.

De Carolo Caluo Imperatore ac Gallorum rege.

Pari insolẽtia animi Carolus Caluus Gallorũ rex postea-

quam regno imperatoris nomen addidit, depoſito amictu quo cæteri Gallorum Auguſti ante eum vſi erant, Græca veſte perpetuóque diademate ornatus inceſſit, capite orientalium regum more inuoluto.

De Ludouico XI. Gallorum rege.

Contra Ludouicus II. Gallorũ rex Caroli ſeptimi filius, gloria regnóque atque in primis liberalitate quantum vllus ſuperiorum regum ingens, multis victoriis clarus. Cùm alij reges auro ſericóque amicirentur, lana aut bombyce induebatur, aſinúmque pro equo nonnunquam in vſum adhibebat, & quo precioſiore veſte vt fulgerent alii curauerant, ipſe vt viliore amictus inſpiceretur, operam dabar. Fortaſſe ob eam cauſam, vt cum inter Chriſtianos reges omniũ maximus liberaliſſimúſque haberetur, qui viderent eum, habitus humilitatem mirarentur.

Alphonſus Aragonius patre Ferdinando primo ortus poſteaquam Turcas deuicit, à quibus magno Italiæ periculo Hidruns vrbs in extrema Calabriæ ora occupata fuerat, armatus, falcata enſe in Turcarum morem fortaſſe, vt nobilis victoriæ memoriam excitaret, perſæpe vtebatur. Cæterũ huius generis exempla tandem omittamus, & ad ea tranſeamus, quæ ſui ipſius ingentem fiduciam habuerunt.

DE SVI IPSIVS CONFIDENTIA.

CAPVT VII.

SVi ipſius confidentia ſi à militari egregia virtute, aut ab emendatiſſimis moribus aut ingenti doctrina proficiſcatur, vt plurimum fœlicem nanciſcitur ventum. Id quod contra euenit cum confidentiæ immodica audaciæ magnitudo, aut impudens iactantiæ ſtudium cauſa eſt, ſicuti ſequentibus exemplis oſtendetur.

De Cleone Athenienſi.

Cum Athenis in republica adminiſtranda perpetuas contentiones Cleon atque Nicias exercerent, quorum Nicias peritiſſimus rei militaris dux habebatur. Contigit vt Græcis prælio ab Athenienſium exercitu ſuperatis, quadringẽti Lacedęmones ſe in Stagyram inſulam reciperent, eos in poteſtatem ſuam redigere Athenienſes plurimum cupiebant, & propterea in inſula ab Athenienſium copiis obſidebãtur.

Sed cum potiti insula quanquam magnis laboribus defunctos Athenienses, hyems sæua simúlque loci situs egregiè munitus, ac præterea obsessorum singularis virtus non pateretur, hac de re Nicias Cleonque sæpius contenderunt. Itaque quod ea res voto non responderet, culpa Niciæ quia dux rei gerendæ fuerat ascribebatur, adeò autem inter ipsos contentio exarsit, vt Cleon, si illius expeditionis munus ei soli demandaretur, se breui & fœliciter finiturũ offerret. Decreta igitur ei prouincia, tantum fiduciæ Cleon præ se tulit, vt Athenis abiens dixerit intra viginti dies se Lacedæmonios qui obsidebantur aut occisurum, aut in potestatem viuos habiturum. Huius fiduciæ fortuna quoque aspirauit, vt quod Nicias militaris dux præstantissimus perdifficile censuerat, Cleon intra designatum tempus fœliciter conficeret. Virtutem enim, victa tẽporis ac loci difficultate, simul hostium qui obsidebantur fractis viribus parte eorum cæsa, alios captiuos Cleon Athenas perduxit.

De Agesilao Lacedæmoniorum rege.

Lacedæmoniorum rex Agesilaus ipse quoque in prima iuuenta, cum non sine ingenti Græcorum omnium trepidatione grauis fama manaret, Persas ingenti exercitu in Græciam traiecturos, ciuibus suis paruo exercitu obtulit se non defensurum modo patriam, sed in Asiam quoque traiecturum, atque inde de Persis aut victoriam, aut honestam pacem reportaturum. Huius animi fiducia freti Lacedæmones, decem milia armatorum ei dederunt, quib. copiis Agesilaus in Asiam profectus, prælio Persas deuicit, ac deinde à ciuibus suis in patriam reuocatus, integras copias lætus victórque domum reduxit.

De Alexandro magno.

Ingentem animi fiduciam Alexander ostendit, cum antequam in Asiam transiret, immunitates redditúsque ingentes in Macedonia donaret. Cum autem Perdica amicorum vnus ei diceret: Omnia dando quid sibi retineret? respondit, Spem, bonáque Persarum. Admirabili fiducia ostendens, se quod adhuc in potestate hostium erat ceu rem propriam ducere. Ea permoti spe Macedones spretis muneribus, quæ tunc Alexander repræsentabat, sola ipsa spe cum ipso contenti manserunt, longè pluris eam quæ nondum venerat, quàm præsentia munera facientes.

De Aurelio Valerio Probo Imperatore.

Probus quoque Imperator non minorem suiipsius fiduciam ostendit, cum captis Ptolemaide Coptóque vrbibus, Narsetis Persarũ regis oratoribus, qui cum ingentibus donis ad se missi erant, dixit, Vt regi suo referrent: mirari Probum, quod è tantis rebus, quæ cum iam captis Probi futuræ erant, iísque bene vsurus esset, tam paruam ad ipsum partem misisset? Qua animi confidentia Persæ moti, præ formidine pacem petierunt, qui vsque ad eam horam bellum Romanis inferre ausi erant.

Iterum de Probo.

Quanta etiam laude digna fuit eius confidẽtia? cum perdomito Oriente toto, dixit, Cõfidere se breui efficere posse, vt Romanũ Imperium milite amplius non egeret, Sanctitatis profectò plenum verbũ. Quid enim aliud hoc esse poterat? nisi pace iustitiáque omnia moderari, vt vltra nec bellũ, nec belli suspicio esset futura, quia omnes sorte sua contenti essent mãsuri. Opus profecto tam cæteris excellentius rebus magísque laudandũ, quãtò illius imperij magnitudo omnẽ alium principatũ excedebat. Neque verò ab animi vanitate atq; iactantia proficisci vox illa videri poterat, cum nihil temerè sibi Probus vnquàm arrogare videretur: etenim virtutis eius experimento in Oriente facto iam in prouerbiũ venerat. Ita Probi sapientia in Oriente res compositas esse, vt illic nemo quidem immodestam vocem edere auderet.

De Antigono Macedonum rege.

Cum Antigonus Macedonum Rex, cum classe apud Andrum esset, & militum vnus hortaretur, vt inde abiret, quia hostium classis nauium numero maior appropinquare dicebatur, vt qui ingentis animi plenus erat, Antigonus respondit. Et me pro quanto nauium numero censes? Hoc enim modo animi sui vigore æqualem hostium multitudini ostendit se esse posse.

Iterum de Antigono.

Quæ hactenus de animorum confidentia scripsimus omnia ad militarem virtutem pertinuerunt. Nunc ea quæ sequuntur ex parte vitæ synceritatem ac morum temperantiam testabuntur, Virtus profecto nec minus rara, nec propterea paucioris facienda. Huius exemplũ Antigonus quoque de quo diximus præbebit. Nam cũ ad regiam dignitatẽ

recens ascendisset, & haud obscurè populi eam rem queri dicerentur, virtutum suarum conscientia fretus, in populorum conspectu, diadema sceptrúmque deposuit, palámque monuit, Si alium quempiam se regno digniorem inuenirent, ad eum ex arbitrio diadema sceptrúmque deferrent. Cōmemoratis antè iis rebus quas magna virtute gloriáque gesserat, ita huius animi fiducia populos mouit, vt vltrò omnes ad capessendum denuò regnum hortarentur, ac magnis precibus peterent, quod ipse constanter renuit, nisi antè de seditionis auctoribus supplicium sumeretur.

De M. Catone.

Non minorem sui confidentiam senior Cato in Censura petenda aduersus competitores ostendit, cum altiorem conscendens locum palam dixit: Romanos mores seuero medico, non autem molli egere. Atque ob hanc rem illos qui animi morbo laborarent, quia eis notus esset, ipsius censuram deuitare, suffragiáque ad competitores deferri, ne esset qui ipsorum errata corrigeret. Itaq; si populo Romano virtus curæ esset, odióque vitia prosequeretur, atq; Romanos mores ad priscā frugalitatē restitui vellet, Valerio Flacco sibíq; censuram deferrent. Hac oratione moto populo, cum aliis prælatus esset, censurā assecutus tanta integritate administrauit, vt ei in foro populus Romanus statuā poneret, addito titulo qui testabatur Catonem Censorem statuæ illius honorē meritum esse, quod solutos Romanos mores prudentia sua ad priscam frugalitatē atq; virtutem restituisset.

De L. Sylla Dictatore.

Lucius Sylla dictator post multos ciues patria exactos, sparsúmque ciuilibus bellis sanguinem, deposita Dictatura cum in foro deambularet: Interrogatus quomodo tam multis crudeliter, atque auarè perpetratis rebus, à tam sublimi loco, vbi imperabat, iterum ad priuatam vitam redire ausus esset? respondit. Si necesse esset, omnium quæ in Dictatura gessisset, se rationem redditurum. Quo verbo fortasset innuit, crudelitatem rapináſque ceu medicinam ad coercendum seditiosum auarúmque populum necessarias fuisse, vt in grauibus morbis contingere solet. Persæpe enim insulsis cibis gustúque in humanis pharmacis, nonnunquam etiam sectione ignibúsque medentium ars, malè valentibus afferre opem quærit, quæ omnia molestia plerunq;

interdum etiam doloris plena sunt, & tamen sine his recipi ac retineri salus non potest.

De Epaminunda Thebano.

Memoranda quoque est Epaminundæ Thebani confidẽtia, in qua multò plus quam in Sylla temperamenti fuit, qui à ciuibus suis aduersus Lacedæmonios in Peloponnesum missus, quanquam sciret apud Thebanos capitale esse, prætura præfixo tempore non cedere. Tamen perspiciens eo bello Thebanos superatum iri si finito prçturæ tempore, expeditio aliis demandaretur, præteritorum facinorum suorum conscientia fretus, collegis persuasit, vt adhuc quadrimestre tempus in Imperio, quod solis Prætoribus dabatur perseuerarent. Quo tempore bello Lacedæmonios deuicit, & Thebâs reuersus collegas monuit, si accusarentur, quod tempore quod per leges debebant imperium non tradidissent, ipsi vni culpam omnem assignarent. Id quod ab eis cum actum esset, ipse in iudicium vocatus, non negauit legem se transgressum esse mortémque mereri. Quod si vt morte mulctaretur volebant, illud petebat, vt saltem tumulo inscriberent: Epaminundam morte mulctatum esse, quia Thebanos apud Leuctram superare Spartiatas coëgisset: quorum ora ante id tempus Thebanus nullus inspicere ausus erat. Horum verborum confidentia, omnium confessionem extorsit, verè ab Epaminunda patriæ victoriam, ipsisque gloriam & salutem partam fuisse.

De Viro Lacedæmonio.

Cuiusdam Lacedæmonij minimè spernenda fuit confidentia, qui cum in clypeo pictam (vt vera videretur) muscã ferret atque ei diceretur, Insigne nimis paruum id esse, neque ab hostibus visum iri, respondit. Se ita hosti appropinquaturũ, quod longè maior quàm esset, ei musca videretur.

De M. Antonino Philosopho Imperatore.

Plus rationis M. Antonini philosophi Imperatoris cõfidentia secum habuit, cum periniquo animo ferre se ostenderet, quod Aufidius Cassius qui rebellauerat deinde prælio erat victus occisus fuisset. Nam quodam ex iis qui astabant dicente: Si Aufidio vincere contigisset quid is fecisset? statim magna animi fiducia respondit. Non ita nos cum diis hominibúsque gerimus, vt Aufidius vnquam bello vincere nos deberet. Fiduciæ profectò ingentis verbũ, sed non maior ta-

ior tamen, quam illius virtus & morum sanctitas requireret.

Iterum de eodem.

Haud minorem tunc quoque confidentiam ostendit, cũ virtute atque innocentia fretus, vt bonitatis suæ periculum faceret, solus Eleusinæ Cereris templum ingressus est, quod non sine periculo nisi ab innoxiis adibatur. Neroni profecto conscientia longè dispar fuit, qui cum se parricidã meminisset, eo templo abstinuit.

De Verrito & Malorige legatis Germanis Phrisiis.

Imperante Nerone, cum orta esset inter Germanos controuersia, Germani quidam legati Phrisij Romam venerunt, & Theatrum ingressi, vt populi Roma. magnitudinem inspicerent, mirati eius in sedendo ordinem, nonnullos minimè Romana veste amictos inter senatores sedere animaduerterunt, cum, Qui essent illi interrogassent: vt intellexerunt, vrbium quæ fide ac virtute alias antecedebant legatos esse, propria virtute ac fide freti, quoque sessum inter senatores iuerunt: dicentes, Nationem nullam eis notam esse, cui ob militarem virtutem ac fidem locus ille magis quam ipsis deberetur, & ob id à Senatu læta fronte accepti, Romani ciues creati fuerunt.

De C. Fabritio.

Caius Fabritius ab omni leuitate atque iactantia alienus quæ virtutis suæ fiducia esset ostendit. Cum legatus ad Pyrrhum missus ab eo rogatus est, vt inter duces atque amicos suos primum vellet accipere locum. Ei enim in aurem respondit: Non hoc Pyrrhe ex re tua fieri posset, nam qui nũc virtutem tuam mirati te suspiciunt, téque amant accolunt, cum me experti essent, à me potius quàm à te regi cuperent. Tantúmque eius viri existimatio apud Pyrrhum potuit, vt non modo verbum illud patienter ferret, sed vt verum quoque probans, illi vni captiuos quorum causa iuerat dono dederit. Sed iam ab ea confidentia quæ à propria virtute, aut rebus bello gestis proficiscitur, ad eam quæ à doctrina quæ illi propinqua est virtus transeamus.

De Næuio poëta.

Magnam Næuius quoque poëta doctrinæ eloquiíque fiduciam ostendit, cum tumulo suo iussit, à se confectum epigramma hoc poni,

Si immortalibus fas foret,

P

Mortalem aliquem lugere: Musæ
Næuium nunc lugerent
Poëtam. Post cuius mortem par non erit
Romæ, neque sciatur, neque vltra curetur
Latinum eloquium.

Sed insolescat iudicium fortasse de se ipso arrogans, nisi à doctioribus quoq; non minorē doctrinæ laudem acciperet.

De P. Ouidio Nasone poëta.

Ouidius quoque ingenio excellenti poëta, peracta Metamorphosi sua, doctrinæ suæ magnitudine fretus, nónne operis finem carminibus illis clausit, quæ ostendunt peractum ab ipso opus esse immortalis famæ, dum terrarum orbis staret duraturum? Cuius iudicio euentus quoque fœlicitas satis hactenus visa est respondere.

De Mænandro poëta Comico.

Ratione iocóque non caruit fiducia quā Mænander quoque ostendit, cum prælato Philemoni qui in theatralibus concertationibus fauore ambitúque, vt victor declararetur sæpius obtinuerat, subridens dixit: Heus Philemon? Quęso dic mihi sine ambage, nunquid non erubescis cum me superas? Comico nobili ac suaui verbo, suam Philemonísque doctrinam artésq; simul quibus ille vincebat, cum aduersarium iudicem faceret ostendens.

De Chrysippo Philosopho.

Pari quoq; modo Chrysippus Philosophus doctrina sua fretus, amico petenti, cuius doctrinæ filium traderet? Sibiipsi daret, respondit, Nam si alium se doctiorem sciret esse, ad illum audiendū, ea ipsa hora se profecturū affirmabat. Neque vero ad arrogātiam id ei debet ascribi, sed rectum de se ipso iudicium putari. Etenim ætate sua solus sapiens habitus est, cum cæteri sola doctrinæ vmbra dicerentur.

De Asclepiade Prusiensi Medico.

Non minor quoque Asclepiadis fiducia in medendi arte fuit, cum diceret. Ne medicus fuisse diceretur, si vnquam in vita aduersa valetudine laboraret. In qua re fœlix vsque ad septuagesimum fuit annum, mortuus cum è scalis fallente vestigio forte corruisset.

De Zeusi pictore.

Magnā quoq; artis suæ fiduciā Zeusis pictor ostendit, cū athletæ quē pinxerat, in quo sibiipsi satis fecisse videbatur,

carmen inſcripſit in hanc ſententiã, Opus ſcilicet illud eſſe cui facilius præclari poſſent inuidere pictores, quàm quicquã imitari. Sed omiſſis veteribus iam ad alia transeamus.

Recentiora.

De Edgaro Britannorum rege.

Inter recentiora in quibus fiducia inſignis viſa eſt, Edgarus Britannorum Rex, primus à nobis ſcribetur: nam cum reges omnes qui ei parebant, in conuiuium adhibuiſſet, eique eſſet relatum, Rinandum Scotorum regem (cum eum ſtatura puſillum inſpexiſſet, cum aliis) dixiſſe, Non mediocriter ſe mirari, quod ipſe aliique reges viri fortes proceróque corpore, tam paruo homini ſubiectos ſe eſſe paterentur. Nulla prorſus re dicta venatum deduxit eum, dataque opera vt ſolus cum eo ab aliis diſiunctus eſſet, Rinando alterum è duobus gladiis quos ſecum tulerat obtulit: dixitque fortitudinis eius periculum facere velle, vt ſciret, An verbis in eo facta reſponderent. Qua re Rinandus vehementer territus, errori veniam petens tandem eam impetrauit, cum ei Edgarus generoſo facto ſingularique virtutis ſuæ fiducia oſtendiſſet, virtute ſe non ſorte electum regnare, ei vt hoc experiri poſſet poteſtate facta.

De Gulielmo Normanniæ duce.

Ingens etiam militaris peritiæ confidentia illa fuit quam præ ſe tulit Gulielmus Normanniæ Dux, cum in Britannia aduerſus Heraldum eius inſulæ regem exercitum traieciſſet. Nam detectis captiſque hoſtium exploratoribus ſua exercitúſque ſui virtute fretus, deduci eos per tota caſtra iuſſit, & omnia eis oſtendi: deinde cibo recreatos cum muneribus ad ſuos remitti. Neque verò multò pòſt haud leuiter, temeréque ſe expeditionem ſuſcepiſſe oſtendens, prælio adortus Britannos, vicit, Heraldúmque occidit, & primus Normannorum illius inſulæ regno potitus eſt: haud mutata virtute, quæ vt in inſulam deſcendit, in eo perſpecta eſt. Etenim vt exercitui oſtenderet in ſola virtute ſpem ponendam, illicque aut vincendum aut moriendum eſſe, naues quibus venerat ſtatim omnes incendit.

De Genuenſibus ac Piſanis.

Potentiæ virtutíque ſuę Genuenſes quoque ac Piſani plurimum fidere oſtenderunt graui bello quod inter ſe ſalutis

Anno ducentesimo sexagesimo secundo, post mille gesserunt. Nam cum vtrique in alterorum vrbem, sub aliarũ rerum prætextu, inspecturos qui apparatus fierent misissent, vtriq; liberè in vrbe sua iis permiserunt omnia inspicere, & ad suos inspecta scribere, adeò vterque populus, potētiæ militaríque virtuti suæ fidebat, quarũ rerum confidentia, diu incerta victoria, paribúsq; damnis bellũ acriter cōtinuarũt.

De Blasio Axereto Genuensi.

Insignis quoque ea fuit fiducia quam Blasius Axeretus Genuensis classis præfectus aduersus Alphonsum regem, Caietam obsidentem ostendit. Nam cum ad eum ab Alphonso legatus esset missus, qui sub prætextu indicendi Genuensibus belli, classem Genuensem diligenter inspiceret: ei Blasius mandauit, vt regi suo omnes eas Genuensis populi naues preciosis mercibus, quæ in orientem mittebãtur onustas esse referret. Et propterea si victoria potiretur, sciret prædam se ingentem de Genuensibus acturum. Fiducia profecto ingens hominis noui, & qui antè non naualem rem sed tabellionicam exercuisset, minore nauium numero paucioribus militibus, duorum magnorum regum, multorúmque principum rērum maritimarum peritorum eo verbo auaritiam accendere, aut indignatione iram augere. Cæterum victoria quam de eis peperit, audacem eum ac prudentem, & non iactatorem fuisse ostendit.

De Ioanne Zisca Bohemo.

Cum Ioannes Zisca Bohemus, quanquam lumine captus multas de hostibus victorias peperisset, Husitanámque hæresim excitasset, in aduersam valetudinem incidit. Itaque populi qui ei parebant periniquo animo eum casum ferentes, ceu euersam communem salutem deplorabant. Ab eóque petebant, Quid illis, si, vt verebantur mortem obiret faciendum censeret? ô inuictum animique vigorem nulla vnquam obliuione prætereundum, multis præliis in cæcitate victor euaserat, mortuus quoque ex bellis se victoriam deportaturum rebatur, populis igitur respōdit, Vt sui mortui corpus excoriarent, atque tympanum ex pelle facerent, pollicitus si ad illius tympani pulsum, pariter eius nomen inuocarent: hostes eis nunquam repugnaturos. Cuius dictum cum populi abominarentur, exercitus pars, duces sibi non perpetuos, vt ipsum, sed ad tempus delegit: pars autē

cũ omnes poſt Ziſcam velut ignauos ſpernerẽt,& propterea eorum tæderet, Orphani ab eo tempore appellati fuerunt.

De Gregorio ſexto pontifice Maximo.

Gregorius ſextus Pontifex maximus,cum ęger in vitæ diſcrimine verſaretur, ſcirétque de ipſius acta vita Cardinales male ſentire, idque habitis inter ſe colloquiis eos oſtendiſſe, animi ſui conſcientia fretus, accerſitos ad ſe Cardinales, de iis quæ dixerant vehementer increpuit: & cum efficaciſſimis rationibus, omnem rerum à ſe geſtarum ſuſpicionem purgaſſet, vt omnia de ſe exploratiora eſſent, hoc addidit: Vt defuncti corpus in feretro, ante valuas ædis ſancti Petri ſtatuerent, eáſque antè diligenter clauderent. Quod ſi numine corpus, ſine humana ope, in templum introduceretur male de ipſo cogitata emẽdarent: ſin autem extra templum corpus remanſiſſet,ſacra ſepultura indignum cenſerent. Eo mortuo, cum conditio quam poſuerat ſeruaretur, omnibus admiratione captis,magna ventorum vi reſeratis templi foribus, in templo iacere Gregorij corpus fuit inuentum. Fiducia profectò Gregorij conſcientiæ ingens, & quæ ne temerè iudicemus, retrahere nos debeat, oſtendit enim tantò ab humano iudicium differre diuinum, quantò diuinum occultius atque iuſtius eſt.

De Marcellino Anconitano Epiſcopo.

Fuit etiam admiranda Marcellini Anconitani Epiſcopi confidentia,cum vrbe ingenti incendio correpta,extinguendo igni remedia non inuenirentur, ipſe enim pedibus captus, contra incendij vim deferri ſe iuſſit, vitæ ſuæ meritorũ fiducia fretus, cũ incedendi vſum amiſiſſet. Itaque cum eo appropinquãte ſedatum eſſet incendium, prorſúſque extingueretur,confidentia eius in laudem conuerſa eſt, quæ ſi de extinguendo incendio ſecus ceſſiſſet, temeritas atque ſtultitia, re ab euentu nomen ſortiente putata eſſet.

De Ioanne XXIIII. Pontifice maximo.

Exemplis quæ de ſuiipſius confidentia ſcribere cœpimus Balthaſar Coſſa finem imponet. Qui Bononiæ vbi aliquot tẽpus magna diligentia literis operã nauarat, cũ Romã proficiſceretur: rogatus, Quamobrẽ Romã tenderet? Vt ſe Pontificem faceret,neque id ioco reſpõdit. Atque haud diu poſt ab Alexandro quinto ad Cardinalatus honorem euectus, in Pontificatu ei ſub Ioannis vigeſimi quarti nomine ſucceſſit.

DE CONSTANTIA.

CAPVT VIII.

DE constantia quæ singularis virtus inter animi leuitatem obstinationémque media est, aliquot exempla scripturi, primordia ab iuniore Catone sumemus.

De Catone Iuniore.

Iunior Cato, qui postea ab vrbe vbi mortuus est, Vticensis cognomentum accepit, omnis etiam priuatæ quæ suspecta esse posset potentiæ, ceu à natura editus hostis, nedum apertorum tyrannorum grauis persecutor fuit. Itaque cum verba faceret aduersus ciuilem occultámque tyrannidem, in quam Crassus Pompeiúsque ac Cæsar sub triumuiratus nomine inuaserant, Trebonij tribuni plebis iussu lictor, eum à suggestu in quem verba facturus ascenderat, detraxit. Cum ob id loqui non desineret, foro ab eodem pulsus fuit, sed cum constanter tunc quoque in triumuiratus potentiam inueheretur, Tribunus in carcerem duci iussit. Et cum ne tunc quidem sileret, multitudinis concursu de lictorum manu liberatus est.

De C. Mario.

Caij quoque Marij miranda ea fuit constantia, qua aduersus Cottæ consulis voluntatem ferre legem de ambitu voluit: prohibiturus, Ne quis largitione magistratum consequi posset. Nam quia in ea re conatus sui effectum tulit, quanquam ei non Senatus modo consúlque Cotta, verumetiam Metellus tribunus se opposuerant, ex constanti animo ingentem laudem assecutus est.

De eodem.

Is autem vt clarior esset ipsius constantia, in eodem tribunatu in quo de ambitu legem tulerat, aduersante populo, frumentariam legem ferri constanter vetuit. Popularé impetum minimè veritus, cum incompositæ plebi veluti de manu panem extorquere magno sui discrimine videretur. Constanter enim in vtraque lege altera ferenda, altera reiicienda, quia ita è Republica videbatur esse, se gessit.

De Pomponio Equite Romano.

Militarem quoque constantiam haud sine laude Pomponius Eques Roma. ostendit, qui in Luculli exercitu contra Mithridatem militabat. Nam cum vulneribus confectus ac

simul in Mithridatis manu captiuus à rege interrogaretur, si curatis vulneribus liberaretur, Amicúsne ei futurus esset, intrepidè respōdit: Fore se si ipse quoque Rom. populi amicus foret. Audacia procul dubiò ingens, & animi robur Romano viro dignum.

De Senatu populóque Romano.

Miram etiam constantiam Senatus populúsque Romanus ostendit, Annibale cum exercitu pro portis vrbis Romanæ manente. Nam quanquam summo in discrimine rei Romanæ summa versaretur, tamē nunquam à Capua exercitus suos reuocauit, & ob id cū Annibalem spes fefellisset, desperatis rebus deditionem coacti fecerunt.

De Plantio Laterano.

Plantius Lateranus Pisonianę coniurationis aduersus Neronem particeps, cum vt mortem obiret, à Tutio tribuno, qui eiusdem coniurationis conscius erat deduceretur, non modo eum nō detexit, verū ne verbum quidē dixit, aut aliquid innuit, vnde Tutius in suspicionem venire posset.

De Magistona Eliensi: & eius comitibus.

Quod natura fœmineum sexum inconstantem ac timidum fecisse videtur, Magistonæ Eliensis animi constantia magnitudóque merito suo, alias fœminas laudibus superabit. Hæc cum Aristotimo immani tyranno, vnà cum filiis multísque aliis fœminis in carcere obseruaretur, ipsiúsq; & aliarum mulierum viri parentésque, à tyranno patria pulsi, armis eam libertatémque simul repeterent, fretus posse exules ad pacem redigere tyrannus, si vxores filiíque eorum, id per literas petiissent, carcerem ingressus mulieres captiuas, vt de pace scriberent humanis verbis hortatus est. Omnes autem ad Magistonam conuersæ, respondendi curam ei detulerunt. Magistona verò minimè tyranni præsentia mota, non solum quod petebat negauit, sed ne assurrexit quidem, aut alio honore tyrannum dignata est, paritérque idem cæteræ mulieres fecerunt. Qua re adeò commotus est Aristotimus, vt statim in carcere Magistonæ filium, ad occidendum perquiri iuberet, sed ne hoc quidem Magistonam mouit, vt sententiam mutaret, verum ipsa manu apprehensum filium, his tradidit qui tyranni iussu eum quærebant, quanquam verò ita tyranni ira ob hæc succenderetur, vt vix quin manu sua eam interimeret temperare sibi

posset, efficere tamen nequiuit, vt Magistonam comitésque propositi pœniteret, atque vel vnum verbum, vt cupiebat scriberent, cum plus apud eas induta semel cōstantia, quàm carcer tyrannique minæ valeret.

De Onia Iudæo.

Infœlix quidem quanquam haud indigna laude constantia Oniæ Iudæi fuit, qui ab omnib⁹ vir sanctus, & qui à Deo multa impetraret habebatur. Itaque cum inter Hyrcanum atque Aristobolum Alexandri Iudæorum regis filios, de regni successione grauis orta esset cōtentio, atque ab Hyrcano templū, quod in Aristoboli manu erat, & sacerdotes obsiderentur, ab iis qui Hyrcani partes sequebantur captus est Onias, qui ne alteri partium adhæreret, latebat. Ab eis autem ad templū deductus cum precibus ac minis vrgeretur, vt rogando infestum Aristobolo Deum redderet, ipse immobilis contrà nitebatur. Itaque cum illi vrgere, vt ageret non desinerent, ipse autem de sententia non flecteretur, ne se eorum contentionibus immisceret, clarè vt audire omnes possent, Deum dixit se rogare, ne vllam ipsarum partium aduersus alteram (quod vtraque populus eius esset) audiret. Itaque ab Hyrcani fautoribus statim fuit occisus.

De Prexaspe Persa.

Cum Persarum rex Cambyses falsis suspicionibus motus, per Prexaspem occidi Smerden fratrem suum iussisset, & eo tempore alium Smerden Magum longè bellum gerētem, inueniri contigisset, qui regis fratri occiso persimilis videbatur: Is hanc similitudinis occasionem nactus, finxit se eum esse, qui occisus erat, atque ita populorum fauore regnum occupauit. Cæterum cum huius fictionis suborta postea suspicio esset, & iam Persarum populi id se aduertere parumque probare ostenderent, falso Smerdi visum est hāc dubitationem ex animis populorum pelli posse, si Prexaspes palam affirmaret se non Smerdem regis fratrem, vt iussus à Cambyse erat, sed alium pro eo occidisse, Smerdémque verum eum esse qui regnaret. Deductus igitur ad regem Prexaspes cum negandi sublatam facultatem videret, promisit se quod petebatur facturum. In foro igitur congregato Persarum magno numero, Prexaspes in altam conscendit turrim, vt ita facilius ab omnibus audiretur. Primáque Cyri stirpe repetita dixit, se à Cambyse iussum fratrem eius

Smerden manu sua interemisse: Magumque falsum Smerden regnare, à quo vt falsa testaretur in eum locum erat deductus, & propterea eos hortabatur, vt à Medorum tyrannide atque à falso Smerde Persæ se liberarent. Finitaque oratione præcipitem se à turri mittens, voluntaria morte vera se dixisse testari voluit.

De Iacobo iusto Redemptoris Christi fratre.

Constantiæ ac mortis similitudo facit, vt post Prexaspem de Iacobo iusto domini fratre scribamus. Nam cum Ananias Iudæorum Pontifex perniquo animo ferret Christianorũ augeri numerum, arbitratus est si Iacobus (cuius vitæ sanctitas apud omnes nota omnibúsque probata erat) adduci posset, vt Christi fidem reprobaret, omnes eius authoritatẽ secuturos esse. Cum autem precibus ac minis frustra, vt id Iacobus ageret laboratum esset, supra templi pinnaculum productus fuit, vt nisi ab eo loco populis quæ de Christo eius lex continebat, tanquam falsa dissuaderet, inde præceps deturbaretur. Fretus est enim Ananias periculi præsentis magnitudine territum Iacobum, quod vsque ad eam horam negarat, fortasse facturum. Sed ne ob id quidem Iacobus sententia motus est locutúsque contraria, id est, Christũ verè Dei filium, fidemque eius veram, sanctam, atque iustã esse. Indignatis Iudæis eorum impulsu inde deiectus vir sanctus verba simul cum vita finiuit.

RECENTIORA.

De Gesualdo Longobardo.

Pari constantia, inter recentiores Gesualdus Longobardus visus est: cum à Romualdo Beneuentano duce Beneuẽti à Constantio Imperatore obsesso, clam missus ad Grimoaldum Longobardorũ regem ipsius Romualdi patrem rogatũ vt filio opem ferret, cum ipso auxiliario exercitu Beneuentũ reuerteretur. A Grimoaldo enim iussus clam anteire ad Romualdum, atque opem quam pater ferebat nunciare, aduersa eum fortuna in hostes tulit, ab eo de propinquis auxiliaribus copiis hostes certiores facti, spectare eò cœperunt, vt ad pacem Romualdum traherent, arbitratíque se id melioribus conditionibus facturos, si auxiliorum spem Romualdo ademissent: Gesualdum monitum antè, vt in eam sententiam loqueretur, ad Beneuenti muros deduxerunt. Cæte-

rum ipse ex fide omnia obsessis narrauit, breuique affuturũ cum valido exercitu Grimoaldum affirmauit. Qua re indignati hostes, statim Gesualdum occiderunt, & postera die motis castris obsidionem soluerunt.

De populo Romano.

Magna etiam illa populi Rom. constantia fuit, cum à Gothis, quanquam iam in Græciam Bellisarius esset reuocatus, rebellauit. Obsessus enim in vrbe à Totila Gothorum rege, in aggeribus murorum, aliisque per vrbem Romam desertis locis diligenter frumenta seminauit: eáque constanter vsque ad maturitatem expectauit. Itaque hac constãtia feros Gothorum animos penè contudit. Nunc ad sacerdotalem constantiam transeamus, vt ex ea sacerdotum nostri temporis leuitatem agnoscamus.

De Martino primo pontifice Max.

Imperantibus adhuc Romæ Augustis, Constantius tertius Imperator, neque promissis, neque minis adducere Martinum primum Pontificem Maximum potuit, vt Monothelitanam hæresim confirmaret. Qui cum neque ab Olympio Exarcho positis eius vitæ insidiis flecteretur, & tandem à Theodoro Caliopa captus esset, maluit in exilio, amisso cum patria etiam Pontificatu emori, quàm de hæresi illa iustum mutare propositum.

De Constantino Patriarcha Constantinopolitano.

Eadem Constantinus quoque Patriarcha Constantinopolitanus constantia, animíque immobile robur fuit, cum à Constantino quinto Imperatore, vt Manginorum hæresi assentiretur, apud quos in honore idololatriã haberi putabat, nunquam vt id facere vellet, adduci potuit: quia explosam à catholica fide, eorum sententiam sciebat. Itaque plagis à sæuo Imperatore cæsus, item in custodia habitus, ac tandem morte affectus, nunquam sententiam mutare voluit.

De Ignatio Constantinopolitano Patriarcha.

In eadem vrbe, parem Ignatius dignitatem cùm obtineret, parem quoque constantiam ostendit, vt Michaëlis Imperatoris filium decebat, prius enim in exilium ire sustinuit, quam vt Bardan alterius Michaëlis Amorij Im-

peratoris patruum, anathemate solueret, quo eum enodarat, quod dimissa coniuge quam habebat, in eius locum nurum duxisset.

De Vigilio primo & Syluerio Pontificibus Maximis.

Omnem priscorum Romanorum Vigilius primus Pontifex Maximus constantiam superauit. Nam si prisci illi Romani furentem populum aduersósque magistratus altercando constanter sustinuerunt, Vigilius Romanæ plebi atque Imperatori in cuius manu ipsius vita erat, tuendæ iustitiæ grauiter semper obstitit. Is igitur à Iustiniano Imperarore atque Theodora Augusta eius coniuge monitus, vt Anthemium hæreticum extra Ecclesiæ gremium ab Agapeto Syluerioque summis Pontificibus positum, Christianorum communioni restitueret, minimè Syluerij exemplo territus est, qui quod eam rem agere noluerat in exilium pulsus mortem obierat. Se igitur id facturum constanter negauit. Quamobrem Iustiniani Imperio captus cum Romæ in æde sanctæ Cæciliæ sacrificaret, atque in Tyberi paruæ cymbæ impositus insana eum plebe fustibus saxísque exagitante Constantinopolim fuit perductus. Vbi cum in sanctæ Sophiæ templum cum pontificali honore profectus esset, quia restituere Anthemium coram Iustiniano audacter negauit, cæsus atque contumeliis omnibus ab eiúsque coniuge Theodora affectus, cum inter tot mala illæsam animi libertatem seruasset, tandem à Iustiniano liberatus est.

De Adriano primo pontifice Maximo.

Romana Ecclesia à Pipino Gallorum rege multis commodis atque honoribus aucta, hæc quoque acceperat, quòd à Longobardorum potentia, eam defenderat. Carlomano Caroli fratre mortuo, Bertha eius coniunx, malis suasoribus impulsa ad Longobardorum regem se recepit, quem cum haud lateret, Gallorum vires si per seditionẽ diuiderentur debiliores fore, ab Adriano primo pontifice Maximo petiit, vt Berthæ filium oblato diademate Gallis regem constitueret. Quod cum prudens pontifex negasset, ei furiata mente Desiderius bellum intulit, & tamen neque illata ar-

ma, neque occupata Æmyliæ viæ loca (quæ nunc ſub Romandiolæ nomine cenſetur) aliáque permulta, Pontificem vt à propoſito diſcederet, mouere potuerunt.

De Gregorio VII. pontifice Maximo.

Conſtantiſſimus quoque habitus eſt Gregorius ſeptimus Pontifex, qui quod Henricum tertium Imperatorẽ propter aperta nimis ſymoniæ crimina pro paſtorali officio reprehendebat, grauibus ab eo iniuriis affectus eſt. Itaque iniuriarum magnitudine compulſus, Henricum Gregorius, vt hæreticum Imperij honore priuauit. Cum autem Henricus ſolui eccleſiaſtica cenſura, non emendatione vitæ, ſed armis quæreret, alium creare Pontificem enixus, capta vrbe Roma obſidere Gregorium cœpit. Quæ mala cum Gregorius pateretur, nunquàm tamen à iuſto propoſito dimoueri potuit. Cui quàm ſimiles ſe recentiores Pontifices gerant, cauſis nõ pro Dei honore, ſed pro priuatis commodis ſæpe ſuſceptis, qui in eo conſtantes ſunt, vnde ſpes oſtenditur, ipſi norunt, ipſi fateantur.

De Sergio Cœnomanenſi Archiepiſcopo.

Non minori quoque laude digna eſt Sergij Cœnomanẽſis Archiepiſcopi conſtantia, dum ei aſſentiri recuſat, quam alij fecerant epiſcopi, ſcilicet Arnoldi Remenſis Epiſcopi, à dignitate quam ſuſtinebat depoſitioni. Arnoldus enim, natura tantum patruus erat Caroli Gallorum regis, qui poſtremus ex Caroli magni ſtirpe regnauit, quem cum regno ſpoliaſſet Vgo Capeta, ſtirpem quoque illam totam magni Caroli tollere nitebatur: Cœnomanẽſem igitur antiſtitem, minis trahere in ſententiam conabatur, vt exautorationis aſſenſorem ſe præberet, quod ille recuſans, cum publicè Vgonẽ reprehẽderet, triennij exiliũ perpeti, quã aſſentiri maluit.

De Theone heremita.

Appropinquante exitu eorum exemplorum quæ de conſtantia edere conſtituimus, admiranda Theonis Ægyptij heremitæ, in ea re virtus ſe præteriri non patitur, cui Hieronymus verus ſcriptor teſtimonium perhibet, eum triginta annos cellula incluſum, non alio quam crudo cibo ſemper vixiſſe. Neque vllius alloquio per id tempus vnquam, ne cum ipſo quidem Hieronymo niſi per literas vſum. Conſtantia procul dubiò admiratione digna, vt vnus vir, inuentus ſit, qui triginta annos à loquendo temperare potuerit,

cum ætate noſtra non ſine labore vix vllus inueniatur, qui ſecretum in cuius communicatione interdum de vita agitur, vix diem vnam celare poſſit, cum in reliquis loquendi facultate ei non ſit interdictum.

De Paterno Scotto Monacho.

Paterni Scotti Monachi obſtinationem, potiúſquã Conſtantiam appellarem, cum Padebornæ quæ in Germania eſt, flagrante vrbe tota omnes fugerent, ipſe conſtanter maneret, ne præter longi temporis inſtitutum, cella ſua egrederetur, verum eius ſanctitas obſtare videtur. Etenim imperij Henrici tertij anno ſecundo, ſæpius vrbis illius incendiũ cùm prædixiſſet, profectò id deuitare poterat: niſi Deo ita volente, cuius conſilia abyſſus multa ſunt, ſatius duxiſſet, in cella permanendi propoſitum non violare.

DE ANIMI MODERATIONE LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

INTER animi anguſtias abiectionémq;, atque alia ex parte ſuperbiã & honorum cupiditatẽ, media eſt inſignis virtus, quæ modeſtiæ nomen ſibi vendicat. De hac haud iniuria exempla quędam edituri ſumus, non modo vt eum ordinem ſequamur, quem Valerius obſeruauit, verumetiam quia res ipſa cognitu digna eſt, & ad cõpeſcendas cupiditates vtilitatis plurimum allatura. In his autem non tam temporum ordinem, quibus res ipſæ geſtæ fuerunt quàm vt inter ſe magis congruere videbuntur in ipſorum exemplorum ſerie obſeruabimus. His verò exẽplis haud obſcurè perſpicietur omnes opes, omnia imperia, animorum moderatione ſuperari, qua homines paruo contenti fiunt: opulenti autem, & qui magnis imperiis potiuntur tutiores ſunt, magíſquę amantur, ſibi aliíſque minus incommodi minúſque turbulenti. Quod ſi temporis noſtri Pontificum atque principum pectora non opum, atque regnorum augendorum cupidine, ſed hac inſigni virtute fla-

grarent, quietius maiorique rerum decore in toto terrarum orbe homines agerent, & prisca ætas illa quæ magis ob virtutum quàm opum magnitudinẽ aurea esse ferebatur, quæ vnà cum modestia propter hominum scelus iam diu à mortalibus exulat, ceu lõgo postliminio reuocata in terrarũ orbem reuerteretur. Etenim quis inficias ibit, quæ armis aut doctrina parata sunt, si ab iis modestia absit (nisi supra verũ blãdiri nobis velimus) nõ honores aut vera bona, sed latrocinia ambitiosorumque pectorum astus appellari debere?

De T. Largio & Qu. Chlælio consulibus.

Senatus populúsque Romanus cum ei propter externa bella ciuiléſque motus necessarium videretur Dictatorem dicere T. Largio & Qu. Chlœlio coss. quorum virtuti fidebat, alteri ipsorũ dictatorem dicendi munus demandauit. O ingentem temperati animi modestiam, quas contentiones alij suscepissent, vt ipsis hic honor demandaretur, id totum inter eos consũmptum est, vt ipsum honorem collega acciperet, biduóque consumpto in tam honesta mutuo transferendi in collegam honoris concertatione, vix tandem Senatus ac collegæ precibus victus, Dictaturã T. Largius suscepit, semper affirmans, eo honore Chlœlium se digniorẽ esse, cui non minus laudis, ac gloriæ hæc tanta animi moderatio atque temperantia peperit, quàm si primus in vrbe Dictaturam obtinuisset.

De Aristide Atheniensi.

Non minus etiam laudanda Aristidis Atheniensis animi moderatio fuit, cum ipse Miltiadésque inter decem Prætores aduersus Darium creati essent. Nam cum propter ducũ multitudinem, expeditionem illam corruere animaduerteret, per vices enim ad singulos imperandi munus transibat, vt ei sors imperandi contigit, partes suas in Miltiadem militaris artis peritissimum transtulit, atque exemplo suo aliis vt idem facerent author fuit. Hac enim animi moderatione sibi Præturam ademit, vt patriæ victoriam, quæ de Dario optabatur, traderet.

De Othane Persa.

Othanes Persa, coniuratorũ aduersus Magos falsumque Smerden primus, cũ egregio perpetrato facinore, diu frustra laborasset vt sociis persuaderet, vt nullo vltra creato rege, Persidem patriam liberã relinquerent, posteaquam vi-

dit eos omnino ad creandum regem inclinare, cum eis ita conuenit, vt quò ad se, neque domini, neque serui conditionem subiret. Nam vt regiæ dignitatis honore se priuabat, ita seruitutem quoque non induere volebat. Verè profectò generosi moderatíque animi indicium, cũ prorsus inter se duo aduersa seruitutem atque regnũ æquè abhorreret.

De Scipione Africano primo.

Ingentem modestiã primus qui è Cornelia gente Africani nomen assecutus est, ostendit, cum in Hispania post deuictum Asdrubalem ab omnibus Hispanis rex salutatus est, declinato enĩ superbo regis nomine, Hispanos grauissimis verbis, vt in populi Romani fide permanerent, hortatus est.

De L. Sylla dictatore.

Maior quoque L. Syllæ modestia fuit, cum magnis laboribus magnisq; periculis partam in patria Dictaturã, atque principatum nulla necessitate compulsus postea deposuit. Nam cũ ad priuatam vitam reuersus, nullo præteritarũ rerum stimulante metu Romæ in foro deambularet, ab immodesto adolescente minis contumeliisq; vexatus, ne sibi nihil temperans eũ prosequeretur, Sylla submissa voce astãtibus dixit: Faciet huius adolescentis immodestia, quod in posterum alius nullus Dictaturam deponet. Nam non sine admiratione cõspexere Romani L. Syllam à quo in Dictatura duo equitum Rom. milia, ac præter eos sexcenti, à quo decem consules occisi fuerant, à quo tot patria pulsi, tot sepulturæ honore prohibiti, palam tanta animi moderatione immodestum adolescentem ferre: cuius animi impotentia antea vrbem totam non tulerat. Hac igitur animi moderatione tantum laudis reportauit, quãtum antea ob nimiam iram superbiamque criminationis incurrerat.

De Simili præfecto palatij.

Rebus verbísque ingentem animi moderationẽ Similis ostendit, cum deposita Palatina Præfectura, sub Adriano Cæsare, quæ dignitas Augustorum magnitudini proxima erat moriens ordinauit, vt tumulo inscriberetur. Hic Similis iacet, cuius ætas multorum fuit annorum & tamen ex eis septem solùm vixit. Annorũ enim in ambitioso magistratu multitudinẽ in mortis sorte computauit, solos paucos quos in priuato ocio degit, ad vitam referens, quemadmodum rectè æstimantibus verum esse inuenietur.

De Germanico Cæsare.

Moderatissimo animo Germanicus Cæsar fuit Caligulæ imperatoris pater, nam cum post Augusti mortem exercitus Imperatorem creare eum vellet (Tyberij enim crudelitatem abhorrebat) priuatam agere vitam contentus, magna vi, ne id ageret obstitit.

De Triario Materno.

Triarium Maternum post Commodi Imperatoris mortem, quia Pertinax senior, & propterea tanto oneri parum idoneus videbatur, exercitus creare imperatorem volebat, retinentibus eum militibus, & electioni hortantibus assentiri, relicta veste quam milites apprehenderant, nudus ab eis profugit. Extollant nunc Fabium homines Africanumque, aut Metellum, quod triumpho aut consulatu qui pauci tēporis honor erat, & qui haud magnā vtilitatem secum trahebat, aliqua animi moderatione abstinuerint, & hos de quibus scripsimus, aut etiam scripturi sumus, qui Rom. imperij culmen (perpetuus enim honos erat, & in eo rerū summa continebatur) cum vltrò offerretur non acceperunt, sine laude in obliuionis silentio prætereant.

De Sallustio Palatij præfecto.

Cum occiso in Persica pugna Iuliano, Roman. imperiū ad interregnum venisset, magnis precibus egit vniuersus exercitus apud Sallustium, Palatinam præfecturam sustinentem, qui non solum diligens verumetiam audacis animi vir erat, vt imperij honorem suscipere vellet. Sed frustra laboratum est, Sallustio parū prosperam valetudinem seniūque excusante. quæ res exercitū mouit, vt Iouinianum ferret, qui nulla publica autoritate, eum honorem vsurpauit.

De Val. Aurelio Diocletiano Imperatore.

Inter alia qui moderato animo extiterunt principum exempla, primas partes (nisi nos iudicium fallit) Diocletianus obtinere debet, qui virtute partum imperium cum multos annos rexisset, ingentique animo tueretur, vt senio grauari se sensit: ne ipsius imbecillitate imperium euerteretur, in eorum manu deposuit, qui se iuniores erant ac magis prospera valetudine vtebantur. Se autem apud Salonas vrbem, in priuati hominis statum contulit, vbi cum multos egisset annos hortantibus Maximiano atque Galieno vt imperium resumeret, rescripsit, Si herbarum ordinem quas ipse

in horto suo seuerat, viderent, nunquam ipsos de resumendo imperio mentionem ei facturos. Nam cum inter rarissimos fuerit, qui bene imperare scirent, sapientérque priuatam agerent vitam, multos in ancipiti constituit, qua re maiorem is se ostenderet, acquirendóne ac regendo imperio, an illo sponte sua deponendo? longè enim plus se imperium egere, quàm se imperio ostendit.

De Lydiade Megalopolitano.

Lydiades diu Megalopolis patriæ vrbis possesso imperio, nulla necessitate impulsus, ad priuati hominis statũ se contulit. Longè pluris priuatum ocium faciens, quam vrbis in qua natus erat principatum.

De Constantino claro Imperatore.

Plenum quoque modestia se Constantinus ostendit, qui cum Galerio Maximianóque post depositum à Diocletiano imperium, Imperator creatus, cum sorte ei ad regendum Italia Africáque ac Gallia obtigissent, relictis aliis duabus regionibus collegis suis, ipse sola Gallia contentus fuit, atque in ea adeo modestè se semper gessit, vt conuiuia celebraturus alienis vasis ea ornare cogeretur, adeo ab alieno continentes restrictásque, atque largiendo largas, neque id sine ratione, habuit manus.

De Agide Lacedæmoniorum rege.

Tam moderato animo fuit Agis quoque Lacedæmoniorum Rex, vt cum opibus atque delitiis, quemadmodum plerique regum agere solent, superare alios posset, non solum augendi fortunas suas desiderio abstinuit, verum renouatis quoque Lycurgi legibus voluit, vt inter ciues omnes fortunæ æquarentur, & vt à se huius rei exemplum proficisceretur, omnes opes suas in commune transtulit, atque aliis Lacedæmoniis se opibus æquauit.

De Xenocrita Cumea.

Res profecto singularis videri debet ea animorum modestia, de qua excellentium virorum exempla nonnulla posuimus, cæterum longè pluris facienda est, cum in fœmineo sexu (cui natura opum honorúmque, cupiditatem indidit) non minus quàm in viris reperiri contingit. Huius rei Xenocrita Cumea nobile præstitit documentum, cuius opera cum Aristotimus qui vir eius erat, & Cumas tyrannide premebat occisus fuisset, vellétq; eam ciues honore cõ-

modíſque cumulare, quod ipſa ob patriç charitatem, & marito à quo diligebatur & principatu ſe priuaſſet, præ modeſtia animi omnibus quç offerebantur ſpretis, ſolum Ariſtotimi viri ſui corpus, ad ſepeliendum voluit.

De Aretaphila Cyrenæa.

Aretaphila Cyrenæa Nicoſtrati tyranni coniunx, ab eo ſingulariter amata, vt patriæ charitas in qua tyrannidem Nicoſtratus ſæuè nimis exercebat, in viri comparationem venit, duplici experimento oſtendit nihil eſſe in humanis poſt Deum, quod patriæ præponi debeat. Nam & Nicoſtrati fratrem Leandrum, magno conſilio impulit, vt Nicoſtratum occideret, & cum ſe Leander fratre immitiorem gereret, & quod de eo occidendo egerat, non patriæ charitate ſed auaritia egiſſe palam feciſſet, eadem Aretaphila conſilio ſuo effecit vt Leander quoque occideretur, liberæque Cyrenæ eius morte remanerent. Cum autem eius opera duobus liberatæ immanibus tyrannis Cyrenæ, inter ea, quibus Aretaphilæ virtutem honore proſequi decreuerant, principem eam publicorum conſiliorũ atque omnis publicæ adminiſtrationis facere vellent, ipſa omnibus ſpretis ſe in ſacrarum virginum conuentum contulit, atque inter eas humana ambitione moleſtiáque procul vitam egit.

De Alexandro Seuero Imperatore.

Fœmineæ ambitioni leuitatíque puerorum ætas ſatis cõferre videretur. Nam quod muliebris præter rationem ſexus appetit, id in pueris annorum infirmitas frenare nõ nouit. Hoc igitur facit vt ſatis Alexandrum Seuerum mirari nequeamus, qui vix annos ſexdecim natus, cũ à Senatu Imperator creatus, ob virtutis magnitudinem patriæ quoque parentis, & Magni cognomine decoraretur, nunquã in animum vt hos acciperet honores induxit. Oportere enim aiebat, vt res geſtæ maturiórque ætas ea nomina pararent. Nomina igitur quæ alij ad honeſtandam fortunam omnibus ſtudiis aſciſcere ſibi laborarunt, ipſe adoleſcens adhuc oblata, ſingulari animi moderatione nõ admiſit. Sed ne cõiugem quidem precioſioribus vti gemmis quã cæteræ Romanæ ciues permiſit, & ſi quæ dono data erãt, eas vel vendi iuſſit vel templis donauit. Affirmabat enim minimè ſe velle, vt à coniuge ſua pomparum atque profuſionum exempla proficiſcerentur. I nunc, & veſtes Neronis tecum reputa

retilósque aureos, atque his adde coniugis eius Poppeæ gẽmatas vestes, iumenta quoque argento auróque calceata. Postea Caligulę calceos margaritis cõtectos infinitáque alia priscorum temporum nostrorúmque detestandæ profusionis ornamenta, atque his Alexandri ætatem quæ pubertatẽ nondum excesserat, atque imperij magnitudinem confer. Concedes profectò, huius tam raræ moderationis admiratione captus, quam aliis quoque permultis rebus ostendit.

Iterum de eodem.

Etenim adeo Senatum legésque in honore habuit, vt se penè æqualem aliis faceret, quod cum ei à matre atque coniuge obiiceretur, diceretúrq;, ab eo Augustalis maiestas ad imum atque in ordinem nimis redacta. is respondit, Tutiorem se, duraturámq; magis eam fecisse. Neque enim amori minus viriũ dabat, quã alij armis timoríque concessissent, nec minus quietis illi ob modestiam suam, quã iis qui cõtrà sentirent angustiarum & molestiæ ex insolentia prouenit.

De L. Muræna.

Quanquam animi moderatio satis in gloriæ cupiditate frenanda ostendatur, non minoris tamen facienda est dum vltionis cupiditate accensa, propter iniuriarum indignitatem ira cohibetur. Quamobrem de hac animorum moderatione exempla quædam scripturi à L. Muræna primordia sumemus. Is enim M. Catonem obiecto corpore suo, à Metelli armis Tribuni plebis in eum irati protexit, quamuis anno ante à Catone ambitionis atque largitionis accusatus, magno in discrimine salutis versaretur, nisi eloquentiæ pater Cicero eum defendisset. Nam quanquam aliorum opera vlcisci se posse inimicum videbat, patriæ tamen charitatem acceptarum iniuriarum dolori prætulit, hostémq; quod multo gloriosius censetur, laborantem seruauit.

De Augusto.

Moderatissimum quoque Augustus se ostendit, cum lata lege qua iudicandi de adulteriis forma statuebatur, apud eum adolescens perpetrati cum Iulia filia adulterij accusaretur. Indignationis enim dolorísque magnitudine compulsus, manu sua cædere adolescentem cœpit. Cum autem is contra exclamaret, Violari ab Augusto legem quam de adulteriis sanxerat, repente eius ita concidit, adolescentémq; dimisit. Atque eo die præ dolore cibo abstinuit, adeo

grauiter à se erratum duxit, cum legem quam condiderat ipse violasset. Nam quanquam legibus præesset, æquum tamen ducebat, non minus se quàm alios legibus parere.

De Tyberio Cæsare.

Vitrici exemplum priuignus Tyberius Cæsar secutus, cum Rhodi Diogenem grammaticum sabbatis tantum diebus disputantem, extra ordinem, de alia re quam proposita erat interrogasset. Diogenes, vt ad se primo die reuerteretur Tyberio respondit. Cum autem postea Diogenes ad Imperatorem Romam venisset, nullo acerbiore dicto factóve Diogenem vltus est Tyberius, nisi quod per seruum respondit, vt post septimum annum rediret.

De Hadriano Imperatore.

Ælius Hadrianus Imperator quo die ad imperij culmen euectus cuidam quo cum graues exercebat inimicitias, & propterea noui imperij magnitudine is vehementer territus erat, palam dixit, Euasisti. Eo enim verbo singularíque animi moderatione ostendit, minimè conuenire cum publicam induisset personam, priuatas amplius vlcisci inimicitias velle.

De Dauide Iudæorum rege.

Maior etiam animi moderatio in Dauide fuit, cum adhuc priuatam ageret vitam, cúmque Iudæorum rex Saul infestè nimis, vt perderet persequeretur. Nam cum in antro lateret, eandémque speluncam fortè Saul vt ventris onus deponeret, illic Dauidem esse ignorans, solus esset ingressus, Dauid cum perdere eum, hostémque vlcisci, & simul regē se facere posset, magna se animi moderatione continuit. Suspenso enim gradu cum regi appropinquasset, regiæ vestis partem abscidit: vt eo signo ostenderet se perdendi regis occasionem nactum, ea vti noluisse.

De Diogene Stoico.

Id temperamenti atque moderationis quod interdum mortalium animis natura largitur, studiis quoque ac philosophia nonnunquam parari videtur. Id perfacetè Diogenes philosophus Romæ testatum reliquit. Nam cum de constantia atque patientia disputaret, Lentulus Romanus adolescens parum modestus, cum buccam adhibita cura vehemēter saliua impleuisset, eam totam in os Diogenis expuit. Quo facto minimè mutato vultu, aut proposito Diogenes

abſterſa facie, ridens dixit: In poſterum affirmare te buccā habere potero. Quibus verbis oſtendit ſe quæ de conſtantia atque patientia verbis diſſerebat, animo etiam ſentire.

De Socrate Philoſopho.

Non minus moderatum facetúmque ſe Socrates Philoſophus Athenienſis oſtendit. Nam cum inſolens atque immodeſtus iuuenis, pugno faciem eius percuſſiſſet, nihil aliud egit dixítque, niſi, Sibi permoleſtum eſſe, quod neſciretur, quando cum galea domo egrediendum eſſet.

De Ariſtide Athenienſi.

Ariſtides Athenienſis nullo crimine inimicorum, tantum inuidia in exilium pulſus oſtraciſmi gratia, non vt plerique feciſſent aduerſus patriam ingratóſque ciues indignatus, in blaſphemiam vllam prorupit: ſed cum Athenas egrederetur, omnibus audientibus Deos rogauit, Vt ea fœlicitate patriam ſuam complecteretur, ne vnquam Ariſtidem meminiſſe oporteret.

De Pittaco Mithylenæo.

Singularem quoq; animi moderationem Pittacus Mithyleneus oſtendit, cum miſſo ad eum Cumeis ciuibus in vinculis eo, qui Tyrrhæum eius filium occiderat, vt arbitratu ſuo filij mortem vlciſceretur, ſtatim eum liberauit. Pœnitentiæ enim veniam miſericordiámque præferri debere dixit.

De Stephano leuita, & Iacobo iuſto.

Inter alia moderati animi exempla, quæ præbere nobis innumerabilia Chriſti diſcipulorum atque martyrum numerus poteſt, Stephanum Leuitam atque Iacobum iuſtum ſolos commemorabimus: quorum alter lapidibus cæſus, alter è templi pinnaculo in præceps deturbatus vſque ad extremum ſpiritum, pro perſecutoribus orare Deum, ipſorum crudelitatem, ſub ignorantiæ nomine excuſare vterque non deſtitit. Adeò temperato animo, vt plagarum mortíſque dolor nunquam eos ad odium irámve accenderit, Chriſtum magiſtrum ſuum imitatos.

RECENTIORA.

De Venceſlao Bohemiæ duce.

Recentioribus moderati animi exemplis nō iniuria principium Venceſlaus Bohemiæ dux faciet. Etenim non præſentiū ſolum, ſed priſcorum hominium hac animi æquitate

iudicio nostro primarius censeri debet, qui tanto philosophorum moderationem, quanto alios philosophi, hac ipsa animi virtute transgressus est. Architæque aut Platonis, vel Speusippi modestia, si huic conferatur, iocus, ludibrium, ac veluti pueriles ludi intra viriles actiones videbuntur. Nam mortuo patre dux Bohemiæ creatus, cum sciret Boleslaum fratrem vitæ suæ insidias tendere, nunquam eum à facinore nisi verbis deterrere voluit, cum ei declararet quàm iniustè ipsum odio prosequeretur. Quibus verbis cũ prauum Boleslai ingenium non flecteretur, ac summo mane à templo redeuntem Venceslaum Boleslaus offendisset, in eum cum aliquot comitibus impetum fecit. Nemine accurrere auso, quod Boleslaus, inter eos qui vim moliebantur, primum se ostentârat, atque fratri vulnus intulerat. Quo in loco Venceslaus humanus vir, cæterum minimè ignauus, magna vi se in Boleslaum immittens, ad terram prostrauit gladiúmque ademit, quem cum manu teneret, atque iniquo fratri perfidiam exprobraret, & quid in eum posset, ostenderet. Ensem ei postea restituit, illud monens: Malle se, vt frater Deo sanguinis rationem redderet, quam ipse in fratrem manus iniiceret, fraternæ necis causam apud Deum dicere cogeretur. Neque verò hac in se fratris mansuetudine perfidus frater à scelere deterritus est, sed Venceslaum crudelem in modum occidit.

De Boemundo Normando.

Boemundus Normandus, qui sub crucis signo ad Syriacam expeditionem cum Gotifredo Bolionio se cõtulit, dum vrbem Antiochiam ipse permultíque alij principes obsiderent, à Pyrrho qui Antiochiæ plurimum poterat monitus, de dedenda vrbe, ea conditione vt ipse principatum eius sumeret (etenim ob singularem animi virtutem ac corporis robur eum vnicè diligebat) Boemundus conditionem antè non accepit, quàm re exercitus ducibus narrata, eorum consensu princeps creatus est.

De Vraia Gotho, ac Ludouico Thuringiæ Landtgrauio.

Quis in barbaro tantã animi modestiã inueniri posse crederet, quantã Vraia Gothus ostendit? nam post Vitigẽ Gothorum regem patruũ bello captũ, quẽ Belisarius Constantinopolim captiuum miserat, cum ad Vraiam ob singulares virtutes Gothi regnum deferrent, minimè assentiri voluit,

affirmabat enim quanquam captiuus esset Vitigis patruus, tamen quia legitimus Gothorum rex esset, locum eius dum viueret, quia iniustè id fieret, occupaturum non esse. Itaque cum Gothi sine rege manere nollent, Idualdum pro eo regem crearunt. Pius quoque pontifex scribit, ætate sua Ludouicum Thuringiæ Landtgrauium, ad Imperatoriam maiestatem electum, virum armis clarum, iustitiáque insignem, cum literas se nescire excusaret, rem Imperio pernecessariã, electione de se facta vti noluisse.

De Belisario patricio.

Facta de Gothis mentio, in mentem mihi reuocat, haud dissimile, cæterum excellentius etiam Belisarij factum. Nam cum haud longè Gothi abessent, vt à Belisario armis victi viderentur, antequam prorsus arma ponerent, vehementer Gothi apud eum egerunt, vt qui ipsos Iustiniani auspicio armis persequebatur, Italiæ se Regem facere vellet, polliciti, si id agere voluisset, se sine contentione, cum eo imperata facturos: adeo propter immensas virtutes eum amabant, Iustiniani autem auaritiam abhorrebant. Is enim cum ambiguis verbis annuisse videretur, dicto audientes aliquod tempus Gothos habuit, Rauennáque atque Vitigi potitus est. Cæterum posteaquam ob eius rei suspicionem, ab Italia Iustinianus eum reuocauit, ipse statim parere constituit, quanquam etiam inuito Iustiniano manere potuisset: Gothi verò cum intelligerent profectionem eum parare, Papiæ Idualdum regem crearunt, qui statim ad Belisarium misit, qui offerrent, si ipse Italicum regnum suscipere vellet, se ad eum iturum, & regno quod à Gothis delatum habebat ei cessurum, quam rem tunc Belisarius apertè abnuit se facturum: maiore enim industria atque arte vsus est, ob animi temperantiam, in recusando regno quod ipse armis ac virtute sua pepererat, quàm multi vt potirentur egerunt, quanquam in eum ingratè se ob auaritiam Iustinianus habuerit, parumque æquus tantæ virtutis æstimator visus fuit.

De Carolomanno Franconiæ principe.

Promissum regnum recipere Belisarius recusauit, fortasse fidem datam secutus, aut periculo deterritus, sed Carolomannus Pipini frater, eius partis quietus princeps, quæ de Franconia cum fratre diuisa ei obrigerat, ingenti

animo cæterum moderato,& qui ſecularem vanitatem contemneret,vt verè philoſophus religioniſque cultor, relicto fratri regno, Soracte ſe apud vrbem Romam habitatum contulit,& inde ad Caſſinatem montem, vbi ſub Benedicti diſciplina vixit.

De Ina Britanniæ rege & Gelulfo.

Similiter Inas Britannorum rex, vxoris Ethelburgæ hortatu,relicto regno Romam profectus, eremiticam duxit vitam. Id quod Eteluolphus quoque poſt eũ egit, relicto Egberto fratri patrueli regno. Erubeſcant nunc ætatis noſtræ docti viri,de huiuſmodi viris ſilendo, qui profecto numinum inſtar ſunt, ſcriptis ſuis quoſdam philoſophos non ſine admiratione laudib9 efferre, quod viles caſulas aut agros virtutis gratia reliquerint.Nam his ſcriptoribus ea quæ præſens fert ætas priſcis comparata,vilia duci debere videntur. At meo quidẽ iudicio contra eſſe duco, quia efficaciora virtutis ſtudia in præſentibus videantur, & longè plus recentia lectorem quam vetera mouere ſolent.

De Stratiqua Bohemo. & Adelberto Pragenſi epiſcopo.

Quod in duobus, de quibus nuper dictum eſt ob inſignẽ modeſtiam laudari ſatis non poteſt, in Stratiqua quoque Bohemo,Boleſlai ſecundi Bohemiæ ducis fratre,parem meretur laudem.Is cum ſe monachum feciſſet, Pragenſem põtificatum renuit,cum ei ceu digniori ab Adelberto illius vrbis epiſcopo eſſet oblatus. At Adelbertus nihilominus Epiſcopatu dimiſſo, tandem vt Chriſtianum cultum augeret, in ſumma inopia,ad Prutenos idololatras profectus,dũ prędicando ad Chriſti fidem eos deducere conatur, ab eis crudelem in modum occiſus eſt.

De Auenir & Ioſaphat Indorum regibus.

Modeſtiæ commemoratio, quæ de Stratiqua à nobis facta eſt,duorum Indorum regum memoriam apud me excitat. Hi fuerunt Auenir filiúſque eius Ioſaphat, anno enim Chriſtianæ ſalutis octuageſimo ſupra tercentos, quemadmodum Damaſcenus Ioannes ſcripſit,relictis regnis, heremiticam vitam vixerunt, plus animorum quiete contenti quanquam in magna inopia, quàm opibus atque moleſtiis quas regna trahere ſecum ſolent.

De Ioanne Armeniæ rege.

Quis Ioannem Armeniæ regem, niſi impius prætereat?

moderatúmque ipsius animum silere possit? Nam Clemente quinto Pontifice, relicto Leoni nepoti regno eremum solus incolere, potiusquam regno vti maluit. Cum Cuteni postea Turcæ Armeniam infestarent, maléque Leo eam tueretur, à populis regnum sumere coactus, magno animo diu defendit. Ostendens neque animi paucitate, neque inertia impulsum antea se regnum reliquisse, neque postea ambitione aut leuitate resumpsisse.

De Amurato Turcarum rege.

Non solum inter nostri temporis Christianos homines hæc animi modestia, verùm in Turcis quoque à catholica fide alienis inuenta est. Id Amuratus Turcarum rex testatur cum Mahumeto filio adolescentulo sub Calybassæ tutela regnum viuens reliquit, séque ad heremiticam contulit vitam. Quanquam postea populorum precibus arma resumere coactus sit, vt eos qui Ioannis Vaiuodæ armis infestabantur defenderet. Itaque graui ac periculoso prælio cùm eum vicisset, paulo pòst naturæ concessit, eodem Mahumeto filio regni successore relicto. His autem exemplis satis clarè ostenditur quanta sit quietis moderatorúmque animorum iocunditas. Quandoquidem & priscis & recentioribus temporibus, ingentibus animis, magnáque rerum gerendarum gloria insignes viri inueniantur, quietem magnis Imperiis regnísque prætulisse: præsertím Amuratus de quo dictum est, qui antea Ladislaum Poloniæ atque Pannoniæ regem prælio victum occiderat, ac deinde Vaiuodam potentia virtutéque clarissimum armis intra fines suos illata clade compulit: quæ apertè testantur, in eo animi robur sapientiámque fuisse, neque ignauia aut stultitia, sed consilio potius tanto regno cessisse.

De Imberto Delphino Viennensi.

Magna quoque Imberti Viennensis Delphini (huius enim honoris nomine priscorum Allobrogum pars à recentioribus vocitatur) animi moderatio fuit. Vendito enim Delphinatu Philippo Valesio sexto Gallorum regi, post quem Gallorum regum primogeniti Viennæ Delphini vocari cœperunt, distributa in pauperes pecunia, salutis anno trecentesimo ac quadragesimonono supra mille, Lugduni Prædicatorum religioni se dicauit. Sed ne in hac re principum solum mentio fiat, ad sacerdotes transeamus, in qui-

bus quod rarior est modestia animi, cum inuenitur, laude dignior ac magis miranda est.

De Ambrosio Mediolanensi episcopo.

Quantum perfidiæ ambitionísque recentior ætas in quibusdam sacerdotalis ordinis habuit, contrà in eo tantum modestiæ fideíque superioribus tẽporibus inerat. His enim virtutibus honores opésque atque autoritatem quibus sacerdotio insignes nunc fungi perspicimus, pepererunt. Inter bonos illos Priscorum temporum Ambrosius Romanus patricius erat, qui cũ Mediolanensem præfecturam gereret, videretq́ue à populo Mediolanensi ad se deferri episcopatum, abiectiore vitæ genere contentus, sequenti nocte Mediolano profugit. Cæterum à populo retractus, coactúsque Episcopatũ assumere, ea integritate virtutéque administrauit, vt postea eius memoriam ceu sanctissimi hominis Mediolanenses ciues semper coluerint.

De Benedicto tertio Pontifice.

Eadem modestia vsus est Benedictus tertius Pontifex Maximus, qui post Leonem cum ad Pontificatum vocaretur diu lachrymis restitit, dum se tanto honore indignum diceret. Sed tandem eum honorẽ assumere coactus, ita gessit vt electionis autores nunquam pœniteret.

De Nicolao primo Pontifice Maximo.

Benedicto Nicolaus primus vt in Pontificatu, ita in animi quoque moderatione successit. Nam cũ ad Põtificatũ se electũ intelligeret, clam ab vrbe Roma profugit, magnoque labore à Romanis inuentus, maiore vi, collatum accipere Põtificatũ vt vellet, cogi vix potuit. Atque haud minus in hoc laboratum, quàm his temporibus plerique soleant, qui ad sacerdotij apicem malis artibus viam astruunt.

De Gregorio primo pontifice.

Post Pelagij Pontificis mortem Gregorius primus cũ sciret à Romanis ei se electum successorem (etenim tẽporibus illis Pontificũ electio parum valida erat, nisi eam qui tunc imperabat confirmaret.) statim ad Mauritium Augustum Constantinopolim scripsit, ne electioni de se factæ assentiri vellet. Cæterum à Romanis nuncio cum literis intercepto, Mauritius populi precibus eum confirmauit.

De Leone nono Pontifice Maximo.

Similiter post Damasi mortem, cum missis populus Ro-

manus legatis ad Henricum secundum Imperatorem peteret, vt arbitratu suo hominem idoneum ad pontificatum eligeret, & Bauonem Tullensem episcopum elegisset, atque cũ Pontificiis insignibus eum Romam mitteret, in via Bauo in Hildebrandum incidit, à quo monitus quod erraret Pontificalem sumere habitum, priusquam à Rom. clero esset electus, statim præ modestia habitum Pontificium, & cum eo honorem quoque, quem antè gerebat, abiecit, & nouæ electionis discrimen Romæ subiit. Qui quanquam peregrino habitu Romam profectus esset, à clero tamen populoque electus est, sub Leonis noni nuncupatione.

De Petro Damiano atque Andrea ordinem minorum profitente.

Interclara Pontificum exempla, locum sibi virtute sua, duo Cardinales vendicabunt, & facinoris excellentia dignitatem, quæ in personis minor erat, æquabit. Nam Petrus Damianus, qui Cardinalatus honore insignis, Hostiẽsis episcopatus titulum gerebat, Pontifice Gregorio septimo Cardinalatus dignitati atque eius pompæ, longè maiori animo quam plerique eam parare nitantur, renunciauit, atque in eremum se transtulit, sapienter intuitus, quot labores maláque Cardinalatus purpura tegat, contráque quantum quietis atque bonæ spei eremus polliceatur. Andreas quoque minorum ordinem professus, modestiæ plenus ingenti animo Cardinalatum abnuit, quem ei patruus Alexander quartus offerebat.

De Celestino quinto Pontifice max.

Petrus Muronus, vt omnes alios pontifices modestia superauit, ita postremus penè in clericali ordine inuenitur, qui magnus modestiæ cultor esset. In eo enim clericalis characteris bonitas fecisse videtur, quod accensę lucernæ lumen consueuit, scilicet vt deficiẽte materia, atque propinquo luminis fine, supra consuetum flammam in maius effundat. Nam mortuo Nicolao quarto, cum iam biennium interregnum continuaret, sacer senatus, quod discors de noui pontificis electione contendebat, demum Petrum ipsum Muronum omnibus suffragiis elegit, cum autem diù laboratum esset, vt is delatum acciperet honorem, spreta omni pompa, quantum fieri poterat, seruare eremiticæ vitæ, quam antea degebat, formam nitebatur: tandémque pontificias curas

fastumque abhorrens, nulla necessitate compulsus, quin potius multis contranitentibus atque ne id ageret obtestantibus, post quintum mensem, Pontificatum solemni ritu seruato, in Cardinalium manu deposuit, eremiticámque vitam atque habitum resumpsit.

De Hilarione palæstino.

Gloria quæ sanctorum animis, non minus quam auaritia officit, imò longè grauius vexat, quo occultioribus modis eos apprehendit, si deuitetur, non minorem laudem, quã auaritiæ fuga secum fert: nam cum persæpe ita virtuti gloriç cupiditas coniuncta inueniatur, vt vix discerni vitium possit, magno ingenio, magnáque prudentia opus est, vt secerni colligíque virtutis fructus, non admixtis inanibus gloriæ frondibus, valeat. Huius diligentiæ quæ ad gloriæ euitationem pernecessaria est, clarum Hilario Palæstinus exemplum proposuit, qui relicta patria in Ægyptum, vbi olim Antonius abbas erat, cum se tulisset, post aliquod tempus, in patriam rediit, vbi cum mentis suæ quietem concurrentium ad ipsum hominum multitudine impediri videret, iterum in Ægyptum profectus est. Hîc quoque haud diù mãsit, cum ob virtutis magnitudinẽ in honore haberi se, atque coli videret. Itaque vt id gloriæ deuitaret clam Siciliam traiecit, vbi nullo alio adiumento vitam trahebat, nisi quantũ paucula ligna, quæ orando defessus à monte in vrbem vendenda ferebat, subministrare poterant. cum illic quoque cognitus in honore haberi cœptus esset, ad vrbem Epidaurum in Dalmatiam se contulit, vt illic occultior esset: verum ceu sol, qui quanquam signa mutet, mortalibus tamen semper fulget, cum illic quoque nosci cœpisset, eũque homines sequerẽtur, gloriam fugiens (quæ non secus ac pestis bonorum animos inficere solet) in Cyprum nauigauit. Vbi cum ea mentis tranquillitate, quam cupiebat degere nõ posset, desertum quendam illius insulæ montẽ conscendit, vbi & fugiendi & viuendi finem fecit, his erroribus actus duntaxat, vt id fugeret, quod plerique inter mortales adipisci laborant, gloriam videlicet, & magnã famam: quæ quò ipse longius abibat, illò instantius sequebatur: quanquam verò sæpe fallax soleat esse, tunc vera ceu tuba multiplici ore, Hilario de virtutũ tuarũ magnitudine populis reuelabat, quç tu præ modestia tegere laborabas, etenim diuinitꝰ hoc videtur,

vt gloria propter Deum eam fugiétibus,aut dum viuunt,aut saltẽ post fata cumulatior referatur. Secus aũt hos qui famæ nimiũ appetentes sunt,multis experimentis cognitum est,& in vita & in morte obscuros mansisse.Sed iam tempus est,vt ab Ecclesiasticis ad seculares homines redeamus.

De Iacobo Tepolo patricio Veneto.

Mortuo Ioanne Dandulo Venetiarum duce,cum vniuersus populus ei successorem Iacobum Tepolum nominaret reiiceretq́ue quicunque præter eum nominatus esset, ipse præ animi modestia clàm nauẽ conscendit: atque in Africã nauigauit, vbi secretus tam diu mansit quoad certior factus fuit Petrũ Gradenicum ducem creatum fuisse. Cæterum quoniam frequens in ea vrbe modestia fuit, alia quoque de Venetis ciuibus subiungemus.

De Ioanne Particiatio, qui Baduerius dictus est, Venetiarum duce.

Modestiam quoque animi singularem,Ioannes Particiatius Venetorum dux ostendit, qui sexto anno post initum ducatum, cum nihil eum vrgeret, sponte sua deposito honore,ad priuatam rediit vitam: cui cũ Petrus Cãdianus successisset,atque prælio cum Sclauis cõmisso, occisus esset, cogente Populo, denuo Ioannes ducatũ resumpsit, atq; in eo sex tantũ menses cõmoratus, dum ciuiles quasdã seditiones cõponeret, denuo domum suam,in priuatam abiit vitam.

De Petro Vrseolo Venetorum duce.

Quod antea Ioannes Baduerius fecerat, non multò pòst egit Petrus quoque Vrseolus,qui ducatus sui anno secundo, deposito honore, relictis cum patria vxore liberísque, vt maiore animi quiete viueret, Deóque magis vacaret, noctu clàm Venetiis abiit, simúlque cum Romualdo heremita, in Galliam vt solitarius viueret, profectus est.

De Raphaële Adurno Genuensium duce.

Longè ab historiæ fide abesse debet, vt qui scribendi munus suscipit, aliquo animi affectu ductus veritatẽ vel omittat, vel offuscet. Hanc igitur legem secutus egregium Raphaëlis Adurni Genuensis ducis facinus, quo singularem animi modestiam ostendit minimè præteribo. Nam hortantibus ciuibus, quibus patriæ libertas curæ esse videbatur, vt principatu cedere vellet, asserebant enim si ita fieret, sublato factionis metu, concordes fore ciuiũ animos,atque in

communem libertatem conspiraturos, sponte nullísque armis coactus ducalem dignitatem deposuit, atque ab vniuerso populo in priuatas ædes suas deductus, omni laudis atq; honoris genere cumulatus fuit. Cæterum quanquã res ipsa vt optabatur, vrbis libertatem non peperit, ipse tamen pro virili sua vt libera esse posset, effecit. Spoliare enim se honore quem gerebat, vt libertati locum daret non recusauit, atque honestæ famæ gloria quæ æterna erit ducatum permutauit, quem aut mors aut alius casus, sicuti in humanis rebus contingit, vt semper retinere posset, passurus non erat.

De Alberto Bauariæ duce.

Moderati etiam animi exemplum quod silentio præteriri non debeat, Alberti Bauariæ ducis fuit. Nam cum ingens ad eum legatio totius Bohemiæ populorum nomine profecta esset, ostéderétque mortuo ipsorum rege Alberto Austrio, qui Ladislaum infantem filium in cunis reliquerat, quia tandiu expectare infantis grandiorem ætatem populi nolebant, ipsum omnibus suffragiis ab omnibus populis regem electum esse. Ipse ingenti moderatóque animo renuit, ac multis sanctè facundéque in hanc sententiam dictis, populum vt regem suum paruum expectare vellet hortatus est. O animum verè excellentem, & laudib. omnibus celebrandum, qui meo quidem iudicio dum oblatũ spreuit regnum non minor fuisse quàm Alexander appetendo censeri debet. Illud quidem haud dubium erit honestiorem sanctiorémque Alexandro fuisse.

De Friderico Marchione Brandeburgensi.

Par quoque Brandeburgensis Friderici modestia fuit, cũ vacante Poloniæ regno in Vladislai morte per legatos ad regnum accersitus, vt pote qui inter eos nutritus plurimũ diligebatur, accipere abnuit. Hortatus populos vt Casimirũ Lituaniæ ducem defuncti regis fratrem, quia id æquius erat, regem acciperent.

De Alphonso rege Siciliæ.

Hi de quibus scriptum est ambitione abstinuerunt. At Siciliæ rex Alphonsus (vt Architas) furentem in medio cursu iram temperauit: in qua non minus laudis modestia, quàm in frenanda gloriæ cupiditate meretur. Nam cũ Pyrrhum pocillatorem suum iussisset Gaspari vni ex eius aula quo cũ graues inimicitias Pyrrhus gerebat, patera quã ma-

nu ferebat propinare, Pyrrhúsq; imperium geminanti non paruisset, haud iniuria Alphonsus ira succensus Pyrrhum stricto gladio insecutus, vt in eum sæuiret, statim vt assecutus est, cum vulnus iã inferre pararet, iræ statim fræna contraxit, abiectóque gladio, præ modestia in Pyrrhum sæuiẽdi sibi potestatem ademit. Et si neque vltionis, neque castigationis respectus vllus erat, qui eum mouere deberet.

De Ludouico duodecimo Gallorum rege.

Nullus quoque timor Ludouicum duodecimũ Gallorum regem continuit, vt quo die Carolo octauo vxoris suæ fratri in regno suffectus fuit, ministrorum suorũ vni, quẽ percharum habebat, morem non gereret. Nam ob rei fœlicitatem publicati, ac dono sibi dari fortunas petenti Aurelianensis ciuis, qui in Ludouicũ ipsum hostili animo semper fuisse putabatur, id quidem negauit, atqui alia maiora pollicitus est. Quid enim ad tantũ sublatus regnum iam veretur, ne inimicũ priuatum hominem pro arbitratu suo vlcisceretur? Modestiæ igitur sola cura, id non concedendi causa fuit: responsi enim genus ita esse testatũ reliquit, cum dixit, Iniquum proculdubio videri Gallorum regem, velle Aurelianensis ciuis iniurias vlcisci. Quin illud etiã magis à modestia hoc profectũ esse declarauit, quod repente ac prę ter expectarionem in tantam fortunã euectus, omnium iniuriarũ immemor, omnes eos qui Carolo paruerant, locis suis in honore apud se tenuit, ita vt excepta regis persona, quæ mutata erat, nihil in Caroli aula mutatum ex consueta specie videretur, mirũq; omnibus esset, Ludouico eos regi stipatores esse, qui olim captiuum ex prælio duxerant, & eidem in honore illos astare, qui vt in custodia tam diu seruaretur, cõsuluerant. Atq; ipsos qui in carcere eũ asseruarãt, ea vultus lætitia, hisq; animis, quibus Carolo operã dederãt inseruire illi, quem antè vt hostem captiuum habuerant.

De Ioanne Gualberto equite Florentino.

Si Architæ Tarentino, quod in ira abstinuerit villicũ cędere, quia male agros coluerat, si pariter Platoni, quod iratus seruo alteri castigationem mandarit, tantũ peperit laudis, quanta Valerius eos magnificis verbis cumulauit, quãtò illis anteponemus, maioribúsque etiã efferemus laudib. modestiæ plenum Ioãnis Gualberti Florentini equitis facinus? Nam cum ex agro in vrbẽ magno hominum numero

comitante rediret, eíque forte obuius esset is, à quo haud multo antè frater, quem solum habebat, fuerat occisus, neque diuertere posset: Ioannes iam gladium, vt fraternã necem vlcisceretur strinxerat, sed cũ humi prostratus fraternæ necis auctor, vt sibi ob Christi crucifixi reuerentiã parceretur, oraret, singulari modestia, Ioannes iram cõpescuit, atque illum gladiúmque, quẽ vlciscenda iniuriæ gratia strinxerat, in tẽplum quod primũ offendit deduxit, & crucifixi imagini, quam in eo vidit vtrunque præsentauit. Mira res sed tamen vera narratur, scilicet Christi imaginem cernentibus omnibus qui aderant, demisso capite, aperta signa dedisse, omissæ gratia suæ vltionis, munus acceptũ atque gratum habere. Quod factum ita Ioannis quoque animũ pupugit, vt relicta patria, relictis fortunis, & seculari vita, princeps condendæ congregationis quæ sub Vmbrosæ vallis nomine censetur, perhibeatur fuisse: Imago autem, quæ hoc fecisse dicitur, postea singulari veneratione in sancti Miniati fano, haud longè ab vrbe Florentia asseruata est.

DE IIS QVI CVM INIMICI AVT *etiam hostes essent, non inimicitia modò, sed etiam affinitate se deuinxerunt.*

CAPVT II.

HAud incongruè iuxta eos qui moderato animo fuerunt, tanquam ramos in arbore sua, eos ponemus qui ex inimicis amici facti sunt, aut etiam reconciliatam amicitiam affinitate sanxerunt.

De Cn. Pompeio & M. Crasso.

Cum consulatum Cn. Pompeius & M. Crassus parũ amico inter se animo gessissent, fertur consulatu ad finem tendente Sex. Aurelius in Senatu, vbi ambo erant Consules dixisse, in somnis se à Ioue monitum, vt consulibus reuelaret, priusquam consulatu abirent, positis simultatibus, mutuam beneuolentiam redintegrarent. Quo audito Crassus, quanquam natu maior, primus consurgens Pompeio dextrã porrexit, haud indecorũ sibi ducens, & si senior erat, à se prius Pompeium ad copulandum amorem vocari: cum eum Senatus quanquã in prima adhuc iuuenta magni cognomine honestasset, ac deinde cũ per ætatem Senator nondum esse posset,

posset, decretis duobus triumphis insignem reddidisset. Cui contrà cum Põpeius mutuam ostendisset voluntatem, conciliatam ea hora amicitiam, quoad vixerunt incolumem seruauerunt.

De Cymone & Pericle Atheniensibus.

Magnæ inter Cymonem Periclémque Athenienses amicitiæ fuerunt, adeò vt Periclis opera Cymõ in exiliũ pelleretur, cõciliatoq; demũ inter eos amore Periclis opera, Cymõ restitutus, classi quæ in Cyprum mittebatur, præfectus fuit.

De Massinissa Numidarum rege atque Scipione.

Romanorum ab initio Massinissa postea quàm Numidarum regnum adeptus est acerbissimus hostis, vi omníque ope, quantum in eo fuit, aduersus Scipionem Carthaginenses iuuit. Sed demum Scipionis virtute allectus studia mutauit, atque à Carthaginensibus ad Romanos amorem ita conuertit, vt Massinissa fideliorem nullum Romani inuenerint. In amore autem Massinissa dum vixit perstitit, & vt ita esse palàm fieret, moriens senatum Romanum Scipionémque liberis suis tutores reliquit.

De Vespasiano & Licinio Mutiano.

Inter Vespasianum cùm adhuc priuatam ageret vitã Liciniúmque Mutianum, vt inter pares plerũque solet, inimicitiæ haud mediocres erant. Cæterum cum postea Vitellius imperium laceraret, Vespasiano aduersus Iudæos bellum gerente, Mutianus qui Ægypto atque Syriæ præerat, primus fuit qui Imperatorem Vespasianum salutaret, atque Syriacos orientísque exercitus in Vespasiani partes traheret. In eáque beneuolentia atque fide dum vixit Mutianus perstitit. Cõtra quoque Vespasianus Mutiani insolentiam, vt inter amicos par est, pertulit ac texit.

RECENTIORA.

De Alphonso Castulonensi alióque Alphonso Legionensi regibus.

Non minores quoque inimicitiæ inter duos Alphonsos Castulonensem Legionensémque reges fuêre, sed Heleonoræ Castulonensis reginæ opera finitæ, affinitatem contraxerunt, quod Legionensis Alphonsus alterius Alphonsi gener factus est.

De Veremundo Castulonensi & Garsia Nauarræ regibus.

Graues etiam inimicitias inter se diu gessere Veremundus Castulonensis Garsiasque temulentus Nauarræ reges. Cæterum cum Sarracenorum armis Veremundus infestaretur, vt primum ab eo ad ferẽdam opem Garsias vocatus est, positis statim inimicitiis, belli partem suscepit, factiq; eo bello amici sociique, mutuum dum vixerunt amorem seruauêre.

De Roberto Guiscardo Apuliæ duce & Nicolao secundo Pontifice.

Apuliæ dux Robertus Normandus, quia quædam Ecclesiasticæ ditionis loca occupabat, à Nicolao secundo Pontifice iudicatus hostis, factúsque extra fidelium numerum, ab eodem Pontifice tandem non ecclesiæ solum restitutus, verum titulo quoque Apuliæ atque Calabrię ducis insignis factus, feodíque iure Ecclesiæ addictus, sæpius in bello Nicolao ipsi atque eius successoribus ingentem opem tulit.

De Carolo sexto Gallorũ & Richardo Britannorũ regibus.

Graues inter se Carolus sextus Gallorum, atque Richardus secundus Britannorum reges inimicitias ac bella gessêrunt, & tamen in colloquium deducti, ita abiêre, vt non inimicitia solum, verũ affinitate quoque, Isabella Caroli filia, in matrimonium Richardo collocata, iungerentur.

De Renato Lotharingiæ & Barri duce, atque Antonio Validi montis comite.

Non minus quoque odiis inter se decertauerunt Renatus Andegauensis Barri atq; Lotharingiæ dux, qui postea regni Siciliæ titulum vsurpauit, & Antonius Validi montis comes, adeò vt cum Renatus Validum montem obsideret, ab Antonio ipsius loci comite, Burgũdionibúsq; fusus, Diuionum captus, eo prælio fuerit perductus. Vbi Philippi Burgundiæ ducis opera, ambo positis inimicitiis, ad mutuã beneuolentiam conciliati, affinitatem quoque ducis filia in matrimonium comitis filio locata iunxerunt, auctóq; indies amore cum ducis stirps deficeret, Renatus ex nouo matrimonio natus, materni aui magna ex parte hæres fuit.

De Carolo Aurelianensi & Philippo Burgundiæ ducibus.

Quam graui cruentoque inter se bello diffiderent duo insignes duces Aurelianensis Carolus, & Burgundus Philippus toti Galliæ his quoque tẽporibus notum est. Etenim huius belli causa magna eius pars ferro & igne vastata est,

magnúsq; in eo virorũ numerus occubuit cũ hæc inter ipsos odia arderent. Etenim in Parisiis Aurelianensis Caroli pater, patris Philippi ducis Burgundiæ opera cæsus fuerat, & dum Carolus patris mortem vlcisci quærit, Philippi quoque pater interficitur, expleta vtrinque ira ambo mutuam amicitiam affinitatemque inierunt. Philippi Burgundiæ ducis nepte in matrimonium Aurelianensi duci locata.

De Ludouico Gallorum rege, atque Edouardo Plantagineto Britanniæ rege.

Ætate quoque nostra hostes inter se fuêre Ludouicus vndecimus Gallorum atque Edouardus Plãtaginetus Britaunorum reges. Cum autem Edouardus cũ valido exercitu in Galliam traiecisset, priusquam prælium committeretur, in colloquiũ reges venêre, atque inde conciliata amicitia atq; affinitate, ambo retro in patriã cessere, Edouardi filia Ludouici filio, qui penè infans erat, in matrimonium promissa.

De Ludouico Gonzaga Mantuæ principe, & Bernaboue Vicecomite.

Graui olim bello obsędit atque pressit vrbem Mantuam Bernabo Vicecomes cum in ea Ludouicus Gonzaga rerum potiretur. Tandemq; inter eos non pax tantum inita fuit, verum affinitas quoque conciliata, Bernabouis nepte in matrimonium Vgolino Ludouici nepoti locata, accipitris auis annuo censu constituto, pro vrbe Rhegio, quam is restituere Bernaboui dicebat, à Feltrino patruo armis retentam.

De Galeatio Vicecomite, & Actio Estensi Ferrariæ domino.

Idem inter Galeatium Vicecomitem Matthæi filium, & Actium Estensem Ferrariæ principem antè contigerat. Nã cum crudelem in modum odia inter ipsos arderent, armatiq; ambo in agro Cremonensi ad Abduam amnem, infestis exercitibus conuenissent, inita pace atque affinitate inimicitias posuerunt, Galeatio in matrimonium ab Actio sorore Beatrice data, quæ mortuo Nino priore viro Gallitiæ iudice (ea enim potestas insignis in Gallicia erat) Alberti Scoti filio, qui Placentiam obtinebat, promissa fuerat. Itaque cum postea Alberti Scoti opera, vt prælatum sibi Galeatium vlcisceretur, Galeatius cum Matthæo aliisque Vicecomitibus patria pulsus esset, magna fide ab Actio exceptus, eum qui tanto casui necessaria præstaret, promptum habuit.

De Lotho Pisano, & Oberto Spinola.

Diu mutuis grauibúsque inter se odiis Genuenses atque Pisani decertauêre, cum Pisas Vgolinus comes, Genuã autem duo Oberti Auria & Spinola gubernarent. Itaque cum salutis anno ducentesimo atque octuagesimoquarto, supra mille, deleta Pisanorum ingenti classe, Lothus Vgolini comitis filius, in prælio captus, quadriẽnium in Genuensium potestate fuisset, eo tempore Gibellina factio, Pisis Lothi parentem atque fratres obsessos fame confecit. Cæterum cum postea initam Pisani cum Genuensibus pacem violassent, Lothus è carcere mittitur, atque à Genuensibus ciuitate donatus, & Oberti Spinolæ gener factus ab hostibus salutem honoresque assecutus est, cum à ciuibus suis fratres eius miserum in modum periissent.

De Sfortia Attendulo, & Pandulfello Alopo.

Fuerunt similiter graues inter Sfortiam Attendulum inimicitiæ, cum Ioannæ secundæ Neapoli regnantis copiarum militariũ dux esset, & Pandulfellũ, ab eadem Ioanna plusquam pudicitiæ ratio pateretur, amatum. Itaque cum apud reginã plus ob amorem posset Pandulfellus, Neapoli Sfortia custodiri iussus est. Cæterũ postea aduentante Iacobo rege cõmunis timor, ex inimicitiis amorem inter vtrumq; peperit, collocataq; Catharina sorore in matrimonium cũ Sfortia, Pandulfellus beniuolentiam affinitate confirmauit, vt Sfortia magnus in Neapolitano regno Conestabilis (ea post regiam maior potestas erat) crearetur.

De Petro Fulgosio Genuensi duce, & Ioanne Philippo Flisco.

Quæ grauiores cruentæque magis inimicitiæ fuerunt, quàm inter Petrum Fulgosium Genuensem ducem, ac Ioannem Philippum Fliscum? Septenniũ durauêre tanto animorum odio, vt nullum Petrus hostem haberet, quẽ statim Ioannes Philippus in Petri iniuriam beniuolentia nõ complecteretur: tantúmque sanguinis atque auri hæc odia exhausêre, vt quibus videre ea tẽpora contigit, horrore penè exanimarentur, & tamen, posteaquam Alphonsi regis potentia, peste insuper conflictatus deserere Petrus principatũ coactus fuit, Ioannes Philippus in eum amorem cũ eo rediit vt nunquam postea nisi communem mensam lectúmque haberent, & tã acriter Ioannes Philippus ad recuperandam Petri dignitatem decertauit, vt pro ea vitam amiserit.

De Alphonso rege Siciliæ, ac Mediolanensi duce.

Longo tempore Alphonsus quoque Siciliæ rex, & Philippus Mediolanensis dux graues inter se inimicitias gessêre, & tamen posteaquam apud Caietam captus Alphonsus per Philippum libertatem obtinuit, is inter ambos amor conciliatus est, vt postea non minus laborauerit Philippus, ad restituendum in regno Alphonsum, quàm antea vt inde eum pelleret egerat, pariter quoq; Alphonsus ab eo tempore, ceu parentem Philippum coluit, hostésque eius amicósque omnes & pecunia & militibus, non aliter quàm si cum Philippo stipendia faceret promptissimè, vt res poscebat, vel offendit vel iuuit.

De Hercule Ferrariensi Duce & Friderico Gonzaga Mantuæ Marchione.

Atroces quoque inimicitias inter se exercuerunt Hercules Estensis ac Fridericus Gonzaga Mantuanus Marchio, propter Nicolai Estensis mortẽ (quia Ferrariensis ducatus cõpetitor ad eum adnitebatur) ab Hercule occisi. Friderico cũ arcta affinitate iunctus erat, adeò autẽ inter ambos exarserunt odia, vt cum vterque cum populo Florentino stipendia faceret, in iisdem castris in Ethruria, prælio inter vtriusque milites exorto summã rerũ nisi quod Alphonsus hostis aberat, penè in extremũ discrimen adduxerint: & tamẽ haud multo pòst conciliata inter ambos amicitia, Hercules Isabellam filiam, Francisco Friderici filio, coniugem dedit.

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA. CAPVT III.

RES iam exigit ad continentiam abstinentiámque transeamus, in quibus virtutibus magna sunt ad humanas cupiditates cohibendas frena. Tanto autem plus in principibus laudis merentur, quanto quod cum sola ipsorum voluntas explere appetitum possit, miræ magis eiusmodi virtutes, si eas habuerint, videri solent. Quod si in virtutis neglectum hæc frena cupiditatibus laxarint principes, eò cæteris perniciosiores sunt, quantò alios potentia etiam magis antecellunt. Persæpe enim principum exempla populi sequuntur: atque vt vel solutis moribus vel frenatis cupiditatibus vixerunt. Quia ita publicos mores vel iuuant vel

lædunt,aut laudem aut reprehensionem merentur.

De Senatu ac populo Romano.

Inter hos primus à nobis ponetur populus Romanus, cuius plerúmque gesta omnifariam singularem abstinentiam animíque magnitudinem ostenderunt, eò autem pluris hæc virtus facienda est, quò rarior in publicarum rerum administratione inuenitur, præsertim vbi grauia premunt bella, in quibus persæpe verecundiam necessitas vincit. Præsertim quod vbi plures in commune consulunt, maior numerus eò plerúmque inclinat, vbi vtilitatis spes maior, quam honesti ratio effulget. Erat Senatus populúsque Romanus, tum longo ac graui Hannibalis bello, tum iis quoque quibus nunquam satis victæ Hispaniæ, præterea Galli Græcique exercere vires Romanas non intermittebant,adeò pressus, vt quanquam animo inuictus, viribus tamen defesso proximus esset. Quo tempore non sine magna animorum sollicitudine (neque enim propter hostis potentiam quem exitum res habitura esset satis perspici poterat) contra Antiochum Syriæ atque Asiæ regem sumere arma coactus est. Itaque cum Ægypti rex Ptolemæus, propter magnam vim frumenti mille auri, atque totidem argenti pondo ei offerret, Philippus quoque Macedonum Rex, milites auxiliares, pecuniam,& frumenta: Senatus populúsque Romanus, verbis grauissimis cum gratias egisset,nulla re accepta à Philippo, hoc solum accepturum se dixit, Vt Romanis ducibus, aduersus Antiochum eam opem, quæ ipsi videretur ferret, vbi re aliqua eis opus esse contingeret. Massinissæ quoque regis oratoribus, quæ quingenta frumenti modiorum milia, ducenta ac quinquaginta hordei,præterea equos quingentos, elephantósque viginti offerebant, responsum fuit Senatum populúmque Roma. frumentum duntaxat vænale accepturum. At Carthaginensium legatis,post eos de quibus dictum est, cum ingentes commeatus classémque offerrent,atque insuper tributum multorum annorum,qui nondum lapsi erant (ô animorum ingentium responsum) dici iusserunt. Nihil Senatus ac populus Romanus à Carthaginensibus,nisi quod facto tenerentur, velle.

De Philopœmene Megalopolitano.

Quantam æstimare debemus Philopœmenis Megalopolitani continentiam fuisse? cum cupientibus Lacedæmo-

niis aliquo insigni munere, pro acceptis ei beneficiis gratiá referre, oratores qui ad eum cum centum viginti talentis missi erant, perspecta eius vitæ abstinentia, nunquam de danda ei hac pecunia hiscere ausi sunt. Cæterum data Timoleonti, vtpote qui ei familiaris erat, huiusmodi cura, ne ipse quidem prima aut secunda vice verbum ei facere ausus est. Sed tandem tectis verbis cum Lacedæmoniorum animum ostendisset, turbatus est grauiter Philopœmenes, Lacedæmonémque profectus, in Senatu Lacedæmonios grauiter increpuit, quod amicum, quem sine vlla impensa habebant, coëmere pecunia tentarent. His quæ ei iusserant offerri non minore molestia se affectum ostédens, quam plerique soleant si eis nihil tribuatur.

De Epaminunda Thebano.

Epaminundæ fama virtutéque motus Artaxerxes Persarum rex, cum sibi eum facere amicum cuperet, hoc munus cum pecunia simul Diomedonti dedit. Qui de hac re Epaminundam compellare non ausus, quinque talenta iuueni cuidam Epaminundæ familiari, vt ipse cum eo hoc munere fungeretur, dedit. Epaminũdas autẽ vix auditis primis illius iuuenis verbis, Diomedontẽ vocari iussit, dixítque, Secũ pecunia opus non esse, quoniam si de bona re apud Thebanos eius opera desideraretur, semper eam sine præmio facturus esset: Quod si mala foret, totius orbis aurum, vt ab ipso obtineretur non effecturum. Quare vehementer territus Diomedontes ab Epaminunda, petiit ab eo, Vt cum præsidio mitteretur. Cui Epaminundas libenter assensus est, ne si forte pecunia erepta foret, suspicionem à se acceptæ relinqueret. Thebanum quoque iuuenem cui quinque talenta Diomedontes dederat, accepta restituere iussit.

De Phocione Atheniensi.

Insignis quoque abstinentia fuit, responsúmque ingenij ac bonitatis plenum, quo Phocion Atheniensis cum Alexandri oratoribus vsus est. Qui cum centum auri talenta ad eum tulissent, priusquam aliquid ab eis diceretur, petiit. Quamobrem Athenas ad solum se munus deferrẽt? qui cum respondissent, Id ab Alexandro agi, quod solum bonum iustúmque Athenis ipsum esse iudicabat, dixit: Sinite eum me esse, viderí que quem rex vester iudicat, & aurum vestrum ad eum referte.

Item de Phocione.

Similem abſtinentiam oſtendit cum Menylli qui Athenis Antipatri præfectus erat munera reſpuit, dixit enim, Cũ Antipater Alexandro maior non eſſet, neque honeſtior dãdi cauſa, nihil ſibi cur accipere deberet, videri. Quod cum Menyllus filio ea dare munera vellet, Phocion reſpõdit. Filium ſi patri ſimilis foret, neque illis, neque aliis muneribus opus habiturũ: verum ſi diſſimilis ſolutos haberet mores, ei neque Antipatri munera, neque longè maiora ſuffectura. Quamobrem non iniuria Antipater dicere ſolebat, Se duobus amicis quos Athenis habebat, neq; Demadem vnquam explere, neque Phocionem vt acciperet, adducere potuiſſe.

Item de eodem.

Tantò autem ad abnuenda munera promptior, quantò ad accipiẽda multi præſto eſſe ſolent, cũ Harpalus ab Alexandro Athenas fugiens, pecuniã eũ conciliare amicũ vellet, ſpretis ſeptuagĩta talẽtis, quæ ad eum Harpalus miſerat, renunciari ei iuſſit, Niſi pecunia Athenienſes corrumpere abſtineret, inde ad eũ graue malum peruenturum fore.

De Ageſilao Spartarum rege.

Ageſilao Lacedæmoniorum Regi, qui in ſumma rerum inopia verſabatur, cum à Tithrauſtis grandis pecunia oblata eſſet, ſi ab eorum damnis abſtineret. Reſpondit, Lacedæmonios longè maius ducere exercitus ſuos, quàm ducem locupletare.

De eodem.

Difficulter auaritia vincitur, longè difficilius animi libido & Veneris intemperantia, in ſolo enim animo auaritia ſedẽ continet, Venus autem & animum & corpus ſimul occupat: Illa cupiditati laxatis habenis paratur, hæc nobiſcum ſimul oritur, quamobrem quantò hoſtis fortior, atque homini familiarior eſt, quia difficilius vincitur, tantò etiam pluris facienda victoria eſt. Hac potitus eſt Ageſilaus, cũ Magabatẽ Perſam formoſiſſimum puerũ, iuxta Spartarum morem diligeret, nam cum eum Magabates pro Perſarũ conſuetudine deoſculari vellet, cubito eum Ageſilaus auertit. Quare cum indignatum puerum eſſe animaduertiſſet, per iocum aſtantem quendam monuit, vt iterum ad tentanda oſcula puerũ impelleret. In quo cum certior fieri puer vellet, ne ſi Ageſilaum inuitaret iterum reiiceretur. Reſpondit Ageſilaus, ne

vnum quidem se osculum accepturum, licet ditiorem se formosiorémque mortalium omnium facturus esset, atque omnia quæ intueretur in aurum ei conuersurus.

De Antiocho tertio Asiæ rege.

Non minore continentia rex Asiæ Antiochus, Epheso statim abiit, ne amore captus, cum formosissima virgine, quæ Dianæ sacerdos erat, patrare incestum cogeretur. Prudenter enim prælio abstinendum cum eo hoste duxit, qui vix, neque id nisi fugiendo vincitur.

De Iuliano Imperatore.

Continentissimus quoque Iulianus Imperator fuit, qui mortua coniuge Helena quanquā iuuenis admodū, multos annos in cœlibatu sine vllo Veneris cōmercio, egisse creditur. Captáq; in Perside vrbe Maiozanalcha in qua formosæ permultæ mulieres erant, non modo nulla abusus est, verum vt continentior esset, ipsarū quoque conspectum deuitauit.

De Iosepho Patriarcha.

Alia profecto continentiæ exempla omnia superat, id quod tu Iosephe insignis adolescens egisti. Cúm in Ægypto seruus, in prima ætate, cui difficulter resistitur, immoderatos dominæ complexus renuisti: quæ formosa formosum te in tenera ætate deperibat, adeò vt fœminei pudoris oblita, flens oránsque te ad stuprum compellaret. Compescuit enim in te iuuenilem ardorem audaciámque, seruili timori addita virtus in teneris annis tuis, veluti præcoces fructus, in nouæ arboris ramo præmatura, neque ad scelus descendere passa est, contra autem libidine incensa mulier paritérque in rabiem ob denegatos complexus versa, cum pro amore odium suscepisset, vt occidereris falsis criminibus enixa est. Quamobrem quantò continentia tua blanditiis malísque propositis grauius oppugnata, in magna te pericula deduxit, tantò maiores ei laudes debentur.

De Cn. Pompeio magno.

Continentissimum se quoque Pompeius ostendit, cum superato Mithridate rege Ponti, captísque permultis quæ forma insignes erāt eius cōcubinis, rem cū nulla habere voluit. Quin potius cū nobili genere ortas intelligeret, cognatis illæsas restitui iussit. Quanquam iure belli arbitratu suo de eis statuere posset. Hac enim cōtinētia quod seipsum superauit, nō min⁹ quā Mithridate deuicto laudis deportauit.

De Valerio Diocletiano Imperatore.

Diocletianus Imperator cum bello vxorem filiásq; Narsei Persarum regis cepisset, magna earum pudicitiam diligentia incolumem seruauit. Ea autem continentia non minus magnum sibi apud hostes, quàm armis nomen peperit. Quæ res Persas mouit, vt quod ante de Rom. imperio occuparent, restituerent, atque in Romanis pluris virtutem, quã arma facientes, ab eis pacem peterent.

De Monima Milesia.

Quò muliebrem sexum omni iure, præcipuéque in re venerea fragiliorem natura effecit, quàm virilem, eò laudãdæ magis, quæ in eo sexu viros continentia superasse inueniũtur. Inter has enumerari Monima Milesia debet, quæ quanquã haud magnis natalibus orta esset, cum eã Armeniæ rex Mithridates ingenti pecunia, atq; promissis in Venerẽ sollicitaret, assentiri nunquam voluit, ne eam vxorem atq; ad regium soliũ Mithridates duceret. Quippe castũ pectus aduersus duos ingentes hostes auaritiã ac Venerem pudicitia protexit. Quę duo mala non imbecillis solum mulieris animũ, sed viros quoque ipsos atq; philosophos: sed quid dico? regna ipsúmque terrarum orbem expugnare potuissent.

De Hieronis Syracusani cõiuge, itẽ de Bilia Duellij Ro. vxore.

Qua debemus credere continẽtia fuisse Hieronis Syracusani coniugẽ? cum quærenti viro, Quod fœtere ei animam nunquã dixisset, & idcirco ab aliis non sine dedecore de eo monitus esset. Respõdit, Arbitratam se aliis viris idẽ odoris esse. Quo etiam responsi genere, Bilia cũ Duellio viro vsa dicitur, qui primus in vrbe Roma, naualẽ duxit triumphum.

De Zenobia Palmyrensium regina.

Zenobia Palmyrensium regina, præterquam quod ab omni alio Veneris genere se contineret, cubitum cum viro non redibat, nisi ex muliebribus signis se grauidam non esse animaduerteret. Post mortem autem viri diu bella gerẽdo, inter milites sanctissimè sine vlla infamia vixit. Grandis profectò res atque idcirco vehementer laudanda, vt ab eo contineret, quod in coniugio permissum erat. Liberáque inter militares solutis moribus viros viuens, in alicuius infamiæ labem non incurreret. Quam continentiæ laudem tẽporibus nostris sacræ virgines tot frænis, tot oculis, muris custoditæ perrarò assequuntur.

De Catone Iuniore.

Quanquam libidini fræna ponere durum videatur, haud expertes tamen laudis censeri debent, qui alios quoque humanos affectus, aut ob virtutem solam, aut vt exemplum aliis darent, cohibere potuerunt. Quemadmodum Cato Iunior fecit, qui cum per Libyæ feruidas arenas iter faceret, & propter solis ardores laborémque totus exercitus siti grauiter laboraret, Porrecta ei galea aquæ plena à milite, quã solam vix inuenerat, vt tolerantiã suam ostenderet, neque sitientibus aliis solus sitim expleret, in exercitus cõspectu aquã à galea in terram effudit, vt qui potu ora militum explere nõ poterat, oculis atque exemplo suo expleret: idque assecutus est, vt aqua quæ hausta vix vnius ídque fortasse ægrè sitim sedasset, ea sparsa, sitim facilius omnes perferrent.

De Alexandro Magno.

Alexander cum Darium Persarum regem prælio victum persequeretur, grauiter siti vexatus, incidit in quosdam è suis iumenta aquis onusta agentes, è quibus vnus sitienti in galea aquam cum porrexisset, Alexander priusquam gustaret, petiit, quónam eam ferrent, & respóndente eo, Ad filios se ferre, qui etiam si morerentur, diu superuiuente Alexandro, copia liberorum ei defutura non esset. Alexander cum iam manu teneret galeam vt biberet, dixit, Nolle se bibendo aliorũ augere sitim, atque aquã illi à quo acceperat, restituit. Expertus sitim solis ardore, atque animi corporísque laborę partam, facilè huius abstinentiæ magnitudinem intelliget. Quod secus in ocio assuetis est, qui cum orientem solem nunquam sobrij viderint, sempérque eis vino stomachus nauseat, abstinentiæ vires nullas sentire possunt.

De Dauide Iudæorum rege.

Cum Palæstini Dauidem Iudæorum regem obsiderent, ísque orandi gratia in arcẽ conscendisset, hostilem exercitũ intuitus, atque ex re vna in aliam, vt humani ingenij moris est, cogitando trãsiens, aquis Bethleẽ, quod propè portã erãt permultũ laudatis, chariores eas si tunc vti posse cõtingeret, quàm magnam auri vim se habiturũ, dixit: Quod cũ Eleazarus Iesebes & Semeia viri fortes audacésque intellexissent per medios profecti hostes eius aquæ vasculum non sine ingenti periculo attulerunt. Dauid autem quanquam multum eam desiderasset, quia magno periculo allatam sciebat,

& propterea humani sanguinis instar eā haberet, potu abstinuit, Deóque eā pro triū salute, qui ipsam tulerāt, obtulit.

De Origene Adamantio.

Inter continentiæ exempla à nobis Origenes Adamātius ponetur, nam præter continuas vigilias, ieiunia, calores, frigora quæ ferebat, nudis pedibus, vna tantum tunica tectus, cum nec carne nec vino vnquam vesceretur, vitam in graui voluntariáque inopia ducens, non satis duxit corpus ab omni venerea labe mundum seruare, vt suspicione quoque careret, nec minus famam quàm corpus sine labe teneret, sectis genitalibus membris, eunuchum se fecit.

De quodam iuuene Ægyptio.

Etsi Origenis continentia ingens videatur, nullum tamen de se tam grande fecit periculum, quàm iuuenis quidā Ægyptius, quem Hieronymus fidelis testis imperante Valeriano, quia Christianus erat captum scripsit. Et cū Valerianus facilius rebus venereis ob ætatis incentiua, quā aliis tormentis à catholica fide se abductur ū confideret (etenim omnis ven⁹ extra matrimonium Christiano homini interdicta est) in amœnissimis hortis nudū in lecto florib⁹, atq; omni odoramentorū genere instructo molliter deligasset, lateri eius formosam mulierem ipsam quoque nudam addidit. Quæ frequenti amplexu cū iuuenē foueret, suauia quoque ad corrūpendū iuuenis animū immodestissimè impingeret, haud lōgè aberat adolescens, quin in venerē ipsius solueretur corpus carne (quanquā constāter perstaret animus) Veneris tā acres stimulos vix iā ferente. Itaque Iuuenis cum id agnosceret, neque aliud superesset remedium, admirationis plenam laudéque super omnia quæ vlli vnquam egerint philosophi digniorem, vt Veneris ardorem compesceret, viam iniuit: dentibus enim linguam abscidit, eiúsque rei dolore affectum totum corpus libidine qua iam mouebatur extinxit, maioribúsque viribus huic animi morbo quàm Xenocrates philosophus & ebrius & senex restitit. Nam propter vinum seniúmque factus somni quàm Veneris auidior, tuto cū Phryne meretrice Atheniensi salua pudicitia cubare potuit.

RECENTIORA.

De Totila Gothorum rege in Italia.

Ingentē animi continentiā Totilas in Italia Ostrogotho-

rum rex ostendit, cũ bello aduersus Romanos suscepto, & si eorũ rebellione grauiter exacerbat⁹ erat, in Cãpania Cumas vrbem cepisset, nam cũ in ea permultas nobili genere mulieres Romanas offendisset, seruata singulari diligentia earum pudicitia, parentibus propriisque viris eas restituit.

De Henrico primo Imperatore.

Drusi Germanici ornatissimis verbis continentiam Valerius laudauit, quod coniugalẽ fidẽ nunquã violasset, quæ res profecto pro merito in ea præsertim ætate quæ solutos mores habebat, laudari satis non potest. At Hẽrici primi Imperatoris kunegundęque Augustę coniugis virtutẽ in eo genere, quibus vnquã præconiis satis efferre poterimus? Iuuenes enim principesque atque natione Germani (quæ omnia ad Venerẽ virentes secum aculeos ferunt) non modo omni alia Venere abstinuerũt, sed inuiolatũ quoque virginitatis florẽ seruauerũt. Quod fortasse apud plerosq; fide careret, nisi miraculorũ magnitudo (neq; enim aut aut falli fallere diuinũ iudicium ac testimoniũ solet) veram de vtriusque virginitate famã esse testarentur. Sed quid illa miramur, cum hac quoque ætate, in vrbe Bononia, duo ferantur esse nobili genere orti, quibus abunde opes suppetunt, matrimonio in adolescẽtię flore cõiuncti, qui iã decimũ & octauũ annũ, in eodem thalamo eodemque lecto virginitatem illæsam custodiunt.

De Almarico Pannonio.

Almaricus quoque Pannonius Stephani filius, qui Christianorum primus apud Pannonas regnauit, non minorem continentiæ landem meruit. Cum iuuenis cum coniuge agens, id est ignem inter nutrimẽta ac fomites tenens, nescius Veneris, se incolumi virginitate seruauit.

De Alphonso secundo Legionis Hispaniæ rege qui Castus cognominatus est.

Similis etiã ex parte Alphonsi continentia Legionis regis fuit. Nã non solũ omni alia Venere abstinuit, verũ etiã cum vxore castitatẽ seruauit. Amõ Ægyptius adhuc adolescens, à parentibus vxorẽ ducere coactus, posteaquã cũ ipsa lectum iniit, ei persuasit vt incolumen virginitatem seruare vellet, ipsa in hanc sententiam deducta decem & octo annos cum eo vixit, spretis his commodis ac voluptatibus quas coniugium permittit. Sola enim animi sui constantia libidini fręna posuit, quàm vix fugiendo in paruis momentis nedum in

tanta re homines vincere poſſunt.

De Luchino Viualdo Genuenſe.

Satis patet, Veneris appetentiam amorémque, & ſi inter ſe propinqua ſint, ac ſimilitudinem habeant, differre tamen, reque ipſa diſiungi. Etenim exercendæ Veneris cupidi homines eſſe poſſunt, & tamen non amabũt, quanquam amor quoque perſæpe ſine Veneris deſiderio ſit, notæ quoque amborum vires, cum ſimul eſſe contingit, ſiquidem ſingulis vix aut morte, aut ſenio, vel etiam impotentia: nonnunquã etiam ſeruandæ pudicitiæ propoſito reſiſtitur. Quamobrẽ, ſi hæc duo ſeparata difficulter vincuntur, de coniunctis longè difficilius victoria parari ſolet, maioríque laude digni iuuenes ſunt, qui ne ab iis vincantur aſſequi poſſunt. Inter hos Luchinum Viualdum Genuenſem commemorabimus, qui iuuenis in magnis opibus, cum Genuenſem fœminam matrimonio locatam deperiret, & ipſa amori aſſentiri recuſaret, non deſinebat tamen in amore perſiſtere. Itaque cum caſus tuliſſet, vt propter bella, quibus tunc mare infeſtum erat, in Sardinia huius mulieris vir caperetur, ipſa quæ ob eam rem in egeſtatem coniecta, non habebat vnde ſibi filiiſque alimenta præberet, vltima neceſſitate premente, cum amoris Luchini ei in mẽtem veniſſet, miſit qui eum ad colloquium inuitarent, profectúſque ad eam Luchinus, cum veniſſe tempus arbitraretur, vt amata potiri poſſet, mulier pedibus eius prouolúta, manantibus lachrymis, dixit: Mentem quidem ſibi ſemper fuiſſe, vt inuiolatam coniugi fidem ſeruaret, ſed extrema inopia preſſam victámque paruulorũ pietate liberorum, quos fame iam confectos videbat, cogi ſe vt ſuam filiorúmque vitam eius miſericordiæ commendaret. Quibus verbis auditis Luchinus, amore in pietatem virtutémque conuerſo, ne manu quidem mulierem contigit, ſed ſtatim domum reuerſus, omnia vxori communicauit, atque per eam, ne mulieris fama macularetur, pecuniam & cętera ad victum neceſſaria miſit, neque vltra ei in mentem venit, vt eam aliter quàm ſororem diligeret.

De Sordello Vicecomite Mantuano Goiti accola.

Haud diſſimilis Sordelli Mantuani inſignis equitis continẽtia fuit, erga Beatricẽ Eccelini Romanẽſis ſororẽ, qui tyrãnus latè rerũ in Taruiſina Marchia potiebatur. Nã ab ea, nec precibus nec lachrymis, neque forma aut amore, quo

illa furebat, vinci se tulit: quin in secretũ quoque locũ inuitatus, cũ à muliere precibus minæ adderentur, omnia spreuit, ne erga eius fratres, à quibus amanter Veronæ exceptus erat, ingratus videretur: tunc quoque cũ illa à fratribus profuga in virili veste, Mantuã eũ prosecuta est, non antè, quod ab ea optabatur effecit, quàm Ecelinus frater, vt ipsa ei nuberet contentus fuit, cum illius flammis, ac dignitati formæ, semper honestatẽ opponeret, plus veræ laudis ex hoc occulto periculosóque prælio, quàm tribus & viginti perduellionib' assecutus, ex quibus variis in locis victoriam reportârat.

De Hildegunda virgine Germanica & aliis.

Verè continentẽ fuisse Mantuanũ Sordellum dicere debemus, sed vix, semélque tantũ continentiæ suæ documentum dedit: At Hildegũda virgo Germanica, in qua ob sexũ nataléque solũ minus viriũ ad cohibendã venerẽ latere videbatur, non semel de sese, sed longo tẽpore continentiæ suæ periculũ fecit. Hæc Nussiæ orta, quod oppidum haud longè à Colonia vrbe in Rheni ripa positum est, multis agitata casibus, post permulta quæ non sine ingenti admiratione ei acciderant, anno salutis centesimo octuagesimóque octauo supra mille, in puerili habitu monasticam disciplinam subiit in Abbatia quę prope Vuormatiam vrbem Schuuabenheim dicitur. In ea diu incognita vixit, cum Iosephi nomine appellaretur: inter viros singulari continẽtia ac sanctitate semper versata, vsque ad eam diem qua decessit, ne tunc quidem mulier esse cognita fuisset, nisi dum lauaretur detecto corpore sexus patuisset. Hoc quoque Euphrosina Alexandrina puella Smaragdi nomine sexum mentita, item Marina sub Marini appellatione in monachorum conuentu egisse, à sacris scriptoribus perhibentur.

De Francisco Sfortia Mediolanensi duce.

Franciscus Sfortia princeps illustrissimus, qui multarum virtutum ætate nostra singulare exemplum fuit. Cum Florentini populi copiarum dux esset, vi capto Casanoua oppido: quidã milites insigni forma puellam captiuam ducebant clamãtem, vt ad primarium ducem deduceretur. Ad eũ perducta, interrogante Francisco Sfortia, Quamobrem ad se venire cupiisset? respondit vt eius voluntati obsequeretur, modo incolumem eam à militum iniuria seruaret. Cum forma insignis videretur, & ætatis flos ipse esset, parum

se errat urũ Franciscus putauit si volente ea potiretur. Itaque in lectũ eã noctu secũ adhibuit: & cũ appropinquare atque eã complecti vellet, puella lachrymarum plena ad virginis Dei matris imaginem conuersa (quam lecto è more affixam Franciscus singulari veneratione colebat) rogauit, Vt per illius quæ in tabella erat veneratioẽ, item per famã quæ de ipsius bonitate apud omnes erat, ne eã virginitatis honore priuaret, sed marito intactã potius restitueret, qui cũ aliis captiuis in vinculis custodiebatur. Adeò ingens Frãcisci continentia fuit, vt quanquã & formosam, & puellã in bello captã, nudã, propè se in lecto, sentiret, pudicitiæ eius cõspecto studio, statim lecto prosiluerit, manéque accersito ad se viro eã publicè restituerit, adiurans nihil cũ ea sibi fuisse. Scipioné in pari facto non solũ imitatus est, sed etiam quod in ætatem minus bene moratã peruenisset, iudicio meo superauit. Presertim cũ illud accedat quod cum nobili orta genere esset, quæ ad Scipionem perducta fuit, Scipióque in vrbe libera viueret, fortasse ex violata mulieris pudicitia censuræ iudicium expectare potuisset. At in Francisco nihil prorsus erat, quod eum ab explenda cupiditate, si abesset naturæ bonitas, ob vllam metus suspicionem continere deberet.

De Pambo monacho.

A Veneris cõtinentia iam ad auri abstinentiã transeundũ est. In qua re non minus auari quã in venere libidinosi laborãt, ex eorũ numero qui propter virtuté Deúmque auro ipso opibúsque abstinuerunt, qui numerus satis latè patet, trib⁹ tantũ contenti erimus. Primũ scribemus Pambũ Ægyptium monachũ. Huic cum sportellas texeret, vt iuxta monachorũ morem labore suo parto pane vesceretur, Meliana Romæ patricio stemmate nata, quæ tunc in Ægypto agebat, quadringenta argenti pondo dedit, quã pecuniã cũ Pambus vix aspexisset, iussit monachũ propè se stantem vicinis monasteriis, quorũ inopia nota esset diuidere, nihilque pro ipsius monasterio retinere. Neque enim minus quàm Curius aut Fabius abstinés fuit, vtroque quidem longè pauperior erat.

De Clemente quarto Pontifice.

Inexplebilis habendi sitis immensaque cupiditas quæ in quibusdã sacerdotibus nostri temporis visa est, ecclesiasticis opibus quæ Dei atque pauperũ sunt, filios in immensum locupletandi, difficiliore mirámque magis Clementis quarti abstinen-

abſtinentiam faciet. Is in agro Narbonenſi ortus, iureconſultus, ad Petri apoſtoli ſolium conſcendit, ad eum iam Pontificem cum duæ filiæ quas antè ex matrimonio ſuſceperat veniſſent, fretæ illius opera ſe matrimonia non ex priſtina fortuna, ſed ex Pontificatus magnitudine conſequuturas, neque ipſarum, neque aliorum cognatorum precibus adduci Clemens vnquam potuit, vt rem vllam ex Pontificatus bonis aut redditibus daret, quorum poſtulatis ſemper reſpondit: Pontificibus Rom. filios non eſſe, neque eis licere quod ſuum non eſſet, propinquis dare. Et propterea cõtentas debere eſſe, ſi fortunas quas ante Pontificatum habebat, omnes eis reliquiſſet: quibus opibus cum conditionẽ in matrimonio ex ſententia ſua non inuenirent, ambæ ſacrarum virginum pudicitiam matrimonio præpoſuerunt. Nepotẽ quoque è tribus Canonicatibus quos habebat duos dimittere coëgit. Rara profectò abſtinentia, ſed tamen quæ plurimum laudetur haud indigna. Filiarum lachrymis tam ſublimi fortuna id non impartiri, quod permulti non modo filiis, verum cynœdis quoq; ac meretricibus mimiſque largiſſimè donant. Nam filiis non theſauri ſolum dantur, verum principatus quoque ac regna deſignantur, & vt ea aſſequi valeãt ipſi, qui à Deo pacis cuſtodes relicti ſunt, bello terrarum orbem inflammare non verentur. Nec verò ſacerdotia tantum ſingulariter filiorum aut nepotum vni conferuntur, ſed cum Cardinalatus honore quod permultorum Epiſcoporum eſſe deberet, certatim vni accumulantur.

De Tamburlano Tartarorum, qui Scythæ dicti ſunt, ac Perſarum rege.

Inſigne quoque exemplum abſtinentiæ Perſarum & penè totius orientis rex Tamburlanus oſtendit. Nam quodam tempore cum iter per Syriam faceret, obtulit ſe ei arator, qui tunc in ingens vas aureæ monetæ arando impegerat. Cum autem omnes qui cum rege erant, regis aurum illud eſſe dicerent, quoniam inuenti qui occultantur theſauri fiſci putantur. Iuſſit rex agricolam ad ſe monetam deferre, qui iam omni ſpe retinendi inuenti auri deciderat. Inſpecta moneta rex, ab aſtantibus petiit, Putarẽtne patris ſui imaginem eſſe, quam pecunia impreſſam habebat? Cui cum reſpondiſſent, Romanorum principum effigiem eſſe, Rex dixit: Si ergo hæc pecunia maiorum meorum non fuit, ara-

tori eam relinquamus ad quem Deus eam detulit. Abstinentia profectò singularis & quæ in permultis principum nóstrorum optanda sit. Neque enim contenti sunt, inuentos sibi rapere thesauros, verum quotidie illa quoque rapiunt, quæ priuatorum multo labore ac sanguine parta ad coniuges liberósque eorum alendos necessaria sunt.

De Genuensibus.

Adcò priscæ Romanorum abstinentiæ, de qua antea inter vetera exempla mentio facta fuit, persimilis vna est, qua olim Genua vrbs mihi patria vsa est, vt me admoneant, ne hîc inter recentia eius facere mentionē omittam. Anno salutis ducentesimo quinquagesimo octauo supra mille, cum in Syria propter priuatas contentiones, quibus nulla adhibita fuerant remedia, inter Genuenses Venetósque graue bellum ortū esset, non sine Genuensium detrimento, quod eodem tēpore Pisani quoque hostes erant, Lucensis ciuitas, insignes oratores Genuā misit, qui marcharum (ponderis id genus est) auri duo milia Genuensibus dono offerrent. Rogantes ne munus Genuenses, sed animos mittentiū munus inspicerent, eoque interim auro vterentur Genuenses, dum Lucenses aliam quoque pecuniam pararent. Summa ea minimè in tanta rerum necessitate contemnenda erat, & tamen ingenti Genuenses animo, veluti palma quæ contra onus nititur, hilari vultu Lucensiū tunc acceptū munus postridie integrū oratoribus restituerūt, atque vt ad grauiores casus Lucenses eam pecuniam seruare vellent, hortati sunt.

De Alphonso Seniore Siciliæ rege.

Nullius virtutis memorabile exemplū proponitur, in quo Alphonsus Senior Siciliæ rex partes suas sibi non vendicet. Is cū Iacobi Candolæ copias quæ ex parte Vulturnum amnem traiecerant, reiecisset: illicq; inclinato iam sole cōsistere decreuit, vt prohibere Candolam posset, si iterū traiicere exercitum tentare vellet. Sed quod repentè illuc Alphōsus iuerat, sub dio manere in armis exercitum nulla ad vescendum re parata oportuit. Alphonso autē cum miles panē cū raphano & paruo caseo in tali casu munus ingens misisset, laudato militis animo, munus accipere recusauit, dicens: Parum conuenire vt ieiuno exercitu, ex vlla re vesceretur.

Priscæ abstinentiæ cum ea quæ recentium temporum est, comparatio.

Non ſine magna laude admirationéque Diogenẽ philoſophum Valerius ſcribit auſterè, & in magna rerum tenuitate vixiſſe, alij quoque ſcriptores aliorum tẽporum philoſophos, penè ad iactantiam abſtinentiæ modeſtiæq́ue præconiis efferunt. Quod autẽ eiuſmodi homines nacti ſunt ſingulari eloquentia præditos laudatores, qui exculto dicẽdi genere eos illuſtrarent, idcircò poſteris digni de quibus ſcriberetur viſi ſunt. His ſcriptoribus quia recentior ætas caruit, ſepulto cum pleriſque aliis bonis etiã literarum cultu, quanquam ſingulis philoſophis, qui continentiæ famam aſſecuti ſunt, innumerabiles habuerimus mares fœmináſq;, qui eos non illo tantum virtutis genere, quibus illi laudantur, ſed permultis aliis longè vicerint, tamen quia qui ſcribendo memoriã eorum, in tanto tẽporis curſu ſeruaret, nullum habuerunt, in obliuione latent. A priſcis ſcriptoribus Xenocrates Sophocléſque laudantur, itẽ Socrates ac Plato, continentiæq; eorũ magnitudo carminibus decantatur, & tamen plerique vxorẽ duxerunt, ac pleráq; alia fortunæ bona poſſederunt, qui etſi in delitiis nõ vixerunt, rerũ tñ neceſſariarũ cõmodis non caruerunt. Nos autẽ ſilentio Ioannem Baptiſtã præterimus, ſimiliter Ioannẽ Euangeliſtã, Iacobũq́ue domini fratrem, cęteróſq; apoſtolos, vt alios omittã infinitos, qui in ſumma inopia auſteritateq; vitã traxerũt, qui nedũ ſe ab illicita venere cõtinuerunt, ſed virginitatis quoque candorem illæſum ſeruarunt: Catharinæ quoq; ac Luciæ, itẽ Margaritæ, Euphroſinæ & Agnetis, atq; aliarũ innumerabiliũ virginum vita, quid aliud quã perpetuũ atque ingens aduerſus vicia mundumq́; certamen fuit? Paulus primus heremita caryotis & aqua tantũ vixit, & ſolis palmarũ foliis corpus à nuditate defendit. Antonius hordeaceo pane neq; eo niſi quarto quoq; die veſcebatur. Philtrio bis tantũ in hebdomade, pulte atq; aqua alebatur, eadem abſtinẽtia non ipſe ſolũ, ſed infinitus penè numerus, herbis radicibúſq; crudis ceu feræ per ſyluas nutriti, omni mundana cupiditate ſuperata, aſſiduè cũ vitiis atque aduerſus carnẽ præliãtes cœleſtes potiúſquã humanos poſſederunt animos. Dominico, Franciſco, Benedicto atq; Hieronymo & Origeni, nõ ſatis erat omni veneris cõmercio abſtinere, vt ex animis omnes quoq; radices euellerent, vnde veneris aliqua poſſet oriri cogitatio, præter vitæ in cibis auſteritatẽ, nudis pedib. frigora

calorésque ferendo, in vltima rerum inopia quam sponte subibant, per niues per saxa spinásque domitis laceratísque corporibus omnem Veneris scintillam prorsus extinxerunt. Sed hos transeamus, apud quem veterum scriptorum, vnquam inter philosophos austeritatis genus aliquod lectum fuit illis Ægyptiis simile? aut etiam permultis, quæ ætate nostra mediis parietibus inclusæ mulieres vitã agunt? Itaque si temporibus nostris id facundiæ inueniretur, quod veteres habuerunt, qui dicendo recentiorum hominum virtutem atque abstinentiam illustrarent, proculdubiò veluti solis iubar minores stellas, ita priscorũ philosophorũ laudẽ recentiorũ virtus offuscaret. Quin potius crebra nostrorũ exempla, admirationẽ sui videntur sustulisse: vt ætatis credatur esse magis, quam virtutis calcare omnia vitæ cõmoda, & voluptatem ponere in contemptu voluptatum. Quæ res scriptoribus laborem ademit tanquam superuacuum, quoniam per se lucem esset adepta publicam, & aliunde nõ exigeret testimonium, cùm sit testatissima, ac iam in hæreditatem multis quasi per manum tradita. Huius rei non leue argumentum, ex iis paucis accipi potest, quæ ante diximus quibus nemo philosophorum veterũ alicuius sani hominis iudicio comparandus videbitur, quæ pauca nos ne volumẽ in immensum cresceret delegimus, omissis tanquam rem notissimam, multis virginibus virísque sacris, quos ætas nostra tulit, qui vt his conferri non possint, de quib. diximus, philosophos tamen longè superare inueniuntur.

DE PAVPERTATE.

CAPVT IIII.

NEmo negauerit inopiam voluntariã, matrem plurimarum esse virtutum, sicuti ex aduerso palam est ex opibus rerumque affluentia ingentia mala oriri. Quemadmodum autem grauis paupertas est iis, qui in eam inuiti inciderunt, ita lætam fœlicemque eam ducunt, qui abiecta opum cupiditate libenter eam complectuntur. Ita verũ esse Christus redẽptor noster, qui sola sapientia fuit nobis ostẽdit, in seipso enim exẽplum nobis proposuit, quæ ad virtutem recta nos via ducere posset. Nam cũ hortaretur vt opes deuitarentur, palã fecit voluntariã paupertatem multis virtutibus solidũ esse fundamentum. Fieri enim non potest, vt

cũ ea ſimul ambitio,venus atque auaritia maneant,quæ tria ceu peſtis humanas inficiunt, atque prorſus obruũt mentes: adeò autem Chriſtus inopiæ ſtudioſus fuit,vt diceret, Aues ferâſque nidos & foueas habere in quas ſe reciperent,ſolum autẽ hominis filiũ nihil habere,quod ſuũ eſſet, vbi reclinare caput poſſet.Hanc autem doctrinã diſcipulis cũ reliquiſſet, quanquã à nouis Chriſtianis ad eos ingentes theſauri in cõmunẽ vſum deferrentur, tamen paupertatem ſecuti, datorũ bonorũ non poſſeſſores, ſed diſpenſatores eſſe maluerunt. Quamobrem de hac vera pauperie quæ longè arctior quàm vllius vnquam Romani fuit, quædam dicturus ex innumerabilibus quæ volenti occurrent, pauca recentiorum hominum exempla minus vulgata attingere decretum eſt,ſi prius nonnulla quæ priſcorum hominum fuerunt,poſuerimus.

De Lyſandro Lacedæmonio.

Primus inter eos à nobis ſcribetur Lyſander Lacedæmonius,qui inter multorum exercitum Spartanorum dux fuit, & Athenas vrbem potentiſſimam Lacedæmoniis parere coëgit.Is moriens nullam argenti drachmam reliquit, quin cum eius generi, non inuenirent vnde vxores dotẽ aſſequerentur,dimittere eas decreuerant, niſi magiſtratus vt eas retinerent,propoſita graui pœna coëgiſſet.

De Epaminonda Thebano.

Similiter Thebanus ciuis Epaminondas, cuius virtute egregiíſque facinoribus nullus audiendo ſatis expleri poſſet in tanta rerum inopia deceſſit, vt domi eius vnum tantum ferreum ſpiculum, neque præterea alia res vlla neceſſaria ſit inuenta.Itaque cum è ſuo nihil haberet,vnde funus duceretur,publica impenſa tumulatus eſt.

De Ariſtide Athenienſi.

Ariſtides Atheniẽſis,qui domi foríſque Athenienſem Rẽpub. diu ex ſententia ſua rexit, adeò rerũ omniũ inops mortuus eſt,vt cũ nõ inueniretur è ſuo vnde in ſepulturã impenſa fieret,de publico elatus ſit.Ex iis intueri ſatis poteſt Athenas Thebáſque ac Spartam fœlices fuiſſe, ingentibúſque victoriis potitas,dũ hac continentia ciues rectores habuerunt. Contráq; in ſeruitutẽ redactas euerſáſque fuiſſe, cũ pluſquã virtuti auro (quod ferro nocentius eſt metallum) operã dederũt.Nam ferrum & corpora & domos tollit, aurum autẽ præter corpora domóſque, cum eis famã quoque & Deum

ipſum adimit,cum virtutem pellat,& ſecum vitia trahat.

De M. Valerio Leuino.

Leuinus quem Romani conſulem habuerunt, & qui Corintho vrbe armis potitus eſt, cuius ſpoliis non vrbs Roma ſolùm,ſed penè tota Italia exornata fuit, tam pauca de Corinthi atque aliarum vrbium quas deuicit præda ſibi retinuit,vt à Senatu cum ipſe non haberet, filia eius de publico dotem acceperit.

RECENTIORA.

De Philippo Balearium regis filio.

Temporibus noſtris Philippus, Balearium regis filius, multorũ ſacerdotiorum, quæ poſſidebat cura depoſita,eò ſe volens redegit,vt vno adiutore contentus viueret, atque ex inopia eam voluptaté capiens, quam alij ex magnatũ opum vſu conſequuntur,ab eo tempore victum mendicauit.

De Alexio Romano patricio.

Quam fuit paupertatis ſtudioſus atque cultor Alexius quoque Romanus patricius, Euphemiani viri ditiſſimi filius?qui vt expeditius virtutem Deúmque coleret, atque aſſequeretur patria parentibúſque relictis,opes ceu peſtem deuitauit.Romam poſtea reuerſus,in patris domum incognitus,ſub mendici ſpecie ſe recepit. In tantâque rerum tenuitate,quod vitæ ſupererat egit, vt vix nuditate vilibus pannis tecta, ſub ſcalis haud ſecus ac canis ageret, Diogene ipſo inopiæ magnitudine ſuperato.

De Antonio Ægyptio.

Nónne paupertatis amator Antonius Ægyptius fuit, qui à patre in magnis opibus relictus, bona quæ acceperat pro Chriſti nomine,diſperſit,monachorúmque multorũ rector, in tanta rerũ inopia deceſſit, vt teſtamento nihil præter melotem palliúmque Athanaſio, Serapioni alteram melotem, & diſcipulis qui eum ſepeliuerunt,cilicium reliquerit.

De Palæſtino Hilarione.

Non minus quàm Antonius opum ſpretor fuit Hilario, neque plura moriens teſtamento reliquit. Diſcipulis enim Euangeliorum librum quem ipſe ſcripſerat cum pallio trito & cuculla nihilo meliore reliquit. O verè cœleſtes animos, qui ea ſpreuiſtis quæ tantoperè alij appetunt! Quibus ſi alij mortales eſſent ſimiles, plus pacis & fœlicitatis orbis ha-

beret, iterúmque aurea rediret ætas,quam auri nimium studiosi pepulerunt.

De Elizabetha Andreæ secundi Pannoniæ regis filia.

Elizabetha Andreæ secundi Pannoniæ regis filia, atque vxor Ludouici Turingiæ Lantgrauij (id in Germania dignitatis nomen est)post viri mortē à populis ceu prodiga principatu deiecta est (omnia enim quæ habebat pauperibus impartiebatur)itaque exul ad tantā rerū inopiā redacta fuit, vt veste vario pāno sarta tegeretur,colóque ac lana victū pararet,spretis omnibus,quæ post illum casum ei à patre aliísque propinquis offerebantur, atque Cornelia pauperior facta est,quæ si maluisset,longè ditior esse poterat.

De Alexandro & Mechtilde Scotiæ regis filiis.

Par penè fuit Alexandri Scotiæ regis filij inopiæ studium atque amor, qui sororis Mechtildis hortatu à patris regno atque opibus ceu à peste in Galliam simul cum ea profugit. Illic ouium religiosi conuentus pastor factus,omnem vitam egit,nullísque ad mortem notus.

DE PVDORE. CAPVT V.

PVdor vtile verúmque ad omnia vitia frænum, atque insolentiæ iactantiæque acerbus hostis, qui vera ratione honorem famámque, & ex aduerso infamiæ dedecus atque tenebras metitur,cogit me,ne eius mentionem silendo prætermittam. Primordiáque exemplorum in ea à populo Roma. sumam, quemadmodum ipse quoque in reliquo terrarum orbe primas partes obtinuit.

De Populo Romano.

Appius Claudius Sabinus acerbus atque perpetuus insolentiæ Rom.Pont.hostis,cū seipsum occidere maluisset,quā à tribunis citatus adesse, A propinquis in forum delatus,vt iuxta veterem morem honoraretur funus, sepulturæ honore à tribunis prohibebatur. Cum autem suppuderet populū Rom.vt tanti ciuis corpus,cuius virtute atque victoriis Imperij fines aucti erant,funeris honore fraudaretur, voluit vt contra Tribunorum decretū,sicuti virtuti eius par erat, honorificè efferretur. Frequensque non minus promptè funus celebrauit,quam antè dum viueret accusationi eius affuerat.

Iterum de populo Romano.

Cum Romam Paulus æmilius parta de Perse victoria

rediisset,quia parum largè præmia militibus diuiserat,in comitiis vbi de eius triumpho agebatur, ita aduersum habuit populũ,vt à prima tribu,idque Sergij Galbę opera,honor ille ei negaretur. Quam rem cũ M. Seruilius animaduertisset virtutis Paulique amicus,in eminenté locum conscendit,atque inde cum virtutem Pauli, résque ab eo gestas commemorasset,veluti indignabundus addidit,Velle se ex eminenti loco conspicere,cui tam à recto sensu mens auersa esset, vt suffragio suo Pauli virtuti atque victoriis debitum negaret honorem. Hac Seruilij oratione cum totus populus pudore suffusus esset,nihil prorsus in contrarium luctatus,omnibus suffragiis triumphum,ira,honesto pudori cedente,Paulo Æmilio decreuit.

De Æmylio consule, ac Cornelio Lentulo.

Deletis Cānensi prælio Romanis exercitibus,vbi plusquã arma Romanos fuga defendit, inter eos qui prælio viui excessêre Cornelius Lentulus, Æmylium consulem vulnere confectum, extra viam perspexit. Qui quanquam hostes insequerentur, plus pudore quam mortis metu motus, propè Æmyliũ ab equo descendit,atque eum Æmylio obtulit, obtestatus multis verbis, Ne morte sua grauiorem populo Rom. eam cladem facere vellet, Etenim se iuuenem aiebat corporis robore adiutum,pedibus salutem inuenturũ, quod si alterutri moriendũ esset,referre ad reipublicæ salutem, vt ipse potius quàm consul moreretur. O contentionem verè Romanis animis dignã! puduit Æmyliũ alterius ciuis morte suam seruare vitã,prorsúsque recusans equum, Iuuenem, vt in tutũ se locum reciperet,hortatus, mandata magni momenti, quæ ad Senatum populúmque Roma.perferret, dedit,nec multo pòst ab hostibus oppressus fuit.

De Romano equite.

Reginus à triumuiris proscriptus atq; hostis iudicat⁹ erat: capitale autē sine vlla veniæ spe habebatur,si quis proscriptũ hospitio iuuaret, aut cũ posset non caperet,& cõtrà proscriptorũ percussori ingens præmiũ propositũ. Mutato habitu, is igitur fugam moliens, asinũ frondosis fascibus onustum agebat, iámque ad vrbis portas vt egrederetur peruenerat, cum illic à milite cognitus est, qui aliàs sub eo militauerat. In eum non modo militem puduit manus inicere, verum vt ducem suum sicuti olim fuerat, salutauit,fugiendíque in-

de viam dedit. Plus enim apud militẽ sanctus pudor, quàm mortis metus aut præmiorum spes valuit.

De Octauio Consule.

Pudorẽ quoque non sine magna laude, ciuili bello Octauius cõsul ostendit. Nã ei cũ suaderetur vt seruos ad pileum vocaret, armarétque, quod ciues quibus seruiebant, eos liberaturi erant, & illis in bello aduersus Marium vteretur, respondit, Nunquam ipsius animũ laturũ esse, vt seruos ea ciuitate donaret, à qua C. Marium depulisset, qui à Teutonibus Cimbrísque eam liberauerat. O pudorẽ sanctissimũ, cui inter arma ciuiliáque bella locus patuit, vbi nec fidei nec pietati locus esse solet: sed in omnem crudelitatis, perfidiæ, iræ atque auaritiæ genus fræna laxantur. Quid enim præstare tibi magis potuit consul Romanus, cum maiorem tui quàm propriæ necessitatis rationem habere voluit?

De Panthite Lacedæmonio.

Quantæ sint veri pudoris vires, Panthites quoque Lacedæmonius ostendit. Is cũ in trecentorum numero esset, qui cũ Leonida aduersus Persas Thermopylarũ saltum insederant, à Leonida in Thessaliam cum literis missus, cum aliis qui in Thermopylis pro patria pugnando occubuerant, esse non potuit. Cùm posteà eum cæteri ciues despectui haberent, arbitrati non in Thessaliam à Leonida missum, sed præ ignauia ex prælio fugisse, quanquam & verè & honestè excusari posset, tamen præ pudore, cum dedecus sustinere non posset, vltrò se ipsum suspendit.

De Vxore Panthei Lacedæmonij.

Coluisse se pudorẽ, non sine magna laude ostendit Pãthei Lacedæmonij vxor. Nã virũ secuta in Ægyptũ, quo is cum Cleomene se receperat, post viri mortẽ, cũ Ptolemæus ipsam quoque cũ cæteris Lacedæmoniis mulieribus, quæ illic erãt, occidi iussisset, prius quàm occideretur, vestẽ diligenter pedibus obuoluit, omnémque aliam corporis partem texit, nudo iugulo relicto: vt honestè cadens pudorem, quem per omnem vitam seruauerat, inuiolatum relinqueret.

De Olympia Alexandri Magni matre.

Olympia quoque Alexandri Magni mater, cum eam Cassander interimi iussisset, diligenter cauit, ne cadens in morte aliquam corporis partem detegeret, quæ celanda pro matronali pudore videretur.

RECENTIORA.

De Alexandrina virgine Ægyptia.

Inter recentia pudoris exempla orationem Alexandrina virgo ægyptia auspicabitur, quemadmodum in externis apud Valerium Spurina inchoauit: nam cum aspectu decoro esset, veteri tumulo se inclusit, illícque duodecim continuos egit annos per paruum foramen cibo cæterísque necessariis acceptis, rogata autem quamobrem his tenebris se damnasset, respondit, Cognouisse se, sui amore iuuenem exarsisse, & ne ei vltra aut alteri huiusmodi flammis animum incenderet, tumuli carcerem pro remedio delegisse: quæ tantò Spurinæ pudorem superauit, quanto ipsius sexus fragilior erat, duodecímque annos in tumulo perseuerauit, vix autem tẽporis momentum Spurina dum faciei decorem deformauit, doloris molestiam sensit.

De Abbate & monachis in Ptolomaide.

Fortasse Spurinæ facto simili⁹ videbitur, quod Abbas mulier, cum virginibus suis in Ptolomaide (quę nunc Acris aut Acra dicitur) egit: cũ salutis anno ducẽtesimo nonagesimo primo supra mille, vrbe à Saracenis capta, cũ plus veneris vĩ sacræ mulieres quam mortem vererentur, ipsæ sibi nasos desecuerunt, arbitratæ fieri posse, vt hac deformitate ab iniuria tutæ forẽt, idque eas minimè fefellit. Nam vt ita affectas Saraceni perspexerunt, nulla re dicta, omnes interemerunt.

De Michaele Imperatore Constantinopolitano.

A fœmineo pudore, ad virilem transeundum est, atque in eo rariora tantum attingemus. Michaël Constantinopolitanus Imperator, cum in bello victor semper extitisset, quia contigit, vt semel prælio à Bulgaris (qui veteri nomine inter Scythas censentur esse) vinceretur, præ pudore Imperium deposuit, & quod vitæ superfuit, religiosè semper in solitudine transegit.

De Almansore Arabum rege in Hispania.

Mirus quoque Almansoris pudor fuit, qui Arabum in Hispania agẽtium rex erat. Nam cũ antè de Christianis victoriam semper reportasset, postremo à Garsia Castulonensi comite (nondum enim comitatus in regium nomen transierat) atque Veremundo Legionis Hispaniensis rege bello superatus, conspectu Arabum atque alloquio humano omníque cibo abstinuit, atque ita citò confectus est.

De Gotifredo Bollionio Lotharingiæ duce.

Hoc pudore ne afficeretur Gotifredus Bollionius, dum Imperatoris iudicio, cum agnato quodã suo de Lotharingij ducatus parte, quam ille petebat prælio decertaret, vsque ad capulum ensem cõfregerat. Quod conspicati principes qui astabant, cum ne vinceretur, metuerent, cõpositionis mentionem intulerunt. Cæterum ipse obaudiens omnibus viribus nixus, ita capulo hostem contudit, vt attonitum humi prosterneret. Itaque ipse ex equo delapsus hosti ademit gladium, principésq; cõpellans, à quibus ad res componendas fracto gladio inuitabatur, dixit, Tunc cum prælio hostem vicisset, posset sine dedecore ad paciscendum descendere.

De ipso quoque iam Hierosolymarum rege.

Modestiæ laudísque immensæ plenus is pudor fuit, quo idem Gotifredus vsus est, cum à toto exercitu qui ad Hierosolymitanam expeditionem profectus erat, rex salutatus fuit: aureo enim diademate recusauit ornari, quod iniquũ esse diceret, Seruum mortalémque hominem ac peccatorẽ, auro gemmísque confectam coronam eo in loco gestare, vbi Christus Dei filius, qui cœlum & terrã condidit, vt à nobis culpam auferret, acutissimis spinis ad contumeliam confectum diadema tulit.

De Ioanne Altauilla.

Quibus eloquentiæ viribus satis laudari ex merito pudor potest, qui in Ioanne Altauilla perspectus est, cũ Ferdinandus iunior rex Neapolitanus, apud Seminariã vicum in Lucania, à Berardo Stuardo Albigniaci domino, qui Caroli octaui Gallorũ regis Vicarius, inferiorem illius regni partẽ regebat, prælio superatus est. Nam fugienti Ferdinando ita lasso equo, vt vltra eum vix ferret, Ioannes Altauilla, vt eum conspexit, suum integris viribus obtulit, quem cum Ferdinandus præ pudore recusaret, enixè monuit Ioannes, vt acciperet, quod sibi similes permulti essent, cæterum ipsi qui cum eo essent regem solum ipsum Ferdinandum haberent. Itaque Ferdinandus accepto equo, haud longè illinc profectus erat, cum aduenientes Galli Ioannem interemerunt. O singularem virtutem pudorémque silentio nunquam prætereundum, quibus enim laudibus Ioannes satis efferri poterit? quod in ipso fugæ & quasi præsentis mortis terrore omnibus attonitis, pudori tantum apud se locum

relinqueret? Spernendus quoq; is pudor non est, quē fugiēs Ferdinandus ostendit, cum tam periculoso tempore equum statim non accepit, sed aliquātisper vitæ pudorē præposuit.

DE CONIVGALI CHARITATE.

CAPVT VI.

FAteor minores meas in scribendo vires esse, quàm vt ex merito coniugalis amoris laudes prosequi possim, & pro rei dignitate ipsius magnitudinem referre. Quis enim non eximius tantæ rei copiam dicendi parem afferat? & tamen quia ordo ita exigit, quædam ea de re exempla scribemus. Nam quæ nos inculto stylo non assequemur, rei ipsius excellentia per se in lucem proferet.

De Cyanippo Thessalo, & Æmylio Sybaritide.

Ardens Cyanippi Thessali & Æmylij Sybaritani amor fuit, vterque enim venationis studiosus, quanquam diuersis locis temporibúsque, eundem tamen incurrit casum fatúmque, atque ex eo argumentū ingens mutui amoris ostēditur. Nam cum eos nimium suspiciosæ coniuges vsque in ipsas syluas secutæ essent, atque illic inter prunos dumetáque laterent, ad eásque propter frondium motum ceu ad feras excitati canes accurrissent, prius canum dentibus dilaniatæ occisæque fuerunt, quàm earum mulieres atque multo minus coniuges esse vidissent. Cum autem amborum erga vxores mutuus esset amor, doloris vterque impatiens sibiipsi manu sua mortem consciuit. Cum tanti amoris in maritis perrara sint exempla, de vxorum charitate scribemus.

De Panthea vxore Abradatæ.

Immensus Pantheæ erga Abradatam virum amor fuit. Nam cū is in Cyri exercitu aduersus Babylonios militaret, cæsus in prælio ab hostibus, postea quàm ab vxore iuxta gentis morem deploratus ornatúsque fuit, neque aliud iam funeri, nisi vt sepeliretur superesset, supra mortui viri corpus se peremit.

De Phila Demetrij regis coniuge.

Philæ erga Demetrium regem virum suū insignis amor, animi quoque magnitudinem coniunctam habuit. Nam cum eum accepisset prælio victum in Cassandriam amissis regnis se recepisse, neque ferre posset regno priuatum videre, quem regem victoriis insignē amasset, ingenti compulsa

amore, veneno se ipsam extinxit.

De Ligarij Romani coniuge.

Durante triumuirorum lege, qua par pœna proscriptis proposita erat, atq; iis qui proscriptos recepissent, cuius metu permulti viros, fratres, parentes & filios prodiderunt. Ligarius proscriptorum vnus fuit, quem diu coniunx eius, ac serua sola, secretum Romæ renuerunt, verum tandem à serua deductus ab iis qui eiusmodi curam gerebant, interemptus fuit. Vxor autem amore stimulata, virum cum adduceretur, obseruatis vestigiis secuta, cædis eius ministros orabat, vt se quoque perderent, quod ipsa etiam per legem mori debeat, quia proscriptum virum domi tenuerat. Inter has voces vsque ad triumuiros peruenit, cæterum cum audire eam nemo vellet, domum reuersa, cibo abstinuit, atque in magno mœrore, & famè & lachrymis simul cõfecta est.

De Paulina vxore Senecæ.

Cum Senecæ, Nero, generis mortis arbitrium obtulisset, ipseque desectis venis delegisset, vt in balneo cum sanguine simul etiã vitã effunderet, Paulina eius vxor, cõiugali amore compulsa (quanquã Seneca repugnaret) mori tamen ipsa quoq; decreuerat, vt nõ minus in morte quam dũ vixerat viro fidissima comes esset. Cæterum cũ rem Nero præsciuisset, misit qui sanguinẽ sisterent, atque eã in vita retinerent. Itaque cum iam multũ esset sanguinis effusum, pallida semper mãsit, atq; in vultu pudici amoris sui signa semper retinuit.

De Triaria L. Vitellij coniuge.

Triaria L. Vitellij coniunx, Auli Vitellij Imperatoris fratria, nõ secus atque Mithridatem Hipsicratea virum armata ciuili bello, quod aduersus Vespasianum Vitelliani gesserunt, secuta est. Ac nocte qua vir Terracinam magno militum numero egressus est, ipsa inter strictos gladios audendo augendóq;, dum hinc illincq; manu sua hostes obtrũcat, nulli se cõmilitonũ virtute inferiorẽ ostendit. Adeò audaci animo muliebre pectus maritalis amoris flãma repleuerat.

De Annia Romana.

Hæc coniugalis flamma Anniæ Romanæ prudentiam inspirauit, cum hortaretur, vt vidua iuuenis formosáque iterũ nuberet, respondit, Nolle, si enim bonum cõiugem, vt primum habere contigisset, perpetua, ne eum amitteret molestia, torqueri: quod si contra in malum incidisset virum,

nimium graue semper habituram illud malum, quod nulla necessitate cogente, sibi ipsa peperisset.

De Valeria Romana.

Persimile quoque Valeria maior Messalarum fratrum soror, quanquam aliis verbis responsum fertur in pari causa dedisse: dixit enim, Seruiũ, qui eius vir fuerat, etsi aliis mortuus videretur, apud se tamen adhuc viuere.

De Vxore Stratonis Sydoniæ principis.

Magnum quoque verè coniugalis amoris experimentum illud fuit quod Stratonis Sydoniæ principis vxor edidit, cũ vrbe à Persis obsessa verita esset, ne in hostiũ potestatem vir veniret, id autẽ etiam morte, si fieri posset, deuitare decreuerat. Itaque cũ iam accepisset hostes vrbẽ ingressos esse, atque haud longè abesse, vt viro eius potirentur, adempto ei gladio, manu sua ipsũ occidit, corpúsque eius quantum pro tempore potuit, decenter exornauit. Cui postea superincumbens, ipsa gladio se ipsam traiecit, vt eadem in morte viro qua viuens charitate comes esset. Vna enim re simul & coniugalis charitatis, & animi sui magnitudinem, atque insuper honoris quoque curam, cum ne viui hostium manibus indigna paterentur, prouidit, palam testata est.

De Piscatoris vxore.

Non minus etiã magnum cõiugalis amoris illud signum fuit, quod Plinius in epistola narrat, in Piscatoris coniuge, quæ cum viro insulam Larij lacus incolebat. Nam cum piscator læsa haberet pudibunda ægritudine, quæ molestiæ plena curari posse non videbatur, vxor cum diù à viro quẽ ægritudinis subpudebat hoc petiisset, tandem impetrauit, vt morbi locum inspicere posset, pollicita, se liberè quid de morbo sentiret postea detecturam, perspectum locum vt curari non posse animaduertit, amoris animique simul plena ex fide omnia quæ sentiebat viro narrauit, Hortataque ne semper in tanto cruciatu vitam ageret, vt cum vita morbi quoque dolorem finire vellet. Cũ ipse ei annuisset, arctissimis vinculis se cum viro simul collocauit, atque ita de rupe ambo in lacum præcipites missi simul interierunt.

De Arria Romani senatoris coniuge.

Ingentem erga virum Pætum amorem Arria ostendit. Nam cum Pætus in Scriboniana coniuratione nominatus, atque in Illyrico captus Romam perferretur, ipsa precibus,

lachrymis atque muneribus diù contendit, vt simul duceretur, nam Pæto in naui operam suam præstare cupiebat. Quod cum frustra tentasset parua celoce nauem qua Pætus vehebatur ad vrbem vsque secuta est, vbi á propinquis diligenter custodita, quod nimio amore ne se occideret verebantur, cum aliam rationem nullam inuenisset, erecta, impetu facto, caput in murum impegit, & cum inde ab astantibus reuocata quod optabat non effecisset, gladio pectus transfegit, atque nō minus animo fortis quàm amoris plena eductum gladium, intrepida viro porrexit. Affirmans vulnus quod fecerat nihil dolere, vt exemplo ipse quoq; animaretur, atque in hæc verba dum virum hortatur, moribunda corruit.

RECENTIORA.

De Pandoëri Persæ coniuge.

Non est ætas nostra insignibus exemplis coniugalis amoris fraudata, & ob id vnum Arriæ Romanæ persimile scribemus. A Iacobo Persarum rege, qui Vsson Cassani filius fuit rebellauerat militarium ducum vnus, nomine Pandoërus, hic formosissimam habebat coniugem, quæ sextumdecimum non excedebat annum, á qua ardenter diligebatur. Ab ea diù rogatus Pandoërus, ne cum hoste confligeret, cū assentiri coniugi nollet, petiit vxor vt ante prælium saltem eam occideret, ne post eum viueret. Id quoque cum negasset, prælium iniit, in quo victus occisúsque fuit, & vxor eius ab hostibus capta, militarium ducum vni á rege data est. Cum is eam in matrimonium ducere vellet, ipsa diù restitit, & cum ad extremū vim parari cerneret, sumpto in ea re ad deliberandum tempore, in parua schedula cum scripsisset, nunquā ferent homines Pandoëri vxorē diù post eum vixisse, gladio se traiecit, virum moriens secuta, posteaquàm aduersante fato viuum non potuerat.

De Cecilia Barbadica Veneta.

Idem fecit temporibus nostris Cecilia Barbadica Veneta, quæ mortuo viro Philippo Vendramino, in tam pertinaci se dolore immersit, vt nec monitis nec precibus propinquorum ad vescēdum aliquo modo impelli posset, nullo igitur vnquàm responso dato, mortua est. Nunc etiam ad virorum amorem transeamus.

De Dominico Catalusio Lesbio principe.

Singulari etiam memoria dignus est amor, quē Dominicus Catalusius, qui Lesbi rerum potiebatur, erga vxorē ostēdit. Quæ cum in lepram incidisset, vir mimimè veritus à contagione infici posse, aut aspectus horrore auerti (etenim illuuies, magis, quàm viuum corpus videri poterat) neque tetro odore quem vlcera mittebant, nunquã aut mensa aut lecto cōmuni eam prohibuit. Coniugalis enim charitas apud eum contagionis timorem, tetrúmq; conspectum odorémq; in securitatem ac voluptatem verterat, quod eam iuxta Dei verbum eandem carnem secum esse arbitrabatur.

De Neapolitani regni quodam accola.

Resistere nequeo, quin agricola Lentiscolensis in Neapolitano regno ortus, humili fortuna se quoque magnis viris, vbi de coniugali charitate agitur, inserat. Is cum iuxta mare agrum coleret, vxórque ab eo aliquantisper disiuncta, à piratis Mauris, qui in littus prædatum descenderant, capta esset, statim vt vxorem non apparere, triremémque piraticam haud longè anchoras iecisse conspexit, arbitratus id quod erat, in ea vxorem esse, ad triremem statim adnatauit, atque eius gubernatore vocato, dixit, Se idcircò venisse, quod sequi vxorem statuerat. Minimè barbarie illa territus, nationis fideíque Christianæ inimica, neque ingenti miseria, qua remigio addicti laborant: omnium horum immemorem coniugalis amor eum fecerat. Quam rem, cum Mauri non sine ingenti admiratione audiuissent, permultos enim eius regionis accolas viderant, prius perpeti mortem, quam illam miseriam, malle, atque eam postea per ordinem Tunetensi regi narrassent, tanta hominis charitate motus rex, & virum & vxorem liberos esse iussit, atque inter regiæ custodiæ milites, virum adoptauit.

DE AMICITIA.

CAPVT VII.

QVàm venerabile sanctúmque amicitiæ nomen, résque ipsa sit, & quanti verus amicus fieri debeat, permultis experimentis cognosci potest. Verum quam rara & sæpe non intellecta sit, sola aduersæ fortunæ facies ostendit, nam quemadmodum igne aurum excoquitur, & per eum quòd reprobum est detegitur, & purum perfectius fit, ita sæuis temporibus

temporibus amicitia quæ vera eſt declaratur, cuius in eo vis præcipua eſt, vt vera niſi inter bonos eſſe non poſſit. Nam in aliis rem noménque permutat, quemadmodum multis exemplis oſtendetur.

De Epaminonda & Pelopida Thebanis.

Adeò inter Epaminundam atque Pelopidam Thebanos arcta fuit amicitiæ neceſſitudo, vt cū ambo in eo prælio eſſent apud Mantineā quod Lacedæmonij Thebani ſociíque eorum aduerſus Arcades commiſerunt, & iam inclinante Thebana acie humi vulneribus confoſſus Pelopidas iaceret, quanquam omnes mortuum putarent eſſe, Epaminondas tamen, vt erat pectore brachióque ſaucius, deſerere eum noluit, donec à Lacedæmoniis lata ope, vnà cum Pelopida tutum ſe in locum recepit. Quantum igitur credendum eſt Epaminondam adnixurum fuiſſe, ſi Pelopidam viuum credidiſſet, cum pro defuncto corpore tanta fide amoréque nō ſine vitæ diſcrimine ſaucius depugnauit.

De Lucilio & Bruto ciuibus Romanis.

Quod pro Pelopida Epaminondas fecit, ob id fortaſſe mirum minus videri poteſt, quod in prælio fortes viri honoris & gloriæ gratia maximis ſe periculis obiiciunt, neque in eis tam certa mors eſt, vt euadendi quoque ſpes aliqua non ſuperſit. Itaque pluris illud faciendum videtur, quod Lucilius vt Brutū à morte redimeret in ſe ſuſcepit. Vltimo enim prælio quod in Philippicis campis cōmiſſum fuit, Brutum fugientem barbari equites Antoniani grauiter inſequebantur, quod conſpicatus Lucilius dum Brutum ſe fingit eſſe, inſequentes tam diù remoratus eſt, vt Brutus ab eis longè abeſſet. Capto igitur Lucilio, Antonius ad quem is perducebatur, obuiā ſe lætitiæ plenus Brutum eſſe arbitratus præbebat, cum autem Antonio Lucilius iam ita propinquus eſſet, vt inuicem audiri poſſent, magna voce exclamauit. Antoni ne vnquàm Brutum viuum vinctum expecta, ego cum hos Brutum inſequi equites cernerem, Brutum me finxi, vt is fugiēdi tempus haberet, & ita ad te perductus ſum, eo animo, vt quæcunque in me ſtatueris perferam. Qua re attonitus Antonius tantæ amicitiæ reuerentia Lucilium ſeruauit, atque in amicorum numero habuit.

De Caleno Romano & Varrone philoſopho.

Quo tempore Triumuirorum proſcriptio durabat pro-

posita iis graui pœna, qui proscriptos re aliqua iuuissent, aut non accusassent. Contráque propositis iis qui accusassent ingentibus præmiis, cum inter proscriptos Varro philosophus esset, Caleni peramicus, eum domi suæ Calenus aliquod tempus celauit. In quã domum cum persæpe Antonius spaciatum se conferret, nunquã territus est, aut animum mutauit Calenus. Etsi assiduè vel animaduerti, vel præmia dari prout edictum, aut violassent homines, aut ei paruissent, cernebat.

De Augusto & Arrio philosopho.

Ingens amicitiæ exemplum Augustus ostendit, cum deuicta Cleopatra, in Ægypto Alexandriam vrbem cepit. Alexandrino enim populo qui in theatro conuenerat tribus de caussis ignosci à se dixit. Primam affirmans vrbis esse pulchritudinem: secundã autem Alexandri amorem, qui eius vrbis conditor fuerat: tertiam verò suum esse in Arrium philosophum amorẽ, quem amicum habebat, manu eum designans vt à populo cognosceretur. Neque enim in eum minus humanè se gessit, quàm erga Ephestionem Alexander, id quod Valerius magni se facere ostendit.

De Demetrio Antigoni regis Asiæ filio & Mithridate.

Res illa quoque, qua Demetrius erga Mithridatem amicum & comitẽ vsus est, non mediocris amicitiæ argumentũ fuit. Nam cum à patre Antigono accepisset, se somniis monitum, statuisse Mithridatem occidere, quanquã iureiurando pater eum astrinxisset, ne cui eam rem aperiret, pluris amicitiam quàm sacramenti religionem, aut paternum imperium fecit. Spaciatum enim è more cum Mithridate profectus, aliquantispérque ab aliis secedens, hasta quã manu tenebat in terra descripsit. Fuge Mithridates, quam rem is, vt prudens cum vidisset, nocte proxima profugit in Cappadociam, vbi ipse posteríque eius postea diu regnarunt.

De Ionatha Sauli Iudæorum regis filio.

Haud dissimili ratione in amicitia Sauli Iudæorum regis filius Ionathas erga Dauidem amicum & comitem vsus est. Nam cum resciuisset iureiurando adactus patri statutũ esse Dauidem occidere, hasta in harena scripsit vt fugeret, & si norat non obscurè, Dauidem idcirco patri Saulo suspectum esse, quod Dauid ad Iudæorum regnum aspirabat. Etenim regni respectus apud eum amicitiæ cessit.

De quodam ministro Sauli Iudæorum regis.

De Saulo nuper facta mentio me monet, ne prætercam vnam rem, quã veri amoris testimonium ministrorum vnus erga Saulum gessit, eo prælio quo victus Saul interiit. Nam cum ab hostibus circundatum se Saul videret, atque vulneribus confectum, ne viuus in eorum potestatem veniret, ministrum qui propè astabat magnis precibus orauit, vt eum interimeret. Quod cum minister ob pietatem in dominum recusasset, Saul vt id ipse ageret, tentauit, sed propter vulnera deficientibus viribus cũ ipse non posset, id ab alio petere coactus est. Quod cũ impetrasset, idque minister qui operam suã in eo negârat vidisset, in seipsum manum conuertit, quam domino præstare noluerat: & qui domino mortem inferre noluit, vt amorem fidémq; suã testaretur, mortis eius comes vltrò esse voluit.

De Publio Catieno Philotimo.

Et gratum, & amicum Publius Catienus Philotimus erga patronum suum se ostendit, à quo bonorum omniũ hæres relictus erat: Viuum enim se rogo iniecit, in quo patroni corpus iuxta priscorum morẽ ardebat: cum eóque ita emori voluit, vt quorũ animos singulari amicitia vita coniunxerat, corpora in morte non disiungerentur.

De quibusdam equitibus M. Ottonis Imperatoris.

Exempli magna similitudo temporum ordinem peruertens, cogit ne præclarum amicitiæ facinus, quorundam M. Ottonis militum prætercam. Hi postea quam Ottonẽ mortuum viderunt, facie eius item manibus pedibúsque deosculatis, seipsos supra illius corpus interemerunt. O inæstimabiles amicitiæ vires, quæ alios sine vlla commodi spe ad vitam relinquendam cogat, cuius seruandæ gratia tantis laboribus ac curis homines conficiuntur, quod eam viuentium pars maior rebus omnibus anteponit.

De M. Vlpio Traiano imperatore & Surra.

Quicunque diligenter veterum recentiumq; principum suspiciones, atque multorũ in eo numero mortes inspexerit, quas aut propinqui, aut qui putabantur amici procurarũt, proculdubio neq; sine admiratione iudicabit, quã altẽ cum adhuc priuatam vterque vitã ageret, inter M. Vlpium Traianum imperatorem ac Surram amicitia radices iecerat. Nã cum mane Traiano significatum esset, Surram in ipsum

conſpirare, veſpere eius diei non inuitatus ad eum Traianus cum duobus ſolis comitibus cœnatum ſe contulit, radique ab eius tonſore voluit, atq; oculos ab eius medico inſpici. Eidem poſtea cum denuò de cõſpiratione affirmaretur, ridens reſpondit, Se nullo modo vt crederet, adduci poſſe, quod eo die periculum ipſius rei fecerat, ita vt Surra ſi voluiſſet id de quo inſimulabatur, agere poſſet. Itaque in amicitia firmus perſtitit, nec multò pòſt tribunatum Surræ detulit, & cum vt mos erat ei enſem traderet, eumque non vagina tectum, ſed ſtrictum porrigeret, Surræ dixit, Vt acciperet enſem, ſi bene imperium regeret, tuendi eius gratia: occidendi autem, ſi male imperaret.

De Diocletiano & Maximiniano Herculeio imperatore.

Experiméta non rara ſolum verum penè vnica veræ amicitiæ ea fuerũt, quæ inter ſe Diocletianus & Herculeius Cæſares ediderunt. Diocletianus enim ſolus in auguſtali ſolio Herculeium, neque eum nationis ſuæ virum imperij participem elegit, ad quem locum eorum nullus qui ante ipſum imperarunt, præter admodum paucos, neq; fratres, neq; filios vnquam vocarant, & ij quidem qui vocaſſe inueniuntur, ex toto vocatos ſibi non æquarunt, hi autem in eo cõcordes ſemper vixerunt, quod non modo in aliis hominũ gradibus, ſed in ipſis quoque filiis cum parentibus diſcordiam ſerere, ac cruentos edere effectus conſueuit. Herculeius autẽ iam imperij dulcedinem expertus (ô inæſtimabilis amicitiæ vires) ſola comitis admiratione motus, ex tãto faſtigio ad priuatã fortunã reuerſus, in eo comitis quieti aſſenſus, in quo ne filio quidẽ poſtea qui Romæ ei in parte, nec Conſtantino genero qui ſimiliter in Gallia ſucceſſerãt, ne cum vitę quidẽ diſcrimine ac morte aſſentiri voluit. Plus enim Diocletianã amicitiam vir alioquin ferus atq; armis aſſuetus, quàm Romanum imperium, aut imperandi cupidinem, rem in humanis rebus potentiſſimam, aut denique vitam ipſam fecit. Ex quibus rebus haud falsò iudicari poteſt, hanc firmiorem earum omniũ amicitiã fuiſſe, de quibus vnquã ſcriptum ſciatur. Nam cũ propter priuatas opes quæ interdum puſillæ quoque ſunt, non lites ſolum inter ſe ſerere inueniantur, etiam arctiſſimi propinquitatis gradus, verum ad cædes quoque ipſas prorumpere, hi duo, imperiũ quo maiorem potioremque orbis terratũ partem continuit,

per concordiam possederunt, in cuius primordiis ob vnam paruamque Romam, Imperij cupidine gemini fratres, fraterno se sanguine macularunt.

RECENTIORA.

De quodam equite Garsiæ Nauarriensis regis.

Positis quorundam veterũ de amicitia exemplis manum ad recentiora extensuri, duobus, sed iis quidem insignibus contenti erimus. Cum in Hispania inter se bello decertarent Ferdinandus Legionensis atque Garsias Nauarriensis reges, Garsias quod superbus audaxque nimiũ sæuè regni sui proceres habebat, in magno eorũ odio versabatur, idque cũ animaduerteret vnus militũ eius qui puerum Garsiam aluerat, arbitratus si prælium committeretur, Garsiam à suis desertum iri, vt qui ex fide eum diligeret, re detecta quam intellexerat Garsiæ suasit, vt prælio abstineret. Cæterum Garsias immodici spiritus, amicorum æquè atque inimicorum contemptor decertare prælio cum hoste decreuit, quam rem cõspicatus is, qui vt dictum est contrà suaserat, in hæc verba prorupit: Quantum aduertere possum tibi statutum esse video, vt omninò moriaris, cui rei posteaquam aliud afferre opis nequeo, id saltem enitar, ne te vel mortuum vel victum videam. Itaque galeam atque thoracem exutus, ac solo gladio hastáque armatus, in hostium aciem ingenti animo irrupit. Vbi ipse haud multò post cæsus, & Garsias à suis vt ipse monuerat desertus fuit.

De Sanctulo sacerdote Nursino.

Sanctiùs quàm Damon Pythiásque Pythagoræi amicitiæ vinculum Sanctulus sacerdos Nursinus in Diacono ostendit. Capt⁹ enim à Lõgobardis Diaconus, haud in paruo discrimine versabatur, pro quo penes Longobardos adeò Sanctuli efficax opera fuit, vt pro ipso vadem se præbente, ea nocte custodiendus ei Diaconus daretur. Acceptum autem apud se Sanctulus, vt fugeret hortatus est. Diaconi autem tanta erat bonitas, vt vix Sanctulus id ab eo magnis precibus impetraret. Itaque cum postea dies illuxisset, captiuusque non appareret, indignati Longobardi, comprehendi Sanctulum iusserunt, vt capite mulctarent, à quo mortis genere ob id solum seruatus est, quod dum id ageretur, Longobardi miraculo territi, à cæde eius abstinuerunt.

DE LIBERALITATE.

CAPVT VIII.

POst amicitiam cuius sanctitas inter mortales omnia superat, quid conuenientius scribi à nobis potest quam de liberalitate? quæ non tam in munerum magnitudine, quàm in dandi modo rationéque consistit. Etenim si mensura desit quæ ei debetur, interdum in prodigalitatis vicium transit. Idcirco eum tantùm liberalem vocabimus, qui iuxta fortunæ suæ vires erga bonos propter honestas tantum causas largum se præbet. Hinc auaritia, inde prodigalitate deuitata. Nam si horum alteri adhæserit, de insigni virtute in perniciosum vicium corruet.

De Alexandro Magno.

Graui iniuria affici videretur Alexander cognomento Magnus, cum omnes liberalitate antecesserit, si alteri in huius virtutis commemoratione primæ partes darentur. Quãobrem ne eum honore suo fraudemus, ab vno ipsius liberalitatis genere sermonem ordiemur. Eum Perillus rogarat, vt se ad parandam filiæ dotem iuuaret, cui cũ Alexander quinquaginta dari talenta iussisset, & Perillus decem sibi satis esse dixisset, Alexander respondit, Quanquàm tibi qui ea accepturus es decem satis sint, mihi à quo dantur ea non sufficiunt. Magno enim liberalique animo non tam honesti amici necessitatem, quàm fortunæ suæ vires metiri voluit.

De eodem.

Cum idem dispensatori mandasset, vt Anaxarcho philosopho daret quantum poposcisset, petiisset autem postea cẽtum talenta, veritus dispensator, tantam summam dare, nisi id antè regi significasset, & propterea ei Anaxarchi postulatum declarasset, respondit Alexander, Anaxarchum nosse eum se habere amicum, qui hanc summam & longè etiam maiorem dare & posset & vellet.

De eodem.

Nequeo in his quæ ad liberalitatem pertinẽt ab Alexandri exemplis secedere adeo ingens scribendi eorum numerus se offẽrt, & tamẽ vt aliis quoque locus detur, vnũ adhuc posuisse contenti erimus. Superato Dario cum in itinere videret Alexander Macedonem agasonem, qui mulum defessum auro onustũ agebat, à mulo in humeros suos sarcinã tran-

ſtuliſſe, verentem quia Alexandri aurũ illud erat, ne eo amiſſo ipſe quoque vitã perderet, & tamen ipſum quoque agaſonem ſub onere, quod ingens erat deficiente, vltra progredi non poſſe, Agaſoni vicinior factus, dixit. Vt tibi hic labor minus grauis ſit, in tabernaculum tuũ hoc aurũ deferes, quia iam hac hora tuum eſſe iubeo. O liberalitatem immẽſam, pluris quàm auri vim tantam agaſonem facere.

De Ptolemæo Philadelpho Ægypti rege.

Non tantorum populorum rex ſed tamen non minus liberalis fuit Ptolemæus Philadelphus Ægyptius rex. Nam quod Iudæorum legem in Græciam ex Hebraica lingua transferri, per Eleazarum ſacerdotum principem curauerat, vt huius operæ gratiam interpreti referret, vltra ingentem vim auri dono Hieroſolymorum templo datam, Iudæorum quoque gentis captiuos omnes per totam ægyptum conquiſitos, ſub prioribus regibus bello captos (quanquam centum milium numerum æquarent) pecunia ſua à dominis omnes redemit, ac libertate donauit, vt ſine populorum iactura (quod ab omnibus regibus fit) ipſius liberalitas exerceretur. Magnum profecto liberalitatis argumentum, & Ptolemæo rege dignum, & ſi tanta res in longè quoque potentiore plusquam ingens videri debuit.

De Demetrio rege.

Si tãto opere Valerius Flaminij liberalitatẽ laudauit quod à Philippi armis liberata Græcia vno edicto omnibus Græcæ vrbibus cum conſul eſſet, & non dominus, veterem libertatẽ reſtituit, quantò magis Antigonus & poſt eum Demetrius filius efferẽdi laudibus ſunt, qui ſæua Caſſandri tyrannide liberatis Athenis, quanquam ab Athenienſi populo inuitati Athenas inire, tamen nunquam voluerũt priuſquàm in poteſtatẽ redactis omnib. munitis locis, eos populo Athenienſi reſtituerunt, affirmantés ſe Athenas niſi liberas non ingreſſuros. Cum autem non deeſſent qui Demetriũ monerent, vt ſibi Athenas retineret, reſpondit. Semper putaſſe beneuolentiam verum firmumq́ue regnorum fundamentum. O rem vocémque tanto dignam rege, & quæ omnia de liberalitate ſcripta exempla ſuperat. Nam ſi alij pecuniã profuderunt, vidimus ea ſæpè homines vſos, vt principatus regnáque vel pararent vel parta augerent, ac confirmarent. Verum potẽtiſſima eademq́ue clariſſima vrbe cũ potireris Demetri,

retineréque eam posses, liberam faciendo & populi arbitrio remittendo, longè omnium, qui liberalitate insigne nomen adepti sunt, largitatem excessisse videteris.

De Plataensi populo.

Persæpè non minus odij atque bellorum inter vicinas vrbes de finib⁹ oritur, quàm inter magnos reges propter regna, ipsa prælia feruntur. Idcirco insignis ducenda est liberalitas, qua Platæensis populus magna agri sui parte Atheniensibus data vsus est. Nã bello quod toti Græciæ Xerxes intulerat, cũ Aristidi qui Græcorũ omniũ nomine cõsuluerat, Delphicũ respondisset oraculũ, Vt in sacris Eleusinæ Cereri campis dimicarent. Neque alibi locus esset vllus Cereri Eleusinæ, nisi in Atheniensi agro sacer, nemini dubium erat quin iuxta oraculum in Atheniensem agrũ redeundum foret, quod si fieret gerendi belli rationibus vehementer id aduersari putabatur. Itaque cũ consilio incerti omnes manerent, dicerenque aut oraculo aut militarib. consiliis, in quib. communis salutis spes posita erat, deesse oportere. Platæenses qui cæteris populis viciniores Athenis erant, in quorũ agro Græcorum tunc castra erant: ne ab eo loco exercitus cederet, qui rebus fœliciter gerendis opportunus videbatur, & vt simul oraculo satisfieret, quod agri inter vrbem suam Athenásque possidebant Atheniensibus donarunt. In quo cum & Græcorum castris, & ad pugnandum satis esset spacij, idque dono Atheniensium esset factum, & propterea Eleusinæ Cereri sacrum dici iam deberet, egerunt Platæenses, vt cum oraculo militare quoque consilium congrueret, atque ita penes Græcos eius prælij victoria iam maneret. Huius rei gratia Alexander non liberalis solum ipse, verum etiam liberalium amator & studiosus cum Platæarum vrbem muro nudatam offendisset, pecunia sua muros sepsit in liberalitatis præmiũ, quo Platæenses vniuersam affecerant Græciam.

De Troezeniis.

Eodem bello magnã liberalitatẽ Trœzenij ostenderunt, cum monitis oraculo Atheniensibus, vt cõmunẽ salutẽ muris ligneis tuerẽtur, iuxta Themistoclis sapiens cõsiliũ, omnes qui arma ferre poterant, relicta vrbe naues conscenderunt, mulierib. senibúsque cũ omni imbelli ætate Trœzenã missis: qui à Trœzenio populo lætè omnes suscepti, graui necessariarũ omniũ rerum impensa adiuti sunt, publico cõ-

fecto decreto, vt Athenienſib. fructus omnibus in locis qui eis viderentur, ſine precio ſumere liceret.

De Maſſilienſibus.

Haud diſſimili liberalitate erga Romanos vſi ſunt Maſſilienſes, cum audita clade qua Romanos Galli affecerant, publico funere mortuos Romanos proſecuti, aurum quoque Rom. populo miſerunt, vt facilius ſe à Gallis redimerēt, quod cū Maſſilienſes egerint, nondum aliqua ſocietate aut fœdere Romanis coniuncti, proculdubio & amoris & liberalitatis laudes ferre maiores debent.

De Neapolitanis.

Non minus etiam Neapolitani populi erga Romanos commemoranda liberalitas eſt, cum durante adhuc Annibalis bello, Mar. Attilio. & Gemino Seruilio Muſitano conſulibus Romam quadraginta aureas pateras magni ponderis per legatos munus populo Rom. miſerunt, omnéſque alias fortunas ſuas obtulerunt. Cæterum non minor populi Romani grauitas atque abſtinentia fuit, qui minima lance ex munere accepta, alias ingentibus actis gratiis reſtituit, quanquàm diuturno bello impenſarumque magnitudine preſſus, in magna neceſſitate coniectus eſſet.

De Pythio Lydo.

Digna quę cōmemoretur liberalitatis contentio eſt, quàm inter ſe Xerxes Perſarum rex ac Pythius Lydus exercuerunt. Quo tempore Xerxes in Græciam cum decies centum milium & ſeptingentis milibus hominū proficiſcebatur, quem Pythius Lydus diem integram, impenſa ſua cū toto exercitu aluit. Et prętерea regi ipſi ingentem pecuniam obtulit, quam rem ſuperbus rex miratus, quæ Lydij Pythij conditio eſſet, interrogauit: atque vbi accepit virum priuatum quidem, ſed in magnis opibus eſſe, & aliâs Dario patri eius vitē platanumque auream dono dediſſe, præter cœnam qua totum eius exercitum exceperat, conuerſus ad Lydum Xerxes petiit, quantam haberet pecuniam. Cui cùm Lydus reſpondiſſet duo milia habere argenti talenta, aureáque darica quadringenta milia, ſeptémque tantū huic deeſſe numero milliáque libenter omnia ei dono dabat, quod ad bellum proficiſcenti magno theſauro opus eſſe duceret. Xerxes admiratione captus reſpondit: Magno mihi dedecori foret, vt tu qui me cum innumero exercitu tam largè hoſpitaliterque

accepisti,insuper hospitalitati pecuniã quoque adderes: verũ ne te lateat penes gratum liberalitatem tuã collocatam esse, tibi ipsi retinebis quæ mihi obtulisti. Vt numerus quadringentorũ milium Daricorũ impleatur, volo septem milia quę deesse dixisti ex thesauris meis capias, & tu perge liberalitatem exercere, quoniam ipsius te nunquam pœnitebit.

De Cymone Atheniensi.

Cymon Atheniensis bello aduersus Barbaros gesto partis immensis opibus, agros suos sepibus ac muris nudauit, vt omnibus integrum esset, quod volebãt ex eis capere: cuicunque inopi, qui in eius domum diuertisset assiduè potus cibúsque dabatur, & cum è domo in publicum egrederetur, magno nobilium iuuenum numero septus erat, qui pulchris nouísque vestibus amicti, si in probos viros, cæterum tristis vestibus tectos incidissent, cum eis vestes suas commutabant. Iidem per vicos euntes secretò sacculos pecunia plenos gestabant, egentibúsque omnibus nummos impartiebant, modò hi non indigni hac ope viderentur. Hoc modo cum benè partis opibus Cymon vteretur, Leontinus Gorgias Cymonem dixit opes parasse, vt vteretur, vsúmque esse, vt ex eis sibi honorem pararet.

De T. Pomponio Attico Patricio Romano.

Vera Põponij Attici patricij Romani liberalitas fuit, qui Bruto Cassióque in bello aduersus Aug. conferre cũ reliquis patriciis nihil voluit. Verùm posteaquàm Roma pulsus fuit Brutus, dono misit ei sestertiorũ centum milia, & totidẽ in Epiro præberi ei curauit. Contra penè omnium consuetudinẽ Brutum dũm fœlix fuit nihil iuuit, verùm posteaquam pulsus aduersa laborare fortuna cœpit, largè opem tulit.

De Tullo Hostilio rege Romano.

Tullus Hostilius è septem Romanis regibus vnus, quot agrorum cæteri reges in vsum suum seruabant, publicè pauperibus diuisit, multorũ regum moribus dissimilis, qui quod pauperum est sibi vsurpare consueuerunt.

De Porsenna Ethruscorum rege.

Quàm multi reges fuerunt, qui de suo populis suis largirentur: sed qui hostibus dono darent rarissimè inuenti sunt. Huius liberalitatis Porsenna Ethruscorum rex exemplum fuit. Nam cum inita cum Romanis pace, castra ab vrbe Roma moueret, militibus imperauit, ne præter arma aliquid se-

eum ferrent: verum omnia alia in tabernaculis relinquerent, quod ea Romanis dono dabat.

De T. Vespasiano Imperatore.

Ne inter liberalitatis exempla Iulium Cæsarem aut Augustum commemorem, id me retinet, quod quamuis ingentia dederint, id egerunt vel ambitione moti, vel vt muneribus occupata plebis mente, facilius publicam libertatẽ perderent. Neque enim vera dici liberalitas debet illa, quæ aliis rapta suis largitur, aut vt immensa parentur mediocria donat. Nam congiaria, publicæ cœnæ, aut ludi quos alij Imperatores ediderunt, quanquam magnò constarent, tamen si immensis principum ipsorum opibus collata essent, aut minimæ res aut certè non grandes iudicarentur, vt Aureliani factum testari potest, qui sine precio, Romæ toti populo, panem, oleum, & suillam carnem diuisit. Hos igitur omnes omittimus, vt Titum Vespasianum Imperatorem commemoremus, qui meo quidem iudicio liberalitate alios antecessisse videtur. Nam pecunia sua incendia restituit, & quæ in vrbe Roma, & quæ in Vesuuo eius temporibus facta fuerunt, idque non parandi Imperij gratia egit, quod rebus pacatis sine hoste impetrabat. Sed quia liberali benignóque ingenio ad iuuandum humanum genus inuitabatur: semel quoque in cœna questus est, Diem illam se perdidisse: quia nulli ea die beneficium contulerat.

De Nerua Cocceio Imperatore.

Conferre me ad recentiorum qui liberales fuerunt exempla parantem, senior Cocceius Nerua, in hac postrema parte, inter priscos liberalitate insignes se mihi obtulit. Nam commemorauit se decrepita penè ætate (quæ auri solet auidior esse) his mẽsibus, quibus imperauit in egenorum vsum decies ac quinquies centum milium aureorum nummûm summam dispensasse, præfectis senatoribus, vt agros ad eorum sustentationem coëmerent, atque iis diuiderent, quos ob inopiam ope dignos animaduerterent. In quos vsus ipsa quoque aurea vasa aliáque Imperatoria ornamenta adhibuit, vir profectò principatu dignus, & qui populorum non dominum, sed patrem se exhiberet ostendens.

RECENTIORA.

De Pipino Gallorum rege.

Cùm recentiora tempora, non minus insignes liberalitate

viros, quàm prisca tulerint, ingratus mihi viderer, nisi de eis pro ingenij mei captu scriberem, principiúmque à Pipino ordirer Gallorum rege, in quo inter permultas virtutes liberalitas plurimum enituit. Is Gregorij tertij Pontificis precibus, bis in Italiam cum ingenti exercitu impensa grandi pecunia descendit, aduersus Longobardos, quibus cum Rauēnam Exarchatúmque ademisset (hæc enim Longobardorum dignitas erat) atque in ea Æmiliæ viæ pars (sub Romādiolæ nomine) designata, Ferrariáque continebatur, item quicquid inter Ariminum Placentiámque comprehensum est spreto magno auri pondere, quod Constantinus Imperator offerebat, si ei cuius ea loca antè fuerāt restituerentur, Pontifici atque catholicæ ecclesię omnia dono dare maluit.

De Carolo Magno Gallorum rege.

Non minus liberalem se, quā Pipinus pater, Carolus Magnus ostendit, qui vt Adrianum Pontificē aduersus Desiderij Longobardorum regis arma tueretur, bis in Italiam descendit, domitáque Longobardorum rabie, dono data à Pipino Patre confirmauit, eísque Parmā, Mantuā ac Lucā, & cum eis haud contemnandem Ethrurię partem addidit, quæ omnia si voluisset, retinere sibi poterat.

De Richardo Britanniæ rege.

Quanquam Richardi Britannici regis munus, iis quę Pipinus Carolúsque dederunt æquari non possit, animo tamē haud minus liberalis esse visus est. Nam cum mirè apparato conuiuio animaduertisset, duos ex equitibus suis attētius quædam mirari vasa aurea, & vnà sermones serere, ad eos accessit, petiítque quibus de rebus vnà loquerentur, qui cum respondissent, Inter se locutos, quod satis se opulentos fore putarent contentíque viderentur, si duo tantum ex eorum vasorum numero haberent: subridens rex dixit, Ne ob id contenti esse desineretur, se enim ea ipsa hora dono vasa dare, quæ in ipsorum manu poni iussit. Verum quod sculpturæ in eis excellens erat opus, neque sine tantæ artis iniuria deleri posse videbantur, in medio cōuiuio inspici eorū pondus iussit, & pro vasis duodecim aureorum nummûm milia (tanti enim esse censebantur) ambobus repræsentauit.

De eodem.

Nataliriis Christi Saluatoris diebus, cum idem rex auro gemmísque sacram ædem, quam in palatio habebat pro

more exornasset atque Aquensis Episcopus Bonifacij Pontificis legatus, mane in ea sacrificium peregisset, dum is pontificias exueret vestes, ex aræ ornamentis nihil moueri Rex iussit, apprehensóque postea humanè per manum legato, cũ ad aram accessisset, dixit. Æquum non videri, ea die Põtificium legatum in aliena veste ornamentísque sacrificare, & propterea quæcunque tunc in ea æde essent, ei dono se dare.

De Serapione Ægyptio monacho.

Exempli similitudo annectere Paulino Serapionẽ Ægyptium Monachum cogit, qui inopibus cum vestes ac denique Euangeliorum librum, quem solum habebat dedisset, incidit in mulierẽ viduã, quæ fame cum liberis paruis grauiter laborabat, cũ nihil ei superesset, quod vltrà donaret, precio libertatẽ suam vendidit, atq; illud viduæ mulieri dedit.

De Martino Turonensi Episcopo.

Martini Turonensis Episcopi adeò in pauperes omnes quos nôrat liberalitas & prompta & ingens fuit, vt cum in iuuenta militaret, & vrbis Ambianorum portam egressus, adhuc catechumenus in nudum mendicantẽ incidisset, quia alterius rei quam daret facultas nulla erat, stricto gladio, chlamydem qua erat amictus diuisit, atque altera parte nudi corpus, vt poterat contexit. Episcopus posteà factus, non contentus in egenos dispensare annuos possessionum redditus, non dimidias, vt antè in chlamyde egerat opes, sed totas vix trita sibi relicta veste dedit.

De Apollinari Alexandrino Patriarcha.

A sacerdotali solio, ita virtus omnis iam aliquod tempus propter quorundam malos mores exulare videtur, vt rarior phœnice sit, si quis in eo ordine liberalitate insignis inueniatur: cum autem inuenire quempiam contingit, eò enixius quò rarior est laudari meretur. Inter hos cum Alexandrinus Patriarcha Apollinaris locum sibi pepererit, miram hac in parte eius liberalitatem scribemus. Fuit enim eius temporibus Alexandrinus ciuis Macharius nomine, qui in magnis opibus à patre relictus, paruo tempore iuuentæ mala secutus, omnibus consumptis ad inopiam redactus est, quæ idcirco ei infestior erat, quod mendicitatem erubescebat. Hoc cum Apollinaris resciisset, arbitratus id quod erat sanctum Macharium vt aliquid eleemosynæ nomine acciperet, præ pudore nunquam adductum iri, nouum inuentũ

vt eum iuuaret, excogitauit. Pinxit enim in antiquis Alexandrinæ ecclesiæ scripturis vetus instrumẽtum esse inuentum, quo ostendebatur superioribus temporibus Alexandrinam ecclesiā contracto nexu quinquaginta auri libras annuas eius patri debuisse, atque ea arte instrumentum erat confectum, vt quāuis tunc Patriarchæ opera factum esset, multorum annorum senium præ se ferret. De huius instrumenti inuentione, cum palàm Patriarcha fecisset, idque se præ animi conscientia reuelare Machario velle dixisset, ad se eum accersiuit, orauítque vt re inuenta, quam nullus ita fore sperabat, vellet, vnius anni pensione contẽtus pro reliqua summa ecclesiam liberare. Hoc contentus cùm esset Macharius, repræsentari ei quinquaginta auri libras iussit. Huius enim inuenti modestia & Macharij pudorem,& suā largitionem texit, ea ad dandum industria vsus, qua plerique honore Apollinari similes, in extorquenda ab aliis per iniuriam pecunia dies ac noctes vtuntur.

De Archebio Ægyptio monacho atque heremita.

Si duo de quibus diximus Pontifices, pecuniam vestésque donarunt, & si in eo genere liberalitatis laude fraudādi non videntur, nihilominus ob largitionem eis nihil defuit: & idcircò in hoc virtutis genere, Archebius Ægyptius monachus,eis est anteferendus: qui cū eremum in Ægypto incoleret, cellulam quam sibi iam quinquagenarius ipse ædificauerat, Ioanni Cassiano monacho, qui illuc ab extera regione se contulerat,cum omni suppellectile dono dedit, sub eo nomine, quod cuicunque monacho deinde contigisset illuc venire, eam daturus esset. Cæterū vt cella Cassiano cessit, statim aliam ædificare cœpit, quam similiter aduentanti peregrino monacho dedit, tertioque idem repetiit. Tecum igitur reputa lector, quid inopi heremitæ, hæc totiens danti remanere poterat,& comparatum ei Macedonem Alexandrum auarum iudicabis.

De Alexandro V. Pontifice.

Adeò liberalis Pontifex Alexander quintus fuit, multis in virtute præditos homines, insigniáque opera impensis, vt persæpe amicis familiariter narrare soleret: se olim ditem Episcopū fuisse (Nouariensi enim ecclesia potitus erat) postea Cardinalem factū euasisse, atque deinde Pontificatu ornatum, ad mendicitatem penè redactum esse. O fœlicem

virum qui virtute fortunáque inter mortales tam sublimem nactus honoré, eò bene vti quod perrarò contingit, sciuisti. Cum amicos atque bonã famam opibus vtiliores honestioréſque, atque minus animi laboribus obnoxios, quàm aurũ in quo omnia in contrarium inueniuntur, eſſe duxiſti.

De Luciano Auria Genuenſi ciue.

Illud quoque, quod admodum generoſo animo Lucianus Auria egit, cum Genuenſi claſſi præfectus aduerſus Venetos, in Illyrico bellum gereret, minimè prætereundũ eſt. Nam cum à Genua ſtipendiũ non mitteretur, & iam claſſis rerum omnium inopia laboraret, quanquam ipſe, neque rem propriam gereret, neq; piraticam exercere vellet, vt ex rapto vndequaque claſſem aleret, eo quoque quod poſtremum relinqui videbatur, & ſi iuſtè poterat vti noluit, vt imperfecto bello cum claſſe domum rediret. Ingentis igitur animi vir, ac verè liberalis, impenſa omni pecunia, quã è ſuo habebat, argenteaque ſupellectile inter naues diuiſa, vt ea ſe nauales ſocij ſuſtentarent, cum eorum vnus pecuniam peteret, neque iam vltra quod daret aliquid ſupereſſet, à Baltheo ornamẽtum argenteum quod pendebat, abſcidit, atque ei dedit: quod non precij gratia, verum propter rem ipſam (plura enim daturus videbatur ſi plura habuiſſet) magni eſt faciendum.

De Alphonſo ſeniore Siciliæ rege.

Sine ſe liberalibus viris finẽ imponi Alphonſus ſenior Siciliæ rex queritur, cũ ſui temporis liberales principes anteceſſerit, cuius liberaliter geſta, ſi cõplecti omnia voluero, hac re ſola volumen cõplebitur. Itaq; vnum tantũ ipſius factum cõmemoraſſe contenti erimus. Geſtare in digitis annulos ingentis precij Alphonſus cõſueuerat, & ne lauandis manibus gẽmis officeretur, loturus annulis digitos exuebat, ſeruandóſq; miniſtris qui opportunius ſe offerrent dare ſolebat. Cuidam igitur ſemel cum annulos tradidiſſet, qui oblitum regẽ arbitrabatur, & propterea in vſũ ſuum eos verterat, Alphonſus rem diſſimulauit, atq; pro eis alios induit annulos, conſuetumque morẽ ſeruauit. Itaq; poſt aliquot dies loturo Alphõſo cum idẽ aſtaret, qui primos habuerat & non reſtituerat, manum porrexit tanquã à rege annulos, vt olim egerat accepturus. Alphõſus autẽ retracta ad ſe manu in aurẽ ſubmiſſa voce ei dixit: Hos obſeruãdos tibi annulos

dabo,si prius alios quos dedi, restitueris. Liberali profectò rege humanóque atque animo ingenti prædito digna vox, quæ maiori laude quàm styli mei vires ferent efferenda videatur. Sed cum Alphonso, Francisci Sfortiæ, Borsii Estensis, ac Nicolai quinti ingentes liberalitates vna ac eadem ætas admirata est. De Sixto IIII. versiculus ille notissimus est. MITRA CAVE, INSTITVIT DICERE, SVM QVOD ERAM.

DE BONITATE ATQVE CLEMENTIA, LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

HVMANITAS atque Clementia, quę mortale hominum genus magna in parte à feris distinguit, in omni hominũ ordine laudem suã meretur. Sed in regibus atque aliis qui rerum potiuntur eò clarior atque excellentior est, quò etiam pluribus prodesse potest. Idem enim iræ atque crudelitati eorum contingit, quæ plus virium minúsque ad compescendum fræni habens, plus etiã quàm priuatorum iracundia perniciei malorúmq; solet afferre. Hæc clemẽtiæ atque humanitatis insignis virtus Cæsarem, deinde Augustũ ac postea Antoninos Pium ac Philosophum, plus quã alia præclarè ab eis gesta, quæ proculdubiò ingentia fuerunt, vt pro numinib⁹ colerentur, effecit. Huius principes omnes cultores esse eámq; amplecti oporteret. Nullis enim exercitibus, nullo munimenti genere coguntur populi, vt principum ac regum dicta magis ex animo audiant, aut libentius eos colant. Neque verò ipsorum corporibus fidelior sanctiórque custodia, quàm hæc humanitas clementiáque inuenitur. Hoc priscis, hoc recentioribus temporibus exempla, quæ vndequaque se offerunt testari possunt. Nam qui clementes fuêre maxima ex parte vsque ad seros annos tutò vixerunt, contrà autem qui superbia crudelitatéque inuisos se fecerunt, aut à populis suis cæsi,

cæsi, superbiæ ac crudelitatis pœnas luerunt. Itaque cũ satis ex merito hæc laudari virtus nequeat, stylum ad commemoranda quæ in ea excellenter gesta fuerunt, conuertemus.

De Furio Camillo.

Et humanum & clementem profectò multum se Furius Camillus ostendit, cum capta Veientium vrbe, ab arce cõspicaretur, à Romano exercitu eam diripi. Nam quanquã sciret Veientes populo Rom. graues fuisse hostes, tamen ex his humanos repẽsans casus, lachrymas cõtinere nõ potuit.

De Cn. Pompeio.

Aduersus hostem populo Romano non minus grauem humanitate singulari Cn. Pompeius vsus est. Audita enim Mithridatis morte, qui desperatis rebus sibiipsi vim intulerat, quanquam sciret eum obstinato nimis animo contra populum Rom. gessisse bellum, permultaque eum hominũ milia, per id tẽpus inermia, sine causa crudelẽ in modũ occidisse, tamen plus miserando eius casu motus militarique disciplina, quæ sine modestia nomine suo indigna est, quã his quæ permulta hostiliter Mithridates gesserat, inhonoratum relinquere corpus eius noluit, sed iussit vt regia põpa in regum sepulchris conderetur.

De Augusto.

Humanum persæpè Augustus se ostendit, sed tum maximè, cum deambularet cum Diomede liberto suo. Effractis enim caueis aper proruperat, rectaque ad Augustum tendere videbatur, itaq; libertus in quo formidinis, quàm prudentiæ plus erat, apprehenso Augusto se post eum texit. Ea re (periculi enim permultum habuit, & fortasse haud paucos ad vlciscendum libertum impulisset) Augustus neq; iræ, neque commoti animi aliqua signa ostendit, prudenter enim aduertit eos qui pusillo corde sunt, vbi de vita agitur, omnis rationis iudicium amittere.

Item de Augusto.

Adeò autem clementi ingenio Augustus fuit, vt sibi similes amicos omnes optaret. Id patuit cum eo apud Pollionem cœnãte, seruus cristallinum vas confregisset, nam domini iussu murenarũ pabulo dãnatus in viuariũ perferebatur, qui cum ducentiũ manus effugisset, se Augusti pedibus prouoluit, id vnum petens, vt alio mortis genere periret. Augustus vt mortis causam genusq; intellexit, solui seruum

iussit, vasculáque omnia Pollionis cristallina perfregit, viuariaq; euertit. Se enim causam dixit adimere Pollioni velle, ne in animi perturbationē incideret, aut ob eiusmodi causā in posterū seruū aliquē tam crudeliter perderet, qui cuiuscunque esset generis, in hoc ipso quod homo erat, pluris quàm omnia, quæ terrarū orbis haberet vasa faciēdus erat.

De eodem.

Neq; verò qui in aliena iniuria quanquā parua flecti se ad humanitatem ostendit, in iis quæ contra se ipsum patrari inuenerat, & si grauia erant inclementem se præbuit. Nā cum post triumuiratum, apud eum Cinna, Cn. Pompeij nepos accusaretur, in Gallia insidias eius vitæ tetendisse, vxoris Liuiæ quæ haud imprudens fuit suasu, Cinnam solum in cubiculum acciuit, eiq; omnia patefecit, quæ de hac re acceperat. Quare Cinna perterritus, cum neque deprecaretur crimen, neq; negaret, Augustus humanissimè omne odium remisit, atque in sequentem annum Consulē designatum in familiarium amicorum numero habuit. O diuinam prorsus clementiā, ei qui vitæ insidias tetēdisset honores illos impartiri, qui vix illis præstandi essent, qui periculo pro tuenda dantis salute vitam obiecissent.

Item de Augusto.

Cum idem pari clementia obtrectatorum malignitatem perferret, atque eius patientiam Tyberius carperet, hortatus vt ex eis aliquod vlcisceretur, respondit, Satis sibi esse ne quis eum plus quàm dicto lædere posset.

De Artaxerxe primo Persarum rege.

Exempli similitudo præteriri non patitur, quod Persarum rex Artaxerxes Alcidi Samsoni, à quo vbique carpi solebat, dixit. Nam cum aliter vlcisci hominē pro maledictis nollet, ei iussit renunciari, Licere ipsi regem arbitratu suo criminari, sed similiter regi quoque integrum esse, & dicere & statuere in eum quæ ipsi collibuisset. Eodem enim verbo & eo quidem humano Alcidis temeritatem, & potentiam atque clementiam suam ostendit.

De Philippo Macedonum rege.

Eadem humanitate vsus est Philippus rex erga Nicanorem Macedonem, qui omnibus in locis quantum poterat Philippum criminabatur. Nam cū Sinycithus alijque Philippi amici suaderent, vt in eum rex animaduerteret. Recu-

ſauit illud Philippus, dicens: Haud malum eſſe virum Nicanorem ſibi perſuaſum eſſe, cùm igitur inopiam eius noſſet, dono ei pecuniam miſit, poſt quod factum, cum à Sinycitho moneretur Nicanorem non criminari vt antè, ſed regem laudibus efferre, Philippus Sinycitho fertur dixiſſe: Nunquid non vides in manu noſtra eſſe, vt quæ volumus à populis de nobis audiamus.

De Agrippa Iudæorum rege.

Cum in Cæſarea moraretur Agrippa Iudæorum rex, reſciit Hieroſolymis ſe publicè à Simone Iudæo criminatum, tanquam Iudaïcæ legis eſſet euerſor. Itaque cum Simonem in theatrum ſpectante populo vocaſſet, aſſideréque ſibi hominem iuſſiſſet, interrogauit, In quo Iudaïcam legem violaret? & vt id palàm loqueretur monuit. Simon regis iram veritus, ſe ad eius abiecit pedes veniámque errori petiit, eum igitur ſupplicem manu ſua rex ſuſtulit, neque veniam modò pro crimine petenti dedit, verum muneribus quoque affectum domũ remiſit. Sapiens profectò ne dum clemens Agrippæ factũ, quo enim pacto melius & ſibi bonitatis nomen comparare, & detrectatorem à maledicentia reuocare potuit? Sed non ita omnes ſe principes gerunt, adeò enim in deterius labuntur res, vt eos plerunque grauiter vlciſcãtur, qui ius fieri petunt, & illatas iniurias queruntur. Quod fortaſſe contingit, quia iuxta vetus adagium: Nemo acrius quàm ſi verũ obiiciatur ſolet cõmoueri, & quod etiam ſuperius cõmemoratorũ regũ virtus innocénſq; vita freta animi conſcientia eiuſmodi maledicentia nihil mouebatur.

De Auguſto.

Auguſti humanitas ingens iterum me ad eius exempla reuocat, cogítque, vt præter ea quæ antè de ipſo ſcripſimus humanitatẽ quoque oſtendamus, qua Alexandriæ M. Antonium hoſtem proſecutus eſt. Nam cũ gladiũ vidiſſet quo ſeipſum Antonius peremerat, receſſit, lachrymiſque acceptũ ex eius morte dolorem expreſsit, atque regio honore ipſum Cleopatrámque ſimul tumulari iuſſit.

De M. Aurelio Claudio ſecundo Imperatore.

Humanum quoque ſe præſtitit Claudius ſecundus Imperator erga Aureolum tyrannum, qui in Illyrico auguſtalem dignitatem noménque vſurpauerat. In prælio enim cæſum, ſepulchri honore dignatus eſt, iuxta pontem quem ab ipſo

Aureolum nuncupauit: epigrammáque addidit, quo ostẽdebat cupere vt adhuc viueret, modo id aduersus rempub.non esset. Quàm humanum igitur aduersum amicos credere debemus fuisse, qui hosti mortuo hunc rerum verborúmque honorem tribuerit.

De Dario Persarum rege.

Persarum rex Darius cum ei caput Hystiæi Milesij quem hostem iudicauerat allatum esset, non quemadmodũ principum fortasse permulti agerent, ad alios terrendos siue etiã insolentia elatus contumelia aut dedecore affecit, sed statim lauari & honorificè sepeliri iussit.

De Cleomene Lacedæmonio rege.

Lacedæmonis rex Cleomenes,cum Achæorum exercitum superasset, magnúmq; hostium numerũ interemisset,omnia ad sepulturã petita corpora libenter concessit. Inter alia autem cũ inuentum Lydiadis corpus esset,qui olim Megalopoli tyrannidem exercuerat, & sponte sua liberatis Megalopolitanis ad priuatã vitam redierat, purpurea veste tectum, corona quoque exornauit., magnóq; apparatu à suis vsque ad Megalopolis portas deferri iussit, ne is patriæ sepulturæ honore careret, qui illi libertatem donarat.

De Dromichete Getarum rege.

Ea humanitatis signa, quibus in mortuos vti homines solent, quia periculo carere videntur, fortasse plus ad iactantiam accedere quã ad clementiam videntur. Sed quæ viuis bellóque superatis hostibus tribuuntur, iracundia & ea quæ victorias sequi solet insolentia deuicta, futurorum quoque periculorum aut etiã eorum quæ iam præterita sunt spreto respectu, non possunt nisi vera atque ingentia dici. Quemadmodum Dromichetes Getarum rex egit, quo tempore regem Lysimachũ qui nulla lacessitus iniuria vltrò arma intulerat, prælio deuictũ cepit. Nam quanquam barbarus, ferox & inops, magnas in eum irarũ ansas haberet, tamen deposita illati belli iracundia, familiariter (vt alij ostentare opes solẽt) ipse suã populorúmque suorũ pauperiem ostendit, atque ea se valde contentum viuere affirmans, ipsum liberauit, & ex rerũ copia quam habebat muneribus affecit. Datæ quoque libertati ac muneribus, consilium addidit, ne in posterum cum his bellum Lysimachus gereret, quibus deuictis nihil esset fortunarũ quod lucri facere posset, quin

potius eiusmodi hominibus amicis vteretur. Eodem enim facto audacem se, prudentémque ac humanitatis cultorem; sed auaritiæ quoque atque superbiæ non minus, quàm hostium domitorem esse ostendit.

De Vespasiano Imperatore.

Vespasianus quoque Augustus, humanitate clementiáq; singulari vsus est. Nam quanquã Vitellius Sabinũ eius fratrem occiderat, & filiũ vt occideret acerbè persecutus erat: tamen posteaquã vrbem attigit, Vitellij filiã, magna cura ingentíque collata dote ac muneribus nuptui dedit.

De Tito Imperatore.

Patris humanitatem imitatus est filius Titus, ad se enim accersitis duobus patricij ordinis viris, qui affectare imperium dicebantur, modestè eos coarguit. Docens fato imperia & non ingenio, aut vlla alia industria dari, quod si quid cuperent, eos id vt peterent hortabatur, quia libenter assensurus esset: ambos quoque cœnæ secũ adhibuit, idque, qui alterius eorũ matri renunciarent, celeriter misit. Ne cum detectam coniurationẽ intelligeret, verita filij vitam in discrimine versari, sibiipsi mortẽ consciscceret. Postero quoque die in theatro asidere sibi vtrunq; iussit, & vt ipse oblata gladiatorũ tela inspexit, ea vtrisque inspicienda porrexit. Itaque cũ hac ingenti humanitate amandũ se omnibus præberet, minimè mirũ videri debet, si is populi Roma. iudicio, humani generis deliciæ appellaretur.

De Cocteio Nerua Imperatore.

Par quoque clementiæ erga Crassum Calphurniũ Imperatoris Neruæ exẽplum fuit, cum eius vitæ insidias tetendisset, clementia verè Dei potiusquã hominum, vt tam sublimi fortunæ gradu collocatus tantæ iniuriæ veniã daret, & munere suo fruendam ei relinqueret vitam, qui ipsi per insidias salutem eripere tentasset.

De M. Antonino philosopho Imperatore.

Omnes clementia atq; humanitate M. Antoninus philosophus Imperator longè superauit, id inter cætera in Aufidio Cassio eiúsq; familia cũ ab eo in Ægypto rebellasset, clarè ostensum est. Nã cum Senatus acerbè Aufidium propinquósq; eius persequeretur, Antoninus pro eis tanquam amici forent, deprecatorẽ se semper exhibuit, in quo quoniã perdifficilè mihi foret verbis meis eã partẽ orationis expri-

mere, quam ad senatũ habuit, hic eam vt apertius eius bonitas agnoscatur, totidem verbis ponemus. Quod autem ad Cassianam rebellionem pertinet, obtestor vos Patres conscripti, vt deposita cẽsuræ vestræ seueritate, vestram meãque clementiã seruetis. Neq; per senatũ aliquis occidatur, nec similiter in senatorem animaduertatur, nullius patricij sanguis effundatur, relegati redeant, & exulibus bona sua restituãtur, atq; vtinã multos qui interẽpti fuerunt, ad vitã reuocare possem. Nunquam in Imperatore proprij doloris vltionẽ probaui, quæ quanquã persæpè iustissima sit, plerísq; tamẽ semper acerba videtur, quamobrẽ Aufidij Cassii liberis generoque eius atq; vxori veniã dabitis. Sed quid veniam dico? quandoquidem nullus eorum errauit. Viuant igitur sciantq; tutos se sub Marco viuere. Viuant in sui patrimonij parte, vestibus, auro atq; argento vtantur: neque opulenti modo, verũetiam tuti sint, tutò se ac liberè ad omnia conferre loca possint, vt per totum terrarum orbem in populorũ conspectum vestræ meæq; clemẽtiæ, verũ atque certissimum exemplum præ se ferant. Neq; tamẽ hæc Patres conscripti magna est clemẽtia, vt rebellium liberis atque vxoribus ignoscatur, peto igitur, vt omnes senatores equitésq; Romanos, qui insimulati sunt, mortis pœna exilioq;, itẽ formidine, odio, infamia, iniuriáq; liberetis. Date hoc præsentibus meis temporibus, vt in his coniurationibus, quæ ad tyrannidem initæ sunt, eorum tantum, qui in tumultu ipso cæsi sunt, mors afferatur, neque vltra pœna progrediatur. Hæc oratio adeò Senatui populóq; Roma. placuit, vt Marci clementiam mitis laudibus efferrent.

De Pertinace Imperatore.

Simili clementia Pertinax Imperator erga Falconẽ imperium affectantem vsus est; cuius vitæ fortunísque vim vllam inferri nunquam voluit.

De Flauio Iuliano Imperatore.

Insignis quoque clementia Iuliani Imperatoris illa fuit, quam Antiochiæ ostendit, cum à colliti gatoribus apud eũ accusatus esset Talassius, qui sub Constantino minister à secretis fuerat. Nam cum Galli Cæsaris qui Iuliani frater fuerat, mortis conscius fuisse diceretur, faceto verbo respondit, Aequũ esse, cum hac in maiori re ipsius, quàm colligantium cum Talassio iniuria esset, sibi quoque prius satis

fieret, & cum hoc dixisset, præfecto imperauit, ne in Talassij causa aliud ageretur, nisi prius secum in gratiã eum redijsse intellexisset. Ita enim cauere voluit, vt non modò ipsius maleuolentia Talassius non læderetur, verũ ne ipsius quidẽ odij opinio apud alios aliquo modo detrimentum afferret.

De Pisistrato Atheniensi tyranno.

A tot humanis clementibúsque Romanorũ principum exemplis ad quædã Græca ac Barbara trãsibimus. Pisistrati Atheniensis tyranni vxorem publicè conuitio iuuenes quidam incesserãt, qui cum postridie errorem suũ agnouissent, & præ formidine profusis lachrymis veniã à Pisistrato peterent, ipse nequaquã ad iram aut vltionem animo permotus, respondit, In posterũ modestiores estote: quanquam vxor mea, sicut vos arbitramini, hesterna die domũ egressa non fuerit. Verbo in quo nõ minus prudentiæ quàm humanitatis fuit, iuuenũ errorem, & illatum vxori dedecus texit.

De Mithridate Ponti rege.

Humanũ generosumq; Mithridatis regis factum quo vsus est cum Thotidoracem Galatam, qui in ipsum conspirauerat, occidi iussisset. Nam verentibus omnibus eum sepelire, adolescentula insignis, quæ eũ deperibat, vt sepeliret, corpus exornauit. Cum autẽ ab ea Mithridates (deducta enim ad ipsum fuerat) intellexisset, amore captam illud egisse, non modò eius quẽ amauerat corpus illi ad sepulturã concessit, verùm vt funus quoque exornaret pecuniã impendit. Longè enim pluris hoc veri amoris humaníque ingenij signum in puella, quàm illatam sibi à Thotidorace iniuriam fecit.

De Iazate Adiabenorum rege.

Parthorum rex Artabanus, principum regni sui coniuratione pressus, minimè se in eo posse tutò manere arbitrabatur, & cum vires vt principes ad officiũ cogeret ei deessent, ad Iazatem Adiabenorũ regem, & si ei notus non erat, conferre se decreuit. Itaque dum ad eũ tendit, incidit in ipsum per regnũ obequitãtem, vt eum vidit, ab equo statim descẽdit, expositoque casu suo, rogauit vt ope se ad repetendum regnũ iuuaret. Cum Iazates eum agnouisset, ipse quoque in terram ab equo descendit, coactúque Artabanum in equum conscendere, pedibus eum prosequi volebat, quod ætas ipsius præteritaque fortuna plusquam præsens necessitas apud se valeret. Deductum igitur in regnum amicè Artabanum

solatus est, & ceu parentem semper in honore habuit. Sumptis denique armis in regnum quoque restituit.

De Pericle Atheniensi.

Periclis quoque Atheniensis humanitas ac clementia insignis fuit, qui cum longo tempore Athenas arbitratu suo in multis ciuium contentionibus rexisset, & iam haud longè abesset, vt moreretur, nec vires modò, verumetiam sensus penè eum defecissent, contigit vt inter amicos qui in lecto iacenti astabant, de eius victoriis atque eloquentia, quæ in eo mira fuit, mentio haberetur, eámque ceu admiratione capti laudibus efferrent. Hæc autem cum ipse audiret, apertis oculis aliquantisper nixus vt loqueretur, Mirari se, dixit, quod victorias eloquentiámque in eo laudarent, quod earũ rerum partem fortuna sibi vendicabat, se ipsos quidem potius laudare debere, quod cum longo tempore Athenas rexisset, nemo ipsius causa lugubrem vestem vnquã induerat. Sed cum de priscis satis multa scripserimus, tempus est, vt iam ad recentiora transeamus.

RECENTIORA.

De Totila Gothorum rege.

Cum Totilas in Italia Gothorum rex vrbem Romam recepisset, quæ in primo Bellisarii aduentu à Gothis ad eum defecerat, accusata est Rusticiana primi Theodorici, qui Gothos in Italiam traxerat, statuas euertisse. Quã ob causam cum iratus in Rusticianam animaduertere Totilas decreuisset, posteaquam Boetij coniugem & Symmachi sororem amborum fortuna virtutéque insignium virorũ fuisse, intellexit, qui falsis criminum suspicionibus à Theodorico interfecti fuerant, adeò apud ferum barbarúmq; regem ratio valuit, ob iustum mulieris nobilissimæ dolorem, vt irã quã percitus erat, in clementiam verteret.

De Iustiniano primo Imperatore.

Si laudandus Totilas est, quod Rusticianæ clementer crimen remisit, quod ipsa iusto cõpulsa dolore incurrit, longè magis laudanda videtur clementia, quã Iustinianus in Vitigem Gothorum regem po. Roma. acerbum hostem, vsus est, cum à Bellisario captiuus Constantinopolim missus fuit, quoniam non vt hostem captiuúmque, sed vt amicum habuit. Patricia enim dignitate decoratum, magnæ eum

prouinciæ Persis finitimæ præfecit, vbi honoris & opum plenus aliquod tempus vixit.

De Iuniperthо, Ariperti filio Longobardorum rege.

Gratam profectò in Iuniperthi animo Ariperti Longobardorum regis filij clementia sedẽ inuenit, cũ prælio victũ Alchuinũ Longobardum, qui Tridenti ducalem honorẽ gerebat, (nam ab ipso atque ab eius patre rebellauerat) quanquã illud pater grauiter ferret, non liberauit modò, verumetiã, ne sine principatu viueret, pro Tridento Brixiam dedit.

De Rhoderico Viuario qui Cid nuncupatus est, Hispano equite.

Rodericus Viuarius Hispanus, & humanitate & animo excellens, coacta satis grandi manu, ex amicorum propinquorumque numero, præter eos quos ipse pecunia sua conducere potuerat, vt Mauris qui Hispaniæ partem Beticam occupabant, bellum inferret, dum ad Mauros tendit, & iam finibus regni Petri Aragonij regis appropinquasset, à Petro armis ac bello petitus est. Dum ingenti animo illatam vim à se propulsat in prælio regem cepit, ab eoque, quanquam ob acceptã iniuriam, haud iniquè id posset, neque regni partem neque pecuniam vllam exegit, sed liberè cum dimisisset, ad Mauros vt cœperat iter continuauit.

De Ferdinando Legionis Hispaniensi rege.

Penè eadẽ clementia cũ Alphonso Lusitaniæ rege Ferdinandus Legionensis rex vsus est, nã cũ eius arma repelleret (multa enim de ipsius regno occupauerat) in prælio captum, atque effracta coxa debilitatũ, præter quàm quod curari diligẽter iussit, mensæ quoq; honorẽ ei semper cõmunem fecit, ac coxa liberatũ, nulla prorsus earũ rerum, quas offerebat accepta, iis dũtaxat quę occupauerat receptis dimisit. Clemẽtia profectò etiã Cn. Pompeio ac Paulo Æmylio, qua in Tigranẽ alter, alter antẽ erga regẽ Persam vsus est, præferenda.

De Alphonso vndecimo Castulonensi rege.

Non hominis aut etiam regis fuisse, sed prorsus diuina putari clementia debet, qua Castulonensis rex vsus est, cum Algeziram vrbem à Mauris possessam obsideret. Ad eum enim Maurus quidã, ceu Scæuola vt ipsum interimeret profectus, cum captus esset atque habita disquisitione fateretur eius rei grátia uisse, vt pro patria diisque suis vitam offerret nouis amictum vestibus, data insuper pecunia, multis contrà

suadentibus, cum præsidio incolumen ad Belmatin regem misit, cui Maurus ille parebat. Is autem quanquàm barbarus non minus tamen Alphonso humanus, diu acerba voce increpitum, quod tanti animi regem occidere tentasset, statim ne pœnam euaderet, interfici iussit.

De Sixto secundo Pontifice.

Inter tot regũ clementiæ insignia exempla haud indecorè se Sixti secundi Pontificis virtus offert, qui apud Valentinianum iuniorem Imperatorẽ & Placidiã eius matrem, à Basso patricio maximis criminibus accusatus, posteaquàm innocentiam suam purgauit, multis precibus lachrymísque egit, ne Bassus in exiliũ mitteretur. In quo cum frustra laborasset, & post aliquod tempus Bassi mortui corpus Romam deportatum esset, Sixtus non modò honoris gratia funeri & sepulturæ voluit interesse, sed manibus quoque suis eum tumulauit, se eius verè esse imitatorem docens, dum honorem pro iniuria accepta retulit, cuius vicarium se gerebat.

De Lamba Auria Genuensi.

Humanitas quoque insignis, in Lambæ Auriæ facto fuit, qui sub Admirati nomine (dignitas enim ea est maritima) cum præfectus ingenti Genuensium classi, maiorem Venetorum vicisset, dum captiuas triremes cæsósque qui in mare è more proiiciebantur recenset, vt Andreæ Danduli, qui Venetæ classi primarius dux præfuerat, corpus inuenit, non tulit, vt cum aliis in mare gregatim proiiceretur, sed ad Curzulam delatũ, insigni funere tumulauit, ipséque cũ nauium præfectis omnibus, adesse voluit. quod eo magis etiam mirandum fuit, quia ipse in eo prælio, filium amiserat, quem gregatim proiici cum aliis iussit.

De Ferdinando Consallo Castulonensi comite.

Quanta Ferdinandi quoque Consalli Castulonensis comitis humanitas fuit? Nam cum decertaret cum Pictonum ac Tolosanorum comitibus, qui Nauarrẽsibus, quibus cum ipse graue bellum gerebat, auxilio venerant, manu sua obtruncato Tolosano comite, posteaquàm ei arma atque alia spolia detraxit, ne minor in eo humanitas quam bellica virtus appareret, occisi corpus aureo panno texit, & Tolosanis qui eo bello capti erant, redeundi ad suos potestate facta, collatáque in viaticum pecunia dedit. Nulla re ab eis exacta, nisi vt iurarent principis sui corpus, quod eis tradebat, se

Tolosam cum toto comitatu perlaturos.

De Hugutione Fagiola Pisarum ac Lucæ principe.

SimiliterHugutio Fagiola cognomento egit, qui Pisis ac Lucæ rerum potiebatur, cum oppidum Montem catinum obsidione premeret, atque inde eum pellere Roberti Gallorum regis Florentinorum fœderati ac Florentinæ copiæ tentarent. Nam quanquam in eo prælio filium Franciscum, insignem virtute iuuenem,Hugutio amisisset, tamen deletis hostium copiis,dum mortuos recenseret, inuentis corporibus Petri,qui Tempestatæ cognomentum ferebat, Roberti regis fratris, & Caroli eiusdem regis nepotis, ea cum filio Pisas detulit, magnóque pro eorum fortuna funere tumulauit.Plus enim mortuorum dignitati, quam proprio dolori,vir ingentis animi,indulgere voluit.

De Thurismundo Gepidarum rege.

Si erga mortuos ij de quibus scriptum est, clementes se præbuerunt, quanquàm ex eo non paruam laudem meriti sunt,non videtur tamen eorum tanti facienda virtus, quanti eorum,qui in pari causa, non minus humanè erga viuentes egerunt, quod aduersus eos vltio atque ira explere magis dolorem posse, haud æquè læso honore videtur: quemadmodum Thurismundo Gepidarum regi contigit. Nam cũ ad eum se recepisset Alboinus Audonis Longobardorũ regis filius, vt ipsius manu equestrem honorem atque ornamenta acciperet, quæ barbarorum more, fas accipere nisi regis, & eius quidem externi manu non erat, eum & dignitate militari,& muneribus mensæque honore, dum mansit apud eum prosequutus est. Neque verò eum latebat Alboini manu,in prælio Thurismundum filium, eodem quo ipse erat nomine interfectum, acerbissimis enim verbis in suos inuectus est,qui cum interimere volebant.

De Thoma Fulgosio Genuæ duce.

Cum longè plusquàm alia moueant domestica exempla, præclarum aui tui Petre,cui volumen inscripsi, cuius refers nomen,facinus tibi commemorabo, vt cum eius tibi referre nomen contingat, virtutum quoque imitator existas. Hostes vrbem Genuam irruperant, quos cum virtute nouáque arte auus tuus profligasset, atque inter captiuos Raphaël Adurnus,cum filio qui aduersæ factionis princeps erat,item Orlandus Fliscus Ioannis Philippi frater numerarentur,

cum quibus erat Ludouicus quoque Fulgosius, cum multis eius factionis viris, verentibus omnibus, ne quid durius in eorum vitam statueretur, auus tuus vt erat armatus, omnes data dextera bono esse animo iussit, atque omnes aut equis aut pecunia donatos, eadem ipsa hora liberauit. Qui quanquam prudenti vir ingenio præditus, non ignoraret, sublatis ex aduersa factione principibus, quietius se in posterum regnaturum, tamen clementiæ nomen, magna sua laude securitati suæ anteponendum duxit.

De Alphonso Aragonio Siciliæ rege.

Aui tui facta mentione, Alphonsi regis humanitatem ne pręteream me admonet. Nã cum vrbem Caietam obsideret, Caietani, vt in eiusmodi casibus nonnunquàm fieri contingit, commeatibus parcere cupientes, imbellem ætatẽ mœnibus exegerant, qui senum, mulierũ, atque puerorũ numerus cum ab hoste minis saxísque ad vrbem repelleretur, neque eos Caietani recipere vellent, inter duos hostes miseri mortales constituti, planctu & lachrymis omnia replebant. Quã rem posteaquàm Alphonso exploratores retulerunt, omnibus qui in exercitu erant suadentibus, vt hæc ætas in vrbem repelleretur, quoniam non ipsorum culpa, sed Caietanorum obstinatione, quorum sanguis ipsi erant, in eam necessitatẽ compulsi essent. Ipse insigni rex pietate, contra omnium sententiam recipere eos constituit, Affirmans malle se regno depelli, quàm tot præsertim innocentium hominum, cũ seruare eos posset, mortis attulisse causam videri. Itaque ad se vocatos, omnes cùm antè vnde alerentur, dedisset, quò vellent se recipiendi potestatem fecit.

De Saladino.

Rei similitudo hîc me cogit inter Alphonsi exempla, memorabile humanitatis facinus interserere, quo captis Hierosolymis Saladinus vsus est. Nam cũ eius pedibus Christianorũ militũ, qui in prælio occiderãt lachrymis oppleræ vxores obuoluerentur, petentes vt pacto promissa pecunia, nihil prorsus habentibus remitteretur, nõ blando solùm alloquio lenire earũ dolorem nixus est, verùm & pactam remisit pecuniã. Et præterea tam largè è suo eas donauit, vt haberent, quomodo se in Christianæ ditionis loca recipere possent. Tecum lector considera, quàm auarè crudeliterque in Christianos aduersæ religionis populi bella gerere soleant, item

alia ex parte in eos multorum Christianæ religionis populorũ feroces animos quos partim religionis diuersitas, partim etiam armorum ipsorum atque diuturni belli consuetudo alit, & ita facilius quanti hæc Saladini humanitas sit facienda cognosces. Nunc ad Alphonsum redeamus.

Item de Alphonso.

Mos erat Alphonso quocunque in loco Euchariſtiam ferri perspexiſſet, relicto equo quo ferebatur, pedibus eam prosequi, in locum quo perferebatur. Dum hoc peragit, contigit semel in vetulæ domum ingredi sanguinis fluxu laborãtis. Cum autem certior factus eſſet eiuſmodi morbo plurimum Iaspidem conferre, misit statim, qui vnum quem habebat perferret, ipséque mulieris manui eum inseruit. Breui autem liberata anus, cum post aliquot tempus ad Alphonsum venisset, gratias pro accepto beneficio actura, excusauit se quod iaspidem non retulisset, ne ei daretur vitio, quia finistro casu eum amiserat: cum autem qui astabant grauiter eam increpaſſent, subridens Alphonsus, Mater, inquit, mea, hi qui valetudinis suæ nullam rationem habent, mirãtur, si tu vt valere poſſis, iaspidem retinuisti. O humanitatem insignem, regem clariſſimum, cum vetula tam humanè vrbanéque se gerere.

Iterum de eodem.

Vt Macedonum rex Philippus erga Nicanorem, ita Alphonsus erga Ioannem fortem militem suum humanè se geſſit. Nam regi Ioannes infestus factus, propter cuiusdam arcis præfecturam, quam ademerat, omnem Italiam pererrabat, vt vbi eius hostes inuenisset, illic eius nomini detraheret, tandem egestate premente ad Alphonsum redire coactus est. Rex autem longè in seruanda humanitate, quàm Ioannes in perdenda diligentior, non modò nulla ex parte Ioannis maledicentiam vlcisci cogitauit, sed data pecunia, eius neceſſitatem subleuauit.

De eodem.

Exigua illius fortuna qui Alphonsum maledicentia læserat, fortaſſe eum mouit, ne dignum duceret, quem pro illata iniuria vlcisceretur: & propterea eius clemẽtiam minorem, quam re ipsa fuit videri facit. Sed quid in eam dici poterit, qua vsus est erga Antonium Caudolam Andegauensis factionis fautorem, atque ipsius Alphonsi pertinacem ho-

ſtem:cũ poſtremus omniũ Neapoli, vrbe iam capta, in bello adhuc contra Alphonſum perſtaret. Eo enim prælio victor Alphonſus, cum locis omnibus quæ is poſſidebat potitus eſſet, non modò non induxit in animum, aliquid in eum grauiter ſtatuere, ſed etiam paternum ei principatum reliquit, atque ex bonis quæ mouebantur, quæ permulta eſſe videbat, quanquã longo bello exhauſtus eſſet, & propter odiũ Antonius videretur venia indignus eſſe, nihil prorſus præter criſtallinum calicem, quo biberet accepit.

De Philippo Maria Mediolanenſi duce.

Mirùm profectò videri non debet, ſi Alphonſus tanta clementia præditus, hoc ab immortali Deo aſſecutus fuit, vt pari inſignes bonitate hoſtes haberet. Æquũ enim fuit vt humani ingenij bonitatíſque ſuæ, ceu optima ex arbore non inſuauem fructum colligeret, neque iracũdum atque ſuperbum ſupercilium ſubiret, qui ſe tam humanè gerebat, quẽadmodum ei contigit, cum apud Gaietam nauali prælio victus, in Philippi Mediolanenſis ducis poteſtatem venit. Etenim non ceu captiuus ab eo habitus eſt, ſed feſtis, ludis, conuiuíiſque honoratus, ſine precio dimiſſus eſt qui ſe ingenti pondere libenter redemiſſet.

De Renato Lotharingiæ duce.

Poſtremum tantorum humanitatis & clementiæ exemplorum locum, ceu in principum agmine claudet Renatus Lotharingiæ dux. Qui principatu ſuo omnibus incenſis, à Carolo poſtremo Burgundiæ duce pulſus, poſtea Heluetiorum fœderatorũ ope adiutus, eum ipſum, à quo tam multa tulerat prælio vicit & interemit. Is haud paruo labore Caroli corpus in conferta cæſorũ multitudine inuentum, non vt fortaſſe ſe aliquis ad explendam irã laniauit, aut aliquo ludibrio habuit, ſed ceu prudenti animo inſignique virtute princeps, ad Nanceium oppidum, in ſancti Georgij fanum detulit, cum omni aula ſua eum honoris gratia atratis veſtibus proſecutus, tanto ſacerdotum facumque numero adhibito, quantus tunc inueniri potuit. Signa enim doloris omnia edidit, dum hoſtem grauiſſimum efferret, qui in ipſum omnéſque alios ſuperbus atque immanis fuerat, non aliter ac ſi verum parentem ſuum extuliſſet.

DE GRATIS. CAPVT II.

HVmanitati atque clementiæ haud aliter quam matri non iniuria se gratitudo coniungit, in omni amicitia ad eam seruandam vinculum maximè necessarium, Huius gratitudinis præclara facinora eò excellentiora videbuntur, quo illa quæ per ingratitudinem fiunt, detestabilia magis & perniciosa sunt: quæ si cum gratitudine conferantur, tenebris ipsis collatum lumen clarissimum videbitur.

De Çeltis Hispaniensibus.

Celtæ qui in Hispania degunt, se erga gentis suæ fœminas gratos ostenderunt, ciuili bello quo inter se decertabant. Memores enim earum oratione lachrymísque se depositis simultatibus in gratiam rediisse, statuerunt vt in posterum omnibus consiliis suis fœminæ interessent, & quicquid inter eos contentionis oriretur, fœminarum iudicio dirimeretur. Inter fœdera quoque quæ cum Hannibale inierunt, scribi voluerunt, vt si Celtæ cuipiam, Carthaginenses iniuriam in Hispania fecissent, ea res à Carthaginensibus diiudicaretur, contrà autem si Cathaginensem Celta læsisset, iudicium penes Celticas fœminas foret. Hoc enim honore fœminarum suarum prudentiam prosequi voluerunt.

De Syracusanis.

Non minor Syracusanorum quoque erga Timoleontem Corinthium gratitudo fuit, cuius opera Dionysij secundi tyrannide liberati fuerunt. Nam cum postea Syracusis quod supererat ætatis peregisset (etenim vsque ad vltimam decrepitam viuere ei contigit) nihil quod publicam rem attingeret, per id tempus Syracusani decreuerunt, nisi prius in consilium perlato Timoleonte eius sententiam perquisiuissent, à qua discedere nefas erat. Cum autem Timoleon decessit, candidatus populus Syracusanus, coronatúsque eum extulit, laudes eius in magna lachrymarum vi decantans, publico edicto declarata funeris impensa, vt quanti ea constitisset omnes intelligerent, in medio foro sepultus est, sepulchri area magna porticu circumsepta, quæ è Timoleontis nomine vocata est, in quo loco quotannis ludi in Timoleõtis memoriam edebantur.

De Platæensibus.

Platænses in agro suo, quod in eo commissum à Græcis aduersus Persas prælium fuerat, quotannis in Græcorum

memoriam, qui illic pro communi libertate occubuerant, solenni pompa sacra peragebant.

De Sicyoniis.

Grati quoque Sicyonij erga Aratum fuerunt, qui eos tyrannide liberarat. Defunctum enim extra Sicyonis fines, coronatus populus ingẽti pompa decantatis in eius laudem carminibus Sicyonem intulit, miríque operis & impensæ sepulchro, ab ipsius appellato nomine eũ honorauit. Quotannísque illic diem Arati natalem sacrificiis ludísque apparatis celebrauit. Et quem eius gentis illic esse contingeret, eo die, vt honoris gratia alios anteiret cogebat.

De Alcibiade Atheniensi.

Facetè se in eum Alcibiades gratum ostẽdit, qui eius amore captus, omnibus quæ habebat diuenditis, munus ei centum stateres tulerat. Nam posteaquam simul cœnarunt, Alcibiades restituto munere monuit, vt postridie mane eum in foro conueniret. Vbi cum Atheniensium vectigalia sub hasta auctionarentur, quæ societas quædam conducere quotannis consueuerat, ea conditione vt præsentis anni vectigalis solutio in sequentem transiret annum, amicum monuit, vt summam quæ oblata erat augeret, quod cum esset actum, publicanorúmque societas id ęgrè ferens à magistratu peteret, vt qui summam auxerat ad satisdandum cogeretur, audita re, qui auxerat fugam meditabatur. Sed Alcibiades eum retinuit, atque pro eo spopondit, Publicani autem ne in maius summa augeretur, hunc Alcibiadis opera retraxerunt, datoque talento, vt ab auctione desineret impetrarunt. Alcibiades igitur pulchrè erga amicum & amatorem gratus, plus quàm ipse datutus fuisset, vt per se assequeretur, effecit, atque vt gratus esset in amicum, plus ingenio vsus est quàm pro se ipso fecisset.

De Atheniensibus.

Superius facta de Atheniensibus mentio exigit, vt illud quoque addamus, quod erga Aristidis liberos gratè ipsorum ciuitas egit. Eorum enim memor quæ Aristides pro Atheniensium salute Persarum bello egerat, honestè dotatas à publico Aristidis filias, ex publico palatio ad maritorum ædes deduxit, Lysimachoque filio centum argenti minas, & totidem agri iugera, quadragintáque drachmas in singulos dies vnde viueret, contulit.

De Artaxerxe Persarum rege.

Artaxerxi Xerxis filio Persarum regi cum per regnum obequitaret, è more munera populi offerebant. Rusticus autem quidam transeunte eò rege, habere se nihil quod daret cernens, statim ad proximum amnem se contulit, vnde impletis aqua manibus ambabus alios qui cum muneribus antecesserant currendo consecutus, regi aquam obtulit. Eo amoris argumento motus rex, mille daricos, & cum eis cãtharum aureum rustico, quia gratitudine vinci se nolebat, dono dedit.

De eodem.

Eadem etiam gratitudine vsus est, cum inopem militem ditauit, quod ei ex vtre aquæ potum præbuerat, quo die aduersus Cyrum fratrem decertauit, & prælio defessus, magno animi corporisque æstu torquebatur.

De Demetrio Asiæ atque Ptolemæo Aegypti regibus.

Gratis se animis esse mutuo Demetrius Asiæ atque Ptolemæus Aegypti reges ostenderunt, & si inter se bella gererent. Nam cum Demetrium Ptolemæus prælio victum etiam impedimentis spoliasset, regium tentorium, cum aliis opibus captiuísque charioribus Demetrio remisit, dicens: Inter ipsos de gloria non de opibus certamen esse. Ei Demetrius cum gratias egisset, dixit, Deum se magnopere orare, vt citò parem ei referre gratiã pro accepto munere posset. Nec multò post, cum aduersus Demetrium Ptolemæus Cilem copiarum suarum ducẽ misisset, Demetrius prælio victum, atque captum Ptolemæo cum omni aliorum captiuorum manu dono remisit.

De Philippo Macedonum rege.

Macedonum rex Philippus, cum subhastationis quorundam captiuorum spectator esset, veste supra genua collecta sedebat. Cum autem captiuorum vnus rogaret, vt eum liberare Philippus vellet, quia amici eius fuerat filius, petiit Philíppus, Vt nomen exprimeret, cui cum captiuus ipsi soli id se dicturum respondisset, vicinior factus hoc vnũ dixit: Vestem rex quam supra genua collegisti, demitte, neque enim ita sedendo decorem seruas. Quo verbo audito Philippus, statim vestem demisit, & vt amicæ admonitionis gratus esset, captiuum statim vt amicum liberauit.

De Iosue Iudæorum iudice.

Cum Iosue Iudæorum iudex (ea enim suprema dignitas

erat (vrbem Hiericontẽ in poteſtatẽ redegiſſet, & ita à Deo iuſſus, non vrbẽ ſolũ euertiſſet, ſed accolas quoq; omnes peremiſſet, non Raab Cananæam tamen fœminā ſolam, verũ omnes quoque alios quos ipſa domi receperat, incolumes ſeruauit. Miſſos enim à Ioſue exploratores quos Hiericontis rex vt perderet inſectabatur, domi Cananæa texerat, ita vt regis iram euaderent. Neque verò Ioſue ſatis duxit Cananęā ſeruare, agros quoque vnde viueret ac pecuniā largè dedit: quanquàm à Deo iuſſus erat omnes quos in Hiericonte inueniſſet, occidere. Neque enim crimen à ſe admitti arbitratus eſt, ſi vt in tali re gratus eſſet diuinũ Imperium trāſgreſſus videretur, in quo non peccaſſe eum res ipſa oſtendit. Siquidem Deus qui voluntatis ſuæ transgreſſores grauiter caſtigare ſolebat, in Ioſue nihil animaduertit.

De Agrippa Iudæorum rege.

Factam de Iudæis mentionem, haud iniuria Agrippæ regis gratitudo ſequetur, qui in priuata fortuna, cum Romæ eſſet, & cum propter falſas ſuſpiciones Tyberius cathenis ante palatium ad arborem vinciri iuſſiſſet, vt inde in carcerem duceretur, in eo loco propter ſolis ardorem animíque moleſtiam magna ſiti torquebatur. Et cum prætereuntem Thaumaſtem vidiſſet Caij ſeruum, aquæ prægelidæ vas ferentem, orauit, vt bibere ſe ſineret, quod ille cum amanter feciſſet, dixit Agrippa, ſe pro ipſa re gratiam aliquando ei relaturum. Haud multò poſt igitur Tyberio Caius in principatu ſucceſſit, à quo Agrippa, qui in eius cōtemptum captus fuerat, liberatus, atque in Iudæa rex conſtitutus fuit, qui tũc à Caio impetrauit, vt eius precibus Thaumaſtes liberaretur. Itaque poſtea ſuorum numero acceptum regni procuratorem fecit, moriénſque teſtamento cauit, vt vxor ac liberi, eodem apud ſe loco Thaumaſtem retinerent. Quæ res exemplo ſatis eſſe poteſt, omnibus inſeruiendum, quantum fieri poteſt, ſemper eſſe, præſertim his qui magno orti ſanguine, aduerſa fortuna premi conſpiciuntur. Perſæpè enim contingit, vt ob paruam rem gratiæ, cum magno fœnore referantur.

De Romano ſenatu.

Quę de gratitudine exempla hactenus à nobis poſita ſunt à Gręcis aut Barbaris ſumpſimus. Itaque iam tẽpus exigit, vt de Romanis dicamus, atque ab eorũ ſenatu ordientes ipſius

in Horatiũ Coclitem declaremus gratitudinem. Nam cum vnus irruentibus ad vrbem Ethruſcis Porſennæque ipſi obſtitiſſet, dum Sublicius pons reſcinderetur, Pontéque effracto incolumis poſtea armatúſque ad ſuos Tyberim tranaſſet, Senatus decreto, Romani omnes vnius diei cibaria domũ Horatio pertulerunt, & inſuper dono ei Senatus dedit, quantũ agri vno die circumarare poſſet. Gratitudinis profectò honor ingens ea ætate, quæ licet opũ indiga eſſet, (quas qui contempſit his non videtur indigere) caſtos tamẽ, quod maius erat habebat mores, in qua pro ſola gloria, ampliandíſque finibus dimicabatur. Itaque minimè mirũ fuit, ſi poſtea ꝓ tã grata gẽte, plurimi ſe periculis ac morti obiecerũt.

De eodem.

Non minus etiã ſe gratos præſtiterunt Romaui aduerſus Latinos, quos cum paulò antè hoſtes eſſent, in amicitiam ac ſocietatẽ receperunt. Nam cũ Volſcorum legatos ad ſe miſſos vt à Romanorum ſocietate auerterentur Latini cepiſſent, ac cathenis vinctos Romam miſiſſent, opem in eo bello, & ſi minimè requiſiti fuerant, offerentes, Romani ſex hominũ milia Latini nominis, quos captiuos habebant, carcere liberarunt, omnéſque nouis amictos veſtibus, domũ, ope quæ offerebatur, ad grauiores caſus reſeruata, remiſerunt.

De Largio ciue Romano.

A publicis ad priuatorũ exempla tranſeuntes, non minore dignum laude hoc quod ſequitur ponemus. Cũ Largius ciuis Romanus, in triumuirali proſcriptione nominatus eſſet, fortè inuentus à militibus qui eam prouinciam obeuntes, alium inſequebantur, præ miſericordia ab eis dimiſſus eſt, qui cum nondum ab eis longè abiiſſet, animaduertit ab aliis militibus, qui proſcriptos ipſi quoque diſquirebant ſe detectum. Cum autem videret ſe nullo modo eorum poſſe manus euadere, in ea animi perturbatione, in qua de ſalutis periculo torquebatur, memor accepti à prioribus militibus officij, qui eum dimiſerant, ſanguine ſuo, poſteaquàm aliter non poterat gratum ſe eis præſtare voluit. Itaque ad eos reuerſus, dixit: Velle ſe, vt ad ipſos potius capitis ſui præmiũ perueniret, quia quantum in eis fuerat eum liberarãt, quàm ad illos qui ſine vlla miſericordiæ ſpecie ipſum inſectabantur. O ſæuam nimium fortunam, cur hunc potiſſimum inter triumuiros non creaſti, vt ab eo triumuirorum

ipsorum quiuis exilio multaretur? Ita enim tantæ gratitudini conueniens videbatur fore.

De Alexandro Magno.

Adeò insignis quibusdam gratitudinis virtus visa est, vt ea non tantùm erga homines, sed in bruta quoque animalia vterentur, quemadmodum Alexander erga Bucephalũ equũ suum egit, ipsius nominis vrbe eo in loco condita, vbi sub eo confossus fuit, eum conspicuo quoque sepulchro decorauit. Quod non leuitate compulsus egit, sicut permulti principes qui peruersè omnia agentes, in aues atque alia animalia hac pietate vtuntur, præterita sine vllo honore amicorum memoria. Nam vt hic in equum gratus fuit, ita erga amicorum permultos, inter eos qui grati fuerunt, primos honores primásque partes voluit.

De Atheniensibus.

Vt Alexander erga Bucephalum grato se animo præstitit, ita Athenienses cum mulis, qui magno labore ad Hecatópylon ferenda materia opus fecerant. Ab eo enim tempore, omni labore immunes fecerunt, permittentes vt soluti passim vbi vellent depascerentur.

De Xantippo Atheniensi.

Non minus erga canem suum Xãtippus Atheniensis gratus extitit, quia maria pernatans, vsque in Salaminam eum secutus fuerat, quo tẽpore adueniente in Græciã Xerxe, maior Græcię pars in eam se insulam recepit. Nã ne tanto amori ingratus foret, mortuo cane, in Salaminę arce sepulchrum ei condidit, quod diu Cynotaphium appellarunt.

De populo Romano.

Neque verò singulares tantum inuenti sunt homines, vel priuati vel principes, qui erga irrationalia quoque animalia animi gratitudinem exercent: sed ipsum quoque populum Romanum non puduit, perpetuo gratitudinis honore, anseres prosequi, quod dormientibus vigilibus, cum Galli iam in summum Capitolium perrepsissent, clangore Roman. milites excitarunt. Statuit enim vt in eo loco in posterum, magnus anserum numerus, publica impensa aleretur, ad eamque rem, Censores inter tot publica onera publicanos primò obligarent: ne autem minus se seuerum quàm gratũ populus idem præberet, ipso die, quo hoc contigerat, in loco designato, quotannis aliquot viuos canes suspendebant.

Quod ipsi quibus maximè inuigilandum fuerat, anseribus vigilantibus, dormiuerant.

De eodem.

Imperante Tyberio Cæsare, Populus Rom. coruum sepeliuit, ferentibus feretrum duobus Æthiopibus seruis, præcineute tibicine ac musicis, cum prius eum qui coruum occiderat, lapidibus obruisset. Hoc autē egit, quia hæc auis, nominatim maue Drusum ac Germanicū Cæsares, àc multos præterea alios, postremóque totū Populum salutabat. Huius igitur honoris vltionísque exemplo, patet quantum laudis gratitudo mereatur, quæ in homines exercetur, cū erga irrationale animal, victor gentium Populus, ea vti voluerit.

De cane T. Sabini.

Cum de hominum in bestias gratitudine scripserimus, haúd ab re fuerit, etiam brutorum in homines ostensam declarare, vt homines qui ingratitudine laborant, tantò plus pudeat, cum sibi cui ratione vti concessum est, videant id deesse, quod in brutis, quæ ratione carent, permulti scriptores fuisse tradiderunt, & quotidie aliquo exemplo perspici potest. Primus autem à nobis ponetur T. Sabini canis, quoniam eius fides mira fuit, is enim dominum in carcere nunquam deseruit, eóque postea ad scalas Germonias deducto, in gementium morem latrando semper domino astitit, mirantibúsque hominibus, panem qui oblatus erat, nō mādacans, ori domini admouebat, qui posteaquàm in Tyberim proiectus fuit, in amnem secutus dominum, vt poterat ex aqua caput eius eleuabat, quem viuere adhuc arbitrabatur, quibus enim potuit modis gratias referre enixus est, quod ab eo enutritus & dilectus esset.

De Cane Iasonis Lycij.

Iasonis Lycij canis, posteaquàm dominum suum conspexit mortuum esse, omni cibo abstinuit, ne ei superuiueret, à quo dū viueret singulariter amatus fuerat. Eo enim modo, quo ipsum natura permisit, gratum se in dominum pro illius in se beneuolentia testari voluit. Cuius exemplo ostenditur, quàm sceleratè faciant ij, qui illos, qui bene de ipsis meriti sunt, male habent, aut etiam perdunt.

De canibus Lysimachi regis & Hieronis.

Non minus etiam se gratos ostendere Duridis canes in regē Lysimachum, & Pyrrhi in Hieronem. Nam cū dominis

perchari fuissent, vt eorum amori responderent, in ipsorum dominorum rogos se iniecerunt. Vt dominos in morte non desererent, á quibus cum viuerent nunquàm discedebant.

De alio cane.

Scribit Ambrosius in Hexęmero canem domini corpus noctu á milite in Antiochia occisi, semper custodiuisse, iuxta vt poterat gementem. Ad quem spectandum, quia res mira videbatur, cum postridie multi conuenissent, atque in eis is esset, qui eam cædem patrârat, quia ignotum se cæde noctu peracta arbitrabatur, á cane dentibus comprehensus, cum insuper latratu vrgeretur, & ipse præ animi conscientia plurimum perturbaretur, suspicionem perpetratæ cædis fecit. Itaque captus, á magistratu confessione criminis extorta, mulctatus est.

De equo Antiochi.

In omni animantium genere homini exempla ostenduntur, vt ipse quoque ad eam virtutem ardentius accendi possit. In equum Antiochi regis, Centaretus Galata, cum regem in prælio occidisset, conscendit, quo facto, visus est equus sentire tergo suo domini hostem insidere, itaque dentibus apprehenso freno, ita vt nulla iam ratione habenis regi posset, ad altissimum saxum citato cursu contendit, atque ab eo, se, insidentémque simul hostem, præcipitauit, sua domini sui mortem vltus.

De Aquila & Virgine quadam Sestia.

In vrbe Sesto, nutrita á virgine aquila, vt educationis gratiam referret, aues quas captabat, ad virginem deferebat, & cum postea virgo decessisset, eodem rogo quo illa ardebat, vltro in eum deuolans, cum virgine combusta est.

De Aspide atque Ægyptio.

Aspis in Ægypto, in domo pauperis enutrita, illic peperit, & cum vnius filiorum morsu interemptum hospitis filium vidisset, hæc serpens filios suos omnes occidit, neque vltra in ea domo conspecta est. O admiranda Dei virtus! Aspis fera hospiti suo gratam se, etiam filiorum morte ostendere voluit, & homo qui rationale animal est, aspide persæpe longè crudelior, hominem & hospitem perdet!

De Panthera.

Feritate insigni inter bruta omnes pantheram putant, & tamē á Demetrio physico traditum est, cum in fossam pau-

theræ catuli cecidiſſent, matrem in celebrẽ viam profectã, cum hominẽ conſpicata eſſet, qui Philenis philoſophi parens fuit, leniter vt poterat mordicus apprehẽſa eius veſte, ad locũ in quẽ catuli conciderant deduxiſſe. Et quanquam vir ille haud leui timore tenebatur, tamẽ qui aliter non poterat, ad locũ perueniſſe, vbi ſtatim cauſam agnouit, quæ feram vt eum illuc deduceret, impulerat. Itaq; ei catulos ab foſſa eduxit: cuius meriti vt gratiam referret, per totum illud iter hominem proſecuta, ab aliis eum feris hoſtibúſque defendit.

De Elephanto.

Cum Pyrrhus vrbẽ Argos irrupiſſet, elephas inter alios vnus Victoris cognomẽto, in vrbis porta, magiſtrũ à quo regebatur mortuũ præſenſit, cuius rei dolore percitus, ſine diſcrimine amicos hoſtéſq; vrgendo inter hoſtes progreſſus prius nõ deſtitit, quàm magiſtri corpus adinuenit. Captũ autem proboſcide ac dentibus retro in tutum ab hoſte locum retulit. Et militem non pudebit in hoſtium poteſtate interdum domini corpus deſerere, cum belua ingenio fera, tanto labore periculoque ſuo magiſtrum redimere voluerit?

De Leone & Androdo Seruo, & aliis animalibus.

Appion Polyhiſtor Græcus, vir doctiſſimus ſcribit, quemadmodum A. Gellius in noctibus ſuis refert, mirum in modũ leonem quendã gratũ extitiſſe erga ſeruũ, nomine Androdũ, quem ipſe ad beſtias damnatũ vidiſſe affirmat. Is Androdus cũ leone in theatro poſitus, quia morti dãnatus erat, præ timore penè exanimis iacebat, cui leo appropinquans, magna totius populi admiratione, manus & crura lambere & cauda quantum poterat blandiri cœpit, quare miſer Androdus reſumpto animo, cũ ex hoc leonẽ agnouiſſet, ipſe quoq; leoni cœpit blandiri. Itaque cum admiratione capti omnes eſſent, à Cæſare vt Androdo ignoſceretur, petierunt. Annuit Cæſar, deductúmque ad ſe Androdũ rogauit: Quæ huius rei cauſa fuiſſet? cui Androdus in hęc verba reſpondit. Gubernante Africam domino meo, nimiis verberibus ab eo profugere coactus, in Africæ deſerta me contuli, ibíque forte in quoddam antrum me recepi, haùd multo poſt leo quoque in eãdem ſpeluncam venit, qui querula voce pede ſe debilitatum oſtendebat, vnde perterritus

penè concidi. Sed tandem à leone conspectus, qui pede sublato querulus ad me venit, & si vehementer terrore mouebar, cũ alia mihi consulere ratione non possem, necessitatem in qua constitutus eram in virtutem audaciámque conuerti. Manu feræ pedem apprehendi, atque conspicatus in eo confixam grandem spinã, vt melius potui à pede euulsi. Itaque ab eo die fera ex venatione sua partem meliorẽ mihi semper impartita est. Ego autem trienniũ cum ea moratus, non alio cibo, nisi quem leo afferebat vixi, eum in sole quia ignis copia nulla erat, decoquens, Sed cũ hæc vita grauis mihi videretur, profecto in venationem leone, spelunca egressus, haud longè abij, cũ captus ad dominũ quem antè habebam perductus fui, qui me ad bestias damnauit: & nunc ab hoc leone agnitus, ex signis eum ipsum esse aduerto, quo cum in antro vt dictum est trienniũ vixi. His auditis populus Romanus, à Cæsare serui liberationem impetrauit, & simul vt cum libertate leo quoque ei munus daretur. Quem seruus dum per orbem ductaret, lucri ad vitam sustinendam adiutorem habuit. Huius leonis exemplum adducere nos facilius in sententiam potest, vt credamus sanctum Hieronymum ad onera ferenda parentem habuisse leonem, quem pede debilitatum veluti hic, de quo diximus, ipse curauerat. Item vt Machario Ægyptio heremitæ, leæna cuius catulos oculis captos, cæcitatis damno liberârat, quemadmodum Ruffinus scripsit, pecudum ferarúmque aliarum, vt inde indumenta conficeret, pelles detulisse.

RECENTIORA.

De Flauio Valerio Martiano Imperatore.

Ad recentiora gratitudinis exempla transituri Flauium Valeriũ Martianum, primum citabimus. Nam cum adhuc in priuata fortuna eques, in Lycia à Taciano & Iulio fratribus apud quos hospitio susceptus erat, grauiter laborans, ingentia beneficia accepisset & inde profecturus, mutua quoque pecunia adiutus esset (hæc enim reuerentia in eum moti præstiterant, quod dormienti, per æstatem in agro, aquilam in aëre leniter se mouentem, patentibus alis solem auertere viderant) vt ad Imperium euectus est, omnibus postpositis, Lycios ipsos fratres vocari iussit, alteróque Illyrico, altero Constantinopoli præfecto, datis aliis quoque munerib.

non vt plerique solent in tam sublimem euectus gradum, beneficiorum, quæ in parua fortuna acceperat oblitum se ostendit. Præclaro enim exemplo, per eum omnibus in mẽtem reuocatur, persæpè collata etiam in humilis fortunæ homines beneficia, ob fortunæ varietatem plurimùm gratiæ beneficiorum authoribus conferre.

De Admirato Turcarum, natione Arabe.

Non minor quoque gratitudo fuit, Admirati Turcarum Arabis, nam cum Balduinus Hierosolymarũ rex eum in Arabia prælio fudisset, & captã coniugem, cum aliis multis (quia vicino partu grauiter habentem, ne grauitas læderetur vir in itinere reliquerat) in optimo lecto tentoriis circũclusit, seruis quoque atque omnia alia re necessaria adiutã, insuper pro stragula veste, cuius eo in loco copia nulla erat, chlamyde sua cooperuit, atque Admirato eam illæso pudore restituit. Itaque contigit postea Balduino, vt à Turcis acie victus, in vrbem Rhamã immunitam se reciperet, ad eum ergo idem Admiratus noctu profectus, plus accepti beneficij, quàm ob religionis aduersitatem odij, aut etiã prædæ quã sperare posset memor, periculi magnitudinem quæ eminebat, aperuit. Ostendit enim postridie mane Turcas impetũ facere in eum cõstituisse, à quo periculo, si se sequeretur incolumẽ seruaturum eum obtulit, cui cũ oblatis vsurum se Balduinus respõdisset, fidem gratitudinémque simul pro iis quæ antè ipse præstiterat, in Turca expertus est.

De Genuensibus.

Prætereunda non est ingens gratitudo, qua Genuenses Petrum Fulgosiũ proauum tuũ prosequuti fuerũt, cum Genuensis classis Admiratus, aduersus Cyprios inde parta victoria, atq; in potestatẽ redacta vrbe Famaugusta in patriã rediit. Nã præter prædæ partẽ, quæ ei seu Admirato publico decreto obuenerat, decẽ quoq; aureorũ nummûm milia ciuitas addidit, cũ immunitate, qua ipse ac liberi fruerentur. Decreto quoque edito, vt in posterũ quotannis, omnes vrbani magistratus, in gratã victoriæ memoriam, religionis Minorum pallium perferrent, & qui ex Petri recta linea perferendo muneri interessent, omnes, post principem ciuitatis, eo die anteirent. Mirum autẽ videri nõ debet, si posteaquam esse desiuerunt, qui tam grarè magnorum facinorum authores prosequerentur, perrari quoque inueniantur,

qui ingentes victorias parere & sciant & velint.

De Foroliuiensibus.

Insignis quoq; Foroliuiensis populi erga Franciscũ Sfortiã gratitudo fuit, cũ Eugenij quarti Pontificis copiarum dux, in insidias quas Sigismundo Malatestæ Foroliuienses tetenderant, ipse incautus incidit. Nã cũ in ipsius populi manu esset, vt sine ipsorum discrimine caperetur, nõ vt hostilium copiarum ducẽ toruè conspexerunt, sed ceu amico dextera data, omnia amoris signa cum eo ediderunt. Cuius rei causa fuit, quod iussus arma Foroliuiensibus inferre, id quanquam Apostolici legati repugnarent, nisi indicto antè bello agere noluit, villarumq; incendio abstinuit. Quod magno documento esse potest, etiam hosti fidem seruandã esse, & damna nisi necessariò populis inferri non debere.

DE INGRATIS. CAP. III.

De Leonida erga Agidem.

VT contentiones quibus Lacedæmoniorum ciuitas laborabat, cõponerẽtur, vtile putauerunt ciues, vt Leonidas vnus Lacedæmoniorum regũ (duo enim semper regnabant) in exilium mitteretur. Cũ autem Agesilaus in regno suffectus, vt Leonidas occideretur operam daret, Agides alter rex obstitit, nec minus quàm pro salute sua totis animi ac corporis viribus in eo contendit. Verum postea, vt nonnunquam fortuna fert, quæ loco stare nescit, Leonidas in pristinam fortunam restitutus, omnium ab Agide acceptorum meritorum, ita se immemorem præstitit, vt non prima solum suffragia de Agide regni honore deiiciẽdo tulerit, verũ crudelẽ quoque in modũ vnà cũ matre eum in carcere strangulari iusserit, vir prorsus ingratissimus nefandúsque, cum ei vitã ademit, per quẽ ipse suã seruauerat.

De Ptolemæo Ceranno erga Seleucum Nicanorem Asiæ & Assyriæ regem.

Haud minor fuit ingratitudo, qua vsus est Ptolemæus cognomento Ceraunus erga Syriæ regem Seleucum, quẽ nullo pudore deterritus est, vt manu sua occideret, quanquam à patre pulsus (minorem enim natu filium, vt magis gubernando idoneum, in regno suffecerat) in Syria à Seleuco exceptus, diu non sine magna impensa, magno in honore habitus esset.

De Macharide Bosfori rege aduersus Mithridatem patrẽ.

Quanquã erga omnes ingratitudo crimẽ infandum sit, tamen ea, qua in parentes filij vtuntur, haud immeritò non scelesta tantum, sed scelus ipsum nominari debet. Hoc crimine Macharides laborauit Mithridatis Ponti regis filius. Nam cum à parente omnia quæ communiter à parentibus liberi solent beneficia accepisset, & insuper Bosfori regno ab eodem honestatus esset, bello quod Romani aduersus Mithridatem gesserunt, non modo patri auxilio non fuit, sed omnibus in rebus vt hostem prosecutus est. Verũ cum postea Mithridates Macharidem vlcisci coactus esset, mortẽ sibiipsi procurarat Macharides, ingratitudinem qua in patrem peccarat, ipse vltus est.

De Tyberio Cæsare erga Liuiam matrem.

Qua ingratitudine erga patrẽ Macharides peccauit tantorũ in ipsum beneficiorũ authorem, eadẽ Tyberius Cæsar erga Liuiam matre vsus est, nihilominus de ipso, quàm de Macharide Mithridates est, benemeritã. Nam post Augusti mortẽ, semper eam depressit, decretósque ei in morte à Senatu honores, haud obscuro odio abnuit, eius amicos hostili animo prosecutus. Quanquã præterea quæ cõmuni naturæ iure matribus à filiis debentur, ipse illius innumera sustineret officia. Liuiæ enim gratia Augustus Tyberium adoptarat, & eiusdẽ opera ad imperiũ Tyberius cõscẽderat.

De Syracusanis aduersus Dionem.

Neque tam mirum videri, neque tam abominabile potest, si in vno hoc ingratitudinis scelus inueniri contingit. Illud magis mirum detestandumque prorsus cum tota ciuitas in id crimen incidit, quemadmodũ Syracusani fecerũt, qui Dionis opera non sine ingẽtibus eius periculis, magnaque impensa, Dionysij tyrannide liberati, non multo pòst vrbe eum pepulerunt, illique mortis, obiecto proditionis falso crimine, authores fuerunt; qui eis libertatem, cum vitæ suæ discrimine pepererat.

De Atheniensibus erga regem Demetrium.

Non occiderunt quidem Demetrium Athenienses, ipsius ope sæua Cassandri tyrannide liberati. Nam integrum ipsis non erat in eius vitam sæuire, sed contemptu contumeliosissimísque verbis (quo tẽpore is à regibus hostibus, ex eorũ numero qui Alexãdro successerũt, superatus est) apertè

ostenderunt, quanta eorũ crudelitas, si data esset facultas futura fuisset. Experimento vetus adagium confirmantes: Quod penes quos ingens doctrina est, apud eosdem ingẽtia etiam vitia, æquè ac virtutis inueniri solent.

Iterum de Atheniensibus erga Timotheum.

Iidem non minus ingratè se in Timotheum habuerunt, cuius virtute atque opera Atheniensium imperio subactæ multæ insulæ fuerant, cadentibúsque Lacedæmoniis maritimum imperium populus Atheniensis pepererat. Nam cum consiliarium Mnestheo socero Timotheum dedisset, quem aduersus Samios classi præfecerat, & is populo Mnestheum accusasset, quod eius culpa Samo potitus esset, Mnestheus autem in generum crimen reiiceret: ingratus credulúsque nimium populus, pro eo quod imperitiæ Mnesthei aut tempestati tribuendum erat, centum talentis Timotheum mulctauit, & cum Timotheus soluendo non esset, in exilium ire oportuit, vbi haud multò post mortem obiit. Atheniensésque praui iudicij pœnitentia ducti, Cononi Timothei filio, mulctæ nouem partes remiserunt decima ad vrbis muros instaurandos assignata, quos Timothei pater Conon, ex hostium præda construxerat.

De Hebræis erga Moysen.

Non minora Moysis in populum Hebræum quàm Lycurgi in Lacedæmonios merita fuerunt, quin æstimanti lõgè maiora videbuntur, etenim ipsius opera misera Aegyptiorum seruitute liberati fuerunt, Pharaonem fugientes, siccis vestigiis, mare rubrum traiecerant, mari demersos in sequentes hostes viderant. Denique ne omnia commemorem, eius manu diuinam legem acceperant, & tamen creberrimis seditionibus motis Hebræi, seductorem eum prauumque virum appellabant, & ne à lapidatione quidem in eo abstinuerunt.

De Adado Syriæ rege.

Quis nesciat etiã Adadi Syriæ regis ingratitudinẽ aduersus Achab Israëlis regem? quo bis prælio captus, atque amicè habitus ac liberatus, post initam pacem, cum iniuriarum loco beneficia accepisset, iterum Iudæis bellum intulit, atque vt ostenderet quam ingratè Achab regis meritorum memoriam seruaret, milites suos iussit, aliis in prælio quantum possent parcere, vimque in vnum Achab ad eum

perdendum, quemadmodū factum fuit, vertere. Hac gratia pro acceptis beneficiis rege optimè merito relata.

De Cn. Pompeio erga vxorem Antistiam.

Magna quoque Cn. Pompeij erga vxorem Antistiā ingratitudo fuit. Nam cum Syllano bello, eius pater, quod Pompeianus haberetur, interemptus fuisset, eius filiæ Antistiæ, sine legitima causa repudium misit, vt Æmiliam Syllæ priuignā duceret. Syllæ enim fauorem, virtuti & charitati Antistiæ, atque soceri pro se sparso sanguini, antepoſuit.

De Fuluij coniuge erga virum.

Vt ambitio in Pompeio ingratitudinis causa extitit, ita quod zelotypa erat Fuluij vxor, in virū proscriptū crudelis atque ingrata fuit. Nam cū ad eam Fuluius, tanquā ad coniugem, & propterea vt rebatur sui amantem & fidelem (seruam enim liberauerat & coniugio dignatus erat) vt aliquo modo occultaretur se recepisset, mutatam animo atque indignatam, quod alterius fœminæ captum amore suspicabatur, pro coniuge hostem inuenit: ab ea enim Triumuiris accusatus, miserandum in modum periit. Hinc enim quātæ sint zelotypiæ vires deprehendi potest, cum tantorū meritorum, quanta hæc à Fuluio, de serua vxor facta, acceperat, extincta recordatione, ad huius ingratitudinis scelus impietatémque progressa est.

De Augusto erga C. Toranium.

Non fuit ingratitudinis expers Augustus, Triumuir enim Toranium proscripsit, qui patri eius in ædilitate collega, & ipsi pupillo optimus tutor fuerat.

De C. Caligula Imper.

Vt omnibus aliis in rebus immania horrorísque plena Caligulæ principis scelera fuerunt, ita ingratitudinis quoque crimine, non alios modo mortales, verum feras quoq; ipsas immanitate insignes superauit. Id in eo præcipuum erat, quod omnes, à quibus amabatur odio habebat, magis hoc patuit, cum pro eius valetudine, quæ in discrimine erat, quidam se depugnaturum vouisset: Morbo enim liberatus, vt votum solueret exegit, neq; abire cāpo nisi victorem passus est, omni arte enixus, vt qui pro eius seruanda salute, discrimini vitā obtulerat, pro gratia mortē reportaret.

De eodem.

Alium qui vitā pro eo vouerat, cū intelligeret, ad mortē,

ſoluendi gratia voti, nequaquam properare, vinctum pueris tradidit, qui eum per vrbis vicos flagellatum, ab aggere demum præcipitarent. Res profectò non ſolum Imperatore nequaquam digna, ſed quæ ne in truculentiſſimo quidem carnifice commemorari vt de homine debeat. Tanta enim ſæuitia meritus eſt, vt mortales omnes amore in odium conuerſo, & ipſi & ſtirpi eius vitam adimerent, atque ſepultura prohiberent.

De eodem.

Huius ſi ſingula ingratitudinis crimina exequar, vt in omni alio ſcelerum genere infinitum aggrediar opus, & propterea vno tantum adhuc eius exemplo contenti priſci temporis ingratitudini finem faciemus. Caligulam ſi quis in teſtamento hæredem nominaſſet, & poſtea fœliciori fato ſuperuiuere ei contigiſſet, queſtus ſe ab eiuſmodi homine contemptui haberi, percuſſores ei mittere conſueuerat.

RECENTIORA.

De Theodato Gothorum rege erga Amalaſuntham.

Theodatus Gothus, qui Ethruriæ regebat populos, regni particeps, & ſucceſſor ab Amalaſuntha, quæ in Italia Gothorum regina erat, Theodorico patre orta, cum Athalaricus eius filius deceſſiſſet, cooptatus, vt pro tanto beneficio inſignem bonitate reginam promereretur, in inſula, in Vlſiniorum lacu, in carcere eam condidit, ac deinde ſtrangulauit, vt eam morte afficeret, per quam ipſe regnum acceperat.

De Alexio erga Iſaac fratrem Conſtantinopolitanum Imperatorem.

Pari ingratitudine erga fratrem Iſaac Imperatorem Cõſtantinopolitanum, à quo vnicè diligebatur Alexius eſt vſus. Nam quanquã à Turcis culpa ſua captus, ab Iſaac fratre ſtatim magno auri pondere redemptus, dominum ſuũ, nedum fratrem, tanti muneris authorem, vir perfidus ingratúſque, oculis ac imperio ſimul priuauit.

De Philippo Maria duce Mediolanenſi.

Ingratitudine quoque Philippus dux Mediolanenſis erga Beatricem coniugem non caruit. Nam cum adoleſcens

esset, & propter Ioannis fratris immanitatem, magna paterni imperij parte amissa, pars quæ supererat magno in discrimine versaretur, omnium egens, Beatricem Facini Canis militarium copiarum suarum ducis vxorem ipsius Facini hortatu, qui paulo pòst decessit in matrimonium duxit, quia & militum animos, qui ei assueuerant, & pecuniam qua Facinus abundabat, cum nuptiis secum trahebat. Eius igitur ope compositis rebus, quia ætas longè dispar erat, neque Philippo coniunx sed auia superinducta videbatur, vt se graui matrimonio liberaret, Philippus turpitudinis insimulatam, clàm vt aiunt, indicio tamen antè facto interimi iussit.

De Venetis erga Franciscum Foscarum ipsorum ducem.

Illud quoque inter ingratitudinis exempla commemorandum est, quod à Venetis erga Franciscum Foscarum ipsorum ducem patratum est. Nam cum iuxta vrbis morem perpetuum Ducem eum creassent, isque & prudenter, & iustè diù rem Venetam rexisset, paruóque tempore ipsius auspiciis Brixia, Bergomum, Crema & Rauenna imperio Veneto partæ essent, quartum atque octuagesimum ætatis suæ annum, Ducatus autem quartum & trigesimum agentem, causati eius decrepitam ætatem rerum administrationi magno esse impedimento, abire magistratus honore coëgerunt. Quæ iniuria, præ doloris magnitudine, ita hominem concussit, vt vix paucissimos dies superuiueret. Ita qui in tam longo senio diuturnitatem sibi in vita spondere non poterat, erepta ob eam iniuriam pauci temporis vita, magnam nomini Veneto ingratitudinis, atque inuidiæ notam reliquit.

De Iustiniano primo Imp. erga Belisarium.

Quæ verba, cuiúsve eloquium satis vnquam, pro rei indignitate Iustiniani primi Imperatoris, erga Belisariũ narrare ingratitudinem, atque pro merito scelus damnare possit? nullius profectò magis quàm Belisarij ipsius. Nã cùm à Iustiniano per inuidiam falsaque crimina erutis oculis, omnibus opibus spoliatus, in publica via victum mendicaret, aiebat: Nummũ pusillum Belisario date, quem virtus

extulit, atque in imum inuidia coniecit. His verbis prætergredientes omnes acerbè Iustiniani crudelitatis atque ingratitudinis commonebat. Tecum nunc lector cōsidera & diligenter animo repensa. Hinc Belisarij virtutem, victos ab eo Persas, Gothos ac Vandalos, horum populorū reges bello captos, atque ad Iustinianū missos, præterea recuperatas Siciliam, Africā, atque Italiæ maiorem partē, paruo militum numero, minoréque impensa. Item militarem disciplinam lōgo postliminio legibus suis restitutam, demumque animi ipsius integritatem, cū oblato Italico regno abstinuit, atque ad hæc addas, affinitatem qua Iustiniano iūctus erat. Illinc autem ipsum luminibus captum, atque ad mendicitatem redactum, his malis ab eo affectū, cui ipse tam multa, quibus in humanis rebus maius nihil est contulerat. Ira profectò molestiaque nimia (neque hoc dubium) moueberis, & longè magis quàm Belisarius patientia, vt aliis virtutibus insignis, dentibus in Iustinianum fremes, & iis quæ meritus est malis, si in manu tua foret, eū afficeres.

De Friderico II. Imp.

Quis princeps vnquam, quis ve inter Augustos numeratus, tantis & tam magnis à Rom. ecclesia meritis cumulatus fuit, quàm Fridericus? Huius pater Henricus quintus, Siciliæ regna à Celestino tertio assecutus est, deinde imperij diademate insignis factus, moriens hunc Fridericum filium, in prima ætate sub Rom. ecclesiæ tutela reliquit. Eū Innocentius tertius, amanter vt filium aluit, ac post Innocentium Honorius tertius, Rom. imperij titulo decorauit. Tantorum meritorum immemor, Honorium successoresque, ac demum vniuersam catholicam ecclesiam, hostili odio prosecutus, eius omnium temporum hostes crudelitatis acerbitate superauit. Hocque in Rom. ecclesiam animo vir ingratissimus animum egit.

De Rolando Petri Siciliæ regis fratre & Comiola.

In classe quā Petrus Siciliæ rex, Liparitanis auxilio aduersus Robertum Neapolitanum regē misit, cum aliis principibus magnísque viris Rolandus erat, Petri regis frater spurius: qui deuicta à Roberto rege ea classe, in captiuorū numero fuit. Cum autem vt in eiusmodi rebus contingere solet, captiuorum propinqui satagerent, vt captiuitate suos liberarent, eius cladis indignatione motus rex Petrus, quia

Siculorū

Siculorum ignauia paruoque eorum animo amissa classis videbatur, Rolandum fratrem redimere negligebat. Itaque miser carceris pedore tenebrisque macerabatur. Contigit ea tempestate Messanæ adolescentem adhuc fœminã viduam esse, Senensem in magnis relictam opibus, Comiolam nomine Toringam, quæ Rolandi audita calamitate, visa sibi est videre à fortuna viam parari, vt regij sanguinis virum sperare posset, cum ipsa satis fortunarum haberet. Itaque secreto missis, qui Rolandi mentem explorarent, si huius puellæ pecunia è manibus hostium redemptus foret, eam ducturus esset vxorem? vt compertum est, eum tanquam cœlitus missi muneris loco rem hanc accepturum, matrimonio ritè per procuratores stabilito; ipsum duabus auri vnciarum milibus mulier redemit. Reuersus in hunc modum Messanam Rolandus, non modo desponsationem abnegauit, sed ne liberationis quidem officio mulieri gratias agere voluit, præ se qui regio sanguine ortus erat, ceu humili ortam loco ciuem despiciens, cuius si charitas defuisset, in carcere vitam erat acturus. Comiola iusto compulsa dolore, nam & ingentem pecuniam impenderat, & sparsa de matrimonio fama, si id infectum maneret eius nomini notam afferebat, ad Ecclesiasticum tribunal Rolandum conuicit. Itaque rem propinquis & amicis Rolandi improperantibus, tandem is persuaderi sibi passus est, vt Comiolam duceret. In publico igitur conuentu, sicuti in eiusmodi rebus mos est, cum Rolandus arbitraretur se cũ Comiola de nuptiis transacturum, Comiola, vt Rolandi ingratitudini atque ignauiæ par erat, commemoratis suis in eum meritis, illiúsq; in se, quod tam impudenter fidem violasset, ingenti ingratitudine, palam dixit. Se pactioni de nuptiis cum eo renunciare, neque vt tam ignauo homini nuberet, æquum ducere: sed se pro nuptiis virginitatem opesque suas, Dei seruitio dicare. Animus profectò ingenua virgine dignus, vt Siculis, tanto animo, Rolandi ingratitudinem, ac simul cum pudica mente generosum etiam cor suum, ostenderet.

DE PIETATE ERGA PARENTES. CAPVT IIII.

De Antigono Macedonum rege.

CVm prælio captus à Seleuco Syriæ rege Demetrius Asiæ atque Macedoniæ rex esset, Antigonus filius, regni quietus possessor, regiam purpuram lugubri veste mutauit, atque inter continuas lachrymas ad vicinos reges legatos oratum misit, vt pro patris liberatione operã dare vellent. Ipse quoque ad Seleucum misit, qui regnũ, se quoque ipsum obsidem pollicerentur, si carcere patrem liberaret. Qui posteaquam resciuit patrem mortuum esse, ingentem classem instruxit vt ad accipiẽdum defuncti corpus proficisceretur: cum autem nauigans patris corpus obuium habuisset, à Seleuco in Macedoniam remissum, tanto apparatu lachrymísque illud excepit, vt omnes in admirationem cõmiserationémque simul conuerteret. Stabat Antigonus in puppi magnæ quinqueremis, eius apparatus gratia ædificatæ, atra veste indutus, mortuum parentẽ lachrymans, cuius in aurea vrna conditi, inter vexilla ipse continuus spectator erat. Illic cantu aliísque musicis modis defuncti regis virtus insigniáque facinora decantabantur, canentium autẽ voces ad pietatem lamentabiléisq; modos cõpositæ. Remiges quoque remorum pulsum eo ordine ad dolorem exprimẽdum temperabant, vt Corintho classe appropinquante, ipsa quoque saxa ad lachrymas mouerentur.

De Artaxerxe Persarum rege.

Artaxerxes primus Persarum rex, Statyram coniugem ardenter diligebat, quam & si norat matris Parisatæ fraude veneno extinctam esse, tamen penes eum maritalem amorem, materna pietas vicit, adeóque matris iniuriã dissimulauit (quanquã persæpe contrà fieri videatur) vt non modo de vlciscendo eius scelere nihil loqueretur, sed ne minimo quidem nutu, offensæ voluntatis ei signum dederit.

De Alexandro Seuero Imperatore.

Persimilis erga matrem Mameam Alexandri Seueri charitas ac reuerentia fuit, qui nihil questus, tulit vt propter muliebres contentiones ambitiosorum animorum, mater exulatum eius vxorem mitteret in Africam, quam paulò antè ipse ab ea acceperat, maiúsque penè matris in regendo imperio, quàm ipsius arbitrium esset.

De Licophrone Periandri Corinthij tyranni filio.

Periander Corinthius tyrannus, occisa Melita coniuge,

susceptos ex ea filios, ab Epidauro vbi apud maternū auum alebantur, accersiuit. Aui nomen Procles erat, qui priusquā nepotes à se dimitteret, seorsum vocatos, monuit his verbis. Ignorare vos nolo, Periandrum patrem vestrum, sine vllo iure, filiam meā parentem vestram Melitam occidisse. Nullámq; rem vltrà locutus, pueros ad patrem dimisit. Ea verba quæ maior natu filius paruifecit, altius in minoris natu pueri, qui iam sextumdecimum agebat annum, nomine Licophronis animo, tantam indignationem mouerunt, vt posteaquā Corinthum peruenit, nec alloqueretur parētem, nec appellanti responderet. Quaóbrem domo pulsus à Periandro patre, apud quosdā comites alebatur. Cum nec ob id quidem sententiā mutaret, Periander omnibus interdixit, ne eum exciperent. Itaque cum ipsum iam excipere nullus auderet, Licophron in foro, locísq; publicis diuersabatur, iis rebus tantū vitam agens, quæ præ misericordia offerebantur. Cum ne hoc quidem incōmodo Licophron à proposito discederet, tandem à Periandro edictum est, vt sub capitis pœna, nemo eū alloqueretur, neque re vlla iuuaret. Itaque triduum ieiunus Licophron mansit, & cum ad eum postea pater accessisset, & miseriæ in qua erat admonuisset, spe facta si sententiam mutasset, principatus se successorem eum relicturum, filius hæc pauca respondit, Pœnam pater incurristi, quia contra edictum tuum me allocutus es. Vnde magis indignatus Periander, Licophronem in Corcyram misit, & cum iam annosus morti se vicinū putaret, accersiri Licophronem iussit, vt ei Corinthium regnū dimitteret, arbitratus eum ingenio ac virtute alios anteire fratres. Cæterū Licophron immobilis perstans apertè respondit, sibi nunquam mentem dari posse, vt in ea vrbe maneret, in qua is moraretur, qui parentem suam peremisset. Itaque priusquā Corinthum attingeret, hoc ingens Licophronis suæ in matrem charitatis exemplum fuit, sed non minus paternæ quoque in eum indulgentiæ.

De Opij ciuis Rom. filio.

Opius ciuis Romanus, à Triumuiris proscriptus, cum nimio senio debilitatus esset, & filiū haberet, qui domi manere poterat, maluit filius cum vitæ suæ periculo patrem debilitatum, morti quæ domi parata fuisset eripere. Sublatum igitur in collum, magno labore, ab vrbe tulit, sub men-

dici specie latentem, atque cum eo in Siciliam peruenit, vbi Sex. Pompeius proscriptos omnes recipiebat. Tandem hac singulari in parentem charitate à populo Romano patriæ restitutus, insuper ædilis quoque factus est. In eo magistratu cùm bonis spoliato, ad festos ludos edendos, opes nullæ essent, ne is consueto honore careret, theatrales artifices dono ei operas suas dederunt. Ludorum apparatui necessaria, populus quoque Romanus vniuersus, priuatim in theatro tantum ei contulit, vt non modo agendis excellenter ludis sufficeret, verum ex eo, quoque quod superfuit, vehementer ditaretur: à populo Romano mirum in modum laudata ipsius in Opium patrem charitate.

De Metellis patre ac filio ciuibus Romanis.

In ciuilibus bellis quibus inter se Antonius atque Octauius decertauerunt, quemadmodũ sæpe euenit, contigit vt fratres cũ fratribus & cum filiis parentes diuersa acie concurrerent. Itaque postremo prælio, quo apud Actiũ Octauius Antoniũ deuicit, cũ captiui recenserentur, sicuti mos erat, Metellus ad Octauiũ deductus est: cuius quanquam facies propter anxietatem carcerémque à consueta videretur mutata esse, à filio tamen Metello, qui cum Octauio militabat agnitus fuit. Itaque lachrymabũdus statim in patris amplexum cucurrit, deinde lachrymarũ plenus ad Octauiũ conuersus dixit. Hic tuus hostis mortẽ meritus est, ego autẽ præmio sum dignus, quia tibi inseruiui. Oro igitur te, vt pro eo munere, quod mihi à te debetur, hunc serues incolumẽ, & me pro eo occidas. Ea pietate motus Octauius, filio Metellum patrẽ, quanquã infensissimus hostis esset, dono dedit.

De Arriani filio.

Arriani, qui proscriptus erat, filius, cum minimè eius proscriptionis pœnæ addictus esset, & rem & pericula omnia spreuit, cum arte patrem carcere eripuit, & cum eo profugit. Quæ res quanquã fortasse haud magna, præditis pietate filiis videbitur, tamen non omittenda mihi visa est, quod permulti, & priscis temporibus & præsenti quoq; ætate inuenti sunt, qui non vitã modò suam, sed ipsas quoque opes quãquam tenues pluris quàm paternã salutem fecerunt, & scelestiores alij ipsos parentes nõ opibus modò, sed vita quoque priuarunt. Itaque eorũ scelus fortasse de Arriani filio scriptũ charitatis exemplum vt excellentius videatur, efficiet. Nunc

veteribus omiſsis ad recentiores tranſeundum eſt.

RECENTIORA.

De Roſimunda Longobardorum regina.

Alboinus Longobardorum rex, qui primus in Italiam venit, cum Veronæ iuxta immanem gentis morē, in conuiuio ſolenni biberet, in calua Turiſmundi Gepidarum regis filij, qui & ipſe eodem vocabatur nomine, vtpote clarioris hoſtis quem occidiſſet, quanquam ſciret eum Roſimundæ coniugis patrem fuiſſe, tamē quod fortaſſe vino incaluerat, caluam ad coniugem miſit, monens vt cum patre biberet. Roſimunda etſi ante patrem in prælio cecidiſſe norat, à Longobardis cæſum,eam tamen rem, vt cōmunes caſus homines ſolent, perferebat. Cæterum ea propinatione certior facta, Alboini manu patrem interiiſſe, plus paterna charitate, quàm coniugalis thalami facibus mota, patrē vlciſci, & eius rei gratia virum regnumq; ſimul amittere decreuit. Cum autem è puellarū numero, quas in obſequio habebat, vnam ab equite Longobardo Himichildo nomine diligi ſciret, egit vt vocatus in obſcurum cubiculū, tanquam cum amara puella cubiturus, ſecum is, re minimè detecta, commiſceretur. Et vt poſtea quid perpetraſſet eum non lateret aperiri cubiculi feneſtras iuſſit, interminataq; niſi Alboinū virum ſuum occideret, ſe perpetrati flagitij eum accuſaturū, adeò enixè inſtitit, vt is verbis minſque victus, noctu in lecto iacentem Alboinum occideret. Facinore autem perpetrato, Rauennam ambo regno, honore, vitaque paternæ necis vindictæ poſtpoſita profugerunt.

De Alexio Imperatore Conſtantinopolitano.

Cum Iſaac Conſtantinopolitanus Imperator ab Alexio fratre imperio luminibúſq; ſimul priuatus eſſet, Iſaachi filius, et ipſe Alexius nomine, Balduini, atque aliorum principum, qui ea tempeſtate ad Syriacam expeditionem pro Chriſti fide proficiſcebantur, ope adiutus, armis imperium recuperauit. Et quanquam eum omnes Imperatorem ſalutarent, eo nomine abſtinuit, eductumque è carcere patrem in cōſuetum honorem reſtituit, atq; Imperatoriam dignitatem paternæ charitati poſtpoſuit, quemadmodum pro fortuna ſua hic quoque qui ſequitur egit.

De Bernardo Carpio.

Alphonsi secundi Legionensis regis, qui cognomẽto Castus dicebatur, Vermena soror, cũ clam fratre, comiti Sanctio Santillanensi nupsisset, atque ex eo filiũ peperisset nomine Bernardum Carpium, rex sororis matrimonio vehementer perturbatus, eam inter virgines monasterio inclusit, comitem autem cui illa nupserat, perpetuo carceri damnauit, natum autem ex eis filiũ amanter aluit. Qui cum in virum magna præditũ virtute euasisset, meritis atque obsequio primũ liberare patrẽ enixus: vt id non succedere conspexit, Mauris cõiunctus, quid armis efficere posset tẽtauit, neque vnquã viuente Alphonso destitit, neque intermissa vnquam post eum ea opera, cũ Veremundo primo, Ramiro primo, & Ordonio primo, qui omnes eo ordine in Legionensi regno successerunt, tandẽ regnante Alphonso tertio, armis patrem recepit, iam non decrepitum modo, sed cæcum quoque. Tantum enim penes filium paterna valuit charitas, vt neque temporis longitudo eius vinceret animũ, neque aduersa religio quam Mauri colebant, ab incœpto eum absterreret, sed aduersus tam multorum regum potẽtiam, viribus longè inferior, indefesso animo semper contendit, donec voto potiretur, quæ res quantò rarior inter mortales inuenitur, tantò plus laudis Bernardo cõparauit.

De quodam Hispano Toletano.

Inter tã multa insignium virorum charitatis erga parentes exempla, vnum Toletani hominis annectemus, in quo quod fortunæ defuerat, id rei magnitudo æquauit. Huius pater aurarius faber, à Petro primo Castulonis rege, ob falsas suspiciones morti damnatus erat, filius amore erga patrẽ cõpulsus, lachrymis precibúsq; agere nõ destitit, vt seruato patre, ipse pro eo occideretur, quod assecutus vitã amisit, vt in vita eum seruaret, à quo ipse per genituram acceperat vitam, tantò omnibus aliis in hoc charitatis laude præferendus, quantò aliis omnibus rebus vita charior est.

DE PIETATE ERGA FRATRES.

CAPVT V.

POst filiorum erga parentes charitatem, haud immeritò eam quæ esse inter fratres debet, describemus. Etenim

gradu proximior est, & propterea insignia quædã de ea ponemus exempla. Te autem Petre fili diligenter monitum velim, si inter mortales fidus amicus magni est faciendus, thesaurísque omnibus præferendus, longè magis æstimandum eum esse, qui frater est: quia nullum beneuolétiæ vinculum cum eo conferri potest, quod nõ delectus aut cõmodum, sed natura ipsa conciliauit. Diligenter igitur cauendũ est, ne quod natura tam arctè deuinxit, sanctũque in hominibus esse voluit, id ambitione aut auaritia euertatur. Huius igitur amoris magnitudo sequentibus exemplis ostendetur.

De Antiocho qui Accipiter cognominatus est.

Antiochus Accipiter Syriæ rex, cũ de regno cũ fratre Seleuco contenderet, atque à Gallogræcis prælio victũ, atque cæsũ fuisse eum accepisset, plus fraterno amore, quàm bello quod cũ fratre gerebat motus, abiecta purpura omnibusq; regiis ornamétis, atrã inter lachrymas sumpsit vestem. Nec multo pòst, cum resciuisset falsum se de eius morte nunciũ accepisse, pro eius salute in vniuerso regno sacra fieri & diis immortalibus gratias agi, festósque ludos fieri iussit.

De Eumene atque Attalo Asiæ regibus.

Orta falsa fama, Asiæ regem Eumenem, Persei insidiis mortuum esse, Attalus frater, sumpto diademate vxorem eius matrimonium duxit. Sed cum postea Eumenes rediret Attalus autem obuiam profectus, vt venientem exciperet, timoris expers non esset, ob ea quæ falsa inductus fama egerat, Eumenes minimè se commotum ostendens, summissa voce Attalo in aurem dixit. Nolito alias vxorem ducere, nisi àntè certò sciueris, qui mortuus fuerit. Cæterum cum haud diu pòst moreretur, & si ex vxore filiũ procrearat, fratri tamen Attalo vxorem regnumque reliquit. Attalus autem ne fraterna charitate vinceretur, & si ex vxore multos postea procreauit liberos, vnum tamen ab Eumene relictum, in spem regni aluit, & vt aptum regendo vidit, regno ei cessit, diuque post hoc priuatam egit vitam. Horũ enim fratrum pietas apertè fraterna beneuolentia maius nihil esse ostendit, cum postpositis propriis filiis, regno inuicem liberaliter cesserint.

De Pharnace rege Parthiæ.

Pharnaces Parthiæ rex, fratri Mithridati, & si minimè liberis orbatus erat, moriens regnum reliquit.

De L. Lucullo.

Lucius Lucullus senator Roman. quanquam natu maior quam Marcus frater, fraterna charitate compulsus, præter consuetum Romanorum morem, nunquàm magistratum petere voluit, donec ad legitimam ætatem petendi frater peruenisset, propter quam rem, absentes ambos populus Rom. ædiles creauit.

De Catone Iuniore.

Cum in Asia esset iunior Cato, & fratrem Cepionem in Asiam venientem accepisset Thessalonicæ graui affectum valetudine substitisse, & si hyems sæuiebat, neque satis idoneam haberet nauem, tamen vrgente fraterna pietate, cum duobus solis comitibus, mari hyberno se tempore credidit, & ad visendum fratrem perrexit. Quem cum mortuum offendisset, non satis duxit ingentibus lachrymis (fortasse plusquam Philosopho homini æquum esset) prosequi funus, ingenti apparatu atque impensa procurauit, neque eam impensam cum nepte in diuidenda hæreditate computauit.

De Timoleonte Corinthio.

Ingentem fratri Timoleon Corinthius, amorem ostendit, cum inito aduersus Argiuos prælio fratrem qui vulneribus confectus in terram ceciderat, saltu transgressus clypeo suo protexit. Et quanquam illic ipse quoque permulta accepisset vulnera, nunquam se in tutum locum, nisi fratre recepto vestigia mouit, plurísque illius quàm suam se facere salutem ostendit.

De vxore Itaphernis Persæ.

Inter tam multa fraternæ charitatis exempla, haud iniuria vnum è sororiis annectemus, vt palàm fiat, in omni sexu hanc sanctam beneuolentiam locum sibi vendicare atque laudem comparare. Persarum rex Darius, ob quædam crimina Itapherně filiósque, atq; omnes ex eius gente morti damnarat, Itaphernis vxor, cum ad Darij palatium profecta, planctu lachrymísq; omnia repleret, Darium ad commiserationě mouit. Itaq; misit qui dicerent, regem vitam ei dono dare vnius dănatorum quě maluisset: mulier fratrem petiit, qui in dănatorŭ numero erat. Miratus Darius quod fratrě viro ac filiis prætulisset, causam ab ea petiit, quæ respondit, Se cŭ patre careret, fratrem, si hunc amisisset vltra sperare non posse, sed cŭ adhuc viridi ætate esset, & virum

inuenire & ſperare liberos poterat. Quo reſponſo motus Darius, quia fraterna charitate ac prudentia plenũ erat, præter fratrem mulieri maiorem quoque natu filium dedit.

De Dyetento & Fratre Cappadocibus.

Cũ Adiatorigẽ Cappadocẽ regulum cum vxore liberiſque Auguſtus bello cepiſſet, Romãque in triũphum duxiſſet, decreuit, vt cum maiore natu filio pater occideretur. Quamobrẽ cùm miniſtri ad hanc rem deſignati peterent, quis ipſorũ fratrum natu maior eſſet, vehementer inter ſe contendebãt, vtroque maiorẽ ſe eſſe aſſerente, vt alterũ fratrẽ morte ſua ſeruaret. Et cum diù in hunc modũ pietate inter ſe cõtendiſſent, vix tandem Dyetẽtus matris precibus, quæ per eũ facilius ſe ali poſſe videbat, ceſſit, tulitque vt pro ſe minor tanquã natu maior moreretur. Re poſtea ab Auguſto intellecta, non modo factum indoluit, verumetiã illum qui ſuperſtes fuerat, cum matre honeſtè habuit. Tantũ teuerentiæ & bonæ exiſtimationis, etiam inter ipſos hoſtes, hoc fraternæ charitatis ſanctum nomen comparare ſolet.

De P. Rutilio.

Ad feruida magis fraternæ charitatis exempla tranſeuntes. P. Rutilium attingemus, qui quanquam leui affectus valetudine domi cubaret, audita fratris repulſa in conſulatus petitione, mortuus inuentus eſt.

De Ligariis.

Duo Ligarij fratres in triumuirali proſcriptione nominati, cũ ambo eodẽ in loco laterent & ſomnus eos oppreſſiſſet, alter eorũ mortuus eſt inuentus. Fugiens alter vt alterũ occiſum eſſe accepit, à põte ſe in Tyberim præcipitauit, adiutúſque à piſcatoribus, qui propè eum locũ erant, arbitrantes, aut lapſum fortè, aut deiectũ in amnem alterius opera fuiſſe, vehementer enixus eſt ne inde traheretur. Et cũ ita inter eum piſcatoréſque contenderetur, ſuperuenere, qui proſcriptorũ diſquiſitionẽ procurabant, ab ipſiſq; vt optabat, occiſus fuit.

De duobus aliis proſcriptis.

Non minori duos proſcriptos fratres, inter ſe charitate fuiſſe Appianus ſcribit: quorum alter cum à militibus captus eſſet, alter qui ſe proſcriptum ignorabat, ad eos profectus, magnis precibus orabat, vt dimiſſo fratre ſe pro eo occiderent, verum vt cognouerunt ipſum quoque proſcriptum eſſe, vtrunque interemerunt.

De Iona Hebræo.

A tam ardẽti charitate ad remissiorẽ aliquantò transituri, Ionæ Hebræi mentionẽ faciemus. Cui cũ Agrippa Iudæorum rex, Pontificatũ max. daturus esset, accipere nunquàm voluit, sed magno studio precibúsque ingentibus cum fratri, quem meliorem se aptioremq; esse dicebat, impetrauit.

De Tito Vespasiano Imperatore.

Quanta etiam Titus Vespasianus imperator in Domitianum fratrem charitate fuit? nam quanquam sciret eum de se immodestè loqui, exercitúsq; ad rebellionem sollicitasse tamen ob id, in minore eum existimatione non habuit, neque ab aliis haberi voluit, consortem eum ac successorem imperij appellans. Cum præterea seorsim ab aliis habitum non sine lachrymis ac magnis precibus obtestaretur, vt in se eo amore esse vellet, quo ipse eum prosequebatur. O charitatem fraternam, profectò ingentem, maiorem natu fratrem qui rerum potiebatur, non modo tanta in fratre perferre, verũ adeò quoq; clemẽter atque humanè cũ eo agere!

De Iazate Adiabenorum rege.

Iazates Adiabenorum rex quanquam quatuor & viginti filiorum pater esset, vni tamen moriens Monobazo fratri regnum reliquit.

RECENTIORA.

De Luiba Gothorum rege in Hispania.

Luiba Gothorum rex in Hispania, secundo regni sui anno, Lenogildum fratrem hæredem ac successorem regni cõstituit, & aliquod tempus ante obitum seruata sibi tantum Narbonensi prouincia, reliquis regni partibus ei cessit.

De Ramiro Primo, qui Decimus in Hispania post Arabum aduentũ regnauit.

Nónne Ramirus quoq; fratris sui Garsiæ amans fuit, cui cum in Hispaniæ regno iam ex parte de Arabum manibus recepto (quia primogenitus erat, vt mos est, antelatus fuisset) sponte sua, regni socium asciuit, cum plus apud eum regni in communicatione fraternus amor quam ambitio posset: quæ non fratrum modò, sed parentis quoq; filiorum extinguere charitatem solet.

De Heliodoro qui Pius dictus est Britannorum rege.

Clarius fraternum amorem Heliodorus Britannus, osten-

dit,ob quam rem Pij postea cognomentum adeptus est , & idcirco locum ei hîc dedimus. Quanquam ob temporũ rationem inter priscos cõmemorandus fuisset,aliquanto enim Iulij Cæsaris ætatẽ antecessit,sed qui arei similitudine cum Ramiri exemplo coniunctionem magnam habet, item quia nulli penè cognita eius historia est, inter recentiores poni debere visus est.Hic à Britannis fratri Archigallo suffectus quem populi ob nimiam crudelitatem atque auaritiam regno pellere coacti fuerant, in sylua venationi intentus , in ipsum fratrem incidit,in quo afflictam fortunam,lacera vestis squallórque satis testabatur: quem vt agnouit, quanquã sciret antea vi,atque arte enixum , vt in regno restitueretur, tamen amanter complexus, occultè in Aldeludum vrbem deduxit, vbi simulata ægritudine tanquam testamento suas atque regni res ordinaturus regni proceres ad se vocauit. Et cum singulos priuatim alloqui velle ostendisset, captis vt in cubiculum singuli ingrediebantur, omnibus mortem interminabatur,nisi fratri pepercissent,& assentirentur,vt per ipsum in regno restitueretur.Et cum omnes per hunc modum in sententiam deduxisset,rem postea corã omnibus aperuit, atque Archigallum in regnum restituit, cui & post paucos annos mortuo,& cum ingenti gloria successit.

De Cicho Ordelapho.

Ingens quoque Cichi Ordelaphi Foroliuiensis fraternus amor fuit,erga fratrẽ suum Scampettam, qui captiuus in regis Roberti manu in Castricari arce custodiebatur, Forumliuij quoque vrbem idem rex obtinebat,quo tẽpore vinario vase latens Cichus , curru in vrbem bubulco rem ignorante deductus est,amicorúmque ope adiutus,per hunc modũ vrbe potitus , magno auri pondere fratrem redemit, atque ei statim vrbis principatum restituit. Quantum ei Pinus frater dissimilis fuit? qui salutis anno quadringẽtesimo septuagesimo sexto , post mille, Cicho fratre principatu deiecto causa fuit,vt Foroliuiẽsis res,in externorũ manꝰ perueniret.

De fratribus Vitellius.

Non minus memoranda , rariórque etiam inter Vitellios fratres Ioannẽ,Camillum,Paulum,& Vitellosium,Nicolao Vitellio natos , in Tifernate vrbe primario viro , fraterna charitas fuit:nam patris primo,deinde eo mortuo,illi ex fratribus,qui inter eos natu maior erat, dicto semper audientes

fuerunt. Nam & si inter eos, qui in Italia arma ferrent, exercitúsque ductarent, ob virtutis magnitudinē insignes habebantur, magnísq; stipendiis conducebantur, tamen etiā ductis vxoribus, patriū nomen assecuti, ne minima quidē inter se ambitione laborarunt, neque prorsus vlla amoris offensio cū eis intercessit, maioreque natu inter ipsos moriente in ætate proximiori imperandi maiestas transferebatur. In cæteris nulla re inter se dispares erant, adeò vt inter fratres, par eis exemplum inueniri posse, diffidam.

DE CHARITATE ERGA PATRIAM.

CAPVT VI.

CVm multi propter patriæ charitatē nō opes modo, verū vitā quoq; ipsam profuderint, eiusmodíq; hominū laudib⁹ fama nomēq; efferatur, Iure credēdū est post deū mortales hanc vnā habere, cui maiorē nauare operam debeant. Quod vt apertiùs ostendatur, nōnulla de ea exēpla ponem⁹.

De Lycurgo Lacedæmonio.

Lycurgus ordinandis scribendísque legibus, quibus Lacedæmonij viuerent, præfectus, cū eas diligenter scripsisset, populo ostendit sibi Delphos eundū esse rerū gratia ad eas leges pertinentiū. Et ne interea dū abesset, incœpta iā per leges turbarentur, populū iureiurando adegit, se contra ipsas non iturū, quoad Delphis Lycurgus rediisset. Profectus igitur, cū responsum ab Apolline accepisset, leges ab ipso rectè conditas esse, ne Lacedæmonē ipso redeunte populus sacramento se solutum arbitraretur, decreuit antè perpetuò à patria exulare, quàm redeundo salutem Lacedæmoniorum, quæ legibus illis constabat in discrimen adducere. Itàque monitis Lacedæmoniis quæ responsa ab oraculo accepisset, sibiipsi ne in patriam rediret mortem cōsciuit. Maiori charitate patriam quàm vitam suam prosequutus.

De Anchuro Midæ regis Lydiorum filio.

Cum regnante Mida apud Phrygios ingenti hiatu terra apud vrbē Celænon patuisset, indéque vis aquarū, quæ ingēs eruperat & ædes & mortales permultos absorpsisset, monit⁹ est Midas rex oraculo, Si in eum hiatum res admodum preciosa demitteretur, humum in consuetam faciem reuersurā. Cum autē demissis in eum locum gēmis auroque ad pristi-

nū ſtatū terra nō rediret, Ancharus Midæ filius, patriæ quàm ſalutis ſuæ amantior, interpretatus oraculum in hanc ſentētiam. Quod vitæ hominis conferri res nulla inter humanas poſſit, prius patrē vxorémque cōplexus, in eā voraginem, vt Caliſthenes in hiſtoria tradit, equo inſidens ſaltu ſe demiſit.

De Spartio & Bulide Lacedæmoniis.

Cū Lacedæmonij Xerxis caduceatorē interemiſſent, grauíque peſte laborantes, ob eā cædē morbo illo ſe affectos arbitrarentur, exiſtimarunt ipſorū malorum ſe finē nunquàm habituros, niſi prius pro cæde violatóque iure gentiū Xerxi ſatisfeciſſent. Itaque edixerunt, Si quis pro patria mori vellet is ad Ephoros (ita eorum magiſtratū vocabant) ſe conferret. Spartius Bulidéſque Lacedæmonij oblati ſe morituros in Perſidem vſque ad Xerxē profecti ſunt, & rem ordine narrantes propter quam ad ipſum iuerant, ad corrigendā caduceatoris cædē, violatúmque ius gentiū morituros ſe obtulerunt. Eam rem plurimū miratus Xerxes, non ſolum iniuriæ ſatisfactionem, cū vita dono eis dedit, verū ingentibus quoque promiſſis apud ſe eos retinere contendit. Cui vterque reſpondit in hæc verba: Quam rem arbitraris ô rex tanti apud nos eſſe poſſe, vt à patria nos ſeparet, cuius gratia tam longum iter emenſi vitam ipſam effundere voluimus?

De quodam Prænestino.

Cum iuniorē Mariū ciuili bello Sylla ſuperaſſet, in Prænestinos ſæuire cœpit, & quò magis iram ſuā ſatiaret, interimi ſeparatim ſingulos iubebat, ex quorum numero vnum tantū familiarem ſuum ſeruauerat. Demum mora & tam diù ſpectandi faſtidio affectus imperauit, vt vnà omnes interimerentur. Imperio audito, Prænestinus cuius vitæ parcebatur, cum iam deſperaret alium ſeruari poſſe, quod antè in diuturnitate perpetrandi ſupplicij fore non diffidebat, ira inceſſus, ad Syllam ſe conuertit, dixítque, Nullo modo per eum viuere velle, qui ex toto patriç ſuæ euerſor eſſet: ſéque in numerum morti deſtinatorum recepit.

De C. Mario Conſule.

Syllæ facta mentio, ſecum C. Marij recordationem trahit. Ei cū aduerſus Cymbros prouincia eſſet deſignata, in ſomnis monitus eſt de hoſtibus victoriā reportaturū, ſi filiā Calphurniā ſacrificaſſet. Id egiſſe eum Dorotheus Græcus libro tertio Italicarum rerum tradit. Cymbrorum quidem victo-

rem euasisse, nulli qui eius gesta legerit dubium est.

De Erectheo.

Cum Erectæus graui bello cũ Eumolpo contenderet, deorum responsis monitus est, victoria de hoste potiturum, si propriam filiam immolasset. Patriæ igitur charitate incensus, vxori Praxitheæ rem communicauit, peractoque sacrificio victor euasit, se priusquã hoste superato: paternũ enim in filiam animum charitatis in patriam magnitudine vicit.

De Matre Cleomenis regis Spartani.

Fœdus cum Ptolemæo Ægyptio rege Cleomenes Spartanus rex, aduersus Antigonum Asię regem atque Acheos iniuerat, matrémque ac filium mansuræ cum eo fidei, id est, ipsum sine eo pacem cum hoste non facturum obsides dederat. Cum autẽ mater eius resciuisset, Cleomeni pacẽ Acheos honestissimis conditionibus offerre, scripsit, ne propter vetulæ corpus, eam pacem omitteret, quam patriæ honestam salutarémque duceret. Maiore enim animo, quam pro fœminæ captu, vitam pro patria obtulit.

De M. Bruto.

Persæpè æquè videtur graue acceptarum iniuriarum indignitati, ac ipsi vitæ cedere, idcirco prætereundum minimè videtur, M. Bruti facinus. Nam cũ Syllano bello, Pompeius Mutinæ Bruti patrem occidisset, & bello, quod postea inter Cæsarem Pompeiumque ortum est, videret Brutus id Cæsarem eniti, vt patriam opprimeret, pluris patriæ, quàm suam fecit iniuriam. Itaque patriæ quod à Pompeio acceperat iniuriarum condonauit, atque in ipsius partes, quem nunquã ad id tempus alloquio dignatus erat, se contulit.

De Cassio Cherea Tribuno.

Patriæ Brutus iniurias suas condonauit, at Cassius Cherea vitam ipsam, cùm neque inde præmium speraret, neque iniuriis compulsus, aut vt alicui inseruiret, cum animum induisset. Sola enim in patriam charitas eum mouit, vt Caligulam qui eam crudelissimè dilacerabat, manu sua occideret cuius rei nunquam adduci potuit vt pœniteret, & si ob eam rem ipse morte affectus fuit.

De Pub. Rutilio Romano.

Clarè Rutilius quoque quãta ipsius in patriam charitas esset, ostendit. Nam cum exulem ipsum amicus moneret, parari ciuile bellum, vnde reditum in patriam breui sperare

poſſet. Reſpondit ei, Quibus te incommodis vnquam affeci, quod mihi maiori acerbitate reditum in patriam, quã inde profectus ſim, exoptare, oſtendis? Ciuium enim meorum quietem pluris quàm reditum meum facio, malóque vt exilij mei eos pudeat, quàm vt propter reditum meum patria defleat. O verè Roma. homine dignũ verbum, in quo priſcorum exemplorum fine facto, ad recentiora tranſibimus.

RECENTIORA.

De Flauio Valerio Zenone Imperatore.

Cõſtantinopolitanus Imperator Zeno, cum apud Chalcedonẽ bellũ gereret, vt accepit ab Verrina ſocru, fratrẽ Baſilicũ Imperat. eſſe creatũ, etſi permulti vt Cõſtãtinopolim rediret hortarentur, ſpe data armis in Imperiũ rediturũ (quia ea res permultis in vrbe moleſta acciderat, ſumpturos ſe pro eo arma pollicebantur) patriæ charitate motus, cuius quietẽ Imperio potiorem ducebat, reſpondit: Nolle vt ſui gratia inter ciues arma mouerentur, atque vt omnes ſuſpicione liberaret, in Iſauriam ſe recepit. Vnde haud multò poſt depulſo Baſilico, populus eum reuocauit, atque Imperio reſtituit. Rarum profecto exemplum & cuius memoria celebretur dignum, pluris patriæ quietem, quàm Imperiũ facere, quod à multis etiam vitæ propoſitum fuit.

De Farinata Vberto equite Florentino.

Scipionis facto haud diſſimile fuit, quod Farinata Vbertus eques Florentinus egit, qui vnà cum cæteris Gibellinæ factionis, vrbis recuperata adminiſtratione, de firmando ciuitatis ſtatu, in conſilio erat: Miſſis ad fœderatas ciuitates legatis, quia imminere bellum putabatur, multi in eam ſentẽtiam ibant, vt deſerta vrbe, quàm propter Guelfi nominis multitudinem diu ſe retẽturos diffidebant, ciues omnes, qui tum in vrbe erant, in propinquas, eoſdem maioréſque etiam honores quam Florentiæ habituri, migrarent. Surgens igitur Farinata magna voce, Se nunquam paſſurum dixit: vt ſe præſentẽ patria deſereretur, pro qua vitam effundere paratus erat, atque in hæc verba conſilium dimiſit, pluſquam ſe ipſum diligi à ſe patriam oſtendens.

De quodam Sarraceno.

Non minoris faciendum eſt, vt quis pro patria certæ morti ſe offerat, quam vt pro ea vitã ſibi adimat. Quemadmodũ

in Syria Sarracenus quidā egit: quo tēpore Gotifredus Bolionius, ac comites eius, pro Christi fide in Syriā traiecerūt. In medio enim foro Tyri vrbis, principē Cōradū Bonifacij Mōtis ferrati Marchionis filiū occidit, statimque ipse quoque eodē in loco occisus est. Nam cū videret ob singularem Cōradi virtutē, magna Sarracenis inferri dāna, voluit moriendo patriæ ac gentis suæ legi, tanta virtute præditū hostē adimere. In hoc Scæuolæ Rom. tantò præferendus, quantò fœlicius rem quam susceperat, transegit.

De alio Sarraceno.

Alius quoque Sarracenus eodem studio compulsus, Eduardum Britannicum regem, qui Ptolemaide aduersus Christi hostes Christianis in præsidio erat, secretum colloquium ab eo petens, occidere tentauit. Sed Eduardus audacia periculum discussit. Nam & si duo vulnera à Sarraceno accepit, ei tamen manus iniecit, vitam suam perempto Sarraceno seruauit.

Item de alio.

Parentum quoque nostrorum ætate missus à Sulthano Sarracenus, vt sub prætextu ferendarum literarum, Iacobum Lusignanum Cypri regem confoderet, arbitratus se eum interemisse humerum gladio traiecit, captúsq; atque acerbissimis tormentis discruciatus, ingenti animo, quia id se patriæ præstitisse dicebat, vitam egit.

De quodam Mauro Betica incola.

Parem erga patriā temporibus nostris charitatem, Maurus quidā in Betica ostendit. Nam cum Ferdinandus & Elizabeth Castulonenses reges Malacham vrbem à Mauris in Betica possessam obsiderent, fretus quidam Maurus eius regionis incola, se patriā eo bello liberaturum, si regem reginamq; bellum inferentes, interimere potuisset, finxit se cōditiones ferre, quibus finiri bellum posset: atq; ita ad Hispanorū castra venit. Qui dū postea ad reges deduceretur, in tentorium ornatissimum, cuiusdam Hispani principis vocatus, cū vxore cubantis, & audire quæ Maurus perferret cupientis, ornamentorum specie deceptus, regem & reginam putauit esse. Et veluti nouus Scæuola, in vtrunque impetu facto, quanquam vulneribus eos affecisset, tamen ministrorum interuentu prohibitus, quod decreuerat explere nequiuit.

De Fœliciano equite Pannonio.

Audax quoque animus atque in patriã charitas singularis fuit, Feliciani equitis Pannonij, cũ indignatus, quod Panno-niæ regnũ, ad exterã gentẽ, id est ad Carolũ Robertũ Martel-li Galli filiũ peruenisset, Carolũ regẽ, cum coniuge ac liberis occidere decreuit. Solenni igitur Paschæ die quo mos erat vt reges liberíque eorũ vnà vescerentur, rege, vxoréq; Eliza-betha, Poloniæ regis filia, vulneratis, cũ Ludouicũ Andreã-q; eorũ filios petere vellet, ab iis qui astabãt ꝓhibit⁹ occisúsq;, feri animi ob patriç charitatẽ cogitata explere nequiuit.

De Simone Vignoso & quibusdam alius Genuensibus.

Finẽ facturus exemplis, quæ de ciuiũ in patriam charitate hactenus narrata fuerunt, vnũ virorum Genuensiũ, quia cõ-munis patria, vnde nobiscũ orti fuerunt, hoc poscit, annecte-re decreui: neque enim aut publicanis, aut seruorum domi-nis, aut etiã equestris ordinis hominibus, de quibus Maxim⁹ Valerius scripsit cedere videtur, sed potius illa longè anteire. In vrbe Genua, duce Ioanne Morta, cũ instruere classem ne-cesse esset, neque ad instruendam classem è publico pecunia vlla, in promptu esset, edictum propositũ est: Si quis tũc pri-uata pecunia, onus instruendæ classis subire vellet, intra bre-ue tempus, ei pro impensa quæ facta foret, ciuitatem satisfa-cturam. Ea re moti nouẽ & viginti ciues plebæi, quorũ pri-marius Simon Vignosus fuit, singuli singulas triremes, pri-uata pecunia instruxerũt. Cum autẽ postea per Cycladas na-uigarent, in publicam expeditionem, propter quam instru-ctæ fuerant, non amplius necessariæ, quia ea tẽpestate Chios insula à Græcis tenebatur, petere eã, atque in eius Imperium redigere decreuerunt. Eo quoque tempore, in orientẽ Vien-nensis Delphinus tendebat, qui cũ Genuensem classem Chiũ petere velle intelligeret, Simoni dena aureorũ milia annua, & alijs triremiũ dominis, triginta milia semel tantũ obtulit, ad resarciendã impensam, quã in classem fecerant, si ei, vt in-sulã illam peteret, permisissent. Quãquã omnibus ipsis inte-grũ esset, neq; enim amplius ciuitatis nomine classis teneba-tur, conditionẽ quæ offerebatur accipere, tamen propter pa-triç vtilitatẽ, Delphini postulata abnuerunt, & Chiũ profe-cti, ipsi insula vrbis Genuæ auspicio potiti sunt salutis anno trecẽtesimo quadragesimo sexto supramille, atq; insulç pro-uentus sibi, ad impensam quã fecerãt resarciendã retinuerũt.

DE PARENTVM INDVLGENTIA erga liberos. CAPVT VII.

De Catone Seniore.

POst patriæ charitatem quædam aliæ amoris species eárúmque exẽpla subiungenda sunt. Itaque à parentum in filios charitate, quæ amori qui patrię debetur proximior est, inchoabimus, Catonémque seniorem in hac re principem citabimus, cuius nunquam tantæ neque tam multæ fuerunt occupationes, vt cum recens natus Cato filius lauandus esset, omnia non relinqueret, vt ipse lotioni semper interesset. Cui posteaquam ætas ad discendum idonea fuit, nunquã aliũ quam se magistrũ dare voluit, & cum ab amicis moneretur, vt eã curã alicui erudito seruo traderet, respondit, Ferre se non posse, vt seruũ inspiceret filio aures diuellicantem. Cũ prætérea illud quoque spectaret, ne cuiquam seruo filius literariam institutionem deberet. Qua cura si nunc multi vterentur, quam stultè aucupio & venationibus intenti, in aues aut canes conferunt, non tam sæpe contingeret, vt ex generosa arbore, pro pruno arbutei fœtus legerentur.

De matre Antistiæ Cn. Pompeij vxoris.

Catone feruidiorem se in Antistia amanda mater ostendit: nam cũ vidisset à Pompeio repudiatam filiam, & pro ea Æmiliam ipsum duxisse, manu sua sibi mortem consciuit.

De Blauo ac filio.

Blauus filiúsque à triumuiris proscripti fuerunt, itaque cum abire in Siciliam decreuissent, ad maritimam vrbis partem, seorsum profecti sunt, vt minus suspecta eorum profectio haberetur. Cum autem falsò pater filium qui antecesserat accepisset in triumuirorum milites incidisse, & ab eis cæsum fuisse, ad ipsos milites vltrò se contulit, atque ab eis vt interficeretur impetrauit.

De Arantij coniuge.

Proscriptus & ipse à triumuiris Arantius, cum petere Siciliam constituisset, vxoris suasu filium ipsum quoque proscriptum præmisit, qui cum nauem conscendisset, atque aduersa tempestate actus, neque procedere posset, neque retrò ad terram reuerti, ita cum fato vrgente, fame consumptus est: quod cum mater intellexisset, magis eam prementе dolore, quia eius consilij ipsa auctrix fuerat, haud mul-

tò post seipsam interemit.

De Gordiano seniore Imp.

Gordianus senior Aphricæ proconsul, à Pœnis, atq; exercitu aduersus Maximinorum crudelitatem Imperator creatus, cum filium, eodem quo ipse nomine, contra Capellianum Maximinorum ducem misisset, accepissétque victum eum atque cæsum fuisse, præ mœroris magnitudine, clam se in cubiculo suspendit.

De Ptolemæo primo Ægypti rege.

Persæpè perspecti sunt principes regésque propter affectati principatus ac regni suspicionem filiorum morte non abstinuisse, hoc agit, vt tantò magis mirum videatur, Ptolemæũ primum Ægypti regem, cum adhuc prospera valetudine vteretur, non solum regno cessisse minori natu filio, verum tanquam cum eo stipendia faceret, inter vigiles eius fuisse, maiori affectus gaudio quod regis pater, quàm quod ipse rex esset. Ab hac ingenti in filios charitate, quoniam insignia exempla iam desunt, ad patris in filios seueritatem, quæ rigidiora sunt exempla, transeamus.

DE PARENTVM SEVERITATE *in filios.* CAPVT VIII.

De Pausaniæ matre.

CVm Pausanias Lacedęmonius, cum Persis aduersus patriam conspirasset, atque ad vrbem ab Ephoris reuocatus animaduertisset, illud agi vt comprehenderetur, in Palladis asylum confugit. Vnde cum religio esset, vi eum deducere, decreuerunt Ephori in eo inclusum ad mortem fame cõpellere. Quod eius mater cum intellexisset, ipsa esse voluit, quæ ante alios ad obstruendas templi fores materiam perferret. Hac enim seueritate in filium pro patria, vti voluit: quanquã vnicum illum haberet, & is præter multas virtutes quib⁹ ornat⁹ erat, multas quoq; insignes victorias peperisset.

De Damatria Spartana.

Non minus seuera erga filium Damatria Spartana fuit, quæ cum accepisset eum vili atque ignauo animo esse domum reuersum, manu sua occidit, ac Græcis versibus sepulchro inscripsit.

Hunc timidum mater Damatrion ipsa peremit,
Nec dignum matre, nec Lacedæmonio.

De alia Lacedæmonia fœmina.

Alia erga filium similiter seuerissima fuit Spartana fœmina, quæ ex prælio redeuntem filium, cum interrogasset, Quo in statu res patriæ versarentur? & is, Mortuos omnes respondisset: arreptam tegulam, in filij caput ita impegit, vt eo vulnere moreretur, dixit enim, Ergo te solum ad rem sæuam tristémque nuncium miserunt?

De Talantia Spartana matre Pedareti.

Cum Spartam venissent Chij quidam exules, apud Ephoros Pedaretum gubernatorem accusantes, id vt mater eius Talantia intellexit, Chios ipsos ad se vocauit, diligentérque audita eorum querimonia, cum haud iniustè queri arbitraretur: ipsa de filio statuere voluit, ad quem literas in hæc verba scripsit. Aut te melius in Chij administratione gerito, aut istic perpetuò maneto, neque domum redeas, quod si Spartam redieris, non est quod vltra te victurum speres.

De Tigrane rege Armeniæ.

A fœminarum seueris exemplis, iam res poscit, vt ad viros in eo genere transeamus. Tigranẽ igitur ponemus Armeniorum regem, qui in venatione collapso equo, cum humi iaceret, præsentésque duo eius filij essent, maiorem natu, quia parentem non iuuit, & mortuum arbitratus, eius diadema capiti suo composuit, statim vt à casu surrexit interimi iussit. Regnúmque minori natu filio tradidit, quia & patrem iuuit & ex casu dolorem se accepisse ostendit.

De Mithridate rege Ponti.

Tigranis mentio Mithridatis qui in Ponto regnauit, memoriam secum trahit: etenim ei socer fuit. Is cum aduersus Bosphoranos & Colchos, qui ab eo rebellauerant, exercitũ duceret, Colchi se imperata facturos ostẽderũt, si eis Mithridatẽ filiũ principẽ dedisset. In ea re cũ eis morẽ gessisset, positis armis Colchi pacatos se præbuerunt. Cęterum haud multò post, is filiũ Mithridatẽ sub aliarũ reiũ prætextu vocatũ ad se, quia eius opera defecisse Bosphoranos & Colchos putabat, cathenis aureis vinxit, & postremò mori coëgit.

De rege Bysaltidis in Thracia.

Cum aduersus Græcos innumerabilẽ exercitũ Xerxes duceret, Bysaltidũ populorũ, qui in Thracia sunt Rex, cũ nullo

modo adduci posset, vt eius imperata facere, aut cũ eo aduersus Græcos militare vellet, intra montes in loca difficillima se recepit, quibus nisi longo tẽpore, pelli non posset: his qui in regno remanserant imperauit, ne aduersus Græcos militiã inirent: sed filij spreto paterno Imperio, Xerxem secuti sunt. Itaque cũ postea finito bello, sex ex eis domũ reuersi, nihil ob eã rẽ impendere sibi à rege periculi putarent, ipse ob spretũ Imperiũ ira succensus, omnibus seuerè erui oculos iussit.

De Mathone Carthaginensi.

Carthaginẽses detestandũ patriæ morẽ secuti (cõsueuerãt enim ducũ suorum culpæ ascribere, quæ aduersa fortuna cõtigissent) Mathonẽ cum toto exercitu exilio mulctarãt: quia peste magna ex parte consumpto exercitu in Sicilia atque Sardinia victus fuerat. Hi autem in desperationẽ versi, naues conscenderunt & Carthaginẽ profecti, male de se merẽtem patriam obsidere cœperunt. Contigit vt eò iter faceret Carthalo sacerdos Mathonis filius, qui Tyro sacrorũ causa reuertebatur, is à patre vocatus, subsistere neglexit, sed recta Carthaginẽ tetendit, id vt debebat religione motus patienter Matho tulit. Sed nõ multo post Carthaginensiũ permissu, Carthalo sacerdotali veste amictus, atque corona ornatus in castra ad visendum parentem venit, indignatus Matho tãto ornamento, cũ antè filiũ corripuisset, quod in tam superbo habitu, ad miserũ parentem cõciuésq; exules venisset: quippe qui ita eorum casibus insultare videbatur, in altissimam crucem sublatum, mori coegit.

De Saulo primo Iudæorum rege.

Cum Saul primus Iudæorum rex, prælio Palestinos insequeretur, qui Ionathæ filij virtute in fugam conuersi erant, edicto prohibuit, Ne quis in exercitu cibo vsque ad noctem vesceretur, vt sine intermissione omnes dum territi essent, hostes persequerentur. Cùm autem Ionathas valde defessus, fortè oblatum sibi fauum mellis inuenisset, paruámque ex eo partem sumpsisset, id Saul vt fortibus rescit, Ionatham comprehensum morte affecturus erat, nisi orto tumultu, Iudæi eum è patris manibus eripuissent.

De Herode Antipa Iudæorum rege.

Longè crudelior, non modò magis seuerus Herodes primus fuit Iudæorum rex, qui falsis suspitionibus criminatos, Aristobolũ atque Alexandrũ filios crudeliter in carcere ene-

cati iussit, vt ob eã rẽ, non immeritò Augustus diceret: Malle se Herodis porcũ quàm filium esse. Nam propter Iudæorũ legem, sue non vescebatur, filios autẽ crudeliter occiderat.

RECENTIORA.

De Lenogildo Gothorum rege in Hispania.

Lenogildus Gothorum rex, in Hispania Arriana hæresi laborabat, eamque veram fidem esse rebatur. Cùm autem sciuisset Hermogildum filium ex Arriano catholicum effectum, idque vxoris Nigegundæ Childerici Gallorum regis sororis, item Leandri Hispalensis episcopi suasu egisse, arbitratus eum vehementer errasse, cum seuerè fidem suam tueri vellet, crudelissima morte affecit.

De Clothario Gallorum rege.

Seuerus in filiũ fuit Lenogildus, sed Clotharius Gallorum rex sæuissimus habitus est. Nã cũ Vasconibus Aquitanisque Craniũ filium præfecisset, & is iuuentę feruido ingenio act⁹, neque amicorũ monita audiret, & patris potestatem atque imperiũ aspernaretur, & ob eam rẽ palam ab eo rebellasset, Clotharius pater aduersus eum cũ ingẽti exercitu profectus, cedere vsque in Morinos Venetósque, siue vt præsentia nomina sunt, in Britones filiũ coegit; illic demũ victus captúsq;, & vnà vxor ac liberi ei⁹ statim Clotharij iussu simul colligati, in pastorali casa, viui, spectante patre cõbusti sunt. Cũ eũ neque paterna charitas, neq; innocentiũ tenera ætas, quæ permultũ tãgere auorũ corda solet, vlla in parte cõmoueret.

De Hirene Augusta Imperat.

Hirene quoque Augusta Constantinopoli nimis seuerè acceptam à Constantino filio iniuriam vlta est. Nam cum eã filius ab administratione Imperij deiecisset, in qua post Leonis quarti viri sui mortẽ, simul cum filio perseuerauerat, contigit, vt postea filius, cũ male rempublicam gereret, à populo in vincula coniiceretur, & Hirene mater Imperio restitueretur. Itaque carcere manenti mater effodi oculos iussit, vbi præ dolore is haud diu superuixit. Hinc quis sit fœmineæ ambitionis impetus intelligi potest, cum matrẽ eius oblitam pietatis, quam ei natura erga liberos indidit, in vnicum filium, vt tam crudeliter sæuiret, impulit.

De Deutera Gallorum regina.

Quantò fragiliorem natura muliebrem sexũ fecisse, quàm virorum, tantò plus etiam alia parte suspicionis ei iniecisse

videtur, atque impetus, vt vel minima quæque vlcisci cupiat, & minus etiã ad cohibendã iram fræno vti valeat. Id ante in Hirene perspectum, apertius etiam hic in Deutera regina ostendetur. Hæc vidua cum esset, Theodeberto Gallorum regi nupsit, secumque formosissimam ex primo viro susceptam filiam duxit. Suspicata Theodebertum, ad hanc animum adiecisse, nulla adhibita cura, vt certior esse posset, interimi puellam iussit, leuissimæq; suspicioni, qui tam potens esse consueuit, maternus amor, cessit.

De Friderico secundo Imperatore.

Nónne immanis illa quoque seueritas fuit, qua Fridericus secundus Imperator, erga filium Henricum vsus est? cum enim in carcere peremit, suspicatus sentire cum Gregorio Pontifice, quo cum Fridericus ipse bellum non sine magna odij acerbitate gerebat.

De Carolo Caluo Gallorum rege atque Imperatore.

Carolus Caluus Gallorum rex atque Imperator, luminibus filiũ Carloné priuauit, quia iam ad Diaconatũ euect⁹ abiicere ordines sacros atq; rebellioné spectare videbatur.

De rege Bulgarorum.

Iustior ea fuit seueritas, qua in filium vsus est quidã Bulgarorum rex. Hæc autem gens est Scythica, quæ cum Constantino fœdere inito, vtrasq; Danubij ripas insedit, nam rex sacris Christianæ legis initiatus, relicto regno ei ex filiis qui natu maior erat, in monasterium se cõdidit, vbi austeré viuendo Deo inseruiebat. Sed post aliquod tempus cũ præter alia quæ in regni administratione perperam filius agebat, intellexisset, eum ad pristinam decreuisse gentilitatem redire, abiecto religioso cultu, arma resumpsit, filiumque regno oculisque simul priuauit. Et cum postea minori natu filio, in quo plus obsequij cernebatur, regnum dedisset, ad monasterium, vnde discesserat, reuersus est.

De Vssuncassano Persidis atque Armeniæ rege.

Quid satis etiam dici poterit de seueritate, sed quod dixi parum est: potius enim de sæuitia dicere debemus, qua Vssuncassanus Persidis ac Armeniæ rex, erga Masubeum filiũ vsus est? Eum enim secũ semper in vinculis duxit, atque ad extremũ mori coëgit: quia cum matre ipsius Gurlumonech qui ab eo desciuerat sensisse dicebatur. Nõne iure fatebimur in regibus ambitionis eas esse vires, vt irritata oẽs humanos

vincat affectus? Illud quoque haud falsò dicetur, Verè miseros esse eos parentes, qui suorum morte suppliciòque regna stabilire quæsiuerunt. Pariter etiam sceleratos esse filios, qui violata parentali pietate vel leuitate, ambitione, aut quod etiā sępius contigit, malis suasorib⁹, in eā retrahi sententiā se permittūt, vt vel sola cogitatione, in parētes peccare velint.

De Antonio Veniero Veneto duce.

Nónne seuerus, aut potius immanis Antonius quoque Venierus Venetus dux aduersus Ludouicum filium fuit? cum eum in carcere ad mortem adegit, quia amicæ indignatus, noctu, mariti eius valuis, multa cornua affixit: verè sæuisse dici potest. Sed aliquantò iustius, quam id quod de Persarū rege dictum est: illata enim in aliū iniuria per iustitiam castigari poscit: quam autem tu accepisti) cuius est penes te vlciscendi potestas, per clementiam vbi velis, sine iusta alterius querimonia, eam temperare potes.

De Comite Fois.

Quàm durus immanísque comes Fois (loci enim Gallici nomen est) erga vnicum filium Vasconē nomine fuit? nam cū ei dotalem pecuniam, Celtiberorum (qui nunc Nauarien. dicuntur) rex, vxoris frater deberet, sororque ad eam repetēdam profecta nihil profecisset verita ad virum propter eius iracundiam redire, se apud fratrē continebat: filio qui ad eā visendam, à patris domo profectus erat, rex, dum eū dimittit, posteaquam de comitis ingenio quædam locutus: iniquè ipsum aduersus coniugem pueri ipsius matrem agere dixit: puluerem in paruo folle dedit, ostendens si ea pater vesceretur, fore vt vxorem diligeret. Ita fore puer arbitratus, ab illegitimo fratre, quo cum de ea re verba fecerat, apud patrem accusatus est, & pulueri venenum inesse experimento cognitum fuit. Quamobrem, in vincula à patre coniectus, morti damnabatur, nisi populi re intellecta, ad principem conuenissent, veniámque ætati, in qua dolus non erat, impetrassent. Cæterum durus pater, contumelioso nomine, proditionem filio semper exprobrans, turpi supplicio affecturum se eum comminabatur, atque in tetro carcere macerare pergebat, qua immanitate filius in desperationem coniectus, cum morte finire contumeliæ dolorem statuisset, obstinato animo, omni cibo abstinebat: à qua sententia, vt deduceretur, molliorem se in eum pater ostendens, quia blandiendo

nō proficiebat, verberibus eū affecit: ſed filius in ſententia perſtans, interiit: cum in Gallia Carolus ſextus regnaret.

De Simone Vignoſo Genuenſi.

Seuerus quoq; erga filium Simon Vignoſus fuit, cum ingentis Genuenſium claſſis præfectus, in Oriente Chium inſulam Genuenſium imperio ſubegit, ac eo tempore edixiſſet, Ne quis ex ſociis naualibus, vineam aut hortum accolarū eius inſulæ peteret, pœnāq; virgarū edicto non parentibus, propoſuiſſet, Franciſcum filium, quem quidam Chij cū non noſſent, in vinea deprehenſum, ad præfectū ipſum deduxerant: virgis iuxta edictū nulla in parte ſeueritate remiſſa, Simon cedi iuſſit. O ſeueram, cęterū laude tamen dignam hominis iuſtitiā, quàm tēporibus noſtris inoleuiſti? quis enim ſit, qui in eiuſmodi re, etiam ſeruū nedū filium excuſatū non velit? ſed iam ab hac dura ſeueritate, de parentibus, qui in filios ſe moderatè geſſerunt, ſcribamus.

DE PARENTVM IN SVSPECTOS *filios moderatione.*

CAPVT IX.

De Dario ciue Romano.

DArius ciuis Romanus, etſi filium in manifeſto crimine, poſitarum vitæ ſuæ inſidiarum deprehenderat, ob eam rem tamen, ei ſtatim iratus non eſt, ſed quanquam eo tempore, parenti in filium, quæ vellet ſtatuere fas eſſet, Auguſtum atque alios amicos in conſilium adhibuit. Qui cū damnarent omnes filium, vt eum quem palam erat deliquiſſe, ipſe filio, quanquam is patris, id eſt, eius cuius ipſe erat ſanguis rationem non habuerat, ignoſcere voluit, Maſſiliamque relegare ſatis habuit.

De Dauide Iudæorum rege.

Moderatior quoque Dauid rex erga Abſalonem filium fuit, nam non contentus Abſalon Ammonem fratrem per proditionem occidiſſe, à patre rebellaſſe, eum regno deieciſſe, vt magis iura paternæ pietatis à ſe neglecta oſtenderet, palam paternis cōcubinis abuſus eſt. Dauid enim pater, cum in eum exercitū educeret, plùs paternæ charitatis, quā acceptarū à filio iniuriarū memor, enixè ab omnibus militibus petebat, ne in Abſalonem filium ſæuirent, & cum is

cæsus in prælio esset, ciulans inde Dauid, eum amare luxit.

RECENTIORA.

De Fulcone Andegauensi Comite.

Non minus se mitem erga filium Gaufredum, Fulco Andegauensis Comes præbuit. Nam posteaquam viuens Comitatus honorem ei tradidit, armis postea laboréq; magno quia acerbè populis imperabat, honore deiecit, in quē haud multò post eum restituit: quia filius agnita culpa ad patrem venit, iumentariáq; sella in tergum recepta, patris pedibus obuolutus veniam petiit. Quem cum pater pede ter calcasset, improperans, tandem victū esse: ei filius haud consternato animo respondit: A te pater, fateor me victum, quia cum pater sis, æquum est: cæterum cū aliis omnibus longè aliter sentio: quibus verbis se magni animi virum, erga patrem humili corde verentem filium esse ostendit. Id quod patrem magnopere ad ignoscendum mouit.

De Carolo Magno Imperatore ac Gallorum rege.

Non minus se miti ingentíq; simul animo Carolus Magnus ostendit, neque tamen truciorem Fulcone se patrē esse, cum iam secundò Pipini filij spurij coniuratio, in eū detecta esset. Nihilo enim iratior, quia primo ignouisset, parentem se magis quàm regem ostendens. Quē alius fortasse capitali pœna mulctasset, ipse non vltrà in eum animaduertit, quàm vt profiteri monachalem religionem cogeret, quæ pœna eiusmodi fuit, vt eius pœnitere nunquā posset.

De Ludouico cognomine Pio Gallorū rege & Imperatore.

Caroli Magni filius Ludouicus, patri in Galliarum regno imperioque successor, à Lothario filio, non minus quā pater à Pipino læsus est. Nam cum ab eo in carcere habitus esset, quem ipse pro paterna charitate imperij consortem fecerat, (id enim etiam grauius filij crimen reddidit) postea procerum opera, in honore restitutus, Lotharium in iis regnis, quæ ante dederat, viuens confirmauit: à volente enim patre, cum honore ea accepit, quæ ipse per impietatem parare contenderat.

De Carolo septimo Gallorum rege.

Carolus septimus Gallorum rex, cum maiorē natu filium Ludouicū rebellem haberet (etenim paternis hostibus semper adhæserat) moriens tamen, quanquā minorem natu obsequentem haberet, regni successione non priuauit.

De Blanca Vicecomite Mediolanensi duce.

Blanca Vicecomes Mediolanēsis dux, etsi à Galeatio filio ducatus administratione, post viri Francisci Sfortiæ mortē priuata, magnis quoq; aliis in rebus, graues ab eo iniurias tulerat,& alij eam filij vehementer reuererentur, tamē, cum Cremona vrbe dotali iure potiretur, quā si aliis liberis reliquisset, grauiter Galeatiū vlcisci poterat, in morte oblita Galeatij iniuriarū, ne inter filios discordiæ sererentur,testamento,vrbis prouentus æquis partibus inter liberos diuisis, Galeatio,vtpote maiori natu, vrbis imperiū reliquit. Nunc cum de moderatione erga filios scriptū sit, de iis qui æquo animo filiorum mortes tulerunt,iam aliqua tradamus.

DE PARENTVM ÆQVITATE ANImi in ferenda filiorum morte, CAP. X.

De M. Crasso.

MArcus Crassus cum filium quem vnū habebat, prælio cum Parthis inito, occisum esse, & ob id exercitum animo consternatum intelligeret, dissimulato dolore, qui altius tamen in corde ipsius insederat,quia senio confectus, alium procreandi, spem nullā habebat: ingenti animo, per totum agmen profectus, magna voce dicebat, Ne vnius militis iactura tantopere cōmouerentur. Verum fortiter dimicantes,& sui, & patriæ decoris meminissent, huius doloris vltione ipsi soli relicta.

De M. Bibulo Consule Romano.

Quanta patientia M. Bibulus Consul Romanus cæsorum simul duorum filiorū nuncium tulit? profectò longè fortius quam insolentiam importuni ipsius collegæ Iulij Cæsaris. Nam partim pudore, partim dolore quo collegæ iniuriis afficiebatur, toto consulatu domi mansit, eo excepto die,quo de filiorum morte certior fuit factus, eo enim frequens in curia munus suum obiuit. Indignū profectò se ostendens esse, duobus acerbis illis casibus, quorū alterum ob patriæ charitatem, alterum propter propriam ipsius virtutem, humanis superatis affectibus, fortiter tulit.

De Tyberio Cæsare.

Tyberius Cæsar,magno animo magnóq; iudicio,in Drusi morte, quem vnum habebat filium putatus est. Nā cum

haud magni momenti eum duceret, quippe qui pluris virtutem, quàm sanguinem faciebat, à funere eius, recta ad Curiam, ad publica munia obeunda, vt antè solebat, nullo doloris expresso signo perrexit.

De M. Antonino Philosopho Imperatore.

Marcus Antoninus Philosoph⁹, mortuo filio, desecta post aurem vomica, non modò dolorem ipse non ostendit, verũ attonitos quoque medicos solatus, prohibuit, ne vltra quinque dies lugeretur, & si alij è more diutius lugebãtur. Neq; hoc funere tulit, vt ludi Iouiales intermitterẽtur.

De Dione Syracusano.

Dion quoque (quod longè maius est) sermonem cũ amicis in cubiculo cœptum non intermisit, cum audito ingenti strepitu, accepit filiũ de fenestris collapsum, mortuum esse. Nam cũ mulieribus sepeliendi eius curam demandasset ipse incœptum sermonẽ continuauit, nullo doloris edito signo.

De Dauide Iudæorum rege.

Maiore prudentia, quanquam nec patientia minore, Dauid rex mortem tulit filij. Quem vnicè non ob id solum diligebat, quod filius erat, verumetiam quod ex Bersabe, quã singulariter amabat, eum susceperat. Is donec in ægritudine filium viuere sciuit, ieiunio lacbrymísque operam dedit & sacco indutus, in cinere versabatur, à Deo petens, vt filius seruaretur. Mortuo autem filio, cum nemo id regi nunciare auderet (quod ex his quæ viuente adhuc filio regem fecisse viderant, coniiciebant, ex morte eius præ mœrore decessurum) ipse ex his quæ gerebantur, atque astantiũ vultu cum suspicaretur filiũ decessisse, eius rei certior fieri voluit: itaque intellecta eius morte, præter omnium opinionem, ab humo surgens, cineres excussit, regiámque vestem indutus, læto vultu vt epulæ afferrentur, imperauit. Quod cum omnes mirarentur, dixit: Donec spes superesse visa est, precibus humilitérque agendo, vt filius superuiueret à Deo petere se non desciuisse: sed posteaquam intellexit, mortuũ esse, & se tantæ virtutis esse non duceret, vt precibus suis Deus illum suscitaret: orandi atque in squalore manendi irritum laborem putare. Et cum Deo collibitum esset, vt is moreretur, eius voluntati impium duceret conformare se nolle, Ad quod accedebat, quòd luctus qui mortuis nihil prodest, inter viuentes fastidiũ solũ patit. Hoc respõso, quo

prudétius aliud inuenire non potuisset, omnibus satisfecit.

De Muliere Spartana.

Doloris abstinentia in filiorum morte, quanquam in omni sexu laudem mereatur, fortasse in viris, qui robustiores, & doctrina ac seueritate magis confirmantur, minor in eo, de quo scriptũ est æstimabatur, quã in Spartana muliere, quoniam eius sexum, natura in contrarios affectus rapit. Hæc cum quinque liberos haberet, in eo prælio, quo haud longè ab vrbe decertabatur, venientem inde quendam rogauit, Quo in statu Lacedęmoniarum rerum summa versaretur? Respondente auté illo, Filios eius omnes interiisse: mulier ad eũ, Malo tuo fato, hoc à te non petii, sed vt patria res se habeat rogaui: & cũ is postea subiunxisset, Omnia bene cedere: mulier, iam filiorũ morte, non dolere dixit.

De alia Spartana.

Similiter alia Lacedæmonia mulier, vt intellexit in prælio filium esse cæsum, monuit, Vt quemadmodũ habebat eum sepelirent: quoniã pro eo alium ad prælium missura erat.

De Felicitate ciue Romana.

Quod de quinq; liberis Spartana, id de septem Fœlicitas in vrbe Roma egit imperante Antonino Vero, cũ crudeliter pro catholica fide, morte affici eos videret: neque enim vel lachrymas misit vnquã, vel suspiria traxit, sed cõstanti animo hortabatur, vt fortiter eam morté perferrent: & postea Xenophontis aût Anaxagoræ virtuté laudibus in immensum extollemus, quod mortuos liberos nõ luxerunt, cũ hæc nullo doctrinæ genere, aut etiã sexus robore adiuta, septem neq; dum morti damnarentur, neque postea inter tormenta crudeli morte in eius conspectu affectos, & quæ si voluisset eripere eos morti, poterat: prorsus nõ fleuerit. Obsecro qui hæc lecturus es, tecũ pietatem maternã cogita, atq; alia in parte, animo propone, tot taliũque filiorum corpora, in matris conspectu per carnifices dilaniari, cui proculdubio & sanguis & viscera, quotiens eos feriri videbat, cõturbabantur: & ipsam superato naturali affectu, quo maiorem esse nullũ puto posse, siccis oculis, ad ferẽda tormenta, filios vt fortes essent hortari, & sponte tua mirã acrarissimã hanc rem fuisse indicabis: quæ non laudibus solum efferri, verũ etiam perpetuæ memoriæ cõmendari debeat: omnia enim gentilium exẽpla, virtutis magnitudine longè superauit.

De Blandina Lugdunensi.

His de quibus dictum est, Blãdinæ Lugdunensis patientia similis fuit in morte filij, quē ad ferendam fortiter mortē, hortata est Lugduni, Imperante Antonino Vero. Neque verò diu morata est post filium, eandem ob causam, id est propter Catholicam fidem, ipsa quoque interempta fuit.

RECENTIORA.

De Lamba Auria Genuensi.

Lamba Auria Genuensis classis præfectus, dum in Adriatico sinu, cum Venetis confligeret, vbi magno eos prælio superauit, cum in medio prælij ardore, ei nunciatum esset, filium pugnando interfectum fuisse, nullo alio doloris edito signo, vt in certamine pergerent, & ad victoriam eniterentur, alios hortatus est: & quod ad filium pertineret, in mare eum proijcerent, quod nullo nobiliore sepulchro tumulari posset, quã illic, vbi pro patria pugnans, parta à suis victoria, mortem oppetiisset.

De Homulo Iurisconsulto Neapolitani regni.

Pari patientia Homulus Iureconsultus, Neapolitani regni accola, Xenophontem imitatus, Romæ cum in palatio causam ageret, nunciata filij morte, neque voce neque vultu mutato, magna constantia peregit, quæ dicenda susceperat. Postea ad clientes atque aduersarios conuersus orauit, vt æquo ferre animo vellent, dum vnam tantum horã, paterno affectui operam daret, atque his dictis, in cubiculum in ipso palatio secessit. Nec plusquam horam moratus, ad perficienda quæ supererant, reuersus est, nulla in parte ab eo mutatus, qui ante filij nuncium visus erat.

De Marzucco Pisano.

Marzuccus Pisanus Iureconsultus, & equestri dignitate insignis, relicto seculo, in fratrum minorum ordinem se recepit. In eius ordinis disciplina, plus ad parandam moderationem ac patientiam animi, quàm permulti philosophi lõgissimis studiis, profecit: vnde cum sciret, Farinatã filium, à Bentino Caprariensi occisum fuisse, non solum filij funeri sine lachrymis interfuit, sed vt verius iniuriam se remisisse intelligeretur, Bentini filij percussoris manum deosculatus est. Mirandum profectò patientiæ exemplum immẽsæque virtutis vis religionis cultu cõparata, quã benè congrueret, vt facũdũ scriptorẽ nacta, quibus digna es laudibus

efferreris, vt omnes in tui admirationem conuersi imitatores etiam esse vellent.

De Carolo octauo Gallorum rege.

In ea patientia, ad quam religio Marzuccum in filij morte deduxit, prudentia, quæ à natura insita erat, Carolũ octauum Gallorum regem confirmauit, egitq́;, vt in filij morte, quem vnicum & iam primum habebat, nequaquam animo perturbaretur, neque aut vestem mutaret, aut festos ludos omitteret. Nam filiis orbatus senatum ac populos suos terrere noluit, ne parata ad repetendum Neapolitanum regnum arma refrigerarent. Grauissimis igitur verbis, lætoq́ue vultu, Deo gratias egit, plus animi, quàm antea ad obeundam expeditionem ostendit: naturali tantum prudentia adiutus, in eiusmodi re philosophos doctósq; permultos, quanquam adolescens iuuenis, atque in regio solio constitutus, id quod plerosque timidiores facit, longè superauit.

DE PVDICITIA LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

SCripturũ de pudicitia, cui illa quoq; virtus, quæ honestas dicitur coniuncta est, vtraque muliebris sexus singulare ornamentum, eius recẽsere laudes oporteret, vt ex eo, quod sexum illum maximè venerabilem facit, homines bona intelligerent, eos manentia, qui huic virtuti operam darent. Sed de ea satius silere duxi, quàm parcè loqui. Quis est enim, qui paucis verbis exequi valeat, vel minimam eorum partem, quæ tantæ rei præconio debetur? Ad exempla igitur transibimus, ex quibus idipsum, quod nunc omittitur, facile proueniet, vt scilicet, pudicitiæ laudes, clarius per ea pateant, quàm si nunc longa oratione simul enarrare vellem.

De Alexandro Magno ac Thimoclea Thebana.

Captis ab Alexandro Thebis, atque eius vrbis præda exercitui concessa, quidam eius milites Thraces, Thimocleæ

nobilis fœminæ domum ingressi, bona omnia diripuerũt, ipsorũ autem militũ præfectus, ea nocte mulierem, ad augendũ maiore iniuria eius cladem, vt secum misceretur, coëgit. Arbitratus autem ea re factã amicã, petiit, si conditũ domi aurum haberet, ad quam rem, illa tantæ iniuriæ minimè obliterata memoria, respondit, In sicco puteo, auri vim magnã deposuisse. In eum auarus hostis, dũ diligenter intueretur, sine vllo arbitro, ne alius in lucri partẽ veniret, Thimoclea pedibus sublatum in caput ad fundũ putei deiecit, atque saxis illum obruit. Cum rem comites resciuissent, ac Thimocleam ad Alexandrum deduxissent, Alexander, vt rẽ sicut gesta erat, atque eius causam intellexit, non modò pro homicidio in mulierem non animaduertit, sed restitutis etiã bonis, vnà cum liberis (quia motã iusto dolore arbitrabatur) insuper immunitate donauit.

De L. Lucullo & Damone Peripolta Cheroneo.

Damon Peripolta, insigni forma adolescens, à Romano, qui Cheroneæ præerat, ardenter amabatur: à quo cũ persæpe in venerem inuitatus, minimè assentiri voluisset, certior factus præfectum velle, quia blandiendo non profecisset, vim inferre, adhibitis secum aliquot adolescentibus, vt armis pudicitiam tuerentur, ora fuligine tincti, ne facile agnoscerentur, præfectum in foro sacrificantem obtruncarunt, atque peracta cæde vrbe excesserunt. Cheronæi ciues, Romanorum iram veriti, adolescentes illos morti damnarunt. Cum postea sub id tempus Consul Lucullus in Asiam tenderet, Cheroneæ eius rei gratia substitit, req; vt erat intellecta, adolescentes iudicauit (iustè ob turpem iniuriam motos, præfectum occidisse.

De Pausania Macedonico.

Illi de quibus est dictum, cædem patrarunt, vt pudicitiã tuerentur, qui autem sequentur armis visi sunt, vt violatam pudicitiam vlciscerentur. Eorum autem apud nos primus Pausanias erit adolescens, in quo ætatis florem, egregia decoris species commendabat. Ei cum fœdè Attalus vim intulisset, atque primæ iniuriæ maiori alia addita, deductum in conuiuium, iis qui cuperent abutendum permisisset: ipse autem pro eo scelere apud Philippum Macedoniæ regem questus, non modo remedium iniuriæ suæ nullum retulisset, sed cum risu dimissus contemptui haberetur, ira simul

pudoreque

pudoréque ſuccenſus, abiecta ſalutis ratione, Philippũ occidit, eius ſanguine, arbitratus, ſe ſtupri notam abſterſiſſe.

De Cyane Syracuſana virgine.

Non minus ſæuè, Cyane quoque Syracuſana virgo, violatam ab ebrio patre, pudicitiam vlta eſt. Etenim ex ea re, cum graui peſte Syracuſæ laborarent, oraculáque reſpondiſſent, De ſcelerato ſacrificandum eſſe, cũ nemo intelligeret, ad quem ea res pertineret, Cyane, parentem capillis apprehenſum, ad arã traxit, illicq; manu ſua eum pro victima mactauit, atque ſuper occiſi corpus, ſe quoque interemit.

De Medulina virgine Romana.

Medulina virgo Romana, in bacchanalibus ab ebrio patre, obſcuro in loco vim paſſa, vt ſtupri authorem agnoſceret, digito eius annulum detraxit, quem aliquandiu ſeruauit, quoad maiuſcula facta ex annuli ſigno pattem iniuriæ authorem cognouit. Itaque tunc denuò deprehenſum ebrium, capite ſertis, vt erat redimito, ad Iouis fulgurantis aram traxit, atque illic multis conſperſum lachrymis, tanquam pudicitiæ ſuæ violatorem ſacrificauit.

De Papyrio Volucre.

Qua in parentem ſæuitia vſa eſt Medulina, eandem Papyrius Volucer, erga liberos exercuit. Nam cũ filiam Camillam, à Romano fratre grauidam eſſe factam inueniſſet, miſſo ad filiam gladio, quo ſe perimeret, filio alterum vt idem faceret, tradidit.

De Simeone & Leui fratribus.

Cum Iacob Patriarcha, ſecundũ eorum temporum morem, cũ liberis in Cananeam propè vrbem Sichimam veniſſet: vbi tunc dies feſtus magno conuentu celebrabatur, Dina filia, quæ ſola vt quædã neceſſaria coëmeret vrbẽ ingreſſa erat, quia & forma inſigni perbenignóque ingenio erat, inuitæ Sichem filius Hemor, qui tunc Sichimæ regnabat, vim intulit. Quã rem cum Hemor reſciuiſſet, vehementer indoluit, egreſſúſque ad Iacob, Dinã filio vxorem deſponderi petiit, cui rei Iacob aſſentiri veritus, neque enim Hebræorum legem Hemor colebat, & propterea affinitatem cũ eo iungere lege prohibebatur. Cum etiam propter illius vires apertè ei negare non auderet, ad deliberandum cũ filiis tempus ſumpſit. Eis igitur cũ rem vt erat, aperuiſſet, Simeon & Leui, Dinæ ex eodem vtero fratres, iniuriã vlciſci decre-

uerunt. Itaque noctu arreptis armis, vnà cum magna seruorum manu Sichimæ muros transgressi, cũ vino epulísque grauatos, arcto omnes somno dormire inuenissent, seruato muliebri sexu, in lecto regẽ, omnésque alios obtruncarunt.

De Absalone.

Absalon quoque Amon fratrẽ crudeliter interimit, quia immodestè Thamar, communem sororem deperibat, eique vim intulerat. Illius enim morte, violatam in sorore pudicitiam vltus est, quod eadem matre secum nata erat.

De vndecim tribubus Israël.

Eadẽ seueritate vndecim tribus Israël, violatæ pudicitiæ, in Leuitæ cuiusdã vxore, iniuriam vindicarunt. Nam cum is iter faceret cũ vxore, nox eum cõprehendit, ita vt in vrbe Gabaa subsistere cogeretur: ea autẽ vna vrbiũ erat ex tribu Beniamin. Illic violata eius vxor, dolore pudoreque simul tanti dedecoris oppressa est, atque ea ipsa nocte vitam egit: vir autem corpus eius in duodecim diuisit partes, & ad singulas tribus, singulis missis partibus orauit, vt illatum dedecus vlciscerentur. Congregatæ vndecim Tribus ad Gabaonitas miserunt vt authores sceleris pœna afficerent, qui neglecta vndecim tribuum legatione, vltrò vndecim ipsis tribubus arma intulerunt, atq; haud multo pòst manus conseruerunt. Bis vndecim tribus, à Beniamitis acie superatæ, de suorum numero sex & triginta milia desiderarunt, & tamen tanta eos vlciscendæ contribulis suæ cupido accenderat, vt denuò maioribus viribus bellum repararent. Itaque cum in fugam Beniamitas vertissent, occidione eam totam tribum deleuerunt, cum nulli sexui, nulli ætati pepercissent, ita vt è sex & viginti milibus (ad quem numerũ Beniamitæ ascendebant) soli sexcenti fuga salutem sibi pepererint. Direptam autem Gabaã vrbem postea succenderunt, decreto edito, Ne vndecim tribus, in posterum cum eorum aliquo qui ex acie effugerant, affinitatẽ iungerent. Hæc autem cũ aduersus Gabaam egissent, arma in Galatidem transtulerunt, atque illic Iabitas peremerunt, quod iussi cum ipsis tribubus arma capere recusarant. Morte dignos eos censentes, qui violatam contribulis suæ pudicitiam neglexissent.

De Dimocle Adolescente Atheniensi.

Dimocles mira specie adolescens Atheniensis, cum eius amore Demetrius rex teneretur, nullo modo regis libidini

morem gerere decreuerat. Contigit autem vt cum balnea forte ingressus esset, ad ea haud multò post Demetrius quoque veniret, illic à Demetrio nudus, vt erat apprehensus est, ab eius autem complexu diu luctatus, euasit. Cæterum cum tamen eius manus se diutius non euasurum cerneret, neque alia ad effugium spes relinqueretur, ingenti labro, in quo ad balnei vsum aquæ feruebant, operculum detraxit, atque nudus in illud se demisit, eo facto quanti pudicitiam faceret testatus. Nam vt eam seruaret incolumem, feruenti dolio immergere se, atque in eo emori non recusauit.

De Sophronia Romana.

Sophronia Romana, matrona nobilitate insigni, quæ Maxentio imperante præfecti vxor erat, cum à Maxentio vt secum in Venerem sentiret, sollicitaretur, ita vt nisi volens, Maxentio morem gereret, vim imminere facile appareret, viro omnem rem enarrauit. Cum præ formidine virum sceleri animaduerteret assentiri, auro gémísq; se quam impense potuit excoluit, & cum eam à Maxentio missi viri expectarent, ipsa vna tantum comitata ancilla, cubiculum suum ingressa est. Vbi posteaquam longiore oratione se Deo excusauit, si ante statutam diem vitam relinqueret, cultello sibi ipsi mortem consciuit: Lucretiæ Romanæ in eo anteferenda, quod ipsa ne vel corpus, vel animum, quæ duo insigni pudicitiæ candore fulgebant, labe aliqua inficeret, manum sibi iniecit. Illa vt læsum iam pudorem excusaret, sanguinem cum vita effundere voluit.

De quadam Thebana virgine.

Captis euersisq; à Nichatore Thebis, is in Thebanæ virginis flammas incidit, & muneris loco quod ab eo diligeretur, accepturam arbitratus, tamen diu rogando nihil profecisset: virgo imminere vim verita, cum in partẽ secessisset, aliud à se agi velle fingẽs, mortẽ manu sua sibi cõsciuit.

De quibusdam Spartanis virginibus.

Hoc idem quinquaginta quoque Spartanæ virgines fecerunt. Nã cum ad Messeniorũ vrbem, sacrorũ causa profectę essent, sicuti ex fœdere promissũ erat, Messenij iuuenes, in Venerẽ eas sollicitabant, quorũ vim vt effugerent, incolumi pudicitiæ vitam postponentes, mortem oppetierunt.

De duobus Boœtiis virginibus.

Insigne quoque pudicitiæ exemplũ illud fuit, quod duæ

Leuctris, Scedaso patre, in Bœotia ortæ virgines ediderũt. Nam cũ absente patre, duos iuuenes, pro veteri hospitio domi excepissent, ab iis vim passę, eodẽ ferro die postera, ambæ cõcordes cũ prima eo vsa, alteri eius vsum concessisset, se interemerunt. Hoc testimonio declarantes, & si corporibus vis illata erat, animos tamen culpæ insontes mansisse.

De quibusdam Antiochenis virginibus.

Imperante Diocletiano Augusto, qui grauiter Christianum nomen insectabatur, mater cum duabus puellis comprehensa, & plaustro imposita, Diocletiani iussu, Antiochiam, & illinc(quia Christianæ ferebantur esse) ad prostitutarum locum deducebantur, vt demum, nisi diis, quibus princeps volebat sacra peregissent, omnes occiderentur. Ipsæ vero cum neque pudicitiam violare, neque Christiano nomini renunciare vellent, vt fortè dum ducuntur, ad amnem quendam peruenerunt, petierunt vt plaustro descendere liceret, quia naturæ necessitatibus satisfacere cogebantur. Illic cum aliquantisper à custodibus secessissent, in caput demissæ, in amnem corpus aquis, & animam innoxiæ creatori Domino reddiderunt. Duę quoque ex eodem loco, mari, ob eandem causam, cum Antiochiam deducerentur, è naui desilientes, immersæ sunt.

De C. Iulio Cæsare.

A sæuitia quam hactenus aut in seruanda aut in vlciscenda pudicitia scripsimus, ad mitiorem vltionem, quæ tamen nõ minus insignis est, transibimus, rerũ similitudine, magis quàm temporũ ordine seruato. C. Iulius Cæsar, vxori repudiũ miserat, quia domi eius P. Clodius, fœmineo habitu deprehensus erat, & tamen postea citatus, vt aduersus Clodiũ ob violatas Cereris ceremonias(quæ eius domi celebrabãtur) testimonium diceret: Negauit aliquid apud se de ea re compertum esse: cũ autem peteretur, quaobrem vxorẽ dimisisset? respondit, Vxorem Cæsaris non crimine solum, verum etiam criminis suspicione carere oportere.

De Augusto.

Augustus quoque, cuius post patrem haud immeritò fit mentio, nulla tanta cura filias neptésque obseruare potuit, vt eas ab adulterio compesceret: & quanquam ab earum viris rogaretur, vt crimẽ condonaret, in insula Pandataria eas inclusit. Nullo eas vnquam alio dignatus nomine, quam

vt vomicas & carcinomata appellaret, moriénsq; testamento prohibuit, eas sepulchro suo inferri, tanquã illarum ossi piaculum corpori suo illatura essent.

De M. F. Valerio Constantino Max. Imperatore.

Adeò seuerus in vlciscenda suorum impudicitia Constãtinus fuit, quod apud se filium Crispum Spurium, iam virum, ac militari virtute multis experimentis insignem, à nouerca Fausta accusatum, tanquã eam stupri compellasset, statim fide accusationi habita, Polæ (quæ in Histria est) capite mulctari iussit. Cæterum post aliquot tempus, cum re detecta cognouisset, non à Crispo nouercam compellatã, sed à nouerca Crispum, & ab ea, non præstiti assensus dolore, accusatum, Faustã quoque capite mulrauit. In his enim quæ duo in humanis affectibus plurimum possunt seuerissimum se ostendit.

De Hierone Syracusano.

Quàm seuerum se quoque in iis quæ ad custodiendã pudicitiam pertinent, Hieron Syracusanus præstitit, qui Epicharmũ comicum poëtã multauit, quod ipsius coniuge pręsente, lasciuos versus recitauerat. Voluit enim, vt domi suæ, non cæteræ tantũ corporis partes, ab impudicitia custodirẽtur, sed ne aures quidem immodestam rem vllam audirent.

De Martia Varronis filia.

Non minus custodiẽdę pudicitiæ stůdiosam Martia quoque Varronis filia se ostendit. Nam cum virginitatis candorem illæsum seruaret, & sculpendi pingendique arte insignis haberetur, quia ea ætate imagines statuæque plerunque nudæ fingebantur, ipsa præ pudore, ne in viris pudibũda exprimeret, aut ob id imperfectum relinqueret, à fingẽda virili figura semper abstinuit.

De Eugenia Romana virgine.

Res penè tragica, non quoad scelus quidem, sed pro incõmodi atque persecutionis magnitudine, videri potest, id quod Eugeniæ Romanæ virgini contigit. Nam Philippi proconsulis Alexandrini filia, cum à Cõmodo Imperatore, nimis ardenter diligeretur (neque enim minus opibus quã forma excellebat) vim verita, quæ appropinquare videbatur, monachi habitũ ac nomẽ mẽtita, profugit, in quo statu cũ sub falso nomine occulta maneret, Æmiliana Romana, quæ magno orta genere religionis gratia in Orientem pro-

secta Alexandriæ morabatur, eam ardenter diligere cœpit, & cum æquè in consuetudinem alium nullum admitteret, quia in viri habitu erat Eugenia, ob inuidiam, tanquã cum Æmiliana adulteraret, apud proconsulem accusata, necessitate ita premente, proconsuli se & fœminã & filiam eius esse detexit, statímque iudicio liberata, ad virgines transiuit. Sed postea quia in Christianos persecutio augebatur, sub patris successoribus, cũ abnegare Christum nollet, vt ei cui inseruiebat placeret, occisionis mala pertulit. Sed iam ad recentiora transeamus, quæ meo quidem iudicio, minus excellere non videntur.

RECENTIORA.

De Pithomena virgine Alexandrina.

Pudicitia quanquam præcipuo candore insignis habeatur, minimè tamen seruilia quoque pectora incolere perhorrescit, quippe quæ cupientem eam, neminem aspernatur. Ita esse experimento docuit Pithomena Alexandrina virgo, quæ Romani ciuis serua, ab eo, & propter formã, & propter virtutem vehementer diligebatur: Eam cum diu promissis minísque frustra oppugnasset dominus, tandem amore in odiũ conuerso, ad iudices eam, ceu Christianam detulit. Cum autem propter hoc puella, de sententia non moueretur, feruenti pice immersa, hoc tormento vitã agere, quàm pudicitiam violare maluit. Pudicitiam profectò mirandam! quis enim facile credat in ætatis flore, seruam, proposita morte, & vt grauior esset, publicè inter grauissima tormenta (cum alia in parte libertas opésque si annueret ostenderentur) omnibus resistere? nedum vel parua in re assentiri velle? Quàm multæ nostrorũ temporum virgines, prorsus erubescerent, si hæc descripta legerent, legendo pẽsitare vellent? quarũ permultæ conspiciuntur quotidie, non modo vbi vel periculum vel minæ immineant, obsistere nolle, sed vltrò parentibus relictis, spreto familiatũ in quibus ortæ sunt decore, acrius impudicitiã sequi, quã hæc, ne impudica esset, omnia quæ in vita sunt formidolosa subire.

De Anastasia nobili fœmina Constantinopolitana.

Constanter Pithomena pudicitiam suam defendit: sed non minus indignabundam Anastasia se, ne suam macularet ostendit. Nam cum eam Theodora Augusta, suspicata

à Iustiniano Augusto viro suo diligi, acerbo verbo carpsisset: vt vero experimento declararet se ea in re Iustiniano non respondere, Alexandriã profugit: atque illic inter sacras virgines latuit, vbi postea Theodoræ audita morte: & se impensius quàm antea à Iustiniano, Theodoræ iugo liberata, diligi audiret: verita ne tandem vis inferretur: eum declinauit amorem quem permultæ magno studio sequi voluissent. Itaque viriles amicta vestes ad extrema Ægypti deserta aufugit, vbi Anastasij tanquam vir esset, nomine sumpto, diu austerè ac sanctè vixit.

De Dugna Aquileiensi.

Cum Attila Hunnorum rex Aquileiam vrbem oppugnaret, Dugna in ea vrbe nobilitate atque pudicitia insignis, quæ Barbaros iam vrbem irrumpere videbat: quos acceperat in diripiendis vrbibus crudeliter, auareque rem gerere, neque à mulierum pudicitia iniuriam, abstinere, ne eã vim incurreret, cum domum in amnis ripa positam haberet, à fenestris in eum se præcipitem misit. Cæterum quoniam satis de his scriptum est, quæ ingenti seueritate pudicitiam tueri voluerunt, iam de illis scribamus qui acerbè violatum hunc pudorem vlti sunt.

De Iuliano Gotho Comite Septensi.

Cum Rodericus Gothorum postremus, qui in Hispania regnarunt, Iachabæ Iuliani comitis filiæ, quam in aula penes reginã habebat, vim intulisset, puellæ pater adcò grauiter eam iniuriam tulit, vt clam in Africam traiiceret: quo tempore, in ea Abenialiber Miramamolinus, rerũ potiebatur, quem vt in Hispaniam, ad delendam Gothorum gentem, traiiceret inuitauit. Is verò inuitantis consiliũ secutus, cum duce Muza copias ingentes in Hispaniã misisset, salutis anno septingentesimo quartodecimo, crudelius in Gothos Iulianus ipse, quàm Mauri deseuiit, omnibus in rebus filiæ pudicitia cui vis illata fuerat, semper cõmemoratã.

De Ioanne Rata Casertæ comite.

Simili indignatione compulsus, Ioannes Rata Casertæ comes, postea quàm resciit violatam vxoris pudicitiã à Mãfredo Siciliç rege, iniuriã vltus est. Nam cũ Carolus primus, Pontif. Rom. Neapolitani Siciliæq; regnorũ iure inuestitus, Manfredo arma inferret, Ioan. Rata, Manfredi copiarum dux, quẽ Manfredus rem prorsus, quã cum eius vxore

habuerat, ignorare arbitrabatur, vt iniuriam vlcisceretur, non solum ad hostes transiuit, verùm, viã quoque intra regni fines eis aperuit, cuius rei causa mortuus Mãfredus, sceleris sui primũ violata Ioannis coniuge, deinde quod tanta iniuria affecto, rem suã credidisset, pœnas quas debuit, luit.

De Nicolaò Estensi Marchione Ferrariensi.

Non minus seuerus violatæ pudicitiæ vltor fuit, Nicolaus Estensis Ferrariensis Marchio: nam cũ accepisset Hugonem filium suum, iuuenem forma virtutéque eximium, parum pudicè Parisinæ nouercæ, quæ gente Malatesta erat consuescere: nę temerè in tanta re fidem habuisse videretur, noua arte operam dedit, vt rem ipse inspiceret. Itaque posteaquam ita certior factus est, vt iam non falli se credendo sciret, adeò pro tanto facinore excanduit, vt abiecto viri patrísque affectu (quo maximè mortales mouentur) coniectos in vincula ambos, capite haud multò post, cum omnibus consciis, mulctauerit.

De Ioanne Malatesta.

Minus in vxore impudica vltionẽ Ioannes Malatesta distulit, quæ Francisca nomine, Polenta gente orta erat. Eam enim in complexu Pauli Malatestę fratris sui deprehensam gladio eo ipso momento, vnà cum adultero transfixit.

De Ludouico Seneschallo Normandiæ.

Pari seueritate Ludouicus Normãdiæ Seneschallus (id in Gallia honoris nomen est) vt accepit, cum Ioanne Lauerno, domus suæ gubernatore, Carolottã vxorem, eodem in lecto simul misceri, stricto gladio, locum ingressus, in quo iacebant, primo impetu adulterum, deinde vxorem occidit: nihil prorsus motus, quod illa communes complexa liberos, inter lachrymas errori veniam peteret, nec quod Ludouici vndecimi Gallorum regis soror esset: quoniam rex ipse, qui frater erat, non minus quàm vir ipse, seuerè Carolottæ pro crimine infensus, ne minimam quidem, pro eius nece, offensionem se accepisse ostendit.

De Philippo Gallorum rege.

Philippus Gallorum rex cognomento Pulcher, non minus se in nurus suas seuerę, quàm Nicolaus Estensis, atque alij, de quibus est dictũ, in vxores gessit. Huic tres filij erãt, Ludouicus Nauarrensis rex, Carolus Marchiæ, & Philippus Pictonum comites: maioris natu vxor fuit Margarita

Borbonienſis ducis filia,ſecundi Blanca Burgundiæ comite patre orta,cuius etiam filia fuit Ioanna,quæ poſtremo filiorum nupſerat.Cum igitur Philippus Pulcher,has minus pudicè agere,quàm regias,id eſt pudicas nurus æquum erat, in cuſtodia obſeruari iuſſit,ac criminum diſquiſitione habita, Pictonúmque comitis vxore , crimine , quia innocens erat, facto iudicio,liberata:alias duas perpetuo carceri addixit,vt in eo miſerè vitam agerent , Philippum autem atque Gualterum Andegauenſes fratres,qui adulteri erant, adempto ab eorum tergore corio,ſuſpendit.

De Erkembaldo Brabanto.

Par facinus ad vlciſcendam pudicitiam , & penè Mario perſimile Erkembaldus Brabantus,vir nobilitate inſignis,ac præpotens in Germania patrauit : qui cum graui valetudine laboraret,& à cubiculo ſtrepitum exaudiuiſſet, quo reſonare ędes videbantur,eius rei petiit cauſam,& cum tandem accepiſſet,ſororis ſuæ filium,vim cuidam domeſticarũ mulierum voluiſſe inferre , vehementer indignatus,miniſtris imperauit,vt nepotem ſuſpenderent, quod cum miniſtri agere diſtuliſſent,diſſimulauit dolorem , quoad iuuenis arbitratus auunculum rei immemorem factum,cubiculo cœpit obuerſari.Itaque conſpectum,in cubiculum ad ſe vocauit, lætúmque ſe ſimulans, aſſidere ſibi iuuenem coëgit , & altero brachio eũ cõplexus,altero gladium , quẽ habebat clam eduxit, ac iugulauit.In eo enim pudicitiæ reſpectus , ac ſtudium affinitatis iura atque affecti corporis vires ſuperauit.

De Bartholino Siſtro Papienſi.

Muro ſepiebat ingentes fundos Galeatius Vicecomes,iuxta Papienſem arcẽ,vt eis ad venationẽ alere feras poſſet. Cũ autẽ eo muro, poſſeſſiones Bartholini Siſtri ciuis Papienſis, incõmodè diuiderẽtur,Bartholinus cũ Galeatio quæſtus, & ſi optata non retulerat,tamen aliquot dies rẽ patienter tulit. Cæterũ cũ poſtea in dies dãnũ graui⁹ appareret,quod diuiſa poſſeſſio ſecũ ferebat, ad Galeatiũ rediit,qui in Papienſi foro equo inſidens,ſubſtiterat , cũ autem ſperaret ſi publicè rẽ ei narraſſet,fore vt ad reſpiciẽda damna quæ inferebat, magis moueretur , ei appropinquauit , ac modeſtè inter cætera dixit:Si hoc ipſum incõmodo afficeret : quid tandẽ tot filiabus,quas iã nubiles habebat,agendum foret?periniquè autẽ ferens Galeatius,huius querelis voluptarium locũ impediri,

iracundiæ plenus respondit: Si nesciret, quo alio eis modo consulere, illas ad prostitutarũ cellas mitteret: quo pudicus ciuis excãduit, etenim parua nimis, vbi de pudicitia agebatur eius à principe ratio haberi videbatur. Itaq; in furorẽ rabiẽque versus, pugionẽ quẽ ferebat, strinxit, arbitratus Galeatij pectus se petere, in zonæ fibulã, gladij mucronẽ impegit, qui inde delapsus coxam perfodit. Quę res, & si non multò post Bartholinus occisus fuit, satis tamen magno documẽto esse potest, agendi loquendíque modestiã, quæ in omnibus desideratur, Principes ita decere, vt in eos permulti, quod nullam ob aliam rem egissent, verborum atrocitate perciti sęuierint.

De Præfecto arcis Nucerinæ.

Quod nuper diximus, de necessaria in principibus agendi loquendíque modestia, Nucerinę quoque arcis pręfectus, in Nicolao Bartholomæóq; Trinciis Fulginatũ dominis quib⁹ ipse seruiebat, ostendit. Nã cùm animaduertisset Nicolaum sæpe Nuceriã venientẽ, vxori suæ vim intulisse, ad edendam venationẽ eũ cũ fratribus inuitauit, noctéq; proxima, cũ labore defessi, graui somno capti essent, duos ipsorũ fratrũ in lecto peremit, atq; ad libertatẽ populũ vocauit, verũ cũ Conradus tertius frater, re intellecta Brachij (qui Perusiæ rerum potiebatur) opẽ implorasset, atq; illuc aduolasset, præfectus spe diutius retinendæ arcis adẽpta, à turri vxorem pręcipitauit, cui ipse à Cõradi militibus cõfossus haud diu superuixit.

De Petro Temacoldo.

Pari crudelitate Socinum Vicestarinum Reipublicæ Laudensis dominum vltus est Petrus Temacoldus, neque eum mouit, quod Socinus Ludouici Bauari Imperatoris vicariũ se gereret, In carcere enim, pedore faméque eum conficere non erubuit, quanquã à molendino ad honestam fortunam ab eo esset euectus. Sæuiendi autem in Socinũ ea fuit causa, quod eius propinquæ, quæ haud in magnis erat opibus, Socinus viciũ intulerat. Ab hoc igitur initio, rẽ Laudensẽm inuasit, cuius Imperio vti, simulque in Vicestarinã gentem sęuire non destitit, quoad ipse ab Actio Vicecomite, qui Mediolani rerum potiebatur Laude pulsus fuit.

De Opicio Laudensi qui Vergusius dicebatur.

Actij auo Mathæo Vicecomiti, quia Galeatius eius filius, cum Placentinam præfecturam gereret, Blanchinæ vxoris Opicij Laudensis, qui Vergusius cognominabatur, pudicitiã

viciare tentauerat, Opicius, non sine ingenti omnium Matthæi rerum periculo, aduersam factionem secutus, vrbē Placentiam ademit, diúque ea potitus est. Adeò acerbè tulit eũ quem amicum putabat, vxori vicium inferre voluisse.

De Raimundo Assa Græco.

Temporibus quoque nostris, Neapoli Friderico Aragonio regnante, Raimundus Assa, in Græcia nobili ortus genere, & si patria Turcarũ armis pulsus, graui rerum inopia laborabat, quantum violatus pudicitiæ decor eum mouisset, ostendit. Nam publicè in regio cubiculo, Bernardinum Sanseuerinum Bissignani principē, apud quem viuebat, stricto gladio inuasit, duóque aduerso eius pectori vulnera inflixit, quod is sorori, quæ apud eum alebatur, vim intulerat. Cuius rei cum ad supplicium duceretur, nulla vnquam ductus est pœnitentia. Quin affirmauit cum principi familiaritate cõiunctus esset, tutò vlciscendæ iniurię magnas occasiones habuisse, sed eis vsum non esse, quia nobilitati insigni viro, occulta vltio sordida foret: & propterea palàm vlcisci hãc grauem iniuriam quam acceperat, coram rege voluisse, neque iam cum id egisset, acerbam sibi mortem putare.

De Siculis.

Quanquam exempla de quibus diximus, satis palàm faciant, nullis aliis incommodis, æquè ad rebellionem populos impelli, quàm vbi apud eos, per reges ac principes aut eorum magistratus, ac milites pudicitia violatur, idque testatum reliquerit populus Romanus qui Tarquinii superbum dominatum, se ægrè ferre non ostendit, nisi posteaquã Lucretiæ vitium oblatum fuit, neque decemuirorum tyrannidem exuere prius cogitauit, quàm Appius Claudius, Virginij filiam violare tentauit: hoc tamen apertius etiam declaratur, Siculorum pręsenti exemplo. Gallorum enim sæua libidine, quam in Siculas mulieres effræni exercebãt perciti Siculi, in vnum conuenêre, vt ad campanarum pulsum, quibus decantandas esse vespertinas orationes significari solet, per omnem Siciliam, Gallos quicunque in ea erant obtruncarent. Tanta edita in eos sæuitia, vt matrum vtero vi diuulsos liberos, humi allideren, duabúsque horis constat eo tẽpore, octo Gallorum milia occisa fuisse. Regni illius possessione Carolo primo adempta, in cuius locum Petrum Aragonium regem, Siculi ad se vocarunt.

De Francisca Manfreda.

Audax quoque proculdubiò Franciscę Bentiuolæ facinus, ob pudicitiæ studiũ tẽporibus nostris fuit. Nam cũ duos adhibuisset, qui Galeotũ Manfredum virũ suũ principẽ Fauẽtinũ necarent, intuita eũ magnis viribus salutem defendere, stricto pugione, quo ipsa erat accincta, manu sua eum virili magis quã fœmineo animo, à duobus adiuta interemit: ad quod facinus eã læsæ pudicitiæ desperatio compulit. Nã in vrbe Fauentia, affirmabatur Galeotũ, antequã ipsa ei nuberet cũ Fauentina ciue matrimoniũ contraxisse, & re occultata, honestiores postea nuptias cum ipsa secutum. Quos rumores, cum Galeotus nullo modo reprimeret, suspicionem rei veræ videbatur relinquere.

De quadam fœmina Esensi.

Haud dubium est, quod in Esa, quæ in terræ nouæ comitatu, non longè à Nicæa est in Narbonẽsi prouincia, mulier quædam patrauit. Noctu enim dormienti viro, genitales partes abscidit, factum excusans, quod ipsa viro fidem præstaret, ipsi quoque æquũ esset, eandem à viro seruari, & quia is coniugalem fidem violarat, plecti debere ea corporis parte, qua peccauerat, arbitrabatur.

De Francisco Gonzaga.

Non minus etiã seuerus vlciscendæ pudicitiæ vltor Franciscus Gonzaga fuit, cum coniugi Agneti, Barnabouis Vicecomitis filiæ, qui Mediolani rerum potiebatur, caput adimi iussit, quia eam manifestè in adulterio deprehenderat.

De Rudolfo Gonzaga.

Rudolfus quoque Gonzaga, Friderici Mãtuani Marchionis frater, cum esset in castris, vxorem parum pudicè agere certior factus est, itaque inde profectus, ad ea loca, in quibus vxor cũ adultero erat, ambos manu sua cocidit, cũ ante vxoris faciem adulteri sanguine respersisset, non sine graui verborum contumelia, nulla quod nobilissima gente orta esset habita ratione. Quanquã autem & Italorũ & Gallorũ principum nobiliúmque hominũ, in hanc materiã permulta occurrant exempla, vnũ tamen tantum, in quo sæuitia incredibilis fuit, adhuc ponere cõtenti erimus, vt iã finis rei permolestæ fiat. Nam cũ persæpe nimium suspiciosi viri, & in quibus natura iracunda est terminos castigando transgrediantur, & grauius quàm pro peccati magnitudine ad mulctam

rapiantur, huiusmodi hominum facta, ad feritatẽ magis, quã ad vllius laudandæ rei decorem accedere iudicari debent.

De Tisone de Campo sancti Petri.

Quo ergo nomine Tisonis facinus compellare debemus? pudicúmne an sceleratum dicemus? Rem in medio ponemus, vt pro ingenij qualitate integrum lecturi habeant, vel impium vel seuerum pudicitiæ vltorem eum nominare. Is matrem Conizam, cũ in adulterio cum Aymo Burgundione deprehendisset, hortante matris fratre Marsilio Carrariẽsi, heu sæuum facinus, ambos occidit.

De Othone quarto Imperatore.

Libet in fine tam multorũ, in quibus ad vlciscendã pudicitiã coniuncta sæuitia fuit, exẽplum vnũ ponere, à quo & si sæuitia abest, animi tamen virtus insignis in eo conspicitur. Cũ Otho quartus Imperator, Florẽtiæ esset, & inter multas forma atque ætatis flore insignes fœminas Gualdratam Berthã ipse plurimũ laudaret, puellæ pater, qui aderat, Bellincionus nomine, obtulit, facturũ se, si ita eius ferret anim9, vt deosculandæ puellæ copiã haberet, quod cũ puella audisset, respondissẽtque, Nullius vnquã, nisi eius qui vir suus foret, suauiũ accepturã, adeò modesto principi ea res placuit, vt indignũ duceret, sine prẽmio puellã dimittere. Itaque eam in matrimoniũ Guidoni Germano locauit, viro non armis solũ atque virtute, verum generis quoque nobilitate insigni, & totã eam vallẽ quæ sub Casentini nomine in Aretino agro censetur, cũ comitatus honore dono vtrisq; dedit. A quibus postea familia manauit quæ Comitũ Guidorũ nũcupata est.

DE IIS QVÆ LIBERE VEL FACTA *vel dicta sunt.* CAPVT II.

IN dictis factísque libertas, quemadmodũ laudẽ meretur, si à libero animo profecta ratione modóque non careat: ita si ei9 causa sit animi malignitas aliqua, aut praua loquẽdi consuetudo (quemadmodũ sæpe fieri solet) authores nonnunquã in exitiũ deducit: & si etiã prima cum in malignos auditores incidit, periculo non careat. Cæterũ cum eius satis certa norma dari nequeat, ad eorum exempla recurremus, quod per ea melius vires ipsius, effectúsque declarabuntur. Illud autem non omittendũ est, si in iis aliqua parte peccan-

dum sit, satius esse parum ista, quàm nimis attingendo peccare.

De T. Quinto Flaminio consule.

Quintus Flaminius, cum aduersus postremum Philippum Macedoniæ regem bellum gereret, & in tractanda pace delectus, ad colloquium locus esset, posteaquam loco appropinquarunt, Philippus fraudem veritus, obsides à Flaminio petiit: affirmans, Romæ multos esse Flaminios, sed apud Macedones vnum esse Philippum, ad quem Flaminius statim respondit, Id ipsius Philippi culpa accidere, qui amicos & propinquos omnes interemisset. Romano, id est, libero verbo, crudelitatẽ atque perfidiam Philippo improperauit.

De Paulo Æmilio Consule.

Paulus Æmilius consul, aduersus Persam Macedoniæ regem creatus, cũ mos esset in eiusmodi rebus pop. Rom. gratias agere, vt suam in dicendo libertatem seruaret virtute atque innocentia sua fretus, ad populum dixit, De duobus cõsulatibus quos erat adeptus, primum se sui ipsi⁹ gratia petiisse, hunc autem secundum, ab ipso populo delatũ suscepisse: huius igitur postremi causa gratias non agere, quin potius si quem se meliorem ad eã expeditionem populus inueniret, eum eligeret, quia id ipse æquo animo esset laturus, verũ si quid in eius virtute spei reposuisset, sine verbis dicto ei audiens esset. Quod si populo statutũ esset imperare malle, & non imperãti parere sciret, ludibrio omnibus Romanorum expeditiones fore. Ita enim ea libertate animi; populũ Romanum, qua virum quemcunque priuatum allocutus est.

De Cn. Pompeio.

Petebat Cn. Põpeius, partis iam multis victoriis, triumphũ à L. Sylla dictatore sibi decerni. Cũ autem ætas & lex obstaret, neque enim adhuc senator aut consul creatus fuerat, Sylla pertinaciter cõtrà reluctabatur: quare minimè motus Põpeius, se triumphum à populo impetraturum dixit: & cum ei relatum esset, Syllã, si id tentaret dixisse, Se ei aduersaturum, respondit, Neque se ob eam rem ab incœpto discessurum, cũ plures nationes per terrarum orbem inuenirentur, quæ oriẽtem quam quæ cadentẽ solẽ venerarentur. Eo enim mordaci dicto, Syllæ senio, iuuentã suam, præposuit, atque exacerbata his verbis Dictatoris ira sæuitiáque, qui multa Romanorũ virorũ milia longè minorẽ ob causam occidi iusserát,

extorsit, vt Sylla exclamaret: Triumphet, & ita potius est triumpho Pompeius.

De Fabritio.

Cornelius Ruffinus vir rapax & auarus, cæterum in bello animo ingens manuque promptus, cum bellum immineret, in Consulatu obtinẽdo, C. Fabritij opera adiutus est viri ipsi⁹ quidẽ omni integritatis laude digni, qui ob prauã vitam, Ruffino semper aduersus fuerat. Cæterum ab eo tẽpore ob belli suspicionem, quia ignauos desidésque ipsius competitores videbat, sententiam mutauerat, quam rem Ruffinus miratus cum Fabritio impensè gratias egisset, subridens ad eum aperiè Fabritius, Noli mirari Ruffine, quia rapinis imminui malo quàm vendi: commodè enim acuteque Ruffini rapacitatem & competitorum ignauiam taxauit. Ostendit enim satius se ducere ab auaro Consule, eodẽ que gnauo homine, & rebus agendis idoneo rapinis vexari, quàm iis ad consulatum euectis, qui per ignauiam rem cõmunem prodituri essent, vinctum ab hoste venundari.

De C. Iulio Cæsare.

Sedenti pro tribunali L. Sylla cum prætor esset, atq; Cæsari adhuc priuato iratus diceret, Se officio suo vsurum, respondit Cæsar, Rectè tuum appellas officium, quod pecunia tua comparasti: neque enim magistratus maiestate deterritus est, quin ei, qua arte magistratum esset assecutus, coram exprobraret.

De Geminio ciue Romano.

Cum triumuir Antonius, in Asia degeret, atq; vnà esset Cleopatra Ægypti regina, cuius nutu Antonius, eius amoribus nimiũ vinctus, regebatur, per id tempus graues inter ipsum atq; Octauiũ controuersiæ exarserunt. Amici igitur, ab vrbe Roma, ad Antoniũ in Asiã Geminium miserunt vt omnia tentaretur, per quæ, cũ Octauio redintegrari cõmunis amicitia posset, atque in mutuã concordiam rediretur. Cũ autem Geminium Antonius in cõuiuiũ excepisset, præsente Cleopatra, monuit vt mandata quæ habebat exponeret: ad quẽ Gemini⁹, post salutẽ dictã nulla aut ipsius amplitudinis, aut Cleopatræ præsentis ratione habita, Reliqua dixit, Antoni quæ tibi dicere iussus sum cũ sobrio & alio loco, quàm vbi nũc sumus tractanda sunt, sed vtcunque rẽ vnam, vel ebrius dicere mihi posse videor, scilicet res tuas omnes

bene successuras, si Cleopatram in Ægyptũ dimiseris. Paucis enim liberísque verbis & Antonij ebrietatem, & eius in Cleopatram immodicum amorem, sapienter carpsit.

De Rubrio Flauio, & Sulpitio Aspero tribunis militaribus.

Valdè profectò libera Rubrij Flauij tribuni militaris oratio fuit, quo tẽpore conuictus, consciũ se Pisonianæ conspirationis esse, rogante Nerone, Quamobrẽ eius vitæ insidias tetendisset, respondit, Nullus vnquã erga te fide maior me fuit, dũ vt amari posses, dignũ te præstitisti, sed posteaquã matris parricida fuisti, vxoréq; tuã occidisti, itẽ auriga factus es, & mimicã artem exercuisti, vrbẽque ac patriam communẽ incendisti, mortaliũ omniũ etiam odio dignum te fecisti. Sulpitius quoq; Asper, eadem dignitate qua Flauius, & item pari culpa insimulatus, cum similiter, Qua re motus cõspirasset, rogaretur, Non minus liberè, cæterum paucioribus verbis respõdit, dixit enim, Se in Neronẽ conspirasse, qui aliam rationem, finiendorum eius immẽsorum scelerũ, non inueniebat. His verbis Nero magis consternatus est, quàm omnibus aliis, quæ in ea coniuratione continebãtur. Neque enim vera, vt maior principum pars audire consueuerat. O miram in dicendo libertatẽ, ô verè Romanos animos, coram eo, atq; in eũ, qui terrarũ orbis imperium obtineret, & crudelitate immanes alios omnes anteiret, non moueri animo, neque minore in eum vti libertate, cum in eius manu vincti essent, quàm si ipsi imperantes, vinctũ eum, coràm quo dicebant, habuissent.

De Isidoro Cynico philosopho.

Non minus quoque liberè Neronem, Isidorus Cynicus allocutus est, cum ei magna voce palàm dixit: Bene eum Nauplij mala cantare, & male bona sua curare.

De quodam seruo bubulco.

Quidam bubulcus seruus, iam senio penè confectus, cũ assumpto ad imperium Vespasiano domino, propter nouæ fortunæ fœlicitatem, meritum se putaret, quem dominus munere dignaretur: venienti in vrbem Vespasiano se obtulit, & libertate se donari petiit. Cum autem minimè assentiri Vespasianum videret, continere se seruile pectus nequiuit, quin vt poterat dominũ vlcisceretur: magna enim voce exclamauit, Vero adagio dici, Vulpẽ pilos non mores mutare.

tare. Ita enim veteris dñi auaritiã natura insitã, exprobrauit.

De Mimi mordaci dicto.

Valdè liberũ mordáxque Mimi cuiusdã aduersus Tyberiũ Cæsarem verbum fuit, cum is Augusti hæres, ab Augusto legata populo non impleret. Nam cum fortè coram eo mortuus ad sepulturam efferretur, Mimus sublata voce, mortuo inclamauit, Vt nomine suó referret Augusto, nondum pro eius legatis populo Romano satisfieri. Minimè veritus hac libertate, quæ ei exitium attulit, Tyberium hæredem cuius ea erat culpa, mordere. Inde enim factum est, vt Tyberius Mimo pro eius parte satisfaceret, & postea interfici, atque ei dici iuberet, Vt Augusto nunciatum iret, iam cœpta esse eius legata persolui. Quo exemplo, haud obscurè ostenditur, non semper dicendi libertatem, etiam in re vera tutam esse, diligenterque pensitandum, cui, quomodo, & quando atque vt tibi loquaris.

De alio Mimo & ipso mordaci.

Non minus liberũ & mordax, illud quoque verbum fuit alterius Mimi, in triumphali pompa, quam Galienus ignauissimus Imperator ducebat. Nam cum nonnulli in Persico vestitu comparuissent, & Mimus quidam eos studiosius cõtemplari videretur, fuerunt qui peterent, Quid sibi tanta illa cura quæreret? quibus respondit Mimus, Inter hos Persas Galieni se patrem quærere. Hoc enim verbo Galieni ignauiam carpsit, qui patrem iam diu apud Persas captiuum, armis ab hoste recipere nõ curaret, & nunc de puerorum more, simulatis Persis triumpharet.

De duabus vetulis liberè locutis.

Non minoris faciẽda fuit, Macedonicæ vetulæ erga Demetriũ regẽ libertas, & alterius erga Adrianũ Augustũ, quæ quanquã diuersis fuerunt tẽporibus, tamẽ hic propter similitudinẽ coniunctim enarrantur. Indignatæ enim quod loquendi petita potestate, hi duo principes, audiendi ociũ sibi non esse respondissent, eis dixerunt: Ergo reges non estote. Quod verbũ cum eos acriter pupugisset, in posterum, cum alus vterque humaniorem faciliorémque se præbuit.

De Homulio ciue Romano.

Antoninus Pius, singulari humanitate princeps, Homulij ciuis Romani ædes ingressus, cum porphyriticas colũnas vidisset, petiit, Vnde Homulius eas habuisset? cui is respondit,

In aliena domo, hominem mutum surdúmque esse oportere. Libero enim verbo, fortasse magis, quã apud Imperatorem æquum esset, nimiam Antonini curam momordit.

De Valerio Asiatico.

Cæso C. Caligula Imperatore, pop. Rom. in forũ conuenit, arbitratus principẽ Senatus opera interfectũ esse, itaq; cum id grauiter quereretur, Caligulæ largitionibus assuetus, interfectorũ nomina, vt in eos animaduerteret, requirebat. Id cõspicatus Valerius Asiaticus, senator, honore quẽ gerebat non indignus, cũ indignaretur vehemẽter, molestè populũ eam rem ferre factam esse, quam propter tyranni crudelitatem populum ipsum facere oportuisset, in eminentem locum conscendens, clara voce populũ increpuit, quod cædis authores quæreret, subiũxitq;, Magni muneris loco accepturũ se fuisse, si ipse huius rei author esse potuisset: quã libertatem, ob viri reuerentiam populus æquo animo tulit, nihil in eum motus, etsi haud multo pòst in omnes sæuiit, qui in Caligulæ vitam conspirauerant.

De Frontone consule.

Pari libertate post Domitiani pessimi principis mortem, de Cocceio Nerua principe optimo atque eodem patientissimo, vt Asiaticus, ad populum Fronto consul locutus est. Nam cum videret nimium populo indulgeri, permittique vt in eius esset manu, vel accusare vel occidere, quẽ Domitiani ministrum fuisse diceret: clara voce dixit: Malum esse sub principe viuere, qui nihil agi permitteret, sed lõgè deterius, sub eo, qui fieri nihil prohiberet. quod Nerua cũ audisset, modum accusationibus imposuit.

De Cymone Atheniensi.

Cymon Atheniẽsis, haud minus liberè, neq; minore suo periculo, quàm duo de quibus est dictum, locutus est. Nam cum per totam vrbem disseminatum esset, à Delphico oraculo responsum esse: Vnũ Athenis virum esse, qui aduerso omnibus aliis ciuibus animo esset, & cui præsentium rerum administratio inuisa esset, populũ apertè monuit, Ne quis quærendo laboraret, se enim eum liberè fatebatur esse, cui nihil eorum placeret, quæ per id tempus in administranda republica gererentur. Verbo enim & aperto & libero, eius temporis administrationem carpsit.

De Elpinice Cymonis sorore.

Non minus libera Elpinice Cymonis ſoror erga Periclem fuit, cum à deuicta Samo reuerſus, funere ingenti cæſos in prælio honoraſſet, laudibúſque eorum virtutem extuliſſet. Nam cum Athenienſes mulieres poſtea flores ſertáque è more rogis iniicerent, Elpinice Cymonis ſoror, non ſine magna indignatione erupit. Sunt profectò iſta floribus ac ſertis digna Pericle: qui nos tot preclaris viris orbaſti: neque hoc bello contra Phœnices aut Medos ſuſcepto, ſicut Cymon frater meus, egit, ſed vrbem atque inſulam nobis beneuolentia propinquitatibúſque coniunctam ſubegiſti. Animo magis quam virili auſa Periclem palàm carpere, qui gratia & arte omnium rerum moderamen Athenis ſibi vendicarât.

De Demarato Corinthio.

Quo tempore Philippus Macedonũ rex, ortis diſcordiis, cum vxore ac filio diſſidebat, ad eum viſendi gratia profectus eſt Demaratus Corinthius: qui cum interrogatus eſſet, Quàm bene inter ſe Græciæ ciuitates conuenirent, facetiſſimè ei reſpondit, Magnæ profectò tibi curæ eſt Philippe, vt de Græcorum concordia certior fias, ſiquidem haud iniuria id ad te pertinet, poſteaquam cum coniuge tua ac filio tam concorditer, tantóque in amore viuis. Quod facetum, nec minus mordax verbum, ità Philippum pupugit, vt poſtea cum vxore ac filio in gratiam rediret.

De Demochare Athenienſi.

Cum Athenienſes ad eundem Philippum in Macedoniam legatos miſiſſent, acerbum quidem, ſed occultum, ipſorum hoſtem: confecta legatione, Philippus eos dimittens, vt mos eſt, dicere cœpit, Si quid aliud eſſet quod Athenienſium gratia facere poſſet: neque vltra ad finiendam orationem pergebat. ſtatim legatorum vnus Demochares, ceteris audacior, ſubiunxit: Vt te ſuſpendas, apertè ei verum faſſus, qui fictè operam ſuam Athenienſibus videbatur offerre. Quæ libertas magno ei malo conſtitiſſet, niſi eum plus ficta Philippi humanitas, quàm propria prudentia texiſſet: neque enim aliud Philippus egit, niſi quod ad alios legatos conuerſus dixit: Referte Athenienſibus, eum qui tàm acerbum verbum, minimè indignatus audiuit, longè eo qui verbum nihil laceſſitus pronunciauit, modeſtiorem erga vos fuiſſe.

De Dercilide Spartano.

Non minus liberè Dercilides Lacædemonius, miſſus à

Spartano populo,ad regẽ Pyrrhũ legatus,egit. Nam cum eũ Pyrrhus grauibus verbis vrgeret, vt Lacedæmonij Cleonimũ regem,quẽ pepulerant in regnũ reciperẽt,nulla illius dignitatis ratione habita,respondit:Si Deus es nobis, minimè timendũ à te ducimus:nam cum iustam habeamus causam, Deus qui iustus est,nihil aduersus nos molietur:quibus tu,si non Deus, sed homo es,melior profectò non es, & propterea tantoperè nobis formidandum non est.

De Samæo Pharisæo.

Herodes adhuc priuatus,cũ apud Hyrcanũ Iudæorũ pontificẽ,ac regẽ, à multis eius gentis nobilibus præpotentibúsque viris accusaretur,Hyrcanus qui eũ diligebat,monuit,Vt in iudiciũ, habita salutis ratione veniret: itaque is purpuratus,& armatorũ septus corona,in iudicio constitit: cũ igitur eo cõspecto territi iudices, in ipsum hiscere nihil auderent, Samæus qui inter eos vir erat, & prudens & liber, dixit:Tu Hyrcane rex,vósque iudices,ni fallor, nunquàm in iudiciũ capitis venire aliquẽ vidistis,nisi squallidũ,& atra, neque ea nisi trita veste amictũ,quamobrẽ cum hic Herodem,& nitida cute fulgentẽ,& veste ornatũ adesse videatis,armísque tectũ,dici non potest aliud eniti velle,nisi vt vel armis iudiciũ ad liberationẽ suam extorqueat, vel si id nequiuerit, vt nos iudices occidat.Itaque si hoc ei,vos iudices, per ignauiã permittitis, ipse quidem, quod reo in periculo conducere videtur,egerit: at vos, mihi creditote, haùd multò post fore, vt iudices omnes qui hic sedemus, túque rex vnà cũ iudicibus ab Herode occidamini.Audax enim libérq; Samæus,vetitus non est, coràm Herode ea dicere, quæ audiendo alij, præ formidine contremiscebant. Secutũ est igitur, vt breui Herodes regnũ occuparet,& Samæi verba,quæ dixerat,vera inuenirẽtur:solus autẽ Samæ⁹ seruat⁹ est, cui Herodes nõ modo ob virtutẽ pepercit,sed ĩter amicos etiã habere eũ voluit.

De Platone philosopho.

Diu in Sicilia commoratus Plato,quem Dionysius, apud se tenuerat, cum tandem dimitteretur ab eo ad cœnam vocatus est,atq; inter alia quæ cœnãtes fabulabãtur,cũ Dionysius diceret:Nónne ô Plato,cum Athenis eris, cũ aliis philosophis de nobis obloqueris? Ei Plato subridens, respondit. Nunquàm philosophos qui Athenis viuunt, ita vacare, aut de tam vili materia inter eos tractari posse, vt loqui de Dio-

nyſio valeant. Acutè enim, ſed modeſtè tamen, vitam eius, vt digna era, momordit.

De Antagora.

Non minore libertate, argutiáque Antagoras poëta Antigono regi reſpondit: nam cum ſolus caſtra Antigonus perābularet, & ad Antagoræ tabernaculum veniſſet, conſpicatus congrum decoquere, vt faceto verbo poëtam morderet, dixit: Putas ne Antagora, Homerum cum Iliadem ſcriberet, congros decoxiſſe? cui facetus atque extemporaneus poëta. Nunquid & tu rex Antigone arbitraris, Agamemnonem cū ea gereret, quæ ab Homero ſcripta ſunt, caſtra Græca perābulaſſe, quærentem, ſi quis congros aut aliam rem decoxiſſet? celeri enim acutóque reſponſo, Antigoni nimiam curā, loquacitatémque ſatis aptè repreſſit.

De Laberio equite Romano.

Quemadmodum etiā egit Laberius eques Romanus mimorū fabularúmque ſcriptor: nam cum iā grādis natu à Iulio Cæſare penè coactus ſaltaret, & fabulas quas ſcripſerat, ipſe ageret præter ætatem, id vt potuit vlciſci decreuit: perſonam igitur Syri ſerui induit, & tanquàm à domino vapulaſſet, fugientis ſpeciē præbens clamauit: Quirites profectò libertatem amiſimus, ficto eo ſermone, perſonáque, Cæſaris tyrannidem haud obſcurè taxauit, quam ob cauſam poſtea Laberius Cæſari nunquàm gratus fuit.

De alio poëta Græco.

Liberum Laberij verbum fuit, ſed non minus Græci poëtæ cum Auguſto, factum: nam cum hic poëta Auguſto ſæpè verſus dare conſueuiſſet, neque vnquàm ab eo aliquid tuliſſet, niſi quod poſtremò epigrammate, tanquàm in omnium ſatisfactionem donatus fuerat, Poëta egregiè laudato Auguſto appropinquauit, atque ex pera ſumptos nūmos quoſdam minimos, in Auguſti manu poſuit, dixitque, Non hos quidem ex fortunæ tuæ amplitudine ô Auguſte dedi, ſed quoniam maior copia non erat, hæc qualiacunque malui quàm nihil dare. Quare omnibus in riſum conuerſis, largiſſimè ab Auguſto pro omnib. remunerationem tulit.

De quodam equite Romano.

Ab equitis quoque Romani libero verbo tactus, æquo animo eius libertatem tulit? nam cum Cenſor Auguſtus cū reprehendiſſet, tanquàm fortunas ac bona ſua decoxiſſet, eo

ipſo tẽpore eques à ſe auctas fortunas eſſe oſtendit. Item cũ ab eodem carperetur, tanquam de matrimoniis legem non ſeruaſſet, ſtatim teſtibus quoque crimen reiecit, oſtendítque non ſolũ vxorem duxiſſe, verum etiam ex ea trium liberorũ patrem ſe factum. Itaque eques aliquantiſper commotus his addidit: ô Cæſar alias cum de probis viris certiorem te fieri voles, eius rei onus probis quoque & non maledicis dato. Aſperum profectò reſponſum, ſed liberum & equite Romano, ad Imperatorem eundemque Cenſorem, dignum.

De alio equite Romano.

Non minus etiã liberum verbũ factumque alterius equitis fuit, qui cũ aucupij peritia magnus haberetur, magnóque labore vix noctuã cepiſſet, quæ rure Auguſti ſomnũ moleſto carmine rũpebat, ab Auguſto laudatus, cum non vltra mille denariorum ſummã dono tuliſſet, muneris exiguitate indignatus: dixit, Malo noctua viuat, atque in hęc verba eam dimiſit, nulla eius quem offendebat, habita ratione.

De Diogene Cynico philoſopho.

Quàm liberum etiam Diogenis Cynici philoſophi verbũ fuit, qui captiuus in caſtra ad Philippum Macedoniæ regem deductus, cum interrogaretur à rege, Quis nam eſſet? reſpõdit, Se exploratorem eſſe ad ipſum profectum, vt inſatiabilẽ eius rapacitatem videret: quamobrem ea libertate dicendi victus Philippus, ſtatim eum dimitti iuſſit.

De Philode Athenienſi.

Poſt exempla de quibus ſcriptum eſt, in quibus ſatis libertas apparuit, nonnulla alia libertatis omninò plena, ſed quibus ob infelicem euentum magnò libertas conſtitit, ſubiungemus. In prælio captus Philodes Athenienſium dux, cum à Lyſandro qui eum ceperat, interrogaretur, quid is meritus eſſet, qui de Lacedæmoniis tantum, vt ei vitio dabatur, oblocutus eſſet? interritus reſpondit, O Lyſander, noli eum accuſare, qui iudice careat, ſed iam tandem aduerſus Philodem id exequere, quod ipſe iam in te feciſſet, ſi tantũ in ipſius manu eſſes, quam ipſe in tua eſt. Quamobrem eum Lyſander occidi iuſſit.

De Pelopida Thebano.

Non minus dicendo liber, cæterũ felicior Pelopidas Thebanus fuit: nam cum ab Alexandro Pheræo captus, haud admodum arcta cuſtodia teneretur, per id tempus, populos

Alexandro ſubditos, ſollicitare non deſinebat, monebatque breui Alexandrũ pœnas daturũ. Quod cũ Alexander reſciuiſſet, miſiſſetque qui Pelopidã monerent: Niſi linguã compeſceret fore vt ei mortis cauſam afferret: nuncio reſpondit, vt Alexandro referret, Pelopidam mirari, quod tàm diù diſtuliſſet, cũ ipſe adeò in eũ hoſtili animo eſſet, vt ſi vnquã euadendi facultas daretur, ad dandas pœnas pro eis quæ impiè in populos ſuos, nulla eorum culpa ederet, ipſum coacturus eſſet: nec longè res ea abiit, quod Pelopidæ opera Alexãder à ſuis interemptus fuit.

RECENTIORA.

De Marete Chalcedonenſi epiſcopo.

Perſæpè graues caſus, magnæque calamitates in hominibus audaciam augent, atque imperterritos reddunt: ceu qui ſatis ſecuri videantur, non poſſe in ipſis mala augeri, atque eis morte finẽ imponi, quemadmodum antè de Pelopida diximus, & nunc de Marete Chalcedonenſi epiſcopo ſcribemus. Ei propter ætatem decrepitam luminibus capto, cum eſſet Conſtantinopoli nunciatum, Iulianum Imperatorem in templo Fortunæ ſacra facere, clara voce Iulianum apoſtatam compellauit. Cui cũ indignatus Iulianus reſpondiſſet: Galilæum (ita enim Chriſtum appellare ſolebat) ei viſum non reſtituturum: exclamauit ita vt ab omnibus audiretur: Deo ſe pro cæcitate gratias agere, quod ita ei facultas Iulianum impium imperatorem videndi erepta eſſet: quo verbo attonitus Iulianus, loquendi cum Marete finem fecit.

De Martino epiſcopo Turonenſi.

Collocutorũ ſimilitudo, ad Martinũ Turonenſium epiſcopum, atq; Maximũ ea tempeſtate Galliam tyrannide premẽtem, me trãsfert: Maximus enim, primo cõpulſa ad rebelliõnẽ Britannia, in qua Imperatorium nomen vſurpauerat, in Galliam aduerſus Gratianũ traiecit, quo per fraudem occiſo, Galliam maiorémq; Germaniæ partem, nõnulláque alia ſubegit, deinde pulſo ab Italia Valentiniano, vt de ſe bonam opinionẽ relinqueret, Martinum ad cœnam inuitauit: ſed ſanctus libérque epiſcopus ire recuſauit, affirmans, Se cum eo in epulis communem menſam nunquam habiturum, qui duorum dominorũ quos habebat, alterũ occidiſſet, alterum Imperio pepuliſſet. Itaque antè vt iret adduci non potuit,

quã Maximus ſcelus culpa in milites reiecta excuſauit,quõ rum ſeditione vt imperaret coactũ ſe dicebat, in quo ſe pro viribus enixurum, vt placarentur, promittebat: O ſingularem libertatem, quæ ab animi ſinceritate,morumq; ſanctimonia proficiſcebatur: quã temporũ noſtrorum Epiſcopis neceſſaria foret, vt malis principibus ea palàm dici poſſent, quæ alij in minore fortuna poſiti dicere non audent.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo.

Maiore etiam libertate cum Maximo vſus eſt Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus, cum à Valentiniano imperatore, legatus ad eum vſq; in Treuerim vrbem miſſus fuit, ad fratris Gratiani, ab eo occiſi repetendum corpus: nam publicè in concilium deductus,cum Maximus aſſurrexiſſet, vt oſculo Ambroſium exciperet, ipſe veſtigio, ſe ne cum vocaretur quidem mouit,quin potius liberè grauiterq; eum cũ pro proditione cædeq; in Gratianũ increpuiſſet, illic palàm omnia in Maximum reiecit, quæ ad purgandum crimen ipſe in medium adducebat.

De Agapeto Pontifice.

Quam grauis & quam liber Agapetus quoque Pontifex maximus fuit?cum à Theodato qui in Italia Gothorum rex erat, Conſtantinopolim placandi Iuſtiniani gratia miſſus, loquendo deprehendit Iuſtinianum Eurychena hæreſi laborare, in qua re aliquandiù conatus de ſententia Iuſtinianum dimouere,cum fruſtra laboraſſet,ſanctus Pontifex,veritate atque conſcientia fretus,continere ſe non potuit,quin imperatori mentẽ ſuam aperiret: dixit enim,Ad Iuſtinianũ Chriſtianiſſimum Imperatorem veniſſe me arbitrabar, ſed quantũ intueri poſſum,ad Diocletianum me veniſſe video.

De Sabino & Syluano Cteſiphontinis.

Indignationis quoque magnitudo, loquẽdi libertatẽ vſurpat,quemadmodum hic duorum exemplo oſtendetur.Cum pace inita cum Perſarũ rege, Iouinianus Imperator, quædam loca à Romanis poſſeſſa, & inter alia Cteſiphontem vrbem,Perſis conceſſiſſet, præſenſque vrbem eam traderet, contrà totis viribus,quantum valebant,nitebantur ciues,ſed cum impedire rem non poſſent, ceu muneris loco quærebant, vt eis permitteretur, ſeſe, ſi poſſent defendere: quod cũ à Iouiniano negaretur,& penè in deſperationẽ ciues conjecti eſſent,inter eos Sabin⁹ liberè dixit: Cõſtãtius interdũ à

Persis victus, ita afflicta fuit fortuna, vt eum viderim panẽ ab anu inopi petentem,& tamẽ nihil vnquã de imperij finibus Persis reliquit: tu autẽ principatus tui initio, Ctesiphõtem vrbẽ, locaq; propinqua, quæ Romani imperij clypeus, & ceu repagulũ aduersus hostes dici possunt & debent, hostibus tradis? Inter hæc verba ciues,cum è more coronã auream imperatori munus darent, quã difficulter Iouinianus adduci potuit, vt acciperet, Syluanus non minus Sabino liber, premẽte animi impetu, Ita te cæteri coronare possint, dixit, Eo verbo Iouiniani ignauiam & animum ostendens.

De Ioanne Capocio Romano.

Dissidentibus inter se Othone quarto & Friderico secundo imperatoribus, cum Innocentius tertius Pontifex apertè fauisset Othoni primò,deinde post aliquod tempus ad Fridericum studia conuertisset, videbatur multis Pontifex harum discordiarum causas serere, itaque cũ per quadragesimæ tempus, Innocentius, è more conciones haberet, mirãtibus omnibus eius in dicendo facundiam, Ioannes Capocius ciuis Rom. Othoni deditissimus, cum Pontificem de concordia magno studio prædicantem audiret, quia ab eo omnes has discordias ceu oblato fomite ali videbat, continere se quin erumperet, non potuit: surgens igitur, non expectato Pontificis orationis fine,dixit: Verba tua,pater sancte, Dei sunt, cæterum facta, quæ verbis longè contraria sunt, diaboli videntur esse: neque in hoc clauium potestas, neque arma quæ simul in Pontificis manu erant hominem hunc quin liberè loqueretur, deterrere potuerunt.

De Velano, Prouinciæ in fratrum Minorũ ordine præfecto.

Nihil etiam plus pensi habuit Velanus, qui Prouinciam in ordine fratrum Minorũ gerebat, inuehi in Ioannem vigesimum secundũ pontificem, cum ad eum Auinionem deductus fuit: propterea quod in ecclesiasticis concionibus pontificem hæreticũ nominarat, quia eo tempore excitatam illorum societatem, qui Fraterculi opinionis nuncupati sunt, pontifex improbabat, ab eis enim dicebatur, Sacerdotes omnes apostatas esse, qui apostolorũ paupertatem nõ sequerentur. In concilio igitur ea omnia confirmauit, quæ alibi dixisse accusabatur: denuóque coram, eum verè paupertatis apostolicæ ecclesiasticæque euersorem vocauit, & propterea eum hæreticum atque apostatam dici debere:

quamobrem Velanus ductus in carcerem, nunquam quæ antè dixerat, ob id mutare voluit.

De quodam Episcopo & Gregorio vndecimo Pontifice.

Cum iam septuaginta annos in Gallia Romani pontifices egissent, contigit, vt per id tempus Gregorius vndecimus ad pontificatum assumeretur: is cum absente ab vrbe Roma Pontifice, videret magnis incommodis catholicam ecclesiam affici, & ob id ad repetẽdam vrbem Romam, animum inclinaret: fortè euenit, vt se Pontifici episcopus quidam offerret, quem cum Gregorius hortaretur, ad petendã ecclesiam suam, illicque commorari, vt in ea dominicum gregẽ ei creditũ gubernaret: episcop⁹ dicẽdo satis liber, ad ea: Et tu sancte pater, respondit, à quo mihi aliisq; bene agendi exemplũ proponi debet, cur ab episcopatu tuo abes? qui propter absentiã tuã permulta incõmoda perfert. Quo respõso Pontifex, ad eã diem in petenda Italia anceps quod eũ patriæ amor Galliarũq; respectus mouebat, Romã petere decreuit. vbi postea haud multò post cũ decessisset, causa fuit, vt in posterum Romæ Pontifices remanerent.

De Conuerso Cistertiensis ordinis.

Non minus liberè arguteq; vir religioni inter postremos Cistertiensis ordinis additus, Cardinalẽ allocutus est, quàm ii de quibus dictũ est, pontificem cõpellarunt, & ob id res ipsa non indigna videtur, de qua inter iam dictos mentio fiat. Nam cũ Henricus ad Cardinalatum à Cistertiensiũ ordine euectus, à Clemente pontifice legatus in Germaniam mitteretur, vt aduersus Christi hostes crucẽ prædicaret, in comitatu aliquot habebat monachos: itaque cum iter faceret, ab eis petiit, Vt aliquis eorum, aliquid ad leuandum viæ fastidiũ loqueretur, vnde audientium animi fructũ aliquem accipere possent: monachus autem cum inter ipsos vnus esset, ex eo numero, qui quod ad sacros ordines non promouentur, sed in monachorũ seruitia ali solent, Conuersi appellantur, nõ sine difficultate eũ impulerunt, vt is esset, qui tunc loquendi onus subiret. Ad cardinalem igitur subridens se conuertit, & dixit: Cũ mortui erimus, id quod haud multò tempore pòst erit, & ad paradisi valuas perducemur, Benedictus ordinis nostri primus parens, obuius nobis erit, vt in paradisum nos inducat: cum is te Domine mitratum conspiciet, quia ignorabit, petet quis nam sis: &

si è numero ipsius monachorum te esse responderis, dicet monachorum non esse, capitibus cornua gestare: cæterum postquam tu multa ad hos ornatus excusandos dixeris, vt certior de te fieri possit, regni cœlorum ianitori imperabit, vt tibi in terra extenso, stomachũ aperiat, & si herbis leguminéq; te pastum esse inuenerit, monachũ esse credat, atque in paradisum inducat: quod si delicatioribus cibis enutritũ esse cognoscet, sciat verum non esse monachũ: quid tunc Domine mi dicturi erimus? cũ in has difficultates cõiectos esse nos videbimus? ô libertatem ingentem, verbúmque quanquàm ab homine profectũ, qui in humili erat fortuna, sapiens tamen & astutum, & quod longè plus in recessu relinqueret, quàm in fronte polliceretur.

De Bubulco Germano.

Penè simili dicendi libertate vsus est arator quidã senex, in Germania, erga episcopũ ducémque Coloniensem, cum iter armatus faceret, & magnus armatorum numerus, vt in Germania mos erat, eum prosequeretur. Magno enim risu arator solutus, interrogatus est, Quæ tanti risus causa esset? arator autem, cũ negare se rem videret non posse, respondit, Ridere se, quòd Petrus Apostolus clericalis ordinis princeps, in tanta inopia mortuus esset, & posteros in eo ordine tantopere locupletaret: respondente autẽ episcopo, se simul & ducem esse & episcopũ, & eo tempore, vt ducem armatum esse, & cũ armatis iter facere, & cum in templo esse contingit, illic vt episcopum agere: maiori etiam cachinno solui arator cœpit: denuo igitur causam rogatus, dixit. Vellem equidem declarari mihi, cum mortuum hunc ducẽ, cuius personã geris, in inferno esse continget, quò putes episcopum esse iturum? arguto enim liberóque responso, ostẽdit, quàm stultum esset in eodem subiecto, duas diuersæ professionis personas agere velle. Etsi in altera peccaret, putare se in altera pœnas errati non sensurum.

De Francisco Aragonio ordinis minorum.

Liberum quoque & valdè consideratum, id quod ad virum iustum ac sanctimonia insignem pertinet, verbũ illud fuit: quod Franciscus Aragonius, minorũ ordinem professus, Sixto quarto Pontifici, qui ab eodem ordine, ad põtificatum ascenderat respondit, cũ primum ad eum pontificem venerandum se contulisset. Ostendente enim ei pontifice,

nonnulla quæ precij ingentis erant, dicentique Frater mi, iam dicere, vt Petrus Apostolus, non possumus, auro argétoque nos carere: respondit, Pater sancte, ne tu quidé claudo dicere poteris, Surge, & liber factus, vt ille dixit, ambula. Hac dicédi libertate ostendens, quéadmodũ Petrũ apostolũ opibus superabat, ita ipse ab eo vitæ sanctitate vincebatur.

De Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi.

Cum Dunstanus Cantuariensis archiepiscopus Ethelstanum Britanniæ regem coronaturus esset, & peractis aliis ceremoniis, postea capiti eius diadema imposuisset, clara voce vt audiri posset, dixit: Quia hoc regnum fratris tui sanguine morteq; affectasti, præterquàm quòd tota Britãnia hoc factum grauiter latura est, ne tu quidem ex eo lætum exitum feres. Nouo enim immaniq; regi, crimen suum palàm improperare veritus non est.

De Gerardo episcopo Zaladiensi.

Liberior etiam Gerardus episcopus Zaladiensis in Pannonia fuit: cum requisitus, vt Petrum Hungariæ regem diademate insigniret, qui Stephano regi successit, eius rei agendæ munus abnuit. Improperauit enim crimen ingens quod perpetrarat, cum quadraginta senatorij ordinis viros insignes, consiliarios suos turpi morte affecit, adacto per media eorum corpora palo, quod eius voluntati obtemperare nolebant. Quem cum postea ab aliis episcopis coronari inspiceret, pulpitum conscendit, adhibitoq; interprete, qui Pannonia lingua pronũciaret, quæ ipse Italica dicebat, denuo regi crimé suum exprobrauit, tépúsq; ac viam mortis, quæ breui eum maneret, prædixit.

De quodam Hispano iuuene.

Administrationem Toletanam Hispanus iuuenis, ab Alphonso octauo Castulonensi rege poscebat, quem cũ propter iuuenilem ætatem rex reiiceret, audax liberq; iuuenis respondit. Et tu princeps, cum adhuc lacte infantem te nutrix aleret, iam rex eras, & quotidie permulti, in magnis muneribus apud te conspiciuntur, qui pueri tecum alea ludebant: me auté, quia técum non lusi, existimas, ætate ingenioque parum valere? quæ verba à libero profecta animo, ita Alphonsum mouerunt, vt muneribus ornatũ, vltrà desiderare quod optabat, non pateretur.

De Hyro Gallo militari duce.

Mordax liberum atque simul facetum verbum fuit Hyri militaris ducis in Gallia, Carolo septimo regnante: nam ab exercitu ad regem missus, cuius auspiciis Guiennæ in Aquitania aduersus Britannos bellum, non sine Gallorum detrimento gerebatur: cunctante rege, vt voluptatibus operam daret, contra belli necessitatem in longum trahebatur: itaque cum ei rex, à quo necessaria ad alendum exercitum expectabat, voluptatum apparatus, item ludos puellasque & conuiuia ostentaret, ac peteret ab eo. Quid de eis sentiret? respondit Hyrus, Nunquàm alium regem qui sua lætius quàm ipse perderet vidisse: cuius verbi aculeo, ab ocio voluptatibúsque experrectus, rex confestim confici, ea quorũ causa Hyrus venerat iussit.

DE SEVERITATE.
CAPVT III.

INter crudelitatem quæ mortalibus odio esse debet, & clementiam, quam omnibus natura gratam atque desiderabilem fecit, media consistit virtus, seueritas nuncupata, regendis imperiis admodũ necessaria, modo ad sanguinem, id est, ad sæuitiam, nimiũ ne declinet. De ea scripturus quædam exẽpla, Valerij ordinẽ secutus, à Rom. in quibus plurima hæc virtus fuit, incipiendum duxi.

De Q. Sertorio.

Quintus Sertorius, qui bellis ciuilibus vnus Marianarũ partium erat, cũ in castris tabernaculum suum satis propinquum seruis haberet, qui à Mario liberati militabant: quia nimis licenter, opibus, Romanísque mulieribus abutebantur, imparatos eos, vt pote qui vim non vererentur, adortus, quatuor ex eis milia occidit: affirmans, Malle se illis militibus, & si magnopere necessarij erant carere, quàm Romanis illatas iniurias non vlcisci.

De Themistocle Atheniensi.

Cum legatos Xerxes ad Græciæ ciuitates misisset, eas ad imperata facienda hortantes: contigit, vt vnà cum eis esset Græcus interpres: Themistocles autem qui eo tempore Athenis præturam gerebat, interimi eum curauit: indignã rem arbitratus, quod ad Barbarorum arbitrium, in Græciæ detrimentum Græca vteretur lingua.

De Lacedæmoniis.

Seueri fuerunt erga Archilochum poëtam Lacedæmonij. Eum enim, quanquàm genere Spartanus esset vrbe pepulerunt, quod carmen scripserat, in quo ostendi videbatur: Satius esse in prælio arma, quàm vitam amittere: nam eo doctrinæ genere arbitrati sunt, homines ignauiæ atque timiditatis plus habituros.

De Philippo Macedonum rege.

Cum Philippus Macedonum rex, Antipatri amici rogatu, quendam in iudicum collegium adhibuisset, eumq; postea barba capilloq; tincto inspexisset, honoré, quem dederat, ademit: affirmauit enim, Nunquàm eum fidelem constantémque fore, qui barbam capillumque mentiretur.

De Senatu Romano.

Eadem seueritate, erga Fuluium Argentarium vsus est Romanus Senatus, quod secundo bello Punico, à fenestris, per meridiem in forum roseo serto coronatus, spectare visus erat: carceri enim per omne tempus eius belli damnauit, vt intempestiuum gaudium, quo laborante patria vsus erat, carceris molestia corrigeretur.

De Augusto.

Augustus, & si humano ingenio erat, seuerus tamen in Herotheum Ægypti procuratorem fuit. Nam quia coturnicem manducarat, quæ alias pugnando vincebat, nauis malo configi eum iussit.

De Tiberio Cæsare.

Tiberius Cæsar, quendam Romanum quæstura priuauit, quia vxoré decimo die, posteaquã eam duxerat, repudiauit: sine fide atque constantia esse eum arbitratus, qui in re tanti mométi, tam paruo tépore, vanum se variumq; ostendisset.

De Galba Hispaniæ Proconsule.

Galba, qui postea imperauit, cum in Hispania proconsul esset, quibusdã mensariis præcidi manus iussit & mẽsæ eorũ affigi, quia fraudulenter pecuniã tractare comperti erant.

De Vespasiano Augusto.

Seuerior Vespasianus imperator fuit, qui Romanum iuuenem ad eum profectum, vt pro data præfectura gratias ageret, quia vnguenta olebat, non contentus manu reiecisse, contumeliã hoc verbo antè præfatus, scilicet, Mallem allium oboluisses: literas quoq; datæ præfecturæ reuocauit:

ſeuero exemplo oſtendens, quod quemadmodum nobili genere ortum iuuenem, lautitia & terſi corporis cultúſque mũditia decet, ita fœmineos cultus atq; odoramenta, viro dedecori eſſe, præſertim ei, qui aliorum regendorum curam ſuſtineat. Muliebres enim mũditias in viro, leuitatis atque impudicæ vitæ iudicia eſſe, aiebat.

De Septimio Seuero Legato Romano.

Profecto in Africam Septimio legato, obtulit ſe amicus, & vt antè conſueuerat, præ lætitia eum amplexus eſt. Ea re indignatus Septimius, palàm cædi eum grauiter iuſſit, Præcone magna voce eum monente, ne ipſe homo plebeius, in poſterum tam ſtultè dignitatis non habita ratione, legatũ Romanum cõplecteretur. Illius enim principi ſeueritate, iam indicabat qualis futurus eſſet imperator.

De Aurelio Seuero Alexandro imperatore.

Alexander Seuerus imperator, militem qui anum hoſpitam ſuam pulſauerat, non contẽtus militia exauctoraſſe, ſeruum atq; aurigam ipſius mulieris eſſe iuſſit: vt qui iniuriæ in eam autor fuerat, ipſius commodis atq; neceſſitatib. in poſterum operam ſuam addictam, haberet.

Item de eodem.

Idem in ipſa via, qua eius ſerui à Palatio in villã migrare ſolebant, vnũ ex ipſis cruci iuſſit affigi, quia centum aureos nummos propter nauatã cuidã in aula ſua operã acceperat.

De eodem.

Similiter quia amicus eius Thurinus multa ad ſpem aut ad timorẽ referebat, mentitus, tanquàm ea à principe accepiſſet, & inde pecuniam haud paruam congerebat, publicè fumo extingui iuſſit: præcone valenter clamante: Fumo morere, quia fumum vendidiſti.

Item de eodem.

Adeo autem in eo ſeuera fuere facta, ſicuti etiam nomen erat, vt palam edici iuſſerit, ne vllus, qui in magiſtratu munera acciperet aut aliter aliena raperet, coram eo appareret: conuictos enim huius ſceleris, capite mulctaturum ſe, nulla hominis alicuius habita ratione, denunciauit: quam longè ab huius temporis morib. hic princeps? Nunc enim eorum qui rerum potiuntur, permulti inueniuntur operam dare, vt per huiuſmodi largitiones aut rapinas, miniſtri opes congerant, quia eius lucri partem ab eis accipiunt.

De Pescennio Nigro Galliæ gubernatore.

Pescennius quoque Niger, cum Galliam regeret, impetante Septimio, tribunum lapidari iussit, quia militum stipendia decimaret.

De Aureliano Imperatore.

Militis, qui hospitam violarat, Aurelianus imperator, duabus magnis arboribus ad terram deflexis, alligari crura iussit, qui redeuntibus vi sua in consuetũ statum arboribus, in duas partes discerptus est. Cæterũ quoniam satis de veteribus est dictum, iam ad recentiora transeamus.

RECENTIORA.

De Gulielmo Normandiæ duce.

Gulielmus Normandiæ dux, qui Normandorũ primus, Britanniæ regnum adeptus est, cũ in eam Insulam aduersus Heraldum traiecisset, conspicatus Normandum militem in Heraldum adhuc sæuire, posteaquã sagitta ictus ad terram conciderat, eum ignominiæ nota exauctorauit: vir enim bello clarus atque virtute insignis, æquè indecorum existimauit, viuenti hosti terga date, & iam mortuum aut ad terram delapsum ferire.

De Senatu populóque Constantinopolitano.

Defuncto Heracleo Constantinopolitano imperatore, imperij successore relicto filio Constantino, Martina nouerca, Heracleonque frater, Pyrrhi olim patriarchæ consilio, Constantinum veneno sustulerunt: qua re palàm facta, Senatus populúsque Constantinopolitanus id grauiter ferentes, seuerissimè vlti sunt: nam præcisa Martinæ Augustæ lingua, atque desecto Heracleoni naso, ambos in exilium miserunt: Pyrrhum autem, facto in eum impetu à populo, peremerunt, creato imperatore Constantini filio. In ea autem re non minus perpetrati sceleris, quàm eorum in quos admissum erat crimen honoris, quo olim potiebantur, rationem habuerunt.

De Constantino Pontifice Maximo.

Inter tot seueritatis immensæ exempla, Pontifices quoque nostræ religionis admittemus, è quibus multi ita à priscorum moribus degenerarunt, vt nimium familiares facti, iam in contemptum venerint. Haud igitur his fuit similis Constantinus Pontifex, nam Philippicum Imperatorem qui

qui Bardanus dicebatur, non contentus per literas reprehẽdisse, quod de catholica fide male sentiret, posteaquàm monitus redire ad sanitatem neglexit, nulla in eo imperatoriæ maiestatis ratione habita, ceu schismaticum extra catholicę ecclesiæ gremium esse declarauit, nomenque eius, omnibus publicis rebus detrahi iussit, vt eius qui propter hæresim indignum se fecisset, qui aliis imperatoribus annumeraretur, nomen quoque in obliuione sepeliret: æquè enim in eum inuectus est, ac si nullo vnquàm insignitus imperatorio honore, priuati hominis statum non euasisset.

De Innocentio primo Pontifice.

Extra communem fidelium gregem Innocentius quoque primus Pontifex, Arcadium Augustum atq; eius coniugem Eudoxam fecit, atq; id palàm declarauit: quod Chrysostomo patriarchatus sui honore depulso, Theophilum Alexãdrinum patriarcham suffecerant.

De Nicolao primo Pontifice Maximo.

Non minus seuerus Nicolaus primus, regem Lotharium, Ludouici secundi imperatoris fratrẽ excõmunicauit, quod repudiata vxore Therberga, Gualdradũ iustæ vxoris loco palàm haberet. Præterea Regnaldũ Treuirensis, & Guntramum Coloniensis ecclesiarũ archiepiscopos, quod operam suã in ea re præstiterant, dignitate qua fungebãtur, priuauit.

De Gregorio septimo Pontifice.

Gregorius etiam septimus Pontifex, Henricũ tertium nõ contentus anathemate mulctare, tandem imperatorii quoque honoris dignitate priuauit, quia ecclesiastica sacerdotia vænalia habebat, & admonitũ, vt corrigi se pateretur, durũ inuenit: neq; verò ante anathematis vinculo liberauit, aut ad pristinũ honorem admisit, quã per hyemẽ nudis pedibus, in niue, collo indutus zonã, multas horas ad Canussiæ oppidi portas in Rhegiensi agro, vbi tunc Pontifex agebat, erroris sui veniã petiit: vbi vix tandem Mathildis comitis fœminæ clarissimæ, quæ in ea regione latè imperitabat, & Adelini Allobrogum, vel vt nunc dicimus, Sabaudiæ comitis, victus precibus, vt deosculari pedes posset eum admisit.

De Alexandro tertio Pontifice.

Alexander tertius Pontifex, Fridericum Ænobarbũ imperatorem, quod schisma in ecclesia cõcitauerat, excommunicauit: neque antè anathemate soluit, quàm Venetiis pro

ædede sancti Marci pronus in terram, pedes eius osculo veneratus est, ac criminis sui veniã petiit. Ne autẽ putentur Pontifices, in seculares tantũ homines, hac seueritate vsi esse, de his iam scribemus, qui in ecclesiasticorũ acta seueri fuerunt.

De Leone quarto Pontifice.

Leo quartus Pontifex maximus, Cardinalatus honore Anastasium Tituli sancti Marcelli priuauit, quia cõtra Canones, quinquennium à parœcia sua abfuerit.

De vrbano Sexto Pontifice.

Vrbanus quoque sextus Pontifex maximus, ductos mari à Nuceria ad vrbem Genuam septem Cardinales, qui clam cum Clemente conspirarant, cum ipso de Pontificatu contendente, nulla mitiore pœna dignatus est, quàm vt saccis seorsum inclusos, in mari demergeret.

De Castrutio Castracane Lucensium Domino.

Ab ecclesiastica seueritate, ad secularem iterum redeũtes, Castrutij Castracanis Lucensium domini, facinus seuerum enarrabimus. Cum sciret mensariũ prædiuitem solum vertisse, nec multò pòst, parua pecunia, cum creditoribus pacta, mensam repetiisse, atque magnificas ædes ædificare cœpisse, in vincula coniecit, atque vocatis edicto creditoribus, pro tota summa satisfieri iussit: & quod vltrà mensario superfuit in publicum redegit. Appenso autem mensario iuxta mensam, in qua aduersus eos, qui eius fidem secuti erant, fraus cõmissa erat, ceruices fregit, neque enim minus supplicio dignum esse arbitratus est, quã illos, qui in viatores grassantur. Siquidem fallaces mensarij fraude eos circũueniunt, qui eorum fide ducti, pecuniam suã mensæ crediderunt: at grassatores non sine vitæ suæ discrimine, dispoliare habent. Quod si hac seueritate, in nostri temporis fallaces mercatores animaduerteretur, quanquã fortasse carnifices supplicio non sufficerent, rapaciũ tamen hominũ scelus cõpesceretur, & boni mercatores, iustiq; homines, tutius negociationes suas, ac maiore omniũ vrbium cõmodo atque honore tractarent: sicuti nunc contra, cũ dedecore atque iactura, quotidie multorũ fortunas impudentium scelere, qui ablato alieno, vertere solũ non erubescunt, euerti videmus.

De Senatu Veneto.

Marinus Falerus Venetæ vrbis dux, deprehensus cũ quibusdam plebeiis conspirasse, vt ex Duce, cuius potestas mo-

deramine finita est, tyrannidem inuaderet, coniectus in vincula, à Senatu capite mulctat⁹ est ad Palatij scalas, diruťisq; ædibus, insta eius nomini perpetua ignominia fuit. Siquidem in eo conclaui, in quo omnium Venetorum ducem effigies pinguntur, Marini thronum sedémque, atro colore operuerunt, inscriptione addita eum esse Marinum Falerũ, cui propter crimen caput fuit ademptum.

De populo Florentino.

Magna quoque seueritate vsus est Florentinus populus, salutis anno quadringentesimo septuagesimo octauo supra mille, in eos, qui turbare ciuitatis statum tentarunt. Inter quos cum Franciscus Saluiarus esset, Pisanæ Ecclesiæ archiepiscopus, quod per fraudem occupare palatium voluisse inuentus erat, ipsum ad eius palatij fenestras suspenderunt, Iacobúmque Patium, equestri honore, magníisque opibus insignem, ei ad easdem fenestras addiderunt, quia in coniuratorum numero esse deprehensus erat: nec infami eius mortis genere contenti, mortuum pueris, vt per vrbem ab asino traheretur tradiderunt, ac postea longo ludibrio affectum, in profluenté Arnum proiecerunt, publicatis quoque bonis, ignominiæ grauiorem notam apposuêre, sanctione facta, vt ea gens ex Florentina vrbe deleretur: item vt vicus, qui à Saluiata gente dictus erat, in posterum alio nomine appellaretur. Honorem etiam recenter excussi ignis sabbato sancto, quem magno apparatu, ea familia per vrbem circumferebat, vt volentibus impartiretur, ad priores (is magistratus est) lanificio præfectos trãstulerunt: vt autem huius acerbæ seueritatis perpetua memoria extaret, ad fenestras vbi appẽsi fuerunt, illi in quos animaduerterũt, effigies corũ, in eo statu, in quo suspensi mãserant, pingi iusserunt.

De Matthia Hungariæ rege.

Exemplis quæ de seueritate ponenda duximus, finẽ Matthias Coruinus Hungariæ rex imponet. Is tonsori suo, quẽ pergratum habebat, locupletaueràtque, labra ac nasum desecuit, atq; in lance ferri iussit: quod is in regio cubiculo, ministris Aragonij Cardinalis legati, vxoris suæ fratris, posteriores vestium partes, per iocum mutilauerat, & ipse rogatus eius facti causam exprimere, ridens regi fassus erat, cui pœnæ eum rex damnauit, vt qui in maleficio ridebat, semper exertis dentibus etiam cum fleret, ridere videretur.

DE IIS QVÆ GRAVITER DICTA vel facta sunt. CAP. IIII.

GRauitas in verbis rebúsque, cũ superbia aut iactantia caret, in omni hominum genere laudatur, & tamen iis præcipuè, qui in ampliore fortuna constituti sunt, cõgruere magis videtur. Eius igitur nonnulla à nobis exempla scribentur, ex iis quæ in eo genere clariora ad manũ nobis venerunt, atque eam rem ab Atheniensibus ordiemur.

De Atheniensibus.

Relictus in Græcia à Xerxe Mardonius, cum ingenti exercitu, vt Græcos ad imperata facienda cogeret, optimũ in ea re duxit, si serere inter Græcos discordiam posset: itaque ad Athenienses scripsit, Si discedere ab aliorũ Græcorum societate vellent, offerre se, eorum vrbem, quam Xerxes incenderat, pecunia sua restituturũ, Græciæque administrationem, posteaquã subacta fuerit, Atheniensibus relicturũ: Ea re audita Lacedæmonij, quia graui inopia pressos Athenienses videbant, quod eorum vrbem Xerxes direptam incenderat, veriti ne rerum necessitate magis, quàm iudicio compulsi, conditionem acciperent, legatos Athenas miserunt, qui populo offerrent: Si Spartam coniuges liberósque mittere Athenienses vellent, eis Lacedæmonios rerũ omniũ ad ducendam vitam libenter gratis copiam facturos: quibus Athenienses responderunt, Non miratos se, si Persæ putassent auro Athenienses adduci posse, vt aliquid præter dignitatem facerent: quia pluris aurũ quàm membra sua, atque ipsam vitam Persæ facerent: mirari quidem, nec mediocriter commoueri, cum à Lacedæmoniis ea audiant, quibus ostendi videtur, ipsos præsentem Atheniensium necessitatem intueri, sed nihil prorsus eorum animi magnitudinem meminisse: itaque respondere Lacedæmoniis legatos iusserunt Athenienses, Quicquid auri intra terræ viscera conditum est, & supra humum per totum terrarum orbem conspici potest, cum Græciæ salute non collaturos esse. Persarũ igitur literis responderunt, Dum eum cursum sol tenebit, quem tenuisse hactenus Persæ viderant, Athenienses bello persequi Persas non desituros, antequam violata Athenarum templa incensasque domos, pro vrbis dignitate vlti fuerint.

De Conone Atheniensi.

Non minori grauitate vsus est cũ Persis Conon, cum superatis à Lysandro Atheniensibus, coactus Pharnabazum adire, Artaxerxis Persarum regis generum ac satrapã, vt eius opera, opem aduersum Lacedæmonios impetraret: ab eóq; missus ad Xerxem, vt Thisaphernẽ satrapam tanquã suum, atque Atheniensium hostem, accusaret, Posteaquam ad valuas regiarũ ædium peruenit, & ministros regios quis esset docuit, ab eis monitus est, vt si Xerxem alloqui vellet, morem Persicũ seruaret, ac se regi indicaret: quod si facere nollet, quæ corãm si ipse loqueretur, dicturus esset, scripta daret. Conon & si satis intelligeret se corã loquentem, melius rei suæ satisfacturum, respondit ministris, Sibi nequaquam graue vnquam futurum, omni honore ac reuerentia Persarũ regem prosequi, cæterum vereri, ne patriæ dignitatem imminueret, si cum missus esset eius vrbis legatus, quæ semper imperare consueuisset, Persarum, & non vrbis suæ morem seruasset. Itaque scripta dedit ea, quæ dicturus erat.

De Themistocle Atheniensi.

Ab Atheniensibus abire nos non patitur, quæ in ea vrbe frequentissima fuit grauitas. Itaq; à Conone ad Themistoclem transibimus, qui cũ ad mare descendisset, vt occisorum Persarum stragem inspiceret, cùm passim humi, cum mortuorum militum corporibus sparsos torques, & armillas aureas videret, ad amicum conuersus, dixit: Tu qui Themistocles non es, ista collige: grauissimo verbo ostendens, conditiones quibus hominum gradus discriminãtur, eas esse, quæ faciant, vt aliquid agere aut deceat aut non.

De eodem.

Cum Simonides poëta, prætoris Themistoclis operam pro amico in re iniqua peteret, respondit Themistocles: Nec Simonidem fore bonum poëtam, nisi mensuram modúmque in canẽdis carminibus, quæ scribebat, curaret: neque se bonum Prætorem habitum iri, si legibus ac iustitiæ, alicuius gratiam præposuisset.

De Lacedæmoniis.

Grauiter Lacedæmonij quoque Philippo Macedonũ regi responderunt, cũ rem iniquã ab eis petiisset: hoc enim responso vsi sunt Lacedæmonij Philippo regi. De eo quod ad nos scripsisti, οὐκ. Nulla alia vel excusatiõe vel verbo addito.

De Syagro Lacedæmoniorum legato.

Grauissimum etiam fuit responsum Syagri, Lacedæmoniorum legati, cum vnà cum Atheniensibus, quo tempore Xerxes expectabatur, ad Gelonem tyrannum Syracusanum missus fuit, vt in eo bello, opem ab eo peterent. Nam cum Gelo offerret ducentas triremes, duo equitum, & octo peditum milia, ac præterea grandem pecuniam ac vim magnã frumenti, si Græci in eo bello ducem eũ creare vellent: Syagrus respondit, Non accipere se conditionem, quia ad quærendos milites, & non ad sumendum ducem, missus erat. Pluris enim patriæ dignitatem, quàm eam necessitatem, in qua eos fortuna deprehenderat, facere voluit.

De Sene Lacedæmonio.

Cum in Spartanorum consilio, quidam vitæ parum probatæ, cæterum lingua promptus, sententiam suam apprimè prudenter dixisset: quoniam maiorem Senatus partem magnopere mouerat, & propterea dictum erat, vt in eius verba decretum conscriberetur: senex quidam inter alios vehementer Senatum reprehendit, quod ab illaudatæ vitæ homine, aliquo modo consilium cepisse videri vellet, ostendens eiusmodi rem vehementer grauitati Lacedæmoniorum aduersari. Sed cum omnes illius tamen sententiam laudarent, persuasit, vt eandem ipsam rem, quam eloquens, cæterum parũ bonus dixerat, ab alio, quanquam non æquè diserto, bono tamen viro dici iuberent, & sub eius nomine Senatusconsultum conficerent. Quamobrem, ne vt (monebantur) grauitatis immemores fuisse viderentur, bono vsi consilio, authoris nomen præterierunt.

De Eumene Cardiano.

Eumenes Cardianus, qui inter Magni Alexandri successores annumeratus fuit, cũ ab Antigono Asiæ rege, in Norana arce, in Cappadocia obsideretur, de pace in colloquiũ, cũ Antigono venit. In eo ingẽti seruata verborũ grauitate, nunquã de salute sua mẽtionẽ fecit, sed tanquã ipse Antigonũ superasset, restitui omnia postulauit, grauitatis suæ minimè immemor, & si premente fortuna grauiter affectus erat.

De Gallis.

Mentio hic de Alexandro facta, in memoriam me trahit, grauis cuiusdã respõsi, quod Gallorum legati, qui in propinquo agebant, ad petendã ipsius amicitiã profecti, dederunt. Nam cum ab eis causam timoris Alexander peteret, propter

quem ipsius amicitiam eo tẽpore postularent: arbitranti dicturos, Eius rei præpotentes ipsius vires causam esse: subridentes legati responderunt: Nihil aliud Gallos metuere, nisi ne in ipsorum caput cœlũ rueret, & tamen ingentis animi regum, sicuti decebat, amicitiam magnifacere.

De Romano Senatu.

Ingenti grauitate Romanus senatus vsus est, cum vrbe à Coriolano atque Volscis obsessa, quanquam Senatusconsultum de pace conscripsisset, aperiri tamen nunquam voluit, nisi prius Romano agro Volsci, cum exercitu excessissent, ne aliquando diceretur, Timore coactos Romanos pacem cum Volscis fecisse.

Item de eodem Senatu.

Non minor etiam in eo grauitas habita fuit, cũ tertio die post Cannensem cladem, Annibalis legatis, qui accepta fide, cum quibusdam captiuis venerant, vt de redimendis ageretur, & sub eo prætextu, pacis mẽtionem inducerent: Lictorem extra vrbẽ misit, qui iuberet, vt eo die Romano agro cederent. Tam afflicta fortuna, cui iam vix vltra resistere amplius poterat, eiusmodi grauitatem austerè ostendit, qui ex præsentis fortunæ ratione optare, nedum non fugere, factam de pace mentionem debebat.

De Scipione Africano maiore.

Cum Scipio maior, in Africam traiecisset, & Carthaginenses bello defessi, aliquot legatos ad eum de pace misissent, dimisit eos, ita ne amplius redirent, nisi Terentium senatorem Romanum, quem captiuum habebant secũ adduxissent. Deductum igitur ab eis Terentium, lateri suo assidere iussit, atque ita Carthaginensium legatos audiuit, ac pacem quam petebant dedit. Vsus enim quæ virum Romanum decebat grauitate, egit, vt Terentius eodem die Carthaginensium captiuus, atque pro tribunali sedens, petitæ à Carthaginensibus pacis arbiter esset.

De P. Licinio Consule.

Publius Licinius cõsul, cum aduersus Persam Macedoniæ regẽ, bellũ gereret, quanquam primo prælio, duo milia ac quingẽtos equites amisisset, de pace à rege Persa cõpellatus, grauitatẽ suã nõ omisit, dixitq;, Vt Persa totũ Macedoniæ regnũ, omniaq; alia quæ possidebat, Romanis relinqueret, seq; eorũ arbitrio dederet: quibus rebus nihil maius a Persa

peti poterat, si eum Licinius prælio deuictum penitus afflixisset. Ostendere enim voluit Licinius, acceptis in prælio incommodum, non animum ei, sed equos ademisse.

De L. Cornelio Sylla.

Bellum gerente in Asia L. Sylla, aduersus Mithridatem, Romæ C. Marius in vxorem, fortunas atque amicos Syllæ inuectus, grauiter omnes affecit: vt hac iniuria affectus Sylla redire Romam posset, in colloquium de pace cũ Archelao Mithridatis copiarum duce, venit: hortatus autem Syllam Archelaus, vt Romã ad vlciscendas iniurias reuerteretur, regis sui nomine daturũ se offerebat classem, pecuniam ac milites, modo ei Asia aut Ponto cederet: cui non sine animi indignatione Sylla respondit, Et tu Archelaë, quãobrem non adduceris, vt cũ po. Rom. amicitiã ineas, & tibi Mithridatis regnum assumas? Itaque cum eiusmodi proditionem Archelaüs abominaretur, rursum Sylla dixit: Tu qui Archelaüs es Cappadox, Barbari regis seruus, precio coëmptus, ne tantũ tibi regnum pares, pudore deterreris, ne vnquam regem tuum prodidisse dicaris: mihi qui Romani exercitus dux sum, & L. Sylla, audes proditionis me compellare, veluti si is Archelaüs non esses, qui posteaquã parua celoce ab vrbe Roma profugisti, centum viginti milia virorum bello amisisti? Quæ verba posteaquam Archelaüs audiuit, pacem his conditionibus, quas Sylla volebat, accepit.

Item de L. Cornelio Sylla.

Qua grauitate Sylla cum seruo vsus erat, eandem, maiorémque etiam, cũ Mithridate rege, serui domino ostendit: nam cum ad Syllã oratores rediissent, nunciãtes, regem Mithridatem ratã habere pacem, quæ cũ Archelao composita erat, in qua id noui inducebatur, quod Mithridates retinere Paphlagoniam volebat. Sylla quanquã magnis necessitatibus premeretur, tamen non secus, ac si apud eum omnia quietissima essent, animi magnitudine aduersæ fortunæ superata necessitate, grauiter se oratoribus cõmotum ostendit, dixitque, Arbitratus essem, Mithridatem omni alia re contentum remansurum fuisse, si modo à me dextera ei relinqueretur, qua scripsi, vt tam multi Romani ciues, vno tempore trucidarentur: quod cum Mithridati à legatis relatum fuisset, in propinquum tutúmque locum se contulit, vt in colloquium cum Sylla veniret, Illic cùm Mithridates,

vt mos est Syllæ dexteræ, suam iungere vellet: Sylla retrocessit dixitque, Scire se prius velle, vtrũ hostis an amicus Mithridates venisset. Cui Mithridates cum lõga oratione, causam suam vt poterat defendens, conatus esset persuadere, vt Paphlagoniam ei dimitteret: ad eum Sylla, Haud me latebat ô Mithridates, te eloquentia plurimũ valere, & tamen id in præsentia magis, etiam animaduerti, cum tot ac tam speciosis verbis, causam tuam, quæ iniquissima est, persuasisti tibi, æquam posse probare. Sed quęso responde: Accipisne pacem cum Archelao factam? cui cum Mithridates, Accipere se, respondisset, Sylla eum amicè complexus est.

De Qu. Sertorio.

Post L. Syllæ ex Asia discessum, cũ Mithridates adhuc bellũ Romanis in Hispania mouere vellet, ad Sertoriũ legatos misit, qui ciuilibus bellis pulsus, in Hispania Iberiam, nullo Romani Imperij permissu, possidebat: pecuniã autẽ ac classes Sertorio obtulit, si vt populi Romani proconsul, Asiam prouinciã ei concessisset. Cæterum, quanquam omnes, quos super his Sertorius in consiliũ adhibuerat, suaderent, vt quæ Mithridates offerebat accipere Sertorius vellet: arbitrabantur enim, cum à patria exularet, regis auxilia plurimum causæ eius collatura, præsertim, cum à Sertorio nihil daretur nisi vanũ nomen eorum, quæ ipse non haberet. Sertorius quãquam eum necessitas premeret, tamen consuetam grauitatẽ non omisit, dixitque, Se nunquã adsensurum, vt Asia à Mithridate in pacis conditionibus accepta, ipsius Sertorij scriptura aut concessione, Mithridati data videretur. Etsi patria exul Romanorũ armis infestaretur, id tamen tanti apud se non esse, vt Mithridati Asiæ possessione cedendum duceret. Se quidem contentum fore, vt prouinciæ Cappadocia atque Bithynia ei darentur, quod hæ iuris populi Romani non erant. His addebat, nõ se cũ hostibus decertare, vt Romanum Imperiũ minueretur, sed vt illud potius pro viribus augeret, quoniã etiam salus atque vita ipsa, iis postponenda sit, quæ dedecus secũ traheret. Quæ Sertorij verba, cum Mithridates accepisset, fertur astantibus dixisse, Quid arbitramini facturum Sertoriũ fuisse si & domi & consul esset? cũ exul atque in extremo terrarũ orbe positus, etiam leges imponat & cõminetur. itaque quas Sertorius voluit, conditiones accepit.

Item de eodem.

In conditionibus quas cum Mithridate aduersus Romanos Sertorius iniuit, misso in Asiam Mario prætore, vt suo ac populi Romani nomine, eam prouinciam obtineret: cauit, vt cum fascibus Mithridatem Marius præcederet, donec in ea prouincia Mithridates maneret, neque enim exilium aduersæque res, animum eius infregerant.

De Eleazaro Iudæo.

Grauitatem non omisit Sertorius cum Mithridate, eius quoque in vinculis Socrates non oblitus est, cum oratione Lysiæ, quod ipsius iudicio nimis humiliter se demitteret, vti velle negauit. Grauior vtroque Eleazarus Iudæus fuit, cum Antiochus Epiphanes Syriæ rex ad idololatriam transferre Iudæos tentans, cogere Eleazarum, vt carne suilla vesceretur, enixus est, ad quam rem cum adduci nullo modo Eleazarus posset, ne vi quidem, eius aperto ore, tandē ad mortem deducebatur. Id quod grauiter cum nonnulli qui eum amabant, perferrent, seorsum deducto dixerunt: Satis ad effugiendam mortem esse, si vesci fingeret, quanquam re ipsa nihil manducaret, quibus turbato vultu Eleazarus respondit: Egóne, qui iam nonagesimum excessi annum, qui scriba, qui nobili genere inter alios Hebræos insignis habeor, vt pusillum vitæ spacium mihi prorogem, hac in re fingere incipiam, à qua multi qui nunc in iuuentæ flore constanter in lege nostra perstant, exemplo meo mori præuaricabunt? Nolo igitur non modo hoc admittere crimen, sed ne id quidem committere, vt illud perpetrasse me homines suspicentur. Longè enim eam infamiam exemplúmque quod inde manare poterat, amissa grauitate, pluris fecit, quàm mortem: eam enim præsentem intuebatur. Si quidem statim post illud responsum occisus fuit.

De Catone iuniore.

Pulsus Ægypti regno Ptolemæus, & opis petendæ gratia Romā profectus, è re sua fore putauit, si cū iuniore Catone de causa sua loqueretur, itaq; quod optabat, Catoni significari iussit, sperans re intellecta, eū, ad se venturū. Exonerabat ventrē Cato cum id accepit, ita respondit, Si quid à se Ptolemæus vellet, domum ad se veniret: ne tum quidem, cum ad ipsum accessit, obuiam se Cato præbuit, sed penè ceu prorsus priuatæ fortunæ hominem excepit. Quare Ptolemæus vehementer turbatus, quod Catoni, sub liberæ popularísque

vitæ nomine, tantũ inesset superbiæ, posteaquam graue eius sermonem audire cœpit, odium in admirationem conuertit. Reprehendere enim eum cœpit Cato, quod propter discordiam, quæ ei cũ popularibus suis esset, Romam opis petendæ gratia ad eos venisset, qui præ auaritiæ magnitudine eum expilandi nullum finem facturi essent: itaque eum hortari, vt cum suis reconciliare amorẽ vellet, seque eius rei gratia in Ægyptum vsque profecturum offerre, sequestremq́ue concordiæ fore. Catonis consilium probabat atque illud sequi constituerat, cæterũ postea in contrariam sententiã aliorum suasu deductus, diuersam ab ea quã Cato proposuerat, viam inire cœpit, tardéque eum pœnituit errati, dum quod Cato suadebat, omisit, quia experiendo longè melius quàm alios, rebus suis Catonem consulere palàm perspexit.

De Probo Imperatore.

A rigido Catonis animo, ad Imperij culmen transibimus, vbi seueritatis similitudo fuit. Cum ab orientalibus exercitibus Valerius Probus Imperator, nec quærens, nec volens creatus esset, militibus qui eum elegerunt dixit: Non est è re vestra, Imperium meum ô milites, neque vt arbitror mecum conuenieris: quoniam ego vt vobis blandiar adduci nunquã potero. Magna enim grauitatis suæ commendatione rigiditatem seuerámque vitam suam ostendit.

De Zenobia regina Palmirensium.

Regina Palmirensium Zenobia, cum ab Aureliano Augusto capta esset, Aurelianus ab ea petiit, qua re freta, æquare se Romano Imperatori ausa esset? Ipsa quanquam captiua, atque in vltima fortuna cõstituta, respondit: Te qui vincere scis Imperatorem agnosco, sed Galienum, Aureolum atque alios eis similes, nunquã Imperatores duxi, itaque si optatis meis fortuna respondisset, Imperij consors ac socia tibi esse volebam. Mira res profectò fuit, fœminam captiuámque de participando Imperio, cum Romano Imperatore mentionem facere ausam esse. Nunc quia de priscis satis est dictum, ad recentiora transeamus.

RECENTIORA.

De Rollone Normando.

Rollo Normandus, cum Caroli opera cognomento Simplicis, Gallorũ regis, qui Imperatoris etiã appellatione insi-

gnis erat, recens cum suis ad catholicã fidem esset perductus, Roberti nomine nuncupatus, Neustriæ ducatus iure (quam postea à se Normandiam Normandi vocitarunt) à Carolo, vnà cum regione Britannia dicta, quę est in Morinis in Gillæ Caroli ipsius filię dotem donatus. Qui cũ Roberto erant, eum monuerunt morẽ exigere, vt in eiusmodi re, deflexo genu, pronus, Carolo pedem deoscularetur, sed cũ is meminisset sæpè deuictos à se Gallos esse, arbitrabatur profectò indecorum, vt ipse eorum regem tã veneranter adiret. Itaque nequaquam pronus, Carolo pedem cepit, atque ita eleuauit, vt stans ipse, cum altè in solio Carolus sederet, deosculari cũ minimè deflexis genibus posset: quæ res egit, vt nimium elatis pedibus Carolus è solio supinus caderet.

De Hugone Cæsariensi equite Gallo.

Hugo Cæsariensis, Gallus eques, ab Almarico Hierosolymaium rege, legatus ad Elhadechũ Calyphã Cayri vrbis missus, vt aduersus Calypham Baldacẽsem cũ eo fœdus iniret, cũ, è more data vtrinque dextra, res stabilienda esset, vt vidit Hugo, Calyphã non dignari eum dexteræ suæ contactu, & idem Sulthanum Suar, & Admiratos facere, dicentes Calyphæ personam humanã excessisse conditionem, & ceu sacram fas non esse ab homine cõtingi, præsertim qui diuersa coleret numina: denunciauit se infectis rebus inde abiturum, nisi Calypha eo modo, quo ipse Almarici regis nomine dextera data, ac iureiurando fœdus sanciret. Coactus igitur, cũ ita rerum necessitas vrgeret Calypha, dexteram Hugoni, sed sericeo velatam panno porrexit, contingere autem eam Hugo abnuit, nisi cũ ipse nudam porrigeret dextrã, nuda etiam à Calypha porrigeretur. Itaque Hugonis grauitas extorsit, vt nudam ipse quoque dextram Calypha daret.

De Georgio Despoto Seruiæ.

Nequaquam Eleazaro, de quo diximus, dissimile illud fuit, quod Georgius Seruiæ, ea Mœsiæ pars est, princeps ac dominus egit, quanquam re ipsa, à vera sapientia magis aberrarit. Nam cum Græcorum errorem sequeretur, in catholica fide, & regno suo à Turcarũ rege Mahumete pulsus esset, ad Ladislaum Hungariæ regem, in Austriam se contulit, vt opem ab eo peteret. Cum autem fortè euenisset, vt cum Ioanne Capistrano, qui ordinem minorum profitebatur, atque eo tempore aduersus Christi hostes, in ea regione ma-

gna apud eos populos existimatione concionabatur, sermones per interpretem sereret, hortari Georgium Ioannes cœpit, vt ad Romanæ ecclesiæ dogma veniret, quia id non animæ solùm, verùm mouendis quoque vehementius Hungaris, viciníſque gentibus ad opem ferendam plurimum esset collaturum: respondit, Haud decenter id agi posse, vt cum iam nonagesimum attingeret annum, neque aliam induisset vnquam religiosam disciplinam, nisi quæ ei à maioribus tradita esset, nunc quanquam infœlix, prudens tamen, inter suos habitus, mutato dogmate, hac ætate, leuis vanúſque iudicaretur: subiungensque, Malle se regno priuatum laqueo vitam finire, quàm à paterna auorúmque suorum religione discedere: à colloquio secessit.

De Sergio secundo Pontifice Maximo.

Ludouicus à patre Lothario, qui Imperatoris nomen habebat, Augustus creatus, atque Imperij consors & socius nominatus, cum magnis viribus grandique apparatu vrbem Romam peteret, vt ei Pontificis manibus diadema impositum sanctus haberetur, à Sergio secundo Pontifice ad sancti Petri valuas, quæ argentearũ nomen habent, quæ è more tunc Pontificis iussu clausæ erant, deductus est. Cum autem manu sua eum Põtifex teneret, senio confectus, inermísque ac solus, iuueni Ludouico nulla eius virium habita ratione, omnibus audientibus hæc dixit: Si Ludouice pacato animo venisti, recludãtur fores, atque ingredi templum tibi licebit: quod si alio venisti animo, caue ne has fores contingas, quia vindex Dei gladius, in tuum tuorúmque caput sæuiet. Cui cum humanè Ludouicus de animo suo respondisset, reclusis foribus templũ iniuit, atque illic è more fuit coronatus.

De Hildebrando qui postea Pontifex Gregorius septimus fuit.

Non minus grauis Hildebrandus fuit, qui ad Pontificatũ electus, cum sciret consuetudinem esse, per id tempus, ne electus Pontificatũ iniret, nisi antè ab Imperatore confirmatus esset, ad Henricũ tertiũ, qui Augustus erat scripsit, vt à Simonia abstineret, denuncians se in Pontificatu cõfirmatũ, illud crimen si pergeret, non esse laturũ. Res profectò graui Pontifice digna, sed non minus grauis est quæ sequitur.

De Rodulpho Imperatore.

Fuit Rodulphus Habspurgensis comes, in Ottochari Bo-

hemi regis aula,magisterij domus honore insignis. Ottocharus autẽ alio nomine Primislaus fuit dictus, hic Rodulphus,virtute ad Imperiũ sibi viã fecit:itaque cũ ab Ottocharo,qui iam ei propter Imperij nomen subiiceretur, peteret, Vt secũ fidei atque obedientiæ sacramento adigeretur, indignatus Ottocharus,ei parere, cui iam ipse imperare consueuisset, imperium neglexit.Rodulph⁹,qui cum nomine, animũ quoque Imperatoriũ induerat,ne ius suum amitteret,armis id repetiturus venerat.Sed amicorũ opera, tandem Ottocharus persuaderi sibi passus est, vt iuraret, modò inter paucos ea res ageretur,quod suppudebat eũ, vt coram Rodulpho deflexo genu,in adorantis specie conspiceretur: Rodulphus vt grauis vir,& animi ingentis, sed nec minore ingenio,superbo regi annuit,vt intra tentoriũ suũ iuraret. Ad eum igitur postero die Ottocharus,rem occultam esse arbitratus,se contulit.Dum igitur in tentorium proficiscitur, inspicit Rodulphum chlamyde atque diademate Imperatorio ornatũ,in aureo throno principibus septũ sedere:itaque stupore captus,cũ quid consilij iniret,non videret, quia iam ad pœnitentiam regressus non erat,deflexis genibus, ad Rodulphi pedes iacuit.Vbi dum scriba longis verbis iuramẽti formulã recitaret,tẽtorij latera,quæ ad eam rẽ per Rodulphum composita erant,cum ad terram corruissent, Rodulphũ diademate insignem, Germanis Bohemísque in throno sedentem,Ottocharúmque ad eius pedes iacentem, ostenderunt. Eo facto Bohemus rex vehementer indignatus, cum postea in Rodulphum arma cepisset,vitam amisit.Ostendere enim Rodulphus Ottocharo voluit,pro fortuna animum habendum esse, & qui olim cum ei pareret, officio non defuerat, postea mutata fortuna,alium quoque induisse animum, atque sibi quoque alium deberi honorem.

De Geme Ottomanno.

Qui diligenter intuebitur, quæ iam de grauiter rebus gestis scripta sunt,& hoc quod de Geme Ottomãno scripturi sumus:hoc ipsum tantò aliis maius videbitur, quantò hoc etiã pl⁹ est,quod superiores cum liberi essent, hic autẽ captiuus id gessit,quod grauitatis nomen ac laudẽ tulit. Mortuo Turcarum rege Mahumeto,Gemis patre, contentione orta cũ maiore natu fratre Baiazete, Gemes armis pulsus: in Petri Daubussonis potestatem venit,cum Hierosolymitanorũ

equitum primarius, Rhodi rerum potiretur, ab eo postea ad Innocentium octauū Pontificē, Romam missus, & si aliud fingebatur, re tamen vera Baiazetis fratris arte atq; pecunia, vt captiuus custodiebatur. Dum igitur Romam perductus, ad Pontificē in consistorium tendit (id sacri senatus nomē est) petiit antè, qui mos esset Pontificis adeundi? Itaque ei, neq; pedem, neq; manum vt opinio erat, sed humerum tātum deosculatus est. Cardinales autem solo complexu, nec alia re dignatus, inde discessit, haud aliter seruata grauitate quàm si quietus regni sui possessor esset.

DE IVSTITIA. CAPVT V.

Grauitati iustitiam annectemus profectò insignē, neque verò hanc, aut leges, aut id quod ad exercendas leges magistratus gerunt, intelligimus: sed vim ipsam æqui & honesti, qua boni cauere solent, ne alteri faciant, quod sibi fieri nollent. Cui semper pudor comes est, qui continere ab omni re hominem solet, quæ etiam, si lege permittatur, aut in ea vtilitatis species sit, honestati tamen prorsus coniuncta non videtur.

De Collegio Tribunorum.

Cū Tullus Hostilius Mancinus ædilis curulis, Maniliam meretricem ad populū accusasset, quod nocte, prætereunti eius ædes, saxū in ipsius caput demisisset, vulnúsq; ad faciēdā acceptæ iniuriæ fidē, ostendisset, Manilia autē tribunos appellasset, dicens: Mancinū post cœnæ tēpus fortasse plus æquo potū, ad ædes eius accessisse, vt ingrederetur, & quia nō admittebatur, fores euertere molientē, saxis à foribus esse repulsum. Tribuni, maiori iustitiæ quàm dignitatis ac magistratus Mancini, aut etiā quā Maniliæ turpis vitæ habita ratione, iudicarunt ædilē iure ab eo loco depulsū fuisse, quē adire ipsi honestè nō licebat: & propterea prohibuerūt Mancinum, Maniliam ad populum in iudicium trahere.

De Augusto.

Augustus iam rerū potitus, cū accepisset à Cassio Seuero, veneficij reum factū esse Nouiū Asprenatem, amicissimum suū, veritus si pro Nouio in iudicio comparuisset, ne ipsius præsentia iustitiæ officeret: & si comparere abstinuisset, ne præiudicium amico faceret, tanquam de eo male sentiret:

Senatum consuluit, quidnam sequi eum oporteret? multorũ igitur suasu ad iudicium profectus est, vbi neque pro Asprenate, neque in Cassium aliquid locutus, eam rationem tenuit, vt neque amicitiæ deesset, neque iustitiam violasse putaretur. Ita igitur exemplum reliquit summæ moderationis plenum, vt scilicet amicorum quidẽ periculo subueniatur, sed ita tamen, ne aliorum iustitia opprimatur: & si in alterutro peccandum sit, debere homines præsertim qui publicam personam sustineant, amicitiæ iustitiam anteferre.

De eodem.

Et si in triumuiratu durus admodum habitus est, tamen in proscriptione, cum eorum notaret nomina, quos proscribere volebat, equestri dignitate ornauit Titum Iuniũ Philippomenem, quod non sine periculo patronum suum occultauerat, quanquã per triũuirales leges, grauẽ incurrisset pœnã. Magis enim honestatẽ quã leges inspiciendas duxit.

De Populo Romano.

Proscriptus Atherius, à seruo suo accusatus est, qui triũuirali lege liberatus, fortunas etiam patroni eadem lege cõsequebatur. Seruus igitur, cum patroni filios despectui haberet, & ipsi rei atrocitate, præsertim cum adhuc tenella ætas esset, territi, lachrymantes silentésque eum sequerentur, veluti sæuam nimis illam rem, omnis populus abominatus est, atque ea triumuiris declarata, voluit, vt ingratus seruus denuo apud Atherij filios in seruitutem rediret, eísque patris bona restituerentur. Inter tam multa proscriptionis infanda facinora, in quibus crudelitas quoque ingens vndique oboriebatur, aliqua iustitiæ imago, eiusmodi in rebus superuiuere adhuc ostendebatur: siquidẽ vereri prouerbio nõ insipiẽter dicitur, Fieri non posse, vt illic homines diutius viuãt, vbi omni ex parte iustitiæ respectus sit extinctus.

Item de eodem.

Eadem causa, motus à triumuiris petiit, vt is seruus libertate donatus præmium quoque acciperet, qui in spelunca, in qua eius latebat dominus, ipsius loco se constituit, vt pro ipso moreretur. Et mortuus esset seruato domino, nisi à conseruo detecta res fuisset: qui ob eam rem muneris loco, quod ei triũuirali decreto debebatur, cruci affixus fuit.

De Nerua Cocceio Imperatore.

Eodem modo, Nerua quoque Cocceius, iustitiæ cultorẽ se osten-

se ostendit, statim, vt Domitiano occiso, ad imperij successionem vocatus fuit. Nam seruos omnes, à quibus ipsorum dominos accusatos inuenit, ceu ingratos perfidósque iussit occidi, vt exemplum omnibus illius ordinis constitueret, ne ingratè eos accusarēt, quorum seruitutis iure, acerrimi propugnatores esse debebant.

De Vitellio Imperatore.

Vitellius in Germania à militibus Imperator creatus (aduersus Galbam Romæ imperantem, qui per id tempus ab Othone interfectus fuerat) cum postea Othonem in Bebriacis campis superasset, inter Othonis scripta commentarium inuenit, centum viginti virorum, ab Othone præmia poscentium, quod Galbæ morti, ad eam procurandam interfuissent: quanquam autem ipse inimicus Galbæ fuisset, iniquum tamen arbitratus est, non modo eiusmodi hominibus præmia dare, sed ne perpeti quidem, vt viuerent, cum principem suum precio occidissent: quæsitos igitur diligenter omnes, quos nactus est, interemit.

De Maximino Imperatore.

Eadem iustitia vsus est Maximinus, à quo Osdroëni rebellauerant, & Titum, siue vt Herodianus ait, Quarcinum Imperatorem elegerant: nam comiti eius Macedonio, qui Titum ipsum occidit, & in castra Maximino caput eius tulit, posteaquam longa oratione gratias egit, quod hostem Romani imperij occidisset, eum postea, quia socium suum proditione interemerat, securi percuti iussit.

De Aureliano Imperatore.

Aurelianus Imperator, cū in Asia Tianam vrbē obsideret, quia vi capere eam non poterat, Heracleonis Tianæ ciuis (qui in ea vrbe opibus plurimum poterat) opera in vrbem admissus, tulit vt à militibus Heracleon occideretur: quia eius, qui patriam suam prodidisset, cōspectū ferre non poterat: & ne auaritia id egisse putaretur, quia vir ditissimus Heracleon erat, eius fortunas omnes liberis incolumes seruauit. Cum autem ad Manlium Chilonem rem vt gesta erat scriberet, ostendit, à se proditores diligi nō posse: neq; illis eum fidem vnquam seruaturum, qui patriæ non seruassent.

De Alexandro Magno.

Alexander Magnus, haud in dissimili re, sibi quoq; perfidiā grauē esse ostendit. Nam postremo prælio quo Persarū

regem euertit, cum Bessum cepisset qui fugientē regem (quāquàm ei arcta affinitate propinquus) occiderat, ab eo petiit: Quamobrē id facinus perpetrasset? respondentem autem, Id se, vt ipsi rem gratam faceret, egisse: pedibus cum deflexis ad terram duabus arboribus alligauit, indéque in pristinū statum redeuntibus arboribus in duas partes eum diuisit, illius perfidiæ ac sceleri munere, ex rei qualitate adinuento.

De Dauide Iudæorum rege.

Eodem iustitiæ genere Dauid erga Rechab & Banaa Iudæos vsus est, cum occiso Isboseth Saulis filio ad regnū aduersus Dauidem aspirante, facinus, ei veluti rem pergratam nunciarunt: nam & grauiter eum casum indoluit, & statim percussores ipsos interimi iussit, manúsque ac pedes eorum supra piscinam Hebron affixit.

De Mithridate Eupatore rege Ponti.

Si in aliena iniuria, iustū se præbere, laudem meretur, quo præconio satis pro merito extolli poterunt, hi, qui ne vitæ quidē suæ periculo adducti sunt, vt iustitiæ terminos excedere vellent, præsertim cum in principatu constituti, arma gererent: & non ingenio suo tantū, verumetiam vsu immanitati assueuissent, ita egisse inuentus est Mithridates Eupator Ponticus rex. Nam cum bellū aduersus Romanos gereret, Attilius Romanus senator, exilio mulctatus, ad Mithridatē se contulerat, tanquā illic tutò futurus, re autē vera, sperabat si eū occidisset, reditum se in patriā consecuturum. Sed re detecta Mithridates Attiliū consciósque morte cū affecisset, solis seruis ignouit, arbitratus vt regē æquum decuit, seruitutis nexu coactus, fortasse, studio etiam ac beneuolentia in dominum omnib. in casibus fidem præstare voluisse.

De Cynnamo Parthorum rege.

Cum Parthi ciuilibus discordiis regno Artabanum regem deiecissent, & is Iazatis Adiabenorū regis armis adiutus, redire in regnū satageret, Parthi non modò propter imminēs bellū, verumetiam aliis rationibus moti, cū depulsi Artabani eos pœniteret, ad ipsum atque Iazatem legatos miserunt, monentes, Libenter, se ab eis optata facturos. Sed cum depulso Artabano ei Cynnamum in regno suffecissent, & ceu regi fideles se fore iurassent, à iureiurando discedere religio erat. Quam rem cum Cynnamus intellexisset, Artabano atque Iazati scripsit, vt venirēt, quoniam Parthico regno Ar-

tabano cessurus esset. Hi autẽ cũ venirent, Cynnamus regia veste diadematéque ornatus obuiam profectus est: & cum primũ Artabano appropinquauit, ab equo descendens, ita loquutus est: Cum Parthi te regno pepulissent Artabane, atque ad aliũ transferre ademptum tibi vellent, eorum rogatu illud accepi, sed posteaquam cognoui, eis cordi esse, vt te verũ propriumque ipsorum regem, in regnum restituant, vnũque illud obstare, ne id inuito me ab eis agatur, non modo eis non obstiti, verum quemadmodum vides, sponte mea, neque ob aliam rem vllam regnum tibi restituo. Et cum hæc dixisset detractam capiti suo tiarã ipse Artabani capiti, manu sua composuit. In eo enim iustum se præbuit, propter quod mortales non modo iustitiam deserunt, verum omni quoque scelere manus noméque maculare nõ reformidant.

De Artaxerxe Longimano Persarum rege.

Artaxerxes Longimanus Persarum rex, semel rem iustissimam, & omnibus exemplo futuram peregit. Nam cũ Sathybarses à cubiculo, pergratus eius minister, rem ab eo enixè peteret, quam Artaxerxes iniustam esse perspiciebat, sciréque inde ad Sathybarsem Daricorum triginta miliũ munus peruenturum, perferre coram totidem quæstorem suum iussit, eáque Sathybarsi dono dedit: monẽs, Hac summa data, nihilo se pauperiorẽ fore, cæterum si quod Sathybarses petebat egisset, minus se iustũ habitũ iri: & re & verbo verè regio, reges principésque alios monens, quantò pluris iustitiã quàm amicos aut thesauros facere debeant: neque eum largum ac liberalem dici posse, qui alienũ largiatur.

De Antiocho tertio Asiæ rege.

Antiochus tertius Asiæ rex, omnibus regni sui vrbibus scripsit, Si quid in literis, quæ eius nomine scriberentur esset, quod legibus aduersum videretur: crederent, ignaro se, eiusmodi literas scriptas fuisse, & propterea eis non pareret. Sanctissimum profectò verbum, & quod iusto regi maximè conueniat, vt quemadmodum ipse populis præest, ita ipsi leges atque æquitatem præesse intelligatur.

RECENTIORA.

De Guntramo Burgundionum rege.

Persimilis quibusdam de quib. diximus, Guntrami Burgũdionum regis iustitia fuit, qui cum bellum gereret aduer-

ſus Gondoaldum,qui ſub falſo,tanquã eius frater eſſet , nomine occupata Burgundiæ parte, regni titulum inuaſerat, cum Sagittario atque Monnialo epiſcopis, quibus Gõdoaldus ceu amicis plurimum vtebatur , Guntramus rationem iniuit,qua Gondoaldus occideretur: quod cum fieret,ipſos quoque epiſcopos,quia miniſtri fuerant, interimi iuſſit, ne peſſimum exemplum maneret, vt aliquis prodere eum auderet,quem ſemel dominum agnouiſſet.

De Sancio tertio Caſtulonenſi rege cui Deſiderati cognomentum fuit.

Quam laudanda etiam Sancij tertij Caſtulonenſis regis iuſtitia fuit,cum is voluit vt fraternus amor, & ipſa quoque ambitio cederet, peculiare principũ penè omniũ crimen ac venenũ. Nam delatorum impulſu, qui ceù præſentaneũ venenũ,amicitias principumq; aulas ac regna euertere ſolent, Ferdinandus ſecũdus Legionẽſis rex, Pontio comiti Minerbæ,veteri paterno amico,bellũ intuliſſet,multáque iam ademiſſet,Sancius re audita,ſtatim comparato ingenti exercitu, aduerſus fratrem profectus eſt.Is autem minimè talẽ caſum veritus,repẽtinóque ac inexpectato hoſte perterrit⁹, in equũ conſcendens,paucis comitantib.in fratris caſtra perrexit, ſéque ſupremũ ipſius ius agnoſcere velle obtulit: arbitrat⁹ alia nulla ratione,in tali caſu ſuum ſe regnum ſeruare poſſe.Sanctius autem vt iuſtus rex, ac minimè impius frater, ſpretis omnib.quę obtulerat,dixit:Non idcirco ſe arma mouiſſe,vt vel regni eius poſſeſſionem cuperet,vel eum ditioni ſuę ſubigeret,ſed id ſolum ſpectaſſe, vt comiti Pontio, ablata reſtituerentur,cum is cũmuni parenti verus amicus fuiſſet , fortẽque ei operam,aduerſus Mauros præſtitiſſet:quo facto , retrò vnde venerat,in fines ſuos ſe recepit.

De Ferdinando rege Aragonio.

Inſigne quoque inter iuſtitiæ egregia facinora illud fuit, quod Ferdinandus patrauit, qui poſtea per creationem, ad Aragonium regnũ conſcendit.Hunc Henricus frater Caſtulonenſis rex tutorem filio pueto reliquit, is autẽ regnũ tanta iuſtitia rexit,quod in magno Caſtulonenſium conuẽtu actũ eſt,vt ad ipſum Hiſpanienſis regni titulus deferretur: quem honorem,cum ſe accepturum oſtendiſſet, omnéſque, in locum rei agendæ deſignatum conueniſſent, ipſe ingentem chlamydem regio more amictus , in qua nepotem puerum

occultum tenebat,cum omnium sententiam postulasset,quę eiusmodi fuit,vt ad ipsum Hispaniarum regnum deferretur, repente nepotem paruum,è chlamyde extulit, & cum collo suo imposuisset,exclamauit: En Castulonenses regem vestrum:cui restituto postea regno, auctísque omnibus rebus, ostendit,quàm in eum iustus fuisset.

De Tancredo Normando.

Iustus quoque Tancredus Normandus fuit,qui cum apud Boëmundum patruum,Antiochiæ principem,in Syria esset, patruo eius in prælio ab infidelibus capto, pro patruo tres annos principatum rexit, auctísque finibus, auctóque thesauro, grandi precio patruum redemit, eique omnia restituit: non minus in patruum ipse iustus, quàm Ferdinandus in nepotem fuerat.

De Balduino Burgensi tertio Hierosolymarum rege.

Huius iustitiæ atque fidei non minora experimenta, maiore etiam periculo,Balduinus tertius edidit:cũ mortuo Rogerio,propter puerilem nimis ætatem, Boëmundi iunioris, qui Rogerij nepos Boëmundo seniore patre natus erat,& ea tempestate in Apulia agebat,ab Antiochenis ciuibus,datam Antiocheni principatus administrationẽ,suscepit.Nam non solum ingẽti impendio, periculóque principatum defendit: verumetiam illi' gratia,à Turcis captus fuit,è quorum manibus biennio post,magno auri pondere se redemit. Et tamen,cũ ad eũ Boëmundus iunior, repetẽdi principatus gratia venisset,liberè statim illum ei restituit, quem à Rogerio patruo,antea impetrare nequiuerat. Admirandus profectò iustitiæ cultus,in eo iustũ se prębere,in quo mortalium plerique ius violant,& impietatem exercent.

De Saladino Sultano Ægypti.

Digna est profectò Saladini Sultani Ægyptij iustitia, de qua mentio fiat,cum in Oriente Syriáque,vbi ea quæ nuper diximus iustè gesta esse narrantur, is humanũ seuerúmque ac simul iustum se ostendit. Seuerum quidem, cum captos in prælio Guidonem Lusignanum Hierosolymaũ regem, & cum eo multos alios principes omnes humanissimè habuit,excepto Raynaldo Castiliono, qui Antiochiæ principatum obtinebat,cui manu sua caput ademit, quod contra induciarum fidem bellum ei intulerat. Humanum postea erga eos qui in arce Crach (olim deserti petra nuncupata)

biennium obsidionem post amissas Hierosolymas, Syriámque omnem sustinuerunt, cum vltrà fames resistere eos prohiberet: non modò enim incolumes omnes seruauit, verum filios quoque, atque vxores in obsidione diuenditos, vt vnde alerentur, haberent, redemit, ac præterea ingentem pecuniã dono dedit, & cum præsidio in Christianorum populorum fines remisit. Dignos arbitratus qui iuuarentur, quia fidelem fortémque operam præstiterant. Omnes enim, prout vel scelus, vel bonitas ac fides, aut pœna, aut munere dignos fecerat, prosequutus est.

De Abenyuza Sultano Marrochi.

Quanquam in parte longè diuersa, ab ea in qua Saladin᷒ illa gessit, quæ scripsimus, iustum tamen æquè Abenyuza Marrochi rex se ostendit. Alphonsum duodecimum Hispaniarum regem, magnis delatorum artibus, Sanctius quartus eius filius regno pepulerat, atque ita eius fortunam attenuauerat, vt diadema pro magna auri summa Abenyuzæ Mauro Marrochi regi, pignus dare cogeretur. Abenyuza autem, vt iustus atque ingentis animi rex, audita Alphonsi necessitate, non solum pecunia iuuit, verum magno quoque exercitu ei opem tulit, magnáque in parte regni, pecunia sua eum restituit. Aiebat enim, Regibus indecorum esse, vbi possent, alios reges opera sua non subleuare, præsertim qui filiorum impietate regno pulsi inuenirentur, cũ in his quæ ad parentes pertinent, filij ad eos insequendos, iustam habere causam nequeant: verbum verè regium, & quod iustitię cultorem summopère deceat. Abenyuzæ igitur factum, quis satis ex merito laudauerit? quem nec religionis diuersitas, nec bellorum odia (quæ diu inter ipsum Alphonsúmque acerbè fuerant gesta) retinuerunt, quo minus eum pecunia militibúsque iuuaret, ac corpus etiam ipsum, dum mare traiecit, atque in exteras gentes se contulit, periculis ingentibus obiiceret, vnde commodum nullum expectabat. In quo illud etiam non parua laude dignum est, quod antequàm arma moueret, per legatos conciliare patri Sancium filium non omisit, id quod magis etiam Mauri bonitatem testatur. Nam hoc bellum, quod nisi bonitate Abenyuzę moueretur, aliis rationibus haud incommodum habiturus videbatur, finire quærebat, atque in eo iustitiam, quàm commodum suum enixius pensitabat.

De Conrado imperatore.

Iustus quoque in eo Cõradus imperator fuit, cũ in imperio Henrico successit, à quo Vencislaus Poloniæ dux, olim prælio victus, & imperio tributarius factus, postea rebellauerat & regẽ se dixerat. Huic cũ Misias, in regno atq; contumacia erga imperiũ successisset, Conradus fratris opera coegerat eũ deserta Polonia ad Vlrichũ Bohemiæ ducẽ cõfugere, qui ea tẽpestate, erga imperiũ hostilem animũ gerebat. Vlrichus igitur spreta hospitali fide, Conrado si ipsius res cõponere vellet, obtulit se Misiã captiuũ ei in potestatẽ daturũ. A quo scelere ita abhorruit iustus imperator, vt statim Misiã periculi, in quo versabatur moneret. Ea re in qua iustitiæ cultus insignis apparebat, motus Misias, qui antea Cõradi armis nunquã cesserat, ad Conradũ profectus, diadema deposuit, & consuetum tributum confirmauit.

De Arnaldo Geraldo Carthalano.

Inter tam multa regum atque principum insignia exempla, Arnaldo Geraldo Carthalano eum dabimus locũ, qui ei pro immensa ipsius iustitia debetur. Hic in naue sua oneraria, cum Gulielmum Auriam perferret, quo tẽpore Pisani Genuensesque graui inter se bello dissidebãt, à Pisanorum nauib. captus, quæ Genuensiũ tantũ merces, ac bona quærebant, nec minis nec promissis adduci vnquàm potuit, vt duo milia & quadringentos aureos nummos, qui duplices appellantur detegere vellet, quam pecuniam dum ab hostibus oppugnaretur Gulielmus Auria ei commodauerat: quia norat Pisanos, nõ in Cathalanorũ sed solũ in Genuensium bona inuehi. Arnaldus igitur posteaquã eum Pisani dimiserũt, secũ eã pecuniã ad Genuẽses simul deferẽs, vt primũ in Balearides peruenit, pecuniã tanto labore seruatã, Consuli Genuensiũ in Balearibus præsentauit, vt ipse eã Gulielmo restitueret. Facinus profectò nobilissimũ & quod ætas nostra fallax plurimũ notare debeat: in qua non pecuniã modo eius generis, quæ sine arbitro tradita esset, verum depositam quoque, aut mutuo datam, auarum hominum genus, negare non erubescit. Pro eo autem facto Genuenses erga Arnaldum grati, ciuitate, multisque aliis commodis, scripto honorificis verbis diplomate eum donarunt.

De Carolo comite Carolois Philippi Burgundiæ ducis filio.

Ioannes Dinus, Ioannem Costanum Burgundionem

accusauit, compellatum se ab eo dicens: Vt accepta grandi pecunia venenum perferret: quo Carolus Carolois comes, de medio tolleretur. Is comes posteaquàm Costanum securi percussit, Dinum quoque ad se vocatum, interrogauit, Si Costanus pecuniam quam promiserat non pręstitisset, eúmne accusaturus fuisset? Cui Dinus ne mentiretur, fretus quoque sibi indultum iri palam fassus est: Se eũ non detectur ũ: quãobrem Comes iussum Dinum Christiano more sacerdoti crimina sua fateri, eadẽ hora ipsum quoque securi percussit. Iusta neque tarda mercede ei data, duarum proditionum, quas & amico & domino suo simul patrarat.

DE FIDE PVBLICA ATQVE PRIuata. CAPVT VI.

PVblicam priuatámque fidẽ, non patietur solum iungi sibi iustitia, verũ etiam veluti mẽbrum capiti suo pernecessariũ inuitabit, & ceu porrecta manu, vt sibi coniungatur, & rogabit & annitetur. Sublata enim fide quid erit, aut quomodo iustitia consistet? Fides quoque sublata iustitia, quid aliud, nisi nomen esset inane? quãobrem cũ vtramque natura coniunxerit, à nobis minimè disiungentur, Huiúsque fidei quædã à nobis, vt antè de iustitia fecimus, exempla commemorabuntur: ex quibus apertè deprehendetur, fidei præsidio, Imperia, thesauros, vitam denique non aliorum modo, sed inprimis ipsorum regũ, & principum custodiri. Hac fide per inducias atque oratores fidem immanibus bellis imponi: per hanc paruæ papyri tutela, aut etiam sine literis consueta tessera, ac symbolo, inter medios hostes iter incolumes facere homines, atque ab iniuria seruare. Itaque iure nostro affirmare possumus, sublata ex terrarum orbe hac fide, pacem atque hominum commercia bonáque alia, omnia ex humano genere sublatum iri, mortaléſque sine ea, ferarum animos, moréſque in humanis corporibus seruaturos fuisse.

De Iesu Naue, alio nomine Iosue, duce Hebræorum.

Cum Iesus Naue filius, alio nomine Iosue nuncupatus, Moysi in Israëlis principatu successisset, atque in terrã à Deo promissam, Hebræos induxisset, & iuxta diuinum Imperium, Cananeos omnes, quos capere contingebat, occideret,

Gabaonitæ ipsi quoque Cananei, qui loca propè Hierosolymas incolebant territi, ad eum legatos miserunt, dicentes: Quanquàm longè à Cananeis abessent, ad eum, se ceu ad amicũ missos, vt cum ipso pacem ac fœdus inirent, & vt regionis suæ longinquitatem, vero similem facerent, tritis vestibus venerant. Ea Iosue arbitratus vera esse, pacem cũ eis composuit, ac fœdus percussit, atque vtrãque rem iureiurãdo sanxit. Detectum postea fuit, eos longinquitatem mentitos, & Cananeos esse, itaque & si sciret Iosue, sibi à Deo imperatum, ne cuiquam Cananeorũ parceret, tamen cum ad iusiurandi vim animum adiecisset, atque fidei iam datæ honorem pensitaret, eam cæteris rebus prępo suit. Persuasus sibi, Deo ante omnia cordi esse, vt illæsa seruaretur fides, sicuti experimento deprehensum est. Siquidem nihil plus de ea re, quàm de cæteris, à Deo reprehensus fuit.

De Senatu Romano & Publicola Consule.

Inita pace, à populo Romano, cum Porsenna Ethruscorum rege, solutaque obsidione Porsenna, initæ pacis pignus obsidésque decem patriciorum filios, vtriusque sexus accepit. Facta autem virginibus balneandi copia, quia custodes honoris gratia secesserant, ipsæ traiecto amne, penè omnes Romã abierunt. In eis Valerij consulis filia erat, qui superato paternæ charitatis affectu, senatui persuasit, vt virgines ad Porsennã remitterentur, & publica fides illæsa maneret.

De Abydenis.

Parem Saguntinis erga Romanos fidem, Abydeni erga regem Attalũ Rhodiósque fœderatos suos, seruauerunt: nã cum ab eis triremem, & aliquot milites in vrbe præsidij gratia accepissent, oppressi à Philippo Macedonio rege Abydeni, ita vt vltrà se tuendi spes iam non superesset, oratores ad Philippũ, de vrbe tradenda miserunt, petentes vt incolumes seruarentur, quos à fœderatis subsidio missos, in vrbe habebant. Hoc cũ eis Philippus negaret, statuerunt potius seruata amicis fide emori, quàm eos qui auxilio venerãt fefellisse videri: quãobrem omni auro, quod habebant, nauibus imposito, reliquas opes in mediũ forum contulerunt, & profecti ad eã muri partẽ, quæ hostium vi diruta, plus periculi habebat, illic iuuẽtus se hosti opposuit, eo ordine, vt si succubuissent, hostisq;, ipsis mortuis, vrbe potiturus videretur, seniores incẽsis iis quæ in foro posita erãt, ac nauib. quæ

in portu aurum continebant demersis, reliquos omnes occiderent, vrbémque inanem hosti relinquerent. In hãc igitur deliberationem inito prælio seniores, vt acceperunt iuuentutem maiori ex parte cæsam, ad Philippum dedendæ vrbis gratia miserunt, quod cum pauci iuuenes, qui prælio superfuerant intellexissent, occisis primò sacerdotibus qui iusiurandi principes fuerant, ne vrbs dederetur, deinde senioribus, cum omni alio sexu, demersis nauibus in portu, vrbem quoque totam succenderunt. Eam rem ob furoris magnitudinem Philippus vehemẽter miratus, ab oppugnatione abstinuit, edixítque, triduum Abydenis concedi, vt ex commodo suo se interimerent. Fides profectò hæc & rara, & cuius perpetuò memoria seruetur digna.

De Sexto Pompeio.

Memoranda quoque Sexti Põpeij, qui Magni filius erat, fides fuit: nam diù post patris mortem, cum Siciliæ Sardiniæque & aliarũ insularum possessor esset factus, & propter Cæsaris mortem triumuiris videretur, ex quiete publica esse, pacem cum eo inire, data acceptáque fide, per legatos apud Puteolos ad cœnam se inuitarunt, & cum cœnarũ sors prima Sexto obtigisset, Octauius & Antonius apud eum in ipsius triremi cœnauerunt. Dum autem epulis opera intenderetur, Menodorus Pompeianæ classis præfectus, qui olim seruus eius fuerat, misit, qui in aurem Sexto dicerent: Meminisse in triremi sua habere ea per quæ paternam fratrísq; mortem vlcisci, atque insuper imperio toto potiri posset, & propterea nisi ipse id fieri nollet, se ita classem ordinaturũ: vt ne vnus quidem eorum, quos in triremi habebat, euadere posset: cui Pompeius respondit: Nulla re dicta, Menodorum potuisse id efficere, qui nec promiserat nec iurarat, verum posteaquàm illud ei significauerat, nullo modo fidẽ quam dederat violari velle: hoc responso, fidem hosti datam, sanguinis sui vltioni atque imperio ipsius populi Romani antepostuit. Cæterũ quoniam temporis longitudo interdum historię fidem incertam facit, recentiora in medium adducemus.

RECENTIORA.

De Petro Aleres comite.

Alphonsus Aragonius rex, qui Vracam Alphonsi sexti Castulonensis regis filiam vxorem duxerat, cum ea quod

parum pudicè viueret diuortium fecit: ad eam Castulonensis regni, per patris mortem, hæreditas obuenerat, & communi nomine eam cum viro possederat: cæterum dimissa, in paternum regnum cum se recepisset, præfectos munitorum locorum, ac minores populorum dominos, qui Castulonensi regno fidem obstrictam habebant, requisiuit, Vt sibi soli tanquàm patris hæredi, in posterum parerent. Petrus Aleres comes Castulonensis, cum inito ab Vraca matrimonio cum Aragonio Alphõso, in Alphonsi manu iurasset, nunc à regina postulatus, inter has difficultates, hanc vt vir iustus, non sine vitæ suæ discrimine rationem iniuit, qua vtrique fidem datam seruaret. Loca enim muuita, & alia quæ in manu sua habebat Vracæ dedit, cum iure ei, quæ patris erat hæres deberentur. Vt verò Aragonio quoq; Alphõso pro fide, quã ei dederat satisfaceret, insigni Comitum veste amictus, mane ad eũ profectus est, cũ omnis purpuratorũ numerus adesset, & reste in collũ accepta, regi dixit: Loca omnia quæ fidei meæ credita erãt, quia in Castulonensi regno posita, reginæ Vracæ, vt pote quæ mihi domina est, hæreditario iure debebantur, ab ea iussus tradidi. Verũ vt nosti, cũ eã duxisti vxorẽ, tibi quoq; fidẽ pro eis locis sacramẽto obstrinxi: itaq; pro ea tibi fide, corpus meũ, manúsque illas quæ iurauerunt, tibi præsens assigno, vt veluti eorum dominus in ipsa quod pro æquitate ac iustitia tua duxeris, statuere valeas. Quam rem cum rex omnésque qui astabant non sine ingenti admiratione audiuissent, Petrus iuramento solutus est, quoniam eum omnes, pro vtriusque fidei nexu, satisfecisse iudicarunt.

De Alphonso Petro Gusmano.

Insigne etiam fidei exemplum fuit illud quod Alphonsus Petrus Gusmanus egit, qui cum Tariffæ vrbi, Sanctij quarti Castulonensis regis nomine præfectus esset, atq; in ea arcta Maurorum, Ioannisque Sanctij, domini sui fratris hostisque obsidione premeretur, nunquam aut precio aut precibus ad deditionem faciendã flecti potuit: cũ autẽ Ioannes, eius filium, quo in obsequio vtebatur, ad muros deduxisset, fletus filij periculo, patrem motum iri, non modo id pater neglexit, verumetiã à muris gladiũ porrexit, dixitq;: Nolle vt ei modus ad occidendum filium deesset: quo autem vultu de muris ensem deiecit, eodem occidi filium, nihil ab

eo mutatus inſpexit. Ratum fidei exemplum.

De Marco Guterio Hiſpano.

Cum graui longoq; bello Alphonſus nonus Legionenſis rex, cum Vraca nouerca, & fratre eius Didaco Harro decertaret, pulſis è regno ambobus, arcem Giuarram longa obſidione preſſit: arci præerat Didaci nomine Marcus Guterius, qui aut mortuis, aut profugis comitibus, quos in arce habebat, ſolus ad eam tuendam remanſerat, loci munimento adiutus. Cæterum cum ſuperatis aliis malis, fames hominem ita cõfeciſſet, vt conſiſtere amplius non poſſet, appenſis collo ſuo arcis clauibus in ipſa porta, vt illic incolumi fide moreretur, ſe proſtrauerat: hoſtes mirati, ab arce nec tormentis, qui in præſidio erant, aliquid eniti, nec ſtrepitũ vllum exaudiri, appoſitis ſcalis in arcem aſcenderunt, vbi penè exanimem Marcum iacentem inuenerunt, quem ſtupore capti, cum ad Alphonſum tuliſſent, illic hortando aliisq; neceſſariis rebus vt in vita maneret impenſè laboratum eſt, poſteaquam ita Marcus ad ſeſe rediit, vt loqui poſſet, indoluit plurimum, quod emori ipſum, in ea arce non permiſiſſent, vt prorſus fidem quã promiſerat præſtitiſſe videretur. Dimiſſus igitur ab Alphonſo, poſt paucos dies, ad Didacum principẽ ſuum perrexit, qui tunc in Africã ſe contulerat. Cum in eũ, vt in ſingularis fidei virũ, laudes ab omnibus cõgeſtæ eſſent, quia Didacus dixerat, quanquã Marcus egregiã fidem præſtitiſſet, tamen arcem ſe ſuã optare, in eo Marcus aliquid deſiderari putabat, quod præſtare vltra debuiſſet: abiecta igitur omni viuẽdi ſpe, in extremæ fortunæ habitu, ad Alphonſum reuerſus eſt, atque vbi eius canes ſtabulabantur, habitatum ſe contulit. Alphonſus intellecta reditus cauſa, & quam ob rem ingratam habere ſe vitam Marcus oſtẽderet, precib. lachrymiſq; ipſius motus, Giuarræ arcem ei reſtituit. Marcus receptam paulò pòſt, confecto prius inſtrumento, illius neceſſitatis, in quam erat coniectus, Didacũ monuit ne fidei eius vltra obiici aliquid poſſet, Alphonſo, quia retinendi modũ nullũ eſſe, inſtrumento declaratum erat, eam reddidit: longè plus perfidiæ ſuſpitione, quàm ipſius mortis periculo motus: quo facto, triplicis rei iudiciũ, in ambiguo relictũ eſt: Fueritne hic maior Marci fides, an Didaci erga eum ingratitudo, aut inſignis in Alphonſo animi nobilitas?

De Almenone Arabe Toletano rege.

Non inter Christianos tantùm magni fidem factam esse constat, verùm inter Mauros quoque atque alias aduersæ religionis nationes. Hoc ita esse Almenonis Arabis exemplum satis ostendit. Cum enim Sanctius secundus Castulonensis Nauarrensisq; rex fratrem suum Alphonsum, Legionis Lusitaniæque regem cepisset, & inuitum monasticam religionem profiteri coëgisset, clàm prius fide accepta, ad Almenonem Arabem Toletanum regem Alphonsus à monasterio profugit. Ab eo benignè exceptus, cum ceu filius haberetur, Sagi quibusdam notis Almenoni ostenderunt se deprehendere, hunc Alphonsum aliquando Maurorũ imperij euersorem fore, & ob eam rem, vt interimeret hortabantur: assentiri illa suadentibus Maurus nunquàm voluit, sed iusiurandum modo ab Alphonso cepit, dum viueret, vim Toleto non illaturum: Cum haùd multò post, defuncto Sanctio, ad Alphonsum ipsum, non regna modo, quæ antè habebat, occupatore mortuo, verumetiam quæ fratris erant, hęreditario iure peruenirent, Almenoni denuò suasum est, vt Alphonsum retineret, quia tantorum regnorum dominus, maximi auri pondere redimi poterat: sed Maurus, in fide perstitit, dimissumque in Castulonense regnum, comitatu ingenti, ac munerib. prosecutus est: quia norat, Alphonsum à suis clàm de fratris morte monitum (etsi non deerant qui contra suaderent) abire ipso inconsulto noluisse. Qui igitur quatuor ingentia regna secum considerauerit, cum magnis thesauris ad Alphonsum peruenisse, & præterea à natura insitum Mauris aduersus Hispanos odiũ, quæ duo, non Maurum modò hostem, sed quemuis alium ab officio deducere potuissent, Almenonem fidei maximum cultorem fuisse iudicabit, nec minus Alphonsum, quod ob easdem causas, non modo clàm profugere non tentasset, sed datam fidem præstiterit, atque vt Almenonem aduersus Cordubensem regem iuuaret, Toletum se, in eius potestatem contulerit. Sed nec cessit Almenon, cum Alphonsi fidem secutus, postea in eius castra profectus est.

De Populo Romano.

Rebellauerat Trasemundus Longobardus dux Spoletanus à Luitbrando Longobardorum rege, Luitbrandus igitur coacto ingenti exercitu, paucis diebus omnia Trase-

mundo ademit. Is cum iam in vltimum discrimen se deductum videret, fide à Gregorio pontifice ac Stephano patritio Rom. populi Rom. nomine accepta, fore ipsum apud eos incolumē, Galesi arcem, quæ iuxta Tyberim posita est, populo tradidit: Luitprandus autē minis ingentibus Trasemundū dari, virū sibi subditū ac rebellē deposcebat, Romani obstare Trasemundo datam fidē aiebant. Indignatus igitur Luitprandus, vastato agro vrbem obsedit, diripuitq; oppida quædā agri Romani quæ ademerat: omnia tamen ferre Romani quàm datam violare fidem maluerunt.

De Genuensibus.

Non est illa quoque prætereunda fides, quàm diligentissimè Genuenses seruauerunt, quo tempore Gibellina factio (ita enim appellabant) in vrbe rerum potita, Obertum Auriam, & alterum Obertum Spinulam capitaneos habebat. Nam cum missi essent in exilium permulti Guelfæ factionis ciues: hi, vt mos exulum est (quibus in patriam reditus semper cordi est) Ottoboni Flisci Cardinalis opera (qui sub Adriani nomine ad Pontificatum euectus fuit) Carolo primo Neapolitano regi proposita magnorum commodorum spe, persuaserunt, se breui Genuense imperium ei daturos, si vnà cum ipsis bellum Genuensibus inferret: Carolus igitur imperij spem, atque auri cupiditatē secutus, nulla fœderis, quod cum Genuensibus habebat habita ratione, nullo prius indicto bello, vt belli mala, aduersus Genuenses, maiore suo cōmodo auspicaretur, Genuenses mercatores cum mercibus, quotquot in Sicilia atque Neapolitano regno erant, comprehendi iussit. Siculi autem mercatores, ac Neapolitani regni, item Narbonensis prouinciæ accolæ, veriti, ne idem ipsi Genuæ paterentur, vndique vt poterant latebras quæritabant: quam rem, cum Genuensis populus intellexisset, statim edictum proposuit, vt quicunque in vrbe sua, qui regi Carolo parerent inuenirentur, quadraginta dies, in vrbe Genua inuiolati manerent, atque intra id tēpus, rebus quas in vrbe Genua habebant, ac corporibus suis tuto consulere possent. Voluerūt enim hosti qui fidem violarat, ipsi eam incolumen præstare.

Item de Genuensibus.

Eo quoque tempore, quo inter Genuenses Venetósque bellum gerebatur, atque induciis factis, belli mala suspensa,

manebant, in quatuor Genuensium triremes, haud longè à Græciæ littoribus, quatuor Venetæ irruerunt: Genuenses virtute suas tutati triremes, Venetas ceperunt, & cũ calente adhuc prælij ardore simúlque indignatione, quod in induciis illata essent arma, præterea vulnerum quæ acceperant, dolore cõpulsi, sæuire haud iniuria in captos possent, ipsorũ iram induciarum fides leniit, & vt ad se solum respiceretur cõpulsit: itaque solum triremiũ præfectum retinuerunt, alios cum triremibus dimiserunt. Cum autem Messanam in Siciliã peruenissent, triremiũ præfectum quem captiuum habebant, Consuli Veneto tradiderunt, vt is Venetias eum mitteret, vbi erroris sui pœnas dare cogeretur.

Item de Genuensibus.

Non minora etiam fidei experimenta dederunt erga Venetos, cum post longum ac graue bellũ, quo inter ipsos tertuo decertatum fuerat, vbi auri atque sanguinis vis immensa effusa est, cũ occasio se obtulisset, magno Genuẽsium commodo, rei feliciter aduersus Venetos gerendæ, fidẽ, inita paulò antè pace, Venetis datã, cõmodis dolorique acceptorum in bello malorũ, antepostuerunt. NamCretenses Venetique qui Cretã incolebant, conspiratione facta, à Venetis defecerant, ac Genuam legatos viros grauissimos miserant, qui Insulæ deditionẽ facerent. Ea autem expeditio, & si nullius periculi, magnique cõmodi futura videbatur, minorémque ob causam, finitum paulo antè bellum, aduersus Venetos susceptum fuerat, tamen legatis responderunt: Vehementer dolere, quod integra fide ob pacẽ cum Venetis factam, ea quæ Cretenses offerebant, accipere non possent, quanquàm adeò recens ea pax confecta esset vt multi vulnera, quæ eo bello acceperant, nondum ad cicatricem perduxissent.

DE VXORVM FIDE ERGA MARITOS.

CAPVT VII.

De Chilonia Spartana Cleombroti Spartani regis vxore.

A Publica priuatáque fide, ad vxoriam erga viros transituri Chiloniam ante alias commemorabimus. Hæc Cleombroti Spartani regis vxor fuit, ac Leonidæ filia, qui item Spartanus rex erat. Nã cũ ciuilibus discordiis, Cleombrotus vir, Leonidam eius patrem in exilium misisset, à viro

patris restitutionem impetrauit. Cum autem mutata fortuna, Cleombrotum postea Leonidas ab vrbe depulisset, Chilonia pari opera apud parentem pro viro vsa, cum nihil proficere animaduertisset, & si feliciter apud parentem in patria agere poterat, maluit cũ viro eius exilij comes esse.

De vxore Panthei Lacedæmonij.

Depulso Cleomene Spartarum rege, ab Antigono Macedonum rege, cum is in Ægyptum ad Ptolemæum regem se recepisset, ac Pantheum sequi vxor vellet, à parentibus prohibito magno studio seruabatur. Cæterum ipsa astu ingenti adinuento equo ad mare noctu se contulit, atque incognita, nauem conscendens, in Ægyptum ad virum peruenit, ambóque illic vitam peregerunt.

De Sara vxore Abrahæ.

Miranda quoque fides, atque amor Saræ erga maritum Abraham fuit, quæ cũ se virũmq; iam grandes natu orbos inspiceret, viro persuasit, vt cũ ipsius ancilla Agar concũberet, tentarétque, Si ex ea filios procreare posset: quod cum Abraham fecisset natúsq; esset Ismaël, non aliter ac filium ex se natũ Sara eum sustulit: nam præter aliarũ morem prudens, atq; viri sui amãs fœmina, zelotypiæ graui in mulieribus malo, propagandæ viri sui stirpis respectũ antepofuit.

De Stratonica Deiotari Galatarum regis vxore.

Stratonica quoque Deiotari Galatarum regis vxor, cũ aduersante valetudine, cũ viro filios se concipere non posse videret, ei persuasit, vt liberis cũ alia operam daret, ad eúmque deduxit Electram cubicularem suã ministram, moribus atque forma insignem: ex qua Deiotarus aliquot filios procreauit, quas Stratonica, post viri mortem, amanter, non secus ac suos aluit, atque in regno succedere permisit.

De Liuia Augusti vxore.

Longè etiam maior Liuiæ erga Augustum virũ fides atq; indulgentia fuit, quæ cum sciret Augustum puellis nondũ maturis oblectari, clàm magna diligentia perquisitas, secretò ad eum deduci curabat: præ nimia fide amoréque id marito concedens, cuius gratia, nonnullæ, cum pellicem ferre non possent, interdum viros peremerunt: atque idcircò tãtò magis laudanda, quantò eius exempla rariora inueniuntur. Anteponenda etiam Liuia, Tertiæ Æmiliæ fidei erga Scipionem virum, quantò maius est rem ipsam spõtè agere,

quàm

quàm contra ipsius mentem, ab alio factam perferre.

De Octauia M. Antonij vxore.

Cum Antonius Octauiam vxorē Romam remisisset, frater Augustus, Octauiæ suadebat, ne in Antonij domo habitaret, cœptum enim iam inter eos bellum erat: ei igitur Octauia respondit, Se nunquam adduci posse, vt in alia domo habitaret: quamobrem eodem animo Antonij amicos quo antea vidit, & priuignos haud secus habuit, ac si ex ipsa procreati essent, conata quantum permittebatur, fratrem ab armis in Antonium dimouere. Dedecere enim plurimū aiebat, vt duo terrarum orbis gubernatores, vnus quod alter sorori suæ amicam anteferret, alter autem nimio erga amicam amore captus, inter se bellum gererent.

De Herodiade Herodis Tetrarchæ vxore.

Ingentem quoque fidē, Herodias viro Herodi Tetrachæ ostendit, cū ad vrbem Romā cum eo profecta, vt Agrippam fratrem accusaret, rem in contrariū cedere vidit: viro enim Lugdunū exulatum in Galliam misso, etsi multū à fratre, ac fratris causa à Caligula Augusto rogata fuerat, vt redire in patriam vellet, principatus parte, quā vir obtinebat oblata, maluit relicta patria, in Gallia cū viro inopem vitā degere, quàm sine eo, ingentes opes in patria possidere.

De Antonia Flacilla Prisci vxore.

Pisonianæ conspirationis conscius, apud Neronem accusatus Priscus, perpetuo exilio mulctatus est, Antonia Flacilla vxor, cum Romæ in magnis opibus manere posset, patriæ atque opibus, exilium cum viro prætulit.

De Egnatia Maximilla Galli vxore.

Egnatia Maximilla, Flacillæ exemplum secuta, omnibus relictis, virum Gallum sequi voluit, ob eandem qua Priscus conspirationem damnatum.

RECENTIORA.

De Gisberti Corregiensis vxore.

Singulare quoque fidei exemplum, Gisberti Corregiensis vxor ostendit, cū propinquorum conspiratione, & eorum quidem, qui ipsius factionis erant, ab vrbis Parmæ imperio Gisbertus eiectus fuit. Inter conspiratos autem, cum vxoris frater Rolandus Roscius esset, & sororem in tumultu rogaret, vt populi impetum in domos suas declinare vellet, qui eiusmodi erat, vt etiam fortem virum terrere posset, ipsa

torua facie, ad fratrem conuersa, proditorem eum compellans, respondit: Dij faxint, ne me prophanem eius domus ingressu, quæ in propinquum suũ adeò perfida fuit, neq; eo pane vescar, quem canes quoque ob perfidiæ labem, etiã in ingenti fame deuitarent: quin potius ad virũ meum profectura sum, quẽ nuptiarum mearũ pignore fefellisti, & corã eo me constituam, vt hanc tuam iniuriã in meipsa vlciscatur. Hæc cum dixisset nudis pedibus, passísque capillis, ad Castrum nouum, vbi vir erat profecta, eius pedibus obuolui cœpit, & flens rogare, vt ipsius morte, acceptam à Rolando fratre iniuriam vlcisceretur. Cæterum cum iam satis scriptum sit de vxorũ fide in viros: nunc de Seruorũ scribamus, quæ multis rationibus non minus laudanda est.

DE SERVORVM FIDE ERGA dominos. CAPVT VIII.

De Seruo Menenij.

SI vxorum fides erga viros, ingentem meretur laudem, & digna est cuius exemplo mortales plurimũ moueantur, quæ tamen res & natura, nexu & propriis bonis multifaria indissolubilia vincula sentit, quantò pluris facienda erit, si tanta aut maior etiam, in seruili genere inuenietur? Hæc enim naturæ nulla ope iuuatur, sed maximè in contrarium tendit: si quidem libertati nihil magis cõtrarium est, quàm seruitus & nonnunquã seruis commodum à domini morte nascitur, idcircò, quò hæc seruilis fides rarior est, atque difficilior, eò etiam pluris facienda & laudãda magis. Quamobrem de ea quædam scripturi exempla, initium sumemus à Menenij seruo, ceu ab eo, cui similis aut nullus, aut paucissimi fuerunt. Inter proscriptos Menenius erat, & cum eius domum circũseptam armatorum corona, qui Menenium quærebant seruus videret, spreto omni præmio, quod propositum erat, spretis periculis ac denique vita ipsa, vt domini vitam seruaret, lecticam vbi Menenius manere consueuerat ingressus, ferri se ab aliis seruis iussit: Menenium eum esse milites arbitrati, ipsum illic occiderunt, & moriens cum milites fefellisset, dominum seruauit: qui seruilem vestem amictus, alia via, cũ multis quos eadem fortuna vrgebat, in Siciliam ad Pompeium profugit.

De alio proscripti seruo.

Alius quoque proscripti seruus, ad mare profectus, quærendæ nauis gratia, qua dominum in Siciliā traiiceret, dum reuertitur dominū offendit, letali vulnere à Tribuno percussum, qui proscriptorum conquisitioni præerat, adhuc spirare: itaque ad eum accessit, dixítque; Domine aliquantisper morare: & cum hoc dixisset, Tribunum interemit, & super vtrunque ipse quoque gladio incubuit.

De Herone Triumuiri M. Antonij seruo.

Postremo prælio, quo ab Actio Antoniana classis Alexādriam profugit, cum Cleopatra intellexisset, Antonium suspicari, ipsius culpa eam cladem acceptam esse, eius iram verita, in sepulchra locum inexpugnabilem se recepit, misitq́;, qui Antonio nunciarent: Eam esse mortuam. Antonius autem longè grauius Cleopatræ cōmotus morte, quæ leuiter de suspicione sua nuncio crediderat, quàm propter cladem, abiecto viuendi desiderio mori constituit. Vocauit igitur clàm Heronem seruum suū, quem antè polliceri coëgerat, quando iussisset ipsum occisurum, iussítque vt tunc eum occideret: at Hero domini vitæ, quàm suæ studiosior arrepto gladio, dum fingit Antonium ferire, in seipsum gladium conuertit, & se interemit.

De L. Pisonis seruo.

Inchoante Vespasiani imperio, Domitianus res vrbanas, absente patre administrabat: ab eo missi in Africā milites, vt L. Pisonem interimerent, eo tempore Africæ proconsulatum gerentem, cum Carthaginem ingressi, ad L. Pisonis ædes venissent, vbi Piso esset, petierunt. Pisonis seruus veste aspectúque conspicuus, cum rem quò tendebat animaduerteret, vt dominum ab eorum vi seruaret, seipsum Pisonem esse mentitus est: occisus autem, dominum tamen non seruauit, quia re detecta, Pisonem quoque interemerunt.

De Cluentij Peligni seruo.

Cluentij Peligni seruus, cum videret dominum suum cōprehensum, vt ad Pōpeium deduceretur, fide animóque in dominū singulari decreuit, & dominū & se simul à crudeli supplicio turpitudinéque liberare. Repentè enim, in mediis militibus eum, & postea seipsum cum eo, interemit.

De Fimbriæ seruo.

Idem Fimbriæ seruus fecit, nam cum à legionibus suis

Fimbria proditus esset, ab eo iussus, vt turpi morte liberaretur, ipsum, seque post eum interemit.

De Micito Anaxilai seruo.

A fidelibus seruis, qui atrocia moliti sunt, ad æquè fideles, sed minus truces transibimus. Anaxilaus Messenius, qui olim Messanam in Sicilia condidit, & postea tyrannidem, apud Rheginos exercuit, moriens, filios in Miciti serui sui tutela reliquit. Is autem tanta fide, bonitate atq; iustitia cõmendatam sibi administrationem rexit, vt Rhegini ciues, haud indecorũ sibi ducerent, à seruo æquè vt antè ab Anaxilao domino regi. Cæterũ posteaquã Anaxilai liberi adoleuerũt, vrbis administrationẽ seruus eis tradidit, ipseq; pauca secum accepta pecunia, Olympiã habitatum se contulit.

De quibusdam seruis matronæ Adrumentanæ.

Cum Adrumentũ obsidione premeretur, à matrona Adrumentana, serui quidã in hostiũ castra profugerũt, vrbe autẽ postea ab hostibus capta, serui quoq; profugi, cũ eis in vrbẽ irruperunt, statímque ad matronã, cuius serui fuerant profecti, eam magna minati ceperunt. Et cum durũ seruitium vlcisci velle dicerent, tanquam hostes essent, extra vrbem in tutum ab hoste locum eam deduxerunt, sempérque ei fidem quam debebant, præstiterunt.

De Patauinorum seruis.

Cum Asinius Pollio acerbè Patauinos vrgeret, vt pecuniam armáq; præsentarent, & ob id omnes laterent, edicto seruis libertatẽ proposuit, qui latentes dominos detegerent. Mira res profectò fuit, seruum neminẽ inuentum, qui non constanter eo modo propositam libertatem sperneret.

De Cepionis Seruo.

Accusatus Cepio, quod in Augusti vitam conspirasset, ad Tyberim à seruo suo in corbe tectus, & inde Hostiã, noctéque proxima propè Laurentũ perlatus fuit: ab eo loco nauem conscendens, contrariis ventis Cumas vsque reiectus, comite seruo Neapolim perrexit, ibíq; cum seruus eum abdidisset, à Centurione qui eum persequebatur, captus seruus ipse, nec promissis, nec minis, sed ne tormento quidem adduci vnquã potuit, vt dominũ vbi esset, detegere vellet.

De Seruo P. Cornelij Scipionis qui maior est dictus.

Publius Cornelius Scipio maior, prælio aduersus Annibalẽ grauiter vulneratus, à seruo in equo restitutus est, & cũ

cæteri eũ destituissent, ab illo seruo, in castra perductus est.

De Era & Charimo Cleopatræ ancillis.

Inter virorum exempla, quæ de seruis tradidimus, vnum de duabus ancillis addemus, antequam finem in antiquis de hác re faciamus: Eras & Charimum reginæ Cleopatræ ancillæ, cum essent cum ea, quando se interemit, eamque regio ornatu composuissent, Eras præ dolore ad Cleopatræ pedes mortua concidit. Charimum autem dum capiti coronam accommodat, vigilum clamore excitata, cum nondum peregisset responsum, ipsa quoque mortua est.

RECENTIORA.

De duobus seruis Cozagiani Persæ.

Inter fidei insignia recentiorum seruorum exempla, hoc quoque scribemus, de quo tamen nihil præter auditum habemus. Cozagianus Persa, cum tenuis fortunæ mercator, in Indiam Cambaiam vrbem vsque penetrasset, ab Indo rege, ad magnam fortunam sublatus est, opésque ingentes apud eum congessit: postremò apud regem (vt in aula mos est) per inuidiam falsis criminibus accusatus, ab eo morte affectus est: hic cum ad regem ingressus occideretur, duos in exteriori conclaui seruos reliquerat, qui postea à rege in cubiculũ vocati, vt ab eis de domini pecunia certior fieret, statim vt iacentem humi herum mortuum viderunt, adeò eos in dominum charitas incendit, vt spreta vita ambo vnanimes, cultellis quos secum habebant, regem occiderent, atque haud multo pòst ipsi quoque interierint.

De Franconio Ioannis Andreæ Lampugnani ministro.

Quanquã hactenus de seruis tantum scripserimus, hunc tamen liberæ conditionis ministrum addemus: qui quod in humili natus erat fortuna, & quod inops, vili precio operã suam locabat permultis seruis, de quibus scriptum est, inferior haberi poterat: itaque haud iniuria inter seruos annumerabitur à nobis. Hic Franconius nomine, Ioãni Andreæ Lampugnano seruiebat, qui cum patronũ, mane eius diei, qua Galeacium Sfortiã Mediolanensem ducẽ occidit, turbato vultu tumultuariè omnia gerere conspexisset, orando, blandiendoq; adeò institit, vt ad ea detegenda, quæ animo moliebatur, patronũ expugnaret: itaque re intellecta, in eius periculi parte esse voluit, minimè territus mortis metu, quæ impẽdere videbatur, neque etiam præmio, quod re detecta

ſperare poterat, à fide in Ioannem Andreã reuocatus. Quartus igitur in eorum fuit numero, qui tantum facinus adorirentur, paruo tantum pugione armatus in militari cohorte, quæ Galeacij corporis cuſtodiam obibat. Omnia enim pro nihilo duxit, vt patrono fortem aliquam præſtare operam poſſet. In hoc autem, quia arbitror, par aliud exemplum non inueniri poſſe, de ſeruorum fide finem faciemus.

DE MORVM AC FORTVNAE *mutatione*. CAPVT IX.

MOrum atque fortunę mutatio, quam perſæpè in multis videre contingit, quẽadmodum ad bonã nos ſpem erigere debet, vt ex quocunque etiam deteſtandæ vitæ genere fortunáque, lætum cernere exitum poſſimus, ita etiam continere nos debet, ne primordia rerũ, in quibus boni aliquid elucefcit, nimis citò laudemus: Neq; præſentis fortunæ fœlicitati nimium fidamus, cũ vtriuſque rei ingẽtes fieri mutationes videamus: quæ res, vt magis etiã appareat, de ea veterum recentiorúmq; exempla permulta hîc annectemus.

De Fabio Gurgite.

Fabius, in vrbe Roma nobiliſſimo genere ortus, à prima ætate, quam multis infecerat notis, abſumptis perditè paternis opibus, Gurgitis cognomentum ſibi comparauit. Cæterum poſtea relictis primæ ætatis libidinibus (id quod etiam nunc interdum fieri contingit) in eam temperantiam peruenit, vt dignus haberetur, cui populus Romanus morum cenſuram crederet. Senex enim inſigne ſe virtutis ac modeſtiæ exemplum patriæ præſtitit, cui iuuenis, in venere gulaque nimius, atram nubem obtenderat.

De Auguſto.

In triumuiratu, qui magiſtratus vndique rapinas ac ſæuitiam ſpirabat, nullus legitur Auguſto acerbius in ſanguinẽ atque fortunas ciuium ſæuiiſſe: nam durum ſe, atque inexorabilem in multis præbuit, ad quæ cæteri inclinabant, & falſis paruiſq; criminibus motus, ciuium ſanguinem opéſque auarè crudelitérque nimis hauriebat. Cæterum poſteaquam ſolus rerũ potitus eſt, nemo neq; antè neq; pòſt, illo vel humanitate maior, vel bonitate legitur fuiſſe: neq; enim contentus fuit illis pepercíſſe, qui in eius vitam conſpiraſſe

conuicti erant, sed multos quoque ex eis affectos beneficiis, vt amicos sibi conciliaret enixus est. Sed iam, à mali in bonum mutatione, ad eam quæ contraria est transeamus.

De Tiberio Cæsare.

Longè magis varia fuit Tiberij Cæsaris vita atque fortuna, qui ab Augusto socero, atque eodem vitrico, non sine vitæ periculo Rhodum relegatus, haud multo pòst ad imperium conscendit: humanum se ab initio, atque ciuilis bonitatis studiosum ostēdēs, omnē rerū administrationē Cōsulibus permisit: ad id patiētiæ perductus, vt palā in Senatu etiā perexiguæ existimationis Senatores ei cōtradicerēt. Cęterū cū ætate mutatis etiam moribus, adeò crudelis, superb⁹ atque immanis fuit, vt mortuū populus Romanus exclamauerit, in Tyberim proiiciendū esse. Hic igitur, & fortunā & mores tam varios habuit, vt ac extremo, nulla mediocritatis ratione seruato, ad aliud extremum transilierit.

De C. Caligula.

Non minor etiam mutatio illa fuit, quæ in C. Caligula Imperatore visa est: nam posteaquam ad imperium conscendit, vt timore omnes liberaret, factas aduersus fratres, quos Tyberius occiderat, accusationes publicè combussit, & vt clarius humanitatis studium ostenderet, legere chirographum recusauit ad se missum, quo inita contra salutem eius conspiratio detegebatur, Ob id, vt dicebat, ne aliquem supplicio afficere cogeretur. Sorores quoque, vt fratrem æquum erat, vehementer dilexit. Cæterum ficta eiusmodi virtus bonitásque haud lōgè abiit, neque diu ostēsum antè ingenium perstitit, breui enim fratrem occidit, crudeliter sorores vrbe expulit, in Romanorum ciuium, qui nobilitate fulgerent, quanquā innocentium vitam atque fortunas, atrociter sæuiit: adeò, vt iis, qui eum antè norant Caligula ille non videretur, quem ab initio aliis moribus ad principatum conscendisse viderant.

De Nerone Imperatore.

Quis Nerone in morū mutatione magis varius fuit? qui à prima ætate, matris obseruātissimus, vt qua bonitate esset clarius appareret, perlatis ad eum literis, quibus damnati hominis suppliciū mandabatur, vt eis è more subscriberet, dixit: Quàm vellē nescire literas: ne cuiusquam mortē mādasse videret. Vectigalia aliaque grauia populis imposita.

onera, diminuit, Senatoribus fortunæ casibus, nulla sua culpa ad inopiam vergentibus, de publico salaria constituit. Sed posteaquã ætas inualuit, in matrem impius, mortem eius procurauit, Senatores clarósque alios permultos viros, leuissimis de rebus interemit, nec eo contentus, tormentis interesse voluit, multas in se tanquã factæ essent coniurationes finxit, vt sæuiendi materiã haberet. Cum autem in prouincias Procuratores mitteret, præter generalem normã augendorum vectigalium, monebat seorsum, Scire ipsos, quæ ipsius necessitas esset: tãdémq; in diuites omnes, ceu in hostes inuectus est, virtutibus, quas adolescẽs præseferebat, in cõtraria longéque maiora vitia conuersis, vt non homo, sed infandũ monstrum, inter homines emersisse videretur.

De M. Othone Syluio Imperatore.

Illi de quibus est dictum, semel tantũ mores mutarunt, at Otho, de quo sumus dicturi, sæpius: nam à prima ætate, impudicitiæ nota laborauit, & præterea iniustus habebatur. A Nerone in Lusitaniam missus, eam singulari iustitiæ laude, vt omnibus mirum videretur, rexit: factus postea Imperator, ad primas libidines conuersus est, denique moriens, adeò ab eo, qui antè videbatur, diuersum se ostendit, vt animi fortitudine Catonem Brutúmq; superaret: breui vitæ suæ cursu, sæpius morum mutatione facta.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus primis imperij initiis, non abhorrere modò videbatur, vt humanus spargeretur sanguis, verum etiã, ea loca, tanquam molesta deuitabat, in quibus cæsis ad vescẽdum animalibus, eorum cruor manabat. Relictas quoque hæreditates repudiabat, sed vt alij de quibus diximus, ex bono in pessimum conuersus, leuissimis de rebus, nobilissimos viros permultos occidit, bonáque eorũ publicauit, mortuorũ bona inuasit, qui vel vno teste probarentur dixisse, Velle bonorum suorum hæredem principem esse: prorsus igitur à bonitate atq; abstinentia, quam primis initiis ostenderat, ad ingentem immanitatem atque rapacitatem se transtulit.

De Antonino Caracalla Imperatore.

Huic persimilis Antoninus Caracalla fuit, qui in prima iuuenta, si quem ad supplicium deduci vidisset, oculos in aliam partem, manantibus lachrymis auertebat. Is postea mortuo patre immanis factus, sine causa Antoninũ Getam

fratrem, item Senatores, permultósque alios, crudeliter interemit.

De Diogene Cynico philosopho.

Non minor quoque ea fuit morum mutatio, quam Diogenes Cynicus philosophus fecit: qui Synope ortus, vrbe Pôtica, adulterinæ monetæ infamia notatus, à patria pulsus fuit. Is postea Athenis data philosophiæ opera, in tāto opes odio habuit, vt nudus degeret, atque nautico dolio pro domo vsus, à nullo vel pecuniam, vel aliam rem acciperet.

RECENTIORA.

De Saulo Apostolo.

A priscis exemplis, mutatis moribus ac fortuna, ad recentiora transituri, Saulum Tharsensem primò commemorabimus. Quis enim tam crudeliter in oues lupus, quàm ipse in Christiani nominis homines sęuiit pro virib⁹ suis, vsquequaque vbi inueniri per Syriam eos contigit? nam id vsque adeò enixè egit, vt quanquā admodum adolescens, ad lapidandum Stephanum Leuitam, cum eius persecutoribus cōueniret, mutatis postea moribus, mutato etiam nomine, eius fidei, cuius fuerat acerrimus persecutor, dux atque prædicator extitit, & qui martyrum sanguinem sparsit, dum Christianam fidem impugnaret, suum postea vt eam tueretur effudir. Nec minus studiosum se, promptūque Christi discipulum, quàm antè sæuus fuisset hostis, ostendit.

De Augustino Aurelio Episcopo Hipponensi.

Aurelius quoque Augustinus, Manichæę hæresis sectator, Catholicam fidē acerbè impugnauit: modica ortus fortuna, sed ingenio tanto, vt ei neque antè, neque postea vllus, videbatur posse præferri. Is posteaquā Ambrosij opera, ad catholicæ fidei gremiū se conuertit, mutatis moribus, Manichæorum cæterorúmque hæreticorū dogmata impugnauit infregitque: ac tantū in Christiana eruditione profecit, vt è quatuor (quorū scripta ad alios in catholica fide erudiendos recepta sunt) vnus, nec is quidē nisi clarissimus habeatur, nulla re minus, quam Hipponensi episcopatu notus.

De Maria Ægyptia.

Maria mulier Ægyptia, primā ætatem, vulgato corpore, vt fœdissimū scortum egit, vino etiam plus æquo vsa: sed posteaquā petitis Hierosolymis, antè actæ vitæ eam pœnituit,

& alios mores induit, profecta trans amnem Iordanem in deserta Syriæ loca, ætate sua, singulare virtutis, ac præsertim abstinentiæ atque honestatis exemplum extitit: libidinum quibus adolescentiam macularat, post mutationem hostis tam sæua, quam ante petulantiam, ad alios in venerem rapiendos, pronam se præbuerat.

De Pelagia Mima Antiochena.

Huic similis Antiochena Mima, non modo corpus vulgauerat, verum Antiochiæ quoque scenæ ac theatro operam suam locabat. Hæc postea mutato viuendi genere, cum in deserta loca se contulisset, libidines delitiasque in vitæ rigiditatem solidámque virtutem commutauit, ita, vt abstinentia, aliísque virtutibus, permultos monachos atque heremitas superaret, editísque, & dum vixit & posteaquam mortem obiit, miraculis, in sanctarum numerum referri meruit.

De Mutio latrone.

Mutius latro Ægyptius, ita in hominū corpora, sicuti in animos Pelagia sæuiebat: alienis enim opibus inhians, vias obsidebat, atque in eos, qui iter facerent, grassabatur, postea autem quā cor eius de cœlo tactum fuit, & is viuendi studia mutauit, ad eremū profectus, non modò per virtutem plurimùm profecit, verum sancti quoque nomen consecutus est.

De Dauide latrone Ægyptio, & Moyse Æthiope.

Dauid quoque Ægyptius æquè vt Mutius latrocinium exercuit, atque insuper latronum dux fuit in Thebaide superiore apud Heliopolim: hic immutata similiter vita, monachalem ordinem professus, ad singularem morum sanctitatem peruenit. Idem quoque Moyses Æthiops egit, cum monasticam vitam latrocinio permutauit.

De Ptolemæo & Herone heremitis.

Contrà hæc quæ scripsimus, Ptolemæus ægyptius quindecim annos in eremo commoratus est, atque vitam, solo pane ac rore ducens, orando tempora sua transigebat, sed postea ad priorem scelestam vitam reuersus, apostatauit. Hero quoque Alexandrinus, cum magnam temporis partem austerè atque cum virtute egisset, religione cum virtute relicta, ad secularem vitam, vt inter scorta viueret, conuersus est. Cæterum illius etiam vitæ pœnitentia ductus, ad eremū denuò se recepit.

De Gulielmæ Gienæ duce & comite Pictonensi.

Gulielmus dux Gienæ (ita enim in Aquitanis vrbs nunc dicitur) cũ in prima ætate sæuus esset, & multipliciter catholicam impugnaret ecclesiam, tandem vitã moreſque mutauit: nam cum seculo renunciasset, heremiticam egit vitam, thoracémque quẽ olim aduersus ecclesiam induerat, super nudo indutus, macerandi corporis apud se instrumẽtum esse voluit: congregationem quoque religiosorum hominum, salutis anno cẽtesimo ac quinquagesimo quinto supra mille, instituit: qui ab eo Gulielmitæ appellati sunt.

De Alphonso I I. Neapolitano rege.

Fuit magna quoque morum fortunæque mutatio, quam Alphonsus secundus Neapolitanus rex fecit: nam simul cũ iuuenta, armis literiſque relictis, hortos vnà cum vino epuliſque secutus est, itaque ex forti manúque prompto, ac militaris prudentię pleno egit, vt secors, ac propter obesum corpus, ad res gerendas ineptus, postremo penè amens etiam haberetur. Amisso enim vigore, ad primũ Caroli octaui Gallorũ regis aduentum, cum is in eum arma moueret, attonitus, Ferdinando filio regnum tradidit, ac nauem conscendẽs, in Siciliã terroris plenus profugit, cum & hostis iuuenta, quę consilij plerunque indiga est, itẽ parum copiosa rei pecuniariæ ratio (ita enim esse docebat, corrogata in primo aduentu, ab omnibus pecunia) præterea hyems quæ venientem hostẽ adoriebatur, satis magnam spem facere possent, vt non resisteret modò, sed in Galliam ipsam illatum bellum transferret, id quod haud difficulter poterat, cum affatim milites & pecunia ei superessent. Cæterum animo captus, omnibus neglectis, cum preciosa permulta præproperans, item arma atque innumerabiles equos, prætereà munitissima loca relinqueret, qui in iuuenta inexpugnabiles arces deuicerat, qui Turcas ipsos, magno labore expugnata Hydrunto vrbe, Italia depulerat, nihil vltra quæsisse videtur, nisi vt se ac rationem aliquam indulgendi genio seruaret. Sed ne Sicilia quidem, in quam se profugus recepit, longo tẽpore ad seruandã vitam adiumento fuit, siquidem illic nulla re minus, quam hostium armis oppressus, sine regno in ea breui diem suum obiit, manu vehementi cancro debilitatus. De Pyrrho Epirotarum rege, qui in prima ætate armis ac bello par videbatur, inclinata ætate, non Dionysius quidem postremus

(nã Dei atque religionis,quanquã fortuna affectus, nunquã se immemorẽ ostendit)sed tamen, ab eo qui in iuuenta fuerat,tã dissimilis,quã obscurũ sydus soli comparatum,factus.

De Io. Iacobo Triultio Gallici regni Marescallo.

Quanquam mores vno tenore incolumes seruasse videatur, Ioannes Iacobus Triultius in Gallico regno Marescalli honore insignis,variè tamen cum fortuna habuit : adeo vt quamuis de viuente scribenti pudor atque assentationis suspicio difficilem materiã faciant, tamen propter rerũ magnitudinem,in quibus vitæ cursum hactenus transegit, sine iniuria præteriri videatur nõ posse,in eorum numero, de quorũ varietate fortunæ mentionem facere cœpimus. In paucis enim enixius vires suas fortuna exercuisse videtur,si diligenter primordia eius cum mediis, mediáque cũ postremis collata fuerint. Sub principe nato honestior ortus contingere vix potuit,quam vt Mediolani parentẽ nancisceretur, Francisco Sfortiæ, & ante & post indeptum ducatus honorem, propter gentis nomen ac virtutem gratissimo , quum vt ab eodem principe,ipse quoque vehementer in prima ætate diligeretur:sed nec minore gratia , apud Galeacium fuit, qui Francisco patri in regno successit,inter eius præcipuos sodales semper annumeratus. Ad potentiam quoque maiorem conscendit,postea sub Bona Galeacij coniuge, siquidẽ post Galeacij mortem,in eorum ascitus fuit numerum, qui primas in principatus administratione partes tenebant. Cæterũ his successibus,plurimum etiam addidit, posteaquã Mediolanensis ducatus moderatio,ad Ludouicũ Sfortiam, Galeacij fratrem translata fuit: omnibus enim tam externis quam domesticis bellis, quæ Ludouicus, dum nepotis personam sustineret,gessit,magna ex parte primarios honores Triultius sustinuit.Id ostensum fuit, cum iis qui ad Venetos Parmensi agro defecerant, illata arma fuerunt, cum Ferraria, quàm Veneti inuaserant defenderetur, cum motum ab eisdem bellũ,à Mediolanensis vrbis finibus, in Brixianum atque Veronensem agrum translatum fuit: cum Innocentius 8.pontifex , suscepta contra Ferdinandum Aragonium arma,omittere coactus fuit:cum Bochalini tyrannide liberatam vrbem Auxinum,Innocentio 8 . atque Romanæ ecclesiæ ipse restituit.His rebus blandiri plurimum Triultio, & tanquam indulgens in eum parens esse visa est fortuna, quæ

haud multo pôst,ceu nouerca facta,cum erga eum Ludouici immutasset animum,Nónne ea,quæ citra mortẽ homini grauissima sunt,intulit, cũ patriæ finibus ipsum cedere coëgit,& illa cum Aragoniis regibus, Neapoli ad sustinendam vitam quærere, quæ domi debere propter res benè gestas, largè ad augendam dignitatem expectare videbatur? sed haud longo tempore immorata his malis fortuna, præstitit, vt Triultium exilij sedes altius eueheret, & ab Aragoniis regibus inter primarios militares duces creatus,nihil de pristina fortuna,dum res ipsorum stetit,& tueri sua armis voluerunt,desiderare posset. Quid postea Carolo 8.Gallorum rege Neapolitani regni possessore facto, Nónne ab eo benignè exceptus pristinam fortunam incolumen seruauit? qui vnus ipse quoque præstitit,vt in Galliam rediturus,cum parua manu, Italiæ longitudinem,inter armatos populos, hostilésque exercitus calcaret, & Astam vsque, id est, in suos, incolumẽ se reciperet. Idem etiã cùm Ludouic' 12. qui paulo pôst Carolo in Galliarum regno successit, repetere tanquam hæreditatio iure debitum Mediolanensem ducatum, armis decreuisset, Nónne effecit, vt quanquam viribus minimè inferior Ludouicus Sfortia,16.die omnibus relictis, in Germaniam profugeret? atque inde quinto mense pôst reuersus, cum iam ducatus magnam partem recepisset, apud Nouariam in regis potestatem veniret? Alia quoque, ad fœlicitatem, cum virtute testandam Triultius egit, vt magis fortunæ varietas ostenderetur, sed quia expeditionum alios habuit comites,non est, vt vnius decori ascribamus, quod ad plurium laudem pertinere posse videretur: illud quidem ipsius erit proprium, quo magis quanta sit fortunæ vis pateat, quod in patriam reuersus, eorum possessor est factus, quæ ab iis parata fuerant, quorum opera ipse patria caruerat. Quod autem de expeditionibus, quas communiter à Triulnto cum aliis confectas diximus, ad Transalpinorum motus id pertinet, quibus reprimendis, etsi ipsius virtus enituit, solius tamen decori, ea res cedere non debet, cui Carolus Ambosia intererat, qui magno nomine, regis personam in Italia sustinebat: qui paucis annis pôst, armis de Ioannis Bentiuoli manu vrbem Bononiam extorsit, ac Iulio secundo pontifici, atque Romanæ ecclesiæ liberam restituit.

DE IIS QVI AB HVMILI FORtuna in grandem emerſerunt.

CAPVT IX.

NOn minus mira res eſt atque inconſueta, vt ab ignobili ſtirpe humilíque fortuna, ad magnam aliquis dignitatem, magnúmque rerum ſtatum conſcendat, quam vt mores ſicut antè diximus, in contrarium vertat. De hac igitur mutatione ſcribemus, vt hi qui in paruis fortunæ vitio, & maiorum ſuorum culpa inueniuntur, ad ſpem excitenrur, ſciántque fieri poſſe vt virtute laboréque, viam ad excellentiorem fortunam ſibi aſtruent.

De Abarthomio Sydoniæ rege.

Huius rei primum exemplum in Abarthomio oſtendetur, qui cum irrigare hortos Alexandro Magno conſueuiſſet, ab eo Sydoniæ rex conſtitutus eſt, vt eo facto Alexandri magnitudo teſtata maneret.

De Seleuco Syriæ atque Aſiæ rege.

Hoc quoque Seleucus teſtabitur, qui inter Alexandri ſucceſſores annumeratus eſt: hic Aſia Syriáque, ac multis aliis rebus potitus, cum obequitanti Alexandro pedibus officium præſtare conſueuiſſet, virtute in tam excellentem fortunam conſcendit.

De Spartaco gladiatore.

Idem oſtendit Spartacus Thrax, Romæ inter gladiatores, ad edendos ludos aſſeruatus: inde enim cum profugiſſet, cum quatuor ac ſeptuaginta aliis gladiatoribus, adeò vires auxit, vt confecto ſeptuaginta milium virorum exercitu, triennium cum Romanis bellum geſſerit, partis ſæpius ingentibus victoriis, qui demum ad eas vires atque in eam exiſtimationem peruenit, vt ſolus Lucinius Craſſus Romanorum omnium illius tempeſtatis potentiſſimus, idoneus haberetur, qui ei reſiſtere poſſet. Tantum enim ſibi nomen armis comparauerat, vt de ſeruo ac gladiatore, gerendo bello par Romanis factus videretur.

De Opilio Macrino Imperatore.

At non meliori fortunæ gradu, ad longè maiorem Macrinus fortunā conſcendit, quem ſeruū quidam putauerunt, ſed liberatū poſtea, lupanari operam ſuam locaſſe, relegatúque

non multò post in Africã, causarum actorem factũ esse (alij gladiatorẽ fuisse aiunt) & postea in Africam munerũ causa missum. Vndecunque autem emerserit, hoc liquet, ex humili fortuna, virtute atque industria sua, per Caracallam palatio præfectum, ad imperium deinde conscendisse.

De Maximino.

Maximinus parem fortunam tulit, Miceæ Gothi & Ababæ Alanæ filius, in prima ætate, sub parentibus pecora pauit, arma postea secutus, à Romano exercitu ad Augustale culmen euectus est.

De Martiano tyranno.

Ad hunc honorem, à seditiosis exercitibus, in Germania aduersus Galienum promotus est Martianus, quanquam triduum tantum, post creationem vixerit. Is in prima iuuenta ferrarius faber fuit, quod ei in contumeliam, à percussore, qui eum interemit obiectum est, cum diceret: Martianum ipsum ensem excudisse quo occidebatur. Verum iã à liberis ad seruos transeamus.

De Fœlice ac Pallante.

Quantum etiam Fœlici atque Pallanti Claudij Cæsaris seruis fortuna aspirauit? & ad quantam potentiam eos extulit? Pallas enim imperium regebat: tanta existimatione, vt offerente ei senatu consularia ornamenta, ostenderit dignitati suæ indecorũ ea accipere: opes autẽ ipsius adeò creuerunt, vt querẽte Claudio inopia se laborare, dictũ fuerit, vt à Pallante se adoptari curaret, quoniam ita diues futurus: neque vero hæc ipsius fortunæ satis fuerunt, consulatus, præturæ atque alij magistratus ipsius consilio atque arbitrio dabantur. Fœlix autem Iudæa gubernãdæ præfectus, in eum dignitatis sublimem gradum peruenit, vt Agrippæ regis neptem vxorem duceret.

De Cleandro.

Haud minorem gradum, apud Commodum Imperatorem Cleander habuit, ipse quoque seruus: is enim vnus imperatorio cubiculo præerat, atque ipsius imperatoris custodiæ curam habebat, quinetiam Palatinæ præfecturæ curam gerebat, in tantis opibus tantáque existimatione, vt putatus fuerit ad imperium aspirare. Sed auaritia rapiníſque populo Romano inuisus factus, cum ad mortem vocaretur, Cõmodus occidi eum cum filiis iussit, corporáque ipsorum

per vrbem trahi. Ludi, quibus in eos ſępè fortuna vtitur, qui in principum aulis nimia honorum cupidine incenſi, vltrà quam fas eſt conſcendere non verentur.

De Hermia Eunucho.

Hermia Eunuchus Trapezuntij ciuis ſeruus, Athenas profectus eſt, vt ſtudiis operam daret. audito igitur aliquod tempus Platone, doctus euaſit. Iaque Aſiã quæ patria erat, cum domino reuerſus, virtute ſua, patriæ vrbis imperium ſibi peperit: ab infima enim fortuna, quæ ſeruilis eſt, debilitatoque per euirationem ſexu, in eum excellentem gradum induſtria, quam per doctrinam parauerat euectus eſt: ſed poſtea finis miſerabilis fuit. Captus enim cùm in colloquium cum Menone Rhodio veniſſet, & ab eo Perſarum regi datus, ſuſpendio vitam finiuit. Verum quoniam ſatis de veteribus ſcriptum eſt, iam tempus videtur, vt ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Narſete Eunucho.

Quoniam de Eunuchis mentionem facere cœpimus, veluti de his, quorũ infima eſt fortuna, nõ modo propter ſeruitutis humilitatẽ, verumetiam ob debilitatem ſexus: qui facit, vt nihilo meliores Eunuchi quam fœminæ dici poſſint, in recentioribus enarrandis, ab Eunuchis non diſcedemus, vt quò humilior eorum fortuna eſt, eò magis mirus ipſorũ in tantam altitudinem conſcenſus videatur. Primum autẽ Narſetem Eunuchum, vt virum admodum virtute inſignẽ, commemorabimus. Is à Iuſtiniano imperatore, ex muliebri ſeruitio ſumptus, ſecretis ac regiæ gazæ præfectus, deinde cum Exarchatus honore in Italiam miſſus, magna induſtria, multiſq; præclarè geſtis Gothicã barbariem pœnitus Italia depulit: quã 17 annos tãta prudentia iuſtitiáque rexit, vt cum à Sophia Auguſta, Valerij Iuſtini ſecũdi (qui Iuſtiniano ſucceſſerat) cõiuge, per inuidiã reuocatus eſſet, Italia ab Auguſta rebellare potius decreuerat, quàm illi parendo perpeti, vt Narſetes Exarchatu cederet. Ioannis autẽ tertij Pontificis opera, poſtea Iuſtino reconciliatus, conſul creatus fuit. Per id tempus, & Romæ & Venetiis, de manubiis atque hoſtium præda permulta templa cõdidit. Itaque qui eius victorias conſiderauerit, ac ſimul tempus, quo diu

Italiam ac consulares fasces, atq; Italicum Exarchatum, ex tã infima fortuna naturáq; euectus rexit, longè maiori, ad ea gerẽda ætate, quã ille vixit opus esse dicet, fortasséque si Scipione superior non videbitur, illi eũ æquando nõ errauerit.

De Eutropio Eunucho.

Pari fortuna, sed dissimili virtute, Eutropius Eunuchus ab Archadio factus est Consul, adeò in homine natura moribúsque tàm vili, fortuna vires suas ostendit. Nam si orientales populi seruituti assueti, à seruis reguntur (id quod nostra quoque ætate fieri videmus) insita à natura ignauia, longúsque vsus facit, vt res non tam noua, & propterea non mira videatur: sed quod Romanus exercitus, ingenio ferus, in quo par animi ac corporis inesse robur, consueuit, homini eunucho (si modo euiratus sexus hominis nomẽ recipit) paruerit, quò res ipsa plus habuisse difficultatis videtur, eò etiam magis est miranda, Hoc igitur cogit, vt huiusmodi hominum siue virtutem, siue fortunam dicere malimus, non ingentem solum, verum maximam quoque fateamur fuisse.

De Eurythrio eunucho.

Idem Eurythrio Eunucho contigit, qui à Leone Imperatore, Exarchus in Italiam missus fuit, vt semi vir, qui paulò antè culinæ seruiuerat, tot tantósque regeret populos: Sed quoniam satis de eiusmodi diximus, iam ad alios sublimiores nos conuertamus.

De Eugenio Tyranno.

Eugenius tyrannus, qui à Theodosio rebellare ausus est, antè magister ludi fuerat, mox Valentiniani à secretis scriba, postremò Augustum se compellare ausus est.

De Fl. Val. Iustino.

Longè minore fortuna, post Anastasiũ ad Imperiũ prosiliit Iustinus prim⁹, nepotéque Iustinianum reliquit: Thrax enim ignobili loco ortus, subulcus ob inopiam fuit, inde bubulcus factus, postremò operã suam lignario fabro locauit.

De Mauritio Imp.

Mauritius, qui ab initio notarius fuit, deinde vigilum præfecturam, sub Iustino secundo gessit, in Oriente Imperator creatus, Tiberio socero successit, vigintíque annos Imperium rexit.

De Theodosio III. Imperatore.

A simili officio, ad Imperium Theodosius tertius in Oriẽ-

te conſcendit, publicanorum enim ſcriba fuit.

De Baſilio Imp.

Baſilius qui olim Abbati miniſter fuerat, à Michaële Cõſtantinopolitano Imperatore, in eam fortunæ magnitudinem euectus eſt, vt poſt Imperatorem primus haberetur: is demum, domino per ſcelus occiſo, ad Imperium in eius aſcendit locum: non minus infamię propter proditionem, quã honoris propter auguſtale nomen aſſecutus. In eo enim verum eſt inuentum vetus adagium, quo ferunt: Homines ab infimo ad ſummum gradum, raro niſi per magnam virtutem, aut grande nefas conſcendere.

De Mahumete Auelanaginaro Arabe.

Inſignis ab infima fortuna, ad ingentem aſcenſus, Mahumeti Auelanaginar Arabis in Hiſpania fuit: regnante enim Alphonſo Legionenſi rege, adeò is fauentem habuit fortunam, vt è bubulo, à Mauris, ad Beticæ (ſiue vt nunc ferunt) Granatæ regnum fuerit euectus.

De Roberto epiſcopo Atrebatenſi.

In ſacerdotali quoque ordine, perſępè miranda hæc fortunæ incrementa conſpiciuntur, ad eum igitur tranſibimus. In eo ordine Robertus fuit fabri ferrarij Carnotenſis filius, quem ipſius fœlicitas, ad Atrebatenſem Tornacenſemque ſimul epiſcopatum euexit.

De Ioanne Balua Cardinale.

Similiter Ioannes Balua Cardinalis, in Pictonibus caligarij ſartoris filius, aſtu fœlicitateq; ſimul, in eã fortunam, cum Ludouico XI. Gallorũ rege peruenit, vt regẽ vnus pro arbitrio regeret, & per eum ſe ad Cardinalatũ euexit. Quanquàm poſtea depræhenſus in regem conſpiraſſe, in vinculis diu habitus fuerit, ac demum Sixti Põtificis opera liberatus, Romam inops iuerit, vbi cum ſe geſſit, vt ſub Innocentio octauo, poſtea mortuus ingentes reliquerit opes.

De Gulielmo Briſſonetto Cardinale.

A ſimili gradu, ad maiorem Gulielmus Briſſonettus Turonenſis cũ Carolo VIII. Ludouici filio conſcendit: nam apud eum ita gentem ſuam extulit, vt in eius propinquis quatuor Galliæ totius primarię publicæ pecuniæ procurationes ac quæſturæ, permultique alij magiſtratus inuenirentur: ita, vt per ipſum eiúſque propinquos, omnis regia pecunia tractaretur, quibus eas ſibi ſuíſque quas volebat partes

faciebat, eóque puerilem Caroli ætatem perduxit, vt penes Carolum regis tantùm esset nomen, cæterum regendi fruendíque regni potestatem arbitriumque, Gulielmus haberet: ob quam fœlicitatem Cardinalatus honore insignis factus, insuper Rhemensem episcopatum, atque titulum vnius è duodecim Galliæ Paribus accepit.

De Ludouico Patauino Patriarcha.

Simili fortuna, Ludouicus Patauinus vsus est, qui Chirurgus erat, cum ab Eugenio quarto, in cardinalium numerum receptus fuit & Aquilegiensis patriarchatus honore factus insignis, opum magnitudine, & apparatus magnificentia, excedere, nedum multos æquare reges putatus est.

De Petro Riario Cardinale.

Ætas nostra, non sine admiratione, Petrum Riarium Sauonensem vidit, ordinem minorum profitentem, qui quanquam non ignobili prorsus genere ortus, inops tamen panē vt ordinis eius mos est, mendicabat: eum Sixtus quartus, cui diù in ordine suo ministrarat, ad Cardinalatum euexit, & præterea Constantinopolitani quoque Patriarchatus honore decorauit. Is in tantis opibus, tantáque aureorum vasorū, ædificiorum, ac omnis generis vestium pompa, tam prodigè ne largè dicamus, vixit, vt æquari multis regibus posset, Lucullóque potius ac Xerxi, quam Francisco aut Bernardino (quorum ordinem profitebatur) videretur conferendus: atque omnes qui eius originis notitiam haberent, in admirationem converteret.

De Hieronymo Riario Imolæ ac Forolniuj comite.

Petri frater Hieronymus nomine, nulla maiori fortuna, quàm frater, cū honestiore se negocio exercere non posset, in patria, vili mercede, publicanorum scriba fuit. Is à Sixto Pōtifice auctus ac Foroliuij atque Imolæ vrbium, nonnullorúmque aliorū locorum principatu honestatus, ad Neapolitani quoque regni Conestabulatum (qui post regem primus est honor) & militarium Pontificis copiarum ducatum, ascendit: in cuius manu ita esse Pontificis voluntas putabatur, vt regum principúmque legati, item magni antistites, Pontificis aliqua in re assensum cupiētes, prius Hieronymū adirent, tanquàm ad Pontificis flectendam mentem pernecessarium. Neque verò is solus fuit, qui per Sixtum Pontificem, ab infima ad magnam fortunā creuerit: etenim haud

paruus eorum numerus fuit,quos propter ſanguinis propinquitatem humillimo natos loco (vt alia minora taceã commoda) Cardinalatus honore, ducatibus ,ac vrbis Romanæ præfectura,inſignes reddidit.

De Iacheo Corde Bituricenſi.

Cum autem ab eccleſiaſticis ad ſeculares tranſierimus, Iacheũ Cordẽ Bituricenſem ponemus,qui inops,minora mercimonia,per propinquam patriæ regionem venditabat, idẽque ob rerum tenuitatẽ, mercibus ſuis non inſtitoris modò nomen,ſed iumenti quoque officium præſtabat: verũ is poſtea apud Carolum V I I. in eam peruenit gratiã, vt principes ipſos,opum magnitudine ſuperaret,& quod maius putari debet,per eum,Carolus regnum totum adminiſtraret.

De Sulthanis Ægypti.

Sed quàm aliã magis mirandã, ab humili ſordidóque loco mutationẽ, ad ingentẽ fortunam , quàm Sulthanorũ eſſe dicem⁹?Eos enim videm⁹ prius oportere ſeruos fuiſſe, quàm ad eum honorẽ conſcendant,manumque illam quę aureum tantorum regnorum ſceptrum acceptura eſt,neceſſe eſt antè defricandis equis,aut culinæ immundis miniſteriis deſeruiſſe.Ex tã ſordidis autem initiis,in eam principatus ſublimitatem efferuntur,vt ceu numina à populis ſuis colantur,eiſque Ægyptus tota,item Arabia,Iudęa,Palęſtina,Meſopotamia, denique Syria omnis pareat,quorum ſingulæ partes , quondam magnorum regum ſedes fuêre.

DE HVMANIS CASIBVS AC FORtunæ Varietate. CAPVT XI.

De Marco & Barbula.

DE variis Caſibus,quæ materia ſuperiori coniuncta eſt, ſcripturus: à Marci prætoris , ac Barbulæ mutatione, quæ peruaria fuit incipiemus.Marcus cum in Bruti partibus prętura geſſiſſet, hoſtis iudicatus eſt,& poſtea acie in Philippicis campis ſuperato Bruto , vt pleríque alij captus fuit: aſtu verò, cum ſeruum ſe fingeret, à Barbula coëmptus eſt, qui cùm in eo & prudentiam & ingenium animaduerteret eſſe,aliis cum ſeruis ac ſimul domui gubernandæ præfecit: ſed cùm in dies re ipſa videret,modeſtiæ atque veræ vrbani-

tatis plus in eo quàm cõmuniter in seruis soleat esse, secretò cõpellatum efficacibus verbis vrgere cœpit, vt si in rebellium numero esset, illud ne occultaret, quoniam eius liberandi rationem initurus esset: sed Marcus risu discutere rem quærebat, negans eo ex numero se, sed verè seruum esse, eos quoque quibus antè seruiuerat, tempusq́ue quo venundatus fuerat, ceu rem veram apposité narrabat. Verum Barbula, vt certiora hac de re argumenta eliceret, dixit, Velle se Marcum Romã secum ducere, ratus si inter rebelles haberetur, præ timore Romam ire recusaturũ. Marcus autem nihilominus quàm Barbula ingeniosus affirmar, libenter secuturum. Profectus igitur ad vrbem cum Barbula: dum ad Consulis valuas dominũ moratur, à ciue Romano agnitus est: qui Barbulæ, ceu amico, eum detexit. Is nulla mentione de hoc cum Marco facta, statim ad Agrippam profectus, per eũ ab Augusto impetrat, vt Marco ignosceretur, atque eum postea ad Augu. deduxit, à quo in amicorũ numerum acceptus est. Nõ multo pòst Barbula inter Antonij amicos, post Actiacam pugnam captus est, atque incognitus à Marco emptus, sed cum Marcus paulò pòst Barbulam esse cognouisset, ab Augusto salutem eius impetrauit. Horum casibus fortuna satis varietatẽ suam expressisse videtur, cum eũ qui Prætor fuerat, seruum fecit: nec multo pòst egit, vt dominum, cui Prætor seruiuerat: Marcus seruum haberet.

De Lepido & Balbino.

Varij quoque & mirandi casus, Lepidi atque Balbini fuerunt: nam Lepidus olim Triumuirorum primus, vtpote, qui potentior erat, ius vitæ fortunarúmque in Romanos ciues habuerat. Sed postea ab Octauio triumuiratu depulsus, Romam venire coactus est, illic Balbinum rogare oportuit, qui superiore anno proscriptus fuerat: sed postea, pace cum Põpeio facta, Romam reuersus, Consulatum obtinuerat: paruo enim tempore, fortuna quæ Lepidum ad tantam potentiam extulerat, eò deiecit, vt rogare eum cogeretur, qui Lepido rerum potiente, vnus maximè infelix ipsum rogabat: cuius etiam calamitas hoc magis augebatur, quod Balbini seruis inuisus, aditu ad Balbinum prohibebatur. Qui enim aliis audiendo se difficilem præbuerat, apud alium sibi quoque restrictum ad res agendas aditum sensit.

De Appio proscripto.

Cum Appius proscriptum se à Triumuiris nosset, opes quas habebat, seruis suis diuisit, & cum eis nauem conscendit, vt in Siciliam traiiceret. orta ingenti tempestate, serui eũ in lembum demiserunt: monentes, illic à tempestate tutiorem fore, & ipsi cum naue atque opibus abierunt: sed ita pro iustitia agente Deo, qui tutius se in naui futuros duxerunt, paulo pòst cum naui demersi sunt. Appius autem, quem serui in lembum demiserant vt mergeretur, in Siciliam, ventorum vi incolumis perlatus est.

De Vitellio Imperatore.

Varij quoque ac graues Auli Vitellij casus fuerunt, à Galba enim in Germaniam ad regẽdos exercitus missus, in viaticum pecuniarũ rationem nullam habebat, nisi vxoris margaritas vendidisset: quæ postea cum socru, in parte alienarũ ędium habitauit. Ipse quoque, dum ab vrbe discederet, vix à creditorib⁹ explicare se potuit, is tamẽ ex tã humili fortuna, ab exercitu in Germania creatus imperator, Romam venit Augusti nomine salutatus: cæterum fortuna, quæ tam feliciter arridere iis iniuriis visa est, breui tantam fœlicitatem in miseriam luctúmque conuertit, captũ atque vinctum, Vespasiani militares duces per vrbem traxerunt, apposito gladij mucrone sub mento, ne vultum obtegere ab iniuria posset, cum cœno sordibúsque eũ pueri incesserent, cæsus per hunc modum, & ad scalas gemonias connectus, ad quas aliorum corpora proiiciebantur, quibus sepeliendi ius negatum erat. Tam variam fortunæ vim habuit, vt qui tam paruo tempore, vtriusque fortunæ casus, tam variè tam grauiter tulerint, perpaucos fuisse arbitrer.

De Celso tyranno.

Imperante Galieno, cum Celsus priuatam in Aphrica vitam ageret, vbi Tribunus aliquod tempus fuerat, ob insignẽ iustitiam venerabilémque aspectum, Passiani opera qui in Aphrica procõsul erat, item Pomponiani, qui fines Libycos tuebatur, ab exercitibus Imperator creatus fuit. Sed cœptum hunc fauorem, mutante fortuna, Galienæ opera, Galieni imperatoris propinquæ, post septimum diem interfectus est & corpus à canibus deuoratum.

De Maximiano Herculeio.

Quàm varia Maximiani quoq; Herculeij fortuna fuit? is

Diocletiani opera iussuque è priuato homine Augustus factus, nō multo post Diocletiani suasu, imperiū deposuit, atque ad pristinum vitæ gradum reuersus est, cum autē breui postea huius facti eum pœnituisset, Diocletiani filiū Maxentium spoliare regno (quod eū Maxentius exercitui præfecerat) conatus, vix militum effugere impetum potuit. In Gallia quoque, quò se ad Constantinū generū contulerat, cum depræhensus esset pares tetendisse insidias, in fuga cōprehensus, miserè suspendio vitam finiuit.

De Constantio Cloro Cæsare.

Meliorem quidem exitum sortita est, sed non minus tamen antè varia fuit in Gallia Cōstantij pugna, qui magni Constantini parens fuit: nam à Germanis prælio victus, atque in Lingones profugere coactus, cum oppidani, præ hostium metu, aperire portas non auderent, fune per muros in vrbem receptus est, in quam magna pars eius copiarum se contulerat: cum eodem tempore, aliæ quoque eius copiæ superuenissent, eruptione in hostes facta, eodem ipso die quo victus fuerat, hostes deleuit, è quibus, eo prælio, sexaginta hominum millia desiderata fuerunt.

De Zenobia Armeniæ regina.

A Romanis ad aliorum exempla transeuntes, Zenobiam Rhadamisti Armeniæ regis vxorem annectemus: quæ propter populorum rebellionem, cùm vnà cum viro fugeret, & in via pariendi dolore capta esset, ita vt vltra progredi non posset, virum rogauit, Vt eam occideret, neque in hostium manus venire pateretur. Vir post multas lachrymas vxorē amplexus, ne dedecus pateretur apud hostes, ferro iugulum eius petiit, & mortuam esse arbitratus, in Araxem fluuium qui propè erat proiecit, ne corpore hostes potirentur. Sed postea à quibusdam inuenta pastoribus, cum adhuc viuere perspiceretur, ad Tiridatem mariti hostem, perlata fuit.

De Saulo Iudæorum rege.

Inter hos fortunæ varios casus, annumerari potest illud quoque quod Saulo iuniori contigit: nam cum duas asellas amisisset, ad prophetā se contulit, vt amissas inueniendi ab eo iudiciū acciperet, sed propheta Saulum Iudæorū regem, vnctione sanxit. Itaque qui rei vtilitatē quam Saulus quærebat (vix enim inter iumenta asino vilius aliud dici potest) & eius rei magnitudinem quam à propheta vnctus accepit,

non modò non petitam, sed ne optatam, quidem considerauerit, & varia & mira res esse profectò videbitur.

De Hyrcano pontifice ac rege Iudaeorum.

Nónne etiam & varij & miserandi casus fuerunt, Hyrcani Iudæorum regis atque Pontificis? qui à fratre Aristobolo pulsus, & postea per Pompeium recuperato regno, cum omnibus quæ antè possederat, eius possessionem quadraginta annos quietè retinuit. Deinde à nepote Antiocho, Aristoboli filio, atque Parthis pulsus, desectis auribus, in Parthiam captiuus est deductus. Cum autem temporis lapsu postea Antigono Herodes successisset, & arte magnisque promissis, iterũ in Iudæã perductus Hyrcanus post tãtam calamitatẽ in priuata fortuna quieturũ se speraret, propter falsas suspiciões ab Herode occisus fuit, in eóque Assamoneorũ regnũ finẽ accepit. In quo fortuna visa est voluisse, quã magnæ varietates atq; incõstãtię ipsi⁹ vires, ostẽdere.

De Sedechia, qui etiam Ioachim dictus est. IIII. Hierosolymarum rege.

Quàm miserãdi quoque casus fuerunt Malachiæ, qui etiã Ioachim dictus est? cũ opera Nabuchodonosor Chaldæorum regis deiecto à Iudaico regno Ioachim qui Iechonias quoque dictus fuit, ipse nepotis loco suffectus est, cũ nominis in Sedechiam permutatione. Sed cũ vana spe inductus, præstare pactũ tributũ negligeret, à Nabuchodonosor rege, magnis viribus obsessus, dũ euasurũ se arbitratur, vndecimo quo regnare cœperat anno, cũ vxore ac filiis captus, omnes antè filios interimi, patriã ac tẽplũ simul incẽdi cũ vidisset, erutis oculis Babylonẽ perductus, illic cũ cõiuge, in carcere inter homines lingua moribúsque diuersos diẽ suum obiit.

De Perseo Macedoniae rege.

Nequaquam fœliciore exitu vitã fortunámque terminauit Rex Perseus, qui amisso regno, simúlq; ingẽtib. thesauris à Paulo Æmilio ductus in triumphũ, perpetuo carceri dãnatus est: cuius cũ vigiles tæderet, somno ab eis prohibitus, eo tormento periit. Neque verò his malis ipsius fortuna contenta fuit, sed filiũ eius Alexandrum, in eam coniecit, miseriam, vt notarium professus, scribendo vitam duceret.

De Adonibezech Chananeorum rege.

Quid verò de Adonibezech Chananeorũ rege dicemus? qui in prælio à Iosue Iudęorũ iudice captus, amputatis ma-

nuum pedũq; digitis, in hunc modũ miſerrimè in vita ſeruatus eſt, Siquidẽ viuere is dici poteſt qui eo modo habitus, in longã potius mortem cõiectus videtur? faſſus enim fuit ea ſe morte, ſeptuaginta reges vicinarũ vrbiũ affeciſſe: cũ lõgo eos tẽpore, veluti canes ſub menſa ad pedes ſuos pauiſſet.

De Demetrio Nicatore Syriæ rege.

Eorum de quibus diximus, varij fuerunt caſus, ſed longè incõſtantiores Demetrij eius, cui Nicatoris cognomentum fuit: nam cum in prælio pater Demetrius Soter, Seleuci filius, aduerſus Alexandrum Balantem, qui ſe Antiochi Epiphanis filium ferebat, vitam cũ Syriæ regno amiſiſſet, & ob eam cauſam ipſe in Cretam profugere coactus eſſet, inde amicorum ope adiutus, Alexandro magnis virib. reſiſtente profeciſſet, niſi fortuna inexcogitato caſu eum ſubleuaſſet. Nam cum Ptolemæus Philometer cuius filiam Alexander duxerat, genero opem in eo bello magnis virib. ferret, detecta proditione, quã in eum Alexãder moliebatur, mutata in Alexandrũ voluntate, iniuriã vlciſci decreuit. Itaq; ereptã ex eius matrimonio filiã Demetrio Nicatori coniũxit, fœderéque inito, cũ in Alexandrũ arma, quæ antè pro eo habuerat conuertiſſet, Alexãder in Arabiã pulſus, illic eſt occiſus, relicto filio Antiocho, quẽ Græci Theon appellarunt: qui Diodori Apameni Triphonis cognominati opera, Demetriũ in Syria perſecutus, paruo tempore, vt pater, regno eum deiecit. Nicator verò, cum ſe in Ciliciã recepiſſet, ſeruante eum ad alios grauiores caſus fortuna, miſſo Syriaco bello, à Græcis quibuſdam vocatus, in Parthiam ſe contulit, fretus Parthica expeditione confecta, facilius Syriæ ſe recepturum eſſe regnũ: ſed in contrarium res ei ceſſere: quippè in prælio à Parthis captus, apud eos in carcere eſt aſſeruatus. Variãte autẽ ſæpius Syriæ fortuna, poſt Antiochi, Theonis ac Diodori mortem, item fratris Antiochi Soteri, qui in prælio à Parthis cæſus fuerat, Nicator à Parthis liberatus eſt, atquè in aui regno reſtitutus. In quo variante iterũ fortuna haud diù manſit: nam ab Alexandro Zebenna, qui apud Ptolemæum Phiſconem regem Ægypti, in magna gratia erat, motis in eum armis, ſuperatus pulsúſque, cum Ptolomaidem ad Cleopatrã coniugẽ ſe recepiſset, ab ea reiectus dum ceu attonitus inde abiret, in fuga captus, ac demum crudeliſſimè interemptus fuit: cũ inter hos varios caſus Nicatoris

finem, vt persæpè solet, lachrymis fortuna terminasset.

RECENTIORA.

De Romano Constantinopolit. Impe.

A Priscis Græcorum atque Barbarorũ exemplis, ad recentiora transituri, inter eos Roman. II. qui Diogenes dictus fuit Cõstantinopolitanum Imperatorẽ primò ponemus, qui in bello, à Belsech Turca Persarũ rege captus, deinde auro redẽptus, cũ se tutiore putauit esse loco, contẽptus à suis ceu iners & excors, luminib' simul atq; imperio priuatus est.

De Iustiniano II. Impe.

Quanquam re vera tragica res magis, quàm historica Iustiniani II. Cõstantinopolitani Imperatoris casus dici possint, quorum recordatio, mortalium mentes mœrore possit afficere, nedum propter ipsius in sæuiores semper casus varietatem, vt mirentur, moneret: tamen quia veri fuerunt, vt exemplo terreantur, quorum insolentia, propter nimiam felicitatem crescit, & qui in miseriam deuenerunt, sperare posse discant, haud ab re putamus esse eos enarrare. Iam decimum annum Iustinianus imperabat, cum eo ipse tempore, quo se in imperio firmiorem arbitrabatur, à Leontio patricio captus, & imperium & nasum simul amisit, atque in exilium Chersonam, quæ in Ponto est, missus fuit. Leontius tertio anno post malè adeptum imperium, pari sorte, qua Iustinianus & naso & imperio priuatus, à Tyberio Absimaro quem Punici exercitus, per seditionem ad occupandum imperium iuuerant, in carcere ita vt erat asseruatus est. Deiecto Leontio, Tyberius imperium occupauit, suspitionum plenus, vt eorum natura fert, qui malis artibus in magnam fortunã conscendunt. Is cum accepisset iuuenem patricium, Philippicũ Bardanium nomine, in somnis vidisse, capiti suo aquilam insidere, arbitratus ea re imperium portendi, in exilium Chersonam eum misit, tollere quoque è medio Iustinianum decreuerat. Cæterũ Iustinianus re intellecta, ex virtute cõpulsus opem sibi parare, ad Chaganũ Turcarum regem profugit, atque eius sorore in matrimonium accepta, cùm eius quoque opera, cum Trebellio (Bulgarorum qui inter Scythas numerantur rege) fœdus iniuisset, magnis viribus, ab vtroque adiutus, depulso Tyberio imperium recuperauit, inuentúmque in carcere Leontium, post longa tormenta publicè interemit, & propter priora

mala ſuſpicioſus,vt Tyberius,cum eum bello cepiſſet,ipſum quoque occidit. Cum eodem modo perdere Philippicum vellet, & Cherſonam euertere,quod in ea exulem ſe contẽptum fuiſſe dicebat, contra multorum ſententiam, qui ad humanitatem atque clementiam eum hortabantur: magna claſſe Cherſonam profectus, à Cherſonenſibus atque Philippico, quos deſperatio ad rebellionem impulerat, armis exceptus, atque inſuper ab exercitu proditus in fuga, vnà cum Tyberio filio captus fuit. Ambos Philippicus exul, vt erat, ſecuri percuſſit, qui de exule imperator factus, nec multo pòſt ab Anaſtaſio proditus, & lumina & imperium amiſit. Gaudente fortuna ex Iuſtiniani caſu, velut ex equo Troiano, non milites, ſed alios caſus atque calamitates creãdo, dum de imperatoribus exules, atque de exulibus rurſum imperatores facit, atque eoſdem ad grauiorem etiam quam antè haberent, miſeriam deducit, in vtroque fœlicitatis ac miſeriarum ſtatu quantæ ſint eius vires, & quàm ipſa varia atque ſæua, nihil in rebus humanis certi ac firmi relinquat, oſtendens. Huic autem Iuſtiniano, cum exituum ſimilitudine, vnius imperatoris ac duarum reginarum caſus reſpondeant, eos ſubiungemus.

De Andronico imperatore.

Pulſus in exilium Andronicus, à patruele fratre Emanuële ſecundo imperatore, ortis ſeditionibus ad Turcas profugit: cæterum poſtea reuocatus, ab eodem prouinciæ Põticæ præfectus eſt. Interim, cum Emanuële defuncto, filium impuberem, qui ſucceſſerat, Alexius patruus regeret auaricia, atque crudelitate inſignis, vt eius adminiſtratione, quę omnibus inuiſa erat, remediũ daretur, Andronicus à populo vocatus eſt, qui Conſtantinopolim profectus, & pupillum & patruum occidit, cum ipſorum ſtirpe, ita vt vnus Iſacius eam vim effugeret. Per hunc modum Andronicus imperio potitus, dum acerbè Iſacium inſequitur, quia fuga parere ſibi ſalutem deſperaret, coëgit, vt impar præter omnẽ rationem arma tentaret: quãobrem, id quod omnium minimè Andronicus verebatur, & propterea paratos milites in vrbe nullos habebat, nocte Iſacius Conſtantinopolim ingreſſus populum ad arma exciuit, obſeſſóq; in palatio Blaquerna Andronico, paruo tẽpore locum expugnauit, atque Andronico manus iniecit: quẽ primũ effoſſo oculo, nudum

in aſino auerſum cõſtituit, aſini cauda pro imperatorio ſceptro data, cũ caput illi reſte, tanquã diademate cinxiſſet: deductus autem per totam vrbem Andronicus cũ in hoc ſtatu eſſet tandem furcis ſuſpenſus, fœdiſſimè vitam amiſit.

De Iezabel Regina Samariæ, & Brunichilda regina Gallorum.

A me ſcribendo, ſeorſum nequaquam ponentur Iezabel & Brunichilda ambæ reginę: cum eas aduerſa fortuna, quãquam diuerſis tẽporibus, grauiũ caſuũ atrocitate ſimiles fecerit. Fuit Iezabel Ionabal, Tyri atque Sydoniæ regis filia, Achab autem cõiunx, qui in Samaria regnabat, ac Iorã mater: & tamen quæ fœlix viſa eſt eſſe, ab Iehu milite duce ſuo, qui ab ea rebellauerat, filio regnóque ſimul priuari ſe conſpexit, & poſtea ab alta turri præcipitem demitti. Cum demum corpus eius equorum pedibus detritũ, eſca canibus daretur: ita vt cũ Iehu conquiri corpus ad ſepulturã iuſſiſſet nihil præter manuum digitos fuerit inuentum. Fuit ſimiliter Bruneuſch Atanagildi Gothi Hiſpaniarum regis filia, Sigiberti Metenſis regis vxor, quæ cum poſtea ex Arriana catholicam ſe feciſſet, & mutato nomine Brunichilda diceretur, haud multo pòſt viro à fratre eius Childerico Gallorum rege occiſo, ipſa in exiliũ acta fuit: cum autẽ clàm Merouco Childerici filio nupſiſſet, vt noua affinitas in eam Childerici animum leniret, cõprehenſo Merouco, ab irato patre, quia inuiſas ei nuptias fecerat, denuo vidua facta eſt: quia Meroucus cum patris iram ferre non poſſet, ſibiipſi manus iniecit. Poſt autem aliquod tempus, cum Childericum, qui in regno Metenſi patri ſucceſſerat, accepiſſet mortuum eſſe; magno labore aſſecuta eſt, vt ad regendam nepotum Theodeberti atq; Theoderici infirmam ætatẽ proficiſci poſſet: quibus liberiſq; eorum mortuis, à Clotario ſecundo, qui ad ſe vnum Gallicarum rerũ ſummam traxerat, regno ſe priuari vidit: atque inde grauiſſimis criminibus, falſo inſimulatã, miſerandum in modũ diſcruciari. Nam nõ cõtenta fortuna, nudã nudo ac macilento equo impoſuiſſe, atque per tota caſtra ſpectandã traduxiſſe: egit, vt pedibus ipſi equo alligata, per ſaxa, per vepres ac dumeta traheretur, dilaniatáque crudelẽ in modũ corpus totum vitã ageret. Res profectò & mira & cõmiſeratione digna vt regũ filiæ, regũ coniuges, ac regum matres, in eam calamitatem venirent,

ad quam ne humili quidem fortuna ortus, nisi rarissimè & grauibus patratis facinoribus, vllus vnquam peruenit.

De Elizabetha & Maria Vngariæ reginis.

Similitudo casuum, magis quàm ordo temporum facit, vt iis de quibus est dictum reginis, duarum aliarum casus subnectam, & si atrocitas aliquanto dispar fuit: ex eis enim cognoscetur, quanquã fœmineus sexus, multis rationibus à violentæ mortis ac vulnerum periculo abesse videatur, ad vtranque tamen fortunã nouos aduenire modos & casus. Mortuo Ludouico Vngariæ rege, Maria eius filia, regni hæres, sub matris Elizabethæ tutela regebatur: réxque & non regina, gentis illius more nuncupabatur. Neapolitanus rex Carolus, qui eo nominè postremus fuit, Mariæ patruus, à multis Vngarici regni proceribus vocatus, cum ad eius regni fines, cũ valido exercitu venisset, & si quo animo venerat (quamuis ipse propinquitatis beneuolentiã prætenderet) reginas non latebat, tamen quia resistendi facultas nulla erat, exceptus fuit. Primò sub gubernatoris illius regni nomine, deinde cũ deteriora impendere viderentur, vt ipsarum reginarum postulatione Vngariæ regno coronaretur. Cum hæc, non fine reginarum ingenti dolore fierent, & si fortuna risum ab inuitis extorquebat, atque ipsæ quanquã in priuatam iam fortunã redactæ, in arce tamen Budæ manerent, sub aliarum rerũ prætextu, rex Carolus in inferiorem arcis partem, vbi reginæ habitabãt, ab eis vocatus, Elizabethæ reginæ cõsilio, in caput letale vulnus accepit, infusóq; vulneri veneno, cũ præterea in carcere cõditus esset, haud multò pòst animã egit, infantib. Ladislao & Ioãna secunda, liberis Neapoli relictis. Ad hæc in Carolũ patranda, reginas Pãnonius eques iuuerat, qui gentis illius more, dũ iter facit armatus, sub ducendæ vxoris prætextu ad eas iuerat: per eum igitur reginæ tota arce potitæ, pristinã fortunam recuperasse videbantur: sublato enim hoste, paruo negocio, consilio atque arte magis quàm viribus, in regni quod eis magno exercitu Carolus ademerat possessionem redierant. Itaque cum eo metu solutæ, & Budã profectæ, inuisere regni fines vellent: Ioannes Horuathbanus (id pręfecturæ nomen est) multis barbaris comitatus, in eas impetũ fecit: cum autem in earum conspectu, omnibus qui Caroli neci interfuerant, caput ademptum fuisset, in tam fœdo spectaculo, in quo

omnia sanguine madebant, reginæ, vt in ipsas quoque crudeliter sæuiretur, expectabant. Sed tunc à vi temperatum est,& conuitiis ingentibus oneratæ ad arcem, quæ in Ioannis potestate erat deductę fuerunt. Illic ab Elizabetha iureiurando multipliciter certior factus Ioannes, filiam Mariā conspirationis in Carolum factæ consciam non fuisse, eam in carcere asseruauit: Elizabetham autem, id est matrem, vulnere affectam, dum primus in mulieres ipsas impetus fuit factus, noctu in flumen demersit: neque verò hoc satis fortunæ visum est, ostendere enim in tanta calamitate voluit, quantæ ipsius vires essent: nam cum eo ipso tempore, quo Carolus interēptus fuit, reginæ, Sigismūdum Marchionem Brandeburgensem, quod ei Maria desponsata fuerat, vocauissent, is iam ad regni fines venerat: Quamobrem territus Ioannes Horuath, cum Mariam reginā sacramēto adegisset, vt omnem iniuriam remitteret, ad virum eam dimisit: à quo igitur, ea in arce, quam tenebat obsessus, captúsq;, in magnis cruciatibus mortem obiit. Cum autē intra breue tempus, Sigismundus ad imperium cōscendisset, Maria quę paulò antè de regno, ac pauló pòst de vita, magno in discrimine versata erat, Augustæ nomen indepta, quàm varij sint fortunæ casus, & quàm etiam in miseris rebus, spes tamen haberi possit, exemplo mortalibus extitit.

De Adaleda Augusta.

Non minus varia Adaledæ fortuna fuit. Nam mortuo eius viro Lothario Italiæ rege, à Berengario, qui imperium occupauerat, in carcere habita est, in Gardensi arce: in qua aliquo tēpus tam angustè vixit, vt rerum omnium inopia premeretur. Inde cum clā Veronam profugisset, in Leardi episcopi domū atque ab eo in villa sua occultata, eius opera Ottoni primo nupsit, recuperataque libertate simul cum imperio, cum ex viro Ottonem II. genuisset, ab eo Berengarios euerti,& carceris sui graues pœnas sumi vidit.

De Othone II. Imp.

Matris exemplum filius sequetur Otto II. qui ex Germania in Italiam profectus, cum in Calabria aduersus Græcos bellum gereret, ab Alexio atque Constantino Imperatoribus prælio superatus est. Fugiens autem, cum in paruam nauem conscendisset, incognitus à piratis est captus, atque in Siciliam perductus: illic precio redemptus, cum Romā

rediisset, intra paucos dies captos ipsos piratas, qui cum eo erant, omnes suspendit.

De Sanctio secundo Castulonensi rege.

Magna quoque Sanctij Castulonensis regis fortunæ varietas fuit: nam cum ingentibus copiis, fratrem Garsiam, Galliciæ atque Portugalliæ (Lusitaniæ enim portio est) regem obsedisset: is in rerum desperatione, ab vrbe eruptione facta, prælio Sanctium superauit ac cepit: interim autem dum Garsias fugientes insequitur, Aluarus Hauez Sanctiũ ab hoste recepit, & cum ei Rodericus Biuar cognomento Cidus se coniunxisset, statim prælij mutata fortuna, ambo ex victore Garsiam captiuum fecerint. Inde cum se hoc fortunæ successu, Sanctius in alium fratrem Alphonsum Legionensem regem cõuertisset, conserta manu superatus est. per noctem autem collectis copiarum suarum reliquiis, Sanctius ex rerum desperatione, ad tentandam fortunam compulsus, fratrem Alphonsum ob victoriã securè nimis agentem & propterea imparatum adortus, fudit ac cepit. Cæterum instaurato validius à Legionẽsibus exercitu, cũ iterum pugnasset, nouo prælio fusus Sanctius, ducebatur captiuus, nisi fortè Cidus superueniens, denuò ex hostium manibus eum recepisset, & cum Legionensibus egisset, vt contenti Alphonso, qui ipsorum rex erat, liberato, Sanctium liberè dimitterent. Ita paruo temporis momento, Sanctius bis se dominum eorũ inuenit, à quibus, ipse captus fuerat: quo experimento clarè ostenditur, nullius prælij quenquã victorem dici posse, nisi posteaquam bellum finitum est.

De Petro Castulonensi rege, & de eius fratre Henrico.

Nónne etiam admodum varia Petri Castulonensis regis fortuna fuit, atque Henrici eius fratris? Petrus Alphõsi XI. filius magnis criminibus populis inuisus, ab eis regno pulsus fuit, atque Henricus eius frater nothus ei suffectus, quamobrem premente fortuna, Petrus Bononiam ad Galetanum principem Eduardi III. Britannici regis filiũ, se recepit, eius ope adiutus Henricũ eiecit, qui in Aragoniã se cõtulit: vnde prius exul, ad capiẽdum regnum à populis vocatus venerat. Illic cum exul miseram traheret vitam, ægrè ferẽtibus Gallis, Petrum Britannorum armis restitutum, Beltramus Claquignius, Galliæ magnus Conestabulus (ea enim post regem suprema dignitas est) Henrici causam suscepit pro-

fectis iam inde Britannis, Petrum in arce Menteila obſedit. Cum autem vltra reſiſtere poſſe deſperaret, duplex ab eo caſu fama manauit: alij ferunt noctu accepta fide, ad Coneſtabuli tentorium veniſſe, alij profugum ab arce in hoſtium manus incidiſſe: vtcunq; res fuit, conſtat, cum in Coneſtabuli tentorio eſſet, Henrici fratris manu, qui tunc forte illic erat, interemptum fuiſſe.

De Rhadagaſo Gothorum rege.

A ſecundis caſibus, ad infœlices tranſituri, miſerandum Gothorũ regis Rhadagaſi caſum ſcribemus. Qui cũ in Italiam aduerſus Honoriũ, cum ducentis equitum milibus veniſſet: à Stilicone conſule, inter Feſulanos montes obſeſſus; cum eius fugeret exercitus, ipſe in Stiliconis poteſtatem venit, à quo cathenis vinctus, & per omnem Italiam deductus, turpiter interiit, omnibus admiratione captis, cum eũ captiuum atque vinctum cernerent, ad cuius famam paulo antè omnes præ formidine contremuerant.

De Conradino Germaniæ rege.

Conradini Germanici regis, haud multum à Rhadagaſi caſu diſſimilis fortuna fuit: is in Italiam aduerſus Carolum I. Neapolitanum Siciliæque regem venit, cum ius ſibi in illis eſse regnis diceret. Illic cum ſuperatus ac mutata veſte fuga ſibi conſulere vellet, captus, inuſitato miſerandóque in regem more, in medio Neapolitano foro ſecuri percuſſus, carnificis manu caput amiſit, quod Germaniæ, Siciliæ atque Neapolis regnorum diademate ornari conſueuit.

De Gulielmo III. Neapolis atque Siciliæ rege.

Non minus etiam varia atque miſeranda antè ſors fuerat Gulielmi tertij Neapolitani Siculique regis. Nam cum Gulielmus hoc nomine ſecundus, in eis regnis, ſine liberis deceſſiſſet, regnaque ad Tancredum hæreditario iure perueniſſent, aduerſus Pontificem pro feudo contumaciter agentem, Celeſtinus III. Põtifex ex Panormitano virginũ monaſterio, Cõſtantiam olim Rogerij regis filiam, iam anum, ad ſe acciuit, eámque matrimonio coniunxit, cum Henrico Friderici Aenobarbi filio: hinc graue cum Tancredo bellũ eſt ortum, in quo cum ipſe deceſſiſſet Gulielmus tertius eius filius, in regno ſucceſſit. Cum eo Henricus inſidiosè pacem cum iniuiſſet, fraude Gulielmum cõprehendit, quem cum tribus ſororibus vinctum, in Germaniam miſit, illic non

contentus

contentus eum luminibus priuasse, vt spem quoque successionis adimeret, genitales partes desecuit: itaque Gulielmus exemplum humanæ varietatis, satis grande reliquit, cum se ex ingenti rege, cum sororibus ad eam gentem captiuum vidit deductum, cuius linguā non norat, & desectis genitalibus, non tolli solum propagandi nominis sui spem, sed ad grauiorem etiā calamitatem reseruari, prorsus extincta Guiscarda gente, ex qua olim permulti magni reges prodierāt.

De Francisco Iuniore Carrariensi Patauino principe.

Recentior, quanquā non minus sæuus variusque Francisci Carrariensis iunioris casus fuit, qui à Galeacio Vicecomite Patauino principatu deiectus, patre eius in vinculis posito, cum in Germania aliena ope victū quæreret, mutatis rebus, vt sæpe solet, Venetorū Florentinorumque armis adiutus, Patauinum principatum recepit, eiq; etiam Veronam addidit, qua fœlicitate non contentus, cum pro more humani ingenij, maiora etiam parare cuperet, molitus Vicentiam Venetis adimere, prælio superatus & captus, vniuersa quæ possidebat amisit: deductúsq; Venetias cū duobus ex liberis quos habebat, vnà cum eis miserandum in modum strangulatus est, salutis anno 406. supra mille.

De Sarra Columnensi.

Ne tam multorum infœlicium casuum cōtinuatio, fastidium moueat, ad aliquantò fœliciorem fortunā, quāquam totā laboris plenā trāsibimus. Cū Bonifacius 8. Anagnia vrbe in Latio ortus, nimiū Guelfo nomini addictus, acerbè Iacobū Ioannémq; Columnenses cardinales ambos, item Sarrā eorū fratrem, insequeretur, non cōtentus ecclesiasticis eos honoribus priuasse, patrimoniū etiam atque alia bona, quæ possidebant ademit. Itaq; cū vitæ suæ Sarra vehementer timeret, diu per nemora errans furtim his cibis, quos à pastoribus accipere poterat alebatur, nemini propter Bonifacij odium, ac vires se credere ausus. Squalore igitur cōfectus, cum insuper promissa barba demissique capilli totum obtegerent hominem, effigiem prorsus à cōsueta specie mutauerat, ac lacera veste tectus, feræ potius, quàm homini similis videbatur: huius vitæ, iam propter lōgitudinem impatiens, ad mare descendit, vt videret si quo modo, inde ad tutiora loca, abeundi viam inuenire posset: illic à piratis Cathelanis, qui vt pecora in victum raperēt, ad terram des-

cenderant, captus, non ausus se, ne Bonifacio pontifici venderetur, detegere, remigariam seruitutem, patienter accepit. Cum postea piratæ, cum triremibus Massiliam attigissent, non ignarus Sarra, inter Philippum Gallorum regem cognomine Pulchrum, ac Bonifaciū pontif. graue odium atque inimicitias esse, clã se ei detexit, redemptúsq; à piratis, in Galliam ad Philippum perducitur, qui cum in Italia mortuus putaretur, in eam cũ pecunia missus est, iussique pauci quidã Galli milites, non simul, sed seorsum sequi, vt sub alio prætextu Italiam petiisse viderentur. Sarra igitur cum Anagninis ciuibus Gibellinæ factionis inita conspiratione, scalis vrbem ingressus, Bonifacium securè in patria agẽtem, neque aliquid minus, quàm Sarræ arma verentem, cepit, ei primum thesauros omnes ademit, deinde re, verbóque non secus atque in hostem inuectus, vinctum ad vrbem Romã deduxit, vbi eum Tyberi immersisse putatus est: quanquã quidam scripserunt, Sarram à vi in Bonifacium temperasse: sed Bonifacium, nimia indignatione, propter hunc casum, in furorem versum interiisse: sed vtcunque Bonifacius perierit, non est quin in ipso atque Sarra, in vario casu, fortuna quantæ sint eius vires, ostenderit.

De Castrucio Castracano duce Lucensium.

Varij fuere eorum casus, de quibus iam dictũ est, sed Castrucij Castracani Interminelensis admirandus extitit: hic vrbe Luca pulsus, per Guelfam factionem, in Gallia atque Britannia aliquod tempus militauit. Inde Lucam reuersus, vbi rerum potiebatur Vgucio Fagiolanus, non Lucensium solum, sed etiã Pisanorum princeps, Vgucioni, quia Gibellinæ factionis fautor Castracanus putabatur, suspectus, in vincula coniectus fuit. Cum autẽ Vgucio, Nerio filio ordinasset, minimis quibusdã criminibus Castrucio obiectis, vt eum capite mulctaret, Nerius verò Pisas ad patrem scripsisset: Non posse id sine tumultu fieri propter amicorũ, quos Lucæ Castrucius habebat multitudinem, Pisis Vgucio discedens, vt huius rei gratia Lucam peteret, vix ex vrbis conspectu abierat, cum populus Pisanus, clausis portis, arma arripuit, statimq; de eo Lucensem populũ certiorẽ fecit. Lucenses quoque ex cõposito arma capiũt, & vrbis portas claudunt, ita paruo momento, Pisis atque Luca Vgucio exclusus, pulcherrimũ principatũ amisit. Cæterũ à Lucensibus per

tumultum effracto carcere, Castrucius liberatus, vt vir præstans,& Vgucionis hostis,à Lucēsibus princeps creatur, & à Ludouico Bauaro Imp.titulum Lucensiū ducatus impetrat, cui haud lōgè pòst Pisas atque Pistoriam vrbes addidit:fortuna igitur rebus,vt eius est mos, variè mutatis, principatū ademptū ei qui Castrucium morti damnauerat, ad damnatum transtulit: & eum qui dominus fuerat in exilium egit.

De Petro Vngariæ rege.

Vt Italicis exemplis egrediamur, minuendi fastidij gratia, ad Pannonas redibimus: illic Petrus, qui rex erat,cum à proceribus pulsus esset, Aba in regno sufficitur. Petrus, Hērici Imperatoris ope adiutus, Aba interempto, regnum recuperauit. Sed quo tempore firmiorem se in regno esse putauit, noua eum grauique calamitate fortuna circumuenit: nam à principibus Vngaricis clàm vocato Andrea, qui è regis Stephani stirpe ortus, ab Vngaria pulsus, per orbem terrarum inops errabat, captus atque oculis priuatus, in carcere haud diu post miserandum in modum periit. Sed ne Andreæ quidem fœlix hæc, vt videbatur, fortuna, perpetuam se præbuit:nam cum filium admodum puerum, diademate imposito, regni successorem, imò præsentem possessorem facere vellet, Bela eius frater, qui mortuo Andrea ad regnū aspirabat, adeò grauiter rem tulit, vt illato bello, eum prælio vicerit atque interemerit. Itaque partū post exilium Pānonium regnum, ei acerbæ mortis causa extitit: satísque apertè ostensum est,in occulto manere,ea quæ meliora sunt, persæpeque ab hominibus mala sua optari.

De Bela II.cæco rege Vngariæ.

Belæ mira fortuna, prærer multa alia, quæ diximus, satis docere potest, humano consilio, aut nunquam, aut perrarò fata mutari, quæ res persæpè efficit, vt prudentes parum videntes,& præcipitis consilij homines,sapientes atque audaces videantur. Fuit Bela in Vngaria dux(quæ secunda à rege in Vngaria potestas erat) ipse cum à patre à Colomano Vngariæ rege propinquo, luminibus priuatus, quanquā in eas tenebras ac miseriā coniectus, minimè tamen animum cū lumine amiserat: itaque in Græciā profugit vt meliori se fortunæ seruaret,quæ non defuit: nam mortuo Colomano, eius filius Stephanus Belā in patriam reuocauit, & cum sine liberis mortuus esset, in regno Bela successit. Itaque cum

annos nouem cæcus regnasset, filium Geisam secundum successorem reliquit.

De Matthia Coruino Vngari ærege.

Perrarò puerorum regna, quietem atq; iustitiã sortiũtur, sicuti inter alios, & in Ladislao Alberti filio perspectũ fuit: nam cum ad eum per mortem patris Vngariæ Boëmiæque regna, præterea etiam Austrasiæ ducatus peruenissent, ipséque regi potiusquã alios regere dici posset: adeò creuere odia, inter Ioannis Huniadis Vaiuodæ Vngariæ gubernatoris filios, atque Vlrichũ Ciliæ comitem Austiasiæ gubernatorem, Ladislao affinitate coniunctũ, vt Ciliæ comes, eorum opera, in vrbe Alba dum in tẽplo esset, occideretur. Ob eam cædem, reuersus Budam rex cõprehensis Vaiuodæ filiis, maiorẽ natu Ladislaum securi percussit, minorem natu Matthiam in custodia asseruauit: cũ autem secum postea in Boëmiam eum deduxisset, & sine liberis illic decessisset, Georgius Pogibratius, illius regni gubernator, à Boëmis ad regnum vocatus fuit, in Pannonia quoque legitimus rex in Ladislai morte ereptus erat. Itaque cum intelligeret Georgius, Matthiã & propter virtutis paternæ memoriã, & propter magnas propinquitates similiter, à Pannoniis electum regem, multis ab eo promissis oneratus, in Pannoniam ad capessendum regnũ dimittitur. Vbi qui antè cathenis in custodia fuerat vinctus, regio diademate decoratus fuit.

De Iacobo Lusignano Cypri Rege.

Matthię Coruini casibus, haud dissimilis Iacobi Lusignani fortuna fuit: nam in Petri Cypri regis adhuc pueri coronatione, cũ controuersia inter Venetos atque Genuenses de procedendi forma esset orta, atque Iacobi opera, regis patrui quidam, Genuensis nationis cæsi fuissent, Genuenses vt iniuriam vlciscerentur, missa in Cyprum ingenti classe, præfecto Admiratóq; Petro Fulgosio, Dominici ducis fratre, vrbem Famaugustam per arcẽ ingressi sunt, reginæ viduæ opera (quæ cum filio male à Iacobo habebatur. Illic inter alios captus Iacobus, ac Genuã perductus, cũ quibusdam aliis in turri Pharea asseruatus est. In ea cũ nouem mãsisset annos, mortuo demũ Petro rege, sine liberis, quia iure hæreditario regnũ Iacobo debebatur, à Cypriis populis ad regnũ electus est, missique Genuam ab eis legati Iacobum à Genuensibus petierunt. Genuẽses autẽ accepta Famaugusta

magnúmque pacti census nomine auri pondus atque alia quædam, Cypriis Iacobũ dedêre. Qui à Genuensiũ duce ac magistratibus, à turri in qua captiuus, sine vlla libertatis spe degebat, ad nauẽ ingẽti honore, sub vmbella perductus est.

De Argon Cham.

Haud dissimili fortuna Argon Tartarus, cũ arma in patruum cepisset, Tangodor Cham, id est, Tartarorũ in Perside atque Armenia regem (qui alio nomine Mahumetes dicebatur) prælio superatus ac captus, cum ad mortem dãnatus, Taurisium in Armenia perduceretur, incidit in principem Tartarum, olim Argi parentis ministrum, à quo nocte proxima vi facta, liberatus est: & Tartarorum princeps salutatus, Taurisiúmque vbi morti designatus erat, vt princeps est deductus. Coactis autem illic copiis, in Mahumetẽ inuectus eũ interemit, atque per hunc modum in ipso Tartarorum regnum firmatum fuit, anno salutis ducentesimo octuagesimo quinto supra mille.

De Melechnaser Sulthano Aegyptio.

Magnam quoque similitudinem cum iis habuêre varij casus Melechnaser, qui fratri Melacassaraph in Ægypti regno, ita volentibus Mamaluchis successit, salutis anno ducentesimo nonagesimo quinto supra mille. Nam cum propter teneram nimis ætatem, gubernator ei Gurboga Tartarus esset datus, qui alio nomine Melechadel dicebatur, regno spoliatus ab eo, in carcere conditus fuit, vbi aliquod tẽpus infœlicem duxit vitam. Sed quãquam Gurboga regno à Lachin Melechnaser pulsus esset (tamen nunquam captiuitatis finem habuit, nisi posteaquam Lachimes à suis cæsus fuit) tunc per Mamaluchos liberatus Melechnaser, atq; in regno restitutus, longum tempus regnauit.

De Casimiro Poloniæ rege.

Casimirus quoq; alio nomine Carolus appellatus, adhuc puer, post mortem Mestui regis Poloniæ patris sui, à regno in exilium pulsus, in Abbatia Cluniaca, Monachali habitu sumpto, septimo exilij sui anno, cum minimè amplius se in regnũ putaret reuersurum, tũc apertã in regnum viam inuenit. Nam cum sine duce regnum discordiis esset agitatum, & propterea dilaniaretur vicinorum præda factum, cum tantis malis vnius ipsius reditu occurri posse videretur, à populis in regnum vocatus fuit, atque à Benedicto nono

pontifice ei concessum, vt monachali habitu deposito, regnum suscipere, atque vxorem ducere posset, quod cum egisset, liberos procreauit, & regni successores reliquit.

De Henrico quarto & Richardo secũdo Britanniæ regibus.

Variam valde fortuna se ostendit in Henrico quarto, & Richardo secundo ambobus Britanniæ regibus. Indignatio vehemens Britannos populos ceperat, quod Richardus cum Carolo sexto Gallorum rege, pacem atque affinitatem iunxerat, cum antè ipse ob eam suspicionem Patruum ducem Glocestrensem interemisset, & filium Henrici Derbicensem comitem, fratrem patruelem, in Parihisios relegasset. Post autem aliquot annos, cũ Richardus parata classe, aduersus Irlandenses (Batauorum enim populi sunt) nauigaturus esset, Londiniensis primarius Britanniæ populus, ad se Henricũ vocauit, coniunctisq; viribus, vtrique arma in Richardum mouerunt, cũ omnes eum deseruissent, in vrbe Fluic obsessus, breui Henrici fidei se credidit. Demum in Londinum vrbem deductus, cum iudicium de eo ritè actum fuisset, indignus regno Richardus iudicatus est, atque coram eo ipsius magistratus occisi. Eo metu impulsus Richardus regia veste, atque diademate ornatus cum palam per contumeliam nothum se, atque sacerdotis filium appellari audiret, Henrico regnum tradidit, imposito ei manu sua regio ornatu, quem ipse duos & viginti iam annos gesserat. Ita exauctoratus & in carcere conditus, mortem obiuit. Henricus autem confirmatis cum Gallorum rege induciis, de exule rex ob eam ipsam causam factus est, propter quam Richardus regno pulsus fuerat.

De Henrico VI. Britanniæ rege.

A variis casibus principum qui exitus fœlices habuerunt, iterum ad infœlices reuertemur. Scripturi enim sumus de Henrico sexto, qui tempestate nostra Britannicum regnum obtinuit, is cum duodecimum annum non excederet, patri Henrico quinto successit. Britannicis autẽ populis per discordiã ad arma cõpulsis, ipse in prælio à Varuicẽse comite captus fuit, sed haud longè post, apud sanctum Albanum à regina Henrici coniuge amicisq; eius superato Varuicense Comite, captiuitatem exuit. Cæterum cum ad Londinum vrbem Henricus cum victore exercitu veniret, Londinensi populo seditione agitato, cui Varuicensis ac Marchię comi-

tes opem tulerunt, iterum Henricus prælio superatus capitur, regnúmque ad Marchiæ comitem postea Eduardum quartum nuncupatũ defertur. Sed hoc non contenta fortuna, post duodecimũ annum quo Henricus carcere maceratus erat, Varuicensis comes, aduersus Eduardum amorem in odium conuertit, coniunctóq; Georgio Clarencensi comite, Eduardi fratre, Henricus liberatus atque in regno restitutus est. Eduardus autẽ in Belgicæ Galliæ partem, quæ nunc Flãdria nuncupatur, fuga se recepit, vnde post sex mẽses in Britanniã cum exercitu reuersus, Henricũ non solum regno depulit, verum etiã cepit, atque in carcere interemit.

De Moseyde Tartarorum rege.

Ex parte Moseydis quoque Tartarorum regis, magni Tãburlani nepotis, casus similis fuit. Nam cum aduersus Vssancassanum Persarum regem, cum innumerabili exercitu profectus esset, quod ei in gerendo bello consilium deerat, fusus, ac captus, atque ad Vssancassani pedes, cum vxoribus deductus, quarum ex gentis more magnum numerum habebat, Primùm diuidi eas vectoribus, deinde multis contumeliis affectum, se captiuum dedi Vzaibaicharæ, qui ab ipso rebellauerat vidit, à quo per dedecus necatus fuit.

De Carolo Simplice Gallorum rege.

Nónne miserabilis quoq; Caroli cognomento Simplicis Gallorũ regis fuit casus? cum partis multis victoriis, egregiéq; rebus gestis, Herberti comitis, Veromãdorũ suasu, ac verbis Peronã deduci se passus est, vbi carcere cõditus interiit.

De Ludouico quarto Gallorum rege.

Non minus varia, sed exitu fœliciore, fortuna habita est Ludouici quarti, qui Caroli filius fuit, cum eo adhuc puero pauoris plena mater, post viri mortem, in Britanniã ad patrem se contulerat. Cum Rodolphus Burgundio, Gallicum regnũ occupasset, quo post aliquot annos defuncto, cum Galli principes Ludouicum reuocassent regnum recepit ac patrem vlrus est. Sed haud multò pòst, cum Normandi in bello captũ in carcere asseruarent, fortasse illic vitã amisisset, nisi Lothariũ filium obsidẽ, pro his quæ ab eo Normandi petierant, dedisset, per eum modum carcere liberatus est.

De Ludouico Comite Flandriæ.

Persæpè contingit, vt prælio vincantur, qui honestis conditionibus pacem abnuunt, quemadmodum Ludouico

Flandriæ comiti euenisse, parentum nostrorum ætas vidit: nam cum Gandauensem vrbem, quod ab eo rebellauerat, longè ab ea positis castris obsideret, in magnam populum Gandauensem rerum necessariarũ egestatẽ coniecerat: itaque cum missis oratoribus, lachrymantes veniam errori suo peterent, Ludouicus superbè respondit, Se id nunquam facturum, nisi pedibus nudis, abiectis exterioribus indumentis, aperto capite, extra vrbem fune in collũ accepto ad petẽdam veniam venirent. Tunc igitur cum id egissent, se respõsurum dicebat: hoc responso cõmota ciuitas, cum nullum iam nisi audendo remedium saluti suę superesse putaret, decreuit armis sumptis, potius in acie cadere quam per hunc modum venia petita ludibrio haberi. Egressi igitur ad eruptionem tentandã, cum quinque milium numerum non excederent, magnámq; tormẽtorum vim in curribus, & simul quatuor dierum cibaria secum deferrent, prius Christiana confessione lustrati, aduersus Comitem, qui in vrbe Brugẽsi cum suis agebat, agmen direxerunt. Cum longè ab eo abessent munitis iam Castris, in eos Comes cum circiter triginta hominum milibus impetum fecit, ipsi autem omnibus tormentis vno tempore in Comitis exercitum vsi, & vnà omnes Castris egressi, ingenti sublato clamore, tanto animorum ardore in eum irruerũt, vt temporis momento omnes eius copias funderent. Fugientes autem insecuti, superueniente nocte, cum eis Brugensem vrbem ingressi sunt, nec multùm abfuit, quin Comes in ea clade caperetur, qui cum se in furnarij lecto abdidisset, proxima nocte, vrbem pedes egressus, vix ad Insulas (ea vrbs est) tutum in locum recipere se potuit. Cum autem post paruum tempus sine liberis decessisset, gener eius Philippus Burgundiæ dux, vir socero longè temperatior, omnem eum motum atque controuersiam composuit.

De Ioanne Gallorum rege & Eduardo Vualensi principe Eduardi tertij Britannici regis filio.

Memorandus quoque casus, & ei persimilis, quem de rege Iuba Valerius scribit, salutis anno trecentesimo quinquagesimo sexto post mille, nono Calend. Octobres, in Pictonibus Gallico populo cõtigit. Eduardus Vualensis princeps, vir magni animi magnæque virtutis, non maiore quã octo miliũ hominũ numero in Galliã penetrarat, aduersus eum,

Ioannes Gallorum rex ingenti exercitu profectus est, vtpote qui supra sexaginta hominũ milia, potiorémque Gallorum principũ partem secũ duceret, Eduardus qui biduum sensim cedendo, iam abire longius se nõ posse, quin prælio decertaret videbat, quia lõgè impar virib⁹ erat, obtulit: Capta se eo bello restituturũ, atque inducias cum Gallis in septimũ annum confirmaturũ: sed ob militum eius paucitatem, superbè nimis elati Galli oblata spreuerunt, atque in ipsa munimenta, aduersus Eduardum impetum fecerunt. Erant autem munimenta, sepe, frequentibus prunis densa ducta extrinsecus fossa, illic cum diu præliatum esset, atque in eo Eduardi milites, magnum Gallorum numerum sagittis eminus confixissent, conspicati eos iam lassos, raròsque in acie ordines nõ seruare, magno impetu, in eos cum bipennibus abiecto arcu eruperunt, atque in mediam potissimum aciem inuecti, omnes in fugam verterunt: captus in eo prælio Ioãnes rex fuit, à Picardo exule, nomine Dionysio Morbequo, & Principi datus: captus quoque Philippus eius filius, & principes alij permulti, ostenderunt quæ sint fortunæ vires, cum honestæ pacis conditiones respuuntur.

De Ferdinando Castulonensi rege.

Ferdinandus Castulonensis, itẽ Siciliæ atq; Aragoniæ rex, qui Beticæ partem (nũc Granatã nuncupatam) octingentos annos à Mauris possessam perdomuit, cũ Barchinonem veluti in speciem triumphi venisset, fœlicissimus ab omnibus habebatur, & tamen illic variante res humanas fortuna, parum abfuit, quin vitam regnumque simul amitteret: quidam enim Canemas nomine, Cathelanus, qui iã diu atra bili laborare videbatur, gladio eum confodere conatus, collũ ingenti vulnere petiit, neque eius facti, per omne tormentorũ genus alia elici causa potuit, nisi quod interempto Ferdinãdo regẽ se futurum sperabat, id quod sibi sæpius ab Angelo nũciatũ dicebat: adeò paruo momento regna consistunt, vt sæpè in vesani hominis manu, ea posuisse fortuna videatur. Quod idcircò contingit, vt fortunæ, aut potius Dei, cui hoc fortunæ nomen seruit, vires immensæ cognoscantur esse, & nihil humana superbia vanius atque incertius haberi.

De Henrico Pomeraniæ duce.

Ætate nostra miserabilẽ in casum Henricus incidit, qui olim Pomeraniæ ducatum obtinebat: ea autem regio, Polo-

nis paret, ad mare Balthicum sita, quæ pars recentiori nomine, Sterlingorum sinus dicitur. Nam cum Aquinus Noruegiæ rex, Olao filio impuberi, testamento matrem Margaritam tutricem reliquit, & ante pubertatem filio decedente, Margaritæ ipsi regnum: ipsa virtute insignis fœmina, ac potius inter excellentes belli duces, quàm inter mulieres referenda, aduersus Albertum Naupolensem ducem armis regnum egregiè defendit, bellóque superatum hostem in triũphũ duxit: quæ postea mortuo Olao filio, regni successorem Henricum constituit, quem Pomeraniæ ducem diximus, qui ei vicinus erat. Is cũ in Noruegia, Suetia, Daciáque annos quinque & quinquaginta regnasset, quo tempore seniũ se per quietẽ traducturum arbitrabatur, à Christophoro Bauariæ duce, tam multarũ prouinciarum regno pulsus est, sola ei Gothica insula concessa. Sed postea mortuo Christophoro, cui Carolus successit intra breue tempus, ipsa quoque pusilla insula, vbi exulare magis quàm regnare dici poterat, Henrico adempta est, qui iam decrepitus in Pomeraniam miserandum in modũ redire coactus fuit. Neque verò Carolo fortuna certior fuit: nam cum aduersus Deum hominésque impiè se gereret, Ioannis episcopi opera concitatis ad arma populis, ipse quoque in exiliũ, in parua fluminis Vistulæ insula pulsus fuit, in qua diem suum miserè obiuit.

De Ioanne XII I. Pont.

Ad sacerdotalem quoque ordinem, conuertere orationem oportet, vt eorum status, quem permulti à varietate tutum arbitrabantur, intelligatur, non minus quàm cæteras humanas res in fortunæ arbitrio esse. Experimento ita esse Ioãnes XIII. Pontifex docuit, qui populo Rom. ad arma per seditionem compulso, in vinculis habitus miserrimè diem obiit, vt quidam tradidêre, fame confectus.

De Ioanne XXIII. Pontifice.

Magis varia quidem fuit, sed non tam sæuum exitũ Ioannis 23. fortuna habuit, qui post quartum indepti Pontificatus annum, cũ esset in Constantiensi concilio, damnationem suam confirmare, deinde Pontificatum deponere coactus: cum fugam tẽtauerat, in insula Rheni, cui sancti Marci nomen est, in carcere asseruatus est, atque ab eo loco, ad Bauariæ ducem trãsmissus, in vrbem Dalbergam, illinc Manheyta in castrum deportatus, triennium per ignominiam, in

rerũ omnium necessitate peregit. Coëmpta demũ(ab occultis amicis adiutus)magno auri pondere fuga,Florentiam petiit,vbi Martinus quintus erat,eius in Pontificatu successor. Illic non sine omnium admiratione ac simul cõmiseratione quia in fugitiui hominis forma, lachrymabundus humi genu nixus, supplicare aliis cernebatur, cui principes, reges, Imperatórque ipse non modo paruerant,verumetiam pedes venerabundi consueuerant deosculari: qui præterea multos ad Cardinalatus honorem euexerat, qui tunc in eo concilio Pontifici assidebant, Pontificatu priuatus, ingentis muneris loco Cardinalatum accepit.

De Ioanne Vitellio Cardinale ac Patriarcha.

Duobus Pontificibus,Cardinalẽ vnũ annectemus, is fuit Ioannes Vitellius,paruo loco,Corneti ciuitate Ethrusca ortus,à prima ætate literis operam dedit:postea mutatis animi studiis,libros armis atque equis mutauit, stipendia cũ Tartalia (militaris is insignis dux fuit) prima fecit,eius quoque precibus à Martino quinto Pontifice protonotariatus honorẽ adeptus est. Deinde ab Eugenio quarto in Cardinaliũ numerũ receptus, ecclesiastico equitatui præerat, atque per hanc potentiam, aut vi,aut alia arte, Eugenio successurus putabatur, aut fortasse viuentem etiam Pontificatu deiecturus.Sed fortuna quæ ad eam diẽ vehementer arriserat, ei quẽ in tam sublimem locum extulerat, terga dare cœpit: nã cum armatus ecclesiasticum equitatum, trans amnem Tyberim duceret, per Pontem qui arci sancti Angeli adhæret, repentè tensis cathenis, ad Pontis portam, ita vt vltrà progredi prohiberetur,cernentibus suis,vulneratus ac captus,intra arcem tractus est, eáque nocte vt emori posset adiutus, tum nudus in publicum elatus est, vt per ludibrium à populo Romano spectaretur.Exemplũ profectò memorabile, ne nimium se homines lætæ fortunæ credant,sed ea, tanquam quæ mutari in horas possit,fruantur.

De Corso Donato ciue Florentino.

Ne vllus hominum ordo prætereatur,ad priuatos quoque ciues descendemus. Corsus Donatus, ciuis Florentinus, & opibus & amicorum numero in patria plurimum poterat, ciuilibus discordiis in exilium pulsus, Caroli Senzaterræ opera, qui eum ad Pontificem miserat, vt vrbem Florentiam pacaret, in patriam restitutus est. Illic Nigræ parti

adiunctus, Candidã eiecit, neq; Nigrorũ solũ, sed totius vrbis princeps habebatur: adeò enim opes aliáque omnia adiumẽta auxerat, vt ciuilem statum transcendisse videretur, præsertim posteaquam Vgutionis Fagiolani Pisani principis filiã duxit vxorẽ. Quamobrem populo in suspicionem venit tãquam tyrannidem in vrbe affectaret, furens igitur arma populus, libertatis vexillum cepit, & ad Corsi ædes profectus, oppugnare eas cœpit. Ipse autem frustra conatus se armis tueri, cũ in momenta singula, augeri aduersum se populi arma, eósque qui pro se arma ceperant, imminui videret, clàm in equũ conscendit, & cum milites quidam insequerentur, ipse aduerso casu, ab equo delapsus cum pes ephippij retinaculis vinctus adhæsisset, collisus detritúsque in equi fuga, vitam amisit, illic sine vllo honore tumulatus. Cum aliis exẽplis ostensum sit, magnò his stetisse, qui nimiũ fortunæ crediderunt, in hoc particulatim declaratur, multò plus eos delirare, qui populari gratia freti, ad honores conscendere nituntur, cum plebis animis nihil incertius sit, Nam quod cito eius opera homines consequuntur, id longè celerius per ruinam & cladem adimitur.

De Paulo Guinisio.

Haud fœliciorem finem sortitus est Paulus Guinisius, qui ex priuato ciue, patriæ suæ Lucæ factus tyrannus, inter opulentissimos Italiæ principes nomen assecutus erat. Mirum enim in modum fortuna eum extulerat, & cum eius temporibus bello Italia arderet, is in summa pace, ac rerum suarum quiete versabatur. Triginta igitur iã annos Lucæ rerum potitus, cum liberos adultos haberet militari arte præditos, ad omnes fortunæ casus satis se munitum tutúmque arbitrabatur, cum repentè à populo Florentino bellũ est illatũ. Sed cũ subsidio, ei Philippus Mediolanensis dux, Franciscũ Sfortiã misisset, orta suspicione, tanquam cum populo Florentino Paulus de vendenda ei Luca ageret, captus à Francisco cum liberis ac fortunis, Mediolanum missus fuit, vbi in arce Modœciensi, tetro carcere conditus, miserè vitam finiuit. Filij quoque tandem liberati, vitam per omnia extrema traxerunt: quod auri Venetiis, à Paulo cum fœlix esset, vt ad grauiores casus subsidio foret, depositum erat, Veneti inuaserunt, quia quibusdã in rebus à Paulo violatam fidem esse criminabantur: ostensum est igitur, finem solũ in rebus hu-

mauis, verum de fœlicitate iudicium ferre, neque quenquam consilio rebúsque eniti tantũ posse, quin illud leni momento possit fortuna subuertere.

De Aluaro Luna.

A ciuili varietate, ad aulas transibimus, vt ita fortunæ casibus finẽ celerius faciamus. Aluarus Luna Aragonius, quanquam nobili ortus genere, tamen quia minimè legitimus erat, in magna rerum inopia versabatur: cæterũ vir erat magna industria, maiorique animo præditus: his virtutibus, apud Ioannẽ Castulonensem regẽ, in eam gratiã conscẽdit, vt non contentus rex etiam eũ ad Sancti Iacobi magisteriũ, atque ad Castulonensem Conestabulatũ euexisse, ab eo & se & regnum regi pateretur, vnus pecuniã publicam, vnus arma tractabat, vni etiam secreta omnia credebantur: propter hęc, tantum sibi contraxit inuidiæ, vt eum patrueles regij, regina ipsa, filius quoque regius graui odio insectarentur. Itaque ob eam rẽ per factiones diuisum regnũ, grauiter laborabat, sed tandem mutata fortuna, rex Ioãnes, qui ad eam diẽ immobilis erga Aluarũ manserat, expugnari se delatorũ scelere permisit, tulítque, vt Aluarus comprehenderetur, atque publicè in valle Oletana bonis publicatis interficeretur, ad tantam miseriam ex ingenti fœlicitate deiectus.

De Petro Vinea.

Fuit Petrus Vinea ciuis Cãpanus, obscuro natus loco, cæterũ doctrina atque eloquentia, quantũ ætas illa tulit, apprimè insignis: quem ob eã rem Federic. Secundus adeò dilexit, vt arcanorũ suorum omniũ participem faceret, ac penes se omnium retũ moderatorem haberet. Cæterũ per inuidiã, quæ in aula & oritur, & nutrimenta habet, atque virtutis perpetua est insectatrix, Federico in suspicionem adductus, tanquã cum Pontifice sentiret, (quo cum Federicus bellum gerebat) luminibus est priuatus, cuius rei impatiens, atque ob id in furorem conuersus, in sancto Miniato, quod Ethruriæ oppidum est, sibi ipsi manum consciuit.

De Petro Brochia, & Enguerra Marigniano.

Inter omnes mortaliũ gradus, quos versare fortuna consueuit, nullus eo incertior minúsque stabilis habetur, quã is, qui à principum voluntate pendet, quorũ beneuolẽtia, veluti in fœmineo sexu, vt leuibus momentis persæpè paratur, ita etiam facilè dilabitur, & in alios mutatur affectus: id quan-

quam ex iis,quæ iam fuerunt ſcripta ſatis pateat, clarius etiã ex nonnullis aliis oſtendetur. Primus in his erit Petrus Brochias,qui ex Chirurgo per Philippum Gallorũ regem, ingẽs factus,honorem primũ cum eo obtinuit, inter eos qui regij cubiculi adminiſtratione inſignes habebantur, ſolúſque omniũ rerum moderamen ſuſtinebat.Tandem inſimulatus, quod regis arcana detegeret,publicatis eius fortunis,ſuſpendio vitam finiuit.Similiter Enguerra Marignianus, cum diù poſt Philippi mortem, Philippum cognomine Pulchrum ita rexiſſet, vt vnius ipſius arbitrio omnia in eo regno gererẽtur,à Carolo Valois comite,pueri regis tutore, paruis quibuſdam, & nullius momenti criminibus aſperſus, publicè ſuſpenſus fuit: ex tam magno rerum faſtigio, in extremam calamitatem deturbatus.

De Calir Baſſa.

Altius Calir Baſſa cum Mahumete Turcarum rege, atque eius patre, quàm Enguerra cum Philippo conſcenderat: nã domi bellíque cum conſilio armíſque polleret,omnia penes Mahumetem patrémque eius, moderamine ſuo gerebat, & tamen nulla legitima declarata cauſa,ſiue quod eius magnitudo Mahumeti ſuſpecta eſſet,ſiue quod eius theſauris, qui ingentes erant, inhiaret, Mahumetes mane vnius diei Calir ſtrangulari iuſſit.

De Petro Landoës, Britonici (vt nunc dicitur) ducatus quæſtore.

Quantò aularum fortuna,citius ſolet in magnam hominẽs interdum fœlicitatem euehere:tantò etiam maiora, non à principibus ſolum ipſis, verum etiam ab aliis ſecum pericula fert:contingit enim ſæpius,vt ab iis qui penes principes plurimum poſſunt,longè plures lædantur,quàm beneficium accipiant. quemadmodum Petrus Landoës, inter alios exẽplo eſſe poteſt,qui caligarij ſartoris filius, non Quæſtor tãtum,ſed principis ſui ducis Franciſci, qui poſtremus fuit, in Venetis & Morinis (quibus vt ſæpe dictum eſt, nunc Britonum nomen eſt)ceu dominus factus, in eam apud omnes inuidiam venit,vt ducis nepos Orangiæ princeps, atque alij quidam Britonici proceres, in ipſum manus iniicerent, & ſuſpendio interimerent.

De Oliuerio Dama.

Hoc quoque ipſum Oliuerio Damæ contigit,poſt Ludo-

uici vndecimi Gallorum regis mortem: nam cum ei tonsor fuisset (quanquam natus in Belgica parte Galliæ, cui Flandriæ est nomen) immensis congestis opibus, in eã apud regem gratiam peruenerat, vt omniũ consiliorũ eius particeps permulta quæ alios latebant, ipse nota haberet, magnísque de rebus multas legationes obiret. Cæterũ mortuo Ludouico, qui filium ipsius Carolum, adhuc impuberem regebant, obiectis quibusdam criminibus, eum vnà cũ fortunis omnibus damnarunt. Is igitur apud Parrhisiorũ vrbem, vbi furcæ extructæ sunt, suspensus, miserabiliter vitam amisit.

De Philippa Catinensi.

Inter varios virorũ casus, quos aula extulit atque perdidit, veluti rem insuetã, & propterea quę magis ad eã notandam, monere homines debeat, mulieris Catinensis subiungemus exemplum: in quo quoniam magna regnorum fuit varietas, eiúsque ante hoc tempus notitia fortasse ad paucos peruenit, haud ab re putauerim, aliquantò pluribus verbis eius seriem enarrare. In Siciliam traiecerat Robertus dux Calabriæ, Caroli secundi Neapolitani regis filius: atque in ea aduersus Fredericum, vrbem Panormum obsidebat, in castra Robertum virum, Iolanta ducem secuta erat, forteque euenit vt pariendi necessitas eam vrgeret: cum aliæ illic matronæ non essent, obstetricis officium diligenter præstitit Catinensis mulier Philippa nomine, quæ quondam piscatoris vxor, lauando victum quæritabat: illi postea ortus puer alendus est datus, qui etsi haud multò post decessit, Philippa tamen in aula ad Iolantæ seruitia mansit. Præerat eo tempore Roberti culinæ, Raimundus Campanus, is seruum Maurum emerat, quem baptismatis charactere insignitũ, à nomine suo appellauit. Cum autẽ ipse ad maiorem esset fortunam euectus, curauit vt Raimundo Mauro, culinæ præfectura traderetur. Inde Cãpano Raimundo, rex Philippã coniugẽ dedit, cum antè equestribus eum ornamentis donasset. Interim Iolanta decedit, & Robertus Sanctiã ducit vxorẽ, penes eã quoque, honesto loco Philippa remãsit. Ei Robertus ad regnum euectus, Ioannam primam ex filio Carolo Calabriæ duce neptẽ, regendam dedit, & Philippæ virum, domus administrationi præfecit, cui in eo honore mortuo, filius sufficitur: & cum is quoq; decessisset, relicta Sanctia filia, Robertus alius frater, in eo honore succedit.

Interim auo patreque defunctis, Ioanna prima regnum accipit, atque Andreæ patrueli, qui in Pannonia erat nubit. Cum in hoc statu res essent, tanta fuit Philippæ fœlicitas & industria, vt filius ei⁹ Robertus, à domus administrãdę præfectura, ad magni Conestabulatus honorem conscenderet, & neptis Sanctia, Morconi comiti in matrimonio collocaretur, ipsáq; arbitratu suo regni habenas moderaretur. Cæterum cum postea Andream Ioanna sustulisset, atque ex Pannonia profectus Ludouicus rex, Ioannæ ad vlciscendã Andreæ fratris mortem arma intulisset, à principibus Neapolitani regni Ludouici studiosis, Philippa cum omnibus suis capta est, cum ipsa Andreæ mortem molita putaretur: habita per varia tormenta eius rei disquisitione, omnes è Philippæ stirpe, Philippa ipsa spectante, occisi sunt, & post eos ipsa quoque, inter omnium conuicia, cadentibus forficibus totum dilaniata corpus, viua tandem combusta est: quam fortuna visa erat, ex lotrice, in eum sublimem gradũ, ad regendum ingens regnũ euexisse, vt quo altior eius fuisset fortuna, grauior quoque casus atque ruina foret.

De Ioannino Carazolo Neapolitano.

Non minus apud Ioannam secundã, quã Philippa Catinensis, cum prima gratia valuit, Ioanninus Carazolus Roscus, ignobili gente ortus: nam qui nobiles putantur, non Roscorum, sed Schirzorum cognomẽtum ferunt: hic, cum in aula amanuensis esset, in eius flammas Ioanna secunda incidit, ita vt perditissimè eum deperiret, primum Auelinij comitatu, sub vxoriæ dotis nomine eum donauit, postea ad Melphitensem quoque ducatũ, atq; ad magnũ Conestabulatũ extulit. Illũ postea finẽ, quem aula infida, atque inconstans præstare solet, Ioanninus tulit: ab ea enim magnitudine, ad quam turpis amor repentè eum extulerat, non minus quàm ascenderat celeriter corruit. Nam eius imperio, quæ tam multa propter amorem dederat, crudeliter opibus honoribúsque spoliatus, ac cæsus fuit.

De Cicho Simoneta.

Ceu agmen tam multorũ, qui in aula variè à fortuna habiti sunt, claudet Cichus Simoneta, quẽ nos ipsi vidimus, qui alia pleraque quæ scripsimus, apud bonos tamen tantũ legimus: hic nõ magnis, honestis tamen natalibus ortus, in Calabria, Francisci Sfortiæ Mediolanẽsis ducis, & post eũ

Galeatij

Galeacij filij consiliorum in moderando Imperio particeps, ob fidem egregiam, atque longi seruitij merita, & opibus & honoribus plurimũ auctus erat, & quem locũ apud Sfortianos principes patrem ac filiũ habuerat, incolumẽ etiam, apud filij coniugẽ, illiúsque filiũ tuebatur: atque diutius obtinuisset, (Nam & singulari prudentia prædirus erat, & in multorũ beneuolentia versabatur) sed fortuna inuidit, quæ in humanis rebus firmi atque diuturni nihil esse patitur: eum enim, ceu scopulũ inter Galeacij fratres ac coniugẽ obiecit, & quia Cichus, vt viduæ ducis ac pupilli saluti consuleret, Galeacij tres fratres, cum Roberto Sanseuerino, quorũ magnitudo animúsque iam formidolosus esse cœperat, in exilium egerat, Ludouicus ac Robert⁹, armis in patriam reuersi, cũ res suas cum Galeacij coniuge composuissent, in Cichum fœmina duce permittente, sæuierunt: direpta domo, popularis possessionibus, filiis per orbem terrarum sparsis, ipsum demũ post grauia tormenta, senio iam confectum, neque de dominis quos habuerat, neque de populis aliqua in parte male merentẽ, in Ticinensi arce securi percusserunt.

De Ludouico Sfortia Mediolanensi duce.

Vererer si Ludouicũ Sfortiam omitterem, de his scribens, quos variè fortuna affecit, atque in graues coniecit casus, id odio ne fecisse viderer, quod ante omnia abesse ab historico debet. Nã patrui scelere, olim à Genuensi principatu deiectũ ipse quoque Nouensi oppido me, vt patruo meo morem gereret, profugere seminudum coëgit. Sed vt hæc in me egerit, erepta post aliquot annos restituit, nec minus iucũda fuerũt, quæ postea amicus præstitit, quàm grauia, quæ hostis antè fecerat. Post Cichum igitur ei locum dabimus, quia non minus sæuè à fortuna habitus, in ancipiti relinquit, dulciora ne fuerint, quæ secunda fortuna assecutus est, an acerbiora, quæ omnib⁹ honoribus, quos optare poterat cumulato, ceu irata postremò inflixit? Pueritiam eius non commemorabimus, in qua magnam indolem præ se ferebat, non parentes, nisi quatenus ducibus patre, auo, ac proauo ortum, cum postremò omnia amisit, ostendamus in grauiorem casum conici non potuisse: resecabimus igitur omnia, in quibus nulla insignis in eo visa est fortuna fuisse. Ab exilio reuersus (nam mortuo Galeacio fratre, cedere patrio solo coactus fuerat) non exilio solum finem fecit, verum suscepta etiam nepotis

tutela, diu Mediolanensis rei moderamen, sine controuersia obtinuit. In eo statu, bello quo Florentinus populus Sixti IIII. Pontificis ac Ferdinādi regis Neapolitani armis premebatur, finem fecit. Idem Ferdinandum ipsum, occupata à Turcis regni parte, grandi pecunia iuuit, Robertum Sanseuerinum in administranda Mediolanensi re honoris participem, finibus expulit. Parmensis agri principes, qui cum Venetis sentiebant, cum per alios debilitasset: postea præsens ipse debellauit. Ferrariam contra Venetorum arma, defendit. Illatum Mediolanēsi agro à Venetis bellum, in ipsorum viscera, per magnos militares duces transtulit, ac deinde dādæ pacis, penes eum honor fuit. Haud multò pôst, iterum laborantem Ferdinandū principum suorum rebellione, in regnū armis asseruit, atque Rom. ecclesiæ opē tulit, vt de Boccalini tyranni manibus vrbs Auximum eriperetur. Genuam quæ sub duce Bona Galeacij coniuge defecerat, vt imperium agnosceret, compulit. Alexand. VI. Pontificis inopiam, pontificatus initio (nā parando pontificatu omnium egens factus fuerat) gratuita pecunia, atque ingenti sustentauit. Carolo Sabaudiensi duci, vt principatus sui proceres ad officiū cogeret, auxilio fuit: ac postea Ludouicū Saluciēsem Marchionē patria extorrē & cū eo alios proceres, quia per inuidiā pulsos apparebat, in reb. suis restituit. Blancam neptem, Maximiliano Romanorū regi, matrimonio iunxit. Venienti Carolo VIII. Gallorū regi, ad Neapolitanā expeditionē, cū odia cum Aragonio Ferdinando, atq; eius filio Alphonso intercederent, & pecuniam & arma dedit: redeuntē cōfecta expeditione, quia suspectus erat factus, vnà cū Venetis, prohibere conatus, ad Tarrū amnē, in Parmensi agro, non sine suorū clade pugnauit, & cū antè Astam vrbē Aurelianensi duci eripere tentasset, vt sibi in aperta suspicione à Gallorū armis caueret, ipse Nouariam amisit, ac demū cōfecta cum Gallis pace, recepit. Non contentus titulo regendi nepotis, rei fauentē fortunam habuit, vt Dux ipse à Romanorū rege crearetur. His rebus quid maius, aut ipse optare, aut fortuna præstare potuit? & tamen omnia, quæ in vita optare poterat assecutus, ea momento penè amisit: mutata enim fortuna, quod dū ad recipiendas Pisas Florentinū populū, veterē quidē amicū, sed tunc nullo fœdere coniunctū iuuare cōtendit, Venetos fœderatos, parum cautè læserat: Ludouici XII.

Gallorum regis,& Venetorum ipsorũ bello diuersis partib⁹, eodem tẽpore petitus,partum patris virtute Mediolanensem ducatũ,cum neque milites,neque pecunia deesset , Alexãdro pontifice simul annitente,intra 16. diẽ(quia ita trahere fata videbantur)amisit:cũ interim è tanto eorum numero , quos ipse in periculo seruauerat,nullus opem ferret: & domestici, quos in magnam fortunã extulerat,eũ prodidissent. Sed hæc vtcunque ferre poterat, quia amisso principatu, libertate tamen fruebatur:cæterũ hanc quoque amisit. Ex Germania V. mense pòst reuersus,cũ Nouariam de Gallorũ manibus,magna virtute recepisset:Transalpinorũ enim magna manu cõducta,cum plus apud eos hostium artes ac pecunia,quàm fides valuisset , non modo desertus ab eis, sed etiam ducibus Gallis venundatus fuit,à quibus in Galliam perductus , non se solũ atque Ascanium fratrem captiuũ sensit,sed insultãtiũ quoque inimicorũ , quorum ipse vitæ necisque potestatem habuerat,in casu ipso,contumelias ac iurgia coram pertulit. Cuius vt fortuna grauior fieret, cum postea spes aliqua liberato Ascanio fulgere visa esset,Romę ad cumulandas ęrumnas decessisse eum audiuit: exemplo humano generi semper futurus,vt neque nimia mortales optare velint , & quàm periculosè spem in eorum ope reponant,qui diuersam habeant linguam , diuersisque moribus vtentes , hoc etiam mali habeant ,quòd in longinqua regione agentes,vt velint, rarò in tempore opem ferre longinquitas permittit.

De Elisabella Aragonia.

Reprehendi opus nostrum magnopere posset, si insignem varietate fortunæ fœminã,quam pręsentia tempora tulerũt, quamuis etiam nunc viuat præteriremus : hæc fuit Elisabella Aragonia , cui quid maius ad honestandos natales , dari potuit,quam vt magnorum regum filia, neptis atque proneptis,fratrem,ac mox etiã patruum Neapolitani regni possessores videret? quàm vt ipsa auunculi filio ętate forma atque fortuna clarissimo,vtpote qui in Mediolanensi ducatu , patri successerat , ipsa quoque in ætatis flore nuberet ? sed postea,quæ acerbiora hostilem in eam induta animum fortuna infligere potuit , quam vt aui regnum puella , Turcarum armis infestum,in summo discrimine versari videret? quam vt parentem,fœminam omnibus animi bonis in cœlestium numero magis,quã inter mortales referendam,ante nubiles

annos amitteret? quam vt nupta, cum viro, quamuis integra ętate essent, ceu pupilli grauius, quam sub tutore tenerentur? quam vt auo, à Gallorum rege Carolo VIII. inferri arma videret? quam vt belli formidine, è bona mente depulsum, parentem à regno profugum, & fratrem à patre successorem regni factum, inimicorum armis eiectum audiret? Grauissima hæc fuerunt, sed quid, quod postea frater, recuperato regno, in ipso flore ætatis ereptus est? & patruus, qui fratri successerat, Gallicis armis tunc regno depulsus est, cum rebus compositis, se quietum regni possessorem fore putaret? Accedunt etiam miserandæ magis fortunæ mala, quod viro orbata, filium in paterni ducatus successione præteriri, & se ipsius iure priuari, vidit, ac deinde sibi auunculi manu extorto Mediolanensi ducatu, dotem adimi, filium quoque ipsum, in Galliam apud exteras gentes in custodiam duci: Minus quidem sæua sunt, quæ postea ei contigerunt, siquidem in Neapolitanum regnum profecta Bariensem ducatum, alias quoque nonnullas vrbes indepta, principatus formam aliquam retinere videretur: sed pristinæ ac maiorum fortunæ, si hæc conferantur, non plus veterem restituisse dignitatis splendorem dici possunt, quàm solis fulgorem nocturnum atque exiguum sydus æquare.

DE FOELICITATE
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De Enoch & Helia.

EXigit ordo, vt post fortunæ varios casus, in huius libri primordio de fœlicitate scribamus: de qua minimè mirum videri debebit, si tot insignia exépla, quot aliis de rebus iam scriptis edidimus, à nobis posita non fuerunt. Nam cum inter mortales in hac communi vita fœlicitas non existat, quomodo quod nō inuenitur, tanquam sit describi poterit? Im-

positæ enim mortalibus à natura necessitates quibus permultæ corporis molestiæ coniunguntur: item auaritiæ ac libidinis ardor, ac simul leuis ambitionis & gloriæ aura, quibus rebus plurimum hominum mentes perturbari solent, ad quas res humanæ conditionis natura accedit, non insatiabilis modò, verum etiam irrequieta, hunc ipsum fœlicitatis effectum, ex viuentium societate auferunt. Nec verò Valerio crediderim, Q. Metellum inter fœlices annumeranti, quandoquidem vis ei ab Catinio Labeone Macerio tribu. plebis illata est, quam neque publicè, neque priuatim vnquam vltus est. Præterea pater eius in extrema ætate, luminibus captus, ne fœlix esse posset, id est, vt omni corporis & animi affectu atque molestia careret, effecit. Idem de Aglao quoque Psophidio dicemus, quem quanquam temperato fuisse animo fateri possimus, tamē si in eo solo fœlicitas consisteret, fœlices philosophi quidam, item fœlices permulti Christianæ religionis viri nominari possent. Quos tamen non idcirco cæteris fœliciores plusquam Afros inter Æthiopes candidos esse fatebimur. Nec verò Apollinei oraculi attestatio me mouet, cum mentiendi pater in Apolline locutus, non patiatur, vt ipsum qui veritatis est hostis, vera dixisse credamus. Ab hoc quoque numero Alexandrum Macedonem, Cyrúmque excludemus, neque plus, eos quam C. Cæsarem aut Augustum inter fœlices admittemus. Nam præterquam, quod iis malis non caruerunt, quæ omnibus mortalibus generatim inesse diximus, ipsorum plerique grauibus vitiis, aut priuatis incommodis atque indecoris rebus vehementer laborarunt. Cæterum cum vitæ fœlicitas in animi ac corporis quiete consistat, quæ futuri alicuius mali timore expers sit, affirmabimus ob hanc rem, in his solis fœlicitatem inueniri, qui præcipuo Dei munere, mentem corpúsque syncerum, atque ab omni humani affectus contagione illęsum, nullius mali formidine territi, melioráque semper sperantes seruauerunt. Quod diuinum munus, quantum hactenus consequi legendo potui, nemini alteri concessum esse deprehendi, nisi sanctis Enoch & Heliæ prophetis: quia putantur à Deo, cum adhuc viuerent, ad eas incolendas sedes deducti, quarum fœlicitatem, nimia cura sua primus hominum parens amisit. In quibus sedibus non modò molestia nulla sentitur, quæ vel corpus vel mentem possit afficere, sed vna

lętitia eorum mentes capit,cũ certa melioribus semper fruẽdi spe.Idcirco hos ipsos duos inter viuentes, & non alios videmur posse solos connumerare fœlices.

DE SAPIENTER DICTIS aut gestis. CAPVT II.

SIcuti rem veram imitari vmbra solet, ita fœlicitatem sapientia sequetur.cuius dicta factáque scripturi,ab Amasi Ægyptio rege incipiemus:is enim magna animi dexteritate, dignitatem suam sine inuidia (quod difficillimum est)à cõtumelia atque neglectu vindicauit.

De Amasi rege Ægypti.

Amasis ignobili ortus familia , ad Ægypti regnum conscendit , qui propterea,cum se æquè ac alios reges , qui ante eum fuerant,non haberi in honore cerneret, statuam numini condidit,ex quorundã vasorum auro,in quibus Ægyptij, cum interdum regum conuiuiis adhiberentur exonerare ventrem,atque euomere solebant, quod numen,cum postea ab Ægyptijs reuerenter coleretur , Amasis habita oratione, eis ostendit,statuam quã colerent , ex eo auro confectã esse, in quo cum vasorũ formã haberet , omnes ventrem leuauerunt: quod aurum,quoniam nunc in numinis formam mutatũ erat,adorare ipsi minimè aspernabantur,idem de se esse dicebat: Qui quanquam,cũ in priuatã fortuna esset,abiectus videretur,tamen cum postea ad regnum ascendisset , dignus erat cui honos atque reuerentia haberetur.

De eodem.

Non minus quoque sapiens fuit illius verbũ erga Polycratẽ Samium tyrannũ amicũ suum: nam cũ audiret omnia illi prosperè cedere,scripsit,Vt tentaret aliquo quoque incõmodo affici,quia fieri non poterat,vt fortuna præter naturæ suę cursum,constans maneret : cuius consiliũ cũ sequi Polycrates cõstituisset,in mare demisit magni precij annullũ, quem percharum habebat,quod eo incommodo secundæ fortunæ tenorem iuxta Amasis consilium, interrumpi posse putabat: sed cum eũ annulũ breui in pisce inuentũ esse à se Amasim monuisset,prudenter animaduertit Amasis, Polycratem ad grauiorẽ quam vnius amissi annuli casum , à fortuna reseruari.Itaque vt illius ruina minus doleret, ad eum misit, qui cõmuni amicitię renunciaret.Polycratis autem exitus,sapięn-

ter ab Amasi iudicatum fuisse ostendit: neque enim longè res abierunt, cum Persæ illatis armis, Polycratem regno deiectum, vita quoque priuarunt.

De Philippo Macedoniæ rege.

Simili verbo, non sine prudentiæ laude, Philippus Macedonum rex vsus est, cum eodem die nunciũ accepisset, quadrigas suas in Olympicis ludis, alias cursu vicisse: item Parmenionẽ ducẽ suũ hostes prælio fudisse: ac præterea natũ sibi filium esse Alexandrũ: Veritus enim, ne fortuna cum tot bona eodem tẽpore cumulasset, mutata grauioribus malis hanc fœlicitatem repẽsaret, dixisse fertur: O fortuna celeriter potius, aliquid paruæ molestię, ad pensanda hæc tanta bona, quam differendo, maiora mala, afferto.

De quodam Lacedæmonio.

In eandem sententiam fuit verbum quoque cuiusdam Spartani erga Diagoram Olympicis ludis: nam cum victores Diagoras, vidisset coronari filios, atque ex filia filióque nepotes, eáque re multum lætaretur, dixit: O Diagora, nũc pulchrum moriendi tempus esset. Magna enim prudentia ostendit, fieri non posse, vt tantus fœlicitatis cumulus, alicuius rei infœlicitate, ante mortem non compensetur, & tunc moriendum esse cum viuentem plus vita delectat.

De Themistocle Atheniensi.

Eorum dicta, de quibus scriptum est, plurimum prudentiæ credita sunt habuisse, sed non minus sapiens Themistoclis factum fuit, cum ingrauescente fama, de Persarum ad petendam Græciam apparatu, Athenis magistratuum petendorum tempus appeteret. Nam cum Epicides electus fuisset vir lingua solum promptus, propter quam rem viri, quibus aliquid existimationis inerat, magistratum abnuebant, ne ille eis collega daretur, Themistocles patriæ studiosus, atque in hoc, quemadmodum in reliquis prudens, Epicidem suadendo impulit, vt magistratui renunciaret, eo ipso tempore, tantum ei largitus, quantum eo anno, si magistratum obiuisset, consequi posse videbatur. Eo modo, in quo & prudentiæ & quietis plurima ratio habita est, hominem tantæ rei tractandæ, quanta impendebat, ineptum, non turbatis publicis ordinibus, ab administratione dimouit, viámque aliis ad magistratum, expeditioni magis idoneis patefecit.

De eodem.

Non minus quoque prudentem se eo tempore ostendit, cum ducta Græcorum classe ad Artemisium, vt cum Persis confligeret, quanquam & ipse dux Atheniensium, & nauiũ numerus, quas Athenienses in ea classe habebant maior esset: tamen cum accepisset, Eurybiadem Lacedæmoniarum triremium ducem, velle cum eo de præcedendi ratione cõtendere, sine vlla verborum controuersia, locum ei primum concessit: affirmans, eum primarium ducem habitum iri, qui aduersus Persas pugnando maiorẽ melioremque operã nauasset: neque enim ex publica vtilitate putauit, cũ esset confligendũ de eiusmodi re, quæ minima erat, contendere. Si quidem tunc nulla alia rẽ facilius, quàm hac contentione, hostis victor euadere potuisset. Itaque haud multo pòst deleta Persarum classe, partæ victoriæ laus, ac gloria penes solos Themistoclem atque Athenienses mansit.

De Alcibiade Atheniensi.

Alcibiades quoque prudẽter fecisse putatus est, cum cani mirè speciosio, quẽ paulo antè magno precio coëmerat, caudam penitus abscidit, ac passim ire permisit: nã cũ ex amicorum numero factũ quidã reprehendissent, dixissentque, illud perperã actũ esse: respondit, Voluisse se paruo illo errore, materiã sui criminãdi Atheniensibus dare: vt dum de eo loqueretur, de maioribus, quæ pertinerent ad ipsum, silerent. Perspicaci enim ingenio animaduertere visus est, difficulter fieri, vt qui virtute aut dignitate aliis superemineat, ita hominũ linguas cõpescat, quin aliqua in re male audiat. Et propterea enitendum esse dicebat: Vt populo, de leuioribus rebus loquendi materia daretur.

De eodem.

Sapiens illud eius verbum habitum fuit, cum missus in Siciliam cum exercitu, paulo pòst ad iudicium reuocatus esset: nam cum in iudicio apparere nollet, & nonnulli eum monerent, debere ipsum patriæ fidere: respondit, In his, quibus hominis vita contineatur, se ne matri quidem crediturum: ne fortasse cum suffragium suum datura esset, errore ducta, nigrum pro candido calculum porrigeret.

De Pyrrho Epirotarum rege.

Cum Pyrrhus Epirotarum rex vouisset, Palladi in Atheniensi arce rẽ sacrã facere: Athenienses liberè eum in vrbem

atque arcem receperunt: verum posteaquam vrbe egressus fuit, Pyrrhus dixit: mirum in modum gratam extitisse fidē, quam sibi Athenienses habuissent, cæterum si saperent, in posterum regi nemini portas aperturos esse. Eo enim verbo ostendit, non esse ex re liberæ ciuitatis, in cuiusquam principis manu libertatem suam credere. Cuius consilium non secuti Athenienses, cū postea Cassandrum quoq; in vrbem accepissent, magna atq; innumerabilia mala ex eo tulerunt, re ipsa experientes, à Pyrrho sapientissimè monitos fuisse.

De Cabria Athenensi.

Habitum quoque singularis prudentiæ Cabriæ verbum fuit: cum dixit, Magis timendū esse ceruorum exercitū, cui leo dux præsit, quàm leonum, qui ducem seruum habeant. Acutè enim declarauit, ducis vel vilitatem vel virtutem, totius exercitus vilitati vel virtuti præponendam esse.

De Pisistrato tyranno Athenensi.

Prudens Cabriæ verbum, cæterum sapientius etiam Pisistrati factum fuit, quo tempore Athenis tyrannidem exercebat: nam cum simultas ei, cum filiis orta esset, sciretque, ea re inimicos lætari, in magno ciuium cætu dixit: Se à filiis quædam exegisse, quæ bona esse arbitrabatur, & cum duros, vt patri obsequerētur inuenisset, se tandem, ne cum eis sine amore viueret, suam in filiorum voluntatem mutasse. Ex quo omnes nosse volebat, familiam suam concordem esse: sapienter enim præuidit, persæpè ex inimicorum vultu, veluti per speculum homines moneri posse, quid in rebus suis cogitare ac decernere debeant: semperque damnanda esse quæ inimicis placere videantur: & satius multò esse, suis obsequi, quàm ob suorum indignationem, id cum inimicis agere. Cum plerunque his, qui adultos habeant liberos, necesse sit, vt in alterutrum incidant.

De Theopompo Lacedæmoniorum rege.

Cum Theopompo Lacedæmoniorum regi dictum esset, eo tempore, bene Lacedæmoniis esse, quòd bene regere reges didicissent: prudentissimè is respondit, Id potius accidere, quod populi parere didicissent. Eo enim verbo ostendit, bonā popularium vrbium administrationem, non tàm principū regimine, quàm in populorū obedientia consistere: nam si populi in diuersum à principibus traherent, difficillimū arbitrabatur esse, vt principes bene regere possent.

De Dionysio Seniore tyranno Syracusano.

Dionysius Senior, Syracusanus tyrannus, cum filium reprehenderet, quòd Syracusani cuiusdã ciuis vxori vim intulisset, atque inter alia diceret: Si vnquam audiuisset, à se rem similem factam fuisse? filius ex tempore respondit: Id accidit quòd nunquam patrem regem habuisti: ad quem pater: Ne tu quidem fili, nisi hæc facere desiueris, filium vnquã habebis, qui regnum obtineat. Cuius verbum, res ipsa, verũ ostẽdit: nam cum Dionysio Seniori filius successisset, haud multò pòst ob prauam vitam Syracusis pulsus fuit.

De Agesilao Lacedæmoniorum rege.

Quàm prudens quoque, Agesilai Lacedæmonij regis verbum fuit? aiebat enim, Non minus laudatoris inspiciendos esse mores, quàm eius qui laudatur: nam eo verbo significare voluit, perrarò contingere, vt aliquis, quæ moribus suis contraria sint laudare velit, Forsitanque, etsi aliter videretur, persæpè ex laudatoris ingenio, posse eius quoque mores qui laudetur agnosci.

De eodem.

Cum à quodam ei semel diceretur: Agesilae, scito te eam mihi rem promisisse, ad regiam autem fidem pertinet non verba modo, verum capitis quoque nutus seruare: atque huiusmodi verbis Agesilaum vrgeret, vt promissa præstaret, quia res parum honesta videbatur, & propterea Agesilaus fidem in eo præstandam esse, non putabat: respondit, Scito tu quoque neminem à rege iniustam rem petere debere. Acuto enim responso ostendit, rem inhonestam, quæ importunitate promissa, aut concessa videatur, laudabilius reuocari: quàm vt constantiæ fama paretur, mala quæ promissa sint præstari. Sed iam ab huiusmodi exemplis, ad philosophos transeundum est.

De Aristippo philosopho.

Sapiens profectò Aristippi verbum fuit, cum naufragio facto, in littus apud Rhodum nudus eiectus, ob doctrinam inuenit, nõ modo qui necessaria ad victũ, verumetiam, qui vestes ipsi atque comitibus præberet. Cũ autẽ redeuntes domũ, quidã ex ipsis comitibus petiissent, si quid suis Aristippus mandare vellet: respondit, hoc tantũ se mandare, vt nomine suo cognatos monerent, vt filiis opes eas pararent, quas aduersa maris tempestas perdere non posset. Ostendit

enim quàm preciosa sit doctrina, in quam neque fortunæ, neque tempestati aduersæ sæuiendi potestas esset.

De Diogene Cynico Philosopho.

Salis atq; acrimoniæ plurimũ habuit Diogenis, aduersus musicos dictũ, Quos mirari se dicebat, quod cum tantum operæ conuenientiæ vocum impenderent, vt mores prauos, penitúsque à ratione discordes ad rectam viuendi normam redigerent, negligere penitus viderentur.

De Chilone philosopho.

Non prudens solum, verum diuinum quoque Chilonis putatum est verbum quo dixit: Nosse seipsum quéque debere, atque idcircò Apollini aureis literis sacratum fuit: nã qui se rectè nosset, animam atque corpus, vt æquum est diligeret, neque quod vni est impartiendum, alteri præberet. Quod cum plerique perperam faciant, id nullius alterius culpæ est ascribendum, nisi quod nos ipsos, id est humanã cõpactionem agnoscere nolumus.

De eodem.

Non minus etiam sapienter dixisse putatur, cum monuit, Hominũ bonitatem, ita auro probari, quemadmodũ aurũ eo lapide, per quẽ in bonitate discrimen inspicitur: ostendit enim, permultos qui aliis vitiis diu restiterint, opũ auiditate persæpè à virtute deduci: & qui aduersus opes cõstãs fuerit, eũ de cæteris vitiis facilius victoriam reportaturum.

De Solone philosopho.

Nónne etiam sapientissima lex habita est, quam Solon Atheniensibus præfixit: Vt diuisis per seditionem ciuibus, capitali pœna multaretur, qui alterã partiũ non sequeretur: profundis enim sapientiæ secretis, docuit id iustissimũ esse, quod plerunque iniustũ homines putant: videlicet alicuius in seditione fouere partes. Nam si boni simul sentirent, fore eam partem aiebat victricem, ad quam ipsi se contulissent sed si vel timore vel ignauia ad neutram partem accedentes, concertationis spectatores se præberent, perfacile putabat fore, vt durante seditione, tota ciuitas interiret.

De Platone philosopho.

Plato philosophus sapienter auditores monebat, vt iratos se vel ebrios, in speculo contemplarentur. Nam cum faciem suam furibundam, per omnia phrenetico similem viderent: persuadebat sibi, eo dedecore territos homines, in

posterum ab ira atque ebrietate sibi temperaturos.

De eodem.

Dicebat quoque omnes qui perditè amarent, in alieno viuere corpore, atque in suo mortuos esse.

De eodem.

Eò etiam differre doctum ab indocto dicebat, quò benevalentem ab ægro videmus: mentis enim sanitatem, ac lumen à doctrina persæpè: ab ignorantia autem, ægritudinē, manifestis rationibus proficisci.

De Cynea Philosopho.

Cum Cyneas philosophus, Pyrrhum Epirotarum regem, Italico bello imminere cerneret, eique vehementer inhærere, cum vt prudens periculis, eam rem plenam putaret, fretus ingenij dexteritate, posse Pyrrhum de sententia deduci, oblata occasione solum alloquendi, dixit. Nosti Pyrrhe, Romanos imperio præpotentes, animo corporéque pollere multásque feras gentes domuisse: si dij nobis tam fauentes essent, vt victoria potiremur, quid tibi vltra agendum putares? respōdente Pyrrho, Quod habita de Romanis victoria, totius Italiæ imperium tractura secum esset: atque ab Italia se postea in Siciliam traiecturum: Cyneas, His deuictis, ait, quid vltra agetur? Aphricam traiiciemus, inquit Pyrrhus, quò profectus olim Agathocles, penè in fugitiui formā, paruo exercitu magna gessit, atque ab Aphrica, quātum ego coniicio, non habebimus qui nobis resistere valeat: cui Cyneas; His demum partis, quibus rebus tempora nostra transigemus? tum Pyrrhus, Læti vnà inter festos dies ludosque agemus. Cyneas autem, Quis prohibet sine tantis laboribus ac periculis, quin vel hac hora, cum tu satis magnus atque opulentus rex sis, læti simul viuamus? Argutè enim sapienterq; hominum inexplebilem cupiditatem ostendit, quæ incognita, eos ad infinita pericula deducit: huic si Pyrrhus obtemperasset, neque in Italia vulnus accepisset, neque Argis postea oppressus vitam amisisset. Si alij quoque quos orbis terrarum habet principes, in se ipsis, ista quæ Cyneas sapienter Pyrrhum monebat, metiri vellēt, ambitiosas curas magis frenarent, atque sibi terrarúmque orbi, ad quietioris vitæ cursum, rectius consulerent: nunc prauos maiora habēdi impulsus sequētes, nō modo id assequuntur, vt anxij semper viuant, verūetiā vt in grauissimas

calamitates, atq́ue in ipſam mortem, ſine remedij vllius ſpe, cum populorum perturbatione incurrant.

De Athenodoro Philoſopho.

Athenodorus Philoſophus, vir doctiſſimus, in poſtremo congreſſu, cum ab Auguſto abeundi veniam peteret, monuit eum, Vt quoties in iram incideret, ne quid prius vel ageret, vel diceret, quam alphabetum ſecum recitaſſet: ea enim paruula mora, iræ impetũ deferuere aiebat, fieríque, vt quicquid poſtea vel loqui vel agere vellet, tranquilliori mente efficeret, vnde minus poſtea doleret.

De eodem.

Idem quoque, multum eos damnari debere aiebat, q̃ui longis orationibus Deum fatigarent, eáq; peterent, quæ peti ab eis homines ſcire nollent: rogandũq́ue, ſolũ de eis Deum eſſe, quæ minimè moleſtè homines ferant, etiã ſi ab omnib⁹ intelligantur. Addebat etiam, ita cum hominibus homines viuere debere non ſecus, ac ſi Deus eorum ſemper actiones intueretur: hoc enim modo illos carpebat, qui iniuſta à Deo petentes, ipſi ſibi ne exaudirētur, impedimento eſſent.

De Diagora Philoſopho.

Non ſolum prudens, verùm argutum quoque Diagoræ philoſophi verbum fuit, in eum, qui Deum ex eo arguebat eſſe, quod miranda quæ fecerant, in ipſorum templis picta inſpicerentur. An neſcis, inquit, pictos eos non eſſe, qui quamuis à Diis opem petiiſſent, tamen perierunt? carpſit enim eorum leues animos qui facile omnia credentes, perſæpe in magnos incidunt errores.

De quadam Anu.

Inter ſapienter à philoſophis dicta, haud erubeſcemus anum etiã enumerare: ſal enim, quo eius verbũ conditũ fuit, hoc loco minimè indignũ facit. Thales philoſophus ſiderũ, atque cœleſtium rerũ valde ſtudioſus & indagator, cum cœlum aſtráq; iter faciens intueretur, & aduerſo fato, in foſſam præceps ruiſſet, dum eum anus inde educeret, audiuit argutè ſibi ab ea dici: En, quomodo te in cœlo quæ ſunt ſpectare poſſe credis, ſi quæ inter pedes poſita habeas, non diſcernis? mordaci enim verbo, homini philoſopho nimiã eorum curã, quæ perfectè ſciri non poſſent, exprobrauit.

De Seniore Catone.

Sapiens quoque M. Catonis ſenioris ſententia fuit, cum

ſemper ſe harum rerum pœnituiſſe dixit, videlicet: Si mulieri arcana ſua detexiſſet. Aut ſi mari profectus eſſet, quò terreſtri itinere eundi facultatem habebat. Item ſi per negligentiam, diem fruſtra elabi permiſiſſet.

De eodem.

Affirmabat idem inſanos prudentibus longè vtiliores eſſe, quàm inſanis ſapientes: quippè qui ſapientes, cum ſtultorum errata inſpicerent, ob id in melius vitam mutare ſolerent. At amentes cum diſcendi capaces non ſint, ex ſapiẽtium benefactis, fructum percipere nullum poſſunt.

De eodem.

Et ſapiens & aſtutũ fuit eius reſponſum in Hiſpania cum bellum aduerſus Barbaros gereret: nã cum ducenta talenta pactus, Celtiberorum (qui nunc Nauarrenſes & Aragonij dicuntur) auxilia non conduxiſſet, & ob eam rem, quidam ipſum reprehenderet: reſpondit. Si vicerimus, hoſtili pecunia hanc ſummã perſoluemus, quod ſi victi fuerimus, non habebunt Celtiberi, à quibus hanc pecuniam petant.

De Auguſto.

Auguſtus in omni verbo ſuo prudentiſſimus: Eos qui leuem ob cauſam periculis ſe exponerent, ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcantibus, qui plus dãni amiſſo ſemel hamo acciperent, quam multarũ captiuarum lucro poſſet reparari.

De eodem.

Similiter is quoq; dicebat. Illud ſemper cito factum poſſe dici, quod cum factum eſſet, bene haberet: tarditatem enim quæ tuta eſſet, celeritati anteponebat, cui periculum eſſet coniunctum.

De Homulio ſenatore Romano.

Homulius ſenator prudentiſſimè Traiano dixit: Cum maiori vtilitatis ratione, malum principẽ optari poſſe, qui permultos bonos haberet amicos, quàm bonũ, qui malorũ multorum amicitiis vteretur: ſiquidẽ facilius foret à multis bonis vnum malum, ad bonitatem deduci, quàm ab vno bono, malos multos à malicia auerti.

De Hormiſda Perſa.

Sapiens etiam fuit Hormiſdæ Perſæ reſponſum, cum oſtendenti Conſtantino imperatori, vrbis Romæ magnitudinem atque hominum ædificiorũmque magnificẽtiam, petentique, Quid de ea ſentiret? reſpondit, Ex tanta re,

quanta ei ostendebatur, nihil eum delectasse magis, neque esse, ex quo maiorem fructum consequi posset, quã quod ex iis, quæ videret, verum esse comprehendit: in vrbe quoque Roma, quanquam amplitudine opibúsque alias excederet vrbes, tamen sicut in cæteris orbis terrarum locis homines mori: breui enim ac sapienti responso, rerum humanarum vanitatem taxauit.

De Misoniano Hebræo.

Inter multa priscorum sapienter dicta factáque, Hebræi quoque equitis, quem Misonianũ Eusebius appellat, & factum & dictum addemus. Nam cum moratã equitum turmam inspiceret, in qua ipse cũ Roman. militibus erat, & moræ causam intelligeret esse, quod augur prius inspicere vellet, quid augurij capiendũ esset ab aue, quam forte in via offenderēt. Misonianus aliud à se agi fingens, arcum tetendit, primáque sagitta confossam auem in terrã deiecit, atque ridens ad comites cõuersus dixit: Parum consilij atque opis ab irrationalibus animatis posse quenquã sperare, pósteaquam pateat ea nescire, quæ ad se ipsa pertineant: & re & verbo, auguria vana esse, stultéq; ei credi, ostendens.

RECENTIORA.

De Edilberto Cantuariensi rege in Britannia.

Prudentissimum valdéque consideratum fuit, Edilberti Cantuariensis regis verbum: nam cum adhuc gentilia numina coleret, audito sacro Augustini hominis Christiani præconio, quem ad eum Gregorius Pontifex miserat, dixit, Et si agendæ ei gratiæ essent quod à tam longinqua regione venisset, vt Britannorum bono consuleret, eósque illa doceret, quæ profutura eis arbitrabatur: eum tamē religionis cultum, quem Britanni à maioribus acceptum, vsque ad id tempus seruassent, temerè relinqui non debere, nisi antè, quæ proponebantur diligentius essent inspecta, id quod postea cum egisset, temporis interiectu ad Christianam fidem transiuit. Neque enim sine ratione egit, vt super tanta mutatione, inconsiderati nihil fieret, atque illius fidei cultoribus, ad quam inuitabatur, non humanus modo, sed prudens quoque, antè agnosceretur. Quæ res si à Mahumetanis quoque acta fuisset, in eum errorem non incidissent, in quē stultè temeréque Mahumeti credendo venerunt, & tunc in

eos,qui de Christiana religione,apud ipsos verba facere volunt,tam immanes atque impatientes se non præberent.

De Mattheo Vicecomite.

Posteaquam anno salutis ducentesimo septuagesimo septimo supra mille, Otho Viccecomes Mediolanensis archiepiscopus, die sub virginis Agnetis nomine celebri, Turrigeros fudit, in quo prælio, de Turrigeris capti fuere viri insignes, Musca Lombardo atque Cauerna, vsque ad annum 302. res Mediolanensis penes Vicecomites mansit. Tunc postea Martinus Turriger Philipponi Langusci, qui Papiæ rerum potiebatur, item Antonij Fisiragi, penes quem Laudense erat imperium,ac præterea Alberti Scotij, in cuius arbitrio res Placentina erat, armis adiutus, Mattheum Mediolanensi vrbe expulit: qui iam senio confectus, cum se Veronem recepisset, illic Canis Scaligeri ope sustentabatur. Inde autem cum posteà ad Benacum lacũ se cõtulisset, missus ad eum Martini Turrigeri nomine quidã,penè per ludibrium petiit, quid ageret? & quando reuersurum se in patriam speraret? Ei Mattheus (ò sapiens verbum, & quod minimè negligi debeat) Piscor, inquit,& solus,ne quis piscationem meam impediat, piscor: ea autem via, in patriam regredi cogito,quà inde profectus sum, quãdo aduersariorũ meorum crimina, peccatis meis præponderabunt: reuersus est autem postea Henrici septimi in Italiam aduentu, pulsis enim ob nimiam insolentiam Turrigeris, Mattheus in patriam fuit restitutus, & rerum moderamen recepit. Solus autem in Benaco piscationi operam dare se fingebat, vt occultius quæ de reditu suo agitabat, moliri posset.

De Saladino Aegyptio.

Saladinus Asiæ, Syriæ atque Ægypti rex, non minus sapere se in morte declarauit, quàm antè rebus gerendis viuens fecisset. Iussit enim, vt interior lineus amictus quo indui solebat, hastæ prælongæ impositus, per castra portaretur, Et is qui eum ferebat magna voce omnibus diceret: Saladinum Asiæ domitorem ex tantis opibus quantas pepererat, vnum hunc lineum amictum secum in morte deferre. Sapienter enim & si serò humanæ miseriæ commonitus,eo modo alios quoque monere volebat.

De Hieronymo Stridonensi.

Inter recentiora dicta,quibus sapientia inest, duo Hieronymi

nymi Stridonensis ponemus, viri prudentis quidē, sed quod pluris etiam fieri debeat, qui ingenti doctrinę, parem morū sanctitatem addidit. Is enim & dicere & scribere solebat, Auaro æque illa quæ habeat, quàm illa quæ non haberet, deesse: item facilè ab eo omnia contemni, qui assiduè moriturum se cogitauerit: verbo sapienti ostensa auaritiæ miseria, atque humanæ vitæ fragilitate.

De Didaco Hispano episcopo Oxonensi.

Non minore quoque prudentia, Didacus Hispanus Oxonensis episcopus, duodecim abbatibus Cistertiensis ordinis, quos ecclesia Romana, vt ad Albigesios in fide erudiendos se conferrent, elegerat, suasit. Si in demandata cura proficere atque libenter à populis audiri cuperent, mollia indumenta, præterea argentum delitiásque omnes abiicerent, atque Apostolos imitati, pedibus iter facerent, vt disciplinæ, quàm aliis prædicarent, congruere ipsorum vita inspiceretur, idq; ipse primus egit fructúmq; ingentem ex negocio demandato peperit: quod si plerique nostris temporibus ecclesiastici præsules seruarent, non tanto risu, sacerdotum monita exciperentur, cum vitam eos à verbis diuersissimam agere perspiciant.

De Pio II. Pont.

Pius secundus Pontifex, in omni re verbóq; suo prudentissimus, dicere solebat Vxores sacerdotibus, maiori ratione posse restitui, quàm ademptæ fuerunt. Nam vir sapientissimus optimè intelligebat, sublatis vxoribus, minimè actū esse, vt non sacerdotum permulti in ea inciderent mala, propter quæ vxores fuerant ademptæ, sed longè quoque ab eis quotidie deterius agi. Quod si vxorum vsus eis restitueretur, fortasse ipsorum criminum, in quæ nunc dilabuntur, pars aliqua desineret.

DE ASTVTE DICTIS ATQVE factis. CAPVT III.

HAud longè à sapientia abest astus atque sagacitas, & ob eam causam rectè post sapiētiam à nobis collocabitur. In quo tamen illud homines latere nolumus, quod per hāc obliquè vel cōmodum, vel laus paratur: & propterea sapientiæ, cui obliqui nihil inest, conferri non posse. Cui

etiam illud additur, quod in sapiente semper sagacitas est, sed non omnis sagax & astutus, idcirco sapiens habetur.

De Papyrio Prætextato.

A faceta igitur astutia, eius rei exempla incipiemus. Mos erat in vrbe Roma, priscis Senatoribus, vt parentes, secum filios in senatum deducerent: vt adhuc pueri, rebus agendis assuescerent: quos omnes cum abire vellent, iureiurando adigebant, ne quid quod illic esset actum reuelarent. Papyrius cum adhuc tener esset mater ipsum rogauit, quid eo die in Senatu actum esset, cui cum filius, non posse id dicere, respondisset, matri desiderium intelligendi auxit: itaque cum blandita nihil proficeret, minas quoque addidit. Filius astutus, vt se hac matris importunæ molestia explicaret, mira atque insueta arte vsus est. Matri posteaquam adeò instaret dixit: Actum in Senatu quid Reipublicæ magis conducere posset, aut fœminis permitti, vt duos acciperent viros, aut, vt viri, binas ducerent vxores? Mater filij verbis verum inesse arbitrata, rem aliis matronis cõmunicat, quæ facto ad Curiam concursu, cum senatu grauiter questæ, huius rei factam esse mentionem indoluerunt. Miratus Senatus, posteaquã vnde res profecta esset intellexit, cum risu mulieres hortatus, vt bono essent animo à se dimisit, laudatáque adolescentis Papyrij astutia, virtutis munus, quanquàm ante legitimum tempus, Prætextæ honorem concessit, Vnde Prætextati cognomentum sibi peperit.

De Cleomene Lacedæmoniorum rege.

Cleomenes Lacedæmoniorum rex, cum septem dierum cum Argiuis inducias fecisset, tertia nocte, cum Argiui securi agerent, nihil per id tempus verentes, Cleomenes incautos adortus, magnũ eorum numerũ cęcidit, atque cepit. Cum autẽ perfidiæ Argiui eum arguerent, Septem dierũ se inducias, dixit, pepigisse, cæterũ de noctibus nullã prorsus fecisse mentionem. Hoc enim responso, perfidiam suam ex parte velare voluit, quam tamen totã tegere non potuit.

De Amasi Persa.

Amasis à Persis aduersus Barceos missus, ij enim sunt, qui postea sub Ptolomaidis nomine, vrbem incoluerunt, cum vi potiri vrbe non posset, pacem cum Barceis iniuit. Cæterum nocte ea, quæ pacem antecessit, ingentẽ fossam effodit, totámque postea subiectis lignis, vt æqua cum alia humo

esset, constrauit: eo in loco fœdus initum, cum Barceis iuramento confirmauit, cuius vnum erat caput, nunquàm violaturum ipsum eam pacem, dum terra quam calcabant formam quam habebat seruaret: eo verbo, Barceos fefellit, arbitrantes intelligi, dum orbis terrarum duraret: itaque proxima nocte fossam aperuit, atque ita Sacramento solutum, se arbitratus, Barceos nullam vim, facta iam pace, verentes inuasit, atque ditioni suæ subegit.

De Moyse Aegyptiorum duce.

Pari astu Moyses quoque in iuramenti sui interpretatione, vsus est diuino responso, à Pharaone, aduersus Æthiopes creatus Ægyptij exercitus dux, eos in quos agebat, magno astu repulit, atque vrbem Sabam, quam postea Cambyses à sorore Meroen appellauit, obsidere cœpit. Cum autem oppugnationi difficultas ingẽs inesset, Tharbis Æthiopis regis filia, veluti alia Nysi Scylla, à muris Moysem, adhuc in iuuentæ flore pubescentem conspicata, adeò eius amore incaluit, vt per secretos nuncios polliceretur, Se vrbem datûram, si se vxorem duxisset, neque vltra Æthiopem aliquem occideret. Assensus Moyses, atque vrbem ingressus, in Æthiopes magna peracta cæde Tharbim postea in matrimonium duxit, neque post despõsationem factam, vltra quenquam occidit: tempus quo cædes præfiniebatur, arbitratu suo interpretatus.

De Themistocle Atheniensi.

Et laude digna, & mira fuerũt omnia Themistoclis opera, sed omnia, meo quidem iudicio, ingenij magnitudine superauit vna re, quæ à nobis nunc describetur. Diruti erãt Athenarum muri, nec vt instaurarẽtur ferre Lacedæmonij volebant: Athenienses Themistoclis consilio, sub alio rei prætextu, cum necessariã ad ædificandum materiam parassent, adhibita summa celeritate, instaurare muros cœperũt: eam rem Lacedæmoniis per oratores incusantibus, Themistocles ad eos profectus, orator variis excusationibus tegere opus cœpit: cum autem postea vidisset, non posse vltrà Lacedæmonios sustineri, iamq; aliquantulum muros creuisse putaret, in Lacedæmoniorum Senatum se contulit, atque apposita ratione, rogauit Lacedæmonios, ne maledicendo assuetis ea credere vellent, quæ Atheniensibus dãnosa forent, vt autẽ de his, quæ curæ sibi esse ostendebãt, certiores

fieri possent, suadere se aiebat, vt quatuor ex principibus senatus sui, Athenas mitterent, qui inspectis rebus Lacedæmoniis vera referrent: se autem interim Spartæ obsidē mansurum, vt si inuentum esset Athenienses, vrbis muros condere: ceu in mendacem animaduertere possent. Cum Lacedæmonij quæ à Themistocle proponebantur, & æqua & tuta putarent, iuxta eius verbum, Athenas legatos miserũt: is statim Athenas scripsit, ne Lacedæmonios oratores antè dimitterent, quàm ipse à Lacedæmoniis liberatus esset, atq; interim opus accelerarent. Cum autem postea captos Athenis oratores Lacedæmonios accepisset, in senatum Lacedæmonium profectus, de legatis atque muris Athenarum res vt erant, ingenti animo liberè ostendit, atque ita egit, vt tādem res cum Atheniensibus æquioribus conditionibus Lacedæmonij componerent, atque ipse Athenas, ad Lacedæmonios legatos liberandos remitteretur. Ipsius igitur industria Athenæ instauratis muris, munitæ fuerunt.

De Alcibiade Atheniensi.

In Atheniensiũ administrāda Republica, inter Thucydidem atque Alcibiadē graues erant contētiones, ob eam causam, cum per id tempus Thucydides Atheniensiũ nomine, cum Lacedæmoniis pacem iunxisset atque egisset, vt ab eis Athenas legati mitterentur, ad ea confirmanda, quæ ipsi cũ eis conuenta erant, Lacedæmonios oratores antè in Senatũ deduxit, vbi sine controuersia, facilè de omnibus conueniebat. Cũ igitur Alcibiades vereretur, ne Thucydidis opera ea res transigeretur, noctu ad Lacedæmonios legatos clàm se contulit, & cũ se Lacedæmoniis amicum fingeret, antè quæ legati egerant, laudauit, Deinde Atheniensē populũ superbo esse ingenio monuit, dicens, Si tam humanè vt in Senatu fecerant, apud eum in concione loquerentur, qui ita putarent se rei suæ melius consulturos, in eo vehementer ipsos opinione deceptum iri: quod Atheniensis populus, sermonis submissionem, ceu indicium nimium optatæ pacis accepturus esset, & ob eam rem nouas conditiones paci illaturus, Se autem quia omnes Lacedæmoniorum amicum putarent, euitandæ suspicionis gratia, palàm ipsis oratoribus aduersaturum, cęterum vbi tutò posset, eorum rebus ex fide facturum. Lacedæmonij oratores dicentis verbo fidem inesse arbitrati, se consilium secuturos responderunt. Alci-

biades autem relictis oratoribus, permultos ex plebe subornauit, quibus persuasit, id à Senatu agi, vt Atheniensis populus falleretur: quia minimè verum erat, ea Lacedæmonios, quæ senatus dicebat, esse facturos, id quod clarè populo legati erant ostensuri, quia Athenienses nimium cupidos pacis essè animaduerterent. Mane igitur legati Lacedæmonij, coram populo Atheniensi, longè diuersa ab iis, quæ in Senatu dixerant, non sine magna Thucydidis admiratione locuti sunt, quibus Alcibiades, cum in eum modum, quẽ dixerat, respondisset, atque oratoribus res ex sententia succedere videretur, adeò mordacibus vtrinque verbis progressum est, vt in eo consilio, Athenienses bello persequendos Lacedæmonios esse decernerent, atque Alcibiadem bello præficerent, qui non minore ingenij dexteritate, quã Themistocles apud Xerxem egit, vt hostium legati contraria rei suæ loquerentur, ad vincendos hostes, hostibus ipsis vsus. Sed non minor Niciæ, de quo nunc loquemur astus fuit.

De Nicia Engionensi.

Nicias Engionensis ciuis (est autem Engion vrbs in Sicilia, quam postea Maceram nuncupauerunt) cum de Siciliæ imperio Romani atque Carthaginenses bello inter se decertarent, multum Engionenses ciues hortatus erat, vt Romanorum partes sequerentur. Cum autem sciret, aduersarios ob eam rem decreuisse, in primo consilio ipsum interimere, atque frustra profugere ab vrbe tentasset, nouo astu, ad salutem, viam si posset aperire constituit. Maceranarum dearum numina, quæ illic sanctè colebantur, quibus potuit verbis impiè cœpit contemnere, & cum non multò post in consilio esset, vbi verba facere cœperat, in terram veluti mente captus corruit, Exclamánsque in se iratas Maceranas Deas flagellis sæuire, dilacerare à tergo suo vestem cœpit: cum ob eam rem nemo attingere hominem auderet vlulãs, ceu furiis agitatus erexit sese, & ad portã vrbis currẽs, nemine obstare auso egressus est, vxor liberíque quemadmodum ab eo edocti fuerant, rerum desperatione agi se fingentes, omnia planctu replebant, atque extra vrbem Niciã in perquirentium morem secuti sunt. Per hunc vafrũ modum Nicias, cum alia ratio, vim aduersariorum effugiendi non esset, se seruauit, atque ad Marcellum Consulem Romanum profectus est.

De Dauide Hebræo.

Eodem astu Dauid vsus est, cum iratum Iudæorum regẽ Saulum fugeret Profectus enim in Palæstinam, vt illic tutò esset cum animaduerteret cognitũ se à Palæstinis esse, omnésque loqui ipsum eum esse, qui olim tot Palæstinorum millia occiderat: ne ob eam rem interficeretur, aut Saulo hosti dederetur, ab ore euomere spumam cœpit, atque toruè versis in contrarium oculis, non insanum modo, verùm furiis etiam agitatum se ostendit: qui cum nihilominus à Palæstinis captus, ad Achim ipsorum regẽm esset deductus, Achis vt ita furentẽ vidit, adduci vt Dauidem esse crederet, non potuit: verùm potius ministros suos acerbè increpuit, quod tanta insania captum hominem, ad se deduxissent, statímque vt inde pelleretur iussit.

De Annibale Carthaginensi.

Qua in re Annibal quoq; non semper astutissimus fuit? Is cum vereretur, ne Syriæ rex Antiochus, eum Romanis captiuum traderet, posteaquàm superatus fuit, in Bithiniã, ad Prusiam regem proficisci constituit, antè autem, in insulam Cretam traiecit. Illic cum magnam vim auri secum haberet, sciretque Cretenses auaritia laborare, eos decreuit rete suo, id est artibus suis capere. Permultas igitur vrnas plumbo repleuit, aurum inesse fingens, atque Cretensibus asseruandas in Dianæ templo tradidit, multásque æneas statuas, quas in ædibus ceu neglectas inordinatim habebat, clàm auro repleuit: per eum enim modum, ablato inde in statuis auro, plumbum auaris Cretensibus reliquit.

De Pacuuio Calanio.

Nónne etiam astutiæ plenum Pacuuij Calanij consilium fuit? cum accepta à Romanis clade ad Trasimenum senatus Campani periculum, quod ei à plebe imminebat, ita discussit, vt & Senatum incolumem seruaret, & plebis gratiam retineret? Ita enim plebi de perdẽdo Senatu, morem se gerere velle ostendit, vt tamen antè de alio sufficiendo Senatu pacisceretur. Cum autem senatorum damnatione incœpta, ipsius plebis iudicio non inueniretur qui honestè in Senatu legi posset, deteriorumque electionis puderet, atque res eò vergeret, vt nihilominus omnes in damnatorum locum sufficisse cuperent, quia alia ratio tollendæ contentionis, meliorumq; habendorum non erat, de Senatus mutatione

integra res relicta est: quæ res in posterum plebem Senatúmque, vt melius conuenirent, magna Pacuuij apud vtrũque ordinem gratia effecit.

De Eumene Cardiano.

Nouo etiam sagacique consilio, Eumenes Cardianus, hostis sui consilium discussit: nam cum Antigoni opera, qui aduersus Eumenem arma mouerat, in Eumenis ipsius exercitu sparsæ essent literæ, quibus ingens pecunia his proponebatur, qui Eumenem occidissent: Eumenes exercitum ad concionem vocauit, egítque gratias, Quod nemo inuentus esset, qui fidei pecuniam anteferre vellet, subiunxitque, Latere eos nolle, quod ipse eas finxerat literas, vt fidem militum suorũ experiretur. Hoc enim sagaci consilio prouidit, ne in posterum milites, aut nunciis, aut literis hostium crederent, veriti semper, ne rex Eumenes, experiundæ fidei gratia ea fieri iussisset.

De Apuleio & Aruntio proscriptis.

Pulchrum Apuleij, atque Aruntij proscriptorum, vt imminentem mortem declinarent, cõmentum fuit: nam cum ipsi Tribunorum militarium habitum sumpsissent, seruos suos, ceu milites armarunt, vrbemque egressi, tanquam ipsi proscriptos insequerentur: quà iter facerent, liberatis captiuis, in quos inciderant, satis magna manu coacta, in Siciliam vnà traiecerunt. Sed iam ab astutè ad tuendam salutem suã factis, ad ea transeamus, quibus vafrè agendo, quidam aliorum salutem petiuerunt.

De Mnestheo Aureliani imperator. liberto.

Erat Aurelianus imperator, quemadmodum cæteris in rebus, virtute admodum præstans, ita humani sanguinis, plusquàm bono principi æquum esset, auidior. Is cùm ad Persicam expeditionem, cum exercitu iter iam facere cœpisset, & propter quædam, haud magna admodum errata, Mnestheo liberto, quem à manu habebat, non sine interminatione succensuisse videretur. Libertus qui optimè principis ingenium calleret, sciretque, leuiter eum nec cõminari, nec parcere solere, malo esse loco salutem suam putauit, itaque eo se timore liberare decreuit. Literas igitur, tanquam Aureliani manu scriptas confinxit, atq; in eis quorundã nomina notauit, quos aut parũ gratos principi, aut eis non multo ante ipsum esse interminatum norat, inter ea nomina suum

quoque scripsit. Cum autem non sine timoris significatione, adactis antè iuramento, rem in occulto seruaturos, has literas eorum quibusdā, qui inscripti erant, ostendisset, á se casu inuentas dixit, cū principi excidissent, qui eas Tribunis daturus erat, vt nominati in eis interimerentur. Illi præ timore in desperationem coniecti, cum verà quæ á Mnesteo dicebantur esse putarent, tanquàm nulla salutis spes superesset, intentatum nihil omittere decreuerunt, vt Aureliani mortem suæ anteuerterent. Itaque eum postero die occiderunt, quo facto, sagax Mnesteus, comites adinuenit, per quos magno illorum periculo á morte reciperetur: neque enim illi, nisi de salute sua actum putassent, in Aurelianum manus extendissent.

De Mithridate Ponti rege.

Mithridates Ponticus rex, aduersus Ariaratem nepotem, Cappadociæ regem bellum susceperat. Sed cum Ariaratis vires, opinione maiores offendisset, astu peragere decreuit, quod armis assequi se posse diffidebat: itaq; vt in colloquiū venire vellet, ab Ariarate petiit, missis vtrinque, qui explorarent, ne occultè in colloquiū arma ferrent, cum is qui Mithridatis corpus prætendebat, manū sub veste ad baltheum poneret, Mithridates subridēs dixit: Caue, ne si inferiorem partem manu petieris, alium quàm quem quæris pugionem inuenias. Is virilia dici arbitratus, quærere vltra abstinuit: remansit igitur in ea parte, penes Mithridatem paruus pugio, quo nepotem dum alloqueretur interemit; qui plus eius verbi ambiguitate, vt ferrum atque insidias occultaret, quàm omni alio astu profecit. Cæterum omissa hac re, quæ parum gratiæ secum fert, iam de astutis iudiciis dicamus.

De Claudio imperatore.

Cum præsente Claudio imperatore, controuersia esset de muliere, quæ filium abnegabat suum esse, quod is longo tempore abfuerat, & propterea incognitum cum sibi esse mater dicebat. Probationibus vtrinque factis, cum res non liqueret, Claudius noua industria verum adinuenit: decreuit enim, vt mulier quandoquidem filium negabat, virum eum acciperet: itaque quæ immobilis in cæteris probationibus manserat, cum abhorreret filio cōmisceri, tandem contentione deposita, verum detexit.

De Salomone Iudæorum rege.

Subtili quoque atque acri iudicio, antè Iudæorum rex Salomon, in duarum meretricum contentione, de filio qui superuiuebat, altero à dormiente oppresso verum eruit: quomodo enim melius veram matrem agnoscere potuit, quàm cum gladio petito, imperauit in re dubia, vbi signa, vbi probationes non erant, vt diuisus viuens filius, inter eas distribueretur? quippè ea potuit mater esse, cuius viscera, in filij periculo magis commota fuerunt.

De Euno Syro.

Haud prætereunda etiã Euni Syri astutia fuit, qui in Sicilia, cũ sibi manes infestos ostenderet, ac Deæ Syriæ ceremonias, ac sacra populis concionabundus prædicaret, in ore inclusam nucẽ, cũ sulphure atque igne gestabat. Per hunc modum cũ loquens persæpe flammas verbis mixtas effunderet, in eam existimationẽ apud seruos, atque infimã plebẽ venit, vt ex ea duo hominũ millia cogeret. Hac postea manu, cum carceres effregisset, numerũ vsque ad sexaginta milia auxit, comparatóque iusto exercitu, Manlium ac Lentulum, Pisonémque Romanos prætores qui arma contrà mouerant, deuicit: & quãquàm postea à Perpenna ipse superatus fuit, industria tamen maiora quã viribus ingentibus gessit.

De Barchochaba Iudæo.

Barchochaba Iudæus, pari astu, quo Eunus, præsertim euomendi ab ore flammas, cum præterea stellam se à Deo missam nuncuparet, leuiter Hebræos ad tumultuandũ exciuit, fretos, per eum, se Romani Imperij iugum excussuros. Itaque ab Adriano Cæsare domiti, seditioso propheta occiso, diuersa omnia ab iis quæ sperabant, retulerunt: hos exitus', sæpè falsa hæc commenta, ac temerè concitati tumultus nanciscuntur.

De Qu. Sertorio.

Quintus Sertorius, cum se in Hispania contra Syllanas partes tueretur, vt Barbaris populis magnam de rebus suis opinionem faceret, Ceruam candidam ita edocuit, vt si quãdo magna nunciorum celeritate aliquid fœliciter gestum accepisset, dimissa cerua, ad sedentem pro tribunali Sertoriũ accurreret, atque eius gremio caput apponeret. Itaque cum ipse postea quid accepisset, populis proferret: opinionem, tãquàm diuinitus id cerua attulisset, magna sui existima-

tione apud eos faciebat.

RECENTIORA.

De Mahumete falso propheta.

Mahumetes falsus propheta, & sceleratæ legis lator, præter plurima alia, quæ magno astu confinxit, vt diuinitatis opinionē apud Barbaras nationes captaret, hoc quoque egit, columbā enim ita commodè assueuerat, vt ipso apud rudes populos conciones habente, in eius humerū volaret, rostróque aurem peteret, vbi eam pascere consueuerat. Per hoc egit vt cum prædicaret, populi crederent, ipso ita affirmante, in columbæ forma spiritum sanctum cælitus descendere, vt eum quæ dicenda populis essent moneret.

De Eusebio Vercellensi Episcopo.

Quantum Mahumeti astus atque versutia damnari debet, tantò magis laudibus est efferendum, subtile Eusebij inuentum. Is Vercellensis erat episcopus, qui cum in catholica ecclesia, & doctrina, & moribus in magna existimatione haberetur, á Constantino Imperatore Arriano, Mediolanū ad consilium vocatus fuit: cū autem accepisset, arte multos catholicos Episcopos compulsos esse, vt damnationi Athanasij, atque Nicęni consilij derogationi nomina sua subscriberent, atque in eorū esse numero Dionysium Mediolanensem episcopū, vt perspexit quam grauiter per eam scripturam, vera Christi fides læderetur, quæ & si, ab iis qui subscripserāt reuocari poterat, tamen ostensa dubiam factura erat catholicā fidem: nouo astu euertere etiam eam cogitauit. Itaque requisitus vt nomen suum inscribere vellet, se minimè reluctari velle ostendit. Postquàm igitur, coràm allata fuit scriptura, non secus, ac si de ea nihil antè accepisset, vt in principio Dionysij nomen inscriptum vidit, se vehementer cōmotū ostendit, quod primariū locū iuniori tradidissent: itaque dixit, Vos Arriani affirmatis filio patrem maiorem esse, & Dionysium qui ætate atque doctrina filius mihi esse dici debet, dum mihi præposuistis ipsum, qui minor est maiorem me fecistis. Idcircò peto, vt noua scriptura conficiatur, & in ea seruato gradu, omnes suum inscribant nomen, quod si à vobis fiet, ego vobis morem gerere non recusabo: vt tandem quæ inter vos esse videntur contentiones finiantur. Arriani vera hominem locutum arbitrati, superbiáque impul-

ſum requirere, vt in ſcriptura Antiſtitum ætatis atque dignitatis gradus ſeruarentur, exuſta prima ſcriptura, cui iam plerique ſe ſubſcripſerant nouam confecerunt: quę cum ad Euſebium perlata eſſet, vt nomen ſuum apponeret. Reſpondit rem magni eſſe momenti, exigeréque eius magnitudinem, vt ante diligenter ſuper ea diſputaretur.

De Ioanne ſeptimo qui fœmina inuentus eſt Pontifex.

Ioannis ſeptimi Pontificis Maximi aſtus, omnia in fallendo ingenia, quæ vnquam viderim aut legerim ſuperauit. Nam cum fœmina eſſet Britannica, Agnes appellata, domo fortaſſis, ob impudicitiam profuga, fœmineo amictu, in virilem mutato, data ſtudiis diligenti opera Athenis, ad eam doctrinæ magnitudinem peruenit, adeòque virum effingere ſciuit, vt Leoni quarto, in Pontificatu ſuccederet: quem cum biennium obtinuiſſet, pariendi dolore, cum in ſacra proceſſione iter haberet, emortua eſt: adeò ſagax atque aſtuta, vt iudicium Chriſtianorum omnium falleret, ſubtiliter fingendo aſſecuta, vt non ſolùm vir haberetur, verumetiam digna Pontificatu duceretur, cum ab vtroque, quantum res ipſa docuit, abeſſet.

De Ioanne Comite Cunij.

Mortuo Alberto Eſtenſi Marchione Ferrarienſi, Actius & ipſe Eſtenſis, ſed exul, fretus ad eum principatum conſcendere poſſe, Nicolao Alberti filio impuberi bellum intulit, ope Ioannis Comitis Cunij adiutus. Ioanni, tutores Nicolai promiſerunt, ſe Lugum atque Conſilicem oppida donaturos, ſi Actium interfeciſſet: Ioannes conditionem non abnuit, & cum virum mortuum actio perſimilem, qui ex compoſito ob eam rē latebat, oſtendiſſet, oppida quæ promiſſa fuerant accepit, Aſtu profecto magno, nec illaudato, ſeruata in primis amico fide, pro ſcelere non patrato, munus, tanquam ſi ſcelus patraſſet aſſecutus.

De Comite Roderico Gutherio.

Cum Rodericus Gutherius comes, in prælio captus eſſet, à Ferdinando Caſtulonenſi rege, in quo pręlio, ipſius Roderici frater Aluarus mortuus erat: hac cōditione à Ferdinando dimiſſus eſt, vt iuraret, ſe fratre ſepulto rediturum. Itaque vt promiſſa Rodericus præſtaret, fratris corpus aromatibus conditum, atque capſæ incluſum, quocunque proficiſceretur ſecū ferebat, neq; antè ſepeliuit, quàm Ferdinādū regē

decessisse, intellexit. Ea enim arte ad Ferdinandũ non redeũdo, sacramenti religionem se seruaturum putauit.

De Cacano Bauarorum rege.

Bauarorum rex Cacanus, cum in Carniam atque alia Venetiæ loca, cum ingenti exercitu venisset, primo prælio Gisulfum Longobardorum, eius regionis ducem occidit, atque vrbem, vbi Gisulfi vxor erat, Romilda nomine, obsedit. Ea de muris hostes conspicata, vt Cacanum ætatis flore conspicuum, formáque insignem vidit, eius capta amore pepigit, Se si vxorem duceret, vrbem ac Gisulfi liberos daturam. Cacanus accepta conditione, vt fidem quam dederat, præstaret: prima nocte, eodem lecto, cum ea maritale munus impleuit, postea iis, qui adire eam vellent, vulgo permissa, adacto à muliebri sexu, per totam ipsam palo, spectandam omnibus proposuit: vt ea parte qua peccauerat, criminis sui lueret pœnas, vrbemque Forumiulij totam euertit, à qua, postmodum Regio nomen accepit.

De Gregorio Romano patricio.

Vera non tam astutia, quàm fraus & malitia fuit, qua Gregorius Romanus patricius, in eadem Foroiuliensi regione vsus est: cum inuitatos Caronem & Tasonem Longobardos fratres, Foroiulienses duces, vt ad ponendã apud se primam barbam (quod priscis Longobardis amicitię vinculum erat) Opitergium (quæ vrbs Vderzum nunc appellatur) venirent. Vt eos in vrbem accepit, clausis portis, interimi iussit, delatísque ad se ipsorum capitibus, vt fidem præstaret, ambobus manu sua barbam auulsit, ita ne cultri rasorij molestiam vllam sentirent.

De Ludouico tertio Imperatore & Attone Episcopo Maguntino.

Pariter malitiosè miniméque syncerè iuramentum interpretatus est Ludouicus tertius Imperator Arnulfi filius, & Atto Maguntinus Episcopus. Nam cum Atto Ludouici nomine, Alberto Franconiæ comiti, quem Ludouicus in vrbe Bamberga obsidebat, promisisset, si ad colloquium, cum Ludouico ab vrbe descendisset, in Bambergam, se eum incolumem restituturum: posteaquam vrbe Albertus est egressus, Attò tanquam si melius ad hoc cogitasset, mutata sententia, cum Alberto regredi se in vrbem velle, vt pranderet, dixit. Affirmans quod hora tardior videretur, Satius esse prius

discubitum redire, moxque ad Ludouicum ab arce descendere. Pransi igitur, cum ad Ludouicum descendisset Albertus captus est & securi percussus, propter Conradi Ludouici patris morté, qua eum Albertus affecerat. Cum autem incusaret Albertus, non seruati sibi pactam fidem: Atto apertè respondit, Se eũ incolumem reduxisse in vrbem cum pransum cum eo profectus est: & quia semel tantum promiserat, eum se restituturũ, idque seruauerat, iniustè eum queri violatam, quæ data fuerat fidem, fuisse.

De Altinerio & Rainhaldo Taruisinis.

Quo nomine Altinerij Rainhaldíque Taruisinorum factum, erga Rizardũ Caminum principem suum appellabimus? nam cũ vxori atque filiæ eius vim attulissent, magnis promissis, vnum ex Rizardi militibus impulerunt, vt eum occideret, quem cũ miles præsentibus Altinerio atque Rainhaldo lethali vulnere confodisset, ambo, ceu Rizardo fidelé præstare operam vellent, arreptis armis, statim militẽ ipsum obtruncarunt: non modò ne res detegeretur, verumetiã, vt qua mercede dignus erat miles, cũ dominum suum occidisset, pro pacto præmio, pœna eum afficerent.

De Ricio milite Hispano.

Et si nonnunquam fortuna homines ita præterit, vt eis nihil aut opum aut honestæ originis impartiatur: ingenio tamen eos non fraudat, quin potius persæpè opum atque nobilitatis damna, ingenij magnitudine compensat: quemadmodum in sequenti exemplo videbitur. Ab Eugenio quarto pontifice Basiliensis concilij, nonnullorúmque aliorũ principum impulsu, ciues Rom. desciuerant, atque is, se clã Florentiam contulerat, à Romanis Eugenij nepote, magno Camerario capto, obsessaque sancti Angeli arce, quæ in Adriani mole constructa est. Per id tempus Hispanus quidam, nomine Ricius, belli fama permotus, vt militũ mos est, Romã cũ aliquot comitibus est profectus: vbi cũ conditioné è sententia sua non inuenisset, magno atque nouo astu vti cogitauit: Persuasit quibusdã è Romanorũ primoribus, Si tanquã trãsfuga in arcé recipere se posset, breui, qui in ea multorum amicitia vteretur, se curaturum, vt in potestatem suam Romani arcem haberent: atque sub hoc prætextu in arcé, cum quatuor comitibus profugit, illic quo consilio venisset, Præfecto arcis statim patefacit, atque ad constitutum tempus,

clamore sublato, tanquam qui in præsidio erant, inter se pugnarét: haud multo pòst, ceu victor Hispanus diploidem ac caligas Præfecti arcis materia repleuit, ita vt veri Præfecti simulachrum appareret, idem de quibusdam aliis effecit. Atque vt ex composito erat, ad murorum pinnas, eos, veluti arcis Imperium adeptus, suspendit. Romani impetu facto, ad arcem, cum enecato arcis Præfecto, fraudé abesse putarent, aditū in arcem quærebant: quos Ricius, se non permissurū ingredi dixit, priusquam promissa ei præstarentur: aliquot quidé ex Primoribus, interim accepturū in arcé: qui cum ingressi essent, eos in carcere condi iussit, aliam multitudinem ab arce torméti repulit: his quos in arce ceperat, pro Camerarij liberatione restitutis, astuti consilij sui Ricius præmia ingentia, ab Eugenio pontifice retulit.

De Nicolao Vicinino.

Cum Nicolaus Picininus, qui in Brixiano agro, Philippi Mediolanensis Ducis exercitui præerat, apud Gardam circa Bencum lacum, à Francisco Sfortia Venetarū copiarū duce, in eū statum compulsus esset, vt neque copiis suis iungi posset, neque in eo oppido diuti⁹ sine periculo manere. Si enim apud hostem palam factum esset, illic eum esse, nec fugæ nec defensionis spes vlla superfuisset, illinc igitur nouo astu abire cogitauit. Sacco (etenim vt nomine, ita & corpore pusillus erat) se inclusit, atque à Todeschino, ita nomen erat, magnæ staturę, maioris etiā fidei viro, qui ei obequitāti, pedibus officiū præstabat, & caligas Sfortiano discrimine notatas induerat, deferri se, per medios hostes, ad suos in tuta loca curauit, respondente Todeschino cùm quæreretur, quid in sacco ferret? panem in suum ac comitū suorū vsum esse. Necessitas enim coniunctáque ei industria, militarem Ducé, cuius virtute Italia tota persæpè tremuerat, eò cōpulerat, vt includeretur, atque peditis gregarij se crederet fidei. In quo haud facile diiudicauerim, maior ne fuerit necessitas, quæ ad hoc Picininum coëgerat, an fides, quam ei Todeschinus magna laude præstitit.

De Alphonso Aragonio Siciliæ rege.

Haud ex toto Salomoni dissimilis astus fuit, quo Alphonsus Aragonius, Siciliæ rex, contentionem de serua grauida explicuit: nam, Cùm se à domino factam esse grauidam diceret, per Cathaloniæ autem leges, eiusmodi mulier libera

iubebatur esse, dominus factum negabat: sed cùm res sine teste esset, nec satis liqueret, decreuit rex, vt qui nasceretur filius, venundaretur. Quæ res, cum domini viscera, ad cõmiserationé mouisset, in quo plus paterni sanguinis affectus, quàm pecunia valuit, sublata contentione, suum esse filium fassus est, & serua libertatem obtinuit.

De Cæco Agrigentino.

Eiusdem Alphonsi temporibus, Agrigenti quæ Siciliæ ciuitas est, vir cæcus fuit astutissimus, qui per insulam proficiscens, sine vllo errore, etiã videntes interdũ, anteibat. Hic cum haberet quingentos aureos nummos, veritus, ne sibi furto adimerentur, in agro eos defodit: quod cum fortè quidam vidisset, qui ei per baptismi sacra coniunctus erat, & haud longè ab eo loco habitabat, sequenti die effossam inde pecuniam abstulit. Cæcus post aliquot dies ad locum rediit, vt pecuniam quæreret, quã cũ non inuenisset, coniectura assecutus est, vt propter vicinitatem nullum aliũ, quã vicinum, de quo dictum est, auertisse putaret: itaque ré dissimulat, atque post aliquot dies, vicinum illum conuenit, sub iurisiurandi fide, vt melius tegeretur astus, ceu amico communicat, se alias pecunias defodisse, & cum tantundem nunc etiam haberet, petere se ab amico consilium, deberétne simul cum alia defodere, aut seorsim eam apud se retinere. Amicus qui hanc quoque cæci pecuniam, vt aliam suam esse ducebat, suasit vt cũ alia defoderet: & ne cæcus si primam abesse pecuniam inuenisset, hanc, quam se habere nunc dicebat, illic deponere abstineret, primam illic, vt antè erat reposuit. Cæcus postea illuc profectus, cum pecuniã inuenisset, arbitraretúrque id quod erat, scilicet, amicum haud longè ab eo loco abesse, exclamauit. Hac in re amice, oculatior vidente cæcus fuit: atque ita cum præsenti sagacitati puer initium dederit, cæcus ei finem imponet.

DE MILITARIBVS STRATAGEMATIS. CAPVT IIII.

POst sagacitates atq; astutias, de quib⁹ est dictũ, de militari calliditate siue (vt Valerius appellauit) stratagemate nonnulla ponemus exẽpla. His vbi vires desunt, cũ supplere boni Duces ac milites, nõ sine magna laude, magnisq;

commodis soleant, è re futurũ esse arbitror, vt de ipsis mẽtio à nobis fiat. Non modo vt eis vti, cũ opus est, nos quoque sciamus, verum vt alienas quoque vitare possimus.

De Themistocle Athemensi.

Themistocles prudentissimus vir, cum videret Græcorũ classem, quæ aduersus Xerxem parata erat, quòd ex diuersis vrbibus confecta esset, persæpè multis in rebus discordẽ esse, paruoque tempore ob eam rem, simul mansuram, & Græcorum rem omnem statim, vt soluta classis esset euersum iri, huic rei nouo astu occurrere decreuit. Sicinium igitur seruum suum Persam ad Xerxem misit, qui significaret ei Themistoclem amicum esse, & propterea monere, Græcorum classem præ formidine tumultuare, faciléque ipsum totam esse capturum, si priusquam fuga dissiparetur, eam adoriri vellet: id cum Xerxes, vt à Themistocle monebatur, egisset, eo prælio Themistoclis astu, qui Græcis abeundi consilium ac tempus ademit, superatus est. Hostem enim verbis Themistocles pellexit, vt alieno tempore dimicationi se offerret.

De eodem.

Illud quoq; magno astu, ab eodẽ actũ fuit, cum veritus, ne Xerxes, quia male maritimam cedere expeditionem videbat: omni conatu, terrestri bello incumberet, & tandẽ omnem Græciam opprimeret. Norat enim parui animi Xerxẽ esse, Arsacem eunuchum, quẽ in Persica classe ceperat, noctu ad eum misit, & per ipsum Xerxi significauit, Græcos deliberasse, pontẽ in Hellesponto factũ rescindere: vt retrocedẽdi adempta facultate, ipsum cũ omnibus Persis in Græcia intercluderent: quod cum Xerxes ita esse arbitraretur, vehementer territus, Mardonio in Græcia cũ exercitus parte relicto, statim ipse cum aliis copiis, per pontem in Asiam, atque inde in Persidẽ regressus est. Exitus autẽ postea docuit, quantũ Græciȩ Themistoclis astutia profuisset: nam ex periculi magnitudine, in quod se coniectos Græci senserunt, cũm profecto rege, solus Mardonius, cum parte exercitus in Græcia remansisset, facilè cogitando assecuti sunt, si Xerxes cũ aliis copiis remansisset, quantò grauiora laturi fuissent. Itaq; haud iniuria dici potest, Græciæ rebus atq; saluti plus Themistoclem consilio, atque calliditate, quàm reliquos omnes Græcos, sanguine atque armis contulisse.

De Gilippo Lacedæmoniorum rege.

Cum Gilippus Lacedæmoniorum rex, in Sicilia Atheniẽsium exercitum, cui Nicias præerat, acie vicisset, atque fusum in fugam compulisset: cum copiarum parte Nicias per insulam abibat: quem cum ea nocte Gilippus insequi non posset veritus, ne ipsius noctis spacio tam longè abiret, vt postea consequendi eum facultatem non haberet: militem in trãsfugæ formam ad Niciam misit, qui moneret, Cauendum ei esse, ne ea nocte se commoueret, quoniam Gilippus aditus omnes obsederat. Cui Nicias cum temerè fidem habuisset, substitit, tempúsque frustra contriuit, quo saluti fugiens consulere potuisset: itaque postridie mane insessis montibus, à Gilippo Nicias, quia temerè crediderat, deditionem Lacedæmoniis facere coactus est.

De Zopyro Persa.

Cum Darius Babylonem obsideret, quod ea ciuitas ab ipso defeciuerat, atque eius potiundæ ratio difficillima esset, Zopyrus Darij militarium ducũ vnus, maxima erga eũ fide atque amore insignis, sibiipsi nasum, aures, atque labra desecuit, atque ita malè cõpositus noctu ad Dariũ se contulit. Cũ Darius eo aspectu cõmotus esset, Zopyrus se rei esse authorẽ narrat, ac cõsilium aperit, quo impulsus id egerit, statímque inde ad Babylonios proficiscitur, eis sermone ad id composito narrat, ita se vt videbant, à Dario affectũ, quod eum quibusdam de rebus reprehendisset. Crediderunt Babylonij eá narranti, quia etiam signa ostendebantur, quibus ficti nihil videbatur obtegi posse. Itaque quia Zopyrum ingentis virtutis virum norant esse, quarundam copiarũ curam ei demãdarunt, his copijs Zopyrus sæpè, cũ Persis manu conserta, victor è prælio excedebat, nec parua incõmoda Persis inferebat. Itaque cum se in magnã apud Babylonios opinionem, per hunc modum insinuasset, Dux omnium copiarum ab eis creatus, haud multò pòst assecutus est, vt eo astu, per noctẽ Darium in vrbem reciperet. Hoc exemplo ostendens, nunquam tam grande pignus de hoste haberi posse, vt penitus ei credendũ sit: est autẽ in hac re illud quoque adhuc incertum, fueritne in Dariũ maior Zopyri fides atq; amor, quàm ipsius ad fallendos Babylonios astus & calliditas.

De Adathame Cara.

Adathames Cara, cum ab Artaxerxe Persarum rege rebel-

lasset, atque aduersus eum tenderet, monitus est, Mitrobarzanem socerum suum, ad hostes profugere. Veritus igitur ne eo exẽplo à reliquis copiis desereretur, edixit, in exercitu, socerum iussu suo ad Persas tendere, vt cum ipse cum Persis à fronte manum cõseruisset, socer Persarum terga cederet, vt ita facilius vincerentur. Huius rei facta militibus opinione, in hostem pergere continuauit: cum autem citato cursu Persæ eum venire vidissent, atque Mitrobarzanum cũ magna manu anteire, arbitrati eum, vt primus Persas adoriretur præcedere, aut sub transfugæ specie prodere Persas velle, ipsum vt hostem armis exceperunt: & cum Adathames retrò terga eius cæderet, cum omnibus suis paruo tempore Mitrobarzanes cæsus fuit. Dum autem per hoc prælium turbatæ apud Persas res essent, Adathaméſque vltra cũ exercitu in Persas inueheretur, non antè prælio destitit, quàm Persas fudit. Eo igitur astu, cum minimè consilium ac deliberationem, in Mitrobarzani fuga distulisset, Adathames duo consecutus est, vt & socerum fugientem vlcisceretur, & de hoste victoriam reportaret.

De Hannone Carthaginensi.

Eadem penè calliditate, in Sicilia vsus est Hanno Carthaginensis: nam cum sciret quatuor milia Gallorum equitum propter retenta aliquot mensium stipendia, decreuisse ad Romanos transire, quibus cum eo tempore Hanno bellum gerebat: pacatis miti oratione, aliquantisper Gallorum animis, repræsentata etiam pecuniæ parte, ordinauit, vt vnus ex iis qui ipsius pecuniam curarent, veluti administratæ pecuniæ ratioñẽ reddere non posset, à se profugeret, atque Octacilio consuli Romano significaret, Gallos, qui cum Hannone essent in expeditionem profectos esse, tempúsque ac locum vnde abiissent, & quot essent moneret. Eos igitur incautos ac nihil tale verentes Rom. inuaserunt. Galli autem & si, dum se tuerentur, Romanorum permultos occiderunt, tamen à pluribus circumuenti, omnes ad vnum interierunt. Hanc autem tantis Gallorum impedimentis pecuniam, quã vt eos placaret dederat, magno fœnore redemit: tria haud leuia ea calliditate consecutus. Nam & permultos Romanos hostium, per Gallos interemit, & transfugas ad vnum vltus est: & pecuniam quam malè apud eos, qui transitionem moliebantur, locauerat, recuperauit.

De Eumene Cardiano.

Cum Eumenes Cardianus in Hyberna in regionem Gabenorum concessisset, diuiso per eius regionis loca exercitu, Syriæ rex Antigonus putauit fieri posse, vt incautũ adoriretur, atque prius oppprimeret, quàm milites suos Eumenes coëgisset. Magnis igitur itineribus ad Eumenem Antigonus perrexit, sed ita properare nequiuit, quin Eumenes, callidi vir consilij, id antè resciret: Qui ea manu, quàm repentè potuit cogere, culmina montium insedit, vt à longè conspectus, quàm multos secum haberet, prorsus discerni non posset. Nocte igitur pro more accensis ignibus in castris, totius exercitus speciem præbuit, opinionémque Antigono quod ad improuisum ducem venisset, ademit atq; Antigonus se haud ad incautũ profecturũ arbitratus, retro cedendum esse, duxit. Interim verò Eumenes reliquo coacto exercitu, cauit, ne vltra eũ Antigonus imparatũ offendere posset.

De Alcibiade Atheniensi.

Illa quoque magna calliditas fuit, quã Alcibiades cum Bizantiũ obsideret vsus est: nam cum vi capere vrbem se non posse videret, famã sparsit, ab Atheniensibus se reuocatũ esse atque toto exercitu in classem recepto, vela dare cœpit, aliquantũque spacij iam emensus, nocte in terrã militum magnã manũ exposuit: Atque ipse mane Bizantiũ reuersus, oppugnare vrbẽ aggressus est, cũ Bizantij, ad maritimam vrbis partẽ, armati occurrerent, vt inde Atheniensiũ classẽm auerterent: hi quos in terrã exposuerat, occultis itineribus profecti, antè vrbem ingressi sunt, quam à ciuibus exaudirentur.

De Epaminunda Thebano.

Non minus etiam laudis merita est, ea ratio, quam Epaminundas aduersus Lacedæmonios iniuit, cũ vtraque acies, solũ expectaret confligendi signum. Ipse enim, ante aciem magnum equorum numerum excurrere iussit, ità vt concitato ingenti puluere, hostiũ conspectus adimeretur. Per id tẽpus in acie sua, ordines immutauit, ita, vt cum postea cõfligeretur, ipse à tergo in hostes, qui id minimè àduerterunt, impetum faceret: quæ res ei victoriam facillimè peperit.

De Titula Serua & de Romanis.

Inter tam insignia virorum exempla, minimè omittenda nobis videtur serua, cum in ea non minus ingenij, atque vir-

tutis,quàm in aliis ostensum sit. Latini populi cũ vrbẽ Romã Gallico incendio adhuc fumãtem,inspicerẽt nondũ pristinas vires recuperasse, à populo Rom. aliquot virgines petierunt:quæ res,quanquã acerbitatis plurimũ haberet, tamẽ cũ propter recentẽ cladem debilitati,palã negare eã nõ auderent,in magna animi molestia versabantur. Id cũ Titula acceplsset,& si serua erat, egit tamen, vt eius consilio ipsa & nõnullæ eiusdem ordinis mulieres matronatũ vestitu exornarentur,atque prò matronis eas ad Latinos Romani mitterent. Latini igitur cũ diem inter festos ludos poculáque peregissent, ac nocte cibo vinóque grauati,magno somno premerentur,Titula iuxta ordinem cum Romanis antè cõpositum,in syluestrem ficũ conscendit,tectáque veste, ne Latini eã agnoscerent, ter lumine sublato Romanis innuit, nullas excubias ab hoste agi. Itaque Romani magno clamore in eos impetu facto,statim Latinos omnes fuderunt, cædendíque hostes tunc finis impositus, cum defessos cædis magnitudine Romanos satietas cœpit. Ne autẽ Titulæ calliditas, ad seruandum patriç decus ostensa,sine prçmio ac laude sua relinquerçtur,Romani statuerunt, vt quotannis, seruæ, eo die matronali cultu exornarentur, atque eis matronæ ministrarent,illiúsque diei festa,à caprifico nominarentur.

De Iudith,ac Bethulianis.

Nónne Iudith se quoque dignam fecit,vt cuius mirũ consiliũ magnáque calliditas,qua patriæ suæ salutem peperit,silentio non prætereatur? obsessa enim Bethulia, in qua ipsa nata erat,ab Holoferne Assyrij regis Cambysis duce, cũ sublata resistendi spe,omnia desperationis plena essent, nónne ipsa,re cũ ciuitatis principibus communicata,ausa est, & mulier,& formosa vna tantũ comitata ancilla, hostiũ castra petere?atque ipsum exercitus ducem adire, tanquã ad eum facilius & Bethulianos & reliquos Iudæos, vincendi rationem afferret? In eum enim sui amorem hostium ducem inflãmauit,vt vnà ducem ipsum,in potestate haberet, & ei desecto capite,illçso matronali pudore,patriam Bethuliã totãque Iudæam audaci vafróque consilio suo liberaret.

De Artemisia Cariæ regina.

Sexus atque viduitatis similitudo, vna cum singulari virtute ager,vt post Iudith Artemisia Cariæ regina ponatur: hæc in vrbe Halicarnasso,à Rhodiis obsessa,nouo astu,& se

obſidione liberauit,& Rhodios deuicit: nam cum Halicarnaſſus,duos haberet portus,altero hoſtes ingredi, & partem vrbis capere permiſit,altero autem portu, per occultam foſſam in eum egreſſa, quem hoſtes ceperant,vbi claſſem nihil tale verentes,inanem reliquerant,vt omnes maiore compēdio prædæ operam dare in vrbe poſſent,ipſa totam cepit: atque in palantes Rhodios,prædáque impeditos,impetu facto cum noua res perterruiſſet, omnes occidit. Tum Rhodia claſſe militibus ſuis inſtructa, Rhodum nauigauit,nullóque obſtante,cum exercitum ac claſſem, quam Halicarnaſſum miſerant,redire arbitrarentur,in terram egreſſa, facile Rhodum cepit atque diripuit. In cuius facti memoriam duo ſigna ęnea in foro poſuit,vnum vrbis Rhodię,& alterum quo ipſius effigies formata erat,manum extendens,qua in fronte Rhodum ſtigmate notabat.

De Qu. Sertorio.

Cum in vrbe Caſtulone ſtatiua haberet Q. Sertorius,ſub Didio prætore,tribunus militum, atque per noctem Caſtulonenſes in vrbe Gyriſænos hoſtes accepiſſent, vnà in Sertorianos inuehi,atque eos occidere cœperunt. Sertorius exaudito clamore,clā cum paucis ab vrbe egreſſus, haud longè à porta cōſtitit, & fugientes ſuos colligere, atque in aciē ordinare cœpit:cū autē iam ſatis magnam manum coactam videret,eadē porta,qua hoſtes iuerant,in vrbem regreſſus, hoſtes inuenit,in diuerſa loca ſparſos,vni prædæ intentos: itaque paruo temporis ſpacio eos fudit, atque ipſorū arma induit,inſtructa per hunc modum acie,ſub Gyriſænorum ſpecie,Gyriſſam contendit,vbi à nihil tale ſuſpicantibus, cum ſubs eſſe,qui redirent arbitrarentur, portarum fores apertæ ſunt:itaq; vrbē cepit,totáque diripuit,vt hoſtib.quod Caſtulone malū dederant,dupliciter ac benè cùmulatè referret.

De Hannibale Carthaginenſi.

Quis ſatis pro rei magnitudine Hannibalis calliditatem narrare ac mirari poterit?cū ſaltum Caſſinatem petere ſe putās,vt illic commeatus ac pabulationem copioſius haberet, per ducum errorē, Caſilinum ſe deductum inuenit:vbi propter loci iniquitatem,ac ſimul ſterilitatem, infeſſis à Fabio montibus,breui cum exercitu periturus videbatur.quia vallis depreſſa,atque altis montibus obſeſſa, in quibus Fabius cum exercitu conſederat, vno tantum aditu, per Vulturni

cursum ad mare patebat. Nónne supra humanũ ingeniũ euadendi inde, quàm iniuit Hannibal ratio fuit? quis enim putasset, alligatis stramẽtis ad boũ cornua, incensísque, Romanos milites, qui fauces eius vallis insidebant, ita terreri posse, vt locum desererent? atque ipsum Fabium Hannibalis antè dolis inuictum, tunc hoc ludibrio capi, ita vt inde egrediũdi libera Hannibali facultas relinqueretur: hac igitur calliditate, qui spem amiserat armis inde se emittendi, nullo effuso sanguine, ne tentata quidem pugna, liberè euasit.

De eodem.

Nouo etiam astu, cum Antiocho vsus est, cum nauali prælio docuit, vt plenas serpentibus vrnas, in hostium naues demitterent: confusos enim serpentium aspectu, terroréque simul hostes statim superauit.

De Scipione Africano superiore.

Scipio quoque nónne artibus suis Carthaginenses in Africa cepit: nam cum aduersus eum Asdrubal & Syphax, ingentes exercitus duxissent, sub prætextu tractandæ pacis sæpius ad Syphacis castra oratores mittendo, pro seruis tribunos cum eis delegabat, vt Syphacis castra, atque eorum formam diligentius specularentur: quæ posteaquam vt erant satis intellexit, Vticam se proficisci simulans, nocte clàm in insidiis aliquot cohortibus, inter duo castra positis, curauit, vt ignis in Syphacis castris clàm iniiceretur: in quibus, quoniam tabernacula stramentis, frondibus atque cannis confecta erant, quæ nimiis caloribus in ea regione facilè aruerant, paruo temporis spacio, incendium castra penè tota peruasit. Barbari autem cum arbitrarentur non dolo, sed fortè excitatum esse incendium, inordinatim, inermésque ad extinguendum ignem concurrebant: quo tẽpore adortus eos Scipio, in tanta perturbatione facilè deleuit, ex aliis quoque castris, Afri, qui conspecto igne auditóque clamore ad opem ferendam armati inermésque aduolabant, cum in eos inciderent, quos inter vtraque castra Scipio in insidiis posuerat, aut occidebantur aut capiebantur. Ignis igitur astu inuento, duos Scipio præpotentes exercitus, qui armis atque interdiu multis rationibus, vinci non potuissent, paruo temporis spacio, nocturno incendio, deleuit.

De Gallis Boiis.

Galli quoque Boij, in sylua Litana, nónne astu Lucium

Posthumium consulem designatum, cũ omni exercitu interemerunt? Serra enim arborum magna parte, in inferiori parte desecta, ita tamen vt stare possent, Posteaquam viderunt exercitum Romanum, totum in syluam esse ingressum, deturbatis extremis arboribus, in eas quæ interius in sylua erant arborum ipsarum casu, nullo ab hoste stricto gladio, exercitus totus detritus est.

De Cominio Atrebatensi.

Qua arte Boij Romanos vicerunt, ea ad se seruandũ Cominius Atrebas vsus fuit. Nam cum à Cæsare superatus, in Britanniam profugeret, & acriter eum Cæsar insequeretur, sed adhuc in alto esset, Cominius cum iam terram attigisset, refluente Oceano destitutus, vt mala dissimularet, in quę cõiectum se videbat, vela alta semper tenuit. Itaque Cæsar, qui vela & non fundum in quo Cominius esset, respiciebat, arbitratus eum fœlicibus ventis agi, quia iam assequi eum posse desperabat, retrò nauigationem suam conuertit.

RECENTIORA.

De Grimoaldo Longobardorum rege.

Sapiens Lysandri dictum fuit, monentis, vt, Vbi leonis deesset pellis, illic vulpina assueretur: hoc plurimum Grimoaldo Longobardorum regi profuit, qui cum Beneuentanorũ dux esset, Arithperti regnum spoliatis eius liberis inuaserat: hic cum sciret, ingenti se peti exercitu, è Gallia à Clodoueo rege misso, castra deseruit, vino rerúmque omnium copia referta. Ea autem ab hostibus occupata, non fidem solum Grimoaldi timoris fecerunt, verumetiam materiam dederunt, vt neglecto hoste, liberius vino cibóque indulgerent, atque in excubiis militarem disciplinam remitterent. Noctu igitur Grimoaldus vino somnóque grauatos adortus, facilè omnes fudit atque deleuit.

De Fredegunda regina Gallorum.

Gallorum regina Fredegunda, virum Chilpericũ per adulterum Landericum occidi curarat, atque simul cum adultero Galliarum regnum administrabat: ei bellum intulerat Childebertus Austrasię rex, ingenti Longobardorũ exercitu adiutus: cui audax regina, cum impubere filio Lothario, atque adultero, cũ magno ipsa quoque exercitu obuiã prodiit: cũ non longè à Bruniaco (id oppidũ est in ea Galliæ parte,

quam nunc vulgo Campaniã dicunt) hostilibus castris propinqua esset, vt improuisa hostẽ adoriretur, calliditate mira vsa est. Nam arborum ramos, haud paucos, frondosos præparari iussit, quos quadruplici ordine ante agmen præmisit, atque inter eos tintinnabula quædam immiscuit: quæ cũ sensim procederent, speciem armenti, in sylua depascentis præbuere, Syluã in qua armenta agerent hostes rati esse (neque enim quia nondũ certa lux erat discerni fraus poterat) castris eorum Fredegunda priusquã hostes armarentur, atque prodire in aciẽ possent, appropinquauit. Inermes igitur, atque nihil tale verentes adorta fudit, atque in fugam compulit: in quo sagax mulier clarè ostendit, fœmineum ingenium, non minus ad omnia mala promptum ac callidum esse, quàm ad bona virile soleat esse.

De Dominguello Hispano Mimo.

Muliebri calliditati, quid annectere melius possumus, quã Mimi astum? is nomine Dominguellus, vir erat vafro ingenio, vt eius ordinis plerique solent. Cum autem sciret Lupum Arenem equitem, Zorithæ arcem furtim Alphonso octauo Castulonensi regi occupasse, atque eius loci præsidio regionem propinquam infestã facere, & ob eam rẽ, Lupum regi vehementer esse inuisum, veluti alius apud Dariũ Zopyrus Alphonso clàm ostendit se rationem iniuisse, recipiendæ Zorithæ arcis, modo equitem inueniret, qui ficta contentione, vulnus sibi in os inferri pateretur: A rege requisitus Petrus Didacus, coram Alphonso cum Dominguello verbis contendere cœpit, ac Lupum proditionis infamia criminari: Dominguellus primò humanè tueri Lupum, atque hominem excusare: sed cum acerbius eum Petrus vrgeret, Dominguellus stricto gladio, os Petri percussit, statimque ad Lupum Zoritham profugit: Homini narrat quo modo Petrum coram Alphonso, famam eius lacerantem vulnerârit, cum etiam per alios, de eo Petrus esset certior factus, adeò Mimo blandiri, eum in delitiis habere cœpit, vt vnus ante alios arci præficeretur. Per hunc modum, cum se insinuasset Dominguellus, per occasionem Lupum occidit, atque à muris se demisit, vt cum eius rei nuncio ad Alphonsum aduolaret, haud multo pòst Lupi nepos secutus, Zorithæ arcem Alphonso restituit.

De Alardo equite prouinciæ Narbonensis, & Carolo primo Neapolitano rege.

Possidebat Carolus primus Neapolitanum regnum, atque Siciliā à Roma. Pontifice datam, cum vtranque Manfredo Federici filio, Pontifex ademisset. In ea regna, cū ius sibi esse putaret, Conradinus secundus Federici nepos, atq; in Italiam ingenti exercitu traiecisset, vbi Cæparano in regni primis limitibus appropinquauit, vt cum Carolo manū confereret, Alardi iā grādis natu, equitis prouinciæ Narbonēsis accolæ consilio, qui bellicæ artis peritissimus erat, Carolus cum exercitu collem insedit, magnámque equitū alā, in valle in insidiis posuit, in qua cum regiis signis rex ipse erat, prælium inire alium iussit, regi ipsi persimilem, regio ornatu insignem, penes quem aliud erat regium vexillum. Hæc manus, paruo tempore fusa est, & captum vexillum regium, atque is occisus, qui se regem ostendebat, fidem faciebant toto eo bello, penes Germanos victoriam existere. Itaq; iam palantes prædæq;, & non prælio intenti, ordines deseruerant, cum Carolus ex insidiis repente consurgens, cum alia recentium militum manu, cum nouo fulgentique signo, cum præterea simul ingens tubarū ederetur clangor, & terribilis tolleretur victorum clamor, attonitos nouo casu, defessósque iam hostes inuasit, fudit, & deleuit.

De eodem Carolo.

Nō minor etiam illa fuit calliditas, qua Matroniū arcem munitissimā Pisanis ademit, ac Florētino populo tradidit: nā cū impeditissimis paludibus circūsepta adiri non posset, finxit se, per cuniculos quos effodere cœperat, ad arcis muros penetrare velle, & vt rei fidē faceret, à locis quæ effodiebat rudera, tanquā diruti muri, aliūde illuc aduecta, vt deductæ ex cuniculis materiæ speciē præberent, in tumulo vt spectari à lōgè possent collocabat. Ea re, qui in arcis præsidio erāt rudes homines, nihil arbitrati, quo paludib ad arcē appropinquare Carolus prohiberetur, ceu iā eo penetrasset, attoniti quib. voluit Carol⁹ cōditionib. deditionē fecerunt.

De Cane Scaligero.

Plurima laude digna atque permagni est momenti calliditas, quæ timore non perturbatur: nā id perrarū est, atque in paucis, præsertim militaribus viris inspicitur: idcircò magna laude dignus est Canis Scaliger, qui Veronę atque Tar-

uisij principatum obtinebat. Nam cum discubiturus esset, atroci nuncio perculsus, Patauinos magno exercitu, in prima Taruisinorum tecta ingressos esse, magnóque in discrimine vrbem illam versari ea re minimè territus, statim occurrendi periculo salutare consilium cœpit, abiecta prandij cura vestẽ mutauit, atque in rusticanũ iumentũ conscendit, vnoq; solo ac fideli comite, magna celeritate Taruisiũ peruenit, Illic arma induit, atq; in bellatore equo, ante se hostibus ostendit, quàm venturum eum suspicarẽtur: fretus id fore, quod accidit, vt hostes ipso conspecto, venisse maiorẽ numerũ aut proditionẽ duplici fraude molitã arbitrarẽtur. Itaq; territi, erepta victoriæ spe, cuius se iã cõpotes putabãt, prætereà nouo homine, terrore perturbatis ordinib⁹, cũ in eos Canis inueheretur, fusi sunt, eorũq; Duces à Cane capti.

De Eduardo rege Britannico.

Philippus Gallorum rex, cognomẽto Pulcher, cũ grauem cladẽ illatam à Belgarum parte, illa quæ nunc sub Flamingorum nomine censetur, quo tempore ab eo rebellauerant vlcisci decreuisset, ingentẽ exercitum coëgerat, iámque rebellibus populis appropinquauerat, Vitriacũ oppidum obsidentibus miniméque incerta de eo hoste victoria fore videbatur, cum Eduardus Britãnicus rex, cui ea res permolesta erat, veluti Themistocles, Xerxẽ verbis, inde Philippũ pellere cogitauit, idq; vt cogitarat ei successit. Nã cum vxore, quæ Philippi soror erat, graui se molestia affectũ ostendit, ob ea mala, quæ scire se Philippo imminere dicebat: quare diù à coniuge rogatus, vt detegere vellet rem, dixit: Gallos principes multos coniurasse, cum Philippus prælium aduersus rebelles inire cœpisset, eum deserere: de quo Philippus à sorore monitus, cùm veram esse eam rem arbitraretur, incassum facta ingenti impensa, desudatísque magnis laboribus, vt Eduardus cupiebat, retrò in fines suos rediit.

De Prouinciano Syluano ciue Senensi.

Cum Hetruscæ vrbes, magno suo damno, per Guelfam atque Gibellinam factiones se diuisissent, Florentiæ rerum Guelfi potiebantur, Gibellini autem Senas habebant, qui post multas preces tandem à Manfredo Neapolitano rege, mille quingentorúmque equitum vsum, in tres menses tantùm subsidio acceperant: his auxiliis incerti, per id tempus quid potissimum agerent, excurreréntne per ditionis Flo-

rentiæ loca, prædámque inde agerent, id quod eis neque satis laudis, neque commodi posse afferre videbatur: an munita loca atque vrbes oppugnarent? ex quo temporis angustiæ, vt aliquid magni lætíque successus sperarent, nō patiebantur. Prouincianus Syluanus, vir magnæ inter Senenses existimationis, cogitauit optimū fore, si dum apud Senēses Manfredi regis equitatus esset, cū hostibus prælio decertarent, quod minimè dubia fore victoria videbatur: cui rei vt viam aperiret, duos Senenses ciues, clàm misit Florentiam, qui magistratui Florentino nunciarent, atque simul fictas quorundā ciuium Senensium literas, in eandem sententiam perferrent: scilicet, Vrbi toti Senensi graue bellū illud esse, quod cum populo Florentino gereretur, cuperéq; ei finem imponi, cuius culpā nemini dubium erat, penes Prouincianum esse. Itaq; si eo tempore quoniam Germani equites Senas prædatum egressuri videbantur, Florentini ciues, Senis cum copiis suis appropinquare vellent, permultos Senenses, Florentinatum copiarū præsidio tectos, arma in vrbe sumpturos esse, atque eis Prouincianum vinctūädituros. Arbitrati vera Florentini esse, quæ nunciabantur de Senensiū ciuium aduersus Prouincianum animo, item de Germanorum equitum profectione, qui egredi simularant, cum exercitu Senis appropinquarunt. Illic cum expectarent, vt populus arreptis armis tumultuaretur, ac Prouinciano manus iniiceret, repentè Germani equites erumpunt, eósque populus armatus est secutus, hi in Florentinas copias, nihil tale verentes, tanto impetu inuecti sunt, vt paruo momento, turbatis Florentinorum ordinibus, omnes funderent, fugarétque: quibus eo prælio superatis, Gibellina factio in vrbem Florentiam reuersa, locum suum obtinuit.

De Guidone comite Montisferrati.

Fuit Guido Montis ferrati comes, vir procul dubiò prudens, duxque summæ calliditatis, quēadmodum visum est: cùm in vrbe Foroliuio obsessus à Guidone Appia Romandiolæ comite, Martini quarti Pontificis auspicio operam dedit, vt è suorum numero quidam, cum hoste de tradenda vrbe pacisceretur. Cùm autem hostium partem ingressam esse in vrbem videret, fretus, id quod erat, non omnes, quia non omninò fidem haberent ingressuros esse, ipse per auersam ab hoste portā, silentio egressus, eos qui foris manserāt

adortus, quia nihil tale verebantur, & suorum qui in vrbem iuerant exaudito clamore, captã vrbem, & victoriam minimè dubiã esse rebantur, pugna minimè opus esse putabant, paruo momento omnes fudit atque deuicit. Inde in vrbem regressus impetum in eos fecit, qui in vrbem erant ingressi. Qui cũ palantes per vrbẽ sparsi, vni tantum prædæ essent intenti, haud difficulter, vel occidit, vel cepit omnes. Hoc igitur astu vsus, vt hostes diuideret, victoria potitus est, quibus si coniuncti mansissent, par nullo modo esse potuisset.

De Friderico Aragonio rege Siciliæ.

Pari penè calliditate vsus est Fridericus Aragonius Siciliæ rex, cum in singula momenta expectaret, vt Robertus Neapolitanus rex, hostis in Siciliam descenderet, neque plus exploratum haberet, quo in loco descensionem esset facturus, quam si viribus ei par esse posset, Itaq; Drepanitanos quosdam ciues coëgit, clam nuncios obsidésque ad Robertum mittere, hortantes eum, vt Drepanum primo descendere vellet, affirmantes si ea potitus esset vrbe, nullo eum labore insula tota potiturum. Quibus cum Robertus crederet, & diu eũ verbis Drepanitani traxissent, quia vrbs natura, manúque munita erat: & præterea præsidium, in ea validum Fridericus imposuerat, quanquam inuitus, imminente hyeme Robertus pacem inire cum Friderico coactus est, atque obsides reddere, quia amissa æstate, nihil erat quod per hyemem illic sperare posset.

De Melche Chelchemel Sulthano Aegyptio.

Ab Italorum militari calliditate, vt varietas fastidiũ tollat, ad Barbaros transibimus. Honorio tertio Pontifice, Ioannes Hierosolymarum, item Andreas Vngariæ reges, cũ permultis aliis Germanis atque Gallis principibus in Ægyptum profecti, Cartas vrbem obsederant, neque tamen vlla ratione vnquàm Melche Chelchemel Sultanum, vt in certamen cum eis descenderet, pellicere potuerunt: quin is pacis mentione iniecta, magno se in timore versari ostendebat: adeò autem rem traxit, vt Christianos Duces, in id tẽpus deduceret, quo adauctus amnis Nilus, totam regionem inũdare solet, quã vt aquis magis infestã faceret, ipse aggeres quibus accolæ amnem coercere solent, intercidit. Itaque tecta aquis vniuersa regione, Christianus exercitus grauiter laborare corruptis commeatibus, atque omni pabulationis

materia cœpit: cum omnes adéptæ essent viæ eius regionis ignaris, nisi quæ per aggeres ducerent, quæ etiã duplici incommodo impediebantur, & quod erant angustissimæ, & quod Sultanus in ipso tumultu opportunis locis eas castellis muniuerat, Quãobrẽ, eo astu Christiani principes ac milites, veluti piscis in nassa circũuenti, cũ salutis spẽ omnem amisissent, pacem quam dare Sultanus voluit, acceperunt.

De Tartaris.

Pari calliditate, diuersa tamen ratione, Tartari (hi enim Scythæ sunt) regnante Bela quarto Vngariæ rege, in Pannoniam profecti, vt Danubium traiicere possent vsi fuerũt: nam cum glacies Danubium amnem astrinxisset, cuius ripas Vngariæ accolæ armati obsidebant, Tartaros lateret, an tutò exercitus super glaciem permeare posset, hanc ad tentandam glaciei firmitatem iniuerunt rationem: motis à Danubio castris, tabernacula, vt erant magna, cum aliarum rerum, tum in primis boum atque equorum copia referta reliquerunt: ad quam prædam, inuitati Vngari cum venissent, & Tartarorum veriti insidias morari minimè ausi, omnes simul greges & armenta per concretum gelu amnem abduxissent, Tartari per exploratores facti certiores, Vngarorum experimento exercitui sustinendo glaciem sufficere, nocte proxima Danubium traiecerunt, atque non ablata modo recuperarunt, verum præda quoque à tota regione abacta, regionis ipsius loca omnia, atque in eis Strigonium vrbem ferro ignéque fœdarunt.

De Petro Roseo Venetorum militari Duce,

Ad Italos iterum reuersi, Petri Rosci militaris Venetorum Ducis astum, commemorabimus. Is Venetorum auspiciis, Boguolentæ in Patauino agro arma intulerat, vnáque erat Marsilius Carrariensis: cum in eum Mastinus Scaliger exercitum ingentem duxisset, Petróque necessitas iniecta esset, inde egrediundi, quòd eo in loco, commeatuum difficultate premebatur: veritus ne in via cum hoste confligere cogeretur, quam rem viribus inferior, nequaquam probabat, calliditate aduersus validiorem vti cogitauit: nam cum hostes ad eundem amnem, apud quem ipsius quoque Petri posita erant castra, sed inferiore amnis parte tenderent, neque aliunde aquationis facultatẽ, quàm ex eo amne haberent, Gualdo herba amnem infecit, ita vt homines iumen-

tâque propter amaritudinem eius, aquas gustare nollent. Ea re, coactis mutare castra hostibus, qui congredi & dimicare cum eis non audebat, astu inde nullis armis usus ex rei suæ commoditate depulit.

De Brachio Perusino militari Duce.

Magno item astu Andreas Perusinus, qui postea à cognomine familiæ Brachius fuit nuncupatus est vsus: cum à Camerte vrbe depulsis Caroli Malatestæ copiis, quæ se Fabrianum postea receperunt, ipse cum parte tantũ copiarum sequeretur, reliquo pecorum præda captiuísq; atque aliis rebus impedito exercitu: nam cũ in eo hostes bene gerendæ rei occasionem viderent, si ipsi Apennini iuga priores occupassent, & Brachius quoque ne id pateretur, è re sua esse optimè intelligeret, cum lassos iam equos, vltra vel calcaribus vel alia vi vrgere non posset, ex captiuo pecore, aliquot equas delegit, atque eas agmen præcedere iussit, quarum amor ac cupido, equis adeò acres adegit stimulos, vt qui antè calcaribus nullis satis impelli poterant, tunc freno vix cohiberi ac retineri possent: per eum modũ cum prior Brachius montem occupasset, victi hostes, Brachij astu, cũ eius lædendi spem amisissent, retrò vnde venerant, cesserunt.

De eodem.

Non minor quoque illa fuit calliditas, qua Turres inter Auersam vrbem ac Capuam positas occupauit, quo tempore aduersus Martinum quartum Pontificẽ, ac Sfortiam eius militarem ducem, ipse Ioannæ secundæ Neapolitanæ reginæ auspiciis, bellum gerebat: Audacem enim iuuenem, fœmineo habitu ornauit, quem ad Turres ipsas, veluti deuium & errantem iter facere iussit, ab iis, qui in turrium præsidio erant captus, dum tanquàm fœmina esset non obseruatur, in turrem conscendit, ad seque sublatis scalis, iis annuit, qui cum eo à Brachio missi, haud longè in insidiis rei exitum morabantur. Per eum igitur Brachius Turribus potitus, excursione totam regionem infestam reddidit, magnámque inde prædam abegit.

De Friderico Montisferrati comite & Vrbini Duce.

Astutia singulari vsus est Fridericus Montisferrati comes, cum Verruculæ arcem, contra Sigismundum Malatestam Ariminensem principem obsideret. Fictas enim literas, ita vt omni ex parte Sigismundi viderẽtur esse, noctu per igno-

tum optimè eruditum hominem, ad præsidij præfectum in arcem misit, monens se auxiliares copias mittere paratum, si ipsi opus esse videretur. Cum autem ipse verum Sigismũdi nuncium ac literas arbitratus, respondisset accepturum, Fridericus militibus suis Sigismundi vestitu ornatis, omniq́ue alia re necessaria compositis, ea nocte missis, arcem in potestatem suam redegit.

De Friderico secundo Imperatore.

Nominis similitudo, me ad Fridericum secundum Imperatorem trahit, qui cum necessariis de rebus, ab Ethruria in Apuliam discessurus esset, & multa eum mouerent, vt Saminiatensem populum ad rebellionem spectare arbitraretur: misit ad eos, qui nũciarent se captiuos quos habebat, atque thesaurum Saminiatum mittere velle, & propterea hortari, vt fideliter ea, vsque ad eius reditum custodire vellent. Populus eo insperato commodo lætus misit, qui renunciarent ex fide Saminiatenses ea obseruaturos. Fridericus igitur armis pro pecunia onustis aliquot iumentis, tectisq́ue vt ei mos erat, cum pecuniam mitteret, item cathenis iniectis quibusdam ex militum suorum numero fortib. viris, atque ante eos missis nonnullis captiuis, inter quos fuit Petrus Vinea (cui illic postea oculos defodi iussit) Saminiatensis populus arbitratus veros esse captiuos, quia vincula inspexerat, cum sarcinis omnes in oppidum accepit. Illi autem postea arreptis armis, statim occupato oppido, Friderico defectionis suspitionem quam conceperat, ademit.

De Francisco Carmaniola Comite ac militari Duce.

Cum Franciscus Carmaniola Venetorum militaris dux, aduersus Mediolanensis Ducis Philippi copias, apud vicum Machalodium in Brixiano agro castra posuisset, nec longè ab eo loco essent Philippi copiarum Duces, Carolus Malatesta, Nicolaus Picininus, Franciscus Sfortia, atque Angelus Pergulanus: accidit vt Carmaniolæ eques quidam, cum vno hostium equitum contentionem haberet: eã rem Carmaniola arbitratus est, posse occasionem alicuius rei bene gerendæ præbere. Itaque ita verbis eã reduxit, vt locum inter vtraque castra deligerent, in quo singulari certamine ab eis depugnaretur. Euenit autem, id quod Carmaniola fore præuiderat, vt è Ducis Philippi castris, maior militũ pars, inermis cum insidias abesse putaret, decertantes perduelles

ſpectatum prodiret. Itaque ipſe potiorem exercitus partem, armatam in tabernaculis manere iuſſit, & cum hoſtes ſpectaculo intentos conſpexit, in equos conſcendere armatos milites ſuos iuſſit, atque pleno curſu in hoſtes tendere, qui inermes inordinatique priuſquam arma induere, aut in aciẽ ad ordines ſuos ire poſſent, fuſi fugatique ſunt. Fugiẽtes autem ipſe inſecutus, cum eis in Mediolanenſia caſtra ſe immiſceret: ficto ſingulari certamine, quatuor inſignibus Philippi ducibus ſuperatis.

De Franciſco Sfortia.

Arte atque aſtu ſuo, non multò poſt à Franciſco Sfortia Philippi copiarum Duce captus eſt Carmaniola: nam cum Franciſcus Sfortia ſciret, in Pado Venetos plura habere eius generis nauigia, quæ in bellicum vſum inſtructa erant, ipſe noctu cũ magno equitum fortium virorũ numero, in Philippi naues conſcendit, & ne idem ab Carmaniola ageretur, pro tranſfugis quoſdam è peditatu ſuo miſit, qui Carmaniolæ nunciarent, Sfortianos in armis eſſe, vt eum illo ipſo tempore adorirentur. Itaque ne ſuos Carmaniola diuideret, opem nullam claſſi Venetæ miſit, & ob eam rem prælio victa claſſis, ex magna parte incenſa atque capta fuit.

De eodem.

In Piceno etiam mira calliditate effecit, vt numero longè inferior ab hoſte victoriam referret. Nam cum manum cum Franciſco Nicolai Picinini filio confereret atque omnibus ſuis equitum turmis in prælium miſſis, Picinino adhuc aliquot ſupereſſent, veritus, ne ſi Franciſcus noſſet, ei amplius nihil eſſe militum in ſubſidiis relictum, his turmis quas ſeruauerat, auctis ſuorum qui decertabant viribus, Sfortianos ita premeret, vt terga dare cogerentur: nouo aſtu occurrendum duxit. Coëgit enim omnes militares pueros, calonéſque ac lixas, & in perrara ſylua ita condidit, vt inſpici quidem, ſed non ex toto diſcerni poſſent, atque in eorum fronte illos quib. Galeæ eſſent ſtatuit, vt ſpeciem magni equitatus præberent. Quare cum ob eam rem Picininus quantũ poterat non eniteretur, & ipſas turmas quæ prælium nondum inierant, veluti in ſubſidiis retineret, illa ſola re, qui alioquin victor erat, in eo prælio ſuperatus ac captus fuit.

De Fede-

De Federico Marrabotto Genuensi.

Cum vrbe Genua ciuilibus bellis lacerata Guelphos, qui in vrbe rerum potiebantur, Gibellini exules infestarent Antonius Auria, quatuordecim triremibus, Federicum Marabottum Guelfum, qui septem tantum habebat, vehemẽter insectabatur. Cum autem nox superuenisset, neque iam longè à Tito abessent, Marabottus, qui iam penè omnem salutis spem amiserat, nouo astu salutem sibi peperit: nam cum maritimus in classe mos esset, vt per noctem solus triremium primarius dux, in puppi sua lumen deferret apertum, ob eam rem, vt aliæ naues eum assequi scirent: ipse cũ ante suos commonuisset, ea nocte se ad Maraliam nauigaturum esse, lumen in laterna clausum, clypeo tãquàm cymbæ alligauit, atque in mare constituit, triremísque suæ consuetum lumen extinxit. Cum autem, vt maris natura est, vndæ clypeum cum laterna ad terram eiecissent, hostes arbitrati Fedcricũ desperata salute, in terram triremes impegisse, mutata nauigatione, ab eo cursu, quem ante tenebant naues, ad lumen quod in laterna clypeus habebat, direxerunt, atque ita elusi Federicum amiserunt.

De Ammiano Marcellino.

Calliditate qua Federicus in mari vsus est, se in terrestri expeditione vsum Ammianus Marcellinus scribit: nã cum noctu insequentes Persas fugeret, atque latebrarũ spes nulla maneret, in equo se lumen deligasse ait, eúmque ad dextram, qua in parte planicies erat direxit, ipse autem cũ aliis qui cum eo erant, in læuam conuersus, ad montes vim hostium, qui lumen ad dexteram sequebantur, effugit.

De Ioanne Fulgosio.

Inter multa callidè à Genuensibus mari gesta, hoc vnum connumerabimus: Alphonsus Aragonius Siciliæ rex, in Corsica insula Bonifaciam vrbem obsidebat, cum Genuæ Thomas Fulgosius ducatus titulum obtineret, ab eo Ioannes frater, adhuc penè adolescens, cum quatuor tantũ nauibus, ad opem ferendã missus est. Cũ is ad vrbem penetrare non posset, quod Alphonsi classis, simul anchoris connexa, pontibúsq; inter ipsas naues iactis immobilis, ceu humi, magnis firmamẽtis stabilita manebat: Ioãnes vt huic rei occurreret, misso vrinatore, qui supra humanã fidem, sub aqua morari consueuerat, in hostilibus nauibus anchorarũ

vincula desecuit, ita vt naues resolutæ, dum vndis impellerentur pontes inter se factos, cõfusis rebus omnibus cõfringerent, non sine omnium qui cum Alphonso erant admiratione. Cum eos ipsius facti causa lateret, & nullis spirantibus ventis, nullaque vi tentata agitari naues conspicerent: fieri non posse arbitrati, vt viuens quispiam, sub aquis tale moliri opus posset. Itaque in Alphonsi classe, ob eam rem omnibus confusis territisque, Ioanni ad ferendã Bonifaciæ vrbi opem via patuit, Alphonsúsque inde irrito conatu, discessit.

De Petro Fulgosio Genuensium Duce.

Cum Petrum Fulgosium Genuensium ducem, eodem tempore premerent externæ vires Alphonsi regis, cui Aragoniæ, Siciliæ atque Neapolis regna parebant, & ciuium Genuensium pars aduersa, ac Flisca gens cum ea coniuncta: quæ quanquàm animo discors, ea tamen in re aduersus Petrum conuenerat, apertè perspexit Petrus, fieri non posse, vt solus tantam hostium molem sustineret. Itaque quod aduersus eos armis assequi posse desperabat, militari astu atque calliditate agendum duxit. Arbitratus igitur hostes, dum extra vrbem manerent, concordes fore, eosdemque, vt deuictum esse Petrum inspexissent, quod vnusquisque vrbis principatum vendicare sibi niteretur, arma in seipsos conuersuros esse: id quod postea experiendo verum esse cognouit. In Genuensi arce vxorem cum liberis recepit, fratrémque cum trecentis peditibus, ac viginti equitibus præsidio reliquit, ipse autem Genua, apertis vrbis ipsius portis profectus est, hostes qui præ timore fuisse Petrum arbitrabantur, sibiipsis & pugnandi metum iam ademptum esse, sublato hoste, & confirmatam victoriam ducebant. Itaque cum omnes ad priuati commodi spem studia conuertissent, statim orta inter ipsos discordia, decertare armis inter se cœperunt: dum igitur ex vno exercitu, iam in multas partes diuisi, relicto primo hoste, hostes sibiipsis facti, inter se dimicarent, à suis certior factus Petrus, tertio die, posteaquã Genua abierat, ad vrbem regressus, ac suis qui in arce erant, coniunctus, hostes qui circiter decem milium numerũ excedere dicebantur, inuasit, atq; haud magno temporis spacio, omnes fudit deuicitque. Astu igitur cum fugã simulauit, eos superauit, quibus stando longè impar viribus erat:

atque apertè experiendo docuit, gerendis bellis, non minus calliditate homines quàm armis iuuari.

De Gamali pirata Turcensi.

Finem recentibus militarium virorum calliditatibus, imponet Gâmalis Turca, qui cùm vna tantum biremi piraticam exerceret, vi ventorum per noctem ita acriter est actus, vt dilucescente die, Siciliam in conspectu haberet: illic fortè offendit Francinum Pauum Cathelanum, duarum triremium præfectum: earum altera, statim insequi Gamalim cœpit, quæ cum magna vi remorum ageretur, ita vt ab altera amplius conspici non posset, iam Gamalis biremẽ rostro penè attingebat. Cum igitur nautæ vela colligerent Gamalis in triremem ingenti animo prosiliit, remigésque ad libertatem vocauit. Dum ergo nauales socij, in remiges quos ad rebellandum libertatis spes inuitabat, arma mouent, vt eos vinctos ad remigationem continerent, Gamalis momẽto triremi potitus est. A biremi autem sua, in triremem milites, quos habebat cum transtulisset, à puppi biremem tanquam captiuam trahebat, iussisq; tubicinibus, ingenti clangore canere, ad aliam triremem dirigere cursum cœpit: quæ cum Turcensem biremem cum Gamali captum arbitraretur, lęticiæ plena ceu victoriam gratulatura, venienti obuiam se præbebat, in qua Gamalis, vt in alteram cum suis insiliit, atque ipsam quoque cum nihil hostile verentem, atque incautam oppressisset, ambarũ imperio potitus, in vinculis omnes ad remigariam seruitutem posuit.

DE REPVLSA.
CAPVT V.

Valerij ordinem sequentes de Repulsa scribemus: eos enarraturi, qui cum ad dignitatem magistratus peruenire contendissent, à principio repulsam passi, postea longè maiora consecuti sunt. Vt si cui in eiusmodi re, repulsam ferre per iniuriam cõtigerit, his exemplis animum ad iniuriam ferendam validius componat, neque ob eam rem in posterum à bona spe deiiciatur: præsertim cum in his, quos repulsa sine vllo suo crimine pressit, repulsæ causa, aut aduersi fati atrocitas, aut competitoris potentia, atq; opes plerunque fuerant, & magno compendio rependere soleant, quæ antea ademerunt. Sed vt nihil ad repulsæ corrigẽdam

iniuriam fortuna ferat, non leue illud solamen esse debet, hominem nullius rei sibi cõscium esse, propter quam competitor anteferri deberet.

De Marcio Coriolano.

Marcius Coriolanus in vrbe Roma nobilitate insignis, rerum quas gesserat magnitudine fretus, cum consulatum peteret, satis fauentem populum habuit: sed cum eodem die peragi quæ ad comitij atque suffragiorum rationem pertinebant non possent, postridie mane, in forum magno patriciorum numero prosequente descendit. Itaque mutata populi voluntate, qui maiorem odij sui in patricios, quam Coriolani virtutis rationem habuit, repulsam ab vniuerso populo tulit. Etenim ademptus est ei consulatus, quẽ Volsci populi Rom. hostes, vt exercitui suo præficerent, ob virtutem dignum duxerunt. Vnde haud multò pòst, in ingentem calamitatem coniectus populus Romanus, ei coactus est supplicare, cuius antea preces audire noluerat.

De C. Mario.

Caius Marius septies consul, qui Iugurtham, qui Cimbros, qui Teutones deuicit, Romæque quodam tempore omnia arbitratu suo gessit, tamen in iuuenta ambarum ædilitatum vno die repulsam tulit.

De M. Catone Iuniore.

Iunior Cato, qui Romanæ virtutis atque iustitiæ specimen, & exemplum fuit, consulatus repulsam tulit: atque ei Sulpitius præpositus est, nullam ob aliam rem, nisi quod cum ad reprimendam C. Cæsaris potentiã, honorem illum petere populus putabat: neque enim vidit ignara plebs à se cum Catonem repelleret, verum gregis custodem depelli, atque eo depulso ad lacerandum gregem lupum admitti. In eo quemadmodum in cæteris rebus, Cæsarinas blanditias quibus venenum suberat, potiusquam veram salutis suæ rationem secutus.

RECENTIORA.

De Gabriele Condelmario.

Ad repulsas quorundam ciuium Romanorum quas scripsimus, nonnulla recentiorum temporum, quanquam diuersa in re, exempla annectemus. In quibus primus à nobis scribetur Gabriel Condelmarius, patricius Venetus, qui à Gregorio duodecimo Pont. Senensi ecclesiæ præfectus, à

Senensibus ciuibus, reiectus est, & tamen idem Martino quarto, sub Eugenij quarti nomine, in Pontificatu successit, vniuersæq; ecclesiæ omniũ consensu præfectus fuit, qui vnius creatus episcopus, ab eius populo repulsam tulerat.

De Leontio Antiocheno patriarcha.

Leontius sacerdotio nedum repulsus, verumetiam cum eo fungeretur priuatus, haud multò pòst Antiochenæ ecclesiæ patriarchatum obtinuit.

De Theodosio Saguntino episcopo.

Theodosius sacerdotio ab Eugenio pontifice priuatus, ab eius successore Gregorio quarto, non modò adempti sacerdotij honorem recepit, verum Saguntinæ quoque ecclesiæ Antistes designatur.

DE NECESSITATE. CAP. VI.

De Babyloniis.

NE à cœpto iam ordine discedamus, de necessitate scribemus, re in humanis rebus potentissima, cuius rei casus persæpè superato pudore, iustitiáque, qui ante alios humanis affectibus vim afferunt, semper honestam secum excusationem perferre videntur. Quis enim iure ei ad crimen illud imputarit, quod quanquã deuitare velit effugere non potest? & cui eas vires natura dedisse videtur, vt resistere ei humani affectus non valeant. Hac igitur in re, vbi de necessitate mentio facienda est, à Babyloniis ordiemur. Eorũ vrbem Darius Persarum rex obsidebat, à quo desciuerant, quod insitum eis à natura in ipsum erat odium: vt autem commeatus, quos in vrbe habebant Babylonij, diutius extenderent, ex toto fœmineo sexu, cum singulas viris omnibus delegissent, reliquas, ne eis alendis illorum nutrimenta per quos vrbs defendebatur consumerent, strangulauerunt.

De Cambysis Persarum Regis exercitu.

Non minor illa quoque necessitas fuit, qua Cambysis Persarum regis exercitus, suscepta aduersus Æthiopes expeditione, deficientibus aliis omnibus, humano generi cõsuetis alimentis, milites decimabat, quorum carnibus in aliorum alimenta vteretur. Miserandum profectò atque atrox vitæ genus, comitis adempta vita, vitam suam prorogare velle: cùm tamen qui eiusmodi aleretur cibo, longè eo qui decimatus fuerat, infœlicior dici posset.

De Atheniensibus.

Et si ingens nimiũ dici ea necessitas debet, quæ Persas cõpulit, vt decimato exercitu humanis carnibus vescerẽtur: nõ minor tamen etiã illa fuit, qua Athenienses à Demetrio rege Syriæ obsessi, adeò laborabant, vt delapso mure à tecto, pater cũ filio vt eũ sibi quisque caperet, non verbis, verumetiam pugnis decertauit: fame ira vrgente, vt nõ modo immunda bestia vesci non abhorrerent, verumetiam insitum à natura affectum atque reuerentiam obliuiscerentur.

De Samaritanis.

Omnem hactenus scriptam necessitatem illa superauit, quæ Samaritanos circumuenit, quo tempore Ioram Hierosolymarum rex rerũ potiebatur, & arcta obsidione à Benadab Syriæ rege premebantur, qui alio nomine Adadus & Adeger nuncupatur. Fames enim apud eos inualuerat, vt asini caput octoginta argenteis nummis væniret. Itaque cum Ioram vereretur, ne fame oppressi deditionem Samaritani facerent, ipse vrbem circuiendo, murorum custodiam obibat, fretus ipsius præsentia motum populum sibi à rebellione temperaturum. Cum igitur hoc munere fungeretur, audiuit in propinqua domo tumultuantium simul hominum fieri strepitum: cuius rei causam cum quæreret, egressa mulier, acerbè queri cœpit, quod ipsa cum socia muliere pepegisset, vt ambæ filiorum carne præsentem fortunã superarent, ipsáque suum interemisset, cuius cibo ipsa comésque mulier in eam horã vixissent, nunc comitem fœminam, filium abdidisse atque initam pactionem seruare nolle. O sæuam profectò nimis miserandámq; necessitatem! Quid enim aliud de te dicam? cum nullis cohibita frenis maternum affectum, vt vsque ad filiorũ cædem atque vescendas eorum carnes progrederetur, sui immemorem reddidisti.

De Iudæis & Maria.

Non grauis modò, sed horroris quoque plena necessitas illa fuit, ad quam obsidione Titus Vespasianus Iudæos deduxit. Nam præter quàm, quod omni immundo cibo, quin ipso quoque humano stercore vescerentur, & quotidie permultos fames absumeret inuenta est mulier nomine Maria, quæ filium trimum occisum, igne assaret, vt eius carnibus, quem ipsa pepererat, miserandum in modum sibi vitã prorogaret. Detectáque res est per eos, quos stimulante fame,

assatarum carnium odor, ad eam traxerat. Cum autem in tanta necessitate eam deprehendissent, præ horroris magnitudine retrocesserunt, minúsque graue sibi duxerunt, fame confici, & ipsam mortem obire, quàm impio sceleratoque cibo in eum morem vesci.

De Cleomene Sparnatorum rege.

Non adeò sæua Lacedæmoniorum necessitas fuit: neque enim in ipsorum vitam sæuitum est, sed cum bellis attriti, non vltra mille ac quingentorum numerum explerent, paucitas Cleomenem ipsum compulit, vt seruos ad eum numerum libertate donaret, quo nouem milia conficerentur, atque sedem seueræ nimium gentis, cui nihil erat pensi, pro libertate vitam effundere, seruis suis communicaret.

De Carthaginensibus.

Quàm ingens etiam necessitas fuit, ad quam Carthaginenses redacti fuerunt, cum postremò Romanorum armis à Mancino consule deuicti, euersam Carthaginem viderunt: Nam ad instruendam classem, cum obsessis materia deesset trabibus tabulísque priuatarum ædium vsi sunt. Et cum Romanis ante arma tradidissent, vt alia conficerent, omni quod in priuato vsu erat ferramento, ad noua conflanda arma consumpto, alia insuper ex auro argentóque vbi ferrum deerat, confecêre: atque vt in arcus funes compararent, cum alia deesset ratio, fœminæ comas suas in eũ vsum tradiderunt. Ad tantam Carthaginenses necessitatem atque industriam, Romana arma, atque ipsorum, vt liberi morerentur propositum redegerunt.

De L. Antonio Consule.

Lucius Antonius consul, Antonij triumuiri frater, ab Augusto Perusiæ obsessus, in eas cõmeatuũ angustias deductus est, vt cũ in seruos, quod alimenti habebat, non consumere decreuisset, è quorũ numero propterea quotidie nõnulli fame cõficiebantur, ne ad hostes transirent, & Lucij necessitatẽ detegerent, aut desperatione acti hostes in vrbẽ inducerent, seruis carceres impleuit, atque illic fame eos confecit.

De Nerone Imperatore.

Quod L. Antonius, vt in alios ageret necessitas compulit, eadem Neronem;, vt in se pateretur coëgit: nam ab immensis deliciis, quibus antè vtebatur, in omni re sua immodicus, omnium odio eum premente, in serui sui domum.

profugit, atque illic vrgente siti, qui aureis gemmatísque vasis assueuerat, veluti nouus Diogenes, quia aliter non poterat, è caua manu poculum sibi fecit, & cũ calcei deessent, atque ipsi nudis pedibus per cannetum nuperrimè desectum, transeundum esset, vt occultè locum peteret in quo latere posset, magna ex parte pronus, per terram in quadrupedis speciem pertexit, atque ne acuti cannarum stipites læderent, vestem subdidit. Ad hanc necessitatem redactus est, qui olim vrbes, prouincias ac regna dare consueuerat, vt calceos in pedes non haberet, manúque pro pedibus vteretur, & deficiente vase, manum pro poculo adhiberet.

De Aquileiensibus.

Cum Maximinus Augustus crudelitatis magnitudine, diu ferẽdo defessum iam Senatum populúmque Romanum ad defectionem compulisset, atque is ad vrbem armatus tenderet, Aquileiam vrbem in itinere, quod Senatui pareret, obsessam in eam necessitatem redegit, vt cum in arcus chordas non haberent, fœminarum suarũ comis, ad illud opus vterentur: quemadmodum Romanos quoque fecisse legimus, cum à Gallis in Capitolio obsiderentur, qui ob eam rẽ Venerem caluam postea consecrarunt. Hoc idem Massilienses quoque aduersus C. Cæsarem peregerunt, & Carthaginẽses cum à Mancino eorum vrbs deleta fuit, vt nuper diximus.

RECENTIORA.

De Liguribus.

Fuit etiam maxima ea necessitas, qua Italia laborauit, Imperante Iustiniano, cum Gothi Belisarium in vrbe Roma inclusissent. Eo enim tempore, cum per totã Italiam fames valida esset, in Liguribus inuentæ sunt quædã matres filiorũ carnibus vixisse, quos antè fames ipsa absumpserat.

De duabus Ariminensibus fœminis.

Eo etiam ipso tempore. Procopius Græcus scribit, duas mulieres, quæ apud Ariminum hospitatoriam cauponam exercebant, fame coactas, decem & septem homines, diuersis temporibus interemisse, qui fortè seorsum apud eas hospitatum iuerant, quo tempore cubitum profecti, iam alto somno indormiebant, atque eorum carnibus sibi alimenta parasse. Quod postea vnus detexit, qui ipsis cædem peragẽtibus inuigilabat, à quo ambæ interfectæ fuerunt: sed iam ad minus fera necessitatis exempla transeamus.

De Balduino Constantinopolitano Imperatore.

Balduinus secundus Constantinopolitanus Imperator, cum bello premeretur, quod Græci rebelles intulerant, atque pecuniæ defectu laboraret, Venetis permultas sanctorum reliquias vendidit: neque eo contentus, filium Philippum, accepta pecunia, à priuatis mercatoribus pignori obligauit, atque eum ad ipsos Venetias misit. Ipsa quoque templa plumbo, quo tecta erant spoliauit ac vendidit, vt inde pecuniam ad se tuendum conficeret.

DE IIS QVÆ EX TESTAMENTIS *legitimè factis abolita sunt.*

CAPVT VII.

IAm nos ordo ad testamenta trahit, legitimè facta, in quibus aliquid rescissum est, & de eis quoque, quæ cum iure rescindenda fuissent, aliquo respectu firma manserunt. Ac demum de his, qui præter communem hominum æstimationem hæredes reliquerunt. Sed de primis perpauca scribemus exempla, quod à Valerij seculo, in nostra tempora scriptor nullus extitit, qui eam rem attigerit. Si autem inter recentiores aliquod exemplum contigit, personarũ ignobilitas, in obscuro rem reliquit, & res ipsa iudicis authoritatem potiusquã historicum requisiuit. Neque etiam Tiberiũ Cæsarem cõmemorabimus, matris Liuię testamentũ, odio potius quam iure irritum fecisse, neque quòd Caligula veluti ingrata, atque inualida ac nulla, iussèrit esse ea testamenta, in quibus ipse inter hæredes numeratus non esset. Illud etiam silentio præteribimus, quod Domitianus testamento hæres ab his scriptus, quibus liberi essent, persæpè hæreditatem repudiarat. Sed tantum iudiciaria exempla attingemus.

De Actilia Variola Romana.

Actilia Variola Romana, ab octogenario patre exhæredata, vndecimo die, postquam is nouercam ei superinduxerat, centumuirali iudicio, in paternis bonis restituta est. Rescisso testamento, quod libidinosus senex fecisse putabatur, nouæ vxoris illecebris, à recto sensu abalienatus.

De P. Virgilio Marone poëta.

Augustus quoque, neque id sine magna ratione, Virgilij testamentum, in ea parte seruandum non duxit, qua manda-

bat, vt Æneis, quod eam ex ſententia ſua nondum correxerat, combureretur. Longè enim pluris putauit, fructũ quem poſteritas ex lectione conſecutura erat, illius poëmatis, quo eruditionis magnitudine ac ſtyli excellentia, nullus vſque ad eam diem carmen maius ediderat, quàm poëtæ infamiã, ſi quid in eo carmine ſuperſtitioſi caſtigatores, in melius mutandũm inueniſſent.

De Ruſco Ceſione.

Domitianus quoque Imperator, teſtamenti Ruſci Cepionis eam partem reuocauit, qua hæredes obligabantur, quotannis certam pecuniam Senatoribus dare, qui Senatum frequentarent. Eam enim donationem, ambitioſam, atque parum vtilem iudicauit eſſe.

RECENTIORA.

De Ianuario ſacerdote.

Ianuarius cum religioni initiaretur, apud Auguſtinum Hipponenſem epiſcopum, duos filios marem ac fœminam in diuerſis habebat monaſteriis. Itaque cũ bona ſua in pauperum vſum diuideret, partem eius pecuniæ, ſub filij nomine retinuit, vt eam vſque in maturum ætatis tempus illi reſeruaret. Contigit autem vt is mortem obiret, itaque antè teſtamentũ condidit, detexítque pecuniam quam habebat ſuã eſſe, & vt ſuam monaſterio relinquere. Auguſtinus in cuius manu monaſterij adminiſtratio erat, eam pecuniã ceu fraudulentam accipere recuſauit, ſed filiis teſtatoris tradi iuſſit. Affirmans quod non rectè ei poſſet credi, qui cõtra religionis profeſſionem, pecuniam priuatam poſſederat, atque in re dubia, ſatius eſſe filiis teſtatoris eam dari, qui grauiora propter eam pecuniam quàm eccleſia pati poterant. Cum eccleſiæ longè pluris bonum nomen, quàm pecunia cum auaritię nota faciendum eſſet. Hoc Auguſtini iudicio, quis non videat, quæ modeſtiæ formula religioſis viris, in parandis per legata à ſecularibus viris opibus proponatur.

De Aureliano Carthaginenſi epiſcopo.

Illa quoque Aureliani Carthaginenſis epiſcopi ſanctio quanta laude digna fuit? cum per eam Carthaginenſis ciuis teſtamentum reſcidit: cui nati ſunt filij, poſteaquam is reſeruato ſibi vſu fructu dum viueret, eccleſiæ omnia bona ſua dono dederat.

De Ludouico Patauino Cardinale ac Patriarcha.

Paulus secundus Pontifex, Ludouico Patauino Cardinali ac Patriarchæ, ius testandi permiserat, & tamen, quod is bona, non in impios vsos distribui iubebat, sed ob turpem causam, vnde & illi scandalum, & ecclesiæ sinistra fama manabat, ea relinqueret, testamenti partem illam irritam fecit.

De Ludouico vndecimo Gallorum rege.

Ludouicus quoque vndecimus Gallorum rex, putatus est prodigè se nimis erga sacerdotes ac templa gessisse, is cum in postremo vitæ suæ tempore, in Gallico regno, Romæque & alibi templis immensos redditus assignasset, atque in pacifica possessione, eos quibus assignauerat, constituisset, cũ in cęteris, decreta eius seruata maiori ex parte fuissent, in hoc, quod ad ecclesiasticas constitutiones extendebatur, ex toto quæ sanxerat abolita fuerunt, ceu quæ nimium profusa essent, atque inutilia successori regnóque haberẽtur: quin etiã sacerdotibus ipsis parum salutaria, cum auctis opibus in Dei cultu negligentiores redderentur.

De Gotifredo Bolionio Hierosolymarum rege.

Idem quoque in Syria antea principes Christiani, qui Hierosolymas incolebant, in Gotifredi Bolionij testamento fecerunt. Nam cum is Imperio patriarchę Hierosolymitani, Dauidis Turrem, & maiorẽ vrbis partem relinqueret, quippe qui ea Hierosolymitanæ ecclesiæ iuris putabat esse, quæ tamen cum ipse rectè valeret, petita concedere nunquàm voluerat, Posteri exequi partem eam, ceu regno Hierosolymitano damnosam recusarunt.

DE TESTAMENTIS, QVÆ FIRMA *manserunt, cum causa inesset, vt rescindi deberent.*

CAPVT VIII.

De Sabina Romana.

INter dubia testamenta, quæ firma tamen manserunt, id quod Sabina Romana egit, commemoratione dignum est. Nam cũ in testamento scripsisset: Modesto seruo meo, cui vt libertas daretur, ordinaui, talem rem lego. Et cum ea mortua scriptũ nihil esset inuentũ, neque testes apparerent, qui liberationis Modesti fidem aliquam facerent, Plinius

secundus, inter præcipuos hæredes, voluit vt Modestus libertate donaretur, Legatúmque à Sabina relictum acciperet. Sabinæ enim voluntatem, quàm expressa ipsius voluntatis verba, quæ non inueniebantur, sequi satius duxit.

De Pomponia Galla.

Pomponia Galla, Romana fœmina, exhæredato filio Aufidio Curiano, hæredem Plinium secundum instituit, qui diù ab Aufidio rogatus, vt hæreditatem maternam ei relaxaret: contentus fuit, causas ab eo audire, propter quas male de se merentem filium exhæredare, mater non posset: & cum ab eo veram nullam causam in medium adduci vidisset, ipso excluso hæreditatem retinuit.

RECENTIORA.

De Ludouico Cortesio.

Inter recentia, pars illa stultè posita, In testamento Ludouici Cortesij, qua hæres iubebatur, ipsius exequias, omnium musicorum, qui in vrbe erãt cantu celebrare: qui illic instrumentis suis canere, per totum exequiarũ tẽpus, honesto stipendio conducti, non desinerent: longa disputatione re tractata, vt necessaria iudicata est, atque eam exequutus est hæres: quod apertè ostendit, nisi grauibus de causis, testatorum voluntaté, qualiscunque sit, ab hærede, prętereundã nõ esse.

De Antonio Leonino Genuensi.

Antonius Leoninus, Genuensis mercator, cum æger grauiter laboraret, seruos ac seruas qui ægro ministrabant, testamento, si quid ad pristinam salutem restitueretur, omnes libertate donauit. Quod si decedere eum contingeret, omnes in seruitute retineri iussit. Prudenter enim, ministris desiderium salutis suæ iniecit, proposita eis libertatis spe, & propterea in eius curanda valetudine, vt diligentiores essent causas auxit.

De Ludouico Arcimboldo.

Ludouicus Arcimboldus, ciuis Mediolanensis, bis aduersa valetudine correptus, testamento trecentos aureos nummos tonsori, qui ei ministrabat, reliquit. Sed cum liberatus esset, & post aliquod tempus in valetudinem quoque incidisset, tonsor, longioris moræ, ad consequendum legatũ, impatiens veneno vitam eius petiit, atque vt munus impensa opera sua dignum acciperet, in foro fracta ceruice vitam amisit.

DE IIS QVI CONTRA COMMVNEM OPINIONEM HAEREDES DELEGERUNT.

nem opinionem hæredes delegerunt.

CAPVT V.

De Velio Bleso.

VElius Blesus, vir consularis, Regulum præsentem, inter hæredes scripsit, quia is ægrum diligenter curare videbatur: cæterum posteaquam scriptus fuit hæres, & medicos hortaretur, vt cito Blesum conficerent, ne diutius ægritudinis molestia laboraret, ceu id Blesus persensisset, aperto post eius mortem testamento, Regulus, inter hæredes non inuentus, perfidiæ suæ pœnas luit.

De Constantio Imperatore.

In Gallia, Iulianus Cæsar, à Constantio Augusto desciuerat: qui in Oriente aduersus Persas bellum gerebat: is autem audita Iuliani rebellione, cum relictis Persis in Europam ad eos compescendos motus regrederetur: in itinere morte correptus, antequam decederet, testamento Iulianum hæredem reliquit: tantò præter omnium opinionem, quantò viuentes discordibus inter se animis fuerant.

RECENTIORA.

De Philippo Maria Mediolanensi duce.

Philippus Maria Mediolanensis dux, filiam multósque alios, è gente sua in testamento præteriit, atque Alphonsum Aragonium Siciliæ regem, non modo affinitate nulla ei coniunctum, verumetiam, aliquando grauem hostem, atque extra Italiam natum, hæredem instituit.

DE REIS MAGNORVM CRIMINVM QVAS OB RES ABSQLVTI AVT DAMNATI *fuerunt, liber octauus.*

CAPVT PRIMVM.

De Critolao.

CAusarũ varietates scripturi, propter quas magnorum criminum rei vel absoluti, vel damnati fuerunt, Critolaum Græcũ, primò commemorabimus. Is cum duobus fratribus, aduersus alios tres fratres, ea cõditione certamen iniuit, vt vtri eorũm vicissent, ita vel Theagetes vel Pheneates controuersiarum ac belli, quibus antè diu inter se certauerant, ius haberent: occisis tribus aduersis fratribus, singulari Critolaus animo atque industria, cum ipse duos in eo prælio amisisset fratres, victor euasit. Itaque cum domum, gloriæ plenus, in triumphi speciem rediret: oblata est ei soror, magno planctu omnia perturbans, quod inter occisos hostes, vir eius erat. Indignatus Critolaus, plus à sorore virum, quàm patriam ac duos diligi fratres, qui amissi erant: illic vbi obuia facta est, gladio illo quo accinctus erat, & quo eam pepererat victoriam, sororẽ interemit. Haud multo pòst, ad populum is accusatus, matris precibus, quæ iam duos pro patria filios amiserat, eo iudicio absolutus est, omni ex parte Romanis Horatiis persimilis.

De Aristide Atheniensi.

Aristides Atheniensis, non aliã ob rẽ decennij exilio mulctatus est, quàm per inuidiam, multis ægrè ferentibus, eum ob morum excellentiam cognomento Iustum appellari.

De Theocrito Chio.

In prælio captum Theocritum Chium, atque ad Antigonum hostem deductum, cum qui deducebant hortari, vt bono esset animo, vellent: dicebant, fore, vt cum ante Antigoni oculos præsentaretur, veniam impetraret. In tanto is periculo positus, à dicteriis abstinere non potuit: itaque si ita esset, de se actum esse, dixit, si quidem alterum Antigo-

nus tantum haberet oculum. Cuius verbi acrimonia motus Antigonus, ſtatim eum interimi iuſſit, qui ſi linguæ temperaſſet, incolumitatem aſſecutus videbatur.

De Suſanna Babylonia.

Suſannam Ioachimi coniugem, in Babylone Hebræorũ Iudiciis, à falſo adulterij iudicio ac pœna, nónne Danielis pueri verba liberarunt, cũ exclamaſſet, ad ſe nolle falſi iudicij culpam atque innocentis ſanguinis quem ſpargere Suſanna perempta volebant, vltionem pertinere?

De Quintio Cæſone.

Cæſo L. Quintij Cincinnati filius, à tribunis falſò accuſatus, tanquã ab eo M. Voluſius vir plebeius vapulaſſet, atque verberibus Luciũ interemiſſet, etſi penè exploratum habebatur, accuſationẽ illam calumnioſam eſſe, tamen, quia Cæſo plebis iudicium ſpreuit, & citatus, iudicio adeſſe nunquam voluit, ob eas contentiones quibus inter Senatum ac plebem decertabatur, exilio atque ære mulctatus eſt.

De M. Aquilio.

Accuſatus M. Aquilius repetundarũ, id eſt parum ſyncerè pecuniã publicam tractaſſe, cũ iam in eo eſſet, vt dãnaretur, Marcus Antonius orator, qui eius cauſam defendebat, aperta ipſius tunica, iudicibus ac populo cicatrices oſtendit eorum vulnerum, quæ in pectore pro patria exceperat, quibus moti iudices ſtatim eum abſoluerunt.

De Demetrio Philippi Macedonum regis filio.

Romam profecti erant ciuitatum Græciæ legati, vt iniurias quererentur, quas Philippus Macedonum rex inferebat, & cum in Senatu de ea re ageretur inter Philippi filium Demetriũ, atque oratores, quia Demetri⁹ non modo argumenta defenſionis, aduerſus tam multa crimina, quæ verè patri obiiciebantur, amiſiſſe videbatur: verumetiam præ pudore vehementer erubuerat, Demetrij honeſtate motus ſenatus, ab accuſationibus ipſum patrémque liberauit. Plus enim iniquæ patris cauſæ, filij ſilentium pudórque profuit, quàm cuiuſuis ingens eloquentia potuiſſet.

De C. Rabirio.

Cum ædilis curulis Cæſar, à ſenatu diſſentiret, ac quoſdam impuliſſet, vt C. Rabirio diem dicerent, qui olim cum ſenatu, Saturnini ſeditioſi ciuis, vim compeſcuerat, in iudicum numero Cæſarem eſſe contigit: itaque is Rabirium

adeo acerbè ac properè dãnauit, vt cũ Rabirius postea populum appellasset, nulla re ad obtinendã absolutionẽ magis, quàm ob Cæsaris acerbitatẽ adiutus fuit: censuit enim populus, in iudicio plus acerbitatis, quàm iustitiæ fuisse.

De duobus Romanis equitibus.

Duos equites Romanos, à capitali iudicio illud liberauit, quod alios opprimere in iudicio solet. Nã cũ in eorũ numero fuisse accusarẽtur, qui contra Domitianũ conspirauerãt, nulla re Domitianus magis ad eos liberãdos motus est, quã quòd impudicos esse norat. Putauit enim fieri non posse, vt simul impudicitia, & animi vigor ac virtus manerent.

De Cornelia Maximilla vestali.

Contra in Corneliæ Maximillæ vestalis virginis causa pronunciatum est. Nam cum antè absoluta esset, postea à Domitiano, non ob aliam rem putatur incesti damnata fuisse, nisi vt crudelitatem suam expleret, atque ex his iudiciis, quæ ipsius temporibus facta essent, fama & nomen compararetur.

De Valerio Liciniano.

Graue atq; absonũ valde visum est iudiciũ de Valerio Liciniano senatore, cũ incesti cum Cornelia vestali accusatus esset. Nã idcirco Domitianus cum Pontificũ collegio eũ dãnauit, quod fassus erat, incestũ, quod nũquã eũ patrasse, omnes arbitrabãtur. Cæterũ ipse vir astutus, cũ Domitianum sciret nõ iure, sed sæuiendi rabie, in eo iudicio moueri: maluit fatendo, pœnę partẽ abolere, quã innocẽtẽ penit' perire.

De Didio Iuliano Annonæ præfecto.

Contraria huic causa, Didium Iulianum, in Italia Annonæ præfectum, qui Saluianæ coniurationis conscius esse accusabatur, liberauit: idcirco enim absolutus est, quòd cum permultos iam Senatores Commodus peremisset, noluit occiso Didio, inuidiam magis augere.

De Septimio Seuero.

Septimius Seuerus, qui postea imperauit, accusatus Commodo imperante, quòd in Sicilia Astronomos de Imperio consuluisset: ea causa, prætorij præfecto demandata, Septimium quanquam eius criminis innoxium, præfectus odio in Commodum, neque aliam ob rem liberauit.

De Romano equite.

Tiberius Cæsar, equitem Romanum, iuramento absoluit, quod

quod cum ei vxor desponderetur, nunquam se deserturum eam promiserat, quia vir, eam cum genero se commiscentem deprehenderat.

De alio equite.

Contrà, alium quæstura priuauit, quia vxorem repudiauit triduo posteaquam eam acceperat. Leuissimum enim putauit, & qui in re publica, nulla in parte vtilis esse posset.

De Fabriciano.

Insignis & admodum iusta fuit absolutionis causa, quâ Fabricianus iudicium euasit. Nam cum adhuc in cunis esset, per sororem à matris crudelitate seruatus fuit, quæ cum Petronio adulterabat, & ob eam rem cum Valentinum virum sustulisset, filiũ quoque occidere quærebat: sed cum is postea adoleuisset, matrem cum adultero se miscentem occidit, criminéque occisæ matris accusatus, Senatus decreto absolutus est, quod iustus dolor & causa, ad perdendam matrem impulisse videbatur.

De quodam equite Romano.

Et inusitata, & iusta tamen, fuit equitis Romani dãnatio, dũ corã Claudio Augusto litigaret. Nã deprehensus, secũ gestare serpẽtis ouũ, superstitione motus, ꝙ eo litigantes iuuari putaret, tanquã venefic⁹ interfici iussus est. Inde comparata sibi morte, vnde ad parandã victoriam, opẽ expectabat.

De Paulo Apostolo.

Paulus Apostolus, à Felice Iudææ procuratore in vincula coniectus, & in manu Festi successoris relictus, cùm habita disquisitione, plusquã opus esset vereretur, Augusti tribunal compellauit. Itaque Festus etsi eum innocentem iudicarat, tamen coactus est, ad illum mittere, cuius tribunal Paulus appellauerat. Nero autem vt incensæ vrbis inuidiam in Christianos exonerarer, quanquam innocentem, post aliquod tempus capite mulctauit. Cum appellatio quam sibi fore Paulus saluti arbitrabatur, mortis causam ad vrbem Romam misso attulit.

RECENTIORA.

De Athanasio patriarcha Alexandrino.

Athanasium Patriarcham Alexandrinum, non vitæ sanctitas, non doctrina protexit, quin apud Constantium Augustum, à multis Episcopis Arrianis ceu magus atque veneficus accusaretur: nam cum insuper adderetur, ab eo mutilatũ

brachio Arsenium, vt ex eo veneficia conflaret, conuocato Tyri concilio, ostensóque Arsenio incolumi, tamen non effugit, quin iudicium odio atque iniquitate damnatus, per totum Orientem persecutionem pateretur.

De Britio Turonensi Episcopo.

Non in Athanasio solum, perspecta est iudicũ pernicacia atque iniquitas, aduersus innocentiam sæuiisse; sed id quoque apertè nimis, Gallia in Britio Turonensi Episcopo conspexit, qui Martino in Turonẽsi ecclesia successerat: nã cũ eius serua peperisset, Britio partus crimini dabatur, quanquam ad purgandam eius innocentiã, abiuratus infans, qui nondum trigesimum excedebat diem, planè Britij crimen, ortum suum nõ esse respondisset. Id enim culpæ suspicionẽ auxit, siquidem præterea magum esse eum insimulabant: illud quoque ad purgandam suspicionem, non valuit, quod ignes illæsa veste deferret, in exiliũ enim actus fuit. Sed postremò innocẽtiæ locus suus fuit, cum iam duo ei successissent Episcopi: nam septimo anno pòst restitutus fuit.

De Hilarione.

Vehementer ad Hilationis quoque damnationem aduertendum est, quemadmodũ Ruffinus Aquileiensis scribit, & si illud Hieronymus neget: nã cum hereticorum fraude viciatus ei liber esset, quẽ ipse catholicè scripserat, & in cella, in eo loco cõditus, in quo primũ habebatur, cũ vitium nullum inesset: In cõcilio postea Hilario, dũ per cõtumelias res ageretur, hæreticus appellatus, vt obiectũ crimen re ipsa dilueret, librũ quẽ catholicè scripserat, cũ proferre vellet fraudis ignarus, vitiosum protulit: quæ res & ipsum à recto sensu, præ admiratione doloréque simul abalienatum reliquit, & alienos vehementer in eum cõmouit. Itaque alieno scelere, extra ecclesiæ gremium factus, à catholicorum communione, tanquam hæreticus fuit depulsus.

De Clerico ac eius sorore Arrassensibus.

Iuuenis Atrassensis clericus, cuius in deterius ibant mores, cũ domi suæ hominẽ occidisset, vnà cum sorore eum sepeliuit: re detecta, ad suppliciũ deducebantur damnati, vt ambo viui cremarentur, qui in eo cõsternati, Christiano more fateri crimina sua, & à Deo veniã petere noluerant. Soror quæ innocens eius criminis erat, cum fratre collachrymabatur, quod innocens cõburi deberet. Itaq; cũ iam suppliciũ

instaret, & diuinitus monita lustrare animam confessione decreuisset, fratri, vt idem faceret suadebat, sed frater prorsus rem abnuebat. Ipsa igitur sola Ecclesiastico sacramento satisfecit: cum autem intra pyram vnà ducti essent, vt comburerentur, quia iustiora Dei iudicia sunt quàm hominum, Deo ita agente succensa pyra, clericum solum, incolumi atque omni ex parte illæsa sorore, combussit.

De Kunigunda Augusta & aliis.

Quemadmodum vitæ atq; famæ suę innocentiam Tutia, prodigio defendit, cum perfosso cribro, è Tyberi aquam tulit: ita Kunigunda Augusta Henrici primi coniunx, falso adulterij insimulata, innocentiam suam purgauit: quin se etiã veneris nesciam probauit, cum quindecim passus, super candẽs ferrum, nudis pedibus, illæsis plantis perambulasset. Gãgolphi autem Burgundionis vxor, adulterio commaculata, cum probare vellet innoxiam se esse, in frigido fonte demersa manu adiurauit, ne eam sine prodigij specie, si culpam ferret inde posset leuare: mira, & à Deo res facta fuit, cum à fonte manum tolleret, desiccatam extraxit, non aliter, quàm si in mediis eam ignibus tenuisset. Itaque ob prodigium à viro separata fuit. Sæpè igitur ignis & aqua, ad eruendum verum, plusquam consuetus naturæ cursus efficiunt, cum, vt veri vis inueniatur, effectus adeò naturæ suæ contrarios parturiant.

De Ioanne Chrysostomo patriarcha Constantinopolitano.

Si scriptorum hactenus iudiciorum, causæ prodigiosę fuerunt, Ioannis quoque Chrysostomi, variam ac præter ordinem fuisse dicemus: nam cũ is ad Synodum vocasset, Theophilum Alexandrinum Patriarcham, propter crimina, quæ ei obiiciebantur: Constantinopolim cum alia impiorum Episcoporum manu, Theophilus venit, atque aliam Synodũ fecit, qui citatus Chrysostomo cõparere debebat. Quinetiam Chrysostomum ipsum citauit, cuius quanquam maior esset potestas, tamen quia citatus non iuerat ad Theophilum, ab eo damnatus est: quod dũ concionaretur, Augustam Iezabelam vocauerat, cuius causa Archadius quoque exilio Chrysostomũ mulctauerat. Post quam rem, cũ grauis terræmotus, vrbem atque propinquam regionem infestaret, populus superstitione motus, quia eius rei causam esse

Chryſoſtomi exiliũ putabat, magnis honoribus, cum in patriam reuocauit. Cæterum cum is etiam damnaret, vt in foro pro æde diuæ Sophiæ, ſtatua Auguſtæ poneretur, denuo vocata in eum Synodo depulſus eſt, quod redierat non à Synodo, ſed à populo reuocatus. Adeò variæ fuerunt damnationum eius & abſolutionum cauſæ.

De Narciſſo Hieroſolymitano Epiſcopo.

Impia etiam ac ſceleris plena fuit cauſa, propter quã Narciſſus Hieroſolymitanus Epiſcopus, fuit damnatus, miranda quoque illa, qua abſolutus: imperante enim Septimio Seuero, tribus falſis teſtibus conuictus iudicio ceſſit, & ad deſerta ſe contulit loca, atque ei in Epiſcopatu alter fuit ſuffectus. Cum triũ teſtium primus dum teſtaretur adiuraſſet, niſi vera eſſent quæ teſtabantur, vt comburi poſſet incendio, cũ omnibus quæ habebat abſumptus eſt: reliquorum duorũ, cum alter imprecatus eſſet, vt lepra corripi poſſet: alter autẽ vt luminibus careretur, niſi vera teſtarẽtur, intra paucos dies vterque iis malis, quibus ſe adiurauerat affectus eſt: quibus prodigiis, ceu crimine liberatus Narciſſus, abſolutus iudicio fuit, & in locum ſuum reſtitutus.

De Hildebrando.

Euidenti prodigio damnatus ſimoniaco crimine fuit archiepiſcopus Ambrunenſis, ab Hildebrando apoſtolico legato. Nam cum ſimonia cum crimẽ factum negaret Archiepiſcopus, Legatus autem affirmaret, quia Spiritusſancti epiſcopalis dignitas munus eſſet, illi ipſi ſe hoc iudicium remiſſurum eſſe, & propterea ab Archiepiſcopo peteret, vt clara voce verſiculum recitaret, qui ab eccleſia in omnium Pſalmorum fine dici ſolet. Archiepiſcopus conditionẽ accepit, cum autem recitando, ad Spirituſſancti nomen veniſſet, implicata ad dentes lingua, illud verbum enunciare nunquam potuit. Itaque ob eam rem damnatus eſt, & quod ante damnationem exprimere nõ potuit, poſt damnationem ab epiſcopatu deiectus, planè pronunciauit.

De Petro Papienſi Archiepiſcopo Florentino.

Non minus etiã memoranda eſt damnationis cauſa, Petri Papienſis Archiepiſcopi Florentini: hic ob ſimoniæ notam à Ioanne Gualbertho, viro morum ſanctitate inſigni, qui primus Valliſumbroſæ monachalem congregationem inſtituit, cũ eſſet grauiter increpitus; re ad populum, vt diiudi-

caretur deducta, super ea monachus post peracta missæ solennia, cum ita conuentum esset, itinere habito inter duas lignorum succensas pyras, inter quas vni tantum peruius limes erat relictus, viuus atque nulla in parte læsus euasit. Itaque & prodigij magnitudine, & simul vt populi impetus compesceretur, Petrus ab Alexandro pontifice, à Florentina Ecclesia deiectus est: sed quoniam satis de sacerdotali ordine dictum est, iam ad secularia transeamus.

De Ioanne Iuuenali Vrsino, Præposito Parisiensi.

Quanquam miranda fuerunt, ea quæ de iudiciis hactenus sunt scripta: non minus tamen illud insigne est, quod pertinet ad Ioannem Iuuenalẽ Vrsinum Parisiẽsem Præpositũ: ita enim vrbis illius præfectura nuncupatur. Regnante Carolo sexto, qui penè amens habebatur, apud eum Philippi Burgundiæ ducis opera, accusatus est is, quẽ præfuisse Parisiorũ vrbi dixim⁹, & causa iis demãdata fuerat, qui in Præpositum hostili erant animo, iamque circiter quinquaginta testes clàm interrogati falsum dixerant: cum contigit, vt iudices in eadem caupona omnes simul cœnarent, & cum cœnati scripturas agnoscerent, volumen illud, quo testium dicta continebantur, sub mensam delapsum, iudicũ diligentiã fefellit: ita enim abierunt, vt penes aliquem ipsorum esse volumen arbitrarentur. Catellus autem, qui sub mensa erat, lasciuiens, volumen sub lectum detulit, vbi vespere iam facto, cauponis coniunx illud inuenit, ac viro tradidit. Caupo autem, vt rem ad Præpositũ pertinere vidit, volumen ad eum detulit. Cum autem iudices aliud non haberent exemplum, & Præpositus apud testes iis esset vsus remediis, quæ ad causam suam necessaria putauit esse, repetitis testibus, iudicum errore, atque catelli casu absolutus fuit.

De Bethisacho Gallo.

Cum multa Auxitani populi quererentur in se auarè & crudeliter gesta esse, sub administratione Biturigis ducis, qui Caroli sexti Gallorũ regis patruus erat, à regio Senatu capi iussus erat Bethisachus, per quem dux ille omnia gessisse videbatur, quia ducem ipsum compellare non audebat. Bethisachus autẽ omnes culpam in dominũ reiiciebat, cuius Imperio quæ fecerat gessisse se ostendebat: itaque iam vt innocens habebatur, cum per fraudem ei significatum fuit, iudicio ipsum, vt vel strangularetur, vel combureretur damna-

rum iri. Itaque cum ea re Bethisachus attonitus, cum iis qui illud nunciarant consilium, ad inueniendam opem iniret, monitus est, si se hæreticum dixisset, (Nam ita aliud tribunal causa requirebat) fore vt Auenionem ad Pontificem mitteretur, è cuius manu dux Biturigensis, facilè eum postea recepturus esset. Huius consilio motus Bethisachus hæreticum se, & qui iam multos annos in Christum non crederet, fassus: adeò ira atque indignatione omnem Senatum mouit, vt statim tanquam pessimus vir, nulla vltra eius defensione audita, Senatus decreto cremaretur.

DE INSIGNIBUS PRIVATIS IUDICIIS.

CAPUT II.

De Archidamo Zeusippi filio.

PUblicis iudiciis, priuata quoque addemus, quæ insignia sunt, aut aliquo modo ordinem excessisse videbuntur. Exemplorum primum ponemus, Archidamum Lacedæmonium Zeusippi filium: qui inter duos collitigantes, arbiter electus, cum ambos in Chalcidicæ Mineruæ templum deduxisset, eos iureiurando adegit, vt quod ipse iudicasset obseruarent. Quibus præstitum iuramentum imperauit, ne eo templo excederent, priusquam positis discordiis mutuam beneuolentiam redintegrassent: hac sacramenti religione, ambos vt lite discederent perduxit.

De M. Syluio Ottone.

Otto, qui postea imperauit, cum adhuc priuatam ageret vitam, à duobus de finibus arbiter electus, agrum emit, de quo orta erat controuersia. Et alteri contendentium dono dedit, atque ita inter ipsos litem sustulit.

De populo Romano.

Contrà populus Romanus, Tarquinio Capitolino, & Au. Furio Agrippa Coss. inter Ardeates atque Aricinos de finibus contendentes, arbiter electus, haud satis ex tanti populi pudore atque modestia, agrum de quo contendebatur, non Aricinorum aut Ardeatium esse, sed ad se pertinere adiudicauit. Ex arbitro & communi amico, præ auaritia prædo, atque hostis factus.

RECENTIORA.

De Natello Ceuæ Commarchione.

Temporibus nostris, Natellus è Ceuæ Marchionum numero vnus, inter duos Ceuenses arbiter electus, ambos iurare coëgit, ei se daturos quod ipse iudicasset. Iudicij autem ipsius fuit summa: Quicquid illud erat, de quo inter colligantes controuersia esset, non ipsorum collitigantium, sed sui Natelli esse.

De Georgio Neocæsariensi episcopo.

Inter recentiora tempora, Georgij Neocæsariensis episcopi insigne iudicium fuit. Nam cum de piscoso lacu, qui admodum fructuosus erat, duo inter se contendentes fratres digladiarentur, multique iam in ea contentione homines essent interempti, fratrum ipsorum voluntate iudex creatus, ad lacum de quo erat contentio, cum ambæ partes adessent profectus est, & extensis in orantis morem ad Deum manibus rogauit, vt eum lacum exiccaret, qui inter fratres tantarum contentionum materiam præberet: Nondũ autem huius precationis verba ex toto protulerat, cũ vtraq; inspiciẽte parte, exiccatus lacus, & aquæ & liti simul finem imposuit.

De Aimone Sabaudiæ comite.

Cum mutuis odiis inter se contendentes, Emanuël atque Andronicus fratres, Caloianis Constantinopolitani Imperatoris filij, quod vterque patri in Imperio succedere volebat: Andronicus Thenedon insulam populo Genuẽsi, Emanuël autem Venetis qui eam ædificata arce muniuerant, tradidit, eá de re, graue inter Venetos atque Genuenses bellum exortũ. Cũ autẽ in aliquot annos vtrique decertassent, finiẽdi belli arbitriũ, Aimonem fecerunt Sabaudiæ, quæ Allobrogũ pars fuit, comitẽ. Is autem prudentiæ minimè expers, ita iudicauit, vt dirutis locis, quæ in insula Veneti muniuerant, neutra partium eam insulam possideret.

DE FOEMINIS QVÆ DOctrina excelluerunt.

CAPVT III.

De Sappho Lesbia.

CVm longè commendabilius sit, mulieres excellenti doctrina extitisse, atque scribendo philosophis poëtisque pares fuisse, quàm ipsas, coram magistratus orasse, &.

causas suas egisse satius de illis scribere duximus. Has enim audacia ac simul loquacitas fœmineo sexui à natura insita, atque simul defendendi sui necessitas, ad hoc vt publicè causas agerent, impellere potuit: sed vt doctrinam insignẽ assequerentur, ac poëtico more, versus modularentur, haud sine diuino numine assequi potuerunt. Exemplo est adolescens Sappho Lesbia, quæ multis Græcis vatibus, non inferior, & doctè & suauiter versus sublimi ingenio concinnusse non contenta, Sapphici carminis, cui ipsa nomen dedit, fuit inuentrix.

De Erynna.

Sapphõ tanquã magistram, imitata Erynna Rhodia, siue vt alij volunt Theia aut Lesbia, poëma scripsit Dorica lingua, quod carminis excellentia, cum Homero contendisse putatum est.

De Damophila Græca Pamphili vxore.

Damophila quoque, Sapphus in doctrina comes atque imitatrix, amatorios libros, carmine composuit, atq; hymnos permultos, quemadmodum Philostratus Dauidis Syri relatu scripsit.

De Corinna.

Pariter Corinna quoque, adeò eruditione excelluit, quẽadmodum Suidas tradit, vt prȩter ea quæ ingenti laude scripsit Thebis de poëtica, cum Pindaro contenderet, ac quinquies (quæ rara fuit) gloria eum superaret.

De Themistoclea.

Quanquam exploratum non sit, Themistocleã scripsisse, tamen non minus perita, quàm hæ de quibus est dictum habita fuit. Nam vt Aristoxenus scribit philosophus Pythagoras Themistocleæ frater, admodum subtilia multa, quæ à sorore, vt à doctiore acceperat scripta reliquit.

De Aretha Cyrenaica.

Aretha etiam Cyrenaica, Aristippi patris Socratici dogma secuta, adeo excelluit, vt mortuo patre idonea haberetur, quæ patris scholam in philosophia regere posset, rexitque ingenti gloria dum vixit.

De Leontio Græca.

Leontium adolescentula Græca, non satis duxit, tantum assequi doctrinę, vt doctissimis philosophiæ par esset, quia vt clarius ingenium eius ostenderetur, etiam contra Theo-

phrastum, diuinum penè philosophum, non sine ingenti inter Græcos laude scripsit.

De Cleobulina Lindia.

Cleobulina Lindia & ipsius Cleobuli philosophi vnica filia, tantum etiam eloquentiæ studio sibi peperit, vt permulta versibus singulari laude conscripserit, & eius scripta dictaque philosophi clarissimi, pro testimonio in medium afferre non dubitarint.

De Thesselide Argiua Hipparchia.

Thesselidis Argiua fœmina (quod in eo sexu rarissimum est) fortissima, præter alias virtutes tẽporibus suis doctissima habita est, Epigrammata atque alterius generis carmina peritissimè scripsit, nec verò minus clara in philosophia fuit Hipparchia. Verum ne Græci solum eiusmodi doctrina insignes fœminas habuisse videantur, quasdam barbaras atque Latinas annectemus.

De Argentaria Polla atq; Calphurnia Plinij secũdi coniuge.

Argentariam Pollam Lucani vxorem, tanto ingenio doctrinàque fuisse scriptũ est, vt cœptos à viro permultos versus, ipsa eadem styli grauitate atque elegantia perficeret, atque Epigrammata etiam peritissimè conscriberet. Idem de Calphurnia coniuge Plinius secundus scripsit.

De Cornificia Romana.

Cornificia adolescens Romana, adeò excelluisse doctrina, imperante Augusto putata est, vt in omni poëticæ genere, Cornificio fratri, poëticæ insigni, par haberetur.

De Sulpitia Romana.

Quàm ingens etiã Sulpitiæ Romanæ doctrina fuit? quæ heroico carmine illaudata Domitiani Augusti tẽpora defleuit, tãtáq; peritia ac virtutis simplicitate habita est, vt Martialis Epigrammate eam celebrare, decori sibi duxerit esse.

De Proba Adelphi Coniuge.

Proba iuuenis Romana, Græcis atque Latinis literis eruditissima fuit, adeò vt Virgilianis versibus truncatis atque simul ad diuersam materiam contextis, de Christi gestis, morteque opus nobilissimum composuerit: quod à similitudine Centones appellauit, carmine quoque Homerico idem fecisse dicitur.

De Amalthea Sybilla Cumana.

Quam ingens eruditio atque sapientia Amaltheæ Sybil-

læ Cumanæ fuerit, his libris, quos ipsa populo Rom. reliquit, facilè ostẽsum est. His enim populo Rom. nõ secus ac diuinis oraculis, in imperij administratione sẽper credidit.

De Zenobia Palmirensium regina.

Fortasse in his, de quibus scripsimus fœminis, quia priuatam vixerunt vitam, non tàm mira videtur fuisse doctrina, quàm in Zenobia Palmirensium regina. Nam & regni administratio, præterea delitiæ quæ in regnis atque ampla fortuna constitutos, mortales plerunque sequũtur, literarum studiis adimere tempora solent, præter quàm quod qui in eiusmodi loco sunt, tædere laboris solet, sine quo proficere in disciplinis homines nequeunt. Zenobia igitur, his superatis difficultatibus, Græca eruditione non contenta, Ægyptium Persicámque linguam calluit, rerumq́ue Alexãdrinarum historiam non illaudato stylo ad compendium redegit. Sed ne ætas nostra, magis in hoc quàm in alio virtutum genere, de quo scripsimus defecisse videatur, recentiorum fœminarum exempla nonnulla, subnectemus.

RECENTIORA.

De Rosuida Saxona.

Prima igitur inter recentiores fœminas, doctrina insignes à nobis referetur Rosuida, quæ in Germania apud Saxones orta est, Ioãne septimo, qui fœmina esse deprehẽsus est, Põtifice Lothario primo regnante. Hæc Græcè atque Latinè omnium bonarum artium peritissima, permulta non sine magna commendatione scripsit, præsertim ad monachas suas, dum eas ad diuinum cultum atque virtutem hortaretur. Sex quoque comœdias edidit: præterea carmẽ insigne, de Othonum Cæsarum rebus gestis: item sanctarũ fœminarum, atq; in primis virginis, quæ mortalibus redẽptorem tulit, vitam laudẽsq; earum, luculenta oratione perscripsit.

De Elizabeta Germanica abbatissa.

Rosuidæ disciplinam, atque studia, Elizabeta Schonaugiæ abbatissa, apud Treuiros secuta, Latinè permulta quæ diuinitus monita est, item suasorias orationes ad conuentus sui sorores, atque ad alios egregiè conscripsit: opus etiã de viis, quibus ad Deum inceditur, ac simul eruditissimarũ epistolarum volumen.

De Baptista prima Malatesta.

Baptista prima Galeatij Malatestæ Pisaurensis principis

filia, & Guidoni monti Feltrensi Vrbinatium comiti matrimonio coniuncta, miræ eruditionis, qua prædita erat, persæpè periculum fecit. Nam cum doctissimis viris sæpè non sine laude disputauit, & Latinè de humana fragilitate, atque de vera religione, luculentos quosdam libros edidit.

De Isota Nouarula virgine Veronensi.

Isota Nouarula, Veronensis, cum philosophiæ studia nō verbo tantum, verum re quoque profiteretur, literarum studiis, ac perpetuæ virginitati se dicauit. Orationes permultas ad Nicolaum quintum, Pium secundum pontifices viros doctissimos scripsit, Theologiæ ac Philosophiæ studiosa, dialogum confecit, in quo disputatum est, qui prius ac magis, Adam ne an Eua peccauerit.

De Cassandra Fidele, virgine Veneta.

Quæ autem nunc quoque viuit, & ceu prodigiosa res doctrina singulari eminet, Cassandra Fidelis Veneta non solum ad lyram commodissimè concinit Latinos versus, quos ipsa magna eruditione cōponit, verùm Patauij quoque, in vniuersitate disputando, ingentem laudem hactenus semper retulit: cum omnibus in omni doctrinarum genere appositè responderet, & vt clarius eruditionis suæ documentum præberet, de ordine scientiarum librum edidit. Sed vt Valerij ordinem teneamus, necesse est ad iudiciales res iterum egredi, & idcirco de disquisitione, quæ per tormenta fit, scribere aggrediemur.

DE DISQVISITIONE PER tormenta. CAP. IIII.

De Æsopo Demosthenis liberto.

Æsopus Demosthenis libertus, diu discruciatus, nunquam ad patronum fateri voluit pertinere adulterij culpam cum Iulia, nisi prius multorum testimonio conuictus Demosthenes, ipse crimen fassus esset.

De Agathoclis comitibus.

Agathocles, qui postea in Sicilia regnauit, cum adhuc priuatus Syracusis viueret, & mare clàm prædaretur, nunquam à comitibus, qui cum eo capti fuerant, quanquā grauiter discruciati essent, accusatus fuit. Itaque etsi crimen exploratum habebatur, constans comitum animus, singularisque

earum patientia, id in purgãdo Agathocle effecit, vt iudicio tanquam innocens absolueretur.

De Tyrone & filio.

Cum Herodes Iudæorum rex, Alexandrum filium suspe-ctum haberet, & ob eam rem Tyronem ministrum eius in vincula coniecisset, quia tonsor quidam fatebatur, ab eo se inuitatum, vt Herodem occideret, vt eo defuncto Alexander filius eius regnaret: Tyro diu vnà cũ filio cruciatus est, cum tonsor coram esset, amborum corporibus crudelem in modum dilaniatis, Tyronis filius, siue nimis ad dolorem recens, siue quod patris commiseratio eum moueret, cum ei promissum esset, tormentis finem impositum iri, fassus est, sæpius patrem decreuisse, vt Herodem occideret, cum vt solum adoriri possent occasionem aucuparentur, & id ob eam rem tantum, vt Alexander post eum regnaret. Illius igitur confessione, quæ postea falsa est inuenta, motus Herodes, Alexandrum filium interemit.

De Aretaphila Græca.

Aretaphila Nicocratis vxor, qui Cyrenis tyrannidẽ exercebat, cum plus eam patriæ charitas, quàm viri amor moueret, vt patriam tyrannide liberaret, aduerso fatô detecta est consilium iniuisse, Nicocratem virum veneno tollendi. Itaque variis ac longis cruciatibus affecta, à Caluia socru, quanquã res penè manifesta esset, adeò constanter tormenta pertulit, atque ita eam rem semper excusauit, vt tanquam innoxia, in primum honoris gradum, apud virum restitueretur, quem tamen ipsa haud multò post interemit.

De Farione Ægyptio.

Contrà autem Farion Ægyptius, tormentorum metu, ea latrocinia fassus, quæ nunquam patrârat, Alexandriæ dum deduceretur ad locum, vbi securi percutiendus erat, forte in Appollonium Tyaneum philosophũ incidit, cum is vel diuino nutu, vel magica arte (id enim non constat) innocentem eius criminis Farionem deprehendisset esse, dedita opera eum remoratus est. Cum autẽ cæteri, iam à ministris capite mulctati essent, Farion reuocatus est, cum noxij quidã in disquisitione, quæ de eis habebatur, ipsa illa hora, innocentem Farionem, eius criminis esse dixissent.

RECENTIORA.

De duobus adulterij accusatis.

Vercellis, quemadmodũ Hieronymus scribit, à viro vxor adulterij accusata, dum torqueretur, cõstanter crimen semper negauit. Iuuenis autem quo cum adulterasse dicebatur, tormentorum impatiens, quod non patrarat, patrasse se fassus est, atque ob eam rem, ambobus à Consule, in quo rigoris plus quàm iusticiæ erat morte damnatis, prodigio veritas detecta est. Iuuenis enim mendax, gladio percussus, caput semel ictus amisit: septies autem cùm fœmina gladio percussa esset, non cæsim modò, verumetiam iugulo punctim petito ferrum, retro ab eius carne veluti à silice semper resiliit, præterquàm in extremo ictu. Seruandæ enim illius animæ gratiá percussa, pro mortua vt sepeliretur elata fuit, atque tunc viua inuenta, curato vulnere, cum demum iudicio absoluta esset, verum inuentum est.

De Iacobo Fuscaro Patritio Veneto.

Cum Hermolaus Donatus, Venetiis, inter decemuiros principum vnus haberetur, atque is fortè in vinculis adolescentem haberet, impudicitiæ reum, qui tormentis nullis vt crimen fateretur adduci pòterat: contigit, vt adolescentis amator (fortassè fretus, ita se amatum adolescentem liberaturum) Hermolaum post secundam à solis occasu horam à palatio domum regredientem, vno solo comitatum, extincto eius lumine, vno vulnere occidit. Cum autem casus illius atrocitas vehementer senatũ Venetum perculisset & cædis autor ignoraretur, coniectura eius facti veritatem disquirere decreuit: itaque cum in mentẽ rediisset, inter Hermolaum atque Iacobum Fuscarũ qui vnicus Francisci Fuscari, eo tempore Venetorum ducis filius erat, graues olim contentiones fuisse: arbitratus senatus, Iacobum patris honore fretũ illius cædis autorem fuisse, in vincula poni eum iussit: qui illic variis acerbísque tormentorum generibus discruciatus, quanquam nihil fateretur, tamen cum pertinaciter Senatus in sententia maneret, ab eo Hermolai cædẽ procuratam fuisse, & tamen inconfessum morte mulctare non posset, tandem in Cretam eum relegauit. Cum autem haud multo pòst, Iacobus in exilio decessisset, qui cædem eam patrauerat, cum se religioni dicasset, morti proximus, rem gestã à se fassus est. Quæ res satis apertè monet nõ esse

magnopere tormentis credendum. Persæpè enim tormenta eos, qui in dolore recentiores sunt, etiam quæ non egerunt, fateri cogunt: quosdam quoque veneficio à sensu alienatos vidimus tormentis, ceu in lecto iacerent doloris expertes, indormire. Nullam ergo de morte hominis, quæ peracta irreuocabilis est, cunctationem nimis longam ducere debemus: neque enim ab re, Romanarum legum conditores statuerunt, solam criminis confessionem, quæ per tormenta extorqueatur, ad damnationem non sufficere, si cum ea ad probandam rem, aliud nihil conueniat. Contra etiam tormentorum patientiam, si in contrarium probationes essent, ad absolutionem satis non esse, sed prudentia in vtraque re opus esse censuerunt.

DE TESTIBVS. CAPVT V.

Secundum Valerij ordinem scribenti hoc loco de testibus dicendum esset: sed cum hoc tempore, populi, vel Senatus non hi sint, qui iudicia peragant, quemadmodū apud Romanos fieri consueuerat, nihil mihi quidem, quod operæprecium mereatur scribere posse videor. Cum eiusmodi res aut legum formulam habeant, aut à principibus iudicētur, in quibus plus appetitum persæpe, quàm ius valere videmus. Itaque solum nobis superesset, vt testium exēpla è litigantiū libellis atq; iudiciis requireremus, rē profecto obscuram, neque hoc libro satis dignam vbi insignia tantum posituros nos professi sumus. Itaque hāc partē silentio prętermissuri sumus, cum illud satis esse putemus monere, permultum de testibus dubitari posse, quanquam & dites sint, & in ambo dignitatis statu collocati, nisi adhæc vitæ honestas, atque in primis Dei timor accedat. Neque enim fides amplas ædes, aut multo auro plenas arcas, sed hominum pectora inhabitat, vbi iustitiæ sedes est, quam & honestas & religio nunquam incomitatam relinquunt.

DE IIS QVI IN ALIOS ANIMADuerterunt, super iis quæ ipsi aliquando patrarunt. CAPVT VI.

De populo Israelitico.

DE iis scripturi, qui in aliis castigauerunt, quod ipsi, interdum gessêre, Israëliticum populum primò citabimus, qui seuerè atque atrociter Cananæos, aliósq; vicinos populos, quod idola colerent, euertit: cum ipse tamen vniuersus, primò in desertis locis, dum ab Ægypto remigraret, & postea decem tribus eiusdem populi, idem peregissent.

De Saulo Iudæorum rege.

Saulus primus Iudæorum rex, cum Ariolos & Phytonissas, qui ei parebant interemisset, ipse quoque ab officio discedens, de bello phytonissam consuluit, qui postea pro crimine illo, ea pœna, quā aliis irrogarat, à Deo multatus est.

De Pericle Atheniensi.

Pericles Atheniensis ciuis, cū plurimum in patria posset, autor fuit vt filij qui naturales tantùm essent, ciuiū numero non haberentur: cui cum postea functis vita legitimis liberis, solus qui naturalis erat superstes fuisset, dū ciuiū numero eum habuit, primus fuit qui conditam à se legem violaret.

De L. Sylla.

Inter Romanos quoque L. Sylla dictator, cum per legem modum funeribus atque conuiuiis præfiniuisset, in Metellæ coniugis funere, atque in epulo quod sæpius populo exhibuit, nimia profusione pompáque, legem à se factam transgressus est.

De Nerone Imperatore.

Nero quoque Imperator, lege condita de moderando in victum sumptu, edixit: Ne caupones in vrbe Roma, aliud quàm legumen atq; herbas vēderent, pœna pro delicatioribus cibis imposita. Neq; verò diu cunctatus, cū exquisitissimorū ciborū cœnis sumptuariā legem ipsam violauit, atq; ipse in cauponas atq; apothecas, quas in Tybridis ripa construxerat, excolendorum ciborū gratia se conferret.

RECENTIORA.

De Masselzere.

Gildo Aphricæ præfectus, in Theodosij primi morte, eam prouinciam occupauit, & cum in eandem perfidiam Masselzerem fratrem suum trahere nequiuisset, fugientis inde vxorem liberósque peremit. Honorius autem atque Archadius fratres, imperio potiti Masselzerem ad repetendā Aphricam, aduersus Gildonem fratrem miserūt, quē is prælio victū occidit, recuperatáq; omni Aphrica in eundem in

quem Gildo incidit errorem, quia ab Honorio atque Archadio rebellauit.

De Heracliano.

Heraclianus ab Honorio Augusto, aduersus Attalum tyrannum, in Hispaniam missus, cum eum deuicisset, Hispania recepta, ipse quoque rebellauit: sed cum postea ad vrbem Romam, cum ingenti exercitu veniret, à militibus suis occisus est.

De Eleutherio Constantinopolitano patricio.

Calabriam atque Apuliam Heraclei Imperatoris nomine, Ioannes Campsinus Graecus patricius regebat. Itaque ab eo cuius auspiciis ipsas prouincias administrabat desciuit: ad persequendum eum ab Heracleo missus Eleutherius, Constantinopolitanus Patritius, haud longè ab vrbe Neapoli, in prælio Ioannem occidit, pro quo merito, ne sine munere ab Heracleo præteriretur, Italiæ Exarchatum accepit. Cæterum ipse dato honore non contentus, rebellauit atque se Regem appellauit. Quãobrem à Romanis legionibus, quas secum habebat postea interfectus fuit, atque ipsius caput à militibus Constantinopolim missum.

De Innocentio septimo Pontifice.

Innocentius septimus cum nondum ad Pontificatũ conscendisset, adhuc solo Cardinalatus honore insignis, persæpè Vrbanum ac Bonifaciũ Pontifices, qui ante eum Rom. ecclesiæ præfuerant, repræhendit, quod de tollendo à catholica ecclesia schismate, paruam gerere curam viderentur. Cæterùm postea ad Pontificatum euectus, in eosdem ipse quoque incidit errores, à quibusdam autem Romanis ciuibus rogatus, vt ad tollendum schisma curam adhibere vellet, cum eos ad nepotem remisisset, ipsius nomine responsurum, à nepote pro responso id tulerunt, quod à fenestris præcipites deiecti fuerunt: Illud enim, is affirmauit suum esse responsum. Est autem cum in permultis aliis sæpe hoc crimen, vt quod in aliis reprehendunt, illud reprehensores ipsi agant, tum maximè sacerdotum ordini velut à natura insitum, à Christo redemptore longè ante enunciatum, cum dixit: à sacerdotibus grauia aliis onera imponi, quæ ipsi ne digito quidem leuare volunt.

DE

DE STVDIO ATQVE INDVSTRIA CAPVT VII.

INduſtriam ſtudiúmque multarum virtutum, omniúq́ue artium veluti indicem atque originem eſſe palàm perſpicimus. Neque enim ſine iis, niſi perrarò proficere quicquam in diſciplinis, aut arte vlla contingit. Et ſi quando inuentū eſſe aliquem accidit, qui aut nullo aut perexiguo impenſo ſtudio excelluerit, id aut ingenij magnitudine, aut prodigio factum videri debet. Itaque ne eius quem imitamur ordinem deſeramus, de his dicere aggrediemur. Nec verò aut Neronem, aut ei ſimiles commemorabimus, qui induſtriam ſtudiúmque enixè his artibus impenderunt, quæ prorſus regibus atque imperatoribus erant indignæ: quid enim ille, dum ſe & vomitu, atque leuando ventre tanto opere purgabat, aliud quæſiuit, quàm vt vocem magis ſonoram haberet? vt in theatris atque foro clarius decantaret? Qui etiā ob eandem rem porro oleo condito veſcebatur, & plumbeam laminam, pectori appoſitam gerebat, omnia vt inter cantores annumerari poſſet, perpeſſus. Quamobrem ab eorum ordine, qui ſequuntur ipſum tollemus, & ad eos in quibus plus laudis fuit nos conferemus.

De C. Iulio Cæſare.

Quantum Iulius Cæſar literis impenderit ſtudij, ex eo facilè intelligi poteſt, quod ne in bello quidem, nunquàm ſtudium, quod literis impendebat, intermiſit: neque ludos aut alia publica munera, ſine lectione ſpectabat: ac omnium teſtimonia, de hac re ſcribentium, cōmentarij de rebus ab eo geſtis ſcripti longè ſuperant, ab eo inter armorum ſtrepitum, ac bellorum tum externorum, tum ciuilium curas, literis mandati, vt ſcriptoribus materia pararetur. Ita eruditi limatíque habiti ſunt, vt nullus eis apponere manum auſus ſit, cum ſtyli nitorem, militarémque illam, ſine vllo fuco facundiam, nō ſuperare modò ſed ne æquare quidem poſſe, haud iniuria nemo ſibi perſuaſit. Fuit autē in omni diſciplinarum genere, hæc ipſius tanta eruditio magis miranda, quod honorum cupidus, atque ingenti ambitione laborās, inter arma magiſtratúſque omnem tranſegit ætatem.

De Auguſto.

Iulij Cæſaris ex ſorore nepos, atque idem per adoptio-

nem filius Auguſtus,ei in literarum ſtudio perſimilis;quanquàm prima ætas imperij adminiſtratione occupata eſſet, multa facundè ornatéque carminibus Græcè Latinéq; ſcripſit, Murinenſique bello, cum omnia armis obſtreperent, ſemper vel legit vel ſcripſit, vel declamauit: cum nec vita quæ in ſummo diſcrimine verſabatur, nec militaris curâ ac moleſtia eũ auerterent, quò minus aſſiduè ſtudiis lõgè enixius quàm alij in magno otio ſoleant, operam impenderet.

De Adriano Imperatore.

Adrianus imperator habitus eſt tàm doctus, atque poëtices ſtudioſus, vt perſæpè ei ad crimen aſcriberetur. Arithmeticæ peritiſſimus,item Geometra fuit,pinxit egregiè,muſicen excellenter calluit, & ante alia Aſtronomiæ ſcientia, ætatis ſuæ omnes anteire viſus eſt. Neque verò (& ſi imperij occupationibus diſtinebatur) antè vnquã earum diſciplinarum ſtudium intermiſit, dum ſimul ſcriberet, dictaret, audiret, loqueretúrque. Itaque pro prodigio numerari poteſt tam multarũ rerum ſcientiã in imperatore fuiſſe, cuius vel dimidia pars, in priuato atque eodem otioſo homine, ſi inueniretur, id etiam ampliſſimum videri poſſet.

De Helio Sophiſta.

Hoc etiam Helio Hippiæ Sophiſtæ contigit, qui præter literarum ſtudia, in quibus ætate ſua nulli ſecundus fuit, Olympicis ludis zonam, veſtem, calceos, ampullam, annulum, gemmam, in qua ſignum ſculpſerat,omnia ab ipſo fabrefacta, nõ ſine admiratione homines cõſpexerunt. Quippe in vno tantarum rerum artem, ac ſcientiam viderunt, quantæ permultos ornare mortales potuiſſent.

De Aurelio Alexandro Seuero.

Non minus admirationis meretur, ſtudium quoque atq; induſtria,qua in re literaria Alexander, quanquàm occupationum magnitudine in imperio penè opprimeretur, plurimum excelluit. Fuiſſe enim legitur optimus aruſpex, excellens augur,muſicus inſignis, & qui ſolutã orationẽ carménque eruditiſſimè ſcriberet. Quibus rebus, tantum impendit operæ, vt in conuiuiis conſueuerit, vel legentes audire, vel ipſe aliis veſcentibus legere.

De M. Antonio philoſopho Imperatore.

M. Antonius philoſophus Imperator, vltra publicas curas, quas nũquàm deſeruit (cuius rei argumentum eſt, quod

diù pacatum tenuit Rom. imperium) plurimum studij literis impendit, cum de philosophia vel scriberet, vel disputaret. Itaque eius dicta scriptáque inter Philosophos, eo tempore magni facta fuerunt.

De Cynea philosopho.

A principibus ad priuatos nunc descendemus: Cyneas philosophus, à Pyrrho ad populũ Rom. legatus, postridie quàm in vrbem Romã venit, curiam ingressus, Senatum, atque equestrem ordinem salutauit, vnoquoque propriis nominibus appellato, idq; ipse peregrinus facilè peregit, qđ Romani in vrbe nati, nullo modo facere potuissent.

De Esdra Propheta.

Longè etiam maius memoriæ experimentum Eusebius tradit, in libro temporũ, scribens Esdram Hebræum, omnes Moysi libros memoriter recitasse, quos Chaldæorum reges sustulerunt, ita ne amplius extarent: & ex eius recitatione transcriptos, hunc vsum qui postea habitus est præbuisse.

De Carneade Græco.

Carneadem Græcum, Plinius scribit, vt memoriæ periculum faceret, libros quos in aliqua Bibliotheca legisset, confestim omnes memoriter recitasse.

De Democrito Abderita.

Adeò doctrinæ studiosus atque amator Democritus Abderites fuit, vt omnibus relictis, in Chaldæã proficisceretur, ob id solum, vt Astronomiæ operam daret: neque eo contentus, in Persidẽ transiuit, vbi Geometriæ mẽsuras didicit, Athenas postea profectus, doctrinæ penitus amore captus, vt ei magis ex sententia sua vacaret, neq; vllius rei gratia ab ea auerteretur, luminibus, vt à quibusdã est scriptũ se priuauit, corporiq; tenebras obiecit, vt animo plus cernere posset.

De C. Plinio.

Omnium studia, diligentiámque C. Plinius studio suo superauit, qui quãquam in armis & magistratib. obeundis, totam transegerit vitam, neque aliquid quod agendum esset omiserit, tam multa, tam doctè atque ornatè scripsit, vt etiã ocioso perdifficile sit, omnia quæ is scripta reliquit, perlegere. Nam præter naturalis Historiæ libros, opus diffusum atque varium, infinita penè alia edidit. Neque verò cum ociũ esset, tantum literis operam dabat, sed in mensa quoque legentem audiebat, aut notabat etiam, cum aliud agere

nem filius Auguſtus, ei in literarum ſtudio perſimilis: quanquàm prima ætas imperij adminiſtratione occupata eſſet, multa facundè ornatéque carminibus Græcè Latinéq; ſcripſit, Mutinenſique bello, cum omnia armis obſtreperent, ſemper vel legit vel ſcripſit, vel declamauit: cum nec vita quæ in ſummo diſcrimine verſabatur, nec militaris curà ac moleſtia eũ auerterent, quò minus aſſiduè ſtudiis lõgè enixius quàm alij in magno otio ſoleant, operam impenderet.

De Adriano Imperatore.

Adrianus imperator habitus eſt tàm doctus, atque poëtices ſtudioſus, vt perſæpè ei ad crimen aſcriberetur. Arithmeticæ peritiſſimus, item Geometra fuit, pinxit egregiè, muſicen excellenter calluit, & ante alia Aſtronomiæ ſcientia, ætatis ſuæ omnes anteire viſus eſt. Neque verò (& ſi imperij occupationibus diſtinebatur) antè vnquã earum diſciplinarum ſtudium intermiſit, dum ſimul ſcriberet, dictaret, audiret, loqueretúrque. Itaque pro prodigio numerari poteſt, tam multarũ rerum ſcientiã in imperatore fuiſſe, cuius vel dimidia pars, in priuato atque eodem otioſo homine, ſi inueniretur, id etiam ampliſſimum videri poſſet.

De Helio Sophiſta.

Hoc etiam Helio Hippiæ Sophiſtæ contigit, qui præter literarum ſtudia, in quibus ætate ſua nulli ſecundus fuit, Olympicis ludis zonam, veſtem, calceos, ampullam, annulum, gemmam, in qua ſignum ſculpſerat, omnia ab ipſo fabrefacta, nõ ſine admiratione homines cõſpexerunt. Quippe in vno tantarum rerum artem, ac ſcientiam viderunt, quantæ permultos ornare mortales potuiſſent.

De Aurelio Alexandro Seuero.

Non minus admirationis meretur, ſtudium quoque atq; induſtria, qua in re literaria Alexander, quanquàm occupationum magnitudine in imperio penè opprimeretur, plurimum excelluit. Fuiſſe enim legitur optimus aruſpex, excellens augur, muſicus inſignis, & qui ſolutã orationẽ carménque eruditiſſimè ſcriberet. Quibus rebus, tantum impendit operæ, vt in conuiuiis conſueuerit, vel legentes audire, vel ipſe aliis veſcentibus legere.

De M. Antonio philoſopho Imperatore.

M. Antonius philoſophus Imperator, vltra publicas curas, quas nũquàm deſeruit (cuius rei argumentum eſt, quod

diù pacatum tenuit Rom. imperium) plurimum ſtudij literis impendit, cum de philoſophia vel ſcriberet, vel diſputaret. Itaque eius dicta ſcriptáque inter Philoſophos, eo tempore magni facta fuerunt.

De Cynea philoſopho.

A principibus ad priuatos nunc deſcendemus: Cyneas philoſophus, à Pyrrho ad populũ Rom. legatus, poſtridie quàm in vrbem Romã venit, curiam ingreſſus, Senatum, atque equeſtrem ordinem ſalutauit, vnoquoque propriis nominibus appellato, idq; ipſe peregrinus facilè peregit, qđ Romani in vrbe nati, nullo modo facere potuiſſent.

De Eſdra Propheta.

Longè etiam maius memoriæ experimentũm Euſebius tradit, in libro temporũ, ſcribens Eſdram Hebræum, omnes Moyſi libros memoriter recitaſſe, quos Chaldæorum reges ſuſtulerunt, ita ne amplius extarent: & ex eius recitatione tranſcriptos, hunc vſum qui poſtea habitus eſt præbuiſſe.

De Carneade Græco.

Carneadem Græcum, Plinius ſcribit, vt memoriæ periculum faceret, libros quos in aliqua Bibliotheca legiſſet, confeſtim omnes memoriter recitaſſe.

De Democrito Abderita.

Adeò doctrinæ ſtudioſus atque amator Democritus Abderites fuit, vt omnibus relictis, in Chaldæã proficiſceretur, ob id ſolum, vt Aſtronomiæ operam daret; neque eo contentus, in Perſidẽ tranſiuit, vbi Geometriæ mẽſuras didicit, Athenas poſtea profectus, doctrinæ penitus amore captus, vt ei magis ex ſententia ſua vacaret, neq; vllius rei gratia ab ea auerteretur, luminibus, vt à quibuſdã eſt ſcriptũ ſe priuauit, corporiq; tenebras obiecit, vt animo plus cernere poſſet.

De C. Plinio.

Omnium ſtudia, diligentiámque C. Plinius ſtudio ſuo ſuperauit, qui quãquam in armis & magiſtratib. obeundis, totam tranſegerit vitam, neque aliquid quod agendum eſſet omiſerit, tam multa, tam doctè atque ornatè ſcripſit, vt etiã ocioſo perdifficile ſit, omnia quæ is ſcripta reliquit, perlegere. Nam præter naturalis Hiſtoriæ libros, opus diffuſum atque varium, infinita penè alia edidit. Neque verò cum ociũ eſſet, tantum literis operam dabat, ſed in menſa quoque legentem audiebat, aut notabat etiam, cum aliud agere

eum oportebat, qui lectica quoque vtebatur, vt in via vel legere vel scribere posset. Et si equo ferebatur etiam inter tempestates ministrum manuleatum in pugillaribus excipere iubebat, quæ ab ipso dictabantur. Intelligendi autem tãto studio tenebatur, vt dũ nimis progreditur, incendij quo Vesuuius deflagrabat causas inspecturus, fumi magnitudine præfocatus, interierit.

De Dioscoride.

Eadem diligentia atq; industria vsus est Dioscorides medicus, atque equestris dignitatis honore decoratus: qui cum herbarum petrarũque vires scriberet, atque insuper animalium atque aromatum species prosequeretur, in eis describendis non leuiter famam secutus est, sed in omnibus graues autores legere, atque magna ex parte eorum omnium periculum facere voluit.

De Diodoro Siculo.

Par studium atque industria in Diodoro Siculo fuit, qui triginta annos, dum orbis terrarum historias scribendo cõplecteretur, consumpsit. Et ne in eis erraret, in quibus permultos errasse agnouerat, magno suo incommodo, maiorem Asiæ atque Europæ partem perlustrauit.

De Epicteto philosopho.

Mira profectò res, & quæ ante alia, in quibus studium atque industria enituit, efferri laudibus debeat, ea fuit, quã Epictetus philosophus præstitit: nam seruus atque omnium inops, adeò vt vnde fores obseraret pauperis tugurij non haberet: his superatis incommodis, permulta in philosophia peritissimè scripsit.

De Plauto Poëta comico.

Plautus quem Varro vir doctissimus, adeò eleganter locutum scribit, vt si Musæ Latinè loqui voluissent, eas affirmaret Plautino ore locuturas fuisse: cum graui inopia pressus, magnum temporis spacium moleret, vt ita victum pararet, quod temporis supererat, non quieti, cæterum legendo atque scribendo impartiebatur. Quàm credibile igitur est, longè maiora confecturum fuisse, si otij atque opum, quibus alij affluenter abundant, partem nactus fuisset? cum in tantis & temporis & rerum angustiis, perpetuo penè labore pressus, de literarum studiis, tàm multa scribendo, benè mereri voluerit.

De Phedone philosopho.

Haud dissimile Phedonis Elei studium atque industria fuit, qui adolescentulus, cum Athenis in seruitute esset, à domino vt prostaret, in lupanari constitutus: quantum iniunctæ necessitatis turpitudinem vitare poterat, cum Socrate inclusus, philosophiæ operam dabat. In qua re ita egit, vt parto precio, ab ea turpitudine se redimeret, atque inter philosophos doctissimus euaderet.

De Simone Coriario.

Non minus etiam Simonis Coriarij studium fuit, cum ad eius apothecam Socrates persæpe commoratus, de philosophia disputaret: tanta enim Socratem diligentia audiebat, atque eius dicta excipiebat, vt quædã de eis, non incõpositè, volumina ediderit.

De Cleante philosopho Stoico.

Cleantes quoque philosophus, permagno studio atq; industria vsus est, qui cum pugil esset adeò se philosophię studiis accendit, vt cum ob inopiã coëmere in scribendi vsum papyrũ non posset, qđ audiebat, in tegula vel osse notabat.

De Prothogene Pictore.

In pictura Prothogenes, non minore industria, quam alij in literarum studiis vsus est: nam cũ Ialisij imaginem pingeret, solo lupino aqua macerato alebatur, vt ita siti faméq; depulsa, minus curando corpori occuparetur: cibóq; persico cum vteretur, vaporibus, quibus delicatiores cibi caput petunt, eius in cõsiderando studium, ac ratio minus læderetur.

De Nicaula Ægypti atque Æthiopiæ regina.

Sed non in viris modò tantùm doctrinæ ac sapientiæ studium fuit, inuentæ quoque (id quod earum sexus perrarum facit, atque ideò etiam magis mirum) fœminæ fuerunt, adeò intelligendi ardore incensæ, vt neque viarum longinquitate, neque regni, in quo erant magnitudine detinerẽtur, quò minus ad capessendam doctrinam peregrè proficiscerentur: exemplo fuit Nicaula Ægypti atque Æthiopiæ regina, quæ audita Salomonis sapientia, ab extremo orbe in Iudæam iuit, vt eum audiret: & pro eorum temporum more, cum subtilia quædam quæsiuisset, Salomon difficultates eas absoluit. Hoc autem facit, vt minus Pythagoram, Platonémque & Apollonium terrarum orbem peragrasse miremur, cum hæc & fœmina, & regina, neque sexus debilitate, neque

amittendæ dignitatis formidine, deterrita sit, vt discendi studio, tantum terrarum spacium obiret.

De Appollonio Tyaneo philosopho.

Nicaulæ longum iter ad Salomonem audiendum, vt de his quæ dicendi studio impulsus, Apollonius Tyaneus Asiaticus philosophus peragrauit, scribere velim, me admodum inuitat: nam quanquam sexus imbecillitas, vt mira videantur, quæ illa egit efficiat, in Apollonio longè maior & longitudo peregrinationum & laboris difficultas fuit. Is satis non duxit, temporis sui philosophos, in ea regione, in qua ipse viueret doctrina æquasse, Vespasiano, atque post eum liberis imperantibus, mirum in modum discendi studio incensus, omnia petebat loca, in quibus aliquid discere se posse intelligeret, neque eum viarum longitudo incommodáue neque pericula, aut impendia retinuerunt. Nam vt Brachmanum scientiam haurire posset, Persas, Caucasum ipsum Albanósque ac Scythas atque Massagetas prætergressus, in Indiam penetrauit, denique Physonte amne superato, ad illos ipsos, quos optabat philosophos Brachmanes peruenit. Vbi audito Hiarcha, in his quæ ad naturalem philosophiã atque astronomiã pertinerent, permulta quoque alia ab eo didicit. Inde autem per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Parthos, Assyriósq;, Phœnicas, Arabes atque Palæstinos in Ægyptum, omnibus aliis, in omni scientiarũ genere doctior regressus est. Sed ne tunc quidem extincta hauriendarum scientiarum siti, in Æthiopiam ad Gymnosophistas, transiuit: vbi eorum principem Thespesionem audiuit, vt ab eo quoque erudiretur. Tunc discendi sibi modum ponens, cum viuere destitit, pane herbísque ac simul aqua tantum vescebatur, ob id solũ vt ingenio ad discendũ promptior esset. Paternas autem opes, quæ satis magnæ fuerunt, non stultè quemadmodum Crates Thebanus in mare proiecit (vt expeditius vacare philosophiæ posset) sed parte fratri tradita, quod superfuit pauperibus, qui propinquitate, aut amicitia iuncti essent, distribuit. Itaque minimè mirum videri debuit, si philosophus atque Magus, alios doctrinæ magnitudine superaret, adeò vt illa quæ ab ipso fierent, præ admiratione mortaliũ mentes caperẽt, atque ob id eum permulti numen habere crederent, essentque etiam extra catholicè credentium numerum, qui ea quæ veluti

præſtigiator Apollonius ſupra cõmunis naturæ curſum gereret, redemptoris rebus, verè mirandis, anteferre auderent.

De Anthiſtene philoſopho.

Quanto etiam doctrinæ ſtudio Anthiſtenes tenebatur? nam cum diſputantem Socratem audiiſſet, ipſius diſciplinæ amore captus, ad diſcipulos, quos ipſe habebat conuerſus, vt alium præceptorem quærerent, monuit, ſibi enim ſe præceptorem inueniſſet aiebat: & cum ita dixiſſet illis, fortuníſque omnib. relictis, vno tantum pallio tectus, Socratem poſtea ſecutus eſt, opibus liber, atque humanis curis, quæ eum à ſtudiis auertere poſſent.

De Laſthenia Mantinea & Axiotea Phliaſia.

Pari ſtudio ſcientiæ arſerunt, Laſthenia Mantinea, & Axiotea Phliaſia, quas Dicæarchus ſcripſit, virilem amictũ induiſſe, vt expeditius Platonis doctrinam ſequerentur: minimè à fragili laſciuóque ſexu impeditæ, quò minus cũ aliis Platonis diſcipulis, diligentia ſtudióque proficerent.

De Hipparchia Maronea.

Quemadmodum Thebanus Crates opes contempſit, vtpote, Ne diſcendi, quo tenebatur ſtudium, his impediretur, ita Hipparchia Maronea, & diues & formoſa fœmina, doctrinæ capta ſtudio, viros quorum matrimonia honeſtiſſimis conditionibus offerebantur, vnà cum opibus ſpreuit, vt inopem Cratem philoſophum ſequeretur: quo cum, vt Cynicam ſectam planè imitaretur, nudis pedibus orbem terrarum philoſophando peragrabat.

RECENTIORA.

De Paula Cornelia.

Inter recentiora exempla Paula Cornelia, Romæ principum genere orta, non ob id tantum clara, quod Hebraïcis, Græcis atque Latinis literis plurimũ excelluit, ſed etiã quod veriorem philoſophiam, atq; peritiorem doctorẽ ſecuta, relicta patria, in Palæſtinam abiit, vt illic Chriſtiana dogmata, quib⁹ nulla maior eſt philoſophia, à Hieronymo, qui illic agebat, audiret. Illícq; opes, quas ingentes habebat, ne à cœleſtium contẽplatione abſtraheretur, in pia opera diſtribuit.

De Amalaſunta Oſtrogothorum regina in Italia.

Amalaſunta Oſtrogothorum regina, Theodorici Oſtrogothorum regis in Italia filia, & Græcè & Latinè eruditiſſima fuit, diſtinctéque omnibus linguis locuta eſt earum

nationum Barbararum, quæ in Occidente imperium vnquàm vexassent. Et postea mirabimur Cyrum, Mithridatémque si alter nomina totius exercitus sui militibus reddidit: alter autem duabus & viginti nationibus linguis propriis, ius reddebat: cum & fœmina & regina, regni administratione occupata, tam docta extiterit, & adeò variis linguis loqui nouerit.

De Quinto Asconio Pædiano.

Quintus Asconius Pædianus Grammaticus atque historicus, cum septuagesimo ætatis suæ anno, oculis captus esset, atque ita duodecim annos vixisset, eleganter quasdam historias, diligentia atque industria superato ætatis atque oculorum impedimento, perscripsit.

De Didymo cæco Alexandrino.

Omnium industriam ac studium quos vnquam legerim Didymus Alexandrinus superauit, qui amisso oculorũ vsu, cum ad quadragesimum ætatis annum peruenisset, in Grãmaticum, Geometram atque Dialecticum consummatissimum euasit; nam cum in supputandis numeris, dimensionibúsque, atque in scribendo aliena vteretur manu, multa subtilissimè scripsit, atque haud pauca in sacra scriptura cõmentatus est. Visus est enim Deus hunc potissimum ob id creasse, vt alios omnes experimento doceret, diligentiæ atque industriæ inuium nihil esse, cùm Didymus ea re, quæ ante alias doctrinæ pernecessaria est, priuatus, industria tamen tantùm doctrinæ assecutus fuerit.

De Ioanne Fernando.

Quod per industriam, in Didymo post amissum oculorũ vsum contigisse certum est, id ætas nostra, in Ioanne Fernando vidit, cuius pater Hispanus fuit, sed ipse in Belgica parte (cui Flandriæ est recentius nomen) ortus, in ea vixit: nam cùm nasceretur cæcus erat, & eã insuper calamitatem pauperies aggrauauit. His duobus superatis, quæ permultũ doctrinæ atq; musicæ repugnant, Poëta, Logicus, philosophus, Musicúsq; tã excellenti arte atq; doctrina euasit, vt solus memoriter quatuor vocum carmen cõponeret, id quod vix alij scribẽdo cõsequi possent. Præterquã, quod aliis musicis instrumẽtis, tã peritè sonos modularetur, vt audientiũ aures, non solum suauitate demulceret, sed etiam artificij magnitudine, veluti captas admiratione detineret.

De Nicasio VVerdano Belgico eius partis quæ Brabantia dicitur.

Quod primus visum amisit Nicasius VVerdanus Belgicæ nationis(quæ Brabantia dicitur) incola,& quod idem insigni doctrina prædictus fuit, duobus superius positis exemplis, à nobis annectetur, in quibus amissis luminibus, quid per industriam assecuti homines fuerint, haud obscurè patet. Imperante enim Federico tertio, in Coloniensi studiorum vniuersitate,Nicasius Canonica atque ciuilia iura professus est,& in Louaniensi gymnasio, Theologiæ peritissimum esse,studiorum præfecti eum censuerunt. Diù sacrarum rerum concionator extitit,& aliena vsus manu,in institutionum interpretatione,atque item super sententiarum libros multa scripsit, quibus etiam Theologales quæstiones, atque epistolas eruditas addidit.

De Origene Adamantio Alexandrino.

Didymi conciuis, Origenes Adamantius, quanquã magna premeretur inopia, quod paternas opes, catholicæ fidei causa miserat,sex milia voluminum (vt Hieronymus se vidisse testatur)ingentis doctrinæ scripsit, cũ assiduè septẽ notarios scribendo,ac totidem additos ei pueros,fatigaret.

De Aurelio Augustino Hipponensi Episcopo.

Immensum quoque Aurelij Augustini Hipponensis Episcopi studium fuit,qui ad septuagesimum annum perductus orandi, prædicandi, scribendíque operam nunquam intermisit: sed tum demum studiis finem fecit, cum viuere desiuit.Itaque minimè mirum fuit eum tanta scripsisse, quanta vix pauci perlegere possunt.

De Ambrosio Mediolanensi Episcopo.

Perrarò ad magnam doctrinã, sine ingenti studio peruenitur,id quod clarè docuit Ambrosius,qui æger ad mortem, senióque confectus,his duobus absterreri non potuit, quin assiduè aliquid dictaret.Et cũ postremis diebus æger iaceret, Psalmũ quadragesimũ tertium commentabatur,quam commentationem,morte interceptus non peregit.

De Hieronymo Stridonico.

Hieronymus Stridone oppido,in Istria natus,quatuor ecclesiasticorum doctorum vnus,ceu alter Plato,aut Pythagoras,doctrinam per totum terrarum orbem secutus, Syriam, Iudæam atque Ægyptum peragrauit, vt ea oculis suis prius

lustraret, de quibus postea scripturus erat, superatísque quas natura obiecerat difficultatibus, vt expressius Hebrææ Babyloniçæque linguæ stridores, verius quàm voces pronunciare posset, lima diminui sibi anteriores iussit dentes. Et tandem cum Græcè, Hebraicè, Babylonicè, Syrè, atque Latinè calleret, ac ad purum linguarũ summũ peruenisset, omnem scripturã, quam sacram religio Christiana appellat, in Latinum vertit sermonẽ. Cuius traductionis elegantia, atque veritas, omnes ante eum factas traductiones exclusit: nam statutum fuit, vt Hieronymi sola traductione, Catholica vteretur ecclesia. Itaque si Ennius, quod tribus vti sciret linguis, vt A. Gellius tradit, trium se cordium hominẽ iactabat esse, multò verius, quinque Hieronymum habuisse corda fatebimur, cum quinque optimè calluerit linguas.

De Andalono Negrono Genuensi.

Magnus quoque Genuensis Andalonus, Negrona gente ortus, rerum inquisitor fuit, qui cum Astronomiam optimè calleret, penè totũ terrarũ orbem peragrauit, ob eã rem solã, vt climatum locotúmque horizontes, veterum normę ac regulis æquaret, vt omniũ earum rerum facto periculo, Astronomicæ artis peritior certiórque esset: verũ quoniam à studio atque industria sacerdotali sumus egressi, vnius exempli gratia ad eandem reuertemur.

De Aquinate Thoma.

Thomas Aquinas, vitæ sanctitate atque doctrina vir mirandus, ob ea quę in diuerso doctrinarum genere luculentissimè scripsit, ceu alter Aristoteles inter Christianos populos habitus, cum Parisiis esset à Philippo Gallorum rege, aut vt Campanus scribit, à rege sancto Ludouico, ad cœnam inuitatus, interim dum rex epulis operã daret, ipse animo abalienatus, cum ne oculis quidem conniueret, omnésque præ admiratione in eũ conuertisset, percussa manu mensa clarè dixit, Aduersus Manichæos conclusum esse: cuius rei, cum ab eo causam rex quæreret, atque Thomã vehementioris illius gestus suppuduisset, tandem respondit, dum ira abstractus cogitando esset, argumentum se inuenisse, quo Manichæis respondere iussus, eorum dogma penitus euerteret. Quid igitur putare debemus, cum cum studiis operam daret, fecisse, cum regis mensæ adhibitus, ab doctrinæ tanta contemplatione, sibi non obtemperauit, quæ quoniam in re-

gibus rarior inuenitur, atque idcircò magis laudanda est, regum exemplis manum apponemus.

De Fl. Iuliano Augusto.

Iulianus Augustus, non modò doctus verumetiam literarum ac philosophiæ auidissimus fuit, adeò vt per noctẽ, in exercitu aduersus Persas atque Germanos, quanquam pressus curarum laborúmque, quos bella feruut, magnitudine (quorum nullam partem omittebat, tempora quæ alij dabãt quieti, ipse vigilans, vel scribendo vel legendo transigebat, multáque per id tempus Græcè composuit.

De Alphonso decimo Castulonensi rege.

Mirum Alphonsi decimi Castulonensis regis studium atque industria fuit, in qua re priscis illis doctissimis penè æquiparandus videtur: nam quanquam regnorum curis, gerendísque bellis occupata haberet tempora, assiduè tamen studiis operam dedit, in quibus ante alia Astronomiæ deditissimus fuit. In ea verò tantum excelluit, vt tabulas ipse composuerit (opus in ea arte difficillimum) quæ ab eius nomine dictæ, nunc quoque ab Astronomis, in magna existimatione habentur.

De Alphonso Aragonio Siciliæ rege.

Vt in alio virtutum penè omnium genere, ita inter studiosos quoque atque industrios Alphonsus Aragonius Siciliæ rex, locum sibi vendicat: quem non septem regnorum administratio, curæque, non bella ingentia quæ gessit, retinere potuerunt, quò minus rex iam quinquagenarius, qui tot populis imperitabat, literario præceptori se subiiceret, ne Latinè loquendi vsu careret., & ne Hispani literarum expertes, Liuiana lectione fraudarentur, ipse Liuium, è Latina in Castulonensem linguam transtulir.

De Ioanne Pico Concordiæ comite, atque Alberto Pio Carpi principe.

Locum hunc dabimus Ioanni Pico Concordiæ comiti, atque Alberto Pio Carpi principi, non tanquam doctrina, aut studio inferioribus iis, de quibus est scriptũ, sed quia tẽpore posteriores fuerunt: graue enim iniuriam ætati nostræ fieri putarẽ, si aut negligentia, aut inuidia omnino præterirentur. Nam planè omnia scribere, quibus per doctrinã atque virtutem excelluerunt, quis possit? cum vterque tantum progressus sit, vt non plus illis inter doctrinam insignes

viros,quàm soli,inter sidera pares inueniantur. Ioannes enim in Italia natus,familia illustri,in magnis opibus, forma insigni(id quod prodigij habendũ est loco) quanquam puer postea in tenera iuuenta,nunquam vel ab ocio, cuius similes ei plerunq; nimis amatores sunt: vel à voluptatibus (quibus penè pro piaculo est, nobiles viros ea ætate non esse demersos)á literarũ studiis abduxisse passus est. Itaque in omni disciplinarum genere,adhuc tener tantum profecit, vt disputando scribendóque, re ostenderit ad summum se omnium scientiarum peruenisse: id quod vix perpaucis etiam in longo senio contigit. Arcana quoque permulta, in sacris, naturalibúsque disciplinis, per eum è tenebris in lucẽ eruta, ceu diuinitus homini illi, ad alios erudiẽdos infusa vidẽtur. Albertus quoque & fortuna & opibus,atque generis nobilitate minimè impar, natu minor, parem in literis rationem secutus, viuendo fœlicior Pico, qui iuuentam non impleuit, à Pici meta minimè disiungitur. Qui intestinis discordiis agitatus,quibus rerum suarum parte magna carebat, earum defensionem,quam studia literarum deserere maluit, atque earum artium quæ à raris habentur(id quod etiã Picus agebat)magno stipendio domi magistros alebat:persępéque ob nimiam diligentiam,ad dies,noctiũ totarum lucubrationes adiunxit,ita vt iam mirum desinat videri, si vterque ingeniũ nactus,longè maius,quàm mortalibus plerunque impartiri natura soleat,tanto studio atque industria, tantum doctrinæ lumen assecuti fuerint. Assequatur etiam nunc Ioannes Franciscus Pici nepos,qui memoria incredibili, in omnibus per patrui vestigia,ad omnes bonas artes via, ceu in palustri solo,per virtutem sibi munita,non recuperauit modò amissa in patruo,sed etiam maiora restituit,atque ad easdem,filium qui adolescentulus est,manum secum trahit.

DE OCIO. CAPVT VIII.

CVm in omni arte, studióque ociũ ita sit homini necessariũ,vt currenti animæ,spiritus reciprocatio,ordo exigit,vt post studium atque industriam ocium ponamus. Ocium,inquã,appellantes non desidiã,qua frãguntur animi,& corpora in hominibus emolliuntur,sed longi laboris ac cogitationis quandam intermissionem,quæ non memoriã bo-

narum artium,& ſcientiam aufert,ſed eam qua corpora animíque ſimul ad nouos labores nouúmque opus promptiora redduntur. Quam enim ob rem conditor rerum omnium Deus, in hebdomada ſeptimũ quieſcere mortales diem iuſſit(niſi vt eo exemplo doceret,poſt certa ſpacia,animi atque corporis in labore, interlaxamentum quærendum eſſe,ob id præcipuè,vt cum eius cultu operam damus, agendarum prò tot eius meritis gratiarum non immemores ſimus.Tum poſtea vt etiam ſalutari hoc exemplo doceamur, longos labores,vt leuiores fiant, intermiſſione aliquando oportere leniri, vt per hunc modum inſtauratis viribus, recentiores animo corporéque,ad nouos perferendos labores reddamur. De hoc igitur ocio locuturi, Domitianum omittemus, qui ſæpè vt vacaret,in cubiculo ſe condẽs,muſcas captabat:puerile profectò aut potius ſtultum reſpirandi interlaxamentum:alios quoque principes tacebimus, qui omiſſis neceſſariis negociis,turpiter tempora tranſigebant,ſed de iis tantum mentionem faciemus,qui cum laude ocia neceſſario tempore non ſpreuerunt.

De Auguſto.

Auguſtus poſt aſſiduas curas atque moleſtias, quibus neceſſario propter Imperij magnitudinem obſidebatur, interdum vt animum relaxaret,ventoſo folle ſe exercebat,aut piſcabatur. Verùm poſtea ingraueſcente ætate, talis, aut nucibus,cum Syris Mauríſque pueris ludebat,ex eorum contentionibus riſum captans, vt ſpiritum quo terrarũ orbẽ regebat,permultóſque ſupetbóſque reges domuerat,publicis defatigatum curis hoc ludorum genere recrearet.

De M. Antonino philoſopho Imperatore.

M.Antoninus philoſophus Imperator,diù in Imperij adminiſtratione curarum mole, item philoſophiæ ſtudiorum aſſiduitate defatigatus,laſſum iã animum,aut pila aut pictura recreabat:altera enim corpus exercebat, altera immutato cogitandi genere,vnà cum corpore ſpiritum renouabat.

De Aurelio Alexandro Seuero Imperatore.

Alexander Imperator, quanquam ſimiliter adminiſtrando Imperio,neceſſarias curas non dereret, non tam pictura,aut muſica (& ſi in vtroque plurimum excellebat) quam catulorum ſucularúmque concertatione,aut perdicum concurſu,otij ſui tempora recreabat.

De Ioanne Euangelista.

Ostendit etiã nobis Ioannes Euangelista, viuenté hominé in negociis perpetuò versari non posse, ita, ne aliquando ocium attingat: itaque is sæpè cum perdice ludebat, propter quam ré, cum eum adolescens irrideret, arbitratus parũ conuenire seni homini, qui sanctimoniæ exemplum atque specimen esset, vt ociosus cũ aue animi laxaméntũ quæreret, Ioãnes pendere arcum ab eius humero conspicatus, petiit, Vt arcum tenderet, quod cũ egisset adolescens, sæpiúsque sagittasset: demum à Ioanne dimissus, arcum remisit: rursus Ioannes remittendi causam quæsiuit: respondente autem adolescente, Arcui funem detraxisse, vt cum vti eo necesse fuerit, quia nimis tensus fuerat, sagittationi inutilem non inueniat: tunc Ioannes, Et ego & cæteri mihi similes, honesto ocio interdum relaxamur, vt maioribus viribus, orationi atque ieiunio sufficere possimus, quod fieri non posset, si semper eodem rigiditatis tenore viueremus.

De Attalo Asiæ rege.

Graue potius quã à ratione alienum prorsus dici poterat ociũ Attali Asiæ regis, qui fundendis ære statuis interlaxare curas, aque ea ré fatigatus hortum suum fodere solebat.

RECENTIORA.

De Sarocho Tartarorum rege.

Haud plus in ocio suo rationis, tempestate nostra habuit, Sarochus Tartarorum rex, qui Magni Tamburlani filius fuit: is enim vt regni curis defatigatus animũ recrearet, sagittas in arcus vsum, flagelláque manu sua conficiebat, vt ea postmodum in foro vænirent.

De Mahumete Turcarum rege.

Mahumetes quoque Turcarũ rex, regno longè maiore quã Sarochus potitus, cuius ipse maioré partem armis, atque virtute pepererat, animi gratia pingere aut sculpere solebat: regníque curis, aut etiám studio, cui magnam téporis sui partem impendebat, defessus, hortum colere solebat: nunc rastris fodienda humo, nonnunquam putandis arboribus, fructúsque qui ex eo capiebantur, magno studio vendi curabat: non vt auarus plura congereret, sed voluptate captus eorum laborum, quos in curando horto pertulerat.

De Ludouico vndecimo Gallorum rege.

Inusitata recreandi animum species illa fuit, qua Ludo-

nicus vndecimus Gallorum rex vsus est:nam cum æger venationi, cui assueuerat dare operam amplius non posset,per conclauia in quibus morabatur, in mures immittere catellos solebat,atque aduersus papiliones auiculis vtebatur, pro aquilis, quas nunc falcones appellamus.

De Innocentio septimo Pont. Max.

Innocentius septimus Pontifex, prorsus pontificias curas non omisit, & tamen succisiuas horas, quas transigere ociosius poterat, non vt Pius Pontifex,nonnullique alij studiis dabat, sed persæpè putandis hortorum suorum arboribus impendebat.

QVANTAE SINT ELOQVENTIÆ VIRES. CAPVT IX.

QVantæ sint eloquentiæ vires, de Orpheo atque Amphione à Poëtis fictæ fabulæ declarant, cũ syluas atque saxa eos canentes, dicerẽt esse secuta: In quo profectò nil aliud innuere vates voluerunt,nisi illorũ vtrunque vi dicendi id assecutum,vt agrestes viros, ad mansuetiorem vitã, & ad colendam virtutẽ traheret. Idem nunc quoque eruditorũ sacerdotum concionibus non ineruditis fieri quis nõ videt? cum persæpè ab eis persuasos videamus mortales nõ reliquisse modò, quod haberent sceleris atq; vitij, verũ etiam è summis opibus pauperiem profitentes, ad religiosorum hominum conuentus, vt innocenter vitam agerent se contulisse. Vt igitur euidentius inspici possit, quæ sit facundi hominis vis, insignia quædam exẽpla enarrabimus.

De Epaminunda Thebano.

Magnas eloquentiæ inesse vires, Epaminundas Thebanus ostendit, cũ in totius Græciæ consilio, Lacedæmoniorũ tyrannicam superbiam,tanta facũdia lacerauit,vt Grecia, cui Lacedæmones permultos annos præfuerant, eamque in sentẽtiam suam semper traxerant,Epaminundæ oratione mota, tota eos deseruerit: itaque non iniuria quidam dixerunt, Plus mali Epaminundã verbis, atq; oratione Lacedęmoniis,quã cũ eos armis apud Leuctrã deuicit,intulisse.

De Philopœmene Megalopolitano.

Quamuis ingentes eloquentiæ vires istæ putãdæ fuerint, quibus Græciæ Epaminundas persuasit, vt Lacedæmoniis

in posterum non subigeret se: tamē quia à natura omnibus insitū videtur, vt seruitutē deuitēt, atque principatum appetant, fortasse tanti Epaminundæ, quāti Philopœmenis Megalopolitani fieri factū nō debere videbitur: nā cōciues suos Megalopolitanos, qui Messeniā profugerant, occupata Megalopoli, à Cleomene Spartarū rege. per insidias scalis vrbem ingresso, hortatus est, ne in patriā tunc redirent: ostendit enim Cleomenē sine populo vrbē Megalopolim diutius nō retenturū: itaq; si patria aliquod tēpus vt carerent in animum Megalopolitani inducere possent, necessariò eam cū laude recuperaturos esse, in quā, si reditum accelerare vellēt, & irrito conatu id moliri contigisset, seruitus eos minimè incerta manebat. Vnus igitur Philopœmenes, totum populum (in quo plerunque plus suorum possidendorum cupiditas, quam consilium ac ratio valere consueuit) eloquentia retinuit, ne tunc periculosè reditum tentaret: quia, sub patriæ priuatarúmque fortunarum desiderio quod proponebatur, fœdissimæ seruitutis venenum latere declarauit.

De Themistocle Athemensi.

Quod permulti sæpè, licet perperam, pluris pecuniā quā patriam facere solent, forsitan non minus Themistoclis eloquentia, quàm quorumuis aliorum, de quibus est dictum, valuisse videbitur. Atheniensibus enim persuasit, vt argenti fodinarum annuos redditus, qui quotānis inter populos viritim diuidebantur, ad ædificandam classem transferrent: neq; enim parui fuit laboris, auarissimo populo persuadere, priuatis cōmodis suis, publicam vtilitatem anteuertere. Cæterum quoniā hæc militarium virorum exempla, de eloquentiæ viribus sufficiunt, in quibus vis ipsa dicendi, verborum floribus culta vtilior fuit, cum rem sibi coniunctam haberet (Agendo enim fructum ferebant, curam, quæ proponere ac suadere eiusmodi solebant vi) nunc ad philosophorum atque oratorum facundiam transibimus, in quibus, soli flores inesse videntur dicendi, qui, etsi in eo quod benè olent, permultum gratiæ secum ferant, minus tamen vtilitatis habent, atque publico commodo, eorum opera minus adiumenti afferre videtur.

De M. Tullio. Cicerone.

Omnium consensu receptum est, M. Tullium Ciceronē, ita dicendo valuisse, vt vnus Romanæ eloquentiæ verus appellari

pellari parens, & possit & debeat: atque vnum de eo exemplum proponemus, satis enim in ipsa omnium persuasione testimonij positum est, vt eum in eo foro regnasse, in causis atque in dicendo arcem tenuisse putemus. P. Rullus, tribunus plebis, agrariam legem laturus populo erat, in qua, cum de diuidendis in capita possessionibus ageretur: cui dubium non erat, quin ei populus plurimum inhiaret, & omnia enixurus videretur, vt lex promulgari posset: eam rem cum Senatus permolestè ferret, neque tamen ad eam impediendam modum vllum haberet, Cicero vnus, habita oratione, adeò populi ipsius mẽtes permulsit atque permouit, vt vltrò legem populus repudiauerit: quid enim hoc aliud fuit, nisi esurienti populo persuadere, vt cibum, quem pergratum mordicus apprehenderat, iam dentibus commasticatum, in guttur stomachúmque ne recipere vellet? Vnius igitur Ciceronis eloquium, plusquam totius authoritas Senatus, ad impediendam legem effecit.

De Carneade Philosopho.

Romam missus legatus Carneades ab Atheniensibus fuit, quo audito, Censorius Cato senatui suasit, vt citò eum quorum causa venerat Carneades, expediret, eúmque à se dimitteret. Periculosam enim diuturniorem ipsius in vrbe Roma moram arbitrabatur, tanta linguæ ac dicendi vis in eo erat, vt ipso disputante, à vero discerni falsum non posset.

De Cynea Philosopho.

De Cynea philosopho dicere Pyrrhus solebat: plus sibi vrbium illius lingua, quam armis suis partum esse: ô eloquentiæ vires immensas, cui Pyrrhi vigor, virtúsque Hannibali, Scipioníque ipsorum confessione anteferendus, Pyrrhi ipsius testimonio cessit.

De Tyrtheo Poëta Atheniensi.

Illaturi arma Messeniis, propter violatas virgines suas, Lacedæmonij, ab oraculo Apollinis moniti, opem ab Atheniensibus petierunt: à quibus irrisi, nil aliud quàm Tyrtheũ poëtam, ischia debilitatum, senémque retulerunt. Lacedæmones autem, vt oraculo parerent, exercitui Tyrtheum ducem præfecerunt: illatis autem armis, cum repulsi essent, domumque reuerti rex decreuisset, Tyrtheus carminibus quibusdam recitatis, quibus ad virtutem constantiámque Lacedæmones hortabatur, atque consilia quibus bellum gerere-

tur proponebat, adeò omnium commouit animos, vt mutata sententia, vel vincere vel in acie occumbere, decreuerint: Itaque aliis abiectis, vnius sepulturæ cura suscepta, omnes, lacertis suis inscripta sua atque parentum nomina alligarũt, vt si mori in prælio contigisset, nominis inscriptio, deformata vulneribus & tabe corpora distingueret, vt à cognatis sepulturæ mandarentur.

De Obed Propheta.

Tyrtheus Lacedæmoniorum ignauiam, ad virtutem transtulit: at Obed propheta, iræ incendia compescuit, & ad clementiam conuertit: nã cum Phaceas Israëliticus rex, Achaz Iudæ regem bello vicisset, ac fœminarum atque puerorum, alteriúsque turbæ Iudæorum circiter ducenta milia captiua duceret, ei Obed occurrit, adeóque blandè agendo, orando, monendóque profecit, vt ex immani superbóque (ita enim victoria homines facere solet) in summam clementiam demulceret. Impetrauit enim, vt non solum captiui liberarentur, verumetiam, vt qui amissis omnibus nudi erant relicti, vestirentur. Sed iam ad recentiora transeamus.

RECENTIORA.

De Leone primo Pontifice.

Leo primus Pontifex, Valentiniani Iunioris Imperatoris suasu, ad Padum profectus cum Attila ad Gubernum oppidum in colloquium venit: eum qui Hunnorum rex erat, ab vltima Tartaria (Scytharum ea gens est) profectum, nec Alpes, nec munita loca, neque arma auertere potuerant, quò minus in Italiam Veronam vsque descenderet, magna Romano Imperio clade illata, cui toti internicionem minitabatur: cum eo autem dicendo adeò profecit Leo, vt persuaderi sibi Attila passus sit, vt in Vngariam regredi vellet, neque iam vltra Romanum Imperiũ infestaret. Dicendo enim plus Leo, quàm totius Imperij vires armáque profecit.

De Zacharia Pontifice.

Non minus se eloquentia Zacharias Pontifex, cum Rachisio Longobardorum rege ostendit profecisse, quàm cum Attila Leo ageret: nam cũ Rachisius, magnis viribus Perusiam vrbem obsideret, ad eum in castra Zacharias, cum paucis profectus, verbis assecutus est illud, quod maximo exercitu efficere difficillimum erat. Nam non solum eum impu-

lit vt vrbis obsidionem solueret, verumetiam dicendo ita præsentis vitæ vanitatem, præmia, pœnásque futuras, eius animo impressit, vt tradito Aistulpho fratri regno, ipse monachalem ordinē Romæ profiteretur. O eloquentiæ ingentem vim, de Barbari regis manu arma conuellere, atque vt regno cederet persuadere, pro quo parando, multi non solū mille discriminibus vitam obiiciunt, verumetiā Deū ipsum omnium rerum opificem, offendunt.

QVANTVM HABEAT MOMENTI *venusta actio atque pronunciatio.*

CAPVT X.

COmmoda pronunciatio, concinnúsque corporis motus, adiecta aliqua exteriori re, cum oculis illud infigat, quod per verba aures accipiunt, quantum ad mouendas hominū mentes momenti habeant, sequentibus exemplis ostēdetur: quanquā vel sola Demosthenis authoritas, satis clarū illud fecisse videatur, cum interrogatus, In quo dicendi maior vis esset: ter, In pronunciatione, respondit: idque experiēdo declaratur, quia actus mouere affectus solent & lachrymas extorquere, quæ alioquin non manarent.

De M. Manlio.

Marcus Manlius, à Q. Capitolino affectatæ tyrannidis accusatus, cum populum alloqueretur, & lachrymans Capitolium ostenderet, quod à Gallorum armis defenderat, adeò actione aspectúque illum mouit, vt quamuis crimē pateret, tamen vt Marcum damnaret, adduci nunquam populus potuerit, nisi posteaquā causæ actio, aliò traducta fuit, vnde aspici Capitolium non posset; adeò enim in omniū mentibus actio efficax ad cōmiserationē composita, recénsque publici beneficij memoria, cum corā locum ostenderet, in quo beneficij eius vestigia videbantur, impressa esse valuit, vt atrocis criminis præsens nota obfuscaretur, atque ex populi animis dilaberetur. Mutatione autē loci, cū mens quoque, vnà cum loco mutata, in populo videretur, ab omnibus damnato M. Manlio, palam ostensum est, quanti esset in oratore momenti, actio commodæ pronunciationi coniuncta.

De M. Antonio.

Occiso C. Iulio Cæsare, cū percussores fauentē Senatum

haberent,& iam in Senatu,non modo nulla de puniēdis fieret mentio, sed de remuneranda tyrānicidarum virtute sermo haberi cœptus esset,Marcus Antonius consul,qui postea Triumuir fuit,cum L.Pisonis opera, delatū esse in forū Cæsaris corpus, atque ad eum spectandum accurrere populum videret,concionabundus, Cæsaris ingentes præclarè res gestas,atque liberalitatē commemorare cœpit: conuersus indè ad commiserationem,quod tantus vir à suis indignè peremptus esset,Cæsaris prætexta,sanguine perfusa,atque item cærea imagine ei persimili producta,vulnera ostendere, ac simul composita ad id actione lachrymis plena, inter suspiria connumerare cœpit:quibus rebus, adeò populi animos ad commiserationem mouit,vt Bruti ac comitum eius virtutis, item partæ per eos libertatis oblitus, impetu facto, ad percussorū domos incēdendas accurreret: itaque Bruto Cassióque,ac cæteris percussoribus ab vrbe abeundum fuit. Marci igitur Antonij lingua,id egit,quod nullis armis tunc assequi potuisset:tantum enim aberat,vt pellere eos posset, vt vix resistendi spes ei certa relinqueretur.

De Seniore Catone.

Quod Marcus Antonius,in Cæsaris percussores, id Cato Senior,ad delendam Carthaginem antè egit: nam vt Senatum populúmque Romanum,ad suscipiendum tertium Punicum bellum moueret, plus oratione sua ostensáque ficu profecit,quàm ante Hispaniarum,Saguntíque,item Trebię, Thrasymeni,ac Cannarum,commemoratæ clades fecerant: anxius enim,ne iterum vrbi Romæ Carthago exitium moliretur,in Senatu ficum recenter arbore decerptam,ostendit, & cum peteret à Senatu,Sciri ne posse putaret,qua die,ab arbore esset decerpta?cum omnes, Recenter decerptam dicerent:affirmauit,Nondum tertium excessisse diem,cum in arbore Carthagine penderet, & tridui via, propinquos populum Romanum adeò infestos habere hostes: quibus verbis,ficúque ostensa, super tanta re experrectus Senatus Populúsque Romanus, cum id iam agnoscere se ostenderet, quod antè tot cladibus affectus intelligere noluerat,suscepit tertiò aduersus Carthaginēses bellum,Carthaginéque euersa, hunc sibi timorem, hócque à Catone declaratum periculum exemit.

De Scorio Dacarum militari Duce.

Pari arte, sed ad diuersam rē, Dacas mouit Scorius etiā militaris dux: nā cū dissidentibus inter se Romanis, Dacas imminere bello in eos mouendo, videret, fretos, quia discordes inter se Romani, faciliorem de se victoriā præbituri viderentur, ipse magnis rationibus illud improbabat. Cū autem satis orationem esse, vt Dacas moueret, non arbitraretur, in consilium, duos ingentes canes ferósque adduci iussit, qui vt soluti fuerunt, statim tanquā inter se cōmissi, mordicus certare inter se cœperunt: nec multo pòst, lupum quoque adduci curauit, quem, vt canes inspexerunt, nihil morari, omisso prælio quo inter se concertabant, concordes lupū ambo petierunt. Ab ea contentione Scorius sermonē iterum orsus, à canum primò, deinde lupi ac canum contētione declarauit, Nihil esse quod facilius Romanorum dirimere contentiones posset, quàm si se Dacarum bello peti sensissent: contra autē fieri posse, si foris quieti sinerentur, vt inter se ciuilibus armis consumerentur, manu designans canes quos Dacæ viderant colluctantes Romanos esse, Dacas autem à lupo designari. Itaque ea oratione prudentique spectaculo Dacę permoti, Scorij consilium sequi decreuerunt.

De Pupieno Imperatore.

Seditionem Romæ inter plebem ac milites excitatam, in qua permultum sanguinis effusum est, senior Pupienus Imperator, non oratione, non Imperij maiestate, compescere ex toto, sed ne aliquantisper quidē frenare potuir, quin saxis quoque ipse petitus est: remedia igitur tantis malis antè nulla inuenit, quàm susceptum infantulum Gordianū seditiosis ostendit, illius infantis aspectu, virtutem, meritáque, ac mortem aui & patris, supplici populo, ac militibus commemorans, quibus auditis, omnes statim arma abiecerunt.

De Mario Antherio Oratore.

Marius Antherius orator insignis, vt quemadmodū olim Gracchus, pronūciationę rebus quas tractabat accōmodaret, seruū post terga habebat: siue lētius rem agentem, siue vehementius inuectū vestis contactu monentē, quòd propter nimiā in dicendo attentionem, proprio iudicio diffideret.

De Timotheo Milesio Musico.

Non Oratoribus modo atque Poëtis actio necessaria est, & agendo permagnum affert momentum, verumetiam in

Musicis atque cantoribus nisi insit, omnem aufert decorem: nam & pia canentes, depressa mitique voce succinentes, lachrymas quoque ab auditoribus extorquent: contrà autem, si ad fortia se conuerterint, totum commouent hominem, & ad ardua magnáque tentanda compellunt. Huius rei Timotheus Milesius exemplo est, qui cum Alexandro Macedoni, Homericos versus, de Achille canens recitasset, adeò incendit eum, vt arma peteret: cæterùm ab eodem postea voce in remissum carmen conuersa, Alexander repetita mensa, totum se immutauit.

RECENTIORA.

De Gregorio nono Pontifice.

Quanquã inter recentiores viros permulti fuerint, qui eloquentia excelluerunt, quos credibile est, actionẽ facundiæ accõmodauisse, tamen quia de eis perpauca scripta fuerunt, nos quoque pauca dicemus. Primúmque Gregoriũ nonũ citabimus, qui, cũ populũ Romanum inclinare ad Fridericum Imperatorẽ, postremis temporibus cerneret, neque alia resistendi ratio esset: Apostolorum Petri & Pauli capita cepit, & lachrymabili voce, sanctorum reliquias, populo commendans, ita omniũ animos immutauit, vt qui antè rebelles atque hostes erant, pro eo in Fridericum arma caperent.

De Laurentio Ridolpho Florentino.

Non minus Laurentij quoque Ridolphi Florentini pronunciatio atque gestus effecit, cũ pressus armis Philippi Mediolanensis Ducis, Florentinus populus sæpius incassum à Venetis opem petisset: is enim vltrò, nullo publico nomine, Venetias profectus, posteaquàm in Senatu facundè multa, de populi Florentini periculo disseruit, in peroranda oratione, tanquàm irarum & desperationis plenus, turbato vultu, turbatáque voce hæc subiunxit: Culpa vestra Veneti, superiore anno Genuensis populus, cum diutius Philippi ducis arma sustinere non posset, dominum accepit atque vrbis suę libertatem illius iugo subiecit: eum nos quoque, hoc anno regem faciemus, sequenti autem, vos eum Imperatorio diademate ornabitis: atq; ita dato tergo Senatu egressus est, cuius verba actióque, quorum desperatio causa esse videbatur, plusquàm superiorum oratorum facundia valuerunt: Veriti enim Veneti, ne desperatione acta Florentina ciuitas, in

grauem aliquem casum se demitteret, inito cum ea fœdere, iunctísque armis Philippi impetum compescuêre.

De Francisco Marchesio iureconsulto & Genuensium oratore.

Mediolanensis Ducis mentio facta, apud me singularis rei recordationem renouauit, qua vsus est Franciscus Marchesius iureconsultus, à Genuensibus ad Galeatium Mediolanensem Ducẽ orator missus: Galeatius enim, eo tempore, rerũ in Genua vrbe potiebatur, sed vrbs illa, cum liberis admodũ conditionibus principẽ agnoscebat: qui cũ redigere ad eam seruitutẽ Genuenses niteretur, in qua trans Apenninum Mediolanũ, atque alias habebat vrbes, animi inter ipsum, ac Genuenses exarserant: cum autẽ vt Genuensium ius ostenderetur, ad Galeatiũ Franciscus Marchesius esset missus, & difficilẽ ad Galeatiũ haberet aditũ, die qua sancti Ioannis sacra celebrabãtur, Frãciscus Galeatio munus Basilicę herbæ, vas plenũ, misit: Dux ergo Franciscũ quia eum non imprudentẽ hominẽ norat esse, statim ad se acciuit, vt missæ eius herbæ causas intelligeret: Franciscus omissis iis, quæ à Genuensibus mandata erant, paucis explicuit. Ego princeps Genuensium ad te orator veni, & cũ in ea vrbe natus, atque educatus eos agnoscam, tibíque vera seruitute addictus sim, volui vt Genuensium ingenij notitiam haberes: eorũ enim natura Basilicæ herbæ persimilis est, quæ leuiter tacta, suauem perfundit odorem, grauius autem attrita, scorpiones procreare dicitur. Herbæ illius parabola, cui Genuensium natura similis dicebatur esse, cuius arbustum coràm Galeatius habebat, adeò principis illius animũ mouit, vt qui antea rationibus nullis flectebatur, tum seipsum cohiberet, & tanquàm quæ antea in re dicta fuerant, auribus tantũ accepta, eũ vltrà nõ mouissent, tunc etiam vidisse se ratus, quæ in Genuensium re dici cogitaríque poterant: veluti duplici freno cohibitus substitit, neque vltrà est progressus.

De Roberto Liciensi Minorum ordinem profitente.

Robertus Liciensis, qui Minorum ordinem profitebatur, & qui sine controuersia inter sacrarum rerum concionatores, ætate sua principatum obtinebat, in patria sua apertè ostendit, quantas in dicendo pronunciatio vires haberet: rogatus enim à cõciue: Vt eius filio sacerdoti, quosdã sermones ex iis quos eo anno ornatiores habuerat, dare vellet.

Cum ei morem gessisset, posteaquam pater filium eos recitantem audiuit, arbitratus neque efficaces ad rem, neq; ornatos esse, cum Roberto grauiter questus est, se ab eo elusum, quod non eos sermones, quos ipse antea ingenti laude sua, singularíque audientium attentione pronunciauerat, sed alios deteriores dedisset: cui Robertus, aliter nunquam satisfacere potuit, nisi posteaquam ipse denuo eosdem pronunciauit. Egit enim, vt amicus experimento intelligeret, sermones ipsos, eosdem & in filio, & in se semper fuisse, sed veluti in musicis idem carmen, in diuerso instrumento magistróque, sic eundem sermonem, ab alio pronunciatum varium etiam atque diuersũ videri. Liciensis igitur ille, quod ex filio auditum vehementer damnarat, à Roberto cum denuo accepisset, mira delectatione affectus est.

QVAM INGENTES SINT QVArundam artium effectus.

CAPVT XI.

OPeræ preciũ est inspicere effectus ingentes, quos nonnullæ artes prodiderunt, vt ex eo intelligatur, quantũ industria atque diligentia possit: quod quoniam exemplis melius, quàm dicendo declarari potest, omissa longiore oratione, ad ea descendemus.

De Hippocrate medico.

Ingens medicinæ artis Hippocrates experimentum ostẽdit, cum ex aëris intemperie, pestem ab Illyrico venientem agnouit, atque ad vrbes Græciæ diuisos discipulos misit: omnibus enim, qui remediis eorum vti voluerunt, mirandum in modum salutem restituit.

De Asclepiade medico.

Mirandus quoque effectus, is fuit, quẽ Asclepiades Prusiensis, in medendi arte præstiit. Nam cum solus animaduertisset quendã, qui pro mortuo ad sepulturã efferebatur, verè mortuũ nõ esse, subsistere eos qui illum efferebant iussit, veræque ac pristinæ valetudini hominem restituit.

De Herophilo Cleophante medico.

Herophilus Cleophãtes medicus, similiter vt Asclepiades, ad vitam restituit quendam, pro mortuo vt sepeliretur elatum.

De Thalete Milesio.

Magnos astrologiæ effectus esse Thales Milesius ostendit, cũ inctepitus, quod eius attis quæ inutilis haberetut, nimis studiosus esset, se minimè inutili rei operam dare declarauit, si eius apud se fructuũ lucrum, & non scientiæ ipsius voluntatẽ esse vellet. Nã cũ ex Astrorũ inspectione sequentem annum, oleis vberrimum fote perspexisset, venditores præoccupauit, diù ante olearum eius anni fructibus emptis, quod haud admodum grandi precio assecutus est, quod aliquot annos ante, sterilis oleatum fuerat prouentus. Itaque cum vt ipse præuiderat, eo anno copiosæ oleæ, posteróque infœcundæ iterum fuissent, ingens lucrum ex coëmptis cõsecutus, apertè ostendit, quantum ex ea arte consequi possent, qui struendis opibus operam dare cupiunt.

De Iuda Esseo.

Mira quoq; certitudo atq; experientia diuinandi, in Iuda Settẽsi, Hierosolymarum Esseo fuit. Nam cum præuidisset diem, locúmque, in quo Aristoboli Iudæorum regis frater, Antigonus, occidi debebat, & eo die prætergredientem templum videret, sciretque discipulis à se significatum, eo die Antigonum interfectum iri, in Stratonis turri, quæ plusquã sexaginta stadia à Hierosolymis aberat. Neque iam fieri posset, vt eo die illic Antigonus esset, addubitare cœpit, quorsum ea res euasura esset. Cum interim ei nunciatur, in regia Hierosolymis locum esse, quæ Stratonis turris nominabatur, & in ea Antigonum interfectum esse: cuius loci nomen cum Iudam lateret, de Antigoni mortis loco addubitabat, quanquàm diuinandi artem veram esse sciret, vt res ipsa docuit: cum neque in tempore, neque in loco, sed in sola interpretatione loci erratum esset.

De Posthumio Augure.

Cum apud Nolam L. Sylla esset, vt cũ seniore Mario decertaret, perturbato àdmodũ animo, quod rem perdifficilem animaduertebat esse, augur Posthumius, qui eo præsente rẽ diuinam faciebat, tensis ad Syllam ambabus manibus dixit, Vt vinciri eum iuberet, ac postmodum occidi, nisi eius prælij penes ipsum victoria maneret, fœlicemque euentum nãcisceretur: ex eo quod tunc augurali scientia præuidere iussus erat. Postero enim die vrbem Romam ingressus Sylla, inde Marium expulit, animúmque vt optauerat, expleuit.

De Trasyllo Mathematico.

Non minus quoque verax Trasylli Mathematici experimentum erga Tiberium fuit, cum is ab Augusto vitrico Rhodum relegatus, haud parùm saluti suæ timeret. nã cum eo iuxta mare deambulans, enixè vt meliora speraret, hortabatur: cum Tiberius cõtra sentiret, atque parũ abfuisset, quin, vt erat ira succensus, in mare præcipitem daret, increpitans atrocibus verbis, Trasylli artem falsam esse. Tunc enim Trasyllus aliquantisper constitit, cõuersisque ad mare oculis, vt Rhodum versus venientem vidit nauem, tanta eũ artis suæ fiducia cepit, vt affirmare auderet, ea naui fœlicia Tiberio afferri. Non multo autẽ pòst, naue in portũ delata, literas ab Augusto Liuiáque Tiberius accepit, quibus Romã reuocabatur, vbi imperij ipsius fundamenta iacta fuerunt.

De Metoposcopo.

Metoposcopus, qui inspecta fronte, prædicere inspecti hominis fortunã solebat, à Narcisco Claudij Cæsaris liberto deductus, vt Britannici filij fortunã inspiceret, vt vidit eum, negauit imperaturũ esse, euentúsque verũ ipsum dixisse ostẽdit, quia ante Claudiũ Britannicus decessit. Et cũ iuxta eũ vidisset Titũ adhuc puerulũ, manu eum designans dixit, Illum quidem imperaturum. Neque id eum fefellit, si quidem post quinque principes, ei imperium contigit.

De Asceletarione Mathematico.

Accusatus Asceletarion mathematicus, quod Domitiani Cæsaris mortem prædixisset, ab eo interrogatus, Si id egisset? Ita se fecisse, non negauit. Cum autẽ de morte quoque sua, qui aliorũ prædicebat fatum, à Domitiano rogaretur: respondit, Breui se à canibus laceratum iri. Itaque cũ eius dictum experimento confutare Domitianus vellet, interimi eum iussit: atque profunda fossa tumulari, superingesta præterea magna telluris vi: sed haud longè res abiit, cum magnis imbribus ab Asceletationis tumulo dilapsa humo, nocte vt is dixerat, à canibus erutus ac dilaniatus est, miserando exitu id de se firmum esse testificatus, quod nõ multo pòst, Domitiano quoque, vt ipse prædixerat, contigit.

De Adriano Imperatore.

Adeó Mathematicarum & diuinandi peritus fuit Adrianus Imperator, vt quotannis Calendis Ianuarij scriberet, quæ toto anno sibi euentura essent. Eo igitur anno, quo è

vita excessit, vsque ad mensem tãtum scripsit, quo decessit: ea re, se mensem illum, non transgressurum esse ostendens.

De Germano Augure.

Cum imperante Tiberio, iuxta palatium Agrippa in vinculis, ad arborẽ teneretur, insigni amictus veste, vt eius fortuna ferebat, Germanus augur, qui in vinculis etiam tenebatur, cũ suprà Agrippæ caput in arbore cui alligatus erat, bubonem vidisset, à custodibus, Quis is esset? postulauit: cum autem ei custodes illius fortunam narrassent, ita egit, vt in propinquo ei alligaretur, vt commodè alloquendi copia esset. Itaque ei vicinior factus, blandis verbis ipsum solari cœpit, atque affirmare, præsentem vinculorũ iniuriam euasurum, ac Iudæorũ regno fœliciter potiturum: item liberos quibus regnũ relinqueret, procreaturum, sed si in posterum, capiti suo iterum eiusmodi auem impendere vidisset, sciret morti se propinquum fore. Non multo pòst, Tiberium mori contigit. Caligula autem Tiberij successor in cuius contumeliã Agrippa cathenis vinctus fuerat, eũ liberauit, atque Iudæorũ regem constituit, qui postea in Cæsarea vrbe, cũ eiusmodi auem conspexisset, in ægritudinem incidit, in qua dolorũ magnitudo ei vitã ademit: regnũq́ue liberis, quẽadmodum augur prædixerat reliquit. Sed iã mathematici cedant, & aliquot Magorũ exempla proferamus.

De Ianne & Mambre Ægyptiis magis.

Non minus efficaces in magica arte effectus Iannes atque Mambres Ægyptij ostenderunt, cum coram Pharaone (is enim Chencrees Ægyptius rex fuit) diuinum numen, quo Moyses vtebatur, prodigiorum magnitudine ausi lacessere, vt virgæ quas habebant serpentes viderentur, atque vt aqua cruentaretur, nascerentúrque ranæ fecerunt.

De Simone Mago.

Nónne prodigium illud ingens fuit, quod magica arte, Simon Samaritanus effecit, quemadmodum Ambrosius in Hexemerone, atque Clemens Pontifex in Itinerario testatur: qui præter eius artis mira permulta, quibus cum apostolo Petro contendit, dum vt aliud pro alio appareret, persæpè effecit, pennis per sublimè haud paruum spacium, in volantis speciem vectus est.

De Apollonio Tyaneo philosopho, & de Brachmanibus Gymnosophistis.

Omnia alia Magorum præstigia, de quibus scriptum est meo quidem iudicio superata sunt, ab iis quæ Apollonius Tyaneus gessit: apertè ostendens, quantum magicam calluit artem, & si assiduè eam se ignorare affirmabat. Nam prætérquàm quòd plurima prædixit futura, quæ ita vt prædixit euenerunt, cæcos, claudos atque, ab immundis spiritibus vexatos sanauit. Ephesum quoque vrbem, graui peste laborantem liberauit, ostenso eis mendico sene turpíque, quem à populo lapidari iussit: qui postea lapidum congerie detracta, canis effigiem habere inuentus est: quem ipse dæmonem esse affirmauit. Postremò autem cum in palatio publicè custodiretur, apud Domitianum accusatus, ab eius conspectu euanuit, atque Puteolis eo die inuentus est, quò comitem suum præmiserat, atque vt illic se expectaret, mādarat. Qui etiam imperante Nerone, cum in Tigilini manu libellus esset, in quo eius excusatio continebatur, prodigiosè effecit, vt apertus liber nulla in parte scriptus inueniretur: Non minora etiam perfectæ illius artis signa fuerūt, quæ idem Apollonius in India apud Philosophos Brachmanas se vidisse asserebat, quos arbitratu suo, & pluuias inducere, atque serenitates aiebat, conuiuia quoque vasis epulísque apparatissima struere, id quod sibi ab eis factum affirmabat. Cum tamen qui apparando conuiuio, ferendis mutandísque ferculis ministrarent, nulli conspicerentur: quin etiam terram ipsorum arbitrio, ingenti motu tremere aiebat. Idem quoque vidisse se apud Gymnosophistas in Æthiopia confirmabat, qui arbores vt ad humum se inclinarent loquerentúrque, efficiebant. Sed ne prodigiorum magnitudo, fastidium lectori afferat, si diutius in ea commoraremur, ad pictores sculptorésque transeamus.

De Apelle pictore.

Apelles pictor insignis, etiam cū viueret Alexander, Ptolemęo inuisus, postea aduersa tempestate Alexandriā delatus, per contēptum, cum ignotus esset, vt cū Ptolemæo cęnaret inuitatus fuit. Cum autē Ptolemæus ci⁹ esset rei ignarus, atq; Apelles in conclaui cū aliis venisset, à Ptolemæo toruè interrogatus quāobrem illuc se contulisset? Inuitatum se dixit: & cū inuitatoris nomen ignoraret, statim apprehēso carbone, in muro illius formā qui eum inuitarat, ita signāter expressit, vt is à rege cæteríſq; quis esset agnosceretur.

De Prothogene pictore.

Quàm insignem fuisse Ialisij imaginem à Prothogene pictã putare debemus? Cum eius gratia Demetrius Rhodũ nõ succendit, ne simul Ialisij imago corrumperetur: tanti enim eam fecit, atque eius potiendi tanto desiderio exarsit, vt dum ea potiri studet, potiri Rhodo postea nequiuerit.

De Lysippo.

Diù in Capitolio seruatus æneus canis, Lysippi opus, vsque ad Vitellij tempora perdurauit, cum ciuilibus discordiis, incensum fuit Capitoliũ:is in lingentis vulnus speciem formatus, adeò proprius & viuenti similis erat, vt cum ij, quorum curæ ac fidei res in Capitolio positæ credebantur, pro cæteris rebus, pecunia populo cauerent, pro canis statua, vitam desponderent: adeò magni populus Romanus, per id tempus æ nearum statuarum copiosus,eam rem faciebat, vt ex cautionis forma, operis mira pulchritudo diiudicari posset.Neque enim obscurum erat illud vnum signum, pluris quàm alia aurea signa,preciosaque permulta, quæ in Capitolio condita erant populum fecisse.

De eodem.

Idemque effinxit statuam, cui ordinariæ nomen imposuit. Res ipsa: ei enim dimensiones atque lineamenta dedit quæ natura legibus suis corpori attribuere potuit. Ab ea postea cæteri pictores statuariique, veluti à normæ simulachro mensuras ceperunt, cum Lysippus vsque ad id tempus primus fuisset, qui arte, arti normam atque regulam adhibuisset.

De Zeusi atque Parrhasio pictoribus.

Mira Zeusis atque Parrhasius, in pingendi arte, iis cõtentionibus, quas inter se exercuerunt ostendêre. Nam ad vuas quas Zeusis pinxit, aues specie deceptæ aduolarunt, vt eas manducarent: Parrhasius autem, cum pictam in tabula mappam, qua regi pictura,in tabula videbatur, ad Zeusim tulisset: rogauit Zeusis, Vt sublata mappa, tandem picturã ostenderet: sed mox errasse se, magna mappæ similitudine depræhendens, Parrhasio primam laudem eius picturæ, concessit. Fassus longè maius fuisse, quod se pictorem Parrhasius, quàm quod ipse aues fefellisset. Sed iam veteribus omissis,ad recentiora transeamus.

RECENTIORA.

De quibusdam Italicis magis.

Magnæ magicæ artis videbantur vires illæ, quibus Italæ quædam mulieres vtebantur, cum ablatis cibis quibusdam humanas mentes ita perstringerent, vt illis ea, quæ non erāt esse viderentur: quemadmodum à Præstantio se audiuisse Augustinus, vir sanctus scriptum reliquit: narrasse enim Præstantium dicit, ipsius patrem, eiusmodi maleficiis, cibis per has mulieres fortè correptū, statim graui somno indormiuisse, ac post multos dies quorum spatio expergisci nullis remediis vnquā potuerat, narrasse se, per id tēpus equi habuisse speciem, ac semper frumenta tulisse: addebat etiam portandi tēpus locúmque, & quo modo tulisset: quarū rerū cum postea veritas inquireretur, aiebat inuentum esse, quod equus, eius speciei, qua Præstantij pater dixerat, eo tēpore, eo loco frumenta eis tulerat, quibus ille dicebat. Res profectò mira, fœminas tantum magica arte datis cibis potuisse, vt alteri in somniis, alteri in vigilia, id vt videretur agerent, quod proculdubio nullo modo erat. Vnde meo quidem iudicio, in iis quæ de strigibus mulieribus dicuntur, haud aliud esse dixerim, quam fantasticū magarū somniū, quanquàm ipsis aliter esse videatur. Fortasse etiam iis dissimiles non fuerunt, quæ à Circe fieri dicebantur transformationes: & si allegorici sensus, eis aliam præberent rationem, quemadmodū in puella Ægyptia ostensum fuit, cum parentes in equā mutatam ad Hilarionē duxissent, quam is breui in pristinam humanam speciem restituit. Cui etiam similis dici potest fuisse iuuenis ille, qui per magas fœminas in Asinam conuersus videbatur, de quo coram Leone pontifice, Petrus Damianus accuratè cum disputasset, magicæ artis effectum, & non figmentum esse asseruit.

De Guidone Bonato Astronomo.

Magnos astronomicæ artis effectus, Guido Bonatus ostēdit, cum Guidoni Montisferrati comiti, diem prædixit qua si Foroliuio egressus, astu inuaderet hostes, eos superaret, atque victoria potiretur: sed in coxa vulnus accepturus esset. Atque vt Guido comes rem certiorem habere posset cū eo in eruptione ipse quoque proficisci voluit, ac stupas ouaque, atque alia, quibus nondum facto vulneri opem ferret, secum attulit: secutóque pugnæ atque victoriæ euentu quē

prædixerat, vulnus quoque illatum est.

De Ioanne Guttenbergio Argentinensi.

Omnem mœchanicæ artis effectum, non recentis modo, verum etiã antiquæ illud superauit, quod scribendo Guttẽbergius Argentinensis ostendit, primũ à se inuenta imprimendarum literarũ scientia. Nam non solum vno die, imprimendo plura scribere, quàm vno anno calamis docuit: verum causa etiam extitit, vt aucta librorum cõmoditate, bonarum artium scientia, quæ intermortua erat, velut ab orco excitata videatur. Visus est enim immortalis Deus, huiusmodi industriam huic homini diuinitus infudisse, veluti cõmiseratione motus, quod tantarum doctrinarũ volumina, scribendi difficultate perirent. per hanc igitur literarum impressionem artẽ, præclarissimi autores, & si diu antè fuerunt, tamen Anno salutis quadringentesimo ac quadragesimo supra mille, haud iniuria iterũ nati esse dici possunt.

De Christophoro Columbo.

Mirus etiam nauticæ artis, ac Cosmographiæ effectus fuit, quem Christophorus Columbus, natione Genuensis, Anno salutis quadringentesimo nonagesimo tertio supra mille ostendit: vno ac triginta diebus, in Indiam à Gadibus per Oceanum profectus, quemadmodum se facturum esse prædixerat, & sæpius coram Ferdinando Castulonensi rege disputarat: ei enim tandem rationibus persuasit, nõ modò posse, verumetiam esse perfacile à Gadibus recto cursu in Indiam nauigare. Quod tamen ante eum nullus ea breuiore via fecerat alius, quanquam perrari quoque illi fuerint, qui per Æthiopiæ littora, ac meridionalẽ Oceanum magno tempore, ingentibúsque periculis, vix ad primos Indiæ fines peruenerint.

DE QVIBVSDAM QVAE ARTE *confici nequeunt.* CAPVT XII.

QVædam sunt, quæ nulla arte, nisi per circuitionẽ, aut sortè benè effici nequeunt, de quibus tanquam de iis quæ ad artem tamen pertineant, & cognita voluptatem afferant, scripturi sumus.

De Prothogene Pictore.

Prothogenes, cum diligenter canem pingeret, & sibiipsi

omni in alia eius parte satis fecisset, lassum effingere eum volebat, & cui vndique spumosum os esset: re sæpius tentata, cum ars ipsum in eo deficeret, vt tanquam verã spumam formaret, quæ ad naturalem prorsus accederet, animo perturbatus spongiam variis infectam coloribus, in canem iratus impegit. Fortè autem eo ictu canis os attigit, atque in eo dum formandi desperatione, totam imaginem se euersurum putat, ceu veram expressit spumam, quam arte nulla ante exprimere potuerat.

De Lysippo.

Eandem fortunam tulit æneum Alexandri signum Lysippi opus, quo mirificè Nero captus erat: nam cum vt speciosius redderetur, inaurari illud Nero iussisset, & tunc de pristino decore videretur aliquid amisisse, detracto auro, longè pulchrius quam ante remansit: quod aurum in concauis statuæ locis, rugosisque partibus vestis relictum, quod nisi offensa statua penitus abolere nequibat, in ea plus luminis & decoris afferebat: quod igitur in tota statua superimpositum decorem minuerat, illud ademptum præstitit, quod effici arte posse nemo existimabat.

De Nealce Pictore.

Cum nauale prælium Nealce pingeret, quo Persæ cum Ægyptiis, in Nilo decertauerunt, neque penicillo tam benè assequeretur, vt inter Nili aquas, ac mare discrimen appareret, id ingenio assecutus est, quod ars præstare non poterat: nam in Nili ripa asellum pinxit bibentem, & iuxta Crocodilum addidit asinum inuadentem, vt deuoraret: cũ sciret nullum animal maris aquas bibere, atque in ea regione Crocodilos solum Nilum ferre.

QVOD OMNES ARTIS SVAE *optimi autores ac disputatores sunt.*

CAPVT XIII.

QVanquam multis rationibus, magnísque experimentis exploratum sit, omnes artium suarum optimos autores atque disputatores esse, clarius tamen etiam sequentibus exemplis ostendetur.

De Hannibale Carthaginensi.

Cum Hannibal, in Chalcide apud Antiochum Asiæ regẽ esset,

esset, atque coram eo Phormio Philosophus, vt doctrinæ magnitudinem ostentaret, variis de rebus copiosè disseruisset: postremò eò descendit, vt de militari arte loqueretur, de qua cum permulta dixisset, Antiochus ingenij & facundiæ magnitudinẽ admiratus, posteaquam hominẽ laudauit, ad Hannibalem conuersus, qui illic silebat, quæsiuit, Quid ei de Phormione videretur? ei subridẽs Hannibal liberè respondit: Multos se iam senes deliros vidisse, sed neminẽ qui Phormione magis deliraret: nam, cum ne tubarum quidem clangorem vnquam exaudisset aut stringi gladium vidisset, se præsente, de militari scientia loqui ausus esset, qui quindecim annos, graui bello Romanos vexasset, tótque eorũ exercitus ac Consules occidisset: prudenti enim responso illo ostendit, nõ omnes omnia scire, solisque rerum magistris, de illis quæ ipsi sciunt, credendũ esse, præsertim in arte bellica, quæ solo experimento comparatur.

De Aristophane poëta græco.

Non minus se in arte sua, eruditum Aristophanes poëta ostendit, quàm Hannibal in armis: nam cum à Ptolemæo Philadelpho Ægypti rege, in numerum eorum positus esset, qui disputantes de arte poëtica, iudicaturi erant, contra omnium aliorum opinionem,& præter communem populi sententiam, victorem declarauit eum qui minus laudabatur: quam rem, cum rex cæterique alij vehementer admirarentur, Aristophanes cum eis bibliothecã ingressus, in veteribus libris multa ostendit esse, quæ disputantes poëtæ, veluti sua in carminibus recitatis vsurpauerant, & idcircò se eos, pro illis, quæ furto subripuerunt, laude dignos non putasse: præsertim, quòd is pro quo iudicium tulerat, ex ingenio suo ea composuerat, quæ in ea disputatione ab ipso prolata fuerant. Ea enim ratione, sapienter docuit, neque populum, qui ignarus plerunque est, neque regem, non admodum peritum poëtam, de ea arte posse æquè iudicare, atque ipse, cuius poëtica sola & propria ars esset.

De Cantore quodam.

Cum Græcus quidam apud Philippum Macedoniæ regem cantaret, & Philippus quadam in parte modos eius repræhenderet, cantor qui plus se, quàm Philippum, ea in re, quæ ipsius propria ars erat, sapere arbitrabatur, respõdit, Nequaquam Deo placeat, vt plus quam ego hanc artem

calleas: libero enim verbo, plus se de musica arte, quã Philippum scire declarauit.

De Apelle Pictore.

Idem in pictura Apelles erga Alexandrum fecit, tabernam eius frequentantem: nam cum interdum de pingendi arte, Alexander verba faceret, ridens Apelles, Vt sileret eũ rogabat: aiebat enim, Cum de ea arte quam ignoraret, loqueretur, à discipulis eum irrideri, qui colores attererent. Ostendens, non à se solum, qui in ea magister erat, verumetiam a discipulis eum superari.

De Lysippo.

Rectè Lysippus pictor, atque sculptor insignis, dicere solebat, Ab omnibus aliis pingi homines vt erant, à se solo, eos fingi vt videbantur: subtili doctóque verbo ostendens, picturam sculpturámque, ad ea extendendam esse, quæ vt oculis conspectæ res apparent, eas ostendunt: & non ad rerum veritatem, quæ non emineat, & discernatur. Nam pingendi ars non ea est, quæ ipsa res efficiat, verùm repræsentat, vt res ipsæ nobis esse videantur.

De Mathematico.

Cum Mathematicus, proconsuli in Asia seniori Gordiano prædiceret, ad imperium ipsum peruenturum: & Gordianum verbis suis non habere fidem perspiceret, artis suæ libris atque instrumentis, per rationem omnia quæ dixerat probauit: adeò vt fidem apud eum, etiam experiméto ipso sibi faceret: etenim omnia vt prædixerat, iuxta tempus designatum euenerunt.

RECENTIORA.

De Aurelio Augustino.

Adeò Augustini nota est doctrinæ magnitudo, vt minimè nouo testimonio egeat, & tamen is doctor, cum gentilium calumnias, sicuti postea fecit, refutare vellet, qui clades in imperio Romano acceptas, nouæ religioni ascribebant, atque eis ostendere, longè plura atque grauiora perpessos Romanos, antequàm Christus nominaretur, idque historiarum fide atque testimonio probare, ad eam ré Pauli Orosij, cui ea notior erat historia, opem requisiuit, eámque assecutus, largè ipsa vsus est.

De Origene Adamantio.

Origenes Adamantius, ætatis suæ doctorum hominum

facilè princeps, cùm Esaiam prophetam interpretaretur, minimè dedecori sibi esse duxit, ad Huillum Rabi Hebræũ confugere, vt ab eo disceret vbi olim vrbs Ariel esset, iudiciúmque illius secutus ea reuocaret, quæ ante scripserat: nam quanquam inter Christianos peritissimus esset, magistérque haberetur, in Iudaica tamen historia peritiori in re sua Hebræo, cedere voluit: quem aliis in rebus inferiorem magis quam parem habebat.

De Hilario pontifice.

Cum videret Hilarius Pontifex, in ecclesia ortam esse contentionem, quo tempore Paschatis solennia celebranda essent, & si ipse omnium erat pastor, tamen quoniam in eiusmodi re, arithmetica atque astronomia erat opus, huius rei iudicium, Victorino in Galliæ parte, quæ pro Morinis nunc (vt iam aliquoties ostensum est) Británia dicitur orto, qui in vtraque illa arte peritissimus habebatur, remisit: voluítque vt temporis rationem, quam ipse iniuerat ad diem inueniendum, catholica tota seruaret ecclesia.

De Sixto IIII. pontifice.

Propter hanc ipsam controuersiam, Sixtus quoque 4. põtifex, ex Germania, Ioannem Monte regium, arithmeticũ, atque astronomũ peritissimum, Romam acciuit. Et quãuis ipse nõ ob aliam rem, quàm propter ingentis doctrinæ opinionem, ad Pontificatum conscendisset, aliorũ doctrinæ in eo, in quo ipse plurimum excellebat, cedere voluit.

De Michaële Attendulo Venetorum militari duce.

Clarè Michaël quoque Attendulus, omnium Venetarum copiarum dux ostendit, quantum omnibus in arte sua credi oporteat: Cum Francisco Sfortia Mediolanensis populi militari duce Carauagium obsidente, Veneti legati, siue vt vulgo ferunt, Prouisores, eum ad ferendam obsessis opem monerent: eis enim respondit: Longè satius ducere, vt Carauagium amitteretur, quàm vt cum hoste manum cõsereret, quòd sine magno incõmodo, Venetas copias inire prælium non posse videbat. Itaque cùm legati omnino vigerent, vt opem ferret, prius ex scripto obtestatus est, se id facturum, quia iubebatur, & non quòd ita agi debere sentiret: rationésq; attulit, propter quas si prælium iniretur, necessariò Venetæ copiæ superarentur: contra autẽ, si cunctando abstineretur à prælio, vtilius Venetis consultũ iri. Itaq; cùm

coactus esset dimicare cum hoste, Venetus exercitus, vt prædixerat, superatus fuit, ipse autem Venetias profectus, ex iis quæ antè ex scripto prædixerat, eam cladē excusauit. In qua re eius sententia viri prudentis fuisse, & qui longo experimento rectè militarem artem calleret, iudicata est: cū apertè ostendisset, homines armis insuetos, quanquam fieri posset, vt in cæteris saperent, persæpe bellicis in rebus errare.

De Paulo Florentino geometra.

Paulus Florentinus geometra, omnia quæ de arte illa aliis diceret pictura, aut ligneis machinis, vera esse atque necessaria ostendebat.

DE SENECTVTE.

CAPVT XIIII.

De senectute scripturi, vt ordo seruetur, longámq; quorundam vitam ostensuri, quoniam ea res experimento magis, quàm argumentis est probanda, non multa ante præfati ad exempla descendemus: si hoc ante monuerimus, Satis dici debere eum vixisse, cui vt benè moreretur contigit: contra nimium vixisse eum, qui malè moriatur: ab horum autem numero eximemus Adam, Lamechque, item Sem qui alio nomine Melchisedech dictus fuit. Noë quoque ac Mathusalem, atque alios permultos eorum temporum, qui omnes septingentesimum excesserunt annum: ea enim res adeò trita est, vt hoc repetitum necessarium non sit, tum etiam fastidij plenum.

De Moyse atque Aaron fratribus.

Moyses propheta centum ac viginti vixit annos, quem per id tempus nullum corporis languorem sensisse, pro explorato habetur: quin potius & colore & pelle se annum quinquagesimum non superasse, oculis atque aliis sensibus pollens videbatur. Frater autem eius Aaron, quanquam viribus imbecillior, centum ac triginta attigit annos.

De Ioiada Pontifice Iudæorum.

Iudæorum Pontifex Ioiadas, quanquā iam permultum ætas hominum declinasset, mortuus est cum centum ac triginta annos expleuisset: sed ad proximiora tempora veniētes, nonnullorum Italorum exempla proferamus.

De Tito Fullonio Bononiensi.

Titus Fullonius, Bononiensis, in Claudij principis censura, dinumeratis ab eo diligenter annis, ne qua inesset fraus, inuentus est, annos centum ac quinquaginta superasse.

De Lucio Terentino Bononiensi.

Eo censu, quẽ Vespasianus pater, & Titus filius habuerũt, Bononiæ inuentus L. Terentinus centũ annos impleuisse.

Item de quibusdam aliis.

Eodem censu, similiter Parmæ tres inuenti fuerunt, centum ac viginti annos attigisse. Item Placentiæ vnus, centum ac triginta, insupérque alium impleuisse. Brixelli alius centum viginti quinque. Præterea eo censu, quo tota Italia cẽsa fuit, apud oppidum Velleiacium in Placentino agro, sex inuenti sunt, centũ ac decem annos vixisse, quatuor ducentos ac viginti. Et ne mira in viris ætas tam longa videatur, iam ad fœminas quæ lõgum æuum vixerunt descendamus.

De L. Tertulla Ariminensi.

L. Tertulla Ariminensis Vespasianorum censu, de quo dictum est, inuenta est, centum ac triginta septẽ annos habere. Item alia Fauentiæ duos supra centum atque triginta.

De Mima & Valeria Copiola Emboliaria.

Luceia Mima, ludis Romæ cantauit, cum centum annos ageret. Item Valeria Copiola Emboliaria, à Pompeio Sulpitióque consulibus, cùm iam centum ac quatuordecim annos superaret, ludis, qui pro Augusti salute voti erãt, iterum cõducta fuit: quã exploratũ erat multò antè, Mario & Carbone cõsulibus, à Marco Pompeio ædile conductam fuisse.

De Samulla.

Samulla, vt Asconius Pædianus scripsit, mortua est, cum centum ac tredecim ageret.

De Augusto.

Mirum in Augusto notari potest, quod cum primus fuerit, qui Imperatoris nomen atque titulum sibi sumpsisset, sex ac quinquaginta annos imperium rexit, & post eum, in tanto numero veterum Imperatorum nullus (quanquam, in eis, aliqui tenera adhuc ætate, ad eum honorem ascendissent) in administratione eum annorũ numerum impleuerit, & si inter recentiores quidam satis propè accesserint.

De Simone Cleophe.

Simon Cleophe, secundus Hierosolymarum Episcopus,

ſub Traiano principe crucifixus fuit, ſatis robuſtus, cùm iam centum ac viginti ageret annos.

De Paulo primo heremita.

Paulus primus heremita, caryotis, ſiue vt aliud eſt nomẽ, dactylis, atque aqua nutritus, nonaginta annos proſpera valetudine vixit: & poſtea cùm vitam egit, centum ac viginti annorum erat.

De Antonio Ægyptio & Cronio.

Ægyptius abbas, qui auſtere admodum vixit, integris viribus, ac iuuentæ ſeruato decore, ad centeſimum ac quinquageſimum peruenit annum, atque quinq; annis plus eius comes Cronius vixit.

De Narciſſo Hieroſolymarum Epiſcopo.

Illi annorum numero viuendo, vndecim Narciſſus ſuperaddidit, qui Hieroſolymarum Epiſcopus fuit, imperante Septimio Seuero Auguſto.

De Democrito Abderite philoſopho.

Democritus Abderites, ſtudioſiſſimus, atque idem doctiſſimus philoſophus, omnem ætatem contemplando, inueſtigandóque conſumpſit, ſolus in magna rerum inopia, vitam ducens: & tamen centum ac nouem annos attigit, nõ morbo ſed longo ſenio mortuus: quæ res experimento oſtendit, ſtudia minimè tempora de hominis vita deducere, ſed eam incolumem ac longam præſtare.

De Galeno Pergameno medico.

Galenus Pergamenus medica arte vir excellens, nos docuit, quantum arte ſua poſſet: ſemper enim proſpera valetudine vſus eſt, & cũ deceſſit, nullo ante morbo correptus eſt, ætate vſque ad centum ac quadraginta annos producta.

De Apollonio Tyanæo philoſopho & Anneo Seneca.

Exceſſit centum annos, quemadmodum nonnulli ſcribunt, Apollonius philoſophus, aſpectu minimè ſenium fatente: item L. Anneus Seneca Cordubenſis ſaltem centum ac quatuordecim impleuit annos: permulti etiam plus eum vixiſſe putant, viuendi modeſtia, & ipſe & Apollonius ad eam ætatem perducti.

RECENTIORA.

De Pacomio abbate.

Quorundam de quibus dictũ eſt vitæ auſteritatẽ ſecutus Pacomius, Abbas in Ægypto: nono Honorij atque Archa-

dij principum anno, decessit: cum iam ad centesimum decimúmq; insuper annũ peruenisset: experimento enim nos docuit, non minus ad extendendã vitam sobrietatem prodesse, quã ad corripiendam officere crapulam: cui illud etiã additur, quod per modestiã, id ipsum temporis, quod viuimus, prosperiore vtimur valetudine, atque morborũ molestiis caremus: quibus inter ægritudines confici solent, qui genio nimium indulgent, & delicatioribus vtuntur cibis.

De Attila Hunorum rege.

Occultum quidem, cæterũ iustum semper Dei iudicium est, siue præmia, siue pœnas, aut sua, aut aliena manu mortalibus irroget, vel ob aliam causam quæ homines latet, quibusdã longius quàm aliis vitam extendat: quanquã non modo non sobriè viuant, sed inter epulas, ac vina ætatem agant. Itaque persæpe contingit, vt de eis iudicando homines fallantur, quia diuini iudicij profunda intueri nequeãt: interdum quoque quorundã corpora, tam robustè compacta sunt, vt quãuis eos in viuendo temperantia nulla tueatur, tamen minus robustos, qui modestius vitam ducunt, viuendi longitudine excedant: quos credibile est longius victuros fuisse, si vt corporis viribus magis valebant, plus etiã studij, vt temperantius vitam agerent elaborare voluissent: vtriusque rei exempla, in Attila Hunorũ rege perspecta sunt. Hic crudelitate insignis, anno salutis quadringẽtesimo quadragesimo quinto decessit, cùm annos ætatis suæ, cẽtum ac quatuor & viginti impleuisset: tam diù fortasse Dei numine seruatus, vt corruptos imperij mores, posteaquam leniter non corrigebantur, Attilæ sæuitia mulctaret.

De Gartio Aretino.

Vixit Gartius Aretinus, vsque ad annos centum ac quatuor, prospera semper vsus valetudine, decéssitque nullo ante affectus morbo qui appareret: nisi quod aliquantisper debilitatas vires sentiebat, quemadmodum Petrarcha scriptũ reliquit, cui Gartius paternus fuerat proauus.

De Richardo.

Scribit Guido Bonatus Astronomus ingentis doctrinæ, salutis anno ducẽtesimo vigesimo tertio, supra mille, hominem à se visum, nomine Richardum, qui se cum Carolo magno stipendia fecisse dicebat, & iam quadringentesimũ annum vixerat.

De Ioanne Tampes Equite Gallo.

Ioannes Eques Tãpes loco Gallico ortus, qui & ipse, cũ Carolo magno militauit, cum iam vnum & sexaginta, supra trecentos annos vixisset, imperãte Cõrado II. salutis anno supra mille centesimo quadragesimo sexto, decessit. Eius itémq; aliorũ (de quib. est dictũ) exẽplo, satis intelligi potest, nulla re certius mortẽ accersiri, quã senio: nam aduersa valetudo, vt grauis sit, persæpè tamẽ curatur, incendia cõprimi possunt, ne homines ac alia absorbeãt: ruinis occurri potest vt lætius agant, mare quos absorbet, nonnunquã viuos adhuc reuomit, carnificem sæpè à cæde, vel imperium reuocat: sed senij nunquã alius quàm mortis esse finis visus est. Quamobrẽ quia homini permissum nõ est vt semper viuat, quod viuendi diuturnitate ei est ademptum; id alia arte, id est gloria atque fama, vt resarciatur, elaborari solet.

DE GLORIÆ AC FAMÆ CVpiditate. CAPVT XV.

GLoriæ Famæq; desideriũ, persæpè veluti calcar, ad exercendam virtutem homines impellit, per eam enim, vera gloria, bonũque nomen comparari solet, atque in eo gloriæ desiderium, nequaquã laudis expers esse debet, quod longè aliter in his est, qui peruersó ingenio, dũ quomodocunque in ore hominũ versari cupiunt, pro bono nomine male agendo, in infamiã incidunt. Si quidem gloria in his nulla dici debeat, quorũ finis in rebus agendis, à vera atque ingenti virtute abest, quemadmodũ exemplã; quæ de vtraque re à nobis proferentur, satis clarè poterunt ostendere.

De Alexandro Magno.

Nam Alexandrũ Macedonũ magni nominis auidissimum regem, quid aliud spectasse debemus arbitrari, cũ ab vltima India reuertens, maiora equorũ frena, locáq; in quibus stabulantes equi manderent, item arma, his quibus vtebatur maiora, in ea regione relinqueret? nisi quod per ea credere apud Indos posteritatem cupiebat, & statura & viribus, atque insuper virtute, se suósque maiores, quàm essent, fuisse.

De eodem.

Vrbes quoque ab ipso nominatæ in India, apud Assyrios, Ægyptum atque Asiam, item à Seleuco Seleuciæ, Antio-

chiæ ab Antiocho, Cæſareæ quoque per terrarum orbem à Cæſaribus conditæ, quid aliud indicant, niſi immenſum famæ deſiderium? quia ſperabant huiuſmodi vrbium conditores, ea appellatione additis ſimul præclarè geſtis rebus, ſe æternitati nomina ſua conſecraturos.

De eodem.

Quid aliud quoque in Phrygia, apud Achillis ſepulchrũ, lachrymas ab Alexandro extorſiſſe arbitrabimur, quã quod Homericam eloquentiam, Achillis rebus geſtis præoccupatam, videbat? & quod ſibi parem in ſcribendis rebus ſuis cõtingere vatem cupiebat? ſperaſſet enim, ſi ſuarũ geſtarum rerũ magnitudini, Homero ſimilem præconem audidiſſet, ſe nominis ſui æternitatem certius conſecuturum.

De eodem.

Adeò autem cupiditate incenſus erat Alexander, vt de ſe permulti doctè, neque id tamen præter veritatem ſcriberent: vt cum de rebus ſuis, non bonum poëtam Chœrilum ſcripſiſſe intelligeret (quanquam ſæpè dicere ſoleret, ab Homero ſe Therſitem eſſe, quam à Chœrilo Hectorem, aut Achillem ſcriptum malle) tamen vt alios ad ſcribendum meliores inuitaret, in ſingulos verſus aureum Chœrilo Philippeum nummum dono daret: Præcipitem quoque in Hidaſpem amnem deturbare Ariſtobolum voluit, cum ei falſas ipſius laudes recitaſſet, ademptum profectò ei librum in amnem demerſit.

De C. Iulio Cæſare.

Alexandro par animo, atque gloriæ cupiditate Iulius Cæſar, cum in Hiſpania quæſtor, Gadibus Alexandri imaginem conſpexiſſet, grauiter ſuſpirauit. Cogitans ea ætate, qua Alexander Aſiam penè totam ſubegerat, ſe nondum gerere præclaram rem vllam cœpiſſe.

De Themiſtocle Athenienſi.

Themiſtocles Athenienſis ob partã de Xerxe Perſarum rege victoriam, cum in Olympicis ludis, ab vniuerſa Græcia, ingenti omnium admiratione, immenſáque laude exceptus eſſet, tantæ gloriæ ac famæ ſuperato gaudio, ad quoſdam amicos conuerſus: Tunc verè optatum præmium laboris periculorúmque, quæ pro Græciæ ſalutè ſubiuerat, à Græcis ſe accepiſſe, dixit, gloriam ſcilicet, laudémque omnibus aliis præmiis anteponemus.

De Lysandro Lacedæmonio.

Lysander Lacedæmonius, ductus & ipse gloriæ desiderio, Chœrilum poëtam secum semper habebat, vt carminibus ea celebraret, quæ ipse armis atque virtute gessisset.

De Adriano & Seuero Imperatorib.

Quod Lysander, ad celebrandam nominis sui famam per alium quæsiuit, Helius Adrianus ipse efficere contendit, dũ magna diligentia rerum suarum Historiam scripsit, & ne ei nominis sui inscriptio fidem adimeret, sub liberorum suorũ nomine edidit. Septimius quoque Seuerus, non alterius, sed suum imposuit titulum.

De Marco Tullio Cicerone.

Huius gloriæ desiderio incensus Marcus quoque Tullius Cicero, longa epistola à L. Luceio, ciue Romano enixè petiit, vt Catilinariæ coniurationis historiam seorsim ab aliis rebus, ad propagandam nominis sui famam scribere vellet, neque abstinuit illud quoque deposcere, vt in ea etiam aliquid amicitię daret, ipsóque viuente eã ederet, vt viuens gloria sua perfrui posset: adeò enim magna est, in plerísque hæc gloriæ sitis, vt quanquam Cicero per eloquentiam æternum sibi comparasset nomen, eam quoque, quæ ex sapienter ac præclarè gestis, in reipublicæ administratione sequi solet, vendicare sibi cuperet.

De L. Sylla dictatore.

Lucius Sylla, cum hastam spectaret, vbi publicata quorundam ciuium bona vendebantur, & ei quædam carmina, in ipsius laudem scripta, non bonus poëta dedisset, famæ desiderio motus, ex his quæ subhastabantur, nonnulla munus poëtæ dare iussit: ea lege, Ne in posterum de se scriberet: tanta eum famæ suæ cura tenebat.

De C. Mario.

Quid aliud primi odij inter Syllam Mariúmque originẽ intulit, nónne magni nominis ac gloriæ cupiditas? quod cũ Bocchus Maurisiorum rex, statuam auream Syllæ posuisset, qui ab eo Iugurtham captiuum acceperat, Mariúsque eo loco dimouere statuã voluisset, quod Marij, qui Consul erat nomine, eam Sylla acceperat, & idem Marius, de Iugurtha triumpharat. Ex eo inter ipsos ortum ciuile bellum, tanto partium damno atque periculo stetit, vt etiam nunc malorum memoria maneat.

De Gneo Pompeio Magno.

Quid in Creta Magnus Pompeius egit, dum Piratas bello prosequeretur? nónne cum à Metello prætore, in ea insula oppugnatos intelligeret, nimia gloriæ cupiditate incensus, armis suis, aduersus Metellũ eos defendit? vt Romanum neminẽ piraticæ victoriæ socium atque participem haberet.

De C. Caligula.

Adeò apud omnes dulcis hæc gloriæ cupiditas habita est, vt hi quoque, qui per ignauiam ac scelus præclusam sibi nominis ac gloriæ, apud posteros propagandã viã viderunt, ne in obscuro, ipsorũ nomen maneret, eius celebritatẽ per magnũ scelus comparare sibi contenderunt. Inter hos Caligula princeps connumerari debet, qui amens prorsus, atque omni scelere imbutus, cũ per virtutẽ sciret se nominis diuturnitatẽ non assecuturũ, temporibus suis palã optare se aiebat, Vt ingens aliquod malum contingeret, de quo diu homines loquerentur: quemadmodũ imperante Augusto primo, Variana clades fuerat, & sub Tiberio Fidenis ruina theatri, in qua viginti duo milia hominum oppressa fuerunt.

De Nerone, Item de Adriano Imperatore, & Lucano Poëta.

Nero quoque Imperator, cũ nomen suum præclaris facinoribus, aut virtute, cuius erat hostis celebrare non posset, inter musicos principatũ appetiit: sublatis omniũ statuis, quę tẽporibus suis Olympionicis victoribus, cantoribus aut tragœdis positę fuissent, & pro eis poni suas iussit. Lucanũ quoque poëtã prohibuit, ne carmen quod scribebat ederet, vt solus in poëtica excelluisse videretur: quare non minus quàm Nero nominis ac famæ vanitate Lucanus cõpulsus, cũ eam contumeliã immoderatè nimis ferret, cum Pisone coniurauit, atque ob id à Nerone damnatus est: Nero etiam, præter alia, desiderio torquebatur, vrbem Romanã de nomine suo Neropolim appellandi, quemadmodũ ante Aprilem mensem Neronem nominari iusserat. Adrianus quoque Augustus, præter modum cupidus, vt in omni arte atque disciplina supereminere alios putaretur, cũ ei Augusti nominis magnitudo, item historiæ à seipso de rebus suis gestis scriptæ, satis non viderentur, si multarũ artiũ ac disciplinarũ, in quibus ipse reuera multum excellebat, queuquam inuenisset, scientiam habere talem, vt imminere periculum putaret,

ne aliquando ab eo superaretur, inuidia pressus, eum occidebar. Inter quos Apollodorus architectus, in ea arte vir admirandus fuit, quòd, cũ ad eum Adrianus inspiciendam misisset, magni operis formulã, quã ipse designarat: is efficacibus rationibus ostenderat, quibusdam in locis corrigendam esse, quemadmodum Dion Græcus in historia scribit.

De Commodo Imperatore.

Non melioribus, quam ij de quibus scriptum est, artibus, Commodus Imperator, cum fama extendere nomen suum cuperet, Carthaginem à nomine suo Commodianã appellauit, sublatóque de Neronis colosso capite, suum pro Neroniano imposuit. Item menses quosdam à se compellauit: ceterũ horum desiderio, qui obliquè præter virtutem famam quæsierunt, fortuna obstitit, ne quod cuperent assequerẽtur. Nam quemadmodum Alexandri, Cæsaris Augusti, & aliorum bonorum principum imposita vrbibus, atque mensibus nomina firma reliquit, ita in Caligula atque cæteris ei similibus, vt spem adimeret, in posterum retinendæ bonæ famæ, vbi eam per virtutem non quæsiuissent, post eorum mortem, statim illa omnia extinxit, per quæ nominis sui æternitati consuluisse se arbitrabantur.

De Cheope Ægypti rege.

Nouam rationem, aut potius dementiam atque scelus Cheopes Ægypti rex, ad comparandum sibi nomen excogitauit: nam cum priscis Ægypti regibus, mos esset gloriæ operam dare, struendis insanis molibus, & ipse Pyramidem inchoasset, quam deficiente pecunia imperfectam reliquerat: filiam miræ pulchritudinis, inter lapidicinas prostituit, vt ita ad perficiendam Pyramidem pecuniam pararet. Itaque perfecta omni ex parte Pyramidé, vt illius scelere atque insania dignum erat, pro gloria quam inde sperabat, dedecus est assecutus, cum Pyramis non boni nominis, & gloriæ, sed stultitiæ atque ignominiæ eius, perpetuum monumentum haberetur.

De Rhodope meretrice.

Rhodope Græcum in Ægypto scortum, parto turpi quæstu ingenti thesauro, quanquam ipsa humili fortuna orta esset (serua enim fuerat) tamen famæ desiderio incensa, minorem, quæ cernitur Pyramidem extruxit: quæ quãtò molis magnitudine ab aliis vincitur, tãtò alias, ipsa operis excel-

lentia ſuperauit, cum meretrix ac liberta, cum tantis regibus magni operis impendio, contendere auſa eſſet, nec minus ſe in lupanari, quam illi in palatiis famæ cupidam, nomini ac gloriæ dare operam velle oſtendit: quæ tantò reges ipſos in nominis ac famæ deſiderio ſuperauit, quantò imperij atque opum magnitudine, reges eam anteibant.

De Empedocle.

Haud meliori ratione, neque minus ridenda, quin prorſus inſana, Empedocles philoſophus famam ſibi comparare ſtuduit: nam cum Panthiam Agrigentinam, in graui morbo curaſſet, atque ob id ſe penè pro numine coli animaduerteret, immortalitatis atque famæ ſtudio incenſus, Ætnam inſiluit, atque medios ipſius in ignes ſe coniecit.

De Metrodoro & Care Perſis.

Non ſolum inter claros atque inſignes viros, hæc famæ cupiditas inuenitur, verùm in mediocri quoque, atque infima fortuna poſitos, cadit, quemadmodum in Mithridate & Care Perſis inſpectum eſt. Nam cum in prælio inter Artaxerxen, Mnemonem, ac fratrem eius Cyrum, Metrodorus Cyri capiti vulnus intuliſſet, Cares autẽ retrò poplites ſuccidiſſet, Artaxerxes huius famæ auidus, vt manu ſua Cyrũ interemiſſe videretur, dum milites recenſeret, ob virtutẽ præmio dignos, ad Mithridatem miſſo munere, ei mandati iuſſit, vt munus acciperet, quia Cyri pileum ad Artaxerxem detuliſſet: Care autẽ, quòd primus Cyrum nunciauerat mortuũ ex vulnere, quod ei Artaxerxes intuliſſet: tanta in vtroque gloriæ cupiditas fuit, vt ſpretis muneribus, cõtra regis volũtatem, ſe ipſos prædicarẽt eſſe, qui Cyrum interemiſſent, eũque ab Artaxerxe ne tactũ quidem fuiſſe: itaque indignatus rex, cum ſibi ipſi eam famam vellet, vtrunque iuſſit occidi.

De Soſtrato Gnidio.

Quanta induſtria, periculóque, Soſtratus Gnidius architectus inſignis, Alexandriæ famam ſibi comparare ſtuduit? nam cum turrim magnitudine ſpeciéque eximiam ad portum exædificaſſet, clàm in magno marmoreo lapide inſcripſit. Soſtratus Dexiphanus Gnidius, Diis nauigantibus ſalutiferis. Atque huiuſmodi inſcriptionem, calce ſubiniecta occultauit, impoſuitque regis nomen, cuius impenſa turris conſtructa fuerat: regis nomen in calce caducum ac fragile, ſuum autem in marmore perpetuum arbitratus.

De quodam Indo.

Cum Alexandro Magno dictũ esset, Indum quendam, sagitta arcu emissa, singulis ictibus medium annulũ petere, ad se accersitum iussit, vt se præsente id ageret: is autẽ adeò obstinatũ, ne id ageret, se præbuit, vt iratus Alexander, morte eũ damnaret. Cum autem traduceretur, à multis interrogatus, Quamobrẽ non sagittasset? Dixit, Eã fuisse causam, quod cũ iã diu eius rei, in qua excellere plurimũ putabatur, periculũ non fecisset, errare verebatur: adeò magna eum vrgebat cura, vt excellens sagittarius haberetur: quam rem cum Alexãder accepisset, eum periculo liberauit, atque insuper ingentia munera addidit.

RECENTIORA.

De Constantio Augusto.

Constantius, quanquam Romani Imperij princeps, famæ tamen auidior ac gloriæ fuit, cuius sine incommodo cõparandæ, occasiones miro studio captabat: nam si aliquando ab eius ducibus, qui in longinquo bella gerebant, victoriarũ nuncij perferebantur, ipse ab Italia, per cæteras orbis terrarum partes, eas scribebat, tanquam virtute sua atque industria partas, quin ordinem modúmque gestarum rerum, tanquam ipse interfuisset designabat.

De Bellisario Patricio Romano.

Meliorem rationem, quam multi è superioribus, inter recentiores, ad seruandam nominis sui famam Bellisarius iniuit: posteaquam in Italia sæpius Gothos deuicit, regemque eorum Vitigen cepit, atque in Africa Vandalorum regem Gilimerem, Africámque atque Siciliam recepit: & de Persis quoque triumphauit. Cruci enim aureæ, gemmis contextæ, centum pondo, Græcis Latinísque literis, victorias suas inscripsit, atque eam Romæ sancto Petro Apostolo munus dedit, ratus ob religionem perpetuam fore, atque insigne omnibus seculis, magnitudinis militaris virtutis suæ monumentum fore.

De Leone IIII. pontifice Maximo.

Leo quoque IIII. Pontifex maximus, dum vrbis Romæ partem, quæ cis Tyberim est muro cingeret, ipse etiam famæ ac nominis cupidus, à nomine suo Leoninam vrbem appellauit.

De Eugenio quarto pontifice Maximo.

Eugenius quartus pontifex, & ipse famæ cupidus, cum non satis sibi duceret, quod á multis scriptum esset, ab eo Florentiæ, Græcorum, Armeniorum, Æthiopum atque Indorum ecclesiam, in id deductam, vt ipsorum atque Latinorum vna esset fides, idémque ab omnibus crederetur: voluit etiam vt tota illa historia, duabus æneis foribus exprimeretur, eásque ipsas fores, ad primariam in Petri apostoli templo portam posuit.

De Sixto quarto Pontifice Maximo.

Sixtus quartus Pontifex, in porticu quam à fundamentis instaurata sancti Spiritus hospitatoria domo Romæ cõdidit, vitam suam résque à se gestas pingi iussit, pontemque qui in Tyberi dirutus erat, instauratum, à suo nomine Sixtum appellauit.

De Ioanne Capistrano, ordinis Minorum & quibusdã aliis.

Gloria, quæ propriè sanctorum hominum pestis dici potest, clàm persæpè, ceu fulgẽti virtutis amictu tecta, eorum pectora subit: quemadmodũ in Ioanne Capistrano ostensum est, qui quanquam ex eo numero esset, qui Minorum ordinẽ profitetur, quæ professio, nullius rei magis, quã humilitatis studiosa esse debet, cum prælium scriberet, quo Mahumetes Turcarum rex, apud Belgradum vrbem à Ioanne Huniade, eius Mœsiæ partis, quæ nunc Transsyluania dicitur Vaiuoda (hoc quoque honoris nomen est) superatus ac fusus fuit, nulla penè de eo, atque de Apostolico legato mentione facta, de se tantum loquutus est, ceu ipsius vnius virtute aut miraculo, parta tam insignis victoria foret: & qui aliis prædicabat, ambitionem atque mundanam gloriam fugiendam esse, doctrinæ suæ penè immemor, pleno cursu insequutus alienam, occultata eorum virtute ac robore, qui verè res gesserant, sibi vsurpabat, quemadmodum in historia Pius testatur. Sed minus fortasse mirum videatur, huius sancti viri pectus honestum hoc famæ desideriũ inuasisse, cũ austeritate vitæ insignẽ, atque secularium honorũ contemptorem Hieronymũ, legamus in libro, quẽ de viris illustribus scripsit, in eorum catalogo se ipsum quoque cõnumerasse, diligẽtique etiã cura, omnibus voluminibus, quæ vsque ad eam diem scripserat, titulos ac nomina sua reddidisse. Augustinum quoque in confessionibus, propriã

vitam doctrinámque luculenter, cum aliud agere videretur, nõ sine magna dexteritate videamus expressisse: adeò enim honestæ huius gloriæ auidum, natura humanum fecit ingenium, vt aliorum doctrinam stylúmque ad celebrandas ipsorum laudes, expectare homines nequeant. Sed in iis, haud iniquè ferendum est, si in tantis virtutibus, cũ nondum mortalitatem exuissent, in re præsertim, in qua à vero non aberrarunt, aliquid offenderunt: illud quidem & mirum, & permolestum videri debet, cum qui, in ignauia atque omni scelerum genere, à virtute alieni, totam vitam deliruerunt, precio sibi comparare laudatores nõ erubuerunt, & qui corruptis moribus, quibus tenebras omni studio obtendere debebant, falsarum virtutum fulgorem præferre contenderunt: vt pro ignauis industrij, liberales pro prodigis, pro stupidis prudentes, compellentur: atque impudicitiæ Venerisque studium comitatis appellatione leniatur, ac similiter ignorantiæ culpam, modestiæ velamine celare cõtendant, peruersè viciis sceleribúsque in contrarias virtutes, quas nunquam agnouerunt, permutatis. In eiusmodi enim hominibus, audacia satis culpari non posset, non eorum modo, qui ex eo laudem sibi apud posteros quæsiuerunt, in quo vt elaborarent, adduci nunquam potuerunt, verum illorum quoque, qui per imprudentiam quæ falsa esse norant, pecunia adducti, tanquam vera essent, literis mandauerunt.

De Alphonso Aragonio Siciliæ rege.

Alphonsus Aragonius, Siciliæ rex, gloriæ atq; famæ studiosus, nõ cõtentus ædificiorũ magnitudine, qua nulli recẽtiorũ regum cessit, apud se Panormitam insignem eo seculo poëtam, item Bartholomæum Facium, historiæ scribendæ peritum habuit, qui gestas ab eo res perscripserunt.

De Hieronymo Olgiato.

Vix adduci possem, vt hac ætate nostra, in qua vnà cum virtutibus non parui solum fit, verumetiam penè despectui habetur fama, aliquem fuisse crederem, qui famæ desiderio, morti se obiecisset, nisi ego ipse libellum legissem, Hieronymo Olgiato dictante, cum torqueretur scriptũ: qui vnus è quatuor fuerat, qui Galeacium Sfortiam Mediolanensem ducem confoderunt: In eo enim libro fassus est, ad id facinus se adductum, solo gloriæ, ac magni nominis desiderio,

quo

quo incenſum ſe dicebat,cum priſcorum hominum res præclarè geſtas,puer adhuc in literario ludo legeret:adeò autem eo is fuit animo, vt notarius,qui morienti aſtabat,ſcripſerit, cum extremam penè animam Hieronymus ageret , Latinè hæc verba ſub carnifice effudiſſe : cū iam cultro non admodum acuto pectus illi incideretur : commemorato tam acerbæ mortis optato præmio:Collige te Hieronyme,Stabit vetus memoria facti,Mors acerba,fama perpetua.

QVÆ RES MAGNÆ QVIBVSdam contigerunt. CAPVT X.

De Pyrrho Epirotarum rege.

INter eos quibus in vita magnæ res ac memoratu dignæ contigerunt , Pyrrhum haud iniuria ante alios commemorabimus: Antigonus enim Aſię atque Syriæ rex,militaris artis peritiſſimus,hac eum laude extulit, affirmauit enim , Si conſeneſceret , primum ætatis ſuæ belli gerendi ac militariū rerum ducē fore. Hannibal quoque , cum Scipione de militaribus ducibus,qui vnquam virtute inſignes fuiſſent, minimè obſcurè primū eſſe Pyrrhum nominauit,Scipione idem affirmante. Itaque ingens profectò laus ducenda fuit, à tribus tantis viris,bello tam excellentem duci, atque tot tantiſque Gręcis ac Romanis ducibus præponi,qui ante eum,rerū præclarè geſtarum magnitudine plurimum excelluerunt.

De Lucio Fuluio.

Haud leuius Romani quoque,ac Tuſculani bellicoſorum populorū,de Lucio Fuluio iudiciū fuit, quàm triū , quos diximus de Pyrrho:nam cum Tuſculanorum conſul eſſet Fuluius,atque pro eis multa præclarè geſſiſſet, Romā tranſiuit, atque eo ipſo anno,Romæ Conſul factus, Tuſculanos prælio deuicit,ac de eis triūphauit.Solus Romæ, ac primus , qui ciuitate donatus,& conſul factus eſſet,ac triumpharet,eo ipſo anno,quo hoſtium dux fuiſſet.

De T. Quintio Flaminio.

Tanta etiam Senatus , ac populi Romani de Flaminio fuit opinio , vt quanquam Tribunipleb. omnes , concordi animo aduerſarentur,tamen ante legitimam ætatem,conſulem vnanimes eū creauerint , atque in Macedoniā aduerſus Philippum miſerint.

De M. Vlpio Traiano Imperatore.

Quid magnificentius alicui potest contingere, quàm id, quod Traiano Imperatori euenit? eius enim bonitas, successoribus, inter fœlices acclamationes, quæ à senatu Romano fiebant, commemorabatur. Traiani bonitate, in aliis æquè atque Augusti fœlicitate desiderata.

De eodem.

Illud quoque non minus esse affirmari debet, Neruã Cocceium, cũ Imperaret, senio confectum, multis Romani atque Italici generis propinquitatibus pręditũ: cum sibi, insignem virtute virum, Imperij successorem deligere vellet, aliis postpositis, Traianũ adoptasse, Hispania oriundum, illius virtute atque animi vigore ad id impulsum. Is enim externorum primus fuit, qui ad Romanum Imperiũ cõscenderet, quemadmodum in eius vita Dion scribit.

De Aristide Atheniensi.

Magnum & quod summoperè magnificũ existimari debeat, testimoniũ fuit, quod Græci omnes Aristidis Atheniẽsis virtuti præstiterunt, cũ omnes concordes, ob insignẽ virtutem, Aristidem Iustum cognominauerunt.

De Iacobo minore.

Iacobus minor, primus Hierosolymarũ Episcopus, Frater domini, atque eiusdem Apostolus, à Iudæis Christianísque simul, eodem Iusti cognomine honestatus fuit.

De Ioanne Baptista.

Quanquam magnifica putari debeant, eorum pręconia, de quibus dictum est, superat tamen alia, mea quidem sententia, Iesu Christi de Ioanne Baptista iudicium, quanto ipse viuentes omnes dignitate excelluit, & quanto creaturam is qui creauit vincere solet: de eo enim dixit: Inter natos mulierũ, neminẽ Ioanne Baptista maiorem surrexisse. Persica regna atque Asiatica, item consulares Cęsareósque triũphos, diuino ac certo, Ioannis Baptistæ virtuti postposuit.

De Aarone Pontifice Iudæorum.

Si Scipio atque Põpeius, ante legitimum tempus, propter ingentem virtutis opinionem, à populo Romano Consules creati fuerunt, id tamen, non nisi hominum iudicio factum fuit, qui multis rationibus errare possunt, sed diuinum, quo Aaron electi populi, Pontifex primus creatus fuit, longè magis faciendum est, cũ prodigium electionem confirma-

uerit, egit enim, vt virgulta iam desecta florerent, atque vna & eadem nocte fructum proferrent.

De Iosue & Caleph Iudæis.

Penè simile fuit Dei iudiciū de Iosue & Caleph, Iephoni filio, ambobus Iudæis, quos solos ob virtutem, de sexcentis Iudæorū milibus, qui ægyptum egressi sunt, Deus dignos duxit, vt in terram à se promissam ingrederentur.

De Moyse propheta.

Siue propria virtus, siue gratia ea fuit, per quam Moyses Deum alloquutus est, & vidit quantum humanitas diuinitatem, quæ infinita atque incomprehensibilis est, potest intueri: Profectò digna est quæ maximi fiat, non modo vt ea res, quæ rarissimè contingit mortalitatem supereminéat, verumetiam, quę fortasse alteri nemini accidit. Sed iam à virtute ad doctrinam transeamus.

De Euthimo Poëta.

Adhuc viuens Delphici oraculi, atque Iouis responso cōsecratus est Euthimus Poëta Locris in Italia natus, cū semper aliâs Olympicis ludis victor declaratus, semel tantum præteritus esset.

De Sophocle Tragico poëta.

Sophocles sine controuersia Tragicorum princeps, Athenis mortuus est, cum à Lysandro obsiderentur. Itaque in somniis, sæpius Lysandrū Bacchus monuit, vt delicias suas sepeliri pateretur. Ea re Lysander motus, cum quæreret, qui tunc Athenis decessisset, inuenissetque Sophoclem mortuū esse, permisit, vt extra vrbem ad sepulturam efferretur. Magni profecto facienda res, vt ab his, quos gentilitas Deos rebatur esse, tale de Sophocle atque Euthimo testimonium prodiret.

De Beroso Astronomo.

Beroso Astronomo, qui multa prædixerat, quæ tempus vera fuisse declarauit, Athenienses in gymnasio suo, statuam æneam posuerunt, cuius lingua tota aurea erat.

De Marco Varrone.

Magna profectò res ea fuit, quæ M. Varroni contigit, cuius viuentis imago, in bibliotheca publica, à Pollione posita fuit, qui honos, doctissimis post mortem solum habebatur: tantum enim & magnæ existimationis, & reuerentiæ per doctrinam Varro sibi pepererat, vt viuens quoque me-

reretur eo honore perfrui, quod cæteri docti, etiam ancipiti spe, post mortem assequi cupiebant. Et ne viris tantum eiusmodi honores contigisse credamus, his quæ dicta sunt, quasdam annectemus fœminas. Nec vero Mariam Dei genitricem attingemus: siquidem de his quæ humanitatem solam sapiunt, sermo noster est, ipsa autem à Deo electa, nimium cęteras mortales transgressa est, quam Deus, qui omnia creauit, & cuius nutu sine errore cuncta reguntur, solam duxit dignam, quæ Dei filium, ad redimendum genus humanum pareret, & eadem virginitate insignis, Dei parens, non amissa virginitate posset haberi.

De Vxore Olitoris Ægyptij.

Vahron Sesostris filius, Ægyptius rex, luminibus orbatus, cum circiter decennium cæcitati remedia quæsiuisset, tandem oraculo monitus est, vt oculos mulieris vrina lauaret, quæ alium quam virum suum non agnouisset: quamobrem à regina incipiens, permultas Ægyptias mulieres expertus, ægritudini suæ remedium nullum inuenit, nisi per vxoris vrinam cuiusdam Olitoris, quæ prodigioso experimento, oraculóque inter ægyptias casta inuenta, longè solidiori laude digna mihi videtur, quàm Sulpitia, ob castitatem sola Romæ electa, quæ Verticordiam Venerem dedicaret: fieri enim potuit, vt Sulpitia aliquo astu cæteras mulieres falleret, quod Olitoris vxor, in oraculo, quod prodigio ipso confirmatum fuit, facere non poterat.

De Agrippina Augusta.

Agrippinæ Augustæ, inter fœminas Romanas, quæ ante eam fuerunt, vni contigit, vt Romani principis vxor, soror, mater ac filia haberetur. Germanici enim filia fuit, quem Tiberius Imperij successorem adoptauerat, Claudium Augustum virum habuit, Caligulæ soror erat, denique Neronem peperit.

De Mesa Varia.

Longè etiam magis facienda mihi videtur, Mesa Varia, vrbe Emesa, quæ in Phœnicia est orta: hæc Iuliæ soror fuit, olim Septimij Seueri Imperatoris coniugis, nã mortuo Bassiano, à Macrino, qui ei successerat in Imperio, in Phœniciã remissa, astu mentiendóque consecuta est, vt nepotẽ ex filia Heliogabalum nomine, cũ nondum quartumdecimũ excederet annũ, in Imperio constitueret: ipsa sub eo Romanum

Imperium, quã diu vixit administrauit: quod etiã egit Alexandro imperante, quem vt Heliogabalum, cui æquè auia erat, arte sua ad principatũ euexerat. Hac gloria insignis facta, quæ aut nulli, aut rarissimis contigit, vt fœmina in Senatu sederet, ac verba faceret, nomen suum inscriberet, cætera Imperatorum munia obiret: item mortua Imperatoria põpa sepeliretur, atque in diuarum Romanarum numerũ reciperetur, omnium iudicio fœlix atque prudens habita.

De Delbora propheta.

Si Agrippina ac Mesa apud Romanos excelluisse plurimum putantur, Delbora hoc apud Deũ, quod maius est, ac Iudæos obtinuit: nam cũ propheticum haberet spiritum, viginti annos Israëlis populum rexit, iudicauítque, & ne minus armis ac bello, quam pace aut religione, in administranda re Iudaïca excelluisse videretur, Chananeorum exercitũ, Sisara duce consilio suo deuicit.

De Mercurio Trismegisto.

In Hermete, qui idem est quod Mercurius, quem Eupolemus Græcus, Moysem dicit fuisse, à Græcis Museum appellatum, à quo Orpheus permulta didicit, tria quæ plurimum excellerent inuenta fuerunt, propter quæ dictus est Trismegistus (quod Latinè ter maximũ sonat, id quod Alexandro Pompeióque semel tantum attributum est) nam & rex maximus in Ægypto fuit, item philosophus mira præditus doctrina, præterea sacerdotali honore, qui maximus erat, insignis: quibus de rebus, ab ægyptiis post mortem inter numina cultus est, primúmque anni mensem ei sacrarunt, vrbémque in Ægypto clarissimam, ab eius nomine Hermopolim nuncuparunt.

De Hyrcano Pontifice ac principe Iudæorum.

Hyrcanus, alio nomine Ioannes nuncupatus, primus solúsque inter Hebræos fuit, qui Princeps, Pontifex, atque Propheta simul esset: haberétque vnus treis gentis suæ primarios honores, inter quos, propheticę munus, humana fraude minimè paratur.

De C. Aurelio Valerio Diocletiano Imp.

Non parui faciendum est id, quod Diocletiano contigit: nam sponte deposito Imperio, cũ nono anno post moreretur, primus atque postremus Romanorum fuit, qui Senatus atque populi Romani consensu, sine imperio, in numerum

Deorũ referretur, & si in Imperio filius nullus successerat. In priuata enim fortuna, à Romanis eum accepit honorẽ, quẽ multi in Imperio cũm decessissent, assecuti non fuerunt.

De Flauio Val. Valentiniano Imperatore.

Non leue singularis virtutis argumentũ testimoniúmque, quod ab omnibus magni debeat fieri, Valentiniano primo Augusto contigit, cum à Romano exercitu concordibus omnium animis, absens, & quẽ ea res prorsus latebat, ad imperium vocatus est: ac decem dies, vt veniret expectatus (eo enim tempore ipse in priuata fortuna fuit, gente Pãnonia, atque humili satis fortuna) & quod penè maius est, in interregno (defunctus enim erat Iouinianus) nemo alius Augustale sceptrum inuadere ausus est: quæ res etiam satis ostendit, quæ de ipsius virtute opinio haberetur.

RECENTIORA.

De Constantino Maximo.

Miram Constantinus virtute sua gloriam assecutus est, nam primus solúsque inter Romanos Principes, atque Imperatores, à gentilibus in numerum Deorũ relatus, à Christiana quoque ecclesia, in Sanctorum catalogo receptus fuit diésque vigesimus primus mensis Martij, in ipsius nominis honorem celebratus est. Nam ei ob virtutem, magna ipsius laude, maiore etiam omnium mortalium admiratione contigit, vt duarum inter se plurimum aduersantium religionum populi atque ecclesiæ, ipsum ad tantum adeóque rarum honoris culmen reciperẽt: id quod nulli antea vnquam contigisse visum fuerat.

De Ioanne Chrysostomo.

Vt nos iterum inter recentiores ac doctos recipiamus, mouẽt nos Ioannes patriarcha Constantinopolitanus, quem ob doctrinæ magnitudinem, atque singularem eloquentiã Græci Chrysostomon cognominauerunt, quod os aureum Latinè significat.

De Victorino.

Victorinus quoque ob doctrinæ magnitudinem, Romæ in foro poni sibi statuam vidit, quemadmodum in Palatina bibliotheca Varro: sed vt fastidium euitemus, parum in omni qualitatis genere commorati, ad sanctimoniæ exempla transeamus.

De Catharina virgine Alexandrina & aliis.

Si prisci nostri, Valeriúsque in primis, tanti Græcorum honorem, Amphiarao ad eius sepulchrum habitum fecerunt, quid egissent, si Catharinæ Alexandrinæ virginis, itẽ Pauli primi heremitæ, aut Mariæ Ægyptiæ tumulum vidissent? quorum prima angelorum manibus tumulata, in Sina Arabiæ monte fuit, alios duos, feri in eremo ipsa leones prodigiosè eis fosso brachiis suis loco, tanquam humanus eis sensus inesset, sepulturæ honore prosecuti sunt: Res profecto Mausoleo, Ægyptiisque pyramidibus, aut cuiusuis insigni sepulturæ generi longè anteferenda.

De Clara in Vmbriæ vrbe Asisio orta.

Inter raros quoque honores is annumerandus est, qui Claræ in monasterio prope vrbem Asisium mortuæ habitus est: nam cum in ea vrbe, Innocentius quartus pontifex esset, statim cum toto vrbis illius populo, totáque aula, vbi mortuæ corpus erat, profectus: canentibus tubicinibus, intra vrbem, non vt mortuam, sed in triumphantis speciem, eã detulit, atq; ipse omne funeris officium executus est: inopi enim, quæ ciuilem statum egressa non erat, tantus princeps, & cum eo populus totus, hunc honorẽ præstitit, quẽ fortasse alicui regi negasset: honorem, inquam, omni ex parte non minus excellentem, quam cum Macedones legati Romæ Scipionis feretrum subiuerunt.

De Francisco eadem Asisio vrbe orto.

Quàm ingentem quoque perfectæ virtutis prærogatiuam, atque minimè dubium argumentum, Franciscus Asisio vrbe natus, à Deo tulit? nec vero id dico, quia in sanctorum numerum relatus fuerit, id enim etiam, ad alios pertinere videmus, sed quod præcipuo Dei munere dignus, & factus & iudicatus est, qui viuens in corpore suo veram certámque vulnerum pertulerit formam, vnde humani generis absterſa labe, vita prodiit mortalibus, quos primi parentis error, in æternũ peremerat: ita autem fuisse, præterquã quod res ipsa inspiciebatur, Alexander quoque quartus, Gregorius nonus, Nicolaus tertius, apostolica authoritate testati sunt: O singulare munus, gratiáque diuinitus infusa, ò vnica rerum excellentissimarum excellentia, ferre Frãciscum in corpore suo, ita vt inspici tangique possent signa illa, quibus precium conferri nullum potest, in quibus tun-

cta diuinitati humanitas, dum per ea mortem accepit, salutem vitámque terrarum orbi peperit.

De Victore è gente Pisana, Patricio Veneto.

Si Primo Africano gloriosum ducimus fuisse, quòd exercitus à Senatu ac populo peteret, vt ante legitimum tempus ei Consulatum deferrent, cum is & liber, & gratiosus esset, nonne maius esse dicemus, id quod Victori Pisano, cum in carcere esset, euenit? nam cum capta à Genuensibus vrbe Clodia, inter Patricios Venetos nullus iam petere auderet, vt classi præficeretur, plebs nimio incensa ardore, tota magnis clamoribus petiit, vt Victor Pisanus eligeretur, sine quo, victoriam se assecuturam desperabat. Itaque ea re motus senatus Venetus, vnà cum principe, à palatio ad carcerem vbi Victor erat falsò accusatus, ob acceptã antea apud vrbem Polam cladem descendit, eductúmque è carcere eius belli ducem creauit, populíque ac Senatus iudicium, res à Victore fœliciter gesta approbauit.

De Martino Quinto Pontifice.

Non minoris momenti Christianorum omnium iudicium in Martino V. Pontifice fuit, quàm antea Venetorum in Victore Pisano fuisset: nam cum schismate discissa esset Christi tunica, ad diuersos pontifices inclinante variis studiis ecclesia, in Constantiensi concilio, vbi Cardinalium numerus duos & triginta superabat, abdicatis pontificatu Ioanne, Gregorio, atque Benedicto, miro omnium consensu pontifex creatus fuit, atque ex Odone, qui gente Colũna ortus erat, Martinus V. appellatus est: vnum enim illum ob singularem virtutem, bonitatem atque doctrinam, tanto honore dignũ duxerunt, neque ipsorũ suffragiis, sed à Deo electum ferebant: quæ res facit, vt longè excellentius fuisse arbitremur, id quod de Petro Christus iudicauit: nam quãquam ter Christum abnegasset, atque inter apostolos ipso doctiores essent, aut qui affinitate arctius Christum contingerent, ipsum tamen, neque id sine iusto, quanquã occulto iudicio, in terris ecclesiæ principem eum constituit: neque verò ipsum solum, verum successores quoque ipsius, cum ei viuenti aperiendi claudendíque cœli claues tradidisset.

De Nicolao V. Pontifice.

Non potest nisi mira res ipsa quoque dici, & cui supra modum propitiam se fortuna præberet, ea quæ Thomæ

Sarzano contigit, qui vno atque eodem anno, Episcopus, Cardinalis, ac Pontifex creatus est, & in pōtificatu, Nicolaus quītus appellatus. Lōgè enim hoc difficilius atq; rarius fuit, quàm Pompeio ante legitimum tempus triūphare.

DE HOMINVM LVXV ATQVE DELICIIS LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

Hominum luxuriā scripturi, quomodo eam melius exprimemus, quàm positis quibusdam ipsius exēplis id eniti, vt per exēpla veluti in speculo, homines turpitudinē ipsius, atque vilitatē intuentes, diligentius hunc ceu morbum effugiāt, cū inter vicia illa, sit luxuria, quæ ad trahendas ad se hominū mentes plus valeat, & per quam ingenij vires, ac corporis robur magis eneruantur. Ei delicias tanquā sorores annectemus, quas certatim inopia morsque subsequuntur: quarum alteri (hæc autem pauperies est) comites morbi solent esse, atque inanis peractarum iam rerū pœnitentia: quæ plusquam cætera, inter humanas res, ridiculos sine vlla commiseratione mortales facit.

De Demetrio Asiæ rege.

Demetrius Asiæ rex, effrenata libidine laborauit, qui cum vrbem Megaram obsideret, audita Cratesipolis apud Patras insigni forma, omissā vrbe Megara, exercitúq; sine duce relicto, vt cū ea conueniret, nō sine ingenti periculo profectus est: paruo enim temporis momento, quin ab eis caperetur hostes fefellit. Neque verò eo periculo factus prudentior, in Lamiæ tibicinis quanquam vetulæ, atque prostitutæ amorem incidit, atque ita captus est, vt se ab ea regi pateretur: quare cum Lysimacho contigisset, Demetrij legatis in colloquio cicatrices ostendere: eius vulneris quod leo intulerat, cum ei ab Alexandro esset obiectus: legati responderunt, in brachiis collóque posse Demetrium, meretricis Lamiæ dentium notas ostendere.

De Salomone Iudæorum rege.

Vt multa prætereamus, quæ Salomon Iudæorum rex nimis delicatè egit, hoc eius nimiæ quoque libidinis insigne facinus cōmemorabimus: nam cum septuaginta vxores duxisset, atque insuper trecentas concubinas addidisset, vt earum nonnullis morem gereret, spreto veri numinis cultu, ad idololatriam, plus libidini quam Deo tribuens, transiuit.

De Sardanapalo Assyriæ rege.

Non satis fuit Sardanapalo, muliere corruptiorē se præstitisse, quia etiam in fœmineo habitu, pensa inter mulieres accipere ac nere solebat: posteritatem quoque turpitudinis suæ testem habere voluit: tumulo enim suo inscribi iussit, Id solum quod ebibi, atque voluptatibus impendi, habeo: reliquorum nullam sentio voluptatem.

De Artaxerxe Memnone Persarum rege.

Artaxerxes Persarum rex, Darij filius, adeò libidini frena laxauit, vt non contentus trecentum ac sexaginta concubinas habere, omni naturali lege bonísque moribus despectis, Attossam atque Amistrim ambas filias duxerit vxores, quemadmodum Plutarchus scriptum reliquit.

De Persis Magusæis.

Non scelerata modò, verumetiam præter modum fœda, Magusæorum Persarum libido fuit, quos Eusebius Cæsariensis scribit, nulla pudoris ratione habita, spreta ea quam feris quoque natura imposuit lege, cum ipsis matribus concubuisse: quod scelus Indos quoque atque Æthiopes, ac Medos, Hieronymus librorum postremo quos aduersus Iouinianum edidit, non in matres solum, verum in auias quoque ac filias perpetrasse scripsit.

De Cambyse rege Persarum.

Exhausti quoque ruboris Venus, in Cambyse Persarum rege fuit, qui duas sorores suas in matrimonium duxit.

De Cypsello Corinthio tyranno.

Non minus etiam Cypselli Corinthij tiranni detestanda veneris cupiditas fuit, cum Melissæ vxori iam mortuæ, libidinosè se cōmiscuit, quæ res fidē iis præbet, quæ ab Herodoto de Ægyptiis scripta fuerunt. Ait enim apud eos funerū curatores, cū iis venerē exercuisse, quorū corpora sepulturæ mādanda acceperant: propter quā iniuriā, apud Ægyptios mos inoleuit, vt corpora sepulturæ curatoribus quar-

to die duntaxat post mortem crederentur, vt fœtor ab eiusmodi iniuria, mortuorum corpora defenderet.

De Euridyce Macedonum regina.

Effreni quoque Euridyces Macedonum reginæ veneris stimuli fuêre, quæ Amyntæ vxor, atque Philippi mater fuit: hæc enim vt adultero regnum traderet, Alexandrum ac Perdicam filios, veneno sustulit, atque idem viro fecisset, nisi filia scelus detexisset.

De P. Octauio, & Apicio Romanis.

Barbaris Græcisque tandem relictis exemplis ad Romanos transibimus: apud eos enim, in omni virtutis ac viciorum genere magna se scribendi copia offert. P. Octauius, atque Apicius, piscem Tiberio Cæsari dono datum, qui in piscario foro, vænalis propositus erat, certatim aucto precio, eò perduxerunt, vt eum Publius quinque sestertiis coëmerit: neque enim puduit in priuata fortuna viuentem ciuem, tam ingenti precio piscem emere, quem Rom. Imperator vendi iubebat: nimio gulæ studio Publius, honoris atque fortunæ suæ immemor factus.

De M. Scauro L. Syllæ genero & priuigno.

Ingens etiam prodigalitas, atque immensæ deliciæ fuerunt M. Scauri L. Syllæ generi atque priuigni: nam vt in ædilitate sua, quemadmodum eius honoris mos ferebat, ludos ederet, neque publicis theatris vti vellet, ipsorum ludorum gratia tantùm quos ipse editurus erat, extemporarium theatrum extruxit, & peractis ludis opus ipsum demolitus est: fuit autem illius magnitudo speciésque tanta, vt viuentium regum, nullus his temporibus simile, pro mansuro opere facturus fuerit: in eo marmoreas columnas trecentas ac sexaginta posuit: qui omnes tricenorum octonorúmq; pedũ, ac circiter longitudinẽ implerent. Scenæ autẽ pars marmorea fuit, altera autem polymito opere exornata, tota æneis inauratísque tabulis tecta. Intercolumnia verò, æ̃nearum statuarum tribus milibus exornauit, præter tabularum ornamenta, quæ insignium pictorum opere, mira arte confecta erãt: reliquæ theatri partes, aulæis egregij operis vestita, ita vt quod in eius operis vsum supra necessitatem comparatum fuerat, mille sestertiorum precium excederet. Cuius tam ornati preciosique theatri amplitudo tãta fuit, vt in eo sedere hominũ octuagĩta milia potuerint: quã-

quam Circus maximus, quem Pompeius lapide calceque extruxit, vltra sexaginta milia non caperet: deliciæ profectò atque prodigalitas tantò L. Crasso, atque Syriæ regi Antiocho, de quibus Valerius scribit, anteferenda, quantò terras cœlum anteire videtur.

De I. Lucullo.

Post ingentes victorias in Oriente partas, Romā reuersus L. Lucullus, luxuriæ atque deliciarū inuentor ac parens habitus est: nam quocunq; in loco eū voluptas cepisset, nūc in mari, depulsis vndis, immēsa palatia ædificabat, nūc mōtibus ædificando occupatis, aquas superinducebat, vt in his cū natura contendere videretur, nullaque eū impensæ magnitudo deterreret, quominus perageret, quæ omnino fieri non posse viderentur: itaque haud iniuria togatus Xerxes à Romanis appellatus fuit. Pisciū quoque atq; ostrearū viuaria aluit, marinis atq; dulcibus aquis diuisa. Insuper auiaria tanta, vt omnibus tēporibus, auium sicut pisciū ostrearúmq; copia ingens suppeteret: ante alia etiam immodicus eius luxus tum præcipuè apparuit, cū inuēto in foro Magnus Pōpeius Ciceróque vltro dixissent, Se cū eo cœnaturos, ea conditione, ne quid domi mandaret: ab eis enim is vnum duntaxat exegit, vt ministris locum ipsum declararet, vbi ea die cœnaturus esset. In Apolline igitur (ita enim conclaui nomen erat) parari cœnam iussit, ad quē locum cum venissent Pōpeius ac Cicero, tam magnificè, tantísque deliciis paratā inuenerūt cœnam, vt ea etiam opulentissimi regis fortunam excedere videretur: quam rem Pōpeius Ciceróque mirati, cū causam tāti apparatus quærerent, Vnius duntaxat triclinij, in quo cœnandū erat significatione facta: Respōdit Lucullus: Omnibus tricliniis apud se conuiuiorū taxatam esse impensam: & propterea cum architriclinis suis locum vbi cœnandum esset declarasset, satis semper cœnæ natum esse apparatū. Cū igitur semel architriclinū increpitaret, quod parum lautè cœnā apparasset, & is excusaret, idcirco factū fuisse, quia hospes nullus inuitatus esset: respondit Lucullus, Sciebas tamen, & si hospes alius non erat, Lucullū hodie mecum cœnaturum. Hoc enim respōso significauit, non pompæ tantum gratia, eam à se fieri impensam, verumetiā, vt gulæ atque voluptati operam daret, per delicias absumēdis opibus, quas ingentes magno sudore, neque sine san-

guine Orientalibus bellis parauerat.

De M. Antonio triumuiro.

Quis vnquam deliciis atque luxuria, M. Antonio triumuiro par fuit? ebrius enim in conſpectu popu. Rom. negotium publicum gerens, heſternam cœnam euomuit, ac gremium ſuum, torúmque tribunal incoctæ cœnæ fruſtis, vinum redolentibus impleuit: muſicis mimíſq; immẽſas poſſeſſiones oppidáque donauit. Nec contentus Cleopatræ arbitrio Orientem totum regere, ei Arabiam, Phœniciam, Syriam, Ciliciam, item Iudeæ partem, prouincias omnes, maximo populi Rom. labore ſanguinéque partas, dono dedit: nondum his expletus, quæ antea in Italia libidinosè egerat, dum exercitus circuiuit, vir temporibus illis inſigni honore præditus, lectica vnà cum mima deferebatur.

De Cleopatra Aegypti regina.

Hîc amatorem Antonium, Ægypti regina Cleopatra ſequetur, quemadmodum & viuentem & morientem ſequuta eſt: hæc ab irato Antonio in iudicium vocata, cũ ex Ægypto in Ciliciam nauigaret, flumen Cydnum incredibili põpa ſubiuit, nauis eius purpurea habuit vela, ſericeóſque rudentes, argento quoque remos exornatos, vt remigando tibiarum ſonum, per dimenſa temporis ſpacia, percuſſis vndis, imitaretur: ipſa ſub aurea vmbella, in media naui, in Veneris ſpeciem, ornata ſublimior ſedebat: circumfuſa virginũ choris, in nympharum formam auro amictarum. Ad extrema nauis latera, permultæ aliæ inſignes puellæ, aureis thuribulis ad fluminis ripas odoramenta perfundebant: itaque haud iniuria tunc diſſeminatum fuit, Venerem ad Bacchũ profectam eſſe. Egreſſam poſtea naui, cum pro iudicio res in conuiuiorũ certamen deducta eſſet, inter cætera quæ nimis profusé delicatéque egit, cum pepigiſſet cũ M. Antonio ſe plus impenſæ vno bolo, quàm Antoniũ magno conuiuio abſumpturam, ingentem vnionẽ, cui ſimilis magnitudine ſpeciéque nunquã viſus erat, ab aure detraxit, atque aceto maceratum abſorpſit. Et cum iam manum ad alterius auris vnionem appoſuiſſet, ab Antonio cum viciſſe eam declaraſſet, prohibita, abſtinuit: quæ quanquam ingenti regno potiretur, non erubuit, cum vxor eſſe Antonij nõ poſſet, ſuperſtite Octauia eius vxore, quæ Romæ erat, cum ea amicæ atque impudicæ nomen ſuſtinere.

De Messalina.

Apertam nimiam Cleopatræ venerem, nulla conuenientius, quàm Claudij coniunx Messalina sequetur: cui satis non fuit, aliis rationibus turpissimæ libidinis incendia implere, noctu veste mutata, prima lupanar ingressà, vltima viris lassata, & tamen nondum satiata recedebat: tandémque C. Silij iuuenis forma, atque amore capta, palã viuente Claudio nuptias parare non verita est.

De Tiberio Imperatore.

Romani principes, omniũ virtutũ scelerúmq; veluti inexhaustus fons, iam me vt de his scribam inuitãt, à Tiberióq; ordiamur: de quo, vt permulta sileam, scelerum magnitudo pudorísque mei ratio mouet: adeò enim fœda infandáque, in eo plurima sunt, vt vel cõmemorando tantùm, veluti per contagium inficere scribentem possint: itaque ex tanta eorum copia, notiora tantũ deligemus, ex quibus facile eorum magnitudo, quæ præteribuntur intelligi poterit. Hic vini appetẽtissimus, gulæque obnoxius, biduum continuũ, cum nocte quæ media erat, potando epulandóque cum Põponio Flacco, & L. Pisone perditissimis senatoribus peregit: atq; huic turpitudini prodigalitatẽ quoque addidit, vt imperium hoc perpetuo dedecore insigniret. Ipsorum enim alterum Syriæ prætorẽ fecit, atque alterum vrbi Romæ præfectum: crapulæ atque ebrietati his collatis honoribus, quæ virtuti olim dati consueuerant. A Sexto Claudio, iam grandi natu atque nimiæ veneris studio infami (quẽ olim Augustus ob eam turpitudinem dãnarat, cœnam ea conditione exegit, ne quid in ea ex sua consuetudine mutaret, atque, vt in ea nudæ puellæ ministrarẽt. In quæsturæ quoque cõpetitores, ignobilissimũ quendã aliis præposuit, quia in conuiuio propinante Claudio, vini vrnã penitus exhauserat. Asellio Sabino ducenta sestertia dono dedit, propter confectũ dialogũ, in quo boleti, ficedulæ, ostrea, turdiq; introducti, inter se, qui suauius gulam explerent contendebãt. Tandem iã annosus, cum Capreatũ secessum delegisset, vt illic liberius sine multis testibus obscœnas libidines expleret, inter syluas multis in locis antra condidit, vbi vtriusque sexus adolescentulos, in nympharũ morẽ excultos constituit: qui cũ ipsum videre contingeret, venerẽ inter se exercerent, omnibus eius insulæ locis exornatis obscœnæ libidinis figurarũ tabulis, vt ætate

intermortua venus his exemplis excitaretur: tantò aliis magis dãnandus, quantò ſceleſtius eſt, effœtas iã annis in venere vires, arte excitare velle, ac ſimul naturæ vim afferre, quàm in ætatis flore, ipſo iuuentæ ardore ad libidinem impulſum continere ſe non poſſe: & vt paucis tantam turpitudinẽ, quæ in eo erat abſoluamus, T. Cæſoniũ Priſcũ veneri deliciiſque nouo inuẽto magiſtratu præfecit, qui omnes alicuius in venere inuſitati modi inuentores præmiis afficeret.

De C. Caligula Imperatore.

Caligula quoque laſciuia veneréque perditus, nunquã niſi in odoribus lauabatur, citreóque ligno naues ædificabat, ornatis auro gemmíſque earum puppibus, in eis quoque odoratas arbores atque herbas plantabat, & viridaria porticibus, atque tricliniis auratis circumſepta conſtruebat: quibus nauibus circũ Campaniæ littora inter ſonos cantúſque ac ſcorta nauigabat, in conuiuiis aureo pane, aureíſq; piſcibus in verorũ ſimilitudinẽ expreſſis mẽſas inſtruebat. Pulmenta quibus excitari ſtomachus ſolet, detritis maceratíſq; margaritis conficiebat, tanquã alia nulla Romani cõſumẽdi imperij ratio offerretur: qui denique ne intactum aliquid in venere relinqueret, ſororibus ſuis ſe commiſcuit.

De Nerone principe.

Quod cum ſororibus Caligula perpetrare auſus eſt, id Nero dicitur cum matre appetiſſe, cætera omnia fœda libidine tranſgreſſus animantia, caſtratum adoleſcentem Sporum, atque in fœminæ morem cõptum, ſolenni pompa duxit vxorem, & veſtibus gẽmíſque Auguſtalibus exornauit. Et ne aliqua in parte deeſſet, in qua naturæ vim nõ afferret, ipſe Doriphoro liberto ſuo nupſit, & dũ ſe ſimul virũ vxorémq; effecit, in eo ſtudia ſua omnia repoſuiſſe viſus eſt, cui prorſus natura repugnaret. Neq; verò naturæ leges tã infami ſcelere violaſſe cõtentus, religioni quoq; iniuriã addere voluit, veſtali virgine inceſtata: itaque omni in parte animi corporiſq; ſenſibus corruptis, nõ minus victus atq; amictus ſui deliciis, quàm venere ipſa modũ omnẽ exceſſit. Nunquã pluſquã ſemel eandẽ induit veſtẽ, aureo ſericeóque rete piſcabatur, atque alea perſæpè vno puncto, plus quadringentis ſeſtertiis perdebat, ingẽti ſumptu, nimiiſque deliciis ędificauit, triclinium grande conſtruxit, in cuius fornice ſtellæ, Sol atque Luna, gemmis expreſſæ, colore ipſorum ſiderum

proprietatibus congruente, quæ omnia ex cœlestis cursus ratione mouebãtur, in quo sedilia aurea atque eburnea erãt, & muri argenteis floribus tecti, auésque quæ assiduè omniũ odorum fragrantiã spirabant. Itaque ita egit, vt consumptis imperij thesauris, cũ aliunde opes, non suppeterent, ad rapinas conuerteretur. Deliciarũ autẽ ac prodigalitatis eius magnitudo intelligi ex eo potest, cum is, qui solus imperij Romani habenas habebat, in quo eo tempore, melior maiorque orbis terrarum pars continebatur, nimiis profusionibus in necessitatem coniectus esset, & ei vni id non sufficeret, quod reliquis omnibus in orbe terrarum satis erat.

De Poppea Sabina.

Eius vxor Poppea, deliciis atque prodigalitate non minus quàm vir infamis fuit, quæ quocunque tenderet, secum ingentes asinarum greges trahebat, vt earum lacte lauaretur, equósque quibus vtebatur, auro calceabat.

De Vitellio Imperatore.

Sumptuosissima quoq; cœna, quanquã extẽporanea fuit, ea quã Vitellio principi frater fecit, in qua duo electorũ pisciũ, & septem auium preciosarũ milia, præter alia exhibuit: quã cœnam cũ superare Vitellius vellet, in sola vna patina, quæ tã latè patebat, vt Mineruæ clypeus appellaretur, scarorũ iecinora, item phasianorũ atque pauonũ cerebrum tãtum, præterea phœnicopterorum linguas, & murenarum lactes, ab orientali plaga Atlanticóque freto triremibus eius rei gratia missis, aduectarum præbuit: tam longè tantóque impendio palati tam breuem atque pudendam voluptatem, & bonæ valetudini vehementer aduersam quærens.

De Commodo Imperatore.

Fastidium penè mouet, immensæ atque sceleratæ Commodi luxuriæ cõmemoratio, qui inter trecentas cõcubinas totidémque pueros medius, nullæ Veneris genere, quanquã fœdo nimis atque ferino abstinebar, in quibus nõnulla fuerunt adeo extra omnem hominum morem aberrantia, vt à scribendo manus refugiat. Concubinas, vt se præsente coirent, cogebat, ac demum sibi dum nimium indulget, eo fœditatis proruit, vt ipse sorores suas incestaret, veste quoque ac muliebri gestu vsus, aureo puluere capillos, vt igne quodam rutilare viderentur, aspergebat: atque cum nimia crapula, nimióq; coitu gustum omnem amisisset, ad id furoris deuenit

deuenit: vt humanum ſtercus cibis immiſceret, eóſque irrideret, qui eam mixturam abhorrerent. Irriſorum duos, nudos, ſinapi totũ perfuſos corpus in menſa in patinis ferri iuſſit, quos ſtatim muneribus locupletauit. Iulianum quoque vrbis præfectũ, multis ſpectantibus, nudum ſaltare coëgit, omnes, vt ipſe erat amentes haberi cupiens.

De M. Aurelio Antonio Baſsiano Heliogabalo Imper.

Omnes omnium delicias, omne libidinis atque ſcelerum genus, penè tranſgreſſus eſt Heliogabalus: nam quanquã in priuata adhuc fortuna eſſet, inrectis auro lectis vtebatur, argenteiſque centũ pondo vaſis. Ex colorum ratione cõuiuia dabat: primo die rubentia omnia, ſecundo praſina, deinde perſa tertio. Vini roſis conditi primus fuit inuentor, triclinia, lectos aque abacos roſis, violis atque liliis integebat. In piſcinis odoriferarum aquarũ natabat, lectos leporino pilo, aut quæ ſub perdicũ alis creſcunt plumis conficiebat. Quare poſteaquã ad imperium conſcendit, malos quibus aſſueuerat mores ſecutus, pauonũ ac luſciniarum linguis veſcebatur, ac ſolis camelorũ calcaneis conuiuia conſtruxit, linguis duntaxat phœnicopterorũ phaſianorúmq; atque pſittacorum: ex eo autẽ, quod de ipſa auibus ſupererat canes alebat. Cum mari propinquus eſſet piſcibus nunquã veſcebatur, maritima mari longinquo appetebat, cum nihil à quo difficultas abeſſet eum delectaret. Inter cætera conuiuium fecit, in quo vnum ac viginti fercula, ac formoſam mulierẽ ſingulis conuiuis appoſuit, ac ſtruthionũ capita ſexcenta, & qui tam prodigè atq; effuſè operã gulæ dabat, in cæteris nequaquam reſtrictior fuit. Lucernas balſamo aluit, pomis quoque gẽmas miſcebat, atque ita conuiuiis apponebat. Domi etiam, pro fœno ad arcendũ frigus, tantũ croci, per pauimenta ſtrauit vt pedes integeret. In porticuum pauimento, intritũ lima aurũ inſeruit, neque veſte eadẽ, neque annulo, pluſquã ſemel vſus, domi diademate auróque ornatus agebat, calceos gẽmis tegebat. Ventrẽ aureis trullis leuabat, & ſcaphiis gẽma confectis vrinã excipiebat, atque ita in vrbe Roma, naualia prælia manantibus vino lacubus edidit. Et vt pecuniã parui ſe pendere oſtenderet, naues ſæpe iocans cũ ipſo onere demerſit. Vt autem quemadmodũ viuebat, ita etiã moreretur, in aureis vaſis venenũ parauit: item ſericeos laqueos, gẽmatóſq; cultellos, ſi vel appẽdere ſe, vel iugulare

vt casus ferret, voluisset: atque, si vt præcipitem se ex alto daret in animum venisset, turrim auratam totam extruxit in marmore auróque constrato circa eam solo. Ex homine igitur ob amentiam factus bestia, ne Neroni cessisse videretur, tanquam in mulierem conuersus virum cepit, marémq; vxorem duxit, & cum se in Veneris forma ostendisset, repentè dilapsa ab humero vsque in terram tota veste, altera manu pectus, altera pudenda texit. In vrbe Roma lupanar in palatio cõdidit, atque illic coacta Romana fœminarum, exoletorúmque scorta, magnis muneribus affecit, in curruque aureo, nudum se à quatuor nudis fœminis trahi fecit. Ne autem homines huius vitæ eum vnquam pœnituisse arbitrarentur, dixit, Hæredes suos obligare se velle, vt eãdem quam ipse tunc agebat vitam, viuerent.

De Ælio Vero Cæsare.

Deliciis præter modũ, Ælius quoque Verus deditus fuit, is quem Adrianus adoptauit, ac Cæsarem creauit: lectos rosisque violisque sternebat, fortasse arbitratus Fabricios, Sciniones, Brutos, Publicolas, Cincinatos, atque alios priscos, quorum sudore sanguinéque partum fuit imperium, ita lectos, cum bella gererent strauisse.

De L. Vero Imperatore.

Eisdem deliciis L. Verus vtebatur, qui vnà cum M. Antonio imperauit: nam cum ad Persicum bellum proficisceretur, conuiuiũ fecit, in quo conuiuæ omnes crystallinis gẽmatisque iisdẽ vasis, aut murinis quæ recentiores Alexãdrina nuncupant, biberũt. Omnibus autẽ ferculis, pocula seruíque mutabãtur, qui ministrabãt, quos omnes cõuiuis donabat, cũ argenteis curribus, quib. omnes ad domos suas deducerentur. Cõuiuij autẽ illius impẽsa circiter centũ, atq; sexaginta sestertiorũ nummûm milibus cõstitit: vt verò is fulgẽtiore capillo vteretur, auri limatura comam perfundebat.

De Galieno atque Carino Imperatore.

Non minus quoque deliciarum atque veneris appetens Galienus, in mensa gausapina sericea, aureáque adhibebat: aureis gẽmatísque vasis, semper vtebatur, atque auri puluere crines aspergebat. Mensæ mimos semper, atque scorta adhibebat, quotidiéque in balneis inter vetula fœdáq; scorta, adolescentulis cõmixtis exhilarabatur: in quibus magna ex parte Carinus Imperator ei persimilis fuit.

De Prætorianis militibus.

Principum deliciȩ libidinésque ad Romanos quoque milites, per contagium transierunt, adeóq; eos principum corrupti mores, á priscæ virtutis disciplina abstulerunt, vt Didij Iuliani Imperatoris cohortatione, moti Prætoriani milites, imminente Seueri bello, vrbem Romam, murorũ instauratione fossáque munirent, pecunia sua ad eam rem operarios conducerent: adeò rastri pastiníque atque militarium operum, iam eos dedignatio ceperat.

RECENTIORA.

De Ioanne Arminiaco comite.

Ne in priscis diutius cum scelerum molesta nimis commemoratione immoremur, ad recentiora transituri, multorum nominibus viuentiũ abstinebimus, ne quis eorũ scriptione, ac diligentia nostra lædi se queratur. Ioannẽ autem Armeniacũ comitem primum cõmemorabimus, qui nimia incensus libidine, sororem suam vxorem duxit, quãobrem extra catholicæ Ecclesiæ gremium factus atque infamis habitus est: Carolúsque septimus armis illatis, euersis eius rebus, fortunáque omni, de viuentiũ numero ipsum sustulit.

De Genis Scotiæ rege.

In Britanniæ insulæ parte, quæ recentiore nomine Scotia appellatur, Iacob' rex eius gentis appellatione Genis dictus, publicè quidem matrimonia non contraxit cũ duabus sororibus, sed cætera quidem maritalia iura cum eis exercuit.

De Picente quodam Fabriani accola.

Fera prorsus libido fuit Fabrianensis cuiusdam ciuis: nam cum desciscente populo á Clauellis eius vrbis principibus, ne fœminis quidem populi rabies ferrúmque pepercisset, ipse cum mortua Clauellorum virgine, commiscere se per venerem non erubuit.

De Petro Riario ordinis Minorũ ac Cardinali tituli S. Sixti.

Vidit ætas nostra, Petrum Riarium Sauonensem, ordinẽ Minorum fratrum profitentem, quem Sixtus quartus pontifex, ad Cardinalatum extulit, inter domesticos aureis vestibus vtentem, neque verò lectos aureis stragulis integere satis habuit, sed lectorum etiam ipsorũ culcitras & sericeis & aureis pannis confecit, argenteis quoque vasis onus ventris excepit. Is Heleonoræ Aragoniæ, cum Ferrariam Herculi Estensi duci nupta proficisceretur, conuiuium Romæ

fecit, quod propter ferculorum numerum, quæ preciosis atque delicatissimis cibis cōstabant, inter quæ ludi insignes plurimis interuallis edebantur, horas septem perdurauit: architriclinique in eo atque ministri omnes, sæpius, vt conuiuij magnitudini responderent, amictum pro ferculorum genere mutauêre: populóque ea ex cibis spargebantur, quæ de mensis auferri contingebat, quorum particularis cōmemoratio, longiora spacia quàm præsens patiatur locus, occuparet. Et ne quid deesset, in quo ordinis sui seueritatem non contempsisse videretur, amicam Thiresiā, non palàm solum, sed tanto etiam sumptu alebat, quātus ex eo intelligi potest, quod calceis margaritarum tegmento insignibus vtebatur: temporis meliore parte, inter scorta atque exoletos adolescentes consumpta, carnibus toto anno, etiam parte ea, cui carnium vsum religio interdixit, vescebatur: arbitratus fortasse ita facilius ad cœlestia perueniri regna posse, quàm per castitatem atque ieiunia, quibus is operam dabat, cuius ab initio habitum sumpsit, & sequi vitam vouit, & ante eum Apostoli vtebantur: quorum in Cardinalatu factus postea successor, ita vt dictum est eorum imitari debebat vitam.

De Mahumete Ottomano Turcarum rege.

Mahumetes Ottomanus Turcarum rex, quāquam armis plurimum excelleret, adeò libidinibus superari se passus est, vt in Veneris vsum, quadraginta tum fœminas, tum mares, septis tanquam cauea inclusos haberet: apud quos nonnūquam ita perpotabat, vt nimio vino rationem amitteret, & somno captus, ferarum modo humi iaceret, militari gloria, insignibúsque victoriis, huius vitæ fœditate deturpatis.

DE CRVDELITATE.
CAPVT II.

CRudelitas horrendum scelus, atque feris quàm homini conuenientius, cuius in alieno malo voluptas est, hic à nobis magis vt damnetur, quàm vt memoratu digna sit, describetur: sed neque longiorem orationem eius descriptio requirit, siquidem posita de ipsius vi exempla, cuiusmodi sit, satis eam declaratura videantur: hæc verò quanquam in parte iustitiæ videatur posita esse, longè tamen ab

ea virtute disiungitur. Nam iustitia, si ad inferendã pœnam cogitur, misericordiæ semper cõiuncta est, atque ad leuiora pœnarum inclinat: contrà autem crudelitas, effundendi sanguinis auida est, tormentorúmque studio tenetur, tormentorum quoque noui generis inuentrix, prorsus humanitatis expers, tantum hominem à Deo separat, quantum ei per iustitiam coniungi solet.

De Asdrubale Carthaginensi.

Asdrubal Carthagini obsessus à Scipione, cuius vrbis iam partem Romani milites occuparãt, impellente, quæ ei à natura insita erat crudelitate, deductis in hostium conspectum omnibus Romanis captiuis, partim eorum ambos defodit oculos, quibusdã linguã neruósque desecuit, multis quoq; genitalia hamato ferramento diuellere nixus est, nonnullis etiam ex pedũ planta cutẽ abrasit, aliquos penitus excoriauit, atq; ita affectos ab vrbis muris laqueo suspendit: horum enim variandis tormentis, cũ tanquã in re gratissima, suum patriæque periculum lenire studeret, magis aggrauauit.

De Alexandro Phæreo tyranno.

Alexander Phæreus, crudeli tyrannide insignis, nonnunquam viuentes adhuc homines sepeliebat, quosdam quoque ferarum pellibus contectos, ceu feras immissis in eos canibus dilaniabat.

De Astyage Medorum rege.

Quàm atrox Astyagis Medorum regis crudelitas fuit? cum paruum nepotem suum Cyrum ab Harpago contra ipsius imperiũ seruatum fuisse intellexit: nam nulla eius rei ostensa indignatione, Harpagi filium, sub alterius rei prætextu ad se vocatum, clam occidit, atque in varia epularum genera coctum, ignaro patri vescendum apposuit: & posteaquam Harpagus his epulis naturæ satisfecit, ne eum lateret filij extis se cœna saturatum, caput, manus, pedésque in lance, pro secundæ mensæ frugibus, ei iussit apponi.

De Artaxerxe Persarum rege.

Artaxerxes Persarum rex, Xerxis filius, viuentes homines, duabus thecis includebat, è quibus, cum capite manus pedésque eminebant, adhibitis in hoc statu cibis, eos vitam protrahere cogebat, quæ vt grauior esset lacte ac melle ipsos pascebat, atque melle perunctos ora in sole versabat, vt calore muscarũque morsu validius torquerẽtur: cùm autẽ in

thecis ipsis ventrē leuarent, & nō modò à sorde illa se purgare, sed ne mouere quidem corpora possent, innascētibus paruo tēporis spacio vermib⁹, viuorū corpora absumebātur.

De Xerxe Persarum rege, Darij Histaspis filio.

Pariter plusquam ferina Xerxis Persarum regis crudelitas fuit, qui cum in exercitu suo Pythij quinque liberos haberet, rogatus, Vt vnum ad patris solamen, ne omnes in eodē periculo haberet, relinquere vellet: respondit, Vt Pythius quem mallet eligeret: electum autem Xerxes in duas diuisit partes, atque inter eas transire exercitum iussit: quemadmodum maiore etiam crudelitate Darius pater cum Oebazi Persa antè egerat: nam cum is Darium rogasset, Vt è tribus liberis suis, quos secum in expeditione Darius contra Scythas ducebat, vnum tantum solandi patris gratia domum redire pateretur, cum se omnes dimissurum respondisset: postero die eos occidit ac mortuos reliquit. Nunc iam à Barbarorum exemplis ad Hebræos transeamus.

De Gedeone Israelitici populi iudice.

Cum Gedeon Madianitas persequeretur, acie à se victos atque in fugā conuersos, ipseque ad vrbem Soccoth peruenisset, pro petitis cōmeatibus, ab eius vrbis populo per contumeliā irrisus est: cū autem confecta expeditione inde reuerteretur, Soccoth vrbē prælio adortus, in potestatē redegit, ac septuaginta Soccothinorum ciuium primarios viros, in torcularibus, inter tribulos spinásque nouo crudelique pœnæ genere pressit, atque huiusmodi supplicio egit, vt ira quæ alioquin in Soccothinorum gentē iusta erat, iam propter tormenti crudelitatem damnanda videretur.

De Abimelech Gedeonis filio.

Mirum minimè videatur, si ex sæuo patre crudelissimus nascatur filius, quemadmodū de Gedeone Abimelech natus est, qui patri in iudiciis Israëliticis honore successit: Septuaginta enim fratres, quos habebat interemit, vt vix paruulus Ionathas manus eius euaderet.

De Dauide Iudæorum rege.

Non potest nisi immensæ crudelitatis facinus dici, quod Dauid in Ammonitas patrauit, cum vrbē Rabbath cepisset: populum enim vniuersum nullius ætatis aut sexus habito discrimine, à ferratis curribus, atque equis dilaniari in frusta, atque proteri iussit: quam sæuitiam, sæpius quoque

poſtea in multis eius gentis vrbes exercuit.

De Manaſſe Iudæorum rege.

Nouum crudelitatis commentũ, & in quo longius mors trahebatur, illud fuit quo Iudæorum rex Manaſſes, Eſaiam prophetam, inter duas tabulas conſtrictum ſerra diuiſit.

De Alexandro Iudæorum rege.

Alexander Iudæorum rex, inſigni crudelitate notus, quẽ alio nomine Iamnæum appellarunt, cum Hieroſolymam quæ paulò antè ab eo deſciuerat, armis in poteſtatem redegiſſet, octingentos Iudæos, eodem temporis momento in crucem extulit, atque illis cernentibus, vxores eorum ac liberos interemit: nam præter fas iuſtúmque, ac præter communem hominum morem, contra innoxiam ætatem ſexũque ſæuire non abſtinuit.

De Herode Antipa Iudæorum rege.

Herodes Antipa Iudæorum rex, non ſolum dum vixit, crudelis eſſe voluit, in vxorem quoque ac liberos moriens, crudelitatem exercuit: quin etiam vita functus, vt occideret homines tentauit: nam cum æger ad mortem laboraret, Iudæorum primarios ad ſe ſub ficta cauſa vocatos, in Hippodromo omnes incluſit, ac ſorori Solomæ ordinauit, vt ſtatim, cum ipſe animam egiſſet, omnes interficeret. Ita enim vt antè ipſe dixerat, agere voluit, vt Iudæi, quibus ipſe ob nimiam crudelitatem inuiſus erat, pro lætitia, quam eos ex morte ſua accepturos non dubitabat, flendi cauſas ſaltem propinquorum haberent.

De Iudæis.

Apertè oſtenderunt Iudæi, quàm ferũ atque crudele eſſet eorum ingeniũ, cum in oriente bellum gerente Traiano, ob illius aduerſam valetudinẽ, ipſi in libertatis ſpẽ exarſerunt, atque in Cyrenis Cypróque rebellarunt: nam duce quodam Andrea nomine, in vicinos populos ſæuierunt, atque ducẽta hominũ millia occiderunt: neque verò eis tantum humani ſanguinis haurire ſatis fuit, rabie acti, luporũ more, humanas carnes dentibus dilaniabãt, atque occiſorum inteſtinis ſe cingebant, amicti quoque occiſorum pellibus, ceu furiis acti paſſim diſcurrebant. Per humana etiam cadauera, ferarum rabiem tranſgreſſi prouoluebantur: ſed de tãta veſania, à Traiano miſſi duces, minore quidem crudelitate, ſed nõ pauciore eorum ſanguine pœnas ſumpſerunt.

De Naa Ammonitarum rege.

Vt Iudæorum crudelitatem egrediamur, Naan Ammonitarum regem citabimus, qui omnibus Iudæis, quos in bello cepisset, aut qui se eius fidei credidissent, statim dextrum oculum eruebat.

De Scotis.

Ferus nedũ crudelis mos fuit, quẽ Scoti (ita enim vt ante sæpius dictũ est Britannorũ pars, quæ ad occidentem vergit appellatur) vsque ad Hieronymi tẽpora seruauerunt, quemadmodum is in secundo aduersus Iouinianum libro testatur. Nam carnibus humanis in conuiuiis vescebantur, qui, cum plenas armentorũ gregúmque, atque aliarum in venationis vsum ferarum syluas haberent, pastoribus nates ac mulieribus vbera, vt his vescerentur, demere solebant.

De Scythis.

Non minus quoque Scytharum fera consuetudo fuit, qui primi hostis, quem manu sua in prælio interemissent, sanguinem gustabant, atque detractam capitibus cutem cum capillis equorum pectoribus appendebant, solennibúsque diebus pro poculo in calua honoratioris hostis, quẽ interemissent bibebant: adeò ab omni humanitate abhorrebant, quibus fortasse regio ipsa, longúsque vsus huiusmodi causas præbebat. Itaque eò magis in Romanis eiusmodi feritas damnanda est, quantò omnibus de causis humanitate alios excellere debebant.

De Romanis.

Romani edendis gladiatorum muneribus, haud mediocris sæuitiæ nomen subiuerunt: seruos enim coëmebant, quos gladiatoria instructos arte, producebant, vt acutis inter se gladiorum mucronibus dimicarent: alios etiam feris in harena obiiciebant, vt plerósque miserabiliter à feris dilaniari, atque semiuiuos deuorari, non sine voluptate conspicerent: precio enim humanũ sanguinem parabant, quem sine vllo necessario vsu effundi spectarent. Ad ea autẽ spectacula, cũ non viri modo, sed fœminæ quoq; ac pueri magno studio concurrerent, quis negauerit, in grauẽ crudelitatis notam, sub voluptatis specie eos incurrisse.

De Arantio Paterculo.

Arantij paterculi fabri, ferum atque immane fuit ingenium. Æneum enim taurũ tanta conflauit arte, vt damnati

qui in eo includerentur adhibito igne, cũ præ dolore gemerent, taurinos mugitus edere viderentur: cum autem Censorino Ægeste tyranno in Sicilia munus dedisset, iustè vt is primus inuenti sui periculum faceret, à Censorino coactus est: quemadmodum de persimili tauro, fabrum ad experimentum simile Phalaris tyrannus coëgit.

De Triumuiris.

Diuiso inter se Romano Imperio, Lepidus, Antonius, atque Octauius triduum continuum eorum notandis nominibus, quos morti designarant, consumpserunt, morem sibi inuicem, de iis quos odio habebant, gerentes: in eorum numero fuit Lepidi frater, item Antonij auunculus, & Octauij quidam amici, quos alij odio insequebantur: proscriptorum igitur numerus, quorum capita ad triumuiros deferebantur, fuit trecentorum senatorũ, ac duûm millium: equestris ordinis, qui inter epulas, aut cum vxoribus cubantes, vt forte deprehẽsi erant, occidebãtur: quorum corpora quia sepeliendi facultas sublata erat, cum passim inhumata iacerent, in macelli speciem, vniuersam vrbem reddiderant.

De Tyberio Cæsare.

Quàm sæuus, sanguinísque humani appetẽs Tiberius quoque fuit, persæpe hominibus ob leue crimen morte mulctatis? neque verò in eo explendæ crudelitatis mors terminus erat, si quem sciret propter tormentorũ formidinẽ, velle sibi manus inferre, obseruari iubebat, ne se perimeret, vt postea diutius in eũ sæuire posset: Mortẽ enim leue pœnarum genus esse ducebat: quamobrẽ cum morti damnatũ Carmiliũ, accepisset sibi mortem consciuisse exclamauit: Carmilium manus suas euasisse. Cũ autẽ semel carceres recenseret, atrocibus factis crudelia addens verba, petenti dãnato, vt ei liceret mori: respondit, Se nondũ ei ignouisse: mortẽ enim muneris loco ducebat. Diu etiam, verũ eius crudelitatis signum, scopulus præaltus in Caprearum insula ostensus est, à quo præcipitari dãnatos spectabat: quos nautæ, ad id præparati, remis fustibúsque exceptos occidebant. Semel quoque omnes humanitatis ac bonorũ morum terminos transgressus, vno die viginti damnatorũ liberos occidit, in quib⁹ aliquot forma insignes fuerunt puellæ, quas ante à carnificibus incestari iussit. Nouũ etiam tormenti excogitauit genus, cum arctè deuincto quibusdam genitali membro, ebrietatem su-

peradderet, vt per eũ modũ impedita vrina magno dolore discruciati tandem perirent: qua sæuitia, feræ similior quàm homini factus, cũ ne suo quidem generi parceret, Tyberium Drusũmque Germanici, quem ipse adoptarat filios, in carcere fame confecit, adeo vt Drusus inuentus fuerit, culcitram præ fame nimia momordisse. Sed fortasse ita Dei iudicium tulit, vt is in nepotes atque hæredes suos innocentes sæuiret, quos, vt magis diligamus natura impellit, quia innumerabiles alios per summam iniuriam occiderat.

De C. Caligula.

Horret animus ea meminisse, quæ sæuè atque crudeliter Caligula princeps egit, qui non solum sine causa, Antoniam amitam & fratrem Tyberiũ occidit, sed etiam Syllanum socerũ iugulauit, multósque Romanos ciues, nobilitate insignes ad bestias damnauit, quod ludos eius non probassent. In filiorũ quoque conspectu, vt dolor augeretur, dãnatos ipsorũ patres occidi iubebat. Cuidam etiã, qui ne ad eum iret, ægritudinẽ excusabat, lecticã qua deferri posset misit. Equiti Romano exclamanti, quod innocens morte mulctaretur, linguam abscidit, atque ad bestias iterũ deduci iussit. Cum autem quendam à vetere exilio reuocatũ sciscitaretur, Quid in exilio agere consueuisset? respondente eo per adulationem, Assiduè se Deum rogasse vt id eueniret, quod accidit: scilicet vt Tyberius moreretur, ipse imperaret: opinatus suos quoque exules idem facere, misit circum insulas, qui vniuersos trucidarent. Sed cum in singulos sæuitia vti satis esse non duceret, generatim in vniuersum Romanum populum crudelitatem exercuit: nam sæpè cancellos, quibus à feris populus distinguebatur in theatro ademit, clausísque publicis horreis Romæ, totum populum fame macerauit: & cũ nullã sibi, nisi in alieno malo voluptatem constituisset, persæpe cum corpus curaret, serias disquisitiones, aut eos quibus gladio mirus decollandi artifex caput adimebat, spectare voluit. In sacrificio, pro hostia seruum, qui illam directam tenebat malleo percussit, ne pars vlla in ipsius vita esset humano sanguine non respersa. Quare minimè mirum videri debet, si Dei iudicio ipse simul cum vxore filiáque eodem die in crudelissimam incidit mortem.

De Claudio Imperatore.

Claudius Imperator, crudelitatis atque eius quidem ingẽ-

tis,expers non fuit.Gladiatores enim, qui peracutis mucronibus decertabant,auidè iugulari perſpiciebat, attentius ora morientium intuitus:beſtiis quoque damnatos,non ſine voluptate dilaniari cernebat:Paruíſque de rebus homines feris ipſis obiiciebat.In theatro ad ſpectandũ commoratus,etiam cum populus pranſum abiret,feris ipſis crudelior,niſi pudor obſtitiſſet,ab humana carne dentes non cohibuiſſet.Quam obrem cum Tyburi ſecundum veterem morem, ſecuri quẽdam ferire ad palum ligatum cuperet videre, atque abeſſet carnifex,eo ſe loco,vbi res agenda erat,non dimouit quò ad carnifex ab vrbe Roma venit:ô animum profectò in humano corpore,crudelem prorſúſque ferinum.

De Nerone Imperatore.

Damnatorum propter Piſonianam coniurationem filios Nero mari ſubmerſit,aut demptis omnibus fortunis, prohibuit ne vlla ope iuuarentur:itaque fame confecti, in viis ipſis commoriebantur: poſtremò ab Ægypto quendã acciuit, qui viuas adhuc hominũ carnes deuorabat.Cum autem alia deeſſent, in quæ ſæuire poſſet, Petum Thraſeam ciuem Romanum occidit, quod in fronte nimiam polliceri ſeueritatẽ videbatur, quæ res Senecæ quoque in parte mortis cauſa extitit:in crimẽ morte dignũ illud trahẽs,quodalij magnę laudi in naturæ bonis aſcribunt.Vt autem incenſæ patriæ inuidiam declinaret, in nouã Chriſtianorum religionem culpã reiecit.Itaque quoſdam eorum ferarum pellibus tectos,feris canibus vt dilaniarentur, obiecit. Alios autem pice corpus totum perfuſos,ac palis alligatos, vt pro funalibus arderent viuos combuſſit,adeóque progreſſa eius crudelitas eſt,vt vel legendo faſtidium atque horrorem inducat.

De Vitellio Imperatore.

Nihilo Nerone humanior Vitellius fuit, qui duos fratres adoleſcentes ad mortẽ damnauit, quod pro patris periculo eum rogarant: adeò enim inuiſa ei pietas fuit, vt eam in filiis quoque erga parentes damnatione dignam duceret.

De Commodo Imperatore.

Non minus ſæuitiæ in Commodo fuit: nam præter leuiſſimas alias cauſas, quibus perſæpe interfici homines iuſſit, morte vnum mulctauit, quia C. Caligulæ vitam à Suetonio ſcriptam legiſſet: interdum quoque ſi aliquem cernere ei contigiſſet, obeſo ventre atque adipe molli, medium

vno ictu secari iubebat, vt viscera eius à ventre discurrentia videret, vtpote qui ex eo voluptatem ingentem acciperet, quod aliis permagnum incussisset horrorem.

De M. Valerio Antonino Caracalla Imperatore.

Profectus Alexandriam Antoninus Caracalla, & Alexandrino populo indignatus, quia editis ludis, de eo carmina recitauerant, quæ ipse grata non habebat: delectu eorũ habito, qui militię idonei viderentur, cum eos inspicere velle ostendisset, omnes interemit. Militibúsque Romanis, quos in eam vrbem secum adduxerat, ordinauit, vt per noctem hospites suos interficerent, & cum alia sæuiendi materia deesset, eos interfici curabat, qui carminibus aut alia superstitione remedia quartanæ quæsiuissent.

De Heliogabalo.

Scelestis atque crudelibus factis Heliogabalus vsus est, cũ adolescentulos innoxios quorũ ambo adhuc parentes viuerent, interficiebat, vt eorũ mors ad plures dolorẽ extenderet.

De Macrino Imperatore.

Macrinus, quem ob crudelitatis magnitudinem Macellinum nuncupauerunt, viuentes homines mortuis alligabat, donec vermibus fœtoréque conficerentur.

De Maximino Imperatore.

Maximinus, vt humano sanguine feritatem suam expleret, contra salutem suam initas esse conspirationes multas finxit, atque ob id quatuor hominum millia occidit. Vt autem noua tormentorum ac mortis genera inueniret, viuos homines exenteratis bobus includebat, ita vt caput extaret, atque ita mori sinebat.

De Aufidio Casßio.

Aufidius Cassius, non seuerus modò, verumetiam sæuus, trabi octuaginta pedes prælongæ, atque à terra vbi validè figebatur in altum erectæ, ab imo vsque ad summum viuentes alligabat homines. Atque circum ipsam succenso igne, eorum partem ignis vi, partem fumo, nonnullos quoque rei ipsius formidine atque horrore necabat.

De Diocletiano Imperatore.

Diocletiani sæuitia, in Christianæ religionis homines, tantò aliorũ Romanorum principum crudelitatem supereminet, quantò agnos feritate leo anteit: vnde si ipsius atque aliorum, qui Christi religionem persequuti sunt, crudeliter,

atque nefariè gesta scribendo prosequi voluero, dinumerãdi stellas sumpsisse mihi laborem videar. Quamobrem ex innumerabilibus pauca quædã magis insignia, veluti currens perscribam. In Thebaide, quæ Ægypti pars est, nudas fœminas suspendebat: alias deuexis arboribus alligatis pedibus, cũ in contrarium redire arbores permitteret, in duas partes dilaniabat. Quibusdam cũ adhuc viuerent, pellem coriúmque detrahebat: alios ferreis vnguibus, totũ non profundè, sed oblongis vulneribus dilaniatos corpus, carceribus vinctos restituebat, ac tegularũ fragmenta pro strato eis subiiciebat, vt quieturi, quàm ante in martyrio deterius haberent. Alexandriæ autem nonnullis ademptæ manus ac pedum digiti, item nasus, labra & aures: atque ita affectos viuere (si hęc vita & non longior mors esse posset) permittebat. Quosdam veluti hœdos ignibus assabat. Verùm in Ponto atque Cappadocia, in Christianos arte aucta fuit crudelitas: peracuta enim cãnarum frusta, inter vngues carnémque digitorum figebat, alios liquefacto plumbo totos instillabat, aut per anum eis corpora replebat. Fœminis quoque per sexum candentia ferramenta adigebat, quibus rebus, nullius tanta barbaries ac feritas est, quæ vehementer horum tormentorum horrore moueri non debuerit. Sed iã priscorũ crudelitati finis fiat, ne diutius molestissima nos materia detineat.

RECENTIORA.

De Ecelino de Romano oppido.

Ecelinus Romanensis (Romanũ autem in Patauino, vt dictum fuit antè, agro oppidum est) latè in Italia tyrannidem exercebat: tertio Mantuanæ obsidionis anno, cum Patauiũ vrbem rebellasse audisset, vndecim Patauinorũ millia, quos secum habebat, diuersis inclusos carceribus, variis tormentis, atque insuper fame quoque confecit. In Italiam inducto crudelitatis insueto genere, multorum damnatorum ciuium filios castrauit, tam multis quoque eodem tẽpore erui oculos iussit, vt ingentem patinã oculis non repleret modò, sed etiã spectare vellet. Syllam enim, vt in peremptorum numero, ita etiam in necis modo superare voluit.

De Othone Antonio Montis Feretri comite, Vrbini principe.

Otho Antonius Montis Feretri comes, atque Vrbinatiũ

princeps, puerum, quem in cubiculi ministerio habebat, resinato linteo, atque sulphure perfuso inuolutum, viuum in candelæ morem combussit, quòd hora, quam ei præfixerat, ipsum non excitasset.

De Mahumete Ottomano Turcarum rege.

Ætate nostra Mahumetes Ottomanus Turcarum rex inter alia sæuitiæ genera, quibus vtebatur, quum in hortis, quos Constantinopoli in deliciis habebat, deesse pomum in arbore cedro, quod paulo antè inspexerat, animaduertisset: arbitratus proculdubio, vnum è tribus pueris quos secum habebat, pomum decerpsisse, quòd in hortis præter eos alius nullus fuerat, quia quilibet ipsorum, se pomum decerpsisse negabat, Iussit vt ferro eorum pectora aperirentur: & nisi in primi, cuius apertum fuit pectus, stomacho fuisset inuentum, dubium non erat, quin ad omnes ipsos ea pœna transiret: quod supplicium, in non conuictum, nimis profectò sæuum fuisse dici debet.

De eodem.

Eidem quoque mos erat, captiuis, quorũ aut ætate, aut aliam ob rem inutilis videretur seruitus futura, grandi palo, per anum in totum adacto corpus, in terra defixum palũ in sublime erigere, atque ita quantũ fieri posset dato cibo alere.

De Nicolao Picinino.

Potest sæuitiæ nomine carere, si quis ad seruandam militarem disciplinam, aut aliquid simile occidatur, cæterùm si in eo inusitatum tormenti genus adhibeatur, aut ex tormento capi voluptas videatur, euitari non potest quin illud crudelitatis nomen subeat. Ita Nicolaus Picininus egit, cũ Philippi Mediolanensis ducis auspicio, Album Ingaunum obsideret: captum enim Valentem Fogatiam, quod ab obsessis deferre literas deprehensus erat, collo eius ad crura alligato, ita vt in globum conuersus esset, tormento cui vulgo Italicè Bricolæ nomen est, in vrbem Album Ingaunum transmisit, qui quanquam antè moreretur, quàm terram attingeret, sæuum tamen mortis genus visum est: discerptus enim tanti casus altitudine humanam formam amiserat, ita vt vix parua in parte, aliis amissis, colligi posset.

De Vitoldo Lituaniæ duce.

Quàm fera Vitoldi Lituaniæ ducis crudelitas esset (is enim Sigismundi Imperatoris temporibus fuit) experimen-

to eo ostendebatur, quod fallere nunquã solebat. Nam qui ex populis ei parẽtibus iudicio dãnabatur: ad primũ damnationis nunciũ vltro vi sibiipsis illata vitã suspendio finiebant. Ita enim effugere studebant, ne vrsorum pellibus inclusi ab vrsis ipsis dilaniarentur: aut alio tormentorũ genere crudelem in modum, vt consueuerat, torquerentur.

De quibusdam Gallis.

Sæuius crudelitatis genus Carolus septimus Gallorum rex, in principe Egidio de Raxa Gallici regni Marescallo exercuit: dum fureis appensum atque igne assum fœda morte affecit: quod magicæ arti deditus, centũ ac viginti, tũ prægnantiũ mulierum, tum infantiũ corpora occiderat. Mulier quoque rustica Abbatisuillensis viua cõbusta fuit: quia infantes peremerat, & sale conditos in cibũ adhibebat: omnes crudelitatis transgressa terminos, dum in eam sæuiret ætatem quæ etiam feras interdum mites inuenit.

De Regerio Vbaldino, Archiepiscopo Pisano, aliisque ciuibus Pisanis.

Sæuitia quoque tantò insignior in Rogerio Pisano Archiepiscopo fuit, quãtò pastoralis dignitas magis ab eo abhorrebat. Is enim cũ quibusdã aliis Gibellinæ factionis ciuibus Pisanis, ab vrbis administratione Vgolinũ Gerardeschũ depulit, cũ ipsum in eo honore, Guelfũ Pisani constituissent, vt Lucensiũ atque Florentinorum Guelfi nominis amicitiã aduersus Genuẽses cõciliarent: quorũ res in Gibellinorũ, Vbertorũ, Auriæ Spinulæque manu erant: & à quibus maritimo bello Pisani magna clade afflicti, nouẽ millia, atq; insuper ducentos anno Salutis ducentesimo atque octuagesimoquarto supra mille, è suorũ numero desiderauerant. Carcere igitur lõgo maceratum Vgolinũ, pollicitus Archiepiscopus se incolumẽ seruaturũ, si pecuniã quam habebat patefecisset, posteaquã eius thesaurũ assecutus est, fame, cũ tribus liberis, quadriennio postquã clades illata fuerat, ad mortem cõpulit: sub eo prætextu, quemadmodum cum Genuensibus, per Nicolinum Petracium Genuensem pepigerat, vt Gibellinæ factioni, Pisanæ vrbis administratio restitueretur: in quo non minus, cum Genuensi populo Archiepiscopus fidẽ violauit, non tradito Vgolino, quem se daturum promiserat, quàm cum Vgolino, cui incolumitatem pollicitus, si thesaurum detegeret: postea cũ thesauro

etiam vitam, vt dictum est, ademit.

De Carolo vltimo duce Burgundiæ.

Sæuitiæ terminos transgressa videtur illa quæ in Carolo vltimo Burgũdiæ duce dicitur fuisse. Nã vel ipsarum tragœdiarum portenta superauit, nec verò pauci operis fuerit, singula exequi, quæ dum iræ indulget, is naturæ violato iure, per summam immanitatem edidit. Quibus enim (vt alia multa omittam) pro rei dignitate verbis satis deplorari excisæ penitus vrbes clarissimæ Leodium atque Dinantum poterũt? in quibus omnibus, igne ferroque fœdatis, nulli ætati aut sexui pepercit. Quis etiam sine ingenti dolore, illata Heluetiis mala commemoret? è quibus vno die quingẽtos in deditionem acceptos suspendit. Iniuriæ tamẽ à Leodiensibus & Dinantinis, atque etiam ab Heluetiis acceptæ excusare in Carolo sæuiendi atrocitatem, aliquo modo debere videntur: nam alteri in ipsius contemptum Episcopatu propinquum eius deiecerant, alteri furcis Caroli ipsius atque procerum eius simulacra, appenderant: sed proculdubio, in dedititios, atque in sexum ætatémque imbellem tàm crudeliter sæuire, hominis nimium iræ frena laxantis, opus fuisse videtur.

DE IRA ATQVE ODIO CAPVT III.

NE Valerij ordinem deseramus, hoc loco de iracundia dicendum est: quę dum durat, insaniæ furorísq; vt effectum exhibet, ita etiam nomen indipiscitur: neque verò aliud vitium magis hominem torquet, & dum incipit, & dum vim suam exercet, cuius assiduè pœnitentia comes est: sed persæpè tam sera venit, vt fructum aut nullum aut perexiguum afferat. Verùm cum exprimi eius vis, nulla re magis quàm exemplis valeat, ad ea descendemus, si antè præfati fuerimus, nos cum ira etiam de odio scripturos, quod inter ipsa haud parua videatur esse coniunctio.

De Marcio Sabino.

Marcius Sabinus, post Numæ Pompilij mortem (nam cum eo Romam habitatum venerat) cùm præferri sibi Hostilium in regno videret, cui ipse aspirabat, adeò indignanter atque iracundè eã rem tulit, vt vitæ tædio sibiipsi mortẽ conscisceret:

conſciſceret: ô furibundum profectò hominẽ, quæ enim incendia, quæ ruinæ, aut quæ popul. Rom. ſtrages, effuſúſque ſanguis huius iracundiam explere potuiſſent? qui cum in populum, Rom. non poſſet, tam acerbè in ſeipſum ſæuiit.

De Valerio Publicola.

Haud minus grauiter Publicola ad iram propter conſulatum, quam Marcius regni gratia, incenſus eſt: nã cum arbitraretur, pulſis Tarquiniis, Bruto in conſulatu collegã ſe futurũ, vt Lucretiũ Collatinũ præferri ſibi vidit, adeò ira exarſit, vt omnes ante id tempus acceptos honores deponeret, abiectáque ſenatoria dignitate, patrociniis quoque cauſarũ ac cliẽtelis renũciaret, atq; omni publico munere abſtineret.

De Spurio Licinio Tribuno plebis.

Cum Æqui populo Romano arma intuliſſent, atque ex toto Latio Fidenatéque agro, prædam abegiſſent, Senatus decreuit, vt legiones aduerſus Æquos conſcriberentur: cum eam rem Spurius Licinius tribunus plebis impediret, atque eum, quidam Senatores imminentis periculi, atque detrimentorum monerent, quæ toti vrbi inferebantur, Spurius ira atque odio contra Senatum incenſus, reſpondit: paſſurum ſe prius Ethruſcos alióſque hoſtes, non prædam modo ex Romano agro agere, verum ipſi quoque vrbi, potiuſquàm patricios ſenatúmque dominari: adeo iracũdia atque odium ei bonam mentem ademerat, vt hoſtes dominos ferre, quàm ciues mallet.

De Populo Romano.

A priuatis odiis ad publica quoque tranſeundum eſt: cum populus, à Senatu videret Appium Claudium iuniorem cõſulem, cum T. Quintio Capitolino creari, ingenti odio cõmotus, quo Appiam gentem proſequebatur, ac ſimul indignatus, comitio exceſſit, ne ad honores euehi quenquam ex ea gente conſpiceret. *De eodem.*

Grauius quoque odium, eo tempore in patricios oſtendit, cum per noctem occupato Capitolio ab Appio Herdonio: cum quatuor Samnitium milibus, conſules Valerius Publicola, & C. Claudius populum ad recipiendam arcem vocarunt. Immobilis enim populus manſit, ceu nihil hoſtes curaret, captámque patriam perpeti à latronibus diripi, atque incendi, quàm patriciis morem gerere malebat: neque antè de ſententia deduci potuit, quàm petitam legem.

S ſ

ei Senatus concessit.

Item de eodem.

Repentinam quidem, atque haud scio an iustam quoque iram populus Romanus ostendit, cũ ad mortem stylis graphiariis Erixonem equitem in foro percussit, quòd ab eo filius nimis sæuè vapulauerat. Sed fine Romanis exemplis facto, ad Barbaros atque exteros transibimus.

De Ægyptiis.

Psamniticus Ægypti rex, illato Æthiopibus bello, exterorum militum virtuti, magis quàm ægyptiorum fidere videbatur: eum autem ob eam rem peregrinos maiore in honore haberet, indignati Ægyptij, ad ducenta milia coacti, Psamnitico rege deserto, in Æthiopiam tetenderunt: cũ autem ipse abeuntes secutus blandè appellaret, patriæque & vxorum atque liberorum eos commoneret, Ægyptij in ira perseuerantes, concussis armis dixerunt: Illis nouam sibi patriam comparaturos. Sublatísque vestibus eum genitalia membra patefecissent, donec incolumem eam corporis partem seruarent, monuerunt, neque vxores, neque liberos eis defuturos. Plus enim apud eos indignatio atque iracundia, quàm patriæ liberorúmque charitas valuit.

De Gallis atque eorum duce Brenno.

Vehemens quoque Gallorum ira fuit, cũ aduersus Clusinos cæteróśque Ethruscos populos, motis armis, pacẽ cũ Romanis seruarent: nam eum inito cum Clusinis prælio, resciuissent Fabiũ Ambustum, legatũ Romanũ, qui ad conciliandam inter Gallos Clusinósque pacem missus erat, in præliũ cum Clusinis descendisse, atque gentis suæ Gallum vnũ interemisse, ira ac potius furore repleti omissis Clusinis, Romam petierunt, occisisque omnibus quos inuenerant, sacra atque prophana incendio ruinísque fœdarunt.

De Cambyse Persarum rege.

Persarum rex Cambyses, Darij filius, cum Amasis ægyptij regis filiam in matrimonium petiisset, atque Amasis veritus, ne ea potitus, non vxoris loco, sed in concubinarum numerum retineret, aliam pro filia ei simillimam misit: quã rem Cambyses eum cognouisset, ira exarsit, atque cum ingenti exercitu in ægyptum descendit, vbi eum defunctum Amasim inuenisset, filium eius Psamniticum regno deiecit, ipsius quoque Amasis corpus sepulchro eruit, & tanquam

viueret, verberibus cædi, acutísque ferramentis totum pungi, ac deinde in foro comburi fecit: neque enim animaduertit, plus in seipsum iracũdiæ flammas teláque, quam in mortuum Amasim sæuire: quod ea iracundiæ vis ac natura est, vt semper authorem torquere incipiat.

De Septimio Seuero.

Septimius Seuerus Imperator, tanquam immemor esset, se à Iuliano Imperatore olim desciuisse, Clodium Albinum, ob similem culpam, posteaquam prælio victum interemit, nudum eius corpus, pro palatio proiici iussit, ad quem cum ipsius equus accedere formidaret, calcaribus adactum coëgit corpus ipsum calcare. Indigna profecto res, vt vir, qui iam sexagesimum excederet annum, tam graui contumelia, Romanum virum, non modo nobilitate, verumetiam Imperatorio honore insignem afficeret: neque verò hoc egisse contentus fuit, illic enim corpus Albini retinuit, quoad fœtore compulsus, iuberet in flumen proiici.

De Tertulliano.

Quantum ira atque indignatio possit, & quam hominũ hebetare ingenia atque animos soleat, Carthaginensis Tertullianus declarauit: nam cum antea singulari vitæ innocentia esset, ac permulta de Catholica religione ingenti doctrina atque eloquentia scripsisset, Romæ quorundam clericorũ contumelia affectus, maiore indignationis, ad quam permotus erat, quàm honoris propriæque salutis habita ratione, ad hæresim transiuit, ac prauum Montani Phrygij dogma secutus, aduersus Catholicam fidem scripsit.

RECENTIORA.

De Alarico rege Gothorum.

Recentioris iracundiæ principiũ, in Alarico Gothorũ rege faciemus: is cum ab Honorio Imperatore obtinuisset, vt in Galliã ad quærendas nouas sedes proficisci posset, & iã profectioni se accinxisset, iuxta vrbem Vercellas, contra fidem datã solenni dominicæ resurrectionis die, Saulus à Stilicone missus (penes quem eo tẽpore Occidentalis Imperij administratio erat) eum inuasit. Alaricus autem cũ strenue ingentíque animo se tueretur, ac diu grauiterque præliatũ esset, tandem Romanũ fudit exercitum, vehementérque ob eam

rem indignatus, omissa Gallia, retrò exercitū cōuertit, atque omnibus, vsque ad vrbem Romā direptis incensisque, quid ira posset ostēdit. Vrbē enim quam primo Galli, Fabij Ambusti culpa incenderant, nunc quoque Stiliconis, qui tueri eā debebat perfidia, cū ad eam vlciscendam Gothi se conuertissent, euertit: id enim iræ magnitudo, Gothos vt agere auderent, compulit, quod antea, ne cogitare quidē ausi fuissent.

De Totila Gothorum rege.

Gothorum rex Totila, recepta vrbe Roma', quam ei Belisarius à Iustiniano in Italiam missus ademerat, Oratores ad Iustinianum Constantinopolim misit, petitum, vt ipsius Iustiniani auspicio, ac nomine, obtinere ac regere vrbem ipsam liceret: cum autem accepisset Iustinianum conditionē repudiare, repentè immanem regem, atrox ira impulit, vt vrbem quam mortales alij spectando admiratione capiebantur, quæ orbis terratū erat caput, & cuius iam possessor erat, incendio, ruinísque totam deformaret, muris quoque nudatam, quadraginta diebus feris, vt in ea stabularentur, donec denuo ipsa Belisarius potiretur, permisit.

De Constantino militari Tribuno.

Eo bello, quod cum Belisario Gothi gesserunt, cum vnus militum Constantini tribuni, Romano iuueni, insignem specie ensem ademisset, atque Constantinum Belisarius reprehenderet, quod tam insolenter agi à sui ordinis milite pateretur, reprehensioníque minas pro Imperio adderet, nisi gladius repræsentaretur, adeò indignè eam rem Constantinus tulit, vt præ magnitudine iracundiæ, Belisarij dignitatis ac vitæ suæ immemor, pugione quo accinctus erat Belisarij pectus peteret: propter quod facinus, statim comprehensus, ac laqueo enectus fuit.

De Monte.

Nihil profectò metitur ira, quēadmodum Montis, accolæ montis Silicei, in Patauino agro, factum testatur: qui proditionis insimulatus, cum Verona ad Ecelinū tyrannū, honestè tamen deduceretur, fortasse animos ei faciente innocentia, magnis clamoribus vociferabatur, Neque se neque suorum quenquā proditionis infamia ac crimine vnquam laborasse: quæ verba cum tyrannus, à palatio audiret, in propatulum descendit, vbi Mons erat deductus, subitáque concitus ira atque toruo vultu Monti appropinquans, inquit,

Proditor etiam hiscere audes? quo verbo tanta animi indignatio Montem perculit, vt nequaquā excusare obiectū crimen cogitaret, verum in tyranni collum inuasit, adimeréque pugionem quo cinctus erat, contendit: quod cum facere nequiuisset, in terram prostratum vnguibus, atque dentibus ita deformauit, vt vix multis diebus sanari vulnera possent, tandémque oppressum enecuisset, nisi ab astantibus ministris Ecelinus adiutus, & Mons interfectus fuisset.

De Ioanne Andrea Lampugnano.

Nec Mons, de quo dictum est, primus fuit, neque vltimus, quem ira in grauissimos casus, ac deinde in miserandā mortem deduxerit: nam ætate nostra Ioannes Andreas Lampugnanus Mediolanensis ciuis, in iudicio contendebat, cū Brāda Castilionense Comensi Episcopo, in qua re, vir qui patrimonium alea ac prodigalitate decoxerat, cum litis detrimēta grauiter faceret, & vt fieri solet, in principem malorum suorum causas conferret, in tantam non iram, sed rabiem exarsit, vt neglectis quæ supererant fortunis, neglecta ipsa animæ salute, atque præsenti vita, cum sextum mensem in ea animi perturbatione perseuerasset, ingressum Mediolani principem Sancti Stephani fanum, qua die illius memoria colitur, vt missarum solennia audiret, à tribus comitibus adiutus, interemit: neque verò militaris cohors, quæ armis tegere principis corpus solebat, tueri eū potuit, quia repente Ioannes Andreas, cum nullus tam grande facinus ausurum quenquam putaret, ad patrandum scelus apparuit: qui dum postea re peracta, apparitorum telis confoderetur, sæpius, Ita mori volo, horrenda voce exclamauit: ô ferum profectò atque furiis exagitatum pectus, ô cæcam iram, imò potius ferinam atque immanem rabiem, adeò cupidè alienam appetere mortem, vt propriæ vitæ immemor fieret: nam si scribendo dira Ioannis Andreæ facies (ne venenatum animum dicam, qui interius latebat) ita vt erat exprimi posset, horrenda adeò proferretur figura, vt solo illius conspectu, ne dum iræ, quæ in viuente erat magnitudine territi mortales, omnia alia, quam ipsum intueri mallent.

De Gualterio comite Brenensi.

Perniciosi quoque exitus exemplum, propter immodicam iram, Gualterius Brenensis comes præbebit, cui Tancredi olim Siciliæ regis natu maior filia nupserat, & ipse tanquam

soceri regnorum hæres, cum quadringentis tantum militibus profectus, mira fortunæ fœlicitate, ingentique animo pene omnia receperat. Mortuo enim Henrico Imperatore, relicto Federico filio impubere, populorum discordiis agitatũ regnum nutabat, atque ad Gualterium plerique inclinabant: sed postremò, cũ à Thebaldo Germano, apud vrbem Sarnũ Gualterius deuictus in eius potestatem venisset, tanto odio atque vesania in Thebaldũ exarsit, vt cũ tertio die posteaquam captus fuerat, Thebaldus liberaturum se Tancredum offerret, atque in amissum penitus regnum restiturũ, si loca, quæ ipse in eo regno possidebat, confirmare vellet: Gualterius nihil ad amissum regnum cogitans, quod recuperare, nihil ad captiuitatem considerans, quam exuere poterat, vt fera amens, rabidáque respondit: Neque ea quæ Thebaldus offerebat, neque longè maiora, tam vilis hominis manu accepta, vnquam grata esse habiturũ: quo responso haud ab re indignatus Thebaldus, quòd tam insigni iniuria, ab eo quem captiuum habebat afficeretur, interminatus est, Se facturũ, vt tantæ contumeliæ eum pœniteret. Sed hac re Gualteri⁹, furore etiã magis exarsit, ita vt laceratis vestibus, laceratis etiã fasciis, quibus vulnera alligauerat, exclamaret Viuere ampli⁹ nolle, posteaquã in eiusmodi hominis manu esset, qui minitanter in eũ ageret: itaque ipse vulnera atque intestina discerpsit: & cũ vltra, neque cibo, neque medendi aliqua arte curari vellet, iratum furibundúmque spiritũ vi extra corpus suũ exegit, vnica filia relicta. Huius igitur Gualterij imaginem, si tecũ Lector animo proposueris, pristinæ fortunæ recuperationem propter odium aspernantis, deinde manum sibijpsi inferentis, propter amentiam, iudicabis proculdubio, iratum hominẽ non à ratione solũ aberrare, verum omnibus quoque humanitatis sensibus spoliatũ, sub humana specie, moribus in feram conuerti, quanquã ferarum nulla adeò vt hic, in seipsam sæuire cognoscatur: nunc à priuatis ad publicas iras transeamus.

De populo Romano.

Orta inter Ioannẽ decimũ Pontificẽ, atque Albertũ Ethruriæ Marchionem discordia, quia Albertus Pannonas aduersus Romanam ecclesiam mercede conduxerat, qui iuxta gentis suæ morem, ferro atque igne omnia fœdabant: indignatus ob eam rem populus Romanus, quod illorum

discordiis Romanus ager vastaretur, capto Alberto caput ademit. Exercitus quoque Pontificem manibus in eum iniectis, in carcere puluino ori obiecto enecuit: nulla in vtroque dignitatis, vel ecclesiasticæ vel secularis habita ratione.

De Stephano sexto Pontifice.

Stephanus sextus Pontifex, in Formosum Pontificem, quanquam mortuum, quod is interdum, ne ad Pontificatum ascéderet obstiterat, odij tenax fuit, adeò vt erui è sepulchro corpus iusserit, ademptis Pontificiis vestibus atque ornamentis, seculari amictum indumento, vt extra ecclesiã sepeliretur, statuit: manuũ quoque digitos abscidit, tanquã mortuum sacerdotali atque Pontificio honore priuare vellet, ac piscibus deuorandos in amnem abiecit. Adeò propter odium amissa ratione, vt dominicæ admonitionis, de iniuriarum remissione rationem nullã haberet. Malus enim grex ita à semita veri pastoris aberrauit, vt Pontificatum in tyrannidem conuerteret.

De Lothario Gallorum Rege, & Sergio tertio Pont.

Sergius tertius Pont. odij iniquus vltor, Formosi Pontificis, de quo diximus, corpus denuò erutum, à secundo tumulo, palàm in foro capite mulctauit, ac deinde in amnem Tyberim proiecit: ob id solum, vt Lothario Gallorum regi morem gereret, qui hoc odio Formosum defunctũ prosequebatur, quod ipsius opera imperium à Gallis ad Berẽgarios transierat. Nonnulli quoque arbitrati sunt, in Formosum sæuiendi apud Sergium eam fuisse causam, quod in Pontificatus creatione, Formosus nonnunquam Sergio restitisset. Cæterum quæcunque eius rei causa fuerit, profectò & turpis habita est, & vnde magnum in authorem dedecus atque infamia resultauit.

De Clothario Gallorum rege.

Ira prorsus furoris plena Clotharij Gallorum Regis fuit, Clodoueo patre orti, qui alio nomine Clouis quoque nuncupatus, I. Gallorum Regum habitus est, qui Christianum nomẽ profiteretur: nam cum inuidorum opera, respersum falsis criminibus Gualteriũ Iuetori dominũ, regij cubiculi honore, atque ministerio insignẽ expulisset, & is decenniũ in Oriente aduersus Christi hostes pugnando, consumpsisset, inde postea reuersus, cum Regi Clothario, Virgilij Põtificis scriptas in commendationem suam literas, in templo

reddidisset, ea die, qua Christi redemptoris mortem Ecclesia ingentibus ceremoniis celebrat, arbitratus, & loci & temporis ratione clementiorem se Regem habiturum, ex toto eũ opinio fefellit, quod præter modum furore correptus rex Clotharius, eum manu sua crudeliter occidit: quamobrem acerbè à Pontifice reprehensus, cum præterea etiam eũ conscientia, id quod persæpè in ira contingit, torqueret, vt pro tanto crimine, quantum fieri poterat, satisfaceret, sicuti nimia ira atque superbia palam deliquerat, ira etiam palã atque humiliter corrigere crimen voluit. Gualterij enim hæredes ac posteros, item Iueroti vrbẽ, atque agrum, ab omni Gallici regni imperio ac seruitute liberauit: itaque ab eo tẽpore, eius loci potiti homines, regio nomine insignes facti sunt, neque vero Iueroti exiguitas obstitit, quanquã vndique eum Gallici regni loca ambirent, & à rege Gallico defenderetur, quin subiectionis ius nullum agnosceret.

De Bonifacio octauo Pontifice.

Quis immensi odij magnitudinẽ enarrare possit qua Bonifacius octauus Põtifex Gibellinam factionem prosequutus est? facinus profecto non modo sacerdote indignũ, sed ne latroni quidem aut piratæ congruẽs: nam qui pro pastorali officio extinguere odia debebat, ea ipse, verbo atque re inflammabat. Itaque Cinerum die, cum mos esset, vt Pontifex ecclesiasticorum antistitum capita cinere aspergeret, vt ad Porchetum Spinulam, Genuensem Archiepiscopum, peruenit, quod Gibellinæ factionis esse putabatur: cinerẽ nõ capiti inspersit, sed in oculos, peruersè enunciatis solennibus verbis, coniecit, dixit enim: Memento te Gibellinũ esse, & quod cum Gibellinis in cinerẽ reuerteris: tãta enim odij vis, scelerato pectori insedit, vt sacra verba, ad euomẽdum factiosæ mentis virus perverteret.

De populo Florentino.

Regnante Neapoli Mãfredo, cum Gibellina factio vrbe Florentia ab aduersariis pulsa, Mãfredi atque Senensiũ ope subnixa, redire in patriã contenderet, ingentibus copiis ad amnem Arbiam aduersus Florentinum populũ vrbe egressum acriter dimicabat: eo ipso tempore Gibellini, qui in castris Florẽtinis erãt, facta ad hostes transitione, auctis exulum viribus, Florentinum populũ, terga dare coëgerunt. In quo prælio Bucca abbas (id gẽtis nomẽ est) gladio Florẽtini

populi ſignifero, qui è Pacia gente erat, manum abſcidit. Florentinorum igitur ac fœderatorum multa hominũ milia, eo die deſiderata fuerunt, adeo Gibellinorum pectoribus odium in Guelfum nomen inſederat, vt nulla honoris aut patriæ charitatis habita ratione, ſuos euertere, & gloriam hoſtibus tradere, non erubuerint.

De Henrico Hiſpaniarum rege.

Moriente Ioanne Caſtulonẽſi rege, eius nominis vltimo, ſuperſtites duo filij fuêre, Henricus atque Elizabetha, quæ poſtea Ferdinando Ioãnis Aragonij Siciliæ Regis filio nupſit: cum autem Henricus Elizabethæ frater, procreationi impotens haberetur, atque vt interdũ contingit, verbis cum eo ſoror contendens, dixiſſet: Etiam inuito ipſo ſe poſt eũ regnaturam: tantum ex eo indignationis Henricus concepit, vt ſtatueret omnino operam dare, ne ſorori quod optabat ſuccederet. Itaque cum Hiſpanum iuuenem conſpexiſſet, decora quidem facie, ſed humili fortuna natum, nomine Beltramum Cueuam, in regiam eum acceptum, ducem Alburcherchenſem creauit, egitque, vt cum regina concũberet, itaque filiam edidit, cui Elizabeth nomen editum eſt, quæ magnorum Caſtulonenſi regno, poſt Henrici mortem motuum cauſa extitit, aliis filiam aliis ſororem ad capeſſendum regnum vocantibus: quamobrem cum ſoror viribus ſuperior fuiſſet, filia in Luſitaniam profugit, retento regio animo nominéque, & ſi eam qui diuerſas partes fouebant, Beltramicam appellarent.

De Stephano Konth equite Pannonio ac comitibus.

Cum Sigiſmundus Brandenburgenſis Marchio, vxoris gratia ad Pannonum regnũ perueniſſet, patuit quantas vires inſitum á natura inter Bohemios Pannonióſque odium haberet: nam cum Sigiſmundus Stephanum Kõth, Pannonium equitem atque cum eo alios viginti equites, veluti parum dicto audientes, cõprehendi iuſſiſſet, catheníſq; vincti omnes ad eum deducti eſſent, nullus eorum, vnquã regẽ, ne capite quidẽ conniuens, honore dignatus eſt, neque regẽ ſuum nominare voluit, maluerũtq; non ipſi modò, verum ipſorũ quoque miniſtri, prius capite mulctari, quã ſententiam, mutare. Inter miniſtros autẽ Chiotza Stephani alumnus, cum domini mortem grauiter quereretur, & eum, quia adhuc tenera ætate erat, Sigiſmũdus multa promittẽs, ſolari

vellet, offerrétque se suorum numero eum habiturum, is turbato vultu, plenísqu: animi indignatione verbis, respondit: Se nunquam scrophæ Bohemæ subiturum seruitium: atque in hac animi obstinatione interemptus est.

De Genuensibus aduersus Pisanos.

Vno adhuc exemplo Genuensium iræ atque odij posito, huic materiæ quę rabiei plena est finē faciemus. Anno salutis ducentesimo atque octuagesimo quarto supra mille, cum bello inter se Genuenses atque Pisani decertarent, Genuenses captis duabus Pisanorum triremibus, cum Syracusis in Sicilia appropinquassent, atque per noctem extra vrbis muros triremium patronos in furcis suspendissent, reliquam naualem turmā vendiderunt, precio in singulos vnius cæpę constituto, eam ignominiam lōgè grauiorem, quam ipsam mortem arbitrati.

DE AVARITIA. Cap. IIII.

DE auaritia iam tandem scribamus, quæ fomentum auiditatis est, atque vrgens ad omne scelus calcar: ab animis enim in quos semel ingressa est, amicitiam honorísque desiderium pellit, ac nunquam inde egreditur, quin potius cum annis crescit, & quamuis senio subeunte corporis vires decrescant, habendi cupiditas, tempore ipso augetur: & in quo minus ad viuendum spacij superest, tantò plus struendis intenta opibus, timidius necessaria promit. Itaque quicunque auaritia captus laborat, cum neminem amet, à nullo etiam amatur, & cum omnia auro postponat, quantò plus auri possidet, tantò plus quærendo inhiat: veluti hydropicus, qui bibendo semper magis sitit, & si totum aqua perfusum plenúmque corpus habeat. Quæ res efficit, vt non sine ratione, omnium Italorum consensu, in idem conuenientium nomen (auaritiæ enim comes semper est miseria) auaros omnes miseros esse dicamus.

De Perseo Macedonum rege.

Miseros esse auaros, exemplo suo Perseus vltimus Macedonum rex ostendit, à Paulo Æmilio superatus ac captus: nam à reliquis militibus desertus, paulo antequā caperetur, magnarum promissionum spe, paucos quosdam Cretenses secum retinuit: promissorū pignus fuêre data aliquot aurea vasa. Cum autē Cretensiū præsidio, in tuta se loca recepisset,

pollicitus se pecuniam daturum, vasa à Cretensibus recepit, & cum vasis pecuniam quoque retinuit: itaque ab ipsis etiã Cretensibus destitutus, cum nullo alio, quàm auro comite, in Samothraciam profugisset, ab Æmilio captus, Romam in triumphum, quemadmodum tanta auaritia dignum erat perductus fuit: nam cum in bello pluris aurum quam homines fecisset, tãdem experiendo cognouit, aurum se, quia homines quibus aurum defenderet non habebat, vnà cum libertate ac regno amisisse.

De filio Tigranis Armeniæ regis.

Cum Tigranem Armeniæ regem, Pompeius deuicisset, & is ab eodem Pompeio, in regnis quæ antè possidebat restitutis, in Romana castra, ad salutandum Pompeium venisset, maiore natu filiorum prosequente, à toto exercitu amanter exceptus, & à Põpeio cœnæ honore dignatus, post epulas Põpeio, totíque exercitui ingentia munera contulit: cum postea filius quoque inuitatus esset, respõdente eo tanti se cœnam emere nolle: indignatus Põpeius, custodiri eum iussit, ac Romã in triumphum duxit: nam patre eius ob liberalitatem in regnis relicto, auarum filium, qui abiecto erat animo, vnà cum regno libertate quoque priuauit.

De Tiberio Rom. principe.

De omni vitiorũ genere scribendi, abundè Romani principes, vt antè etiam dictum fuit, exempla subministrant, inter quos auaritia Tiberium Cæsarem notabimus: occidit enim Gn. Lentulum augurem, patricio genere, vitæq; modestia ac virtute impensè laudatum, posteaquã is eum hæredem scripserat. Veneficij Lepidam fœminam innocentissimam condẽnauit, vt Quirino diti, atque orbo morẽ gereret, fretus ob nauatã eã operã, se eius futurũ hæredẽ. Vononũ quoq; Parthorũ regẽ, qui per seditionem regno pulsus ad eũ cõfugerat, posteaquã opibus spoliauit quas ingẽtes attulerat, interemit. Itaq; cũ Lentulum vt hæreditate potiretur occidisset, & spe alterius hæreditatis innocentem fœminam damnasset, ac præterea regem spoliasset interemissetque, qui sub fide ad eum se receperat, cum ipse maiore orbis terrarum parte potiretur, satis intelligi potest, quam inexplebilis eius esset habendi cupido. Etenim etiamsi in humili fortuna natus, priuatam egisset vitam, pudere tamen tantæ turpitudinis eum debuisset: verum vt hæc in ea

horrenda fuerunt, ita quæ sequuntur dedecoris plena.

De C. Caligula Imperatore.

Caligula post immensas profusiones (deliciis enim animum explere voluit) ad auaritiã atque rapinas cõuersus (id quod agere solent quibus expendendi nullius est modus) testatores, vt ipsum hæredẽ scriberent cogebat, quos postea, si superuixissent veneno tollebat: ridendos ducens, quòd condito testamento superuiuerent. Superante demum cupiditate atque auaritia, fœminarũ mariũque lupanar in palatio condidit, ac misit, qui per vrbem cursitantes obuios, vt fructuosum vectigal principi redderent, inuitarent. Coacta igitur ex eo vectigali ingenti pecunia, cum in ea nudum se prouolueret, auri auiditatẽ explere cõtendebat. O ingentẽ nimiámque auaritiã, quæ in tanto imperio, tantũ principem excæcatum, in eam vilitatem abiectionémque deduxisti, vt neque dedecus suum, neque imperij ignominiã agnosceret, cum se veneficũ atque lenonem præstaret, quod nemo, ne obscuro quidẽ ortus loco, quãuis inopia pressus, vix quin erubesceret, in occulto agere posset. Tu sanguinẽ, tu honorem, tu vitã, tu Deum, auro parẽ (quibus nulla vis auri par esse potest) duxisti, à quo necessariũ expendendi vsum ademeris, nulla magis, quàm è saxo vtilitas sentitur: quin ex eo habendi insatiabilis auiditas ꝓuenit, & eius amittẽdi perpetuus timor, cui odiũ atq; inuidia comes nunquã desinit esse.

De Commodo Imperatore.

Commodus Imperator omnium auarissimus, alienę mortis facultatem, cupientibus facilè pecunia permisit, omniũque aliorum criminum impunitatem, auro cõdonauit, palam litium capitaliúmque criminum iudicia vẽdidit: haud secus, quàm si publicis nundinis venundandæ merces essent. Cæterum iam à tetræ crudelísque auaritiæ molestia, ad minus sæua eius crimina descendamus.

De Galba Hispaniarum proconsule.

Galba antequam imperaret, Hispaniarum Proconsulatum sub Nerone gerens, cum ei Tarraconensis ciuitas, dono coronam auream daret, quam ponderis quindecim librarum dixerunt esse, statim adhibita statera, iussit pondus inspici, & cum inuenisset tribus libris minus quam dictum fuerat pondus esse, munere tanquam deberetur in obligationem conuerso, postposito pudore à Tarraconensibus,

tres libras quæ coronæ deerant, exegit.

De Vespasiano Imperatore.

Vespasianus Imperator, & si aliorum principum scelere effectum est, vt inter bonos annumeretur, tamen haud mediocriter auaritia laborauit: nam cum ab amicis reprehenderetur, quod rapaces homines in prouincias, atque ad obeunda publica munia mitteret: respondebat, Eis se tanquam spongia vti: quia rapinis locupletatos, ipse postea spoliaret: eos enim pro crimine quo ipse laborabat, huiusmodi pœna parum honestè mulctabat.

De eodem.

Idem filio Tito reprehendenti, quod è vilissimis rebus cogere pecuniam non omitteret: dixit, Vt follem pecunia plenum, quem á procuratoribus allatum, tunc ante se habebat, olfaceret, experiréturque quidnam oleret: & respondēte Tito, Grauem nullum inde odorem sentiri: ridens dixit, Atqui hoc lotium est, nam ex vrinæ vectigali hæc pecunia confecta est. Neque enim animaduertere voluit, vrinæ fœtorem, cui auaritia esset coniuncta, & si nasum non læderet, famam tamen denigrare.

De exercitu Titi Vespasiani Rom. principis.

Aurum inexplebiliter ac sceleratè nimis sitire se ostendit Romanus exercitus, cum Hierosolymas Titus obsideret: Iudæos enim, qui ab vrbe fame cōpulsi profugiebant, deuorata aurea moneta, vt ita eam ab hoste incolumem seruarent, medios ferro diuidebant, vt in intestinis aurū quod deuorauerant, inquirerent. Cum pusillam horam, qua ventrem exonerantes inter stercora aurū effunderēt, præ nimia cupiditate ferre nō possent. Biduo enim duo Iudæorum milia, per hunc modū milites interemerunt: plurésque occidissent, nisi Titus graui proposita pœna eam rem interdixisset.

De Argiraspidis.

Argiraspidæ post Magni Alexandri mortem, ab Eumene Cardiano conducti (qui vnus successorū Alexandri fuit) cum eo aduersus Antiochum bella gerebant, qui vt impedimenta recuperarent, paulo antè ab Antigono adempta, nulla fidei atque honoris habita ratione, Eumenem captum Antigono prodiderunt. Sed vt pro perfidia atque auaritia parem gratiam, vt digni erant, acciperent, iterum ipsis impedimentis spoliati, omnium egeni, nisi perfidiæ infamia

remanserunt. Atque in tanto Antigoni, cui eam operam nauauerant, atque eius militum odio post id factū fuerunt, vt eorum nullus in patriam viuus redierit.

RECENTIORA.

De Constantia Galli Caesaris coniuge.

Inter recentiora auaritiæ exempla, primo cōmemorabitur Constantia, Constantini Maximi Augusti filia, & Galli Cæsaris, qui in Oriente regebat coniunx: quanquam autem plerunque in eo sexu, aut prodigalitas insignis, aut terra auaritia conspici soleat, id tamen, quod ipsa patrauit, tam longè ab officij meta discessit, vt fidem vix inueniat. Quis enim facile adduci possit, vt credat tam sublimis fortunæ fœminam, iussisse Clematium Alexandrinum, virum innocentem, indicta causa interfici: & nihilominus ita res fuit, gemmato enim monili, corrupta à Clematij socru, generi mortem ei vendidit, quem inuisum socrus habebat: quia vir probus stupri ab ea interpellatus, tanta turpitudine abstinuerat: cuius rei quoties mentionem fieri continget, haud facile diiudicabitur, quid potentius existimari debeat: effrenáne in Clematij socru libido, an Clematij honestas, aut rapacis Constantiæ auaritia.

De Constante tertio Imp.

Constans tertius Phocæ Imperatoris ex Constantio maiore natu filio nepos, ex Græcia ad vrbem Romam profectus, omnibus sacris prophanisque locis spoliatis, quinque diebus, quibus in ea vrbe mansit, tantum statuarum ac reliquorum ornamentorū inde abstulit, quantū antea ex magno numero omnes barbari, qui vrbem Romā diripuerant, non abstulerunt: adeóque acerbè populos imperio parētes, atque non in postremis, Siculos grauibus tributis pressit, vt multi vēdere filios cogerētur, adeò à primis principibus degenerauit, qui non solū ornare studebant vrbē Romam, verumetiam victui necessaria populo, atque insuper pecuniā largè præbebant: id gloriæ ex donationibus quærētes, quod in rapiendo Constans sibi proposuerat. Cæterum cum in Sicilia à militibus suis interfectus esset, Sarraceni, qui per id tempus in Sicilia Panormum vrbem occuparant, in Africam omnes Constantis rapinas deuexerunt: cui id contigit quod plerunque auaris solet, vt opum quas rapinis con-

gesserunt, hi possessores fiant, quos minimè arbitrabantur, ac penes raptorem auarúmque infamia ac crimen maneat, cum alij recto Dei iudicio, rapinarum commodo ac voluptate perfruantur.

De exercitu Balduini secundi Hierosolymarum regis.

Sæuitiam immensæ iunctam auaritiæ, qua Romani milites, vt antè dictum est vsi sunt, dum exenterauis Iudæis captiuis, deuoratum ab eis aurũ in intestinis perquirunt, exercuêre etiam Balduini secundi Hierosolymarum regis milites in Turcas, quos deuicta Cæsarea, in ea vi be ceperunt. In eis enim immensa habendi cupiditas, pudorem eum vicit, qui iure in eo bello seruandus erat, quod sub religionis titulo, & non plura habendi cupiditate Balduinus gerebat.

De Rodolpho Imp.

Rodolphus Imperator natione Germanus, adeò auri cupidus fuit, vt Italicas vrbes, parua pecunia, ab imperij iure ac nexu liberaret. Paruum enim compendium, cum dedecore maluit, quam honestè ingenti regno potiri.

De Benedicto Pont.

Auarum nimium Imperatorem, haud indecenter Pontifex auri auidissimus atque tenax sequetur: is Benedictus nonus fuit, qui Gregorio Sexto Pōtificatum vendidit, quem credibile est, si tantum emptorem inuenisset, seipsum quoque vendíturum fuisse, ac libertatem vitámque ipsam auro, si magna eius vis oblata fuisset, postpositurum.

De Petro primo Castulonensi rege.

Quo nomine, pro rei indignitate appellare poterimus id, quod Petrus Castulonẽsis rex, aduersus Mahumetem Granatæ regem impiè gessit? cum ad eum opis petendæ gratia aduersus alios Mauros venisset. Omne enim aurum, quod secum attulerat, rapacissimus rex Petrus ademit, & cum palam iaculari cum suis iussisset, primus fuit, qui eum manu sua iaculo peteret. Hunc ne auarum, an crudelem aut ignauum nuncupabimus? aut eo solo contenti erimus, quod infœlix Maurus rex tunc coram ei obiecit? dixit enim, Petrũ regem turpem nimis triumphum ducere de rege, qui opis salutísque gratia in eius fidem se recepisset, violata fide, violato naturæ fœdere, atque omni humano neglecto more, spoliato atque occiso.

DE SVPERBIA. CAPVT V.

De Xerxe Persarum rege.

DE superbia atque insolentia scripturi, vt quæ ipsorum criminum vis sit, quantáque secum mala tulerit ac ferat, præfari nos multa non oportet: neque enim quisquam est, quem lateat, propter superbiam deturbatum è cœlo cũ angelis suis Luciferum fuisse. Omnibus etiam notum est, Adami primi parentis, dum plura scire quærit culpam, non alio quàm superbiæ nomine compellari posse: Atque eius criminis magnitudinem ex eo conspici, quod crimine suo, in posterum totum genus humanum infecit, nec redimi crimen, nisi illius sanguine potuit, qui cum patre ac spiritusancto humanum genus condiderat. Quæ duo ingentia mala, cum superbia in angelicos choros atque humanum genus intulerit, frustra est, vt vltra aliis rationibus damnosum esse id crimen probemus. Itaque hæc pauca præfatos nos esse satis erit, si exempla subiecerimus, quib9 postea homines, in magna incommoda ob superbiam incidisse, ac suiipsius atque aliarum rerum quas habere curæ debebant, oblitos ostendetur. Huius rei primum hîc exemplum Xerxes præbebit, cui cum satis non esset, superbè in homines agere, idem etiam aduersus mundi elementa facere contendit. Primum cum Hellesponticum fretum traiiceret, indignatus ventis mare intumuisse, tanquam aquis sensus inesset, verbera ac carceres interminatus, ceu vincere vellet, cõpedes in mare deiici iussit: deinde, cum Athos longo tractu in mare procurrens, nauigationi eius incommodus videretur, à continenti montem abscidit. Adeo enim à recto sensu superbia eum auerterat, vt maris terraŕumque, ac propriæ naturæ inscius videretur.

De Cyro Persarum rege.

Eadem superbia Persarum rex Cyrus vsus est, cum ad Babylonicam expeditionem, proficisceretur. Fluuium enim Gangem, immensæ magnitudinis, rapidúmque in trecentos ac sexaginta paruos alueos diuisit, quod in eo eques Persa, vnà cum equo absorptus esset: nam superbæ rei, insolẽs quoque verbum addidit, affirmans, Se ita diminururũ amnem, qui equiti suo se peruium facere noluerat, vt etiam prægnans fœmina, pedibus sine labore eum traiectura esset: ô imma-

ô immanem profectò superbiam, elementis nõ secus ac hominibus irasci, atque ab eis reuerentiam exigere.

De Sesostre Ægypti rege.

Ægypti rex Sesostris superbus nimis atque insolens fuit, qui principes ac rectores prouinciarum, ad se quotannis cũ munere cogebat venire, atque ex eorum numero, à quatuor veluti equis currui iunctis, ad templũ trahi volebat: demens nimium, cui id in mentem non veniret, quod qui hominibus pro iumentis vteretur, ipse ob superbiæ magnitudinem, amissa ratione, bestia iumentúmque efficiebatur.

De Tigrane Armeniæ rege.

Tigranes Armeniæ rex, haud minore quàm Sesostris superbia præditus, parẽtes sibi reges domestico ministerio adhibebat: in mensa enim atque aliis rebus, eorũ opera atque seruitio vtebatur: & cum pro tribunali causas populorũ aut legatos audiret, circũstare tribunali supplicibus manibus, in seruorũ morẽ cogebat: hic autem superbus, tanta timiditate laborauit, vt eum corã Pompeio deflexo genu procumbere, atque ad eius pedes diadema deponere, non puduerit. Etenim hæ superbiæ leges esse solent, vt sordidorum corda plerúnque inuadat, quos vt prospera fortuna non capit, ita eadem, cum terga dedit, animo penitus prosternat.

De eodem.

Immanem quoque superbiam stultè nimis idem ostendit cũ arma in eum L. Lucullo mouente, illi qui primus huius rei nuncium tulit, pro munere caput ademit.

De Cambyse Persarum rege.

Superbè quoque nimis atque crudeliter Persarum rex Cãbyses egit, cum interrogat' ab eo Præxaspes Persa, nobilitate insignis, Quid de Cambyse populi sentirent? amicè respondisset, In omnibus à Persis Cambysem laudari, nisi quod vini appetẽtior esset. Arcum enim quem manu tenebat, Cambyses tetendit, & ad Præxaspem conuersus, dixit: Se quanquam immodicè potasset, sagittam tamen in medium filij eius cor directurum, & ita cogniturum Præxaspem, nunquã tam potum Cambysem esse, vt à vero sensu aberraret. Cùm autem in hæc verba sagittam emisisset, medium adolescentis pectus traiecit, cui cum illa ipsa hora aperiri totum iussisset pectus, inuenta est in cor ipsius sagitta penetrauisse. Præ superbia enim, cum audiendi veri patiens non esset, in ami-

cum adeò crudeliter sæuiuit.

De L. Sylla Dictatore.

Cum Lucretius Offella consulatum à L. Sylla dictatore peteret, quod ipsius opera Sylla vrbem Prænestè cepisset, atque iuniorẽ Marium euertisset, Sylla autem nutu consulatũ negaret, neque ob id Offella rogare desineret, Sylla qui in foro deambulabat, manu sua eum interemit, atroxque facinus, grauiore verborum atrocitate auxit cum populo qui in concionem venerat, aratoris fabulam narraret, periculorum enim morsu vexatũ (omissa oratione) vestem, vt poterat manu sua purgasse, dixit: sed cum denuò earũ bestiolarum morsibus peteretur, eandem diligentiã iterum adhibuisse, & cum ob id ea molestia non liberaretur, vestem ipsam, pediculósque simul in ignem coniecisse: ob eam rem cohortatus est omnes, ne vltrà ei molesti essent, nisi eadem ab ipso perpeti cuperent: inauditam profectò superbiã quòd orbis terrarum domitori populo, tanquã mancipiis silentium indiceret, & amicum, cuius labore periculóque multa esset assecutus, quia meritum honorem peteret, crudeliter occideret.

De Roboam Iudæorum rege.

Insignis quoque Roboã Iudæorũ regis superbia fuit, nam cum mortuo patre Salomone, populi ad eum misissent oratum, vt onera imminuerentur, qui blandiri populis debebat, quod iuuenis in regno nouus esset, superbissimis verbis à se reiecit: dixítque tanto maiora ab eis exigere velle, quantò ipse patrẽ virtute antecedebat, qua nisi seipsum falleret, longè inferior erat: itaque eius facti indignitate, in desperationem coniecti populi, cũ decem tribus ab eo rebellassent, Ieroboã primum Israëlitici populi regem constituerunt. Roboã igitur superbia egit, vt Israëlis regnum, ab altero qui Iudæ dicebatur, diuisionis initium inchoaret.

De Pausania Lacedæmonio.

Quod Roboam insolentia inter Iudæos peperit, id Pausaniæ superbia, inter Græcos effecit: nam cum vniuersæ Græciæ exercitus, aduersus Persas conuenisset, Pausanias sæuè nimis omnes verberibus afficiebat, qui ante Lacedæmonios pabulatum iuissent: nec minore superbia, petenti Aristidi Atheniensi, Se cum grauibus de rebus alloqui velle: respondit, Sibi tunc audiendi ocium non esse, quibus rebus Græcos omnes fastidio affecit, eiúsque superbia, ante alia reliquos

omnes Græcos impulit, vt Lacedæmoniorum fœdus atque amicitiam relinquerent.

De Lysandro Lacedæmonio.

Non minus quoque superbum Lysandri responsum fuit, cum de finibus Argiui atque Lacedæmonij contenderent: nam cum Argiui potiora sua dicerent iura esse, Lysander stricto gladio affirmauit, Illius potiora iura, qui gladij dominus esset effectus. Insolenti enim verbo, ostendit se vim iustitiæ antelaturum esse.

De C. Iulio Cæsare dictatore.

Caius Iulius Cæsar dictator, cũ triumphali curru vectus, vicũ præteriret, vbi è regione prætereuntis Tribuni sedebant vehementer turbatus est aduersus Pontium Aquilam, quod vnus ex tribunorũ numero, vt cæteri fecerant, ei non assurrexisset: neque vero multò post illum assurgendi honorẽ, quẽ ei Tribunus habere noluerat, ipse vniuerso Senatui negauit. Venientem enim in Veneris genetricis templum, sedens superbè nimis excepit, monentemque vestis contactu C. Trebatiũ vt assurgeret, minus familiari vultu aspexit.

De C. Caligula Imperatore.

Caligula vt in aliis immodicus fuit, ita etiam superbia aut potius immanitate omnes humanitatis metas transgressus est. Multorum numinum statuis capita ademit, & sua similia restituit. Castoris atque Pollucis templum, in vestibuli speciem, ante palatij sui valuas transtulit, atque illic inter deorum statuas sedens, tanquam numen coli se iubebat, ac latialem Iouem appellari, cum manu fulgur aurata barba teneret. Cum autem interdum tridente manum armaret, vt Neptuno similis esset, maris numen dici volebat. Idem sibiipsi templa ac statuas aureas condidit, fasianísque tantum ac phœnicopteris, pauonibúsque sacrificabat. Lunam quoque tanquàm si fœmina esset in eundem thalamũ ac lectum inuitabat. Iouem etiam se ab vrbe depulsurum minitabatur: quod nonnunquam emissis imbribus, ludos ac munera quæ edebat perturbasset.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus & si minus amens, quàm Caligula, non minore tamen animi superbia laborauit. In edictis enim atque publicis scripturis, dominus ac Deus appellari voluit: cum adeò eum animi potentia efferret, vt terrarum Imperio non

contentus, cœlestes quoque honores occupare vellet.

De M. Aurelio Antonino Basiano Heliogabalo.

Heliogabalus Imperator, cum ob superbiam Deus haberi vellet, currum conscendens, quem leones traherent, Cybelem se nominare iubebat & Bacchum vocari, cum currui tigres iungeret, cui potiùs studio similior fortaßè videri poterat. Sed cum immanitate alios omnes excederet, vniuersum Senatum vrbe expulit, atque in contemptum seruos togatos nuncupauit.

De Sapore Persarum rege.

Non minus superbè quàm Domitianus atque Heliogabalus Persarum rex Sapor se egit, cum ad Constantium Imperatorem scribens, Solis atque Lunæ se fratrem & qui inter stellas partem haberet, nuncupauit, nullo erga Constantium honore vsus.

De Lucilla.

Ingens profectò Lucillæ superbia putanda est fuisse, quæ plerúnque muliebri sexui comes esse solet: nam M. Antonini filia, Lucia Vero Imperatori nupsit, & illo mortuo Pompeiani nuptias sequuta est, imperatoris insignibus nō omissis, vt Imperatoria sede vteretur, atque iter faciens, ignē vnicum honoris signum Augustis tantum atque eorum vxoribus seruatum, præmitteret. Cùm autem Commodus Imperator eius frater, Crispinæ quam vxorē duxerat, primū honorem, vt par erat dedisset, Lucilla superba nimis mulier adeò id grauiter tulit, vt aduersus Commodi fratris vitam, inscio viro Pompeiano, conspiraret, propter quam rē Commodus eam cum multis aliis interfici iussit.

De Pallante Claudij liberto.

Neque noua, neque miranda videri debet ea superbia, quanquam immensa sit, si eam Imperij aut regni alicuius fortuna traxerit, sed humanitas potius ac clementia mira est si in magna fortuna retineatur, quod eiusmodi virtutes humilem potius fortunam, ac mediocres hominum status sequi consueuerunt. Inualuit autem magis, vt qui ab humili in magnā fortunam conscenderunt, prioris humilitatis obliti, longè insolentiores fiant, quàm qui in grandi fortuna orti sunt: testis est Pallas, Claudij Cæsaris libertus, qui sub eo principe, immēsis opibus comparatis, cū à Peto accusaretur, in Neronem conspirasse, atque ad rem probandam quidam

Pallantis liberti adducerentur, coact⁹ est Pallas vt innocentiã probaret, superbiæ suę magnitudinem detegere. Affirmauit enim, moris sui esse, nunquã ministrorũ suorũ quẽpiam alloqui, sed si quid vellet, id eis aut manu aut nutu indicare: & si quid esset, quod lõgiore oratione declarandũ esset, illud eis scribere: id autem agebat, ne cum ministris superbæ vocis suæ dignitatem communicaret: ô immanem fastum, adeò nimia fortunæ fœlicitate Pallantem efferri, vt primæ fortunæ gradum obliuisceretur, & his in quorum ordine fuerat, adeò se illius rei auarum præbere, quod largè sine vllo detrimento communicari potest.

De Sapore Persarum rege.

Superbia profectò immanis ea fuit, qua Sapor Persarum rex, in Publium Cornelium Licinium Valerianum imperatorem vsus est: quem cum prælio superatum cepisset, non solum veluti canem vinctum tenebat, verùm tergo quoque acrenibus eius, pro scamno vtebatur, vt commodius in equum conscenderet.

RECENTIORA.

De Belphech Turca Persarum rege.

Idem Belphech Persarum rex in Romanũ egit, Diogenẽ nuncupatum, Constantinopolitanum Imperatorem, cum similiter prælio eum cepisset.

De Tamburlano Persarum rege.

Tamburlanus Persarũ rex, quanquã cæteris in rebus moderatè fortunã suã ferre videretur, tamẽ in Baiaziten Turcarũ regẽ, in prælio à se captũ (vt duo de quibus dictum est) superbè nimis se gessit: nulla enim fortunæ varietatis habita ratione, cauea Baiaziten inclusit, atque ita currui impositũ, quocunque ipse proficisceretur, secũ trahebat, eo pro scabello vtens, vt faciliorem in equũ pararet ascensum. Hæc autem de quibus nuper diximus regum exẽpla, haud in parua ambiguitate iudicandi nos relinquunt, fueritne maior in victoribus regibus insolentia, an eorũ qui victi fuerũt, vitæ nimia cupiditas: cũ se saltem morte vel pugnando in prælio, vel iã capti tam fœda ac misera seruitute non liberassent.

De Edgaro Britanniæ rege.

Edgarus Britannicus rex, superbiæ magnitudine notus Scotiæ atque Hyberniæ reges remigare cogebat, in ea cym-

ba qua ipse voluptatis gratia vehebatur. Sed iam à secularium hominũ superbia tempus exigit, vt ad ecclesiasticam trãseamus, quæ in eo ordine tantò est detestabilior, quantò mansuetudinis ac bonitatis studium, ei plusquã cæteris congruit.

De Ioanne duodecimo Pont.

Ioannes 12. Pontifex, cum accepisset è Cardinalium numero, duos ad Italiæ totiúsque ecclesiæ salutem commodũque per literas cohortatos esse Othonem imperatorem, vt confestim in Italiam descenderet; superbum atque insolens nimis ingenium, pro tyranni more sequutus, alteri eorũ nasum, alteri autem manum, qua scripserat, desecuit.

De Bonifacio septimo Pont.

Bonifacius septimus Pontifex, in vrbem Romam reuersus à qua propter crimina pulsus fuerat, nulla dignitatis habita ratione, Ioanni Cardinali innocentissimo viro, oculos defodi iussit, quod ei, in his quæ parũ iustè appetebat, aduersaretur: & ne de Ecclesiasticorũ superbia longiorem habeamus orationem, hoc exemplo contẽti erimus, cum sæpè eius tam multa habeamus, vt interdum vix perferantur. Nam cũ huiusmodi homines humilitatem, item paupetiem atque patientiam, non inter postrema Imperia ab eo acceperint, qui sacerdotalem ordinẽ constituit, quæ Imperia ipse, qui leges dedit, in vita, vt verbo, ita etiam re obseruauit, pro his virtutibus ira atque superbia, nec minus pompis redundare inueniuntur. Nam cum regibus Cæsaribúsque satis sit, aureas vestes ad terram vsque extendere, item diademata atque manuum deosculationem habere, illustres quoque atque serenissimos appellari: fuerunt interdum in ecclesia perditionis filij, de quibus sub Pharisæorum nomine Christus prophetauit, qui longè fastu atque insolentia omnes Assyrios atque Medos reges superarent, & cum Apostolici nominis successores haberi vellent, Apostolicæ vitæ prorsus contrarios se præbebant. Sed manum contrahamus, lõgius quam fas erat in hunc ordinem euecti sumus, quia non inuehi, sed monere, quid rectè aut perperam actum vel dictum fuit professio huius operis est, vt inde quod deuitenr, vel sequantur, mortales capiant, vltra progredi non debemus.

De Bernaboue Vicecomite Mediolanensi principe.

Rem proculdubio superbam atque insolentem, Bernabos Vicecomes qui Mediolani rerum potiebatur egit, cum

Massiliensem Abbatem, ab Innocentio sexto pontifice ad eum missum quod ingrata quædam nunciabat, ac postremò apostolicas censuras minitabatur, Pontificis literas, quas attulerat deuorare coëgit, nulla eius habita ratione à quo Abbas legatus erat, cui Christiani omnes, veluti communi parenti ac Dei vicario, supremum deberent honorem.

De Rainaldo Castilionensi Antiocheno principe.

Superbissimi quoque animi facinus Rainaldi Castilionensis Antiocheni principis, in Almericum Antiochenum patriarcham fuit, cum per æstatis tempus, integram diem vinctum, in turris summitate, sub dio nudo capite, ac melle os totum perfusum stare coëgit: ita vt parum abfuerit quin nimio calore, ac muscarum tædio conficeretur. Cuius rei illa fuit causa, quod visus fuerat parum probasse matrimonium ab eo cum Constantia principe initum: quia nulla quatuor liberorum paruulorũ, quos ex Raimundo principe primo eius viro susceperat, habita ratione, Rainaldo Constantia nupserat.

DE PERFIDIA ET PRODITIONE
CAPVT VI.

VEllem scribẽdo assequi posse, vt perfidiam atque proditionem concordiæ pacísque hostes, his quibus dignæ sunt criminando verbis, prosequerer, ita enim agendo plurimũ me mortalium bono consulturum, arbitrarer. Nã cum hæc vitia ea sint, quorũ veneno ac scelere nõ amor solum, atque concordia ex hominum societate tollitur, verũ ipsa quoque humana societas dissolui solet, quid est, quod in eis damnandis, satis dici possit, aut in quo boni magis ingeniorum suorum vires exercuisse velint? si quidem dum proditionem, dum perfidiam detestantur, monent homines, vt ab his caueant, quæ cæteris aliis grauiora mala orbi inferunt. Sed & facundiæ maioris res eget, quàm nos præstare possimus, & si parum dicendo hæc à nobis ostẽdi possunt, exẽpla impensa, quæ mox proferemus, ea abũdè declarabũt, ostẽdẽtq; quemadmodũ in Deo amor charitásque consistit. Contra in perfidia proditionéque, Dei hostẽ consistere, diuinóq; nutu persæpe euenire, vt qui in alios perfidi fuerunt, ipsi quoque eadem, aut etiam grauiora perfidiæ

ac proditionis detrimenta patiantur: illísque etiam hoc adiungi, vt neque satis eos dedecoris sui pudeat, neque vnquã eorum quæ turpiter admiserunt criminatione careant.

De Antiocho Eupatore Asiæ ac Syriæ rege.

Cùm Antiochus Eupator, aduersus Iudæos bellum mouisset, accepissétque, à se Philippum rebellasse, pacem cum Iudæis firmauit, atque in vrbem ac templum data fide à Iudæis acceptus, nulla pacis initæ habita ratione, permultos Iudæorum gentis cepit, atque occupatis locis munitis Hierosolymarum partem maiorem euertit.

De Diodoro cui Tryphon cognomen erat.

Diodori Tryphonis rés gestæ vitáque omnis, nihil aliud quam proditio atque perfidia fuerunt. Nam cum is Demetrij Syriæ regis copiarum dux esset, ab eo cùm aduersus Parthos bellum gereret, rebellauit, atque Antiocho qui Deus cognominabatur, se coniunxit, eúmque Syriæ regem cõstituit. Non multò autem pòst cum Demetrius à Parthis occisus diceretur, idem manu sua Antiochum interemit: paruo enim temporis interuallo, duobus inter se contrariis regibus, manifestus hostis ac proditor fuit.

De eodem.

Non minore perfidia ac proditione, idem Tryphon in Ionatham Machabæum Iudæorum sacerdotum principem fuit: nam cùm is subsidio Tryphoni atque Antiocho Deo, aduersus Demetrium profectus esset, vt pro lata ope gratiam referret, Persuasit ei Tryphon, vt exercitum suum à se dimitteret, quod Ionatha cum egisset, eum Tryphon cepit, atque omnes qui cum eo erant, occidit. Nec verò ea proditione contentus, perfidiam quoque addidit: nam cum iureiurando Simoni Ionathæ fratri promisisset, si Ionathæ filios & centum auri pondo, quæ poscebat ad se misisset, Ionatham carcere emissurum: omnibus à Simone peractis, Tryphon postea Ionatham occidit. Sed haud longa tantorum scelerum penes eum voluptas fuit: quod ab Antiocho qui Soter cognominatus est, Demetrij filio, in Asia apud vrbem Apameam prælio victus, atque interfectus fuit.

De Ptolemæo Macedoniæ rege.

Cruenta prorsus perfidia fuit, qua Ptolemæus Macedonum rex, in Arsinoëm reginam, quæ ipsius soror erat vsus est: nam cum eius regnum appeteret, de matrimonio cum

ea egit, quæ quanquam cognitam fratris crudelitatem suspectam haberet, tamen vt filios periculo liberaret, matrimonio assensa est. Itaque cum misisset, qui fratris fidem iuramento confirmatam acciperent, priusquam ei desponderetur, tandem vtriusque assensu, firmato matrimonio, deductus Cassandriam Ptolemæus eo ipso die quo vrbem iniuit, Lysimachū ac Philippum paruulos, in matris Arsinoë gremio confodi iussit, atque eam regno ac filiis simul orbatam, Samothraciam in exilium emisit. Huius exemplo satis homines mouentur, neque affinitatem, neque iusiurandum ad cohibendum proditorem sufficere: neque feram vllam adeò repentè, vt hominem in speciem suam sæuire: prius enim quam sæuiant, ferarum voces exaudiri solent. Naufragia quoque anteeūt tempestates, & ruinas aliquo modo strepitus quispiam præcedit: antè quoque quàm incendia appareant, fumus plerunque præuidetur. Sed in contrarium proditionis ratio tendit: blandis enim verbis atque signis, futura atque parata damna tegere consueuit.

De Lysandro Lacedæmonio.

Lysander Lacedæmoniorum dux, cū sub amicitiæ specie, octingentos ad se Milesios vocasset, à militibus suis omnes interfici iussit: eodem facto, perfidiam immanem atque crudelitatem ostendens.

De Rhadamisto.

Rhadamistus Pharasmanis Hyberiæ regis filius (quæ regio his temporibus Georgiana appellatur) ficta cum patre discordia, quod ei nouercam superinduxerat, ad auunculū Mithridatem, Armeniæ regem profugit, ab eo benignè exceptus, filiæ quoque matrimonio dignus est factus: dum ita apud Mithridatem agit, ingratitudine beneficij quod acceperat, fœdare memoriam non contentus, perfidiam atque proditioné addidit: clam enim Mithridatis populos ornauit, ac fingens se, cum patre in gratiam rediisse, ad eum profectus, omnia quæ egerat, detexit. Itaque paratis ingentibus copiis, sub eo prætextu, vt in Albanos arma moueret, in Armeniam aduersus auunculum signa ferri iussit, eumq; ab omnibus suis destitutum, in arce Gorneas obsedit: sed cum prorsus omnia vt designarat Rhadamisto non successissent, noua proditione primam cumulare adortus est: nam cum res cum auunculo componere velle simularet, atque

data fide eum ad colloquium traxisset, cũ illius gentis more, amborum pollices colligandi essent, & haustum ex eis sanguinem vtrunque gustare oporteret: is cui vinciendi munus erat iniunctum, fingens ad terram funes concidisse, illis Mithridatis pedes implicuit, atque ita eum, cum vxore ac liberis cepit, & quoniam neque ferro, neque veneno eos se læsurum promiserat, culcitris oppressos præclusa anima enecuit. Arbitratus huius rei obseruantia, quòd neque ferro, neque veneno eos necasset, perfidiæ suæ crimen latere.

De Agathocle Siciliæ rege.

Huic par fuisse perfidia atque proditio videtur, quà Agathocles, qui in Sicilia regnauit, cum in Aphricam aduersus Carthaginenses traiecisset, Offellã, Cyrenarũ regẽ occidit: eũ enim, vt exercitu quẽ habebat spoliaret filij loco adoptauit, atque per hunc modum, fidem apud eũ nactus, occidit.

De Appio Claudio decemuiro.

Appius quoque Claudius decemuir, non sine collegarum consensu, scelerata proditione vsus est, cum L. Sicciũ, cum exercitu aduersus Crustumerorum populũ legatum misit: ordinauit enim vt qui eum in castra persequebãtur, cum eo per noctem ad explorandum castrorum locum profecti, se in hostium insidias incidisse fingerent, atque ita eum occiderent: perfidus enim Claudius, nullam Siccij virtutis, qua sæpe patriam defenderat, neque publici officij, neque quod propter ciuiles contentiones, tanto ciue patriam priuaret rationem habere voluit.

De Dauide Iudæorum rege.

Quod Appius in Siccium perfidè egit, popularis factionis odio motus, id Dauid Iudæorum rex in Vriam, militari virtute ac fide insignem virum, vsus est, Bersabæ Vriæ coniugis amore inflammatus, qua viuente Vria potiri desperabat. Itaque vt explere libidinem posset, qua nimium stimulabatur, aduersus Philisteos quibus cum bellum gerebat, Vriam misit, atque ad militares duces suos, in castra perscripsit, vt Vriam in eas expeditiones mitterent (eum enim aduersum se conspirasse criminabatur) vnde regredi non posset, simul enim cum mendacio, cædem, atque adulteriũ insigni proditione perpetrauit.

De Tiberio Imper.

Insigni perfidia in Marabodum qui in Germania & Tra-

ſipolum qui in Thracia regnabant, Tiberius Cæſar vſus eſt: blandis enim verbis atque promiſſis allectos, vt ad ſe venirent, nunquam dimiſit. Archelaum quoque Cappadociæ regem, cum ſimili arte inductus, ad eum iuiſſet, cepit.

De M. Iulio Philippo, item de M. Q. Traiano Decio, & C. Vib. Treboniano Gallio Imperatore.

Exhauſti profectò pudoris perfidia, atque proditio Philippi fuit, qui cum iunioris Gordiani præfectus eſſet, cum eo ad Perſicũ bellũ profectus, non id ſolũ egit, quod Miſithæũ eius ſocerum, qui alio nomine Meſocles appellabatur, veneno ſuſtulit: verumetiã perfidia, atque ingenti aſtu, in loca arida atq; ſterilia, vbi omniũ rerũ inopia premebatur, exercitũ deduxit. Et cũ naues quibus ad exercitũ frumenta cõportabantur, demerſiſſet, ſubornauit qui ad tumultuandum impellerent exercitũ, & dicerent, in ea mala eũ eſſe deductũ, iunioris Gordiani inſcitia: Ab exercitu igitur Gothorum æquatus, imperij ſocietate ſpreta, crudeliter Gordiano caput adimi iuſſit: atque Senatui ſcripſit, Gordianum febre correptũ interiiſſe, & vt perfidiã occultius tegeret, in Deorũ numerum, vt alios Romanos principes retulit. Neque alio vnquam nomine, quam Diuum appellabat, quanquam ſecretò haud pauci eſſent, qui rem vt geſta erat nõ ignorarẽt. Igitur non puduit, tam inſigni proditione, tantóque ſcelere principem ſuum atque eundẽ innocentem, cuius ſtipendio militabat, & cui officij iure atque inſuper ſacramento erat obſtrictus, tollere: ſed ita ferente Deo qui iuſtus eſt vltor, haud multo pòſt Decij opera, Philippus vnà cum filio à militibus interfectus, perfidiæ ſuæ haud incongruum munus tulit. Quemadmodum Decius quoque ſimul cum filio egit, in Thracia enim, cum aduerſus Scythas bellum gereret, à Gallio Treboniano, qui Mœſiæ fines, cum exercitu cuſtodiebat, proditus, ac poſtea occiſus fuit. Id enim perſæpè cõtingit, vt proditor de alterius proditione, pœnas ſumat.

De Macrino Imper.

Simili perfidia vſus eſt Macrinus, in Baſſianum Caracallam, qui cum eius eſſet præfectus, ſecretò ipſum in caſtris occidi curauit, corporeque eius, cum honore Romam remiſſo, inter diuos vt bonum principem retulit: ſcriptis ad Senatum literis quibus Caracallæ mortem dolebat,

iurabátque se eius inscium atque insontem esse: tanquam enim perfidia per se paruum crimen esset, periurio eum cumulauit: Et quod abominabilius est, ei se, cui militari sacramento addictus erat, ceu ipsius statuendi ius esset, diuinos concedere honores dixit: impudenti nimis arrogantia, proditionem tegere quærens.

De Arrio Apro.

Atrius Aper, Numerianum Augustum, cuius præfectus & socer erat, propter oculorum aduersam valetudinem, lectica vtentem, pari perfidia, qua superius nominati occultè necari iussit: neque antè detecta fraus ac prodigiû fuit, quàm clausa lectica, putrescentis cadaueris fœtorê emisit. Sed Deo ita agente (neque enim alio pro perfidia munere digna erât) breuis apud autores necis eorum voluptas mansit, quæ sibi per proditionem parauerant, quia ab aliis ipsi vel occisi vel proditi fuerunt. Perpetuo & ipsi, & quicunque alij tam nefario crimine frontem inusserunt, aut inurent, infames.

RECENTIORA.

De M. Flauio Valerio Constantino Max.

Constantinus Maximus Imperator apud Nicomediam Licinium Augustum sororis suæ virum, atque imperij consortem, prælio superatum, cùm se eius fidei credidisset, capite mulctauit.

De Arbogaste comite.

Arbogastes comes, iunioris Valentiniani Imperatoris militaris dux, cum Viennæ in Allobrogibus esset, strangulari eum iussit, & vt scelus suum tegeret, cùm in eius cubiculo ipsum suspendisset, diuulgauit quod atrocibus nunciis perculsus erat, molestiæ impatientem sibiipsi mortem consciuisse: eo autem scelere vsus est, vt ad Eugenium hominem ignauum, deferret imperium, & sub eo, ipse arbitratu suo imperij habenas moderaretur.

De Stilicone patricio.

Stilico patricius, qui Honorij Augusti vniuersarû copiarû dux erat, atque eiusdem socer, ac sororis vir, præterea quoque Honorij patris testamento scriptus tutor, vt Eucheriû filium in imperio constitueret, cum Gothos vincere, & ab imperio ingentia sæpè mala posset auertere, occasiones eas, cum hostibus sentiens, omisit: cuius perfidiam, cum

Romanus exercitus deprehendisset, eum interemit.

De Genserico Vandalorum rege.

Gensericus Vandalorum rex, immani crudelitate notus, cum pacem cum Honorio Augusto iniuisset, qua ei, ab Honorio Aphricæ pars concedebatur, vt accepit, in Gallia Honorium nouo implicari bello, proditione Carthaginem occupauit, atque diripuit.

De Richimere patricio.

Insigni perfidia Richimeres patricius, aduersus Anthemiũ Imperatorem vsus est: nã cũ ei Cisalpinæ Galliæ præfecturam Athemius dedisset, & vt eum affinitatis quoque vinculo deuinciret, generum asciuisset, arma in socerum ac dominum mouit, violatáque pace quam per Epiphanium Papiensem episcopum iurauerat, vrbem Romam ingressus, eum cepit, ac variis cruciatibus affectum occidit.

De Theoderico Ostrogothorum rege.

Theodericus Ostrogothorum rex, cum Odoacrum Herulorum regem Rauennæ obsideret, & factis induciis, armis agendi ius suspensum esset, vt de ineũda pace ageretur, multa Odoacri horrea contra induciarum fidem incendit: nec multò post insidiosa inita pace, qua Italicum regnum vtrique commune fiebat, Rauennam ingressus, Odoacrum occidit, atque Italia Herulos expulit.

De Tagnare Gotho.

Tagnates Gothus qui Tarenti præfecturam gerebat à Totila Gothorum rege ad Narsetem, qui eo tempore imperij auspiciis aduersus Gothos bellum gerebat transiuit: cùm autem postea Totilam obiisse mortem audisset, eique Teiam in regno successisse, atque Burgundiones ac Gallos iuncto cum Teia fœdere in Narsetem arma mouere, mutato cum fortuna etiam animo & fide ad Machuriũ, qui Hydrunti Narsetis nomine præsidebat, misit, qui nunciaret, A se Gothorũ expectari exercitum, & propterea peterent, vt è suis militibus subsidio sibi aliquot mitteret: his verbis Machurius motus, cùm equites quinquaginta ad Tagnarim misisset, eos in custodia Tagnaris posuit, atque Machurio scripsit, Si recipere equites suos vellet, ante obsides quos ab eo acceperat incolumes restituere oportere: qua re indignatus vehementer Machurius, cùm Tarentũ cũ magna manu, vt rem vlcisceretur profectus esset, Tagnares equites quos

ceperat, occidit: nec multò post gratiam quæ pro tanto scelere debebatur, vt æquum erat accepit. Taréto enim in certamen cum Machurio egressus, prælio fusus est, & cum se effusa fuga Tarentũ receperat, à Tarentinis exclusus fuit.

De Emanuele secundo Imperatore.

Perfidè nimis ac crudeliter egit Emanuël secundus in vrbe Constantinopoli aduersus Conradum imperatorem, atque alios Christianos, qui per Thraciam aduersus Christi hostes iter habebant: nam cum fœdere inito eis cõmeatus dare deberet, gypso farinæ immixto, maiorem exercitus partem interemit, vt his qui superfuerant necesse esset eam expeditionem omittere.

De eodem.

Non minore quoque perfidia idem Emanuël erga Venetos vsus est: nam cùm ab eis petiisset, vt ad se magnarum rerũ gratia, quas cũ eis tractare cupiebat oratorem mitterét, & Veneti Henricum Dandulum misissent, immerenti oculos effodit, quo facto ipse quoque fidem sibi ademit.

De Michaële Paleologo Imper.

Insignis ea fuit perfidia, qua Michaël Paleologus, à Theodoro Græco imperatore, in Adrianopoli filiis tutor relictus, est vsus: adhuc enim penes Græcos imperatorium nomen erat, quanquàm Balduinus Belgicæ partis (quæ Flandria nuncupatur) comes, imperio atque vrbe Constantinopoli potiretur: nam cũ Michaël Balduinum Gallósque inde depulisset, pupillos qui eius fidei à patre crediti erant, interemit, atque imperium occupauit.

De Theodoro Cominio Macedoniæ principe.

Petrus natione Gallus, tertius Latinus imperator in vrbe Constantinopoli, cum Henrico in eo imperio successisset, atque eodem tempore Cominius quoque Græcus veluti imperator, eam Macedoniæ parté obtineret, cui vulgo Albaniæ nomen est, ambo in colloquiũ venerunt, atque colloquio fœdus addiderunt, & cum prior Cominius in Gallicis castris cum Petro vt palam inita pax omnibus declararetur pransus esset, postridie ad epulas in castris suis Petrũ excepit, vbi eum pro prandio cepit, atque in carcere occidit.

De Orso & Engisto Saxonibus Anglis.

Cum Vortigerius per fraudem Constantinũ interemisset, quem abiecto monachali habitu, Britanniæ regem consti-

fuerat, veritus Constantini fratres, Aurelium, Ambrosium, atque Vterpendragonem qui in Galliæ partem, Britanniam Armoricam nuncupatam profugerant, Orsum ac Engistum fratres Saxones Anglos, & Ambrones Christum nondum agnoscentes, vt opem ferrent in Britanniam acciuit. Cæterum cum in ea insula Saxones insolenter nimis agerent: Vortigerius á Vortimere filio, ac populis Britannicis, vnà cum Saxonibus eiectus fuit, sed post Vortimeris filij mortẽ restitutus Vortigerius, denuò eosdẽ Saxones ad se vocauit, qui cum maiore quã antea numero venissent, ac vererentur Britannici populi tantã Saxonum multitudinem, vltro citróque data fide, in colloquium ventum est, in quo Vortigerius á Saxonibus Anglis captus fuit, atque vniuersa Britãnica nobilitas occisa. Demũ autem ipse dimissus eam Britanniæ partem Saxonibus habitandam, quã ipsi voluerunt, concessit: atque ab eo tẽpore, non Britanniæ amplius, sed á proprio Saxonũ nomine Angliæ nomen, & populi Angli, cognomentum habuerunt. Cæterum quanquã ex ea Insula, Angli postea pellerentur, tamen in eam Chadoualdæ temporibus ingentibus copiis reuersi, illic sedes ac regnũ Gregorij pontificis tempestate stabiliuerunt.

De Theodeberto Gallorum rege.

Pari perfidia Theodebertus Gallorũ rex, in Gothos atque Iustinianum Augustum vsus est, cum vtriusque fœdere coniunctus, dum inter Vitigim atque Belisarium Iustiniani in Italica expeditione ducem de Italiæ regno decertaretur: nam cùm in Italiam cũ centum pugnatorum militibus ab initio tanquã amicum venisse se ostendisset, posteaquam copias Padum traiecit apud vrbẽ Papiam, in Gothorũ castra impetu facto, ea deleuit: cuius rei cúm nullam adhuc haberet notitiam, Martinus illic propinquus, qui imperatoriis copiis præfectus erat, Belisario per id tempus vrbem Auximum obsidente vltro Gothis occurrens, vt repentinæ eorũ fugæ causam cognosceret, in Gallos victores incidit, á quibus prælio superatus est. Galli autem tam fœlici successu quẽ perfidia assecuti erant, insolentiores facti, cũ commeatibus abuterentur, neque in posterũ prospicerent, ad tãtam rerum inopiam atque necessitatẽ redacti sunt, vt carne atq; aqua tantũ vitã ducere coacti, fluente stomacho vulgo omnes in morbos difficilimarum curationum inciderint.

deiecit, liberósque eius infantes enecuit. Perfidia enim sæuitiáque simul in eos vsus est, quos ætas, vt salui apud omnes haberentur, agebat: & inter feras quoque, vt misericordiam superare possent, efficiebat.

De Carolo septimo Delphino.

Quo nomine id nuncupare poterimus, quod Carolus septimus aduersus Ioannem Burgundiæ ducem egit? quo tempore Carolus sextus, ob ægritudinem à recto sensu aberrauit, & de regni administratione orta contentione, idem Burgundiæ dux, per noctem in Parisiorum vrbe, Aurelianẽsem ducem interimi curauit? nam cum ob eam rem, magni motus in regno orti essent, & si postea Burgundus dux, atque Delphinus affinitate se deuinxerunt, inducta iniuriarũ obliuione, quam iureiurando supra Christianam hostiã confirmarunt, tamen cũ in colloquiũ ad vrbem Monstriolum cõuenissent, in ponte ipso fluuij Ionæ, Carolus Burgundiæ ducem occidi iussit, atque sine vllo honore tumulauit.

De Bela Vngariæ rege.

Proditio quoque sæuitię atque stultitiæ cõiuncta illa fuit, qua Bela tertius Vngariæ rex, in kurem Comanorũ regem vsus est: cum is se in Vngariã accepta à Bela fide, cũ quatuor equitum milibus recepisset à Comania Tartarorum armis pulsus, salutis anno ducentesimo atque vno ac quadragesimo supra mille. Nam cum Bela kurem suspectum habere cœpisset, quod excursionibus Vngariam Tartari infestam reddiderant, vocatum ad se in vrbẽ Pestũ, quo kuris propter datam fidem nihil verendum ratus solus iuerat, tulit vt ab irato populo occideretur: qua perfidia attoniti Comani, in rerum suarum desperatione Tartaris se coniunxerunt, atque cum eis se in Bulgariam receperunt.

De Gabrino Fundulo Cremonensi tyranno.

Mortuo Ioanne Mediolanensi duce, Caualcaboui Cremonenses ciues id egerunt, quod à permultis aliis ciuibus, in Transpadana regione, ob eandẽ mortẽ in vrbibus suis actũ fuit: vrbis enim Cremonæ Imperium inuaserunt, & cũ Gabrinũ Fundulum, virum postea perfidia insigni notum conduxissent, inter militares viros clarũ, præcipua in se eum fide arbitrabantur: is autem, cum eos ad Machasturmam oppidũ inuitasset, discumbẽtes decem ex eis occidit, fraudéque, munitis in potestatem suam redactis locis, vrbis Cremonæ Im-

perium inuasit: sed postea dux Philippus, Ioannis frater, eã vrbem recepit: nã Gabrinus ab Oldrato Lampugnano, quo cum sacra baptismatis necessitudine coniunctus erat, per insidias captus, ac Mediolani capite mulctatus, discerptúsque, mercedem quæ tantæ perfidiæ debebatur tulit.

De Antonio Spinula Genuensi.

Silentio nequaquam prætereunda est, Antonij Spinulæ perfidia, qui à Genuensibus Corsicæ præfectus, cum data fide in consilium ac simul in conuiuium, multos Corsorum principum vocasset, contra datã fidem, caput omnibus ademit: cuius perfidiam, & si Genuenses nequaquã probarunt, minimè tamen vlti sunt: quoniam veneno à Corsis sublatus nunquam in patriam reuersus est.

De Paulo Fulgosio Cardinale.

Postrema in parte eorum, quos proditio insignes fecit, dignus erat qui commemoraretur Paulus Fulgosius, Cardinalis Genuensis, patruus meus: sicuti etiam scelere atque perfidia, grauiora quam alij admisit: nam cũ opera mea Cardinalatum accepisset, à quo imperitia atque vitę turpitudine prohibebatur, quemadmodũ patris quoq; mei ope, ad Genuensem Archiepiscopatũ conscenderat, haud incongruum erat, vt posteritas intelligeret, eum illũ esse, qui patris mei meísque stipendiis enutritus, dignitate honestatus, ac parentis loco à me cultus, mihi nepoti, atque eius honorum bonorũq; authori, item, quo ad seculare Imperium pertinet, domino, proditione ac scelere in patria principatum ademit: quem tamen, cum ipse male administrando, ac nimia, illegitimi filij in ciues superbia retinere non posset, emendationi tanti sceleris proximum erat, vt quod impiè ademerat, mihi, agnito tandem errore, restitueret: sed sceleri assueto in mentem nihil venire poterat, quod vel virtutem saperet, vel vitæ emendationem aliquam polliceretur. Itaque ita actum est, vt penes eum, ex principatu, præter eius mihi per scelus adempti infamiam, nihil remaneret. Inurenda igitur hæc eius memoriæ nota erat, sed maiorem modestiæ meæ dicendi de eo, quàm ipse in me agendo, sui ipsius habuerit rationem, habiturus sum: itaque eo relicto, ad Bernardinum Curtium, qui in pari scelere omnem sibi excusationem ademit, transibimus.

De Bernardino Curtio.

Creuisse iam satis exemplorum numerus videbatur, in iis qui proditione insignes facti, humanũ genus docuerunt, nemini in posterum nimis credi oportere: & cum postremo à me Pauli Fulgosij proditio posita, declararet nullũ propinquitatis genus, à proditione tutũ esse, vix relictus videbatur locus, vt maiora grauioráque proditor moliri posse putaretur, & tamen. Christianæ salutis anno, 99. post mille ac quadringentos, Septembri mense, longè grauius, quàm dicta hactenus fuerunt, nefas erupit: nã Bernardinus Curtius obscuris ortus parentibus, cũ duobus fratribus, à Sfortianis principibus in aulã acceptus, ad summas opes summósque honores à Ludouico Sfortia euectus erat, quem cũ cõiugio, multis præfecturis, ac Senatorio demũ honore, ita Ludouic⁹ auxisset ornassetque, vt quid superadderetur nihil iam penè restaret: vidimus ipsi Iouis arci, quæ non Mediolanensis tãtum vrbis atque ducatus, sed Italiæ totius propugnaculum erat, ab eo præfectum fuisse, atque insuper, quo tempore amissa Alexandria Ludouici Gallorum Regis copiæ imminebant, Mediolanensem ducatũ hæreditario iure armísque repetentes, & Ludouicus Sfortia Germaniam, ad mouenda Maximiliano regi arma petere vellet, hunc vnum, inquã vidimus, postposito Ascanio fratre, atque aliis fratribus nepotibúsque, ac proceribus, & ciuibus permultis, quorum virtuti tutius arx Iouis credi videbatur posse, à Ludouico in arcis præfectura confirmatũ: imposito duorum milium armatorum præsidio, tantis cõmeatibus, vt in biennium ali præsidium posset, tanta pecunia argentóque, vt in par tempus stipendiũ sufficeret, cum præterea omnia etiam adhibuisset, quibus saucij ægríque in magna pacata vrbe cõmodius curari nequeant: & tormentorũ omniúque armorum tanta vis inesset, quanta toti vrbi, ne arci suffectura videretur, & tamen in arce munitissima, in qua aduersus totius Europæ vires & arma, nihil vltrà præter præfecti fidem, atque virtutem desiderari poterat, non populo modo Mediolanensi, verùm Gallico quoque toto exercitu, ob perfidiæ magnitudinem admiratione capto. Is Bernardin⁹, cũ vix extremos fines dominus, qui rem suam ei crediderat transgressus esset, beneficiorum omnium quæ acceperat, & ipsius fidei quam promi-

castris esset nunciatũ, Menandrum, Mænemachũ atque Mironem, militares Mithridatis duces, qui pabulatoribus præsidio iuerant, à Lucullianis militibus fusos fuisse, adeo territus est exercitus, vt omnibus sua extra castra ferentibus, ob strepitum Mithridates excitaretur, tentorióque egressus, Vt quid nam id esset inspiceret, ab suis solus, & pedes desertus est: cum autem ita omnia ob eam rem in castris perturbarẽtur, vt sublata Imperij reuerentia, cui plus virium erat, is ex alieno plura raperet, atque prædandi initio à Mithridatis rebus facto, omnis eius preciosa suppellex diriperetur, eò militaris temeritas progressa est, vt Dorylaus militaris præfectus, ob id solum occideretur, vt ei insignem vestem, quã habebat milites adimerent. Ea autem militum perturbatio, quæ ipsorum duntaxat culpa orta erat, Lucullo vincendi rationem auxit, in qua clade, non minus Mithridates, quàm reliquus exercitus, cum omni castrensium rerum copia, quibus Armenij aut stultè timebant, aut eas in prædam vertebant, captus fuisset, nisi eum Ptolemæus Eunuchus, in equũ suum statim sustulisset.

De Scipionis exercitu.

Alia quidem ratio, sed non minus detestanda seditionis eius fuit, qua Scipionis Consulis exercitus, cum aduersus Syllam proficisceretur, militarem disciplinam soluit: nam cum Syllæ appropinquasset, adeò ducis Imperium spreuit, vt cũ neque arma capere, neque tueri castra vellet, à L. Sylla, qui non vltra viginti cohortes secum habebat: Scipionis autem exercitus, sexaginta milium numerum excederet, in tentoriis suis eum capi passus sit.

De M. Lepidi Triumuiri exercitu.

M. Lepidus cũ in Sicilia duodecim legionum, & quinque miliũ equitum, præter auxiliares copias exercitũ haberet, per seditionem ab eo desertus est, quem neque lachrymis, neque minis vnquã retinere, atque ad officiũ reuocare potuit, quin ad Octauium, qui cũ sex cohortibus tantum venerat, transiret: cui si conditionem accepisset, obtulit se eius arbitratu Lepidũ interfecturum. Quamobrem cum alia salutis ratio nulla esset, Lepidus inermis ad Octauium ipsius munere victurus se contulit: sed à seditionibus à quibus vis abfuit, ad eas transeamus, quæ vim ac sanguinem secum traxerunt.

De L. Posthumij tribuni militaris exercitu.

L. Posthumius Tribunus militaris, consulari potestate, cũ diripiendum Æquorum oppidum Nolam exercitui suo, vt promiserat non concederet, item ob ea quæ superbè in plebem dixerat, concitato in vrbe Roma tumultu, propter illatũ eius scribæ vulnus, ab exercitu suo lapidatus est.

De Vespasiani exercitu.

Vespasiani exercitus aduersus Vitelliũ in Italiam cum Antonio missus, cũ apud Veronã castra haberet, Ponius Saturninus, armis arreptis, in Mœsici exercitus legatum impetum fecit, & nisi se in balneum is abdidisset, atque inde clam profugisset, nulla Imperij habita ratione eum interemisset.

De Vitellij Germanico exercitu.

Persimilis seditio in Vitellij Germanico exercitu fuit, cũ in Rheno à Germanis, vnius tantum nauis detrimento superatus esset: nam cum milites culpam suam in Herennium Gallum legatum reiicerent, per tumultum eum ceperunt, spoliatúmque ac verberibus affectum, turpiter interemissent nisi Voculæ qui eius collega erat, interuentu, ab eorum manu liberatus esset.

De Prætorianis militibus in Galbam Imperatorem.

Galbam qui per omnes honorum gradus ad Imperij culmen ascenderat, & quem Senatus ac Rom. milites ex Hispania vt à Neronis tyrannide liberarentur acciuerant, Prætoriani milites sui interemerunt, cum eius rei nulla alia esset causa, nisi militũ ipsorum ingens auaritia: nam ad seditionẽ compulsi, quod dicerent, Eum seueriorem, parciorémque quàm opus esset, videri, verborum rerúmque contumelia affectum, nulla augustalis dignitatis, nulla fidei habita ratione, in medio foro crudeliter occiderunt.

De Macrini Imperatoris exercitu.

Quanta etiam in Macrini Imperatoris exercitu seditio fuit? nam cum aduersus M. Aurelium Antoninum Varium Heliogabalum, quatuordecim natum annos, cum Iuliano præfecto missus esset: quod Heliogabalus, quorundam paucorum militum seditione ac studio Imperator creatus erat (eum enim Antonini Bassiani filiũ arbitrabantur) auia eius Mæsa quæ Iuliæ Seueri principis coniugis soror erat, affirmante, filiam suam Serniamiren se cum Bassiano nepote miscuisse, atque ex eo hunc genuisse, & à parentis nomine

Heliogabalum nominasse. In eum igitur Iuliano arma mouente, cũ Heliogabalus imparem se, qui aperto campo cum eo certaret, arbitraretur, intra vrbis muros obsidionem expectabat: vt autem vrbi Iulianus appropinquauit repentè in eam seditionem motus est exercitus, vt neglecto imperio ac fide Iulianum præfectum occideret, atque ad Heliogabalum transiret, quem secutus conuersis in Macrinum armis, ei cum imperio vitam quoque ademit.

De Maximinorum principum exercitu.

A Maximinis patre filióque Augustis, quanquam Senatus, & per eum imperium penè totum, singulari consensu defecisset, tamen Orientis exercitus, qui eo tempore in Germania cum ipsis erat, constanter in fide perseuerauit. Eo exercitu, cum Maximini ad vrbem Romam tenderent, atque in via vrbem Aquileiam obsedissent, quo tempore arctius obsessi premebantur, tumultuare exercitus cœpit, spretísque omnibus, armatus ad Maximinorum tentoria profectus, cum nec minas, nec preces audire vellet, patrem filiósque Augustos, simul interemit, præfixáque in hastis eorum capita, obsesso populo ostendit.

De Censorini exercitu.

Raró euenit, vt qui in seditionem semel incidit, exercitus, veluti equus, qui spretis frenis in cursum agitur, in multa alia infanda facinora præceps non ruat: id Galieni exercitus ita esse ostendit, qui ei indignatus, spreto imperij iure Censorinum Imperatorem creauit: is per omnes honorum gradus cucurrerat, & tunc vulnere, quod in prælio acceperat debilitatus, in agro suo latebat: ad imperium igitur euectus, quia milites vt disciplinam seruarent cogebat: insolentiæ autem assueti, ferre eius seueritatem non poterant, ab eis Censorinus cæsus fuit.

De Aurelij Valerij Probi Imperatoris exercitu.

Probi Imperatoris seueri hominis, ac magna virtute præditi exercitus, eadem de causa in Sirmio (Pannoniæ is locus erat) dum paludem exiccaret concitato tumultu, Probum ipsum in turrem propinquam fugientem occidit: nec multò post, cum criminis magnitudinem agnosceret, extructo ei ingenti speciosóque sepulchro, culpam corrigere contendit, sepulchroque inscripsit. Hic Probus Imperator iacet, verè Probus, qui omnium Barbarorũ gentium atque tyran-

græus, ſatis opulentus, cum eos plebs ſequeretur, auſi ſunt ambo Iudæorum ſe reges cōpellare, totámque eam regionē incendiis populationibúſque fœdare, cuius rei breui vtrunque pœnituit, cum miſerabilem in modum occiderentur, id quod pleriſque euenit, qui nouarum rerum authores eſſe voluerint. Sed iam ad recentiora tranſeundum eſt.

RECENTIORA.

De Vngaris.

Recentiorum ſeditionū prima cōmemorabitur, quæ apud Pannonios excitata fuit: nam apud eos Sigiſmundo regnāte, qui idē etiam Imperator fuit, in ea Mœſiæ parte, quæ recentiori nomine Tranſſyluania appellatur: agreſtis, cui Antonio nomen erat, item in alia regione, quam Nytiū & Zamoskenium dicunt, alius Martinus nomine, cū magnam agreſtium manum coëgiſſent, ipſi quoque ſe reges appellarunt, & pro viribus Pannoniam nobilitatē armis inſequebantur: ſed haud multo pòſt Vngaris principibus, ad propulſandum cōmune periculum ad arma excitis, incondita agreſtis multitudo prælio fuſa, cū in Vngaricæ nobilitatis poteſtatem veniſſet, in cōtumeliam admiſſi facinoris hæc mala tulit: quod eorum nonnullis effoſſi oculi, quibuſdam deſectus naſus, alia autem aliis mēbra detruncata fuerunt.

De Viſigothis.

Gothi ſeditione mota, per impetum Ataulphum, quod pacem cū Honorio Imperatore iniuerat, occiderunt: quanquam regnum ingenti animo, Italia atque vrbe Roma direpta, adminiſtraſſet.

De Bulgaris.

Bulgari gens Scythica atque fera, Zeletim regem ſuum, populari tumultu occidit, cum Græcorum bello victus domum reuerteretur.

De Venetis.

Nihilo iuſtior cauſa fuit, vnde Venetorum ortus eſt tumultus, cum populari impetu Vitalem Michaëlem ducem ſuum interemerunt, quod vrbem peſtis claſſe in patriam reuerſa, corripuiſſet: eius enim culpâ Vitali qui rem ignorabat, ceu parum conſiderato, in exitiale crimen verterunt.

De quibuſdam Britannicis populis.

Populares tumultus exundantium fluuiorū impetui ſimiles ſunt: nā primordia vim magnā præ ſe ferunt, verū citò

resident, atq; in consuetos alueos redeunt, itaque qui rebus agendis prudentia præditi sunt, existimarunt tutius esse, dũ furor in populis coalescit, primo impetui cedere, aut statim si facultas fiat, in ipso tumultus ortu eos opprimere. Id quod in Britannia experiendo cognitum est salutare fuisse. Regnante enim Richardo, Eduardi tertij nepote ex filio, salutis anno trecentesimo octuagesimo septimo supra mille, plebs in Cantiana regione excitata, nobilitatis iugum detrectare cœpit, quod omnes ab eodem parente Adamo ortos esse, nulli parere debere, sed pares esse omnes dicebat: Itaque cum arreptis armis ad vrbem Londinum tenderet, Cantuariensis archiepiscopi palatium diripuit, cũ hac turba Londinensis quoque plebs conspirauit, & cum in itinere Gallatensem principem, primariam fœminam vtrique offendissent, magnis contumeliis affecerunt: his commotus Richardus rex, in arcem se cum magno nobilium numero recepit. Auxit autem tumultum, etiam Cantuariensis plebs, quæ direptis magistratuum ædibus, Duces habebat Gualterum Tilerim, qui tegere domos, ac sarcire tecta consueuerat: item Iacobũ Straum atq; Ioannem Balæum sacerdotẽ: hi ausi sunt à rege petere, vt publici beneficij gratia, ad eos in montẽ Blakhethum extra vrbem Londinum veniret, vbi vnà omnes conuenerãt: quibus cũ rex respondisset, Æquius esse, vt ipsi ad amnis ripam descenderent: idq; ipsi egissent, neq; propter id rex ab arce descendere vellet, inde vtrinque discordes, nullo habito colloquio discesserunt: propter eam rẽ indignata plebs, auxit animos, atq; Londinũ ingressa, Lãcastri Ducis, atq; nõnullorũ aliorũ palatia diripuit, & euertit: direptis quoque Italicæ atque Belgicæ nationis hominũ fortunis arcem obsidere cœpit. Cæterum rex, vt ab incœpto plebem dimoueret, ostendit se eam æquo campo allocuturum. Interim autem dum hoc motu eximere se nobilium seruitio plebs quærit, eius pars arcem ingressa, Cantuariensem Episcopum, atque hospitalis sancti Ioannis magistrum interemit, eorúmque capita vt conspici possent, in ponte constituit: quamobrem arbitratus rex, rectè fieri, si huic plebis impetui cederet, iam enim sexaginta milium numerum explebat, dum rationem inire incipit, vt ei satis faceret, literásque de his quæ petebant iam confici iussisset: huius plebeiæ multitudinis pars domum abierat, pacatúsq;

in vrbe Londino rex videbatur, quando cum his qui remanserant, circiter quadraginta milia aliorum populorum se coniunxerunt: qui cum ea via venirent, quæ ad vrbem Norduicum ducit, neque Roberto Sali illius vrbis præfecto persuadere potuissent, vt eorũ Dux esse vellet, eum interemerunt. Itaque videbatur in deterius is motus augeri, sed tamen res ipsa secus habebat: eiusmodi enim populorum motus, quanquã ab initio grauiter sæuiunt, tamen temporis spacio resident, atque dissoluuntur, quemadmodum tũc contigit. Nam Londino egressus rex, non amplius quàm sexaginta comitatus equitibus, fortè in Gualterum ipsum Tilerim incidit, qui cum magna plebeiæ turbæ manu, ad vrbem tendebat: illic Gualterus minacibus verbis, cum Lõdinensem Merim (id magistratus nomen est) qui tunc in equo penes regẽ erat, obiurgare cœpisset, superbéque regiũ armigerum ense poposcisset, in eo tumultu occisus est, ac superueniente quæ regi auxilio erat multitudine, is tumultus adeò euanuit, vt regiis restitutis literis, quibus immodica plebi concedebantur, principibus eius furoris aut suspẽsis, aut alio mortis genere affectis, reliqui dissiparentur.

De Londinensi populo.

Furoris quoque plena Londinensium seditio fuit: cũ regnante Henrico sexto in Britannia, & eum ab vrbe Londino abesse contingeret, populus Meria gente armis arreptis, Glocestrensem Episcopum, cui minoris regij sigilli custodia demandata erat, occidit, atque Marchionem Suffocensem captum in turri, ita enim dicitur, munitus in ea vrbe locus, custodiri iussit: à qua cum profugeret, in via deprehẽsus est, atque eius caput confestim Londinũ missum. Cum autem iratæ plebis rabiei, id non sufficeret, à rege quidam ipsius consiliarij, plebis arbitrio permissi sunt, quibus occisis populus demum quieuit.

De Brugensi populo.

Haud minus grauis seditio fuit, quæ in Brugẽsi vrbe mota est, quo tempore Philippus cognomento Pulcher, Gallorum rex, in Flandria (quæ vt dictũ est Belgicæ portio est) rerum potiebatur: Contentione enim inter minutam plebem, cũ qua artifices atque mercatores sentiebant, orta, cum præterea nimium grauibus se oneribus premi quererentur, plebs arreptis armis, carcere liberauit Petrum cognomento

inde egissent, septem ex eis milia in Auxitanos profecta, Genuam vsque contenderunt: affirmantes vt in Syriam se conferrent, nullis sibi nauibus opus esse, sed sicco vestigio se mare traiecturos. Pars alia in Gallia mansit, quæ cũ rapinis omnia sibi infesta fecisset, partim fame, partim aliarum rerũ inopia defecit: sed postea etiam capto Ioanne rege, dũ Normãdię dux eius maior natu filius, Galliã administraret, agrestium hominũ colluuies, ex Bellouacensi atque propinquarum regionũ agro conuenit, & ferro atque igne nobilitatẽ insecuta, ingenuarum fœminarum pudicitiæ nõ parcebat: quæ cũpostremò ad vrbẽ Meldensem profecta, nobiles fœminas, quæ illic erant rapere inde conata esset, à comite Fuxẽsi, atque aliis Gallis nobilib⁹ illic oppressa periit. Mortuiq; sunt eorum circiter sex milia: hunc exitum incondita illa agrestis multitudo ad scelus coacta habuit.

De Parisiorum populo atque Rothomagensi.

Regnante Carolo sexto adhuc impubere sub tutoribus, Parisiorum populus addita esse noua onera moleste ferens, arma arripuit, & quibusdam regiorum magistratuum occisis, per tumultum carceres effregit. Rothomagensis quoque minor plebs, cum armata ad mercatoris pannos vendentis, qui cognomento Crassus nuncupabatur ædes accurrisset, Crassum ipsum curui impositum, per vrbem deduxit, ac Gallorum regẽ salutauit: cuius nomine edici iussit, vt onera quæ imposita erant delerẽtur, idque vt tumultus sedari posset, confirmatum fuit. Cum postea Carolus magis adoleuisset, atque in amentiã incidisset, occulto Burgundiæ Ducis impulsu, lanij quorum permagnus in Parisiorũ vrbe numerus est, arreptis armis Simonetũ Cabochũ Parisiensem, sordidæ fortunæ hominem: item Iacobi Villæ dominum præterea Ioannem Troianum physicum, huius multitudinis Duces creauerunt. His Ducibus armati, cum ad Aquitanici Ducis, atque eiusdẽ Delphini (maior enim natu Caroli filius erat) palatium iuissent, dedi sibi quosdam ex magistratibus eius, atque in primis Bariensem Bauariensemq; Duces ambos reginæ fratres postularunt. Hos cum in carcere condidissent, haud multo pòst nonnullos ex eis capite mulctarunt, idq; in nonnullas etiam ex numero fœminarum, quæ in reginæ obsequio erant factum fuit: cum autem tumultus continuaretur, onera quædam sacerdotibus atq; magistra-

tibus iniunxerunt: cæterum cum grauiora quoque molirentur Parisienses ciues, cõmuni consilio, communibusque viribus impetu facto, seditiosam plebem, cum ducibus suis vrbe depulerunt: qui igitur sapere volet, nunquã initia huiusmodi motuum negliget, quòd quanquã vt flumina, posteaquam exundando desæuierunt, spontè ad pristinã quietem, veluti in consuetos alueos redeunt, tamen interdum etiam experiendo deprehensum est, huiusmodi motus, nisi statim opprimantur, ita coalescere, vt rerum omnium summam, in vltimum discrimen adducant.

De quibusdam Nauticis viris Genuensibus.

Non minor quoque Genuæ fuit seditio, quàm de quibus in Gallia dictum est: nã salutis anno trecentesimo ac nonagesimo nono supra mille, cum vrbi Genuæ præfecti essent Raphaël Auria, & Galeotus Spinula, & quidã Genuenses triremes aduersus Britannos cũ Gallorum rege stipendia facerent, Aitono Auria Duce, ortáque inter Aitonũ ac socios nauales de stipendiis controuersia esset, adeò inter ipsos ira exarsit, vt nauales socij, occupatis triremibus Petrum Capurrũ Ducem suum crearent: sed tandem ea contentione Gallorum regis arbitrio remissa, Petrus Capurrus, atque ex eorum numero alij quidam capti fuerunt: quãobrem, tum indignatione, tum pauore socij nauales inde domum profugerunt, & cum eorum plerique Sauonẽses essent, Sauonæ primum arma ceperunt, atque Capurri nomine inuocato, ab vrbe depulsis magistratibus, palatium atque arces occupauerunt, & cũ eius motus cõtagio breui in vrbem quoque Genuam serpsisset, populus Genuensis arma cepit, voluitq́; vt popularis magistratus eligeretur, qui populo ius ministraret: cui rei cũ vrbis præfecti operã darent, ac propterea aliquantisper secessissent, vt in ea re consilium explicaretur, tumultuari plebs ac nautæ ceperunt, & dum in palatio atque in foro res tractantur, Simonem Buccanigram popularem virum, primum Genuensium ducem constituerunt, atque ab vrbis administratione nobiles depulerunt.

De Budensi populo.

Magnas vires insita penè à natura, inter vicinas nationes odia, ad concitandos tumultus habere solent, quemadmodũ Budæ vrbi Pannonicæ contigit: nam cum illic Albertus esset, idẽ imperij honore, atq; Austriæ ducatu insignis,

& iudex Germanus, vt iudiciũ exequeretur, hominem Pannonium in Danubiũ præcipitari iussisset, Budensis populus, cui Germanica natio, vt aliis Pannoniis inuisa erat, spreta augustali reuerentia, adeò se propter eam rem commotum ostendit, vt arreptis armis, in omnes Germanos quos obuios habebat, sæuiret: & direptis eorum ædibus domi inuétos crudeliter haberet. Imperator autem, qui in arce erat, cum egredi, vt populi motum sedaret, vereretur, Ioannem Capistranum Minorum ordinem profitentem, qui in ea regione, propter virtutem ac religionem, vt vir sanctus colebatur, ad tumultuantem populũ misit, fretus, per eũ sedari tumultũ posse: cæterũ populus arreptum in humeros Ioannem, cũ cruce quam manu gestabat, ad omnes ædes, ad quas diripiendi gratia proficiscebatur, eũ tulit: neque antè prædæ finem fecit, quam quod diripi posset, esse desiuit. In eo solo homini sancto habita reuerentia, quod ipso præsente, ab effundendo humano sanguine abstinuit.

De Romanis in Leonem tertium Pontificem.

Scelesta prorsus atque impia seditio fuit, qua Romani, suasoribus Paschali Primicerio & Cambulo sacerdote, in Leonem tertium Pontificem, cum is vrbem religiosa processione perambularet, irruerunt: nulla enim vel rei ipsius, quam Pontifex magna religione peragebat, neque Apostolicæ dignitatis quam sustinebat habita ratione, non longè à sancti Syluestri fano, armis in eum impetu facto, calcibus pugnísq; malè multarunt, ita vt linguæ atque oculorũ vsum se amisisse putaret. Scelerato facto, apud sancti Erasmi sacellũ, carcerem addiderunt, vnde antè emissus nõ est Pontifex quàm Viinigisius Spoletinus Dux armis eum liberauit.

De Iisdem in Gelasium secundum Pontificem.

Non minus quoque sceleratus is motus fuit, quo Cincius atque Leo Frangipanes, quibuscum populi Rom. magna pars sentiebat, in Gelasium secundum Pontificem irruerũt, eo ipso die, quo Pontifex creatus fuit: indignati quod alteri eorum Pontificia sors non contigisset, impetu facto, conclaue illud, in quo de creatione actum erat, ingressi, calcibus pugnísq; in Gelasium sæuierunt, ac calcaribus insuper quibus calceati erant, dilaniatum, per conclaue traxerunt, ita vt penè exanimem relinquerent: neque verò in Cardinalium collegium mitiores se præbuerunt, cum plerósque

verberibus affectos dispoliarent: nulla enim in parte, aut ecclesiasticæ aut singulari dignitati, qua vel Pontifex vel Cardinales præfulgerent, pepercerunt.

De Iisdem.

In Clementis Sexti pontificatu, cum populo Romano mos esset, duos ex proceribus Romanis Senatores, ad vrbis administrationem eligere, qui á Pontifice confirmabantur: Nicolaus Rentij qui Romæ tabellionatum exercebat, in eum sui amorem populum traxit, vt arreptis armis omnes impetu facto (cum procerum nullus obsistere auderet) nulla de Pontifice mentione facta, Nicolaum ipsum, Tribunum facerent: qui hunc titulum vsurpabat: Nicolaus Seuerus ac Clemens, libertatis, pacis atque iustitiæ Tribunus, ac illustris sacræ Roma.reipublicæ liberator: sed cum hic populi fauor postea refrixisset, sexto mense ab vrbe incognitus, profugit.

Iterum de Iisdem.

In Pontificatu quoque Innocentij Sexti, populus Rom, Petrum Columnã atq; Ioannẽ Vrsinũ, per id tẽpus à Pontifice Senatores creatos, armis ab vrbe expulit, atque eis Frãciscũ Baroncellũ, suffecit: qui nihil grauior quam tribunus, nec fœlicior, hoc titulo in his quæ suo nomine scribere contingebat vtebatur: Frãciscus Barõcellus Senatus scriba, atque Dei gratia, almæ vrbis Tribunus secundus, ac Consul.

De Bononiensibus.

Quàm delirent atque insaniant, plerique eorum populorum, qui semel tumultuare cœperunt, quàm graues atq; perniciosi bonis magnísque ciuibus esse soleant, id in Ioannis vigesimitertij pontificatu, Bononiensis populus apertè ostẽdit: nam septimo idus Maias, anno salutis quadringentesimo atque vndecimo post mille, cum nihil minus homines quam id vererentur, Petrus Cossulinus, lanij cuiusdam famulus, vectigalem equum insidens, ac strictum ensem tenens, in forum se contulit, exclamans, vt artes ac populus viuerent, atq; eorum supremum esset imperium: & cum ei minuta plebs se adiunxisset, palatiũ occupauit. Neapolione Cardinale, qui legatus vrbi præerat, inde omnibus amissis fortunis profugiente, arcem quoque Galeræ portæ cepit, atque in eo tumultu subuertit. Is igitur Petrus, & vnà cum eo Iacobus Mangiolinus lanius, in palatio agentes, vrbem Bononiam supra annũ rexerunt, atque nobiliũ quosdã capite mulctarunt,

mulctarunt, post quod tempus, cũ populi impetus resedisset, atque honestæ fortunæ ciues propriæ miseriæ cõmonerentur, tenuior plebs, armis ab vrbe depulsa est, ac Petrus aufugit, Mangiolinus autem interfectus, eum exitum tulit, quem seditionum authores pleruuque nanciscuntur.

DE TEMERITATE. CAP. VIII.

TEmeritas, cum pensi nihil habeat, persæpe in graues calamitates, eos præcipitat, qui imbecilli cõsilio, eam sequuntur, quę quanquã propter fœlicẽ exitum, nonnunquã mutato nomine, animi magnitudo appelletur, crimine tamẽ non caret: neque propterea minus euitari debet. Quid est enim quod hominem terrere non debeat, vbi consilij expers, ad agendas res non delectu ducitur, sed vt mentis impetus trahit, nulla exitus illius qui sequi potest habita ratione inconsideratè ruit: cuius rei cum sæpissimè experimenta habita sint, eorum exempla apertius, malorum magnitudinem ostendunt, quæ temerè agendo proueniunt: Atque ante alios Atheniensem Pachitam citabimus, quia qui magis præcipitis consilij autor fuerit, nullum vnquam audiuimus.

De Pachita Atheniensi.

Pachita Atheniensis, parto patriæ Lesbi insulæ imperio, cum domum redisset, rationẽ in Senatu omniũ rerum reddidit, quas eo bello administrauerat, atque eo ipso tẽpore, gladio quo cinctus erat, vt aduersariorũ calumnias vitaret, seipsum traiecit: nã in seipsum immerentẽ grauius sæuiuit, quàm vix hostes fecissent, si culpam admisisse inuentus esset. Stultè igitur ac temerè dum mala euitare studet, in ea ipsa atque etiam grauiora incidit, quæ deuitare cupiebat.

De Mithridate Ponti rege.

Mithridatis Pontici regis, ingens ea temeritas fuit, qua cum animo Asiæ imperium concepisset, vt diligentius locorum situm inspiceret, ipse solus eam peragrauit, periculóque se obiecit, vt illuc seruus deduceretur, vbi imperium quærebat: cui periculo, domestica etiam mala accesserunt. Laodice enim soror eius ac coniunx, cum certò mortuum esse arbitraretur, multis per adulterium se commiscuit, ipsiúsque reditum verita, operam dedit, vt rediens interimeretur.

De Q. Sertorio.

Nulla ingens fortitudo, temeritatis vnquam suspitione caruit: Nam cum Q. Sertorius aduersus Cimbros cum C. Mario in castris esset, mutata veste, in Cimbrorum castra penetrauit, vt illic hostium consilia atque ordines exploraret: quippè nimis magno periculo, inter feras gentes id agere aggressus est, quod per alios vilioris fortunæ homines, minore reipublicæ periculo assequi potuisset.

De C. Iulio Cæsare.

Præceps quoque, nec sine temeritatis nota id fuit, quod à Iulio Cæsare actum est, cum deuicto [in Pharsalia Pompeio, ipse eos insecutus, quos in Asiam Pompeius præmiserat, Hellespontum parua naue traiecit. Nam cum in L. Cassium hostem decem naues habētem incidisset, & ratio posceret, vt inde fuga se proriperet, adeò Cassio impar, atque id ei in freto facile esset, vltrò recta Cassio occurrit: atque tum minis, tum rationibus adductis, ita egit, vt Cassius petita venia, ad eum transiret. Res profecto quanquàm ingēs, & cui fortuna fauit, præcipitis tamen ac prorsus temerarij cōsilij: cum enim plus in hoste vilitas animi, ac propriæ fortunæ fœlicitas iuuit, quàm quod in eo consilio verè prudentia ac virtus fuisse dici posset.

RECENTIORA.

De Adlauo Northumbrorum Barbarorum rege.

Inter recentes, quibus in temeritate fortuna fauit, Adlauum primò ponemus, barbarorum Northumbrorū in Britannia regem, qui magno Echalstani, in propinqua insula regnantis exercitu pressus, cū hostium ordinem videre cuperet, mimi suscepta persona, ac musici, ad Echalstani tentoria profectus, vbi cecinit, ac munera accepit, & fortunæ fœlicitate magis quàm ratione adiutus, incolumis domum se recepit. Quanquā dum cantaret, à quodā agnosceretur, qui in eius ministerio fuerat, qui tunc conticuit, quod eum impensè diligeret, re postquam abierat palam facta.

De Saladino.

Quam fuit etiam temerarium? & quàm fœliciter quoq; successit? id quod Saladinus astu atque prudentia insigni peregit: salutis anno centesimo atque octuagesimo post mille. Nam cum accepisset à Christianis populis, ingentem

exercitum comparari, vt in Orientem aduersus eum traiicerent, vnà cum duobus comitibus ac tribus ministris, vt ea videret quæ ordinabantur, in Græciam, Gallias, ac Hispanias: item in alias Hispanorum hominum regiones penetrauit, vbi perspectis hostium viribus, atque ordinibus, prudentior atque audacior ad resistendum fuit.

De Tiberto Brandolino.

Cum Franciscus Sfortia Caruagium oppidum obsidione adhibitis tormentis premeret, Mediolanensis populi auspicio, cuius eo tempore militaris Dux erat haud longè Venetorum castra essent, vbi Veneti Duces obsessis opem ferre contendebant: Tibertus Brandolinus, militarium præfectorum vnus, corporis atque animi vigore præstans, cæterum omnibus in rebus præceps habitus, ad ferendam obsessis opem, quod diutius obsidionem sustinere non poterant, conferendam cum hoste manum censebat: cui sententiæ, cum quosdam ex magnis Venetorũ Ducibus aduersos haberet, vt omnia coram diligentius inspiceret, in calonis habitu, vænali vua, onustus in hostium castra tetendit, omniaque intuitus, incolumis ad suos se recepit: longè plus criminationis ob temeritatem assecutus, quàm laudis, quod fortis atque sagacis militis operam præstitisset.

De Ludouico vndecimo Gallorum rege.

Ludouicus Gallorum rex, qui multum sapere putatus est, quemadmodum exitus in omni eius re ostendit: ipse quoque, vt permulti alij plus fortunæ fœlicitate, quàm ratione adiutus, duo magna temeritate adortus fœliciter transegit. Nam cum regni proceres, conspiratione facta, eum in Parisiorum vrbe obsiderent, etsi norat, hostes nihil aliud magis quàm ipsum quærere, vt ex ipsorum arbitrio regno atque ipsi administratores darentur, ad eos in syluam Vicennarũ Parisiis propinquam se contulit: id vnum fuit: vbi rationis nihil ad id suadendum inesse visum est. Postea etiã malorum cõnsiliariorũ hortatu, qui mox cũ hostibus sentire detecti sunt, ad Carolum vltimum Burgundiæ Ducem, quo cum graues inimicitias gerebat, vltrò prius Peronam petiit, deinde, dum nimium inconsultè progreditur, Leodium in eius castra proficisci, ac primus ad incédendam amicam vrbem, cui ferre opem cupiebat, manum inijcere coactus est. Illic igitur aliquot dies commoratus, incolumis

quidem, ſed contra omnium opinionem ad ſuos in regnum rediit. Ita igitur rex ingens, cum nondũ procreatis liberis, in eius ſe manu poſuit, qui ad regnũ quo ipſe potiebatur, aſpirabat, præcipitis conſilij notam tulit.

De Brachio Perusino militari duce.

Finem fœlici temeritati, imponet Brachius Perusinus, nimium temerè audendo, factus infœlix: nam cum Æquorũ vrbem Aquilam valido exercitu obſideret, ſciretque Eccleſiaſticum exercitum, ad ferendam obſeſſis opem appropinquare, cui mons arduus conſcendendus erat, ac poſtea, per eundem iniquè nimis deſcendendum, veritus, ne propter loci iniquitatem tetriti hoſtes à veniendo ſibi tẽperarent, quia ſi ea venirent via, ſeruare ordines, atque in aciẽ deſcẽdere non poterant: vt & vires & animũ ſimul oſtentaret, tubicinem ad hoſtes miſit, offerentem, Si ad ferendãm obſeſſæ vrbi opem venirent, ſe in eos à vi temperaturũ eſſe, dũ in mõtem aſcendiſſent: atque ex eo in planiciem profecti, aciem inſtruxiſſent: quæ res vt ſuperbè nimis oblata fuerat, ita poſtridie ſtultè nimis ſeruata eſt, cum pedibus equites à monte deſcenderent, & ſinguli equos ſuos, ad manum traherent. Cũ igitur hoſtiũ pars deſcendiſſet & à ſuis Brachius moneretur, vt eos qui iam deſcenderant inuaderet (quia cũ alij, qui nondum deſcenderant, opem eis ferre nõn poſſent, captiui omnes proculdubio fore videbantur) reſpõdit. Nolle quenquã ex hoſtium numero euadere, & propterea malle, vt ſimul omnes conuenirent: qui cũ deſcendiſſent, atque acies inſtructa eſſet, ab alia autẽ parte, Aquilanus quoque populus, eruptione facta Brachiũ inuaſiſſet, ancipiti prælio à fronte & tergo dimicandũ Brachio fuit: qui quanquã illic fortiter decertaſſet, tandem prælio fuſus, graui accepto vulnere, quo intra breue tẽpus deceſſit, in hoſtiũ venit poteſtatem: ac temerè nimis oblati hoſtibus cõmodi, pœnas luit.

QVANTVM VALEAT AC POSSIT error. CAPVT IX.

TEmeritatem ſequetur error, quo nemo eſt, qui neſciat deceptos permultos, in graues calamitates incidiſſe: quomodo enim, aut vitare incommodum, aut ſalutaria ſequi aliquis poterit, cui perſuaſum ſit, rem quam acturus ſit,

aliter quàm habeat, esse: quod crimen, si pertinacia absit, tantò plus, quàm cætera alia, dignum est venia, quantò ab ea videtur voluntaria culpa magis abesse.

De Ephesiis.

Chiorum classis, cum insequentes hostes fugeret, fortè per noctem, apud Ephesum, tanquàm in littus amicum ad terram descensioně fecit. In ea regione contigit, vt Ephesiæ mulieres, per agros sparsæ, quæ ea nocte Cereris sacris operabantur, cum armatos sentirent aduentare, quanquàm illi palàm facerent se Chios atque amicos esse, tamen piratas suspicatæ, magnis clamoribus tumultum in vrbe concitarunt: vnde egressus Ephesius populus, Chios esse eos, propter quos ortus erat tumultus, ignorans, amicos, atque eosdem vicinos, pro hostibus interemit.

De Pausania Lacedæmoniorum Duce.

Similis error Pausaniam Lacedæmoniorum Ducem, Byzantij fefellit. Nam cum Cleonice Byzantia virgo noctu ad Pausaniæ cubiculum, cæterum aliquantò serius quàm constitutum erat, venisset, & ob id Pausanias, quod eam amplius non aspectabat, dormiret: Cleonice cubiculum ingressa, manu lumen gestans quod à custodibus, qui foris dormiebant, acceperat: cum incommodè incedens offendisset, atque ob id non sine strepitu ad terram intincto lumine concidisset, Pausanias cui suspicio multa inerat, somnolentus è strato prosiliit, proditionem veritus, atque arrepto gladio, cubiculi ostiũ, vt in tenebris poterat petens, in Cleonicem non agnitam incidit, atque hostem arbitratus, extenso gladio statim interemit. Somnus enim ac suspicio deinde tenebrarum error, egerunt, vt tanquam hostem eam interimeret, quam haud secus quam seipsum deperibat.

De Equitibus Romanis apud Cannas.

Eo prælio, quo Romani infœliciter apud Cannas cum Hannibale dimicarunt, vulnerato Pauli Æmilij Consulis equo, qui ob id pedes remanserat, quidam equites, qui ei astiterant, ab equis descenderunt, vt Consulem in alium equum transferrent: cæteræ autẽ equitũ turmæ, quas quod longè ab eo loco aberant, causa, propter quam equites descenderant, latebat: arbitrati Consulis iussu atq; cõsilio, primos illos equites descẽdisse, atq; idem omnib. agendũ esse eodẽ momẽto oẽs ab equis descẽderũt: qui error, magna ex

parte, vt eo prælio Romani vincerentur causa fuit. Itaque Hannibal descendere Romanos equites cõspicatus, ad suos conuersus dixit: Malle se vt Romani equites illud facerent, quod agere conspiciebantur, quàm vt vincti ad se deducerentur: errore enim cõpulsi sibiipsi equorum opem, quam necessariam habebant, ademerunt.

De Romano populo.

Graue quoque damnũ per errorem penè accepturus fuit populus Romanus, cũ vrbi vicino Hannibale mille ac trecentos equites Numidas, qui ab Hannibale ad Romanos transierant, ab Auentino in Exquilias Cõsules traducerent: & vrbis longitudinem discurrentes propter habitus similitudinem, speciem hostium, qui vrbem iniuisse dicebantur præberent. Nam cũ plebis fuga præ formidine omnia compleret, atque à tectis vndique in discurrentes Numidas saxa demitterentur, vix tolli error potuit, & persuaderi populo non hostes illos esse, sed transfugas: quorũ opera plurimũ Romana res iuuabatur: & nisi in eo magistratus impensam operã nauassent, parum abfuit, quin per errorem equites penitus tollerentur, ac plebs ipsa vrbem desereret.

De exercitu Cinnæ Consulis.

Crudeliter nimis, per errorem Cinnæ Consulis exercitus apud Cumas sæuiit: cũ arbitratus Pompeium adhuc adolescentem qui in castra venerat, atque inde clam abierat, Cinnæ opera interfectum esse: arreptis armis, statim Cinnam nulla re antè vt certior fieret acta, interemit.

De Prætorianis militibus.

Similis error Prætorianos milites penè eò deduxit, vt Augustus ab eis occideretur: nam cum ludos in theatro spectãtes, arbitrarentur quendam ex cõmilitonibus, quem Augustus ab apparitore amoueri iusserat (equitum enim ordinibus, vbi ille consederat, is debebatur locus) Augusti iussu interfectum esse, coorto tumultu, parùm abfuit quin Augustum interimerent. Sed remedio fuit, quod is, quem interemptum putabant, incolumis repentè compatuit,

De Tiberio principe.

Sæuum profectò errorem admisit Tiberius Cæsar, dũ per tormenta disquisitionem quorundam haberet, vt causam mortis Drusi filij intelligeret: nam cũ ei significatum esset aduenisse Rhodiũ quendam eius amicũ, quem ipse per lite-

ras vocarat: vel quia malè audisset, vel quia in alias curas esset abstractus, statim iussit vt torqueretur, tanquã is esset, cuius persona ad totã rem aperiendam necessaria foret. Cũ autẽ, non multo pòst admissum errorẽ deprehendisset, ne tã iniustè cũ eo egisse homines intelligerent, primo errori crudeli addito facinore, suffocari Rhodium hominem iussit.

De quodam Heliogabali Centurione.

Error, vt dictum est, Rhodio homini sub Tiberio mortẽ attulit, sed Sabino consulari causa fuit, vt eius vita seruaretur. Nam cũ Heliogabalus imperator, iussisset Senatũ vrbe Roma excedere, indicta morte, si quis remansisset, & sciret Sabinũ Consularem virum, spreto decreto, Romæ remansisse, centurionũ vni imperauit vt eum occideret: sed cum is surdaster esset, accepit occidendi verbũ, tanquã vt ab vrbe eum pelleret iuberetur. Itaque quem occidere iubebatur, ab vrbe expulit, & quod centurioni oberat, ne id quod iubebatur rectè intelligeret, id Sabino salutis causa extitit.

De Iulij Mansueti filio.

Vltimo Othonis prælio, aduersus Vitellium apud Bebriacum, quem locum recentiores Binam appellãt: cum Iulius Mansuetus miles Hispanus, pro Othone aduersus Vitellianos dimicaret, in medio prælij ardore, cum non cognosceretur, à filio interemptus fuit, qui in Vitellianorum parte erat: cum postea veluti hostem eum spoliaret, non sine immenso dolore deprehendit illum patrem suum esse, & tam sæui facinoris errorem causam fuisse.

De Lamech.

Ex parte huic similis Lamech error fuit, qui ob longum senium videndi vsum amiserat, & cum ingens venator fuisset, & sagittandi peritissimus, in venationẽ duce puero profectus, cum inter arbusta motũ quendam sensisset, arbitratus illic feram latere, deduci se eum locũ versus, & in eam partem dirigi sagittam curauit: quã cum tanquàm in feram emisisset, Caim affinem suum, miserè occidit, qui præ dolore in insaniam penè delapsus, vitato hominũ conspectu, syluas habitatum se contulit. Sed iam à priscis ad recentiores errores transeamus.

RECENTIORA.

De Gildonis Africæ comitis exercitu.

Eo prælio quo Mastelzeres in Africa aduersus Gildonem

fratrem, qui ab Honorio Cæsare rebellauerat dimicauit: Gildonis exercitus, qui magno numero Mastelzeris copias anteibat, errore tantũ neque alia re impulsus in fugam se vertit. Nam cũ Mastelzeres ad primã fratris aciem appropinquasset, atque priusquàm manũ consereret, blandè milites alloqueretur, Gildonis vexillifero, qui atrocius quã cæteri respondebat, gladio brachiũ ademit. Et cum ob eam rem, vexillum vexillifero amplius illud non regente cadens, inclinaretur vltima acies, quæ Mastelzerem alloquentẽ viderat, & paulò post signũ inclinatum, arbitrata primã aciem, quæ tota Romanis legionibus constabat, Mastelzeri tanquàm Honorij duci, deditionẽ fecisse, atq; id inclinato vexillo, quemadmodũ eo tẽpore agendi mos erat illud declarasset, à potiori exercitus parte, desertã se credidit: itaque cõcursu facto, idẽ fecit, quod primam aciẽ fecisse arbitrabatur. Gildo ergo, cũ vniuersum exercitum suum ad deditionem moueri conspiceret, vitæ suæ metuens, in fugã se coniecit, ac fratri victoriam, nullo effuso sanguine tradidit.

De Belisario Patricio.

Par error penè egit, vt Belisarius vrbem Romam amitteret: nam cum Totila Gothorum rex, vrbem obsideret, & Belisarius per amnem ferre obsessis opem vellet, interim dũ fœliciter munimenta oppugnat, quæ Gothi in medio Tyberi constituerant, perlato ad eum nuncio, Isacium à Gothis captum esse: quem ipse in Portu vrbe, ad mare præsidio vxori reliquerat, credidit Isaciũ capi non potuisse, nisi vrbs quoque Portus esset amissa. Itaque nuncij atrocitate attonitus, nulla re vltra petita, vt quomodo gestum illud esset, quod nunciabatur certior fieret, omissa victoria, quam penè manu tenebat, retrò ad Portum se cõuertit, eo animo, vt vel illic occumberet, vel amissa recuperaret: quo posteaquàm peruenit, incolumi reperta vrbe, intellexit Isacium idcirco captum fuisse, quod contra ipsius imperium, vt cũ hoste congrederetur eruperat. Agnouit igitur ingentem errorem, in quem delapsus erat, dum malè intelligendo fœliciter cœptum certamen omisit: tantúmque ex eo dolorem concepit, vt penè ob id vitam amitteret.

De Fredegunda Gallorum regina.

Quanta etiam mala peperit Fredegundæ Gallorum reginæ error: nam cum à Chilperico viro, qui à venatione re-

uersus erat, citius quàm antè consueuisset, post tergum, velut à blandiente virga tacta esset: dum inclinata lauaretur, arbitrata ipsa id ab adultero Landrico actum esse (quia virum rediisse nondum cognouerat) eum nomine amantis compellauit: sed vt conuersa errorem animaduertit, verita, Ne vir crimen vlcisceretur quod detectum esse putabat, ne ipsa moreretur, viri mortem procurauit.

De Gualthero Tirello Britanno.

Error quoque is appellari potest, quem Gualthetus Tirellus, in Britannia incurrit: nam dum venaretur, arbitratus se telo seruũ petere: Gulielmum secundum, Britanniæ regẽ cognomento Rufum, patruelem fratrem occidit. Itaque ex venatione, vnde voluptatẽ quęrebat, incredibilẽ retulit dolorẽ.

De Turonibus.

Non longè à Turonibus vrbe Gallica, sacellum erat, cuiusdam corporis numini dicatum, cuius quanquã ignoraretur nomen, tamen vulgo homines Martyrem appellabant: illic vota mortales suscipiebant, atque persoluebant. Cum autem Martino Turonensiũ Episcopo permolestũ esset, vt incerta res, tanto in honore haberetur, ad sacellum cum paucis profectus, orare Deum enixè cœpit, vt verum in ea re detegere vellet. Mira res, clarè ab omnibus audita vox fuit, affirmantis ipsum, qui eo in loco coleretur, latronem fuisse, qui propter grauia scelera suspensus fuerat. Quãobrem ex eo sacello corpus erutũ fuit, proposito posteris eius rei exemplo, quę in sacris literis habetur, scilicet, Multorum in terris corpora venerationem habere, quorum animæ cruciãtur in inferno atque idcircò, sicut vera sanctorum corpora, quos catholica Ecclesia inter cœlestium numerum recepit, Dei gratia cui seruiuerunt, diuinos ab hominibus merentur honores, ita in colendis reliquiis, quæ incertæ sunt aut fictæ, cum interdum ostenduntur, homines temperare sibi debere, neque eos imitandos, qui veluti diuinum numen, omnia colunt auro ornata ossa, cum ostenduntur.

De Mullo Cropello, exercitus Matthæi Vicecomitis Duce.

Multum persæpè error in bello efficit, quod hominis animus, aut metu nimio, aut cura affectus à vero iudicio abducitur: quemadmodũ Mullo Cropello contigit: cum à Matthæo Vicecomite, qui eo tempore Mediolani rerum potiebatur, missus vt Cremonam iniret, per noctem vrbi appro-

pinquans, muros silentio perfodit, ingressusque vrbem Pontianus Cremonensis exul, solùm cum centũ viris, quod subsequi nullum arbitrabatur, palatium statim occupauit: cum autem clamore sublato, Gregorius Summa gente ortus, ciuis Cremonensis, armis arreptis ad muros se contulisset, illic qua patebant eos statim obstruxit: itaque cum Mullus arbitraretur Pontianũ in vrbe oppressum, præ formidine retrò se conuertit, Gregorius autem Summus, cũ accepisset amissum esse palatium, arbitratus longè maiorẽ hostiũ numerũ vrbem ingressum, quanquam septus esset magna fortium virorum manu, qua & Pontianum & omnes qui cum eo sentiebant, facilè posset opprimere, hoc impulsus errore, quod plures in vrbem quàm fuerant ingressos putabat, Cremona profugit: cum noctis tenebrę in eum errorem, eo in loco homines induxissent, vt qui numero plures erant, pauciores vererentur ac fugerent.

De Renato Neapolitano rege.

Quantum Renato Neapolitano regi error obfuit? cum Alphonsi Aragonij copiæ vrbem Neapolim obsidentes, per cuniculum vrbem ingressæ essent: nam dum eas Galli reiicerent, neque ab vrbe se eas pulsuros diffiderent, fortè contigit, vt Aragonius miles deiecto ab equo milite Gallo, ipse in eum insiliret. Quem cum Galli in equo conspexissent, arbitrati Aragonium exercitum effracta porta vrbem ingressum, quod neque cuniculo, neque scalis deduci in vrbem equi ab Aragoniis poterant, abiecta resistendi spe, in munita loca vt seruarentur, confugerunt, errore magis quàm hostium virtute superati.

DE VINDICTA. CAPVT X.

SEquitur vt de vindicta dicamus, quæ maximè quietis atque pacis vna hostis est, in quam vt inuehamur, quid satis à nobis dici posset, nisi si temperantia abesset, qua vindictæ impetus frenari debet, breui assiduis bellis ac cædibus, quas secum vindicta trahit, humanũ genus interiturũ? Quãobrem quò maior ex vltione dum peragitur (nam pòst rerũ gestarum pœnitentiam relinquunt) voluptas sentiri solet, eò studiosius deuitare eam oportet: quod cum ipsa venenum præsentaneum sit (cuius interitus comes est) melle, id est, cu-

piditate,ita humanas mẽtes capit, vt qui ei frena remiserint, tanquàm visco indies magis ea inuoluantur, neque finem inuenire in ea valeant. Accedit præterea magni creatoris vox,quæ reseruari sibi vindictam iubet, & ita mortales, ab ipso prẹmia sperare,præceptumque exemplo suo redemptor confirmauit,pro persecutorib.orando, quos & statim & copiosè vlcisci poterat. Monemur etiam puerorum fœminarúmque exemplo, ne nos vindictæ tradamus, nã cum ætate sexúque imbecilles,ob id magis, quàm cæteri vltionem impares viribus appetant,id quod non possunt, cupiunt: tantò magis ea fortibus atque prudentibus, & iis qui rerum potiũtur fugienda est, quod alteris turpè est imbecillibus æquari velle, alteris posse satis debet videri.

De Senatu ac populo Romano.

Insignis,atque sine sanguine, & propterea ingenti eorum animo digna fuit,ea vltio, qua Romani in Brutios vsi fuerunt: nam Italorum primi se Hannibali coniunxerant, & postremi ab eo discesserunt: igitur ab Italia depulso Hannibale,& superatis in Africa Carthaginensibus, Senatus populúsque Rom.ad perpetuam Brutiorum facinoris ignominiam atque vltionem sanxit, Ne in posterum Brutiorum vllus militia dignus fieret,sed cum magistratibus, inter ministros atque apparitores, Brutij semper mitterentur: qui tunc Brutij dicti, postea vt fit temporis successu, corrupto nomine Birri nuncupati sunt.

De Claudio Pulchro.

A publica populi Romani vltione, ad priuatam Claudij Pulchri transeamus:is à Cilicibus piratis captus, cum de redemptione cũ eis conuenisset,atque ad Cypri regẽ Ptolemẹũ misisset, qui mutuò pactam summã, cum piratis poscerent: Rex autem partem tantum dedisset, adeò exiguam, vt accipere eam piratæ recusarent, tandem sine precio Claudius à prædonibus est dimissus: qui cum postea Romam venisset, à patribus, ob id solum ad plebem transiuit, vt Tribunus plebis creari posset, id quod donec inter patres mansisset assequi non poterat. Creatus igitur Tribunus, nihil prius populo proposuit, quàm ingentes Ptolemæi Cyprij regis opes, atque populum cohortatus est,vt iudicato hoste Ptolemæo, ad eas capessendas mitteret. Ita Claudius Pulcher Ptolemæum vltus est, quod tàm paruam sui rationem habuisset:

vltio nequaquam indigna,cæterũ ſæuior ea quæ ſequitur.

De Morte C. Fabij.

Cum inter Marium Syllámque, ciuili bello decertaretur, C. Fabius, Africæ proconſul, quia crudelem ſe auarúmque nimis præſtabat,compulſis ad arma populis, viuus in palatio combuſtus eſt.

De Aulo Vitellio Imp.

Aulus Vitellius Cæſar,apertè oſtendit, quàm ſuauis vltio his videatur,qui rationis immemores eſſe volũt. Nam ſtatim,vt Imperator creatus fuit,dicens:Paſcere ſe oculos velle, præſente ſe, interimi Publicanum quendam iuſſit: quod cũ ipſe priuatus eſſet,parum modeſtè, imò contumelioſè quædam erga eum egerat.

De Thaide Athenienſi meretrice.

Inter tanta regum,aliorúmque inſignium virorum exempla,quæ aut iam ſcripta ſunt,aut ſequentur, meretricẽ Thaidem, non omittendam duximus. Adeò enim egregium illius facinus fuit, vt eius, à qua prodiit obſcuram fortunam, honeſtet illuſtrétque.Hæc Athenis nata,euntem Alexandrũ cũ exercitu in Orientẽ ſecuta, antequàm à Ptolemæo in delitiis haberetur, cum nonnullis aliis fœminis ac principibus vt cum Alexandro in Perſepoli vrbe,in Xerxis ipſius palatio cœnaret, inuitata (forma enim atque eloquio inſignis erat) poſt cœnam,cum Alexandro iocans: Tunc ſe dixit, ex Caſtrenſibus laboribus,Aſia peragrata,quod cupiuerat præmiũ accepiſſe, poſteaquàm Alexander, ei vt in Darij Perſarũ regis palatio,cum ipſo cœnaret indulſerat: quod munus longè maius,imo æternum exiſtimatura eſſet, ſi vt incendere quoque palatium poſſet concederetur, vt ipſa, quæ muliercula erat,tantum regẽ, quantus fuerat Xerxes vlciſceretur: cuius olim exercitus,patriã ſuam Athenas incenderat. Eius igitur animi magnitudine motus Alexander, cum ei quod cuperet agendi facultatem permiſiſſet,ipſa palatio ignem iniecit,patriæ ſuæ iniurias,quo poterat modo vlta.

De Patrobilo Neronis Liberto.

Patrobilus Neronis libertus, non minore animo quàm Thais, in vlciſcenda domini morte fuit: nam cum Galba Neronem Imperio vitáque ſimul,quanquam abſens priuaſſet,quo tempore ipſe, à prætorianis interemptus fuit: caput eius centum aureis nummis coëmit,vt illuc illud proiiceret,

vbi se Nero interemerat.

De Mithridate Ponti rege.

Mithridates Ponticus rex, ex crimine ipso, haud incongruè Manliũ Attilium Romanũ legatum vltus est: cuius auaritia, bellum in Mithridatem populus Romanus mouisse putabatur: nam cum astu eũ cepisset, inaurato ora, vt eius auaritia detegeretur, per regnũ auersum asino insidentem, ducebat. sed crudelius iniustiúsque id fuit quod sequitur.

Iterum de eodem.

Cum Mithridates, per Pontum Pompeij arma fugeret, accepit à Stratonica coniuge, arcem, cui ipsa cum ingentibus thesauris præsidebat, Roman. ea conditione tradidisse, vt si Xipharem suũ ac Mithridatis filium cepissent, sine alio precio ab eis dimitteretur. Nam ea re grauiter Mithtidates indignatus est atque vltionis cupiditas adeò eum à recto sensu abstulit, vt captum Xipharem filium, in loco vbi à matre cõspiceretur crudeliter occiderit.

De Dauide Iudaeorum rege.

Adeò vltionis desideriũ suauitate conditum est, vt magnis prudentiæ antidotis, munitũ esse oporteat eum, qui illæsus prætergredi eam cupiat: id in propheta Dauide declaratum fuit: Nam cum ei ingentia crimina Deus remisisset, mansuetiorem factum esse oportebat. Et tamen, cum iam annosus, atque ætate diminuto calore à vita discederet, eũ acceptarũ iniuriarum, quas viuens dissimulauerat, vltionis cupiditas cœpit. Itaque Salomoni filio successori imperauit, vt Semeũ Gerę filium occideret, quod is ei maledixerat, atque saxis ipsum incesserat, cum ab Absalone filio, Hierosolymis pulsus, fuga saluti suæ consuleret.

De Octauio Augusto.

Augustus omnes auunculi à quo adoptatus fuerat percussores occidit: & quod longè sæuius fuit, adempta L. Antonio Consuli Perusia, cum aram Iulio Cæsari ædificasset, illic pro victimis trecentos partim equites, partim Senatores crudeliter mactauit. Grauiter enim errabat cum Cæsaris manes, humano sanguine placare se arbitrabatur: cuius nulla maior, quàm clementiæ laus fuit, & cui ciuilis sanguis, nisi cum in prælij ardore necessitas cogeret, semper inuisus fuerat. Sed post tam sæuum vltionis genus, iustior aliquantò vindicta describetur.

De Martiale Romano equite.

Vindictæ amor atque cupiditas adeò Martialis Romani equitis pectus incesserat, vt is Macrini præfecti prætorij suasu, Antoninum Bassianum Caracallam Imperatorem dum in agro ventrem leuaret, à suis aliquantisper semotum interficeret, qui inde cum se fuga proripere vellet, statim interemptus fuit. Ad hanc cædem impulsus, quod paulo antè Bassianus, eius fratrem interemerat, fraternæ enim necis vltionem vitæ suæ antepofuit.

De Erixona Cyrenarum regina.

Learchus ab Archelao Cyrenarum rege, in amicorum numero præcipuus habebatur: cum autem ipsum regem veneno sustulisset, ac simul regnum occupasset, Erixonam reginam, Archelai coniugem, vt matrimonio secũ iungeretur tentauit: pollicitus si id Erixona egisset, se Archelai filiũ adoptaturũ esse. Cum autem nõ imprudens fœmina, conditionẽ non displicere ostendisset, sed fratres duros admodum obsistere posse, ad hanc rem aliquã dixit rationem iniri, si ad se noctu in colloquium, vno tantum comitatus veniret. Nihil insidiarum inesse putans Learchus, qui præ amoris magnitudine cæcus erat, noctu in Erixonæ ædes se recepit, vbi cũ Erixona à duobus quos domi occultos habebat interimi iussit, ac corpus de fenestris deiici. Per hunc modum cum aliter nequiret mariti mortem vlta est.

De Camma Galata.

Audax atque amoris plena in mariti Sinati vlciscenda morte, Camma Galata fuit, aduersus Sinorigem, qui ob id solum Sinatum interemerat, vt Camma potiretur. Nam cũ nec precibus, nec donis placari posset, postremò verita ne precibus vim Sinatus adderet, matrimonio assentiri cum eo se finxit, atque vocatum eum in Dianæ templum, cuius ipsa sacerdos erat, in numinis conspectu ostendit desponsationem celebrare velle: quod autem mos erat, vt eodem in desponsatione poculo, vir vxórque biberent, ipsa prius peractis solennibus verbis, post iusiurandũ aureo poculo delibatam à se venenatam potionem Sinorigi propinauit: qui fraudem nullam inesse ratus, ex eodem vase ipse quoque venenum hausit: quod ipsa conspicata, præ lætitia contentam se mori exclamauit, posteaquam ita virum vlta fuerat, nec multò pòst ambo perierunt.

De Antiocho Gripho Syriæ rege.

Antiochus Griphus Syriæ rex, cum sciret venenatam esse potionem, quã ei mater porrigebat, haud iniusta vltione coëgit vt eam mater biberet: qua hausta repentè mortua concidit.

De Nicomede Bithyniæ rege.

Haud scio iustámne, an sceleratam appellem eam vltionem, qua Nicomedes aduersus patrem Prusiam Bithyniæ regem vsus est: fortassè enim plerique iudicauerint, quæcũque sit patris in filium iniuria, filij tamen esse, nõ aliter se, quàm vel latendo vel fugiendo tueri, patientiáque paternam irã sustineri oportere. Hic patri suspectus, quod à populis nimium diligeretur, ab eo Romam missus est, & quia illic quoque eum in honore Romani habebant, patri suspicio atque odium simul creuit: itaque cum tentaret, vt Romæ occideretur, re ab eo detecta, qui vt cædem perageret missus fuerat, Nicomedes in Bithyniam profectus, cum populi à Prusia patre rebellassent, fugientem eum interfici iussit. Prusias igitur, quia suspitionis plus haberet, quàm oportebat, vt persæpè euenit sibiipsi eius mali causam attulit, quod sine ratione futurum metuebat.

RECENTIORA.

De Helmige equite Longobardo.

Cùm Rosimunda Longobardorum regina, viro suo Alboino necem per Helmigem equitem suum procurasset, regno populorum indignatione pulsa, Rauennam homicida, atque eodem adultero fugæ comite profugit. Illic, vt fœminei moris est, cum Helmigis eam satietas cepisset, & mutare adulterum cuperet, dum ambo balneis egrederentur, ipsa Helmigi venenatum poculum propinauit, idque quod erat Helmiges, cum bibendo præsensisset, stricto gladio eã coëgit, vt quod in poculo superfuerat ipsa hauriret; qui, quanquàm eo haustu antè moreretur, vnus tamen Rosimũdam vltus est: quandoquidem haud diu post Helmigem ipsa quoque decessit.

De Sanctio Castulonensi comite.

Sanctius Castulonensis comes, cum à materna ancilla accepisset, à matre principem quendam Arabem amari, & vt commodius veneri cum eo operam dare posset, ab ea ipsius

vitæ veneno insidias esse paratas: quo tempore poculum, in quo venenum miscuerat mater porrexit, iusta ira Sanctius ad vltionem impulsus, ipsam vt prius biberet coëgit: & ita vt digna erat, mater confestim mortua est.

De Ioanne Stanarola Veronensi.

Mortem quoque suam Ioannes Stanarola Veronensis vltus est, cum detecta coniuratione, inductæ ei compedes essent, & ita ad Henricum Dugnam ab Ecelino Veronensi vrbi præfectum perductus esset. Nam cum se ad nominandos coniurationis conscios cogi videret, neque ob id tamen salutem obtinere posset, vt poterat, saltu Henrico appropinquauit, atque paruulo gladio, quem veste abdiderat, ter punctim in caput eũ percussit: ita vt quãquàm ipse illic statim occideretur, breui tamẽ etiam Henricus periret.

De Eudoxa Augusta.

Cum Petronius Maximus Romanus Senator, per Trasillam militem, Valentinianum Augustum occidi curasset, atque occupato imperio, illud eniteretur, vt Eudoxa Augusta ei nuberet, tantum ex ea re indignationis, propter amissum virum Eudoxa concepit, vt quò facilius Valentiniani mortem vlcisci posset, Petronij animo gerere morem velle ostẽderet: sumpto igitur prætextu ad legiones atque prouincias scribendi, vt eas Petronio conciliaret in Africam ad Gensericum Vandalorum regem misit, qui eum hortaretur arma aduersus Maximum mouere, atque ad diripiendam vrbem Romam venire: qui cum ingenti classe Romam venisset, Maximum occidit, atque vrbem cepit ac diripuit, ablatis inde non thesauris solùm, verùm omnibus quoque claris artificum monumentis. Quam rem Eudoxæ consilio egit, quod eam neque Petronij mala, neque patriæ incommoda satis explere poterant: adeò vlciscendæ acceptæ ab vtroque iniuriæ desiderio ardebat, quod alter eam intulerat, altera cum obstare potuisset, inferri ipsam tulerat.

De Clotilde Gallorum regina.

Vt autem magis etiam pateat, quam acerbè vltionis studium in muliebri sexu grauius sæuiat, Eudoxæ Clotildim Gallorum reginam annectemus, cuius gesta, vt facilius intelligi possint, paulò altius res repetetur. Gundegarus Burgundiæ rex, Atanarici stirpe ortus, quatuor liberos suscepit, Gondebaldum, Godisillum, Chilpericum, & Gondemarũ.

Gondebaldus

Gondebaldus cum barbarè sæuiret, fratrem Childericum, cum coniuge occidit, ac de tribus filiis, duas in exilium misit, natu minorem Clotildim nomine apud se retinuit: quæ propter eximiam formam in matrimonium à Clodoueo petita occultè ei nupsit, atque de patrui manibus, vi extorta est, In quē adeò Clodoueum virū ipsa inflāmauit, vt Gōdebaldus, cum minus viribus valeret, pacem ingenti precio, ab irato Clodoueo emere coactus sit. Iis autem, id est, Clodoueo atque Gondebaldo vita functis, in Gallia Clodoueo, Theodoricus, Clodemirus, Hildebertus, Lothariúsque filij successerunt, in Burgundia autem Gondebaldo filius Sigismundus. Cum verò in Clotilde, neque ætas neque cōmunis sanguinis respectus, vltionis desiderium extinxisset, liberos in Sigismundum armauit, qui prælio victus, cum fugeret captus, atque in vinculis à Clodemiro in Aurelianos deductus est: ab eo Clotildis mater obtinuit, vt Sigismundum cum vxore ac liberis, quemadmodum olim Gondebaldus Sigismundi pater Clotildis parentes in amne submerserat, ipse in puteum præcipites mitteret.

De Iustiniano secundo Imperatore.

Iustinianus quoque Imperator post recuperatum imperium, quo eum nasoque simul Leontius patricius priuarat, acerbissimè iniuriam vltus est. Nam quoties nasum emungeret, hostium suorum vnum capite mulctabat: quorum in vinculis magnum numerum habebat. Sed iam ad publicas populorum atque exercituum vltiones transeamus.

De Belisarij exercitu in vrbe Roma.

Belisarius, cum bello Gothos persequeretur, & necessariis de rebus in Siciliam esset profectus, exercitui, quem in vrbe reliquerat Cononem præfecit: huius insignis erat auaritia, frumenta enim mercatus, quæ militibus diuideret, aucto in dies singulos precio, cariora faciebat, vt ea ratione militum stipendia facilius deuoraret: quod cū milites perspexissent, neque amplius ferre eam rem possent, seditione mota, eum interemerunt. Imperator autem ipsorum, cum rem atque simul eius causam intellexisset, nequaquàm pœnam dignam esse putauit.

De Alexandrino populo.

Quemadmodum Iulianus quoque Imperator, non castigandum duxit Alexandrinum populum, quod per vrbem

pedibus tractum Georgium Alexandrinæ vrbis Episcopum viuum combusserat, quia Constantio rapaci principi, nouas onerum imponendorum rationes & commenta proposuerat: ita etiam incommoda, quæ per eum tulerat, vlcisci Alexandrinus populus voluit.

De Rauennate populo.

Non minus etiã acerbè Rauennas populus Ioannis Lemigij, Rauennatem Exarchatũ sub Phoca Imperatore gerentis, auaritiam atque libidinẽ vltus est, neque inde plus pœnarũ quàm superiores tulit: rem enim Phocas neglexit, quanquã populus Ioannem ipsum cum coniuge, atque iudicibus interemisset. Iterum ad priuata reuertamur.

De Abaga Can, id est, rege Tartarorum.

Fera nimis, nedum barbara fuit vltio Abagæ Can, id est, regis Tartarorum, aduersus Paruanam: quod ab eo Turciæ præfectus (eius enim Imperium Tartari, anno salutis ducentesimo atque octuagesimo supra mille sibi pepererant) precio eam regionem Ægyptio Sulthano vendiderat. Abagas enim cum postea armis Turciæ regnum recuperasset, captũ proditorem, vt Scytharum mos est, medium desecuit: deinde corpus inter alias epulas coxit, ex eóque & ipse & proceres eius epulati sunt: neque ita adhuc sibi pro iniuria satisfactum arbitrabatur.

De Badilo Gallo.

Haud dissimilis ratio vltionis fuit, in Childericũ secundum Gallorum regem, ab ea quæ Iasoni in Thessalia contigit: nam cum Badilus vir Gallus, nobilitate inter suos clarus, iniustè à Childerico vapulasset, adeò ira atque indignatione exarsit, vt per occasionem manu sua venantem Childericum interimeret: neque eo contentus regi coniugem, quæ vterum ferebat (in regno enim magna Badilus potentia erat) addidit.

De VVilla milite Gepida.

Quàm sæua etiam VVillæ (is Gepida miles erat) in Aldoaldum Gothorũ regem, dominũ suum vltio fuit? cum cœnantem ipsum regem, vno vulnere interemit: quia vxorem, quam antè ei promiserat, absente VVilla, vt regis negociis operam daret, rex alteri in matrimonio collocarat.

De Guidone Montisfortis.

Nimis etiam acerbus vltor fuit paternæ mortis Guido

Montisfortis. Simon enim pater eius vocabatur, qui hostis ab Henrico Britanniæ rege iudicatus, regi regnum atque libertatem ademerat. Cum autem postea Eduardi filij opera regnum Henricus recepisset, hostem quoque Simonem cepit, atque eũ acerba morte in quatuor frusta discerpsit: huius igitur mortem Guido filius, dum vlcisci cupit (quo tempore Carolus primus Neapolitanus rex, vnà cum iuniore Philippo Gallorum rege, à Tunete venerat) vt Cardinalium collegio suaderet, ne vltrà noui Pontificis creatio differretur: cũ eis Henricus Britannus erat, Richardi iam Imperatoris electi filius: huius autem Richardi frater fuerat Henricus rex, qui Simonem interimi iusserat. Itaque eum Missarum sacra in templo audientem, atque vtroque genu humi nixum, Guido occidit & capillis appræhensum, sæuè è templo abstraxit, atque inde fuga se in Ethruriam recepit, qui vtquoquo modo patrem vlcisceretur, nullam rationem aut temporis, aut loci, siue etiam nobilitatis atque innocentiæ eius, quem interficiebat habere voluit.

De Gino Taccij Senensi ciue.

Non minore sæuitia Ginus Taccij Senensis ciuis, fratris ac patrui mortẽ vltus est: nam cum is Radicofani arcẽ in Senensi agro positam, furtim occupasset, atque ab eo loco regionẽ propinquam prædando infestaret, Bonincasa Aretinus, qui sub vicarij titulo Senis ius dicebat, Turrim Turritã, Gini fratrẽ, ac Tacciũ eius patruũ tanquam Radicofani occupationis conscios, in foro Senensi capite mulctauit. Cum autẽ post aliquod tempus, Romam ad gerendũ magistratũ Bonincasa profectus esset, Ginus, cuius ex animo amissi fratris ac patrui dolor nondum exciderat, sequutus eum, in ipso tribunali in quo ius dicebat, palàm occidit, atque ademptum ei caput abstulit, adeò animos atque audaciam, vlciscendi sanguinis sui desiderium fecerat.

De Eruoia Spaletij Duce.

Si hi, de quibus scriptum est, suorum mortem vlti sunt, iusta videtur eos ira impulisse, cæterum quod nunc scripturi sumus iniustius putabitur, quod vltio sæuitiei plena, nulla grauiore quàm verborum accepta contumelia, facta fuisse videtur. Cum Eruoia Spaletij Dux, à Sigismundo Imperatore, qui etiam Vngariæ atque Boëmiæ regna possidebat rebellasset, atque vno prælio multos è Sigismundi Duci-

bus ac præfectis cepisset, omnes sine precio humanè dimisit, vno Paulo Chuporo excepto, cui nudo statim assui bouis pellem iussit: nam cum Eruoia adhuc in officio cum Sigismundo maneret, atque in eius aula versaretur, quia ipsius aspectus, moresque rusticum hominem præferebant, nunquã à Paulo aliter, quàm expresso bouis mugitu salutabatur. Ei enim capto, cum ita vt dictum est, ipsum haberet, hoc improperauit, dicens: Velle se, vt voci illi personæ quoque imago responderet.

De Venetis.

Veneti, qui alioquin modestos se ac quietos præbere visi sunt, dolore compulsi, nonnunquàm acerbos se vltores ostẽderunt, quemadmodum dictum est. Occiso Horleo, qui etiã Vrsus Hippatus dictus est, Veneto Duce, quod is nimium crudelis habebatur: item cum Gallam patria atque luminibus priuarunt, qui Horleo sicuti in ducatus dignitate, ita etiam in vitiis successerat. Dominicum quoque Monegareũ ipsorum ita in crimine, sicut in ducatu successorem, pari supplicio affecerunt: neque de eorum aliquo pœna sumpta fuit, qui in ipsos principes manus iniecerunt: adeò iustè omnes vindictam de scelere sumptam putauerunt.

De quibusdam Alexandrinis ciuibus.

Adeò efficaces stimulos vltionis cupiditas habet, vt non modò principes ac populos, quos persæpè virium magnitudo ad iram accendit, eisque iudicij lumen aufert, verumetiã abiectæ fortunæ homines impellit, vt vitæ suæ suorúmque obliti, eos qui plurimum possunt vlcisci contendant. Vidimus ipsi, neque id iamdiu fuit Alexandriæ (quæ vrbs Transpadana est in Cisalpina Gallia) Ludouico Sfortia Mediolanensem Ducatum administrante, Petrum Vespucium Florentinum equitem, eo tempore Transpadanæ oræ præfectũ, cum vocata ciuium parte altera, repente captum Carrantem Vilsauegiã molendinariũ, à palatio suspendisset, adeò ad vltionẽ Carrantis propinquos exarsisse, vt quinque ex eis, mane palatium ingressi factione eorum vires præbente, cum nõ satis duxissent præfectũ occidere, eius corpus à cubiculi fenestra suspenderent. qui facinore patrato, impunè ab vrbe illa profugerunt. Sed quia iam satis de vltione dictũ est ad alia, vt molestia deuitetur, transibimus.

DE SCELERATE DICTIS AVT factis. CAPVT XI.

De Eucratidis Bactrianorum regis filio.

PArum videtur ad corrigendos mores,iuuandámque hominum vitam,à nobis actum esse, nisi quemadmodum Valerius egit, quæ dicta aut facta scelerate sunt, ostenderemus: vbi deuitata non fuerunt, non infamiam modò, verũ etiam calamitatem ingentem attulisse: his enim duobus, id est dicendo agendóque,omnia laudum atque criminum genera comprehenduntur, & qui ab his sibi temperauerit, à maximis criminibus abesse persuadere sibi poterit. De huiusmodi igitur re dicturi, à nullo melius primordia sumere possumus,quàm ab Eucratidis Bactrianorum regis filio: is à patre regni consors, & tituli regij particeps factus,ab Indorum bello victorem reuersum parentem, vt hostem interimi iussit:& cum id parum videretur,grauius addidit scelus, carpento enim corpus eius calcauit,atque eum sepultura prohibuit.Tantò quàm scelerata Tullia Romana sæuior, quantò id minus est,quod ipsa parentem non interemit, cuius morte regnabat:in Eucratidis autem filio contrà id fuerat, quod is à viuēte patre acceperat,quo nihil maius, ab eo post mortem expectare poterat.

De Phraate Horodis Parthorum regis filio.

Nónne detestandum etiam Phraatis Horodis Parthorum regis filij scelus fuit? qui parentem cum triginta filiis, quanquàm ab ipso regni successor designatus esset,occidit:grauiter pauci temporis moram,in vicino iam morti patre ferens: quamobrem cum is inuisum se omnibus animaduerteret,ne quenquam regiæ stirpis viuere pateretur,filiũ suum iam grãdiusculum interemit,præ nimia suspicione atque cupiditate in seipsum id molitus, quo ne maius quidem aliud ab hoste in eum statui poterat:adeò scelus atque crudelitas amentem eum atque vesanum fecerat.

De Ptolemæo Philopatore Ægypti rege.

Dupliciter Ptolemæus Philopator Ægypti rex,sceleratum se ostendit. Fratrem enim coniugémque , & vt scelus magis augeret,sororem quoque crudelissimè occidit: cæterùm tanquam id parum esset,vt in scelere intactum nihil omitteret,atque scelerate agendo,eò progrederetur , vt in præcipiti

ſtaret (ô ſcelus immane horrendúmque) parentes quoque ambos,impiè nimis ſuſtulit.

De Ponti rege Mithridate ac filio eius Pharnace.

Quanquàm Mithridatem Ponti regẽ patrem Pharnaces, vt Ptolemæus ſuos non occiderit,tamen cũ magnis cladibus ipſum videret,eò à Romanis deductum,vt vltra parum reſiſtere poſſet, nequaquam miſericordia motus eſt vt debebat, præſertim cũ in parrem conſpiraſſe depræhenſus, atque ob id captus, impunitatẽ ſceleris ipſe obtinuiſſet : ſed neque ob id aut correctior factus, aut minus ſceleratus, cum pater de traiiciendo in Iraliam ageret, & ob id exercitus eius animo perturbatus eſſet, ſeditioſorum quorundam opera adiutus à patre rebellauit,petitóque à militibus paterno capite,in eã deſperationem ipſum coniecit,vt veritus, Ne à filio Romanis dederetur, veluti minus calamitoſam rem ſibiipſi conſciſcendæ mortis caſum deligeret . Parentis enim manu,id ſceleratus filius egit,quod Prolemęus ſua in patrem patrarat: fortaſsè ita Deo permittente,quod Ptolemæi pater ſceleſtus atque immanis, parentem ipſam ac fratrem, atque inſuper tres liberos,ipſe olim occiderat,

De Dario fratribúſque Artaxerxis , Memnonis Perſarum regis filiis.

Immane profectò ſcelus Darij fratrúmque in patrem Artaxerxẽ Perſarum regẽ fuit: nã quanquã eis viuens Artaxerxes regno ceſſiſſet,quia Dario poſtea Aſpaſiam concubinam negarat,& ne eam daret,religioni eam dicarat, adeò eam rẽ Darius permoleſtè tulit,vt occidere eum ſtatueret:ex magno autem naturaliũ fratrũ numero , quinquaginta in ſententiã ſuam, ad patrandam paternam cædẽ traxit:cæterũ quanquã qui in ea conſpiratione depræhenſi fuerant, omnes occiderentur,tamen quod re fortuna eos patrare prohibuit, animo tamen impij filij peregerunt : ô inauditum ſcelus facinúſque ſemper cum criminatione cõmemorandum:nã ſi monſtri ſimile ducitur, vt vnus in patrẽ conſpiret, atque ei vim inferat,quid de quinquaginta,qui tàm impium ſcelus tentauerunt dicere poterimus?

De Selenſaro atque Adramelech,Senacherib filiis.

Id de impiis Artaxerxis filiis dici poteſt, quod ſemper homines de immani ſcelere atque ſacrilego Selenſaro atque Adramelech infandis fratribus ferent : ambo enim patrem

Senacherib, Assyriorum regem, in templo Iouis orantem, cum ab expeditione aduersus Ezechiam suscepta reuersus esset, interemerunt.

De Thesimacho Pisistrati Orchomeniorum regis filio.

Nec minus sceleratus & longè crudelior fuit Thesimachus, erga Pisistratum patrem, Orchomeniorum regẽ, cum eum iuuante Senatu occidit, ac corpus eius in frusta discerptum, sub veste tectum abstulit, dicens: In cœlum à diis raptum esse: quemadmodum de Romulo Romani dixerunt.

De Absalone Dauidis Iudæorum regis filio.

In patrẽ quoque Dauidẽ Iudæorum regẽ impius, ne dicã scelestus Absalon fuit: nam & regno eũ expulit, & vt interficeretur operam dedit, & ne spes vlla concordiæ vnquàm superesset, palàm cum paternis concubinis concubuit.

De Antipatro Herodis Iudæorum regis filio.

Antipater fraudis plenus, Herodis Iudæorum regis filius, cum falsis criminibus patrem impulisset, vt liberorum duos occideret, postremò in ipsum quoque patrem, vt eum perderet conspirauit, sed deprehenso scelere, vt dignus erat, à patre interemptus fuit.

De Aristobolo Iudæorum rege.

Posteaquàm satis multos narrauimus in patres sceleratos atque impios extitisse, nonnullos etiam addere æquum est, qui matres crudeliter habuerunt. Cum & sexus ipsius gratia, & quia matres maiori ex parte, alendorũ filiorũ fastidia sustinẽt, cõmuniter eis liberi magis afficiũtur: inter hos primũ Aristobolũ Iudæorũ non solũ regẽ, verumetiã Põtificẽ ponemus: is enim matrẽ, cũ tribus filiis, qui ipsi fratres erãt, in carcere, propter falsas regni suspiciones, interfici iussit.

De Antipatro Macedoniæ rege.

Antipater Cassandri Macedonũ regis fili⁹, matri Thessalonicæ indignatus est, quod in regni diuisione, mortuo Cassandro ad minorẽ natu filiũ Alexandrum, visa est inclinare: nã quãquàm effusis lachrymis, ipsa eũ oraret, & aperto pectore vbera ostenderet, quibus eũ aluerat, in memoriã ei reuocans, à se genitũ esse ipsum atque enutritũ, ita vt ad commiserationẽ omnes moueret (heu nimium sæua impietas) ipse ferus, vt filiũ taceã, hostis, rigidéque truculentior, nullis emissis lachrymis, nullo ne suspirio quidem edito, surda aure maternas preces præteriens eam interfici iussit.

De Nerone principe.

Cum Neronis tot insignia scelera sint, quot eius facta, ex infinito eorum numero, quædam magis horrenda ponemus: hic matrẽ Agrippinam, cuius industria ad Imperiũ ascenderat, occidit, atque inspicere mortuæ corpus voluit, spectauítque adeò lachrymarum expers, tantáque animi quiete, vt spectando voluptatis gratia biberet. Non minus quoque idẽ in patriam, quæ alia parens est sceleratus fuit, in qua à septẽ partibus succenso igne, ab eminente loco incendiũ spectauit, decantatis de Troiæ incendio, scriptis ab Homero carminibus. In hæc duo, quæ primaria sunt, quibus mortales naturæ iure affici magis debeant, cum tàm sæuus atque immanis fuerit, quid aliud est, quod vltrà de ipsius immanitate homines expectare possint? Sed à filiorum sceleribus, iam ad ea transeamus, quæ matres quædam impiè egerunt.

De Laodice regina Cappadociæ.

Laodice regina Cappadociæ, cum viro Ariarathi, vnà cum sex liberis infantibus superstes fuisset, verita, ne adulti eam regno filij pellerent, scelesta mulier, quinque veneno sustulit, contra ipsius sententiam sexto incolumi seruato, qui postea ei regno successit, cum ipsa populari tumultu interiisset.

De Athalia Hierosolymarum regina.

Haud dissimile muliebris ambitionis studium Athaliam, Hierosolymarum reginam, ad non minus sæuũ scelus, quàm Laodicen impulit: nam post viri Iorã, & Ochoziȩ qui filius erat mortem, ne esset qui ad regnum aspiraret, & per quem eius ambitio impediretur, omnes ex Dauidis stirpe iussit occidi: Vixque Ioas, ex filio nepos superfuit, magis Iosabeth amitæ industria, quàm quod auiã pietas vlla mouisset. qui cum adhuc tener esset, auia interempta in regno successit, & per eum regia stirps instaurata fuit.

De Attilij exulis matre.

Quàm crudelis quoque atque scelerata Attilij proscripti mater in ipsum filiũ fuit? nam cum ad eam profugisset, vt ipsius opera absconderetur, reiectum à se, ad certam immanémque mortem ablegauit. Impia enim mater filio id negauit, quod multi serui amicíque maiore suo periculo (quia minus venia dignos, quàm matrem natura efficiebat) heris & amicis iam præstiterunt.

De Timone Athenienſi.

Tam à factis, in quibus ſcelus fuit diſcedamus, ne ſemper crudelis materia nobis tractanda ſit, atque ad dicta tranſeamus, quæ ſcelus ſecum habuerunt. In his principatũ Athenienſis obtinebit Timõ, omnes enim mortales oderat, quin ſibi quoq; ipſi infenſus erat. Is cũ Alcibiadẽ adhuc puerum obuiũ habuiſſet, & deoſculatus ei plurimũ blandiretur, rogantibus quibuſdam, Quæ inſuetarum blanditiarum cauſa eſſet? reſpondit, Amare ſe eum puerum, quod præuideret ipſum quandoque Athenienſibus magnorum malorũ cauſam fore, qua ſpe ſola fruebatur. Ei enim propter immanem naturam id placebat, quod alij iurè omnes abominabantur.

De eodem.

Non minus quoque graue ac ſceleratum eius dictum fuit, cum Athenienſem Senatum ingreſſus, quem adire nunquã ſolebat, ſilentio expectantibus omnibus, quid is dicturus eſſet, dixit: Se poſt ædes paruum habere hortum, in quo ficus in ingentem altitudinem creuerat, à qua arbore multi Athenienſes ſe ſuſpenderunt: & quoniam eo in loco ædificaturus eſſet, viſum ei fuerat, de re ipſa ciues monere, vt ſi quis ab ea ficu ſuſpendere ſe vellet, id accelerarct, priuſquã arbor ſucciderctur. Sceleratum profectò verbum, quãquam nonnulli faceto illud ingenio tribuere maluerint.

De Hannibale Carthaginenſi.

Illa quoque Hannibalis Pœni ſcelerata atque atrox nimis vox fuit, cum inſpecta humani ſanguinis plena foſſa, Pulchrum in ea eſſe ſpectaculum dixit: feræ enim, quã homini verbum conuenientius fuit.

De Caligula Imperatore.

Vt alia omni in re, ita verbis quoque ſceleratus Caligula fuit, cum perſæpè repeteret: Oderint dum metuant: & ſemel iratus clarè exclamaret: Vtinam populus Romanus vnã tantum haberet ceruicem: ſceleratum nimis profecto verbum: nam quid aliud ſæua eius rabies optabat, niſi vt vno vulnere patriam perdere poſſet.

De Aulo Vitellio Imperatore.

Nónne Vitellij quoque ſceleratum fuit verbum, cum ex Germania Romam rediret, atq; haud lõgè à Bebriaco iter faceret? Illic enim, cum Othone certamen eius fuerat, & ob id cũ multi tam multorũ cadauerum fœtorem abhorrerent,

dixit: Olere hostem mortuum præsertim ciuem: & vt magis eo spectaculo frueretur, mortuos spectans, lætus largè perpotauit.

De Agrippina Augusta.

Post liberorum matrúmque scelera, haud incógruum est vt de vxoribus quoque, quæ impiæ fuerunt aliquid dicamus, atque Agrippinam his annectemus. Nam si Valerius sceleratam appellat, viri Salassi proscripti vxorem, quod dum eum detexit (fortassè timore magis quàm odio impulsa) mortis eius causa extitit, quantò sceleratior Agrippina dici debuit, quæ Claudium virum suum, nulla prorsus affecta iniuria veneno sustulit?

De Laodice Syriæ regina.

Pari atque etiam maiori scelere, amoris impatiens, in quo riualē ferre nō poterat, Laodice regina Syriæ, aduersus Antiochum virū suum cognomento Deum vsa est: eum enim simul cum alia coniuge Berenice ac filio, veneno perdidit.

RECENTIORA.

De Brunechilde Gallorum regina.

Recentiorum fœminarum, quæ scelere insignes se fecerunt, prima se offert Brunechildis Gallorum regina, alio nomine Bruneusta, quod parum ducens, impiam matrem esse, sceleratissimam quoque auiam se præstitit. Nam post Sigiberti viri regis mortē, seminatis discordiis, inter Theodericū atque Theodebertū, ex Childerico filio nepotes, oratione sua Theodericū impulit, vt Theodebertū interimeret cuius ipsa liberos adhuc infantes manu sua occiderat, atque inter ipsos Merouеū adhuc in cunis agentē, pedibus apprehensum, saxo alliserat: & vt sola regnaret Theodericum quoque postea veneno petiit: qua rabie hanc fuisse arbitrari debemus? cuius gesta scribendo animus meminisse horret, adeò sæuitiæ atque impietatis plena fuerūt, quæ in muliebri sexu tantùm opprimere vilia corda solet, vt amissa ratione, huic cupiditati viros, liberos atque omnes propinquitatis gradus, feris ipsis atrociores posthabeat.

De Ioanna prima Neapolitana regina.

Ioanna prima Neapolitanorum regina, occupatis in scelere Brunechildis partibus, in Auersæ vrbis arce, virū atque eundem patruelem, Pannonium Andream, suspendi iussit, vt ipsa arbitratu suo, liberius ageret.

De Elisabella Britannorum regina.

Elisabella Britannorum regina, in Galliam ad Carolum fratrem cognomento Pulchrum, visendũ profecta, posteaquàm Eduardũ tertium peperit, ortis inter virum ac fratrem discordiis, in Britanniam à viro reuocata, cum sciret ei dedecora sua non ignota esse, à fratre Britannísque seditiosis adiuta, partim vi, partim dolo, virũ Eduardum secundum adorta cepit, atque in carcere iussit occidi, ipsaque sub filij nomine regnum administrauit. Verùm post aliquot annos deprehensa cum Rogerio Mortimero adultero, à filio in vinculis posita est.

De Elisabella Flisca.

Non minus quoque scelerata Elisabella Flisca, Lucæ filia, in virum Lucinum Vicecomitem fuit, qui rerũ Mediolani, cum archiepiscopo Ioanne fratre potiebatur, ac Stephani fratris mortui filios in exilium egerat: nam depræhensa cũ Vgolino Gonzaga, Ludouici Mantuani principis filio adulterare, ne vir pœnas sumeret, non ipsum modò virũ veneno sustulit, verùm palàm etiã testata est, Lucinum iuniorem, atque Vrsinã quos ipsa pepererat, non ex viro, sed ex nepote eius Galeatio conceptos esse: itaque ambobus Papiæ in carcere conditis, Galeatius ac Bernabos, Stephani filij, ab exilio reuocati, in rerum Mediolanensium administratione successerunt. Per hunc enim modum, scelerata mulier, cũ turpis vitæ pœnas dare metueret, virum vltra, filios imperio, & se boni nominis honore priuauit.

De Siroë Cosdroë Persarum regis filio.

Cum Cosdroa Persarum rex, graue bellũ cum Heraclio Imperatore gereret, Siroës filius, ei regnum vitámque ademit, quẽadmodum antè Cosdroa, Hormisdæ patri egerat: persæpè enim diuinitus fieri videtur, vt quæ homines in parentes suos egerunt, eadem à liberis suis patiantur.

De Henrico Henrici quarti Imperatoris filio.

Et si ferro abstinuit, aliis tamen modis patrem Henricũ tertium Imperatorem, scelestus filius Henricus quartus perdidit: nam non contentus captum coëgisse vt imperio cederet, posteaquàm pater manus eius effugit, armis Leodij inclusum adeò pressit, vt præ dolore, cum omnibus alia spes adempta esset, perierit.

De Ludouico Ludouici Bauariæ Ducis filio.

Pari scelere Ludouicus Bauarus, cum Ducem Ludouicũ patrem suum obsideret, ei mortẽ, quæ ætatis cursu haud lõgè aberat, arcta obsidione premendo magis accelerauit.

De Simene Alardi Dacarum regis filio.

Non minore impietate Simenes, patrem Alardum Dacarum regem, regno expulit, ac demum occidit, Othone primo imperante.

De Stephano ac Constantino Constantinopolitanis Imperatoribus.

Stephanus ac Constantinus, cum imperij honore deiecto Romano primo ipsorum patre, imperiũ inuasissent, iustè vt impietati eorum par erat, honore quem per scelus parauerant, haud multo pòst deiecti fuerunt: persæpè enim euenit, vt qui per scelus struere sibi gradus ad honores, ac regna quæsiuerunt, breui illud ipsum quod parauerunt amittentes, hoc solùm ex partis scelere rebus retineant, vt infames semper habeantur.

De Michaële Constantinopolitano Imperatore.

Id quoque Michaëli contigit, Nicephori Imperatoris filio: nam conspiratione facta, cum Alexio paterni exercitus Duce, vt cũ exercitu aduersus Robertum Guiscardũ missus, à Nicephoro rebellaret, & ambo imperij honorẽ inuaderẽt, quod scelerata pactione pepigerant assecuti, aduersus Guiscardum profecti, ambo ad Dyrrachiũ prælio superati sunt: in quo Michaël filius interemptus, breui male partũ amisit imperium, dum maluit per scelus proditoris comes esse, quã patris expectata morte, vnicus esse successor.

De Manfredo Friderici secundi Imperatoris filio.

Recentiores omnes scelere superauit Manfredus, qui Friderici secundi naturalis tantum filius, & ab eo Tarentini principatus honore decoratus: quemadmodũ à nonnullis traditum est, puluino senem ægrum & patrem oppressit, vt Neapolitanum regnum, sicuti fecit occuparet.

De Sanctio quarto Castulonensi rege.

Haud scio an minus Sanctij scelus fuerit, in Alphonsum decimum Castulonensem regem patrem suum: cæterũ ingratitudinẽ quidem maiorem fuisse, nemo negauerit: nam cum mortuo Ferdinando, qui Alphonsi maior natu filius erat, successionis ius, non aliis modò rationibus, verũ po-

pulorum quoque consensu, in Ferdinandi filium, & ipsum Alphonsum cognomine de Cerda nuncupatum transiret, Alphonsus senior, quod Sanctium filium nimis diligeret, à nepote in eum, qui minor natu filius erat, successionem transtulit. Cum autẽ postea seniorem ipsum Alphonsum electores etsi prorsus non concordes, imperatorẽ creassent, & ipse ob eam rem Auinionem ad Pontificem proficisceretur, satius duxit imperatorio titulo cedere, quàm de eo armis cũ aduersariis decertare: inde postea in Hispaniam reuertens, à Sanctio cui abiens regnum cõmendauerat, exclusus est, & regno imperióque simul carens, apud Hispalensem vrbem decessit.

De Garsia Alphonsi tertij cognomento Legionensis regis filio.

Scelestus quoque Garsias fuit, cum patrem Alphonsum tertium regno priuauit, etsi id matris ac fratrum impulsu fecisse videatur.

De Garsia Sanctij filio maioris Auarcæ nuncupati, Nauarræ, Castulonis & Aragoniæ regis.

Scelestior Garsias fuit, qui apud patrem Sanctium Castulonensem atque Nauarriensem regem, falso adulterij Geloriam matrem accusauit, quod ei commodare equum recusasset, quem vxori magnoperè Sanctius vir commendauerat: impius profectò sceleratúsque, qui tàm leui de causa eam accusauit, quam tueri debebat. Id quod mulieris ipsius priuignus, ac naturalis tantum Sanctij filius Raymirus nomine egit, qui armis eam, aduersus omnium accusatorum calumnias, defensurum se obtulit: sed tandẽ re vt erat patefacta, monachi cuiusdã opera, cui Garsias in Christiana confessione vera fassus erat, diremptum est certamen & regina crimine liberata, quæ vt in priuignũ grata esset, præteritis liberis moriens Raymirum, Nauarriensis regni, quod ipsi dotale erat, hæredem fecit.

De Actio tertio Estensi Ferrariensi principe.

Sceleratus atq; immanis Actius tertius Estensis, qui vt paternas opes ac principatũ occuparet, Opizum secundũ patrẽ in lecto iacentẽ oppressit, deinde fratres pepulit, vt filio Fliscο, qui naturalis tantum erat, principatum relinqueret.

De Petro Candiano Veneto Duce.

Quam ingẽs quoq; ingratitudo ac scelus Petri Candiani,

aduerſus patrem Candianum Venetũ Ducem fuit: nã cum poſthabito maiore natu filio, Candianus Petrum ducatus comitem adoptaſſet, Petrus paternæ neceſſitudinis,atq; huius meriti immemor,proditione parentem depellere eo honore tentauit, vt ſolus ipſe dux remaneret: propter quã ré, à Venetis in exilium pulſus, tamen nunquam deſtitit bello patrẽ laceſſere,donec ſenio moleſtiáque cõfectus decederet: ſatis enim apertè hoc exemplo docemur, regnorũ nullã certã fidẽ, atq;eã neq; beneficiis, neq; ſanguinis propinquitate parari poſſe,quia vt ſola ſit, regnãdi cupido ſemper appetit.

De Iams Scotiæ rege.

Hæc ſacra regnandi fames, ad par ſcelus ætate noſtra Iãs Scotiæ regis filium, in patrem, qui eodem erat nomine, armauit: nam cum à patre, cum multis aliis defeciſſet, magno edito prælio, pater in eo interfectus eſt.

De Ioanne Maria Vicecomite Mediolanenſi Duce.

Non minus in matrem Catharinã impius, Ioannes Vicecomes Mediolanenſis Dux fuit: nam cũ vita functo parente eius, ipſe tenera adhuc ætate à vidua matre regeretur, vt aliquantiſper ætas adoleuit, in carcerẽ eam in Moguntiaca arce coniecit, atque illic præ mœrore eam ad mortem cõpulit: ſed iam parentes ac liberos impios omittamus.

De Ratoldo Friſonum Duce.

Ad Chriſtianam fidem, Volfranij Senonenſis Epiſcopi opera conuerſus, Ratoldus Friſonũ Dux, cum iam alterum pedem in baptiſmatis fonte poſuiſſet, priuſquàm alterum poneret, ab Epiſcopo petiit, vbi nã maiorẽ, in paradiſo, an in inferno, ſuorũ eſſe numerum putaret? reſpondente autẽ Volfranio: Quippe in inferno,quod eorum nullus Chriſtũ redemptorem agnouiſſet, pedem ex baptiſmate Dux retraxit,dixitque, Eò proficiſci velle, vbi ſui eſſent,malléque eos qui plures eſſent, quam pauciores ſequi. Impia enim leuitate ſaluti damnationem antepoſuit.

De Fabrianenſi populo.

Scelus Fabrianenſis quoque populi ingens fuit, cũ in principes ſuos, Clauella gente ortos conſpirauit. In tẽplo enim cædem peragere coniurati ſtatuerunt, hora egrediundi facinoris ſumpta, cum ſacerdos qui coniurationis conſcius erat ſacra peragerct, & decantando Symbolo ad partem eam perueniſſet, quæ incarnationis mentionem facit.

Scelestè enim voluit, vt verbum, quo humanæ salutis ortus, ac memoria renouatur, proditionis atque alterius peragendæ mortis signum haberetur.

De Brachio Seniore militari Duce.

Scelestum Brachij quoq; senioris (& si faceto sale aspersum videatur) verbum fuit, conquerente cum eo quodam Martini quinti Pontificis nomine, quod dixisset, Se Pontificem ad tàm grauem fortunam redacturum, vt Missam numo, qui grossus dicitur, cantaturus esset: respondit Brachius Mirari se, quod id de se Pontifex crederet, qui non modo numum grossum pro vna Missa, sed ne minutũ quidem assem, pro decem Missis daturus esset: nimis inconsideratum profectò verbũ, ostendere Christianum hominem, tàm parui à se Christianæ fidei primarium antistitem, & simul primarium sacrificium fieri.

De Gabrino Fundulo Cremonensi tyranno.

Gabrini Fonduli Cremonensis tyranni, nihilo saniora fuerunt verba, cum à Philippo Mediolanensi Duce damnatus, illic esset, vbi capite mulctandus erat: astante enim populo, eo tempore quo viuendi finis ei imminebat dixit: Grauiter vnum ferre, quod dum Cremonæ principatum obtineret, Sigismundum Imperatorem, ac Ioannem vigesimumtertium pontificem, cum eos in vrbem accepit, à turri quæ immensæ altitudinis in media vrbe est, saltu se demittere non coëgisset, vt eo facinore diuturniorem de se loquendi posteris materiam relinqueret. Impio enim homini satis non erat crudelitatis ac malorum, quæ perpetrarat nisi moriturus quereretur grauiora se non perpetrasse.

De Bertholdo Zeringiæ Duce.

Sceleratum quoque illud fuit, quod Bertholdus Zeringiæ Dux in Germania dixit, cum æger morti proximus esset: nam cum statueret, vt thesaurus quẽ rapinis coëgerat, id est vasa, pecuniáque omnis signata, quam habebat in massam vnam conflaretur, & nonnulli, Quamobrem id ageret, peterent: respondit, Minimè se latere propinquos suos, cum ipse vitam egisset, iis diuidendis quæ relinqueret, inter se contentionem habituros: ea autẽ haud difficulter diuisionẽ acceptura essent, si pecunia signata, aut vasis continerentur: quod si in massam vnam cogerentur, cum omnes eam appeterent, neque in ea alteri fidem alter haberet, id actura

hæc massa videbatur, vt singulis vi eam ad se trahentibus, mutuis se super eam vulneribus confoderēt. In morte enim ipsa cogitauit, quo modo perniciosior suis mortuus esset, quàm antè viuens fuerat.

De quibusdam leprosis prouinciæ Narbonensis accolis.

Quidam prouinciæ Narbonensis accolæ, lepra correpti, regnante Philippo Gallorũ rege, eius filio, qui Pulcher cognominatus est, depræhensi sunt, sanie è corporib. suis manante, aliáque tabe, clam puteos inficere: vt ad vniuersum populum, qua ipsi laborabant lepra transiret: quorũ scelus cũ aliorũ valetudini infestum esset, omnes viui in domibus suis combusti fuerunt. Scelus profectò ingens, ad quod Iudæi eos impulerant, vt alienæ valetudini inuidendo, similes sibi facere, alios bene valentes quærerent.

De Petro Sermonetano, minorum ordinem profitente. Item de quodam sacerdote Gallo, & quibusdam aliis.

Factis dictísque sceleratis, vt qui omnium sceleratissimi fuerunt, finem imponent Petrus Sermonetanus, qui Minorum ordinem profitebatur: & sacerdos quidam Gallus, nonnullíque alij scelesti mirum in modũ, nõ ob id tantũ, quod immensus est is quẽ læserunt, verumetiã propter sacerdotalem ordinẽ, qui eos impellere debebat, vt acerrimi propugnatores eius rei essent, quam impiè impugnauerunt. Petrus enim (proh immane nefas) asini ori Christianam hostiã manducandam inseruit, vt dæmones in magica arte sibi fauentiores faceret: alter autem, cum male de Catholica fide sentiret, à Iudæis seductus, nõ modò missarum solennia celebrabat, hostiæ immolatione non peracta, verumetiam ad tantã in Deum impietatem exarsit, vt quo die per vrbẽ magnis ceremoniis deferri Christiana hostia solet, de Episcopi manu tollere eam, & palàm in contumeliã pedib. proculcare deliberaret: quod cum frequenti hominum numero, qui Episcopum circũstabant, agere prohibitus esset, in maiore Parisiorum templo de sacerdotibus celebrantis manu calicem extorsit, sparsum redemptoris sanguinem, ac pedibus calcatum, purum esse vinum affirmans: quibus sæuis criminibus ambo, Innocentio octauo pontifice, Romæ Petrus, Parisiis autem alter, viui combusti fuerũt. Anno quoque salutis quadringentesimo nonagesimonono supra mille: in

le: in valle Canonica Brixiensis agri, ô horrendum scelus, atque ante hoc tempus inauditum, complures sacerdotes, approbatarum congregationum, freti se facilius magicam artẽ cõsecuturos, spe ita eis, ab humani generis hoste facta, quẽ in vno montiũ illius vallis palàm alloquebantur, in eã impietatem præcipites ruerunt, vt in hostiam quam ipsi immolarant, alij ventrem leuarent, alij pedibus eam proculcarent, nonnulli quod nihilò leuius est, comburerent.

DE INVSITATIS MORTIS *generibus.* CAPVT XII.

COnstat inter omnes qui ratione viuunt, cũ nihil morte certius sit, incertissimam eius haberi horam, ac persæpè grauem dici mortẽ: nõ quia res ipsa grauis sit, sed propter statum illũ, in quo moriturus depræhenditur. Sed profectò dubiũ illud duci nõ debet, siquid vnquã optimi mortalibus à Deo cõcessum est, mortẽ ipsam id esse dici debere: cum ea sit, quæ æqua falce summos infimis æquet: neque nemini (modo is velit) eripere eũ à miseria & seruitute neget: ad quod etiã accedit, quod persæpè ipsa tã opportunè vltrò occurrit, vt quanquã grauiter eã homines ferãt, exitu tamẽ ipso ostẽditur, grauiorib. quæ viuẽdo pertulisset, accelerãdo hominẽ quẽ petit liberauisse. Ordinẽ igitur inchoatum sequuturi, de mortis generibus, quæ grauia atque inusitata appellãtur, prisca recẽtioraque subiectis exẽplis describemus.

De Moyse atque Aaron fratribus.

Mirum videri non debet, res ratione metientibus, eos qui cum virtute agendo Dei gratiam promeruerint, ab eo præcipua etiam munera assequutos esse, in vita, & morte, quæ aliis ad pœnam inferuntur, his ad solatium dari: vt tanquam transitus à somno, ad nouam vitam sit: quemadmodũ in Moyse atque Aaron fratribus perspectum fuit: nam cum longum æuum fœliciter vixissent, & viuentibus ostendisset Deus loca ad quæ transituri erant: nulla ægritudine capti, neque alio grauiore signo ostenso, ad ea ipsa loca, quæ Deus ostenderat, meliorem victuri vitam demigrarunt, nihil aliud, quàm somno se captos ostẽdentes.

De Ioanne Euangelista.

Ioannes quoque Euangelista, per lõgum æuum acta vita,

minimè æger, Ephesi longa ad populum de Christiana disciplina concione habita, cum postremò se tunc à præsenti vita migraturum denunciasset, prosequente eum lachrymis populo, ad effossum locum, quem ipse ordinauerat profectus est: atque in eum descêdens, cum extensus illic iacuisset, animam vt Deo eam restitueret, egit: qui cum nulla seculari re grauatus esset, minimè mirum est, tàm facile corporis carcere liberatum fuisse.

De Phaselo Iudæo.

Nouum inuenit mortis genus Phaselus Herodis Antipæ frater, vt se ærumnis atque ignominia liberaret, cum proditione à Parthis captus, Antigono hosti deditus fuit: nam cum manus vinctas haberet, & omnis alia ratio citò moriendi adempta esset, tam grauiter muro caput allisit, vt statim acta anima ostenderet, ingentis animi virum prohiberi morte non posse.

De duobus ad Bestias damnatis.

Non minus quoque nouum industriæ genus, duo ad bestias damnati repererunt, vt se ea crudelitate ludibrióque redimerent: quemadmodũ Seneca scriptum reliquit. Nam cum curru ad theatrum deportarentur, vbi feris obiiciendi erant, alter ipsorũ cum dormire se fingeret, adeò caput inclinauit, vt inter rotæ radios illud inuolueret, rotáque vertẽdo collum eius frangeret. Alter autem cũ obtinuisset, vt è curru leuandi ventris gratia descenderet, spongiã quæ in publicis latrinis, ad purgandum anũ ligno affixa manebat, gutturi tanta vi inseruit, vt confestim præclusa anima periret.

De Alexandro Eleo philosopho.

Nouus profectò mortis casus is fuit, quo Alexander Eleus philosophus periit: amnem etenim Alpheum pernatans, cum pectore in acutam arundinem, quæ aqua tegebatur incidisset, corpus confodit atque interiit.

De Xenocrate Chalcedonio philosopho.

Xenocrates Chalcedonius philosophus, quẽadmodũ scriptum est, noctu sine lumine domũ perambulans, patellæ caput incommodè adeò allisit, vt eo effracto moreretur.

De Thalete Milesio.

Rarum etiam Thaletis Milesij (qui inter septẽ Græciæ sapientes annumeratus est) genus mortis fuit: nã cũ senio cõfectus, ludos in theatro spectaret, sedẽs calore sitiq; interiit.

De Heraclito Ephesio philosopho.

Noua illa quoq; mors fuit qua Heraclitus Ephesius periit: nam cum, vt hydropisim curaret, bouino stercore perunctus, sub sole maneret, fortéque solum, is qui ministrabat, cũ reliquisset, à canibus cũ ferã esse putarẽt, dilaniatus fuit.

De Diagora Rhodio, & Chilone philosopho.

Præ gaudio quoque repente perierunt, Græca vanitate capti, Diagoras Rhodius, & item Chilon philosophus, cum filios Olympicis ludis victores deoscularentur.

De Seniore Dionysio Syracusano tyranno.

Pari leuitate motus senior Dionysius Syracusanus tyrannus, qui magna fœlicitate potitus, modestè semper antea fortunam tulerat, accepto nuncio de victoria inter tragœdos parta, nimio gaudio repentè mortuus est.

De Polycrita Naxia.

Recens quoque ac subita, ob iustiorem lætitiam mors ea fuit, quæ Polycritam Naxiam è vita abstulit: nam cum ob eximiam formam prudentiámque, simul Diogeneto atque Erythræis persuasisset, vt Naxi obsidionem soluerent, ab exercitu in vrbem reuertens, vbi publico honore atque omnium lætitia excipiebatur, patriæ liberatrix appellata, dum vrbis portam iniret, mortua concidit.

De Diodoro Dialectico.

Subita veheménsque animi tristitia, id in Diodoro dialectico egit, quod in superioribus iam scriptis, nimiam lætitiã fecisse, diximus. Nam cũ tàm citò vt voluisset, quæstionem à Stilpone propositam non dissolueret, repentina anxietate pressus, animam egit.

De Heli Iudæorum Pontifice.

Heli quoque Iudæorum Pontifex ac iudex, accepto tristi nuncio de clade qua Palæstini hostes capta arca, occisísque ipsius filiis, Iudaicum exercitum affecerant: magno subitóque dolore oppressus, cum à regio solio supinus caderet, effracto collo statim periit.

De Druso Pompeio Claudij Cæsaris filio.

Minores quoque casus nonnullos de quibus nunc dicemus, morte affecerunt. In eis primus occurrit Drusus Pompeius Claudij Cæsaris filius: nam cum puer ludens, iactum in sublime pyrum ore excepisset, idque altè in guttur descẽdisset, præclusa anima mortem obiit.

De Fabio Senatore ac Prætore Romano.

Fabius Prætor, hausto in lacte pilo, præcluso spiritu animam egit: adeò parua re, hominis persæpè mors constat qui superbè agendo, per amentiam Deo se nonnunquam æquare contendit.

De Spurio Saufeio.

Non maior quoque ea res fuit, nec minus noua, qua Sp. Saufeius interiit, cum balneum egressus ouum sorberet.

De M. Aurelio Caro Imp.

Quanquàm minimè nouum sit, de cœlo tactum quenquàm perire, res tamen haud indignâ notatu est, cum qui magna fortuna sunt, fulminati inueniuntur, præsertim raram atque inusitatam rem agentes, quemadmodũ Pompeio Straboni proconsuli contigit, qui vnà cum Octauio, vt Mario Cinnæque se opponeret, iuxta vrbis Romæ portam armatus, atque equo insidens, à fulgore petiit. Visus enim est eo facto Deus ostendisse, quantoperè ciuilia bella damnaret. Carus quoq; Imperator, cum ad Tigrim amnem castra aduersus Persas haberet, atque æger iaceret, de cœlo tactus, combustus est, cùm Romani infaustum haberent bellum, quod trans amnem illum susciperent.

RECENTIORA.

De Fl. Valerio Anastasio Imper.

Inter recentiora Anastasius Imperator, imperij sui anno quarto & vigesimo, in vrbe Constantinopoli eodem quo Carus fato decessit.

De quodam Africæ rege.

Ioanne nono Pontifice, cum Sarraceni ex Africa in Italiam traiecissent, atque vrbem Consentiam oppugnarẽt, eorum rex, qui suis scalis muros vrbis conscendebat, ceu alius Capanæus fulmine ictus est.

De Iouiniano Imper.

Quantò minoris momenti re Iouinianus Imp. antè decesserat? nam cum vrbem Romã peteret, Dadastanæ (qui locus inter Bithyniã atque Galatiam est) fumo, siue nimio prunarũ calore, quæ in cubiculo ad ingens arcendũ frigus positæ fuerant, suffocatus est inuentus.

De Attila Hunnorum rege.

Attila Hunnorum rex, cum se vt in Italiam reuerteretur accingeret, vxore in Pannonia ducta, prima infaustarũ nu-

ptiarum nocte, cum nimio vino cibóque pressus dormiret, manante à naso sanguine, & per os guttur petente, prius enectus est, quàm quispiam rem illam præsentiret: Diuino enim nutu factũ videtur, vt illi nimius sanguis guttur obstrueret, qui feræ potius, quàm hominis auiditate, ingentem nimis humani sanguinis vim, cædẽdo vastãdóq; sparserat.

De Grimoaldo Longobardorum rege.

Grimoaldus Longobardorũ rex, nono die posteaquam medicis curantibus, in lacerto venam aperuerat, cũ arcu columbam peteret, aperta repentè vena, tantũ effudit sanguinis, vt cum sanguine vitam quoque ageret.

De Ioanne, qui Maurus dicebatur Imperatore.

Dum arcu Caloioannes quoque Imperator Constantinopolitanus in Cilicia aduersus aprum vteretur, adeò magnis viribus arcum contraxit, vt sagitta manum qua tenebat arcũ, traiiceret. Quæ cum veneno, vt in venatione moris est, veru illitum haberet, paucis diebus interiit, relicto Emanuële filio imperij successore, Christi anno centesimo ac trigesimo post mille.

De Theodorico Ostrogothorum rege in Italia.

Inusitatum quoque mortis genus, & penè prodigiosum Theodorici Ostrogothorũ regis fuit: nam aliquod tẽpus postquam Symmachũ atque Boëtium occiderat, cum ei in cœna magni piscis caput appositũ esset, visus est sibi in eo Symmachi caput videre: inferius labrũ in minitantis speciẽ mordentis: quemadmodũ ipse medico Elpidio postea dixit: qua imagine ita territus est, vt tũc cubare incipiens, nunquã dicere desiuerit, se ea imagine terreri, quoad animam egit.

De Arrio Hæresiarcha.

Non inusitata modò, verum prodigiosa quoq; Arrij hæresiarchæ turpis mors fuit, qui, quo die in vrbe Constantinopoli, cum Alexandro catholico Episcopo disputandum erat, dum leuare ventrem vellet, in sella familiari, cum fæcibus omnia intestina effudit. Intestinorum enim vitæque, quemadmodum veræ erat etiam fidei inanis, remansit.

De Anastasio secundo Pontifice.

Pariter Anastasius secundus Pontifex, cũ eadem hæresi laboraret, leuans ventrem vt Arrius animam egit. Sed iam ad mortes, quæ aliquo casu vim secum tulerunt transeamus.

De Ioanne vigesimo primo Pontifice.

Ioannes vigesimus primus Pontifex, Viterbij ruina cubiculi, cum in lecto iaceret, oppressus, paulò pòst interiit.

De Artauada Armenio.

Eo bello quo Totilas Gothorum rex, ac Iustiniani Duces inter se decertabant, singulari prælio Vlaris Gothus & Artauadas Armenius Rom. eques, haud longè à Trebia amne, in cisalpina Gallia dimicauerunt, in quo victor Artauadas nimis sinistro casu ipse quoque interiit. Nam cum infesta lancea, ab equo Vlarim Gothum mortuum prostrasset, & Vlaris hasta calce humi infixo cuspide, aliquantisper à terra emineret, in eam Artauadas tàm grauiter offendit, vt eo vulnere post paucos dies à vita decederet, atque ita contigit, vt qui mortuus humi iacebat, viuentem hostem victorem occidisse videretur.

De Maugoto Mauberto equite Gallo.

Cum similiter singulari certamine, apud vrbem Meldensem in Gallia, Maugotus Maubertus, & Fochetus Doriachus, Iulio mense inter vehementes solis ardores depugnarent, & post primum impetum, Fochetus aliquãtisper quieturus secessisset, animaduertens Maugotum in equo nutare, brachium eius inuasit, atque ad terram ipsum pertraxit, & cum neque ad deditionem appellatus responderet, neque aliter moueretur, detracta galea inuentus est mortuus: siue eius mortis calor nimius, siue liquefacto cerebro, petitum cor, causa extitit.

De Baptista Mirandulano.

Idem Baptistæ Mirandulano Ferrariæ contigit, cum inclusus circunsepto dimicaret: nam cum hostem ingẽti animo inuasisset, & is territus eum fugeret, statim in equo nutare Baptista cœpit. Itaque cum putaretur vulnus accepisse, exarmatus sine vllo vulnere, imò sine illatæ percussionis signo, mortuus est inuentus, magna astantium admiratione. Inter quos ego quoque interfui, in eorũ numero, quibus iudicandi de perduellibus datum onus fuerat.

De Fauilla Gotho Pelagij Portugalensis regis filio.

Non minus sinistri casus euentu contigisse putata est, Fauillæ Gothi mors, Pelagij Portugalensis regis filij: in venatione enim ab vrso fuit interemptus.

De Astulpho Longobardorum rege.

In venatione quoque legitur ab Apro interfectus esse Astulphus Longobardorum rex.

De Fulcone Hierosolymarum rege.

Fulco Gallus Hierosolymarum rex ostendit verum esse vetus adagium, eorum à quibus Currens equus, secum patens ferre sepulchrum dicitur: nam cum in Acri, id loci nomen est, leporem sectaretur, prolapso equo collũ effregit.

De Ioanne primo Castulonensi rege.

Ioãnes quoq; Castulonensis rex equi casu detrit⁹ interiit.

De Philippo Gallorum rege.

Philippus Gallorũ rex, puerulus, Ludouici cognomento Grossi filius, cum à patre regij nominis atque honoris particeps factus esset, equi lapsu, cum in Parisiorum vrbe, fortè in porcum incidisset, magno patris dolore decessit.

De Friderico primo Imperatore & Sfortia Attendulo militari Duce.

Equorum casu cum in sicco essent perierunt, hi de quibus dictum est: at Federicus primus Imperator, cum in Armenia in magno comitatu amnem vado traiiceret, ruente ipsius equo solus demersus est, & si per errorem nonnulli scripserint, id eum natando egisse. Sfortia quoque Attendulus, Neapolitanum regnum cum exercitu petens, in Aterno amne, dum armigero puero qui mergebatur opem ferre contendit, atque in latus eius rei gratia nimium se inclinat, põdere suo secum traxit equum, & ita submersus, nunquam fuit inuentus.

De Carolo Nauarrensi rege.

Magis nouum sæuiúsque etiã mortis genus illud fuit, quo Carolus Nauarrensis rex, Christi anno trecentesimo atque octuagesimo sexto post mille, interiit: nã cum senio confectus, neruorũ quoque dolore laboraret, medicis ita suadentibus, assui toto corpori linteũ, aqua (quæ viua dicitur) perfusum iussit: cũ autem qui linteum consuerat, candelæ igne abrũpere filũ peracto opere vellet, & parũ consideratè linteum lumine contigisset, statim totum concepto igne exarsit, neque antè ferre opem quisquam potuit, quàm Carolus rex nimis properè sæuiente flamma combustus est. Cum ad repentinas ignis vires accederet, quod pedes ac manus lintei inuolutione vinctus, vna tantũ lingua moueri poterat.

De Carolo sexto Gallorum rege ac comitibus.

Non minus quoque infœlix, atq; incommoda eorũ mors fuit, qui in Parisiorum vrbe cum Carolo sexto Gallorum rege, personati syluestrium virorum totum villosum corpus & formas sumpserant: nam cum regis frater Aurelianensis Dux, qui in eos fortè inciderat, familiariter agnoscere eos vellet, accensum funale personatis admouit, vt eos diligentius intueretur. Itaque cum flamma vnius velum, quod tenui lino pice illitum erat corripuisset, & ignis ob picem repentè sæuiret, ab eo in alios qui propè erant flamma transiuit, atque ex personatorum numero duobus tum flamma oppressis, vix eo periculo eripi rex potuit.

De Septem Turonensibus dormientibus.

Post aduersa atque insueta mortis genera, de quibus est dictum, nonnullas alias addemus, miras profectò atque à veris magnísque authoribus acceptas. Cum in Turones vrbẽ Gallicã, ad Martinũ illius vrbis Episcopum, propinqui ipsius, Clemens, Primus, Theodorus, Gaudentius, Ciriacus, atque Innocentius profecti essent, vt vnà cum eo viuerent, atque in monachali habitu diù cum eo mansissent: hi quinto ac vigesimo anno post Martini obitum, Aicardo abbati morituros se prædixerunt: nec multo pòst, nullo corporis languore affecti, cũ missarum solemnia audissent, Christiana communione refecti, ante Abbatem ipsum genibus innixi, animam egerunt, & quia, nisi quod immobiles erant, & eis calor nullus inerat, reliquis in rebus viuentibus persimiles videbantur, Dormientes appellati fuerunt, in Turonibus, veluti qui sancti haberentur magno honore sepulti, quorum nos sepulchra religiosè conspeximus. sed mirum magis est quod sequitur.

De Vdone Parthenopolitano Archiepiscopo.

Christi anno quadragesimo supra nongentos, imperante Ottone tertio, in Parthenopoli vrbe Germanica, quæ in Saxonibus est, & alio quoque nomine Martinopolis dicta, Saxonũ lingua Magdeburgũ appellatur, Episcopus olim fuit Vdo nomine, vir libidinosus, & sacratarũ virginũ corruptor, qui prodigio ad eũ gradũ conscenderat, neque signis, ac diuinis vocibus commonitus, ab impudicitia sibi temperabat: quare viri religiosi, qui in ea regione, rectè viuendi studio tenebantur, Deum vt Episcopũ, aut corrigeret aut tolleret,

rogare cogebantur. Itaque cum noctu in cathedrali ecclesia, quæ sub sancti Mauritij nomine, in Parthenopoli est, Federicus canonicus eiusmodi precibus operã daret, non sine ingenti formidine, vehementioris venti afflatu, omnia quæ in tẽplo erant lumina extingui perspexit: nec multò pòst duos iuuenes venire, duo candelabra accensis cereis ferentes, & Christũ cum parente eius, atque apostolis subsequi, à quibus cũ essent vocati sancti homines, quorũ corpora in eo tẽplo quiescebant, visus est inter eos Mauritius venire; qui longa atque graui oratione, Vdonẽ Episcopũ accusauit: quẽ haud multo pòst Christus nudum afferri, à duobus iussit, atq; dãnauit. Is autẽ pugno ab ipsorũ altero qui eũ portarãt, in mediis renibus grauiter ictus, Christianã hostiam, quã in communione pridie eius diei sumpserat reuomuit in calicẽ, qui altari impositus fuit: atque securi percusso Vdone, rerũ illarũ omniũ imago euanuit. Qua re vehementer perterritus Federicus, cũ ad altare accessisset, calicẽque in eo esse cũ Christiana hostia inspexisset, & simul episcopũ mortuũ humi iacentẽ, alios religiosos viros excitauit, qui ablatũ inde episcopi corpus, in agro sepeliuerũt: cuius sanguine cũ respersum templi pauimentũ esset, sacerdotes ferrea crate cruorẽ cooperuerunt, quẽ nouis Episcopis ostendere moris habent, vt eo sanguine, à sceleratè viuendo deterreantur. Hæc autẽ quę Federicus inspexerat, confirmauit postea Bruno Episcopi in diuinorũ celebratione minister, nonnullis enarratis, quæ ea ipsa nocte, qua hæc gestã fuerunt, iter in equo faciens vidit.

De Georgio Plantagineto Clarentiæ Duce.

Georgius Clarentiæ Dux, à fratre Eduardo quarto, Britãnico rege damnatus, vt sibi mortis genus eligeret: Cretici vini potu mergi atque enecari voluit, nã sicut Britannico potore dignũ erat, vt potando moreretur, elegit: sed vt hic cum Baccho, qui sequitur cum venere mori voluit.

De Giacheto Geneua Saluciano.

Poscit exitus tàm multorum inusitatæ mortis generum vt ei addamus, Giachetum Geneuam Salucianum, qui cum in Saluciano populo non paruæ existimationis vir haberetur, iámque ætas ingrauesceret, atque ex vxore liberos procreasset, veneris appetentior, occultè per posticum puellum adhibebat, sub eo prætextu, vt illius rebus, quæ vsurpabantur tuendis, operam daret: itaque cum semel admissa puella,

diutius quam consueuerat, recipere se ad vxorem ac liberos tardaret, seriórq; hora vxorẽ ac liberos in suspicionẽ adduceret, ne quid ei aduersi contigisset, quia strepitum nullum, vbi ipse esset, euoluendorum librorum, vt ei mos erat, non exaudiebant, posteaquam vocando pulsandóque non profecerunt, effracto loci ostio, cum lumen intulissent: inuenerunt in puellæ complexu, eum illius ventri, eo modo quo venus exercetur, incumbere, atque vtrunque exanimẽ, sine vllo violentæ mortis signo esse: quæ res palàm facit, æquè ob nimiam, quamuis nuda sit venerem, ac armis permultos sæpè vitam agere.

DE VIVENDI NIMIA CVPIditate. CAPVT XIII.

POsteaquàm de morte dictum est, haud incongruum videtur, vt eos etiam attingamus, qui nimium mortem verentes, in appetenda longiore vita, modum sibi nullum fecerunt: nam & si vitæ prodigum hominem esse minimè oportet, ita nimis quoque vitæ auarus esse non debet: persæpè enim nimium vitam amando, non euitatur mors, sed differtur, atque ita in vitam, quæ morte deterior est, interdum homines incidunt: quod si infœlicis vitæ spacium aliquantisper proferre contingit, in infamia atque dedecore vita amittitur: Pro vna enim morte, pluribus per hunc modum afficiuntur: quod moriente corpore, fama quoque eiusmodi hominum extinguitur.

De Asdrubale Carthaginensi.

Nemo turpius vnquàm vitam appetiit quàm Asdrubal Carthaginensis: nam cum defendenda Carthagine, Scipionem inde arcere nequiuisset, vrbem ineuntibus Romanis, cum omnibus suis, in Æsculapij templum admodum munitum se recepit. Neque eorum memor, quæ ipse nimis crudeliter in captiuos Romanos gesserat, quibus paria sibi Romanos illaturos putare debebat, vt mortem prorogaret, vltrò Scipioni se dedidit, atque ad eius pedes iacere non erubuit. Cum vxor ipsum intuita, vilem atq; effœminatũ vocans, grauiter increparet, cui fortis amimi exemplum ipse morte sua præbere debebat. Maluit enim sordidi animi vir, vinctus triumphantis currum anteire, & populo Roma-

no ludibrium futurus,carnificis manu quam gloriosè in patria pugnans,animam effundere.

De Perpenna.

Turpiter Perpenna quoque vitam amauit, in Hispania Sertorio interempto,cum à seditioso exercitu fugisset. Nam à Pompeianis deprehensus,cum inter arbusta lateret,timens ne tunc occideretur, vt aliquantisper vitam produceret, exclamauit,Vt se ad Pompeium deducerent:detecturum enim se omnia quæ ipsius hostes Romæ molirentur, dicebat: O animum profectò vilem atque deiectum,vitę pusillum momentum,sibi amicorum proditione ac sanguine, veluti precio velle concedi:cuius tamen compos non fuit,prius interemptus quàm eum Pompeius videret.

De C.Caligula.

Qui maior vnquàm mortis terror, aut quod vitæ fine vlla prorsus virtute maius desideriũ,quàm in Caligula Cæsare fuit:qui omnibus in rebus,cũ superbissimus esset, ad omnia fulgura pauens,veluti infans,puluino caput tegebat,illícque si quis plurimum se terreri ostendisset,turpiter latebat.

De Aulo Vitellio Imperatore.

Stomachum penè mouet Vitellij vilitas & exhaustus pador, nam cum superbia sæuitiáque immensa in Othonẽ atque Sabinũ Flauium vsus esset, non puduit eum palatiũ desereret,coquo pistore comitatum profugere:quinetiam cum oblata spe rediisset, tandem ab omnibus desertus, non erubuit accepta in baltheo parua pecunia, in ianitoris cella se abdere,forísque alligato cane,culcitram forib.obdere:quod defensionis genus non insani modò hominis esse, verũ infantiũ quoque simplicitatem superare videbatur, adeò præ timore prudentiã ac communẽ sensum exuerat: illic deprehensus & vix agnitus, posteaquàm dissimulãdo diu Flauiorum antecursores elusit, quanquàm exploratum haberet se moriturum,quia Sabinum Vespasiani fratrem occiderat, tamen cum aliquot dies producere vitam cuperet dixit,Habere se ea,quæ Vespasiani vitam tangerent, quæ ipse detegere vellet: & idcircò petere se, vt in vinculis dum Vespasianus veniret,seruaretur,quod ab hoste assequi non potuit.En Cęsareum animum atque Imperatoriam mentem, en virum, nõ dicam Bruti aut Catonis,sed ne Othonis quidem hostis

imitatorem, dum tanto dedecore atque infamia, & quod grauius est, in ærumna quauis morte grauiore, pauculos dies vitam prorogare quærit.

De Misa Moabitarum rege.

Romanis Barbari regis exemplũ annectemus, id autẽ erit Misæ Moabitarum regis, qui à Ioram Samariæ, & simul à Iosaphat Iudæorum regibus obsessus, cũ videret vltrà tueri se non posse, tentata prius incassum per noctẽ fuga, præ nimio timore, vt hostium manus euaderet, nouo atque crudeli commento vsus. Nam in vrbis muris, in ea parte quæ hostibus conspicua erat, diis suis maiorem natu filiũ immolauit: fretus sacrificio hostium manus se euasurum: quemadmodũ à magis suis ei promissum fuerat, id quod etiã ei processit, soluta ab hostibus obsidione.

De Bione Boristhenite Philosopho.

Non minus quoque mortis se pauore terreri, Bion Boristhenites philosophus ostendit, qui cum disputando semper asseruisset, Deum nullum esse, atque omnia casu regi: æger cum ita salutem speraret, carminibus fidem habuit, ac diis supplicauit, votáque suscepit contra ea quæ ex sectæ suæ disciplina ipse prædicauerat.

De M. Anneo Lucano poëta.

Nouũ his, qui legendo multa viderunt minimè videbitur, philosophũ aut poëtam inuentũ esse, in quo promptior lingua, quàm manus esset, quemadmodũ nuper de Bione visum est, & nunc quoque in Anneo Lucano ostendetur: qui cum sub Nerone Cæsare compræhensus, velut Pisonianæ coniurationis conscius, de qua audacter nimis loquutus erat, vt tormenta adhiberi sensit, totus præ nimio viuendi desiderio immutatus, Neroni incolumitatem pactus promisit, magna se detecturũ, atque vt ei aliquid diceret, quod credi posse videretur, matrẽ suam Accillam, quanquàm innocentẽ accusauit. Verũ pro tanto scelere, vt gratiã qua dignus erat acciperet, intra paucos dies, inter alios coniuratos occisus fuit, vita ingenti scelere in paucos dies producta.

RECENTIORA.

De Eugenio tyranno.

Quam turpiter Eugenius quoque tyrannus, proferre vitã desiderauit, cũ Arbogastis ope, qui postea militaris dux eius

fuit, Valentiniano secundo occiso, in Gallia Imperium occupasset? nam vt in prælio, quo cum primo Theodosio decertauit, inclinare aciẽ suam conspexit, ne tunc minus vili, quàm antè scelerato animo cognosceretur, minimè Arbogastẽ imitatus, qui inclinante fortuna, sibiipsi mortem cõsciuit, vt paucas horas vitam prorogaret (venia enim propter suam in Valentinianum proditionem atque sæuitiam indignum se norat) ad Theodosij pedes, abiecta imperatoria veste se prostrauit, à quo vt merebatur occisus, proditionẽ infamis, atque inhonorus turpiter periit: qui si paulò antè, quemadmodũ olim Decius egerat, audacter prælium iniisset, aut vincere, aut mori Imperator poterat.

De Reginaldo Germano.

Turpius proferre vitam optauit Reginaldus Germanus, qui quo tempore Gotifredus Bolionius virtutis eximiæ princeps, ad Syriacam expeditionem traiecit, partis earum copiarum dux creatus: cum in Asiam peruenisset, quanquam Christo sanguinem suum vouisset, tamen apud Niceam, à Turcis nulla edita virtute, prælio superatus, non modò pro Christo mori cum aliis noluit, quorum mortis ignauus dux causa extiterat, verum ipsius quoque Christi sceleratè fidem abnegauit.

QVAM ANXIE CVSTODIÆ SVÆ *inuigilarint, quibus suspecta suorum fides erat.*

CAPVT XIIII.

ILlis qui nimio vitæ amore, etiam per turpitudinem eam proferre contenderunt, haud incongruè hi succedent, qui aliorum consuetudinẽ in custodienda vita transgressi sunt. Nam quanquam vtrisque nimium viuendi desideriũ videatur inesse, aliud tamen est, nulla decoris habita ratione voluisse vitã producere, aliud autem impensam adhibuisse curã, ne per insidias, aut aliam vim, vitã ante fatalem horã eriperetur. Pauca igitur de his ac breuia subnectemus, quibus palàm fiet eiusmodi hominibus, in hac vltima vitę cura agẽtibus, vitam calamitatẽ ac potius carcerem, non vitam dici debere: cum aut domesticorum aut alienorum insidias, scelere suo, aut animi imbecillitate, semper vereantur.

De Aristippo Argiuo tyranno.

Aristippus Argiuorum tyrannus, ob nimiam suspicionē, cubiculum suum mobilibus scalis, cum puella amata conscendebat, cataracta ferrea aperta, quam cubiculum ingressus demittebat: & ne falli posset, lecto cataractæ superposito incubabat. Cum in inferiore loco puellæ mater scalas amoueret, & mane postea restitueret, cogeretúrque Aristippus pronus inde descendere, qui præ nimio timore in vnius anus custodia vitam suam posuerat.

De Arthemone Periphoreto.

Arthemonem cognomento Periphoretū, nescio timidúmne an insanum dicam? is domi per duos seruos, assiduè supra caput clypeum tenebat, & cum in publicum prodiret, operta lectica ferebatur: Adeò non diligentis modò, sed stultæ etiā curæ, per timiditatem seruandæ vitæ plenus erat.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus nihilo minus quàm hi, de quibus dictū est, timidus, cum mortis instare tempus putaret, à Mathematicis prædictū, quod tamen nulla diligentia deuitare potuit, eius porticus, in qua deambulare solebat, Sphengitico marmore parietes incrustauit, vt ei lapidis illius fulgore, veluti in speculo, non minus eorum qui à tergo quàm qui à fronte se offerrent, imagines eodem tempore repręsentarentur.

De Commodo Imperatore.

Cōmodus Imperator timidus, cū tōsori nulli fidem haberet, sibi ipse barbam comamq́ue candenti carbone adurebat.

RECENTIORA.

De Carolo septimo Gallorum rege.

Quā omni caruit ratione custodia, quā vitæ suæ adhibuit Carolus septimus Gallorū rex? cū à filio Ludouico, qui Delphini dignitatē obtinebat venenum veritus, quia cōtumaciter cū eo viueret, sex dies continuos omni cibo abstinuit, & cū postea medici, atque is religiosus vir, cui ipse Christiano more crimina sua fatebatur eū monuissent, si ita pergeret, vitā animāque simul amissurū: reficere se cibo volens, cū extenuatis inedia viribus, dimittere per fauces nihil posset, cibi abstinentia, vt ei dictū fuerat, mortuus est. Parū enim cōsideratè cauēdo, in id ipsū incidit, ꝙ timendo euitare se credebat.

De Ludouico decimo Gallorum rege.

Non minus patre ipso Carolo suspicionis plenam Ludo-

uicus filius vitam egit, cum apud Turones arcem inhabitaret, in quam voluptatis gratia, secedere reges solebant: nam non satis ducens, quadringentos milites in armis, ad palatij custodiam semper habere, voluit vt in eo numero, ducenti essent Scoti ex populis, qui prisco nomine Britanni erant, minimè ei parentibus. Plus enim fidei in eis, quàm in Gallis viris reposuit: præterea imam fossæ partem qua circunsepta erat, ferreis spiculis totam compleuerat. Latera quoque ipsius fossæ, rastris ferreis acutissimis circumsepserat quæ persæpe lima acui iubebat. Magna enim cura, neque minore impensa, anxietatem animi sui detegebat: cum tamen ea, per quæ cauere sibi nitebatur, haud magni ad cauendum facienda essent.

DE IIS QVI EFFIGIE PERmultum sibi similes fuerunt.

CAPVT XV.

CAusas quibus persæpe homines diuersis regionibus orti, adeò sibiipsis similes videntur, vt si iisdem vestibus amicti inueniantur, discerni nequeant, docere aut hominis non est, aut si in hominis mentem descendere potest, id in eo erit, qui naturæ causas altius ac diligenter inuestigauerit. Itaque cum præsentis operis professio ea sit, vt neque quod Dei est, impiè sibi sumere velit, & ab aliis in philosophiæ abditissimis recessibus latentia, perquiri velit, nos historici tantum aggressi opus, non causas, sed effectus rerum ostendisse, contenti erimus.

De Sura Proconsule.

Suræ olim in Sicilia proconsuli, piscator omni ex parte tam similis fuit, vt non oratione tantum (balbus enim erat) verum in gestu quoque dum rideret, non similis Suræ, sed Sura videretur esse. Effigiésque ipsa adeò Suram ipsum repræsentaret, vt si vestium discrimen tolleretur, discerni inter se non possent.

De Cassio Seuero oratore.

Cassius Seuerus adeò Mirmilloni vndique similis fuit, vt ei pro crimine obiiceretur.

De duobus Pueris Seruis.

Quum M. Antonio triumuiro Toranius Mango, duos

pueros tanquam fratres vendidisset, quod in omnibus simillimi erant, atque sermo postea indicasset, alterum in Germania, in Asia autem alterum ortum esse, Antoniúsque in eo fraudem sibi adhibitam quereretur, ac puerorũ precium reposceret: Toranius callido vir ingenio, Ob id tanti se pueros vendidisse, respondit, quod cum tam diuersis inter se regionibus orti essent, magis mira similitudo fuerit, quæ minus gratiæ haberet, si inter fratres (id quod vulgo natura haud tam raro impartitur) similitudo inuenta esset.

RECENTIORA.

De Francisco Sfortia Mediolanensi duce.

Inter recentiores æui homines, inuenti sunt nonnulli, inter se discretam penè similitudinem habere. Vidimus nos Francisco Sfortiæ Mediolanensi duci, cuius aspectu nihil gratius, nihil principe magno dignius erat, iuuenem in leui ipsius armatura vultu adeò similem, vt aulæ totius consensu, ob eam similitudinem cognomento princeps appellaretur. Cum Franciscus vtpote omni in re humanissimus non sine voluptate in eo tanquàm in speculo imaginẽ suã, ac plerisque in rebus gestus suos, ac vocem agnosceret, & nonnunquam contemplaretur.

De Sigismundo Malatesta Ariminensi principe.

Pariter quoque Sigismũdus Malatesta, adeò effigie Marchesino Mimo persimilis fuit, vt cum Mediolanum peteret à socero ipsius Francisco Sfortia Mediolanensi duce, Marchesinus (eius enim suppudebat) aliò ablegaretur: nam aliquando dicacior Marchesinus, ob similitudinem Sigismundum filium suum esse dicebat.

DE IIS QVI OBSCVRO ORTI LOCO, *per dolum claris sese familiis inserere conati sunt.*

CAPVT XVI.

De Smerde Mago.

PErsæpe inuenti sunt homines, qui aut propter effigiem persimilem, aut ãlia fraude adiuti, alienis se familiis inserere, aut aliorum nomina inuadere ausi sunt. Id inter cæteros Magus nomine Smerdes, propter similitudinẽ Smerdẽ Cambysis Assyriorũ regis fratrem, quem is interfici iusserat, se finxit esse, atque aduersus Cãbysem regnũ occupauit: & nisi

& nisi fraus detecta esset, quia desectas habebat aures, id ꝙ Othanis filia palàm fecit, dũ cum eo decubans, caput pertractasset, acquisitũ fraude regnũ, quietè possedisset: sed eũ postea Darius, fraude detecta, cum regno vita etiam priuauit.

De Prompalo Syriæ rege, qui se Alexandrum finxit esse.

Simile Prompali extremę sortis viri, principiũ atq; exitus, vt magi Smerdis fuit: nã cũ Antiocheni à Demetrio Sotere, Seleuci filio rebellassent, à Ptolemæo Philomatre Ægypti rege adiuti, Prõpalum Antiochi Epiphanis filium finxerunt esse. Inditóq; Alexandri Balaitis nomine ad regnũ aduersus Demetriũ Soterem erexerunt, iustius quã Demetrio regnum ei deberi asserentes: adeò autem propitiã Prõpalus habuit fortunã, vt propter populorũ in Demetrium odij magnitudinẽ, rebellãte reliqua Syriæ parte, quemadmodũ antè Antiocheni fecerant, is Demetriũ prælio superatũ interemerit. Cæterũ Prompalus postea, nimiis fortunæ bonis corruptus, cum insolenter nimis atque libidinosè, malè partum, malè administraret regnum, post aliquot annos à Demetrio Nicatore, Soteris Demetrij filio, quem ipse occiderat, Syria pulsus in Arabiam effugit, vbi interemptus fuit.

De quodam Ægyptio qui se finxit Antiochi Soteris Syriæ regis filium.

Haud multò pòst simili fraudẽ Ægyptius iuuenis, mercatoris Protarchi filius, cum se Alexandrũ Zebennam appellaret, Antiochi Soteris Syriæ regis adoptiuũ filiũ, quem Parthi in prælio occiderãt: à Ptolemæo Phiscone Ægypti rege, aduersus Demetriũ Nicatorem, Syriæ regẽ adiutus, tam multis quas appositè fingebat lachrymis Antiochi corpus sepeliuit, adeóque hac pietatis specie populorũ gratiã sibi conciliauit, vt postea ad Demetriũ Nicatorem superandũ, & ad parandũ totius Syriæ regnũ, multũ ei laborandũ non fuit. Verum postea variãte fortuna, regno depulsus est, ab Antiocho Crispo siue vt nõnulli aiunt Gripho, qui Demetrij Nicatoris filius fuit. Nã cũ Antiochiæ, auream Iouis statuam, furtim rapere vellet, qua re detecta populus arma cepit, inde mari aufugit, aduersaque tẽpestate actus, cum in maritimos latrones incidisset, captus atq; hosti suo dedit[9], fraudis atq; ficti nominis, in alieni regni occupatione, acerbas moriẽdo pœnas luit.

De Archelao qui se Mithridatis Pontici regis filium finxit.

Archelaus Mithridatis se filium fingens, gener atque idem

successor Ptolemæi Ægypti regis factus, in Asia quoq; magnis vrbibus potitus est: cæterum tandem à Gabinio prælio superatus, vitam ac simul malè partum regnum amisit.

De Andrisco Pseudophilippo Macedoniæ rege.

Andriscus abiectæ vir fortunæ, Demetrio Syriæ rege subornante, Philippi nomen vsurpauit: nam Persæ Macedoniæ regis filium se finxit, atque ab vrbe Roma profugisse se dicebat: quem tanto omnium consensu ac fauore Macedones acceperunt, vt breui eum Macedonici regni possessorem homines viderint.

De duobus qui se Ariarthis Cappadociæ regis filios fecerunt.

Cum Nicomedes Bithyniæ rex vereretur, ne Mithridates si Cappadociam occupasset (id quod tunc agebat) arma quoque in Bithyniam extenderet, sub hoc nomine quod eã Ariarthis filio in Cappadocia regnante traditurus esset, iuuenem satis liberali facie præditum subornauit, vt tanquam Ariarthis filius Romam proficisceretur, atque à populo Romano Cappadociæ regnum peteret: vt autem res similior vero videretur, cum eo vxorem Laodiceam misit, quæ olim Ariarthis vxor fuerat, vt rem esse, quemadmodum iuuenis dicebat, testaretur: cæterum à Senatu ambo, tanquam falsæ rei auctores, indicto silentio, reiecti fuerunt.

De Iudæo quodam, qui se Alexandrum finxit, Herodis Iudæorum regis filium.

Haud meliorẽ exitum falsi commenti, ac fraudis suæ Iudæus quidam Sidonius tulit, qui se Alexandrum esse finxit Herodis Antipæ Iudæorum regis filium, quem pater occidi iusserat. Affirmabat enim se à militibus quibus occidendi cura demandata fuerat emissum, fugiendi potestatẽ habuisse, atque pro se aliũ haud dissimilẽ interfectũ. Itaque & vultus similitudine, & verbis signísque, quibus vtebatur, à subornatoribus diligenter instructus, multis se verè Alexandrum esse persuasit. Iudæorum igitur permultis eum prosequentibus, regio habitu ornatus, Romam venit, vt regni partem suam peteret: vbi cum Augustus Cæsar, prudentia sua fraudem, vt habebat, detexisset, occisi subornatores fuerunt, & ipse ad seruitutem in triremi remo alligatus.

De duobus, qui se Neronem Imperatorem finxerunt.

Imperante Othone, magni motus in Græcia atq; Asia fuerũt, propter citharœdũ qui se Neronẽ fingebat. Is cum vultu

atque voce ei persimilis esset aiebat, quo tépore Romæ disseminatum fuit, Neronem sibi vim attulisse, aliũ pro eo fuisse mortuũ: quamobrem cum seditiosis permultis eum prosequentibus, Syriam aut Ægyptum petere contenderet, quò si peruenisset, minimè dubiũ erat, quin oriens totus tumultuaret, aduersa tépestate ad Cythũ insulã inter Cycladas delatus est, vbi cũ veluti vetus Nero in milites qui ab oriente veniebant, Imperio vteretur, impulit vt parerent, atque Sisenna centurio à militibus desertus, profugere ab insula cogeretur. Qua re audita, cũ Asia penè tota nutaret, missis ab Othone duabus triremibus, nauis qua is falsus Nero ferebatur oppugnata est, atque in eo prælio is interéptus fuit, corpúsque ei Romã missum. Alius quoque vigesimo anno post Neronis morté, cum se Neroné fingeret, in oriente tantũ nominis atq; existimationis peperit, vt vix nisi post aliquod tempus, à Parthis Pop. Rom. deditus foret, reprimi posse videretur.

De Geta qui se Scribonianum Camerinum finxit.

Nero, quemadmodum alios multos, ita etiam Scribonianum senatorem occiderat, & tamen imperante Vitellio inuentus est in Illyrico seruus, nomine Geta, qui nihilo fœliciore fortuna, quam hi de quibus est dictum, se Scribonianum fingeret, qui magna seditiosorum atque seruorum coacta manu, omnia in Illyrico turbabat, vbi olim Scribonianus in magna apud eos populos gratia fuerat: sed breui Geta ad Vitellium perductus, atque à primo agnitus, vt seruus ac fugitiuus mulctatus est.

De Nymphidio Sabino.

Nymphidius Sabinus, sub Galba prætorij præfectus fortasse, quia ad Imperium aspirabat, se Caligulæ filium esse dixit: matri enim meretricis notam inussit, vt se Cęsarũ sanguini insereret, quanquam id longè à vero abesset.

De Barbario Philippo.

Inusitatum profectò fraudis genus fuit, quo Barbarius Philippus, seruus fugitiuus, Romæ aliquod tempus vsus est, cum tanquam ciuis Romanus præturam gereret, cuius præturæ administratione, postea iureconsulti vehementer laborarunt, dum de his quæ in prætura Barbarius gesserat, ratáne esse deberent, ageretur: quæ tamé rata gesserunt, esse ob fraudem haud à iure absonã, qua nimis multi cõprehendebãtur.

Sed iam à priſcis ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Childibio Antio.

Childibius genere Antius, his populis vicin⁹, qui ſub Sclauorum nomine, Iuſtiniano Imperante, regionem trans Danubium incolebant: dum inter Antios Sclauonéſque bello contenderetur, à Sclauone captus, quia corporis robori animi vigor reſpondebat, magnam audendo famam ſibi comparauit. Hunc vt fortuna tulit, Antius à Sclauone qui eũ ceperat redemit, Romani captiui hortatu, per hunc enim modũ, ſe quoque liberatũ iri ſperabat. Antio autẽ oſtendit hunc Childibium, quia & virtus & nominis ſimilitudo fidem faciebat, illum eſſe, qui ad Danubium Iuſtiniano Imperante, Thraciã magnis rebus geſtis rexerat, prælioque cum Sclauonibus edito, interiiſſe credebatur, qua de re rogatus hic Childibius, cum eam negaret, Romanus captiuus, vafro vir ingenio, ei cuius erat captiuus perſuaſit, hunc verum eſſe illum Childibium, ſed præ timore affirmare rem non audere. Itaque res palàm facta eſt, & is partim quia terrebatur, niſi ꝙ Roman. dicebat, affirmaret, partim quia euaſurum ſe in maiorem fortunam putabat, ſi is Childibius quem ferebãt, putaretur eſſe, ipſe quoque aliorum opinionem ſequutus, quod alij ferebant, dicere & affirmare cœpit. Cũ igitur Iuſtinianus Sclauonibus atque Antiis optionem feciſſet, Turrim vrbem inhabitandi, quæ olim à Traiano condita, per id tempus cõtinuis bellis populo exhauſta ac deſerta erat. De ea incolenda vtraque gens conuenit, ſi eis Childibius præficeretur: aſſerebant enim, queadmodũ Thraciam olim virtute defenderat, ita ipſos nunc quoque defenſurum. Miſſus ergo Childibius captiuus ab vtraque gente ad Iuſtinianum orator, cum in Narſetem Eunuchum proficiſcens incidiſſet, qui Childibium primum in prælio mortuũ norat, diligenter ab eo excuſſus eſt, & quanquam Latinè loqueretur, & multa primi Childibij ſigna daret, tamen is eſſe, qui verè erat cognitus, vinctus eſt, atque ad Imperatorem miſſus.

De Cotherino qui Sulthani filium ſe finxit.

A virginis partu ducenteſimo ac quadrageſimo tertio anno poſt mille, in Aſia minore quidã fuit nobili inter Turcas genere ortus, qui Cotherinus nũcupabatur: hic quorundam Turcenſium præfectorum opera, qui Baiothum Sulthanum

inuisum habebant, cũ in publico cum matre ex cõposito cõtendens minis cum ea ageret, vt quo patre esset ortus declarare vellet, ipsaque reluctaretur, arreptã capillis, grauiter calcibus pugnísque mulctauit. Itaque cũ filij vim vltra ferre se non posse ostenderet palàm affirmauit, Cotherinũ Baiothi Sulthani fratrẽ esse: quam rem, cũ populi ingenti gaudio accepissent, ad eum circiter viginti millium hominum manus conuenit, atque vrbs Iconium iam deditionẽ fecerat, cũ inde profectus, vt Candelorũ occuparet, vbi regij thesauri custodiebantur, per fraudem à quodam Turcensi principe captus, vnà cum fratre suspendio vitam finiuit.

De Gondualdo, qui se Clotharij filium dicebat.

Cum similẽ fraudem, in Burgundia Gondeualdus astruere vellet, nequaquã fœliciorem exitum nactus est: nam cum eius mater, quæ corpus vulgauerat, Clotharij Burgũdiæ regis filiũ diceret, à Clothario atque Childerico eius fratre repulsus, vt declinaret dedecus, quod inde in eum resultauerat, Hierosolymã in Orientẽ profectus, vnde audita Clotharij morte cũ in Burgundiã rediisset, cúmque populi excepissent, cõmisso cum Gouthramo vero Clotharij filio graui prælio, ab eo Gondeualdus confestim superatus, atque occisus fuit.

De quodam qui se Adelphonsum Aragonũ regem finxit.

Mortuo in prælio aduersus Mauros in Hispania Adelphonso rege, Hispanus, qui ei facie persimilis erat, se Adelphonsum esse finxit, ostendens propter acceptæ cladis dedecus, ignoto habitu, velle orbem terrarũ peragrare: quibus rebus apud multos (nam præter similem effigiem, multis quoque aliis signis, se verum Adelphonsum ostẽdere videbatur) tantum profecit, vt magnus hominum numerus, Adelphonsum esse eum putaret. Itaque cum ob eam rem, multi hominem prosequerentur, veritus Alphonsus, qui in regno successerat, ne inde grauius sibi negotium oriretur, comprehendi eum, atque suspendi iussit.

De quodam qui se Henricum quintum Imperatorem falso dixit.

Anno à dicto iam partu centesimo atque trigesimo septimo supra mille, in Germania apud vrbem Solodurium ab eremo profectus quidam, se Henricum quartum Imperatorem esse palam affirmabat, qui antea mortuus erat: quamobrem cum multi ad eum transirent, inter Germanos graues

verus natus est filius, cui Odoni Antonio nomẽ indidit, cũ ob scelestã vitam cũ Vrbinates interemissent, Federicus populis ita annitentibus, ad principatũ conscendit, vt comitis Guidonis naturalis filius, lógè fœlicius ei, quàm his de quibus est dictũ, fauente fortuna: nã vt Vrbinates Odonis scelus in se irritauerat, ita propter virtutis magnitudinẽ, Federicũ veluti numen Vrbinates coluerunt: sub eo quieta atq; æqua omnia, nõ minus quã Romani sub Numa assequuti.

De quodã qui Ricardum secundũ Britanniæ regem se finxit.

Cum Henricus quartus Ricardum secundum, fratrem patruelem Britanniæ regem in vincula coniecisset: ac regnum occupasset, Salesberitanus comes ex matre Ricardi frater, vt eum liberaret, aut saltem vlcisceretur, regia veste sacerdotem adornauit, qui olim in Ricardi musicorum numero fuerat, atque ei in omnibus persimilis erat. Ricardum igitur in insulam effugisse, è carcere disseminauit. Ad eam famam, cum multi conuenissent, supposititiúmque Regem sequerentur, Henricus valido exercitu, cum eis cõserta manu in fugã omnes conuertit, atque occidit, inter quos haud longè pòst verus quoque Ricardus fuit.

De quodam Oxonensi Britanno, qui se finxit Georgij Clarentiæ ducis filium.

Aetate nostra in Britannia regnante Henrico septimo cum in carcere Eduardum Georgij Clarentiæ ducis filium asseruaret, Georgius autem Eduardi, atque Ricardi frater fuerat, quorum vtroque in Britannia regnante, Britannus quidã sacerdos, finxit Eduardũ, qui in carcere erat, Henrici manus effugisse, & pro eo adolescentẽ Oxonensem organistæ filiũ, qui ei simillimus erat ostẽdebat. Hunc in Irlandiã deductũ, eius insulæ populi Regẽ appellarunt, quibus subnixus, accedente præterea Britannorũ exulum ope satis magna manu in Britanniã traiecit: vbi ab Henrico statim prælio superatus, ac captus, cum ab eo populo ostenderetur, vnà cũ vero Eduardo, fraus illa prorsus detecta fuit. Henricúsque hunc falsum Eduardum, anno quadringentesimo octogesimo septimo post mille culinæ seruitio relegauit.

De alio qui se Ricardum, Orcadum ducem, Eduardi quarti Britannorum regis filium simulauit esse.

Post hunc falsum Eduardũ, iterũ anno quadringẽtesimo septimo post mille, à virginis partu, in Britanniã Scotorum

ope quidam descendit, qui se Ricardum Orcadum ducem nominabat, Eduardi quarti filium, atque ad se regnũ spectare asserebat: fingens cum patruus eius Ricardus, vt regnum ipsi ac fratri adimeret, occidi ambos iussisset, militem eum cui cædes demandata fuerat, occiso primo eius fratre, precibus flecti se passum, alium pro se occidisse, atq; ipsum liberasse. Cum autem Eduardi effigies verbis addita (Eduardo enim vero simillimus erat) multos impulisset, & vt quæ is dicebat, vera esse crederent, à Carolo octauo Gallorum rege quæsitus, quod eo tempore Henrico Britannico regi hostis erat, in Parisiorum vrbem cũ honesto comitatu venit, vbi posteaquam accepit, ab Henrico cum Gallis initam esse pacem, veritus ne tanquam initæ pacis pignus Henrico traderetur, in Flandriam profugit, illicque à Philippo Burgundiæ archiduce, cui Maximilianus Imperator pater erat, tanquam propinquitate coniunctus in honore habebatur: sed tertio anno pòst inchoata huius fraudis commenta, prælio ab Henrico rege Britannico, cũ in Britanniam traiecisset superatus ac captus, palàm fecit se Tornacensis tonsoris filium, nomine Petrachinum Verbecchum esse, atque ad vrbem Londam, cum idem affirmantes eius parentes venissent, ab Henrico liberatus alimenta quoque quibus viueret, accepit. Sed cum postea iterum res nouas moliri depræhensus esset, in medio vrbis Londæ foro capite mulctatus est. Cæterum quanquam in eiusmodi materia, permulta insignia Italorum exempla nobis occurrant, vt posteritatis nostræ rationem habeamus, ne aliqui ab hoc nostro scribendi genere, quod in communem vtilitatem solum suscepimus, læsos se esse putarent, in eam sæuiant, hic scribendi finem faciemus.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS
OMNIVM NOMINVM DE QVIBVS
passim in hac historia agitur.

B.

E.

H.

I

Q.

R.

S.

T.

FINIS.